ANUL XXI. Ianuarie 1910 No. 1.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orice privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iași.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

ARHIVA, organul Societății Științifice și Literare din Iași

Membri și colaboratori în 1910:

Președinte: **Teodor T. Burada**

Membri:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la scoala Artelor Frumoase.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, fost ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la școala de arte și meserii.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul mînăstireĭ Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor, publicist, membru corespondent al Academieĭ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Valeriŭ Hulubei, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Meleticiŭ, medicul șef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, director gim. Ștefan cel Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciaruluĭ Focșanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iașĭ.
V. Popovici, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureștĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iașĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor-director.
Caton Theodorian, publicist, funcționar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceulnĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franța etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iași, Membru al Academieĭ
N. Zaharia, publicist.

Secretar: **A. D. Atanasiu**

ARHIVA

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

DIN IAȘI

APARE ODATA PE LUNA

ANUL AL XXI-lea (1910)

IAȘI
TIPOGRAFIA H. GOLDNER, STRADA PRIMĂRIEÏ
1910

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

Anul XXI. **No. 1.** **Ianuarie 1910**

„Conflictul între știință și religie"

Nu de mult m'am văzut silit a reproba, în „Revista culturală" din Craiova, părerile relative la contrastul între religie și știință ale unuĭ tînăr preot, care îmĭ făcea imputărĭ pentru laudele aduse în „Gazeta Transilvanieĭ" din vara trecută, mareluĭ naturalist Haekel, ale căruĭ principiĭ filosofice mă încercam de altfel a le combate. Zilele acestea cetind broșura cu titlul de maĭ sus, m'am simțit îndemnat a lua aceeașĭ atitudine față cu un naturalist care vrea să ne ducă la un extrem opus celuĭ religios, la inlăturarea religiuneĭ. Sunt sigur că, prin aceasta, n'am să cîștig grația nicĭ a unuia, nicĭ a altuia, nicĭ a preoților. nicĭ a naturaliștilor. Dar cred a-mĭ împlini o datorie.

Din prilejul uneĭ propunerĭ, care n'a putut-o face în consiliul profesoral, la începutul anuluĭ curent, de a se înlătura sfeștania bisericească la începutul cursurilor universitare, obiceiŭ care nu se află la alte universitățĭ, d-l Dr. Thiron, profesor al universitățiĭ din Iașĭ, „a crezut util a formula acest memoriŭ, care atinge—zice d-sa—una din cele maĭ înalte probleme dintr'un stat, adecă acea a existențeĭ religieĭ de stat".

Dacă autorul s'ar fi mărginit numaĭ la această problemă, la chestiunea despărțireĭ bisericeĭ de către stat, principiŭ aplicat în țările civilizate din America de Nord, și în Franța: poate că cel maĭ însemnat argument, care i s'ar fi putut opune, ar fi înapoiata stare de cultură a poporuluĭ și cleruluĭ romîn, argument altfel destul de tare pentru a dovedi nematuritatea uneĭ asemenĭ ideĭ pentru țara noastră. Însă d-l dr. Thiron vrea să ne probeze, nicĭ maĭ mult nicĭ maĭ puțin, de

cît că religiunea şi preceptele eĭ, fiind învechite, „sunt inutile şi dăunătoare din toate punctele de vedere“ (p. 9); că *biserica şi religia ortodoxă romînă*,—cuvintele sunt subliniate de d-sa,— nu e şi cu atît maĭ mult nu va fi nicĭ în viitor de nicĭ o utilitate statuluĭ“, (p. 13) ; că „ţăranul romîn, cînd va vede şi se va folosi de aceste îmbunătăţirĭ sociale—adecă de suprimarea cheltuelilor publice şi particulare pentru susţinerea bisericeĭ şi a cleruluĭ, care absorb o sumă colosală, zecĭ de milioane pe fiecare an din averea naţională—el va pricepe, că poate fi fericit fără religie şi fără biserică şi numaĭ printr'o simplă morală“, (p. 10).

„Trebue decĭ — continuă autorul memoriuluĭ — în ţara noastră să începem a conlucra pentru emanciparea poporuluĭ romîn de sub jugul bisericeĭ, eliberîndu-ĭ mintea şi economisîndu-ĭ banul pentru alte nevoĭ utile.. E o adevărată crimă şi o risipă colosală, ca banul public să se întrebuinţeze pentru clădirĭ de bisericĭ, în loc de şcolĭ şi alte instituţiĭ moderne“, (p. 10).

Consequent acestor ideĭ, autorul propune desfiinţarea Cassei bisericeĭ şi suprimarea bugetuluĭ eĭ, aproape 8 milioane anual, desfiinţarea facultăţiĭ de teologie şi a seminariilor (p. 9 şi 12). Şi ne spune, că în Iaşĭ s'a constituit *o societate a liber-cugetătorilor din Romînia* şi aceasta îşĭ va propune a scoate o revistă întitulată „Raţiunea“, care va lucra în această direcţiune, ocupîndu-se cu ştiinţele pozitive şi filosofice, cu morala independentă şi critica religioasă, (p. 11).

Am aratat aci cuprinsul memoriuluĭ d-luĭ dr. Thiron, care în broşură e desvoltat pe 17 pagine şi ilustrat cu citaţiunĭ şi nume celebre de savanţĭ străinĭ şi romînĭ. La sfîrşit d-sa se declară „foarte fericit că a putut da publicităţiĭ complexul acestor ideĭ şi studiĭ, pe care le urmăreşte de maĭ mulţĭ anĭ“ (p. 16).

Această mărturisire trebue să ne atragă luarea aminte cu atît maĭ mult, cu cît dl. dr. Thiron ne spune, că aceste principiĭ nu sunt numaĭ ale sale, că eĭ sunt o pleiadă sinceră şi devotată, cari se vor sacrifica acestor ideĭ sincere şi progresiste.

Nu ne îndoim de sinceritatea şi devotamentul d-sale şi al soţilor seĭ ; dar ne îndoim şi nu credem în adevărul şi spiritul progresiv al principiilor profesate de dînşiĭ. E oare compatibilă această profesiune de credinţă cu rolul unor savanţĭ inţălepţĭ, carĭ, cînd vorbesc şi scriŭ, nu sunt preocupaţĭ numaĭ de ideile lor, ci se gîndesc şi la aceia, între care şi pentru care scriŭ ? Sunt ele în armonie maĭ ales cu chemarea unor profesorĭ şi educatorĭ aĭ tinerimeĭ ? Intrebatu-s'aŭ dînşiĭ, dacă în starea culturală de astăzĭ a cleruluĭ şi poporuluĭ romîn e la locul şi timpul săŭ o propagandă, nu în contra religiuneĭ, ci şi numaĭ a despărţireĭ eĭ şi a bisericei de către stat ? Aşa aŭ făcut Pasteur, Darwin, H. Spencer, şi alţĭ sa-

vanți citați de domniile lor, în țeri în adevăr civilizate, nu ca țara noastră?

Dar aceștia sunt evoluționiștĭ, ni se va răspunde. Așa e. Și noĭ suntem și ar trebui să fim cu toțiĭ evoluționiștĭ și progresiștĭ; pentru că acesta e caracterul atît al științeĭ și culturei cît și al religiuniĭ. Insă domnialor, ca naturaliștĭ, trebue să știe, că evoluțiune nu va să zică revoluțiune. Intre aceste două ideĭ e o mare deosebire. Revoluțiunea darmă și nimicește, evoluțiunea creează și ameliorează. Temelia evoluțiuneĭ și condițiunea progresuluĭ, pe terenul moral și intelectual ca și pe cel economic, este tradițiunea, precum pe tărîmul fisiologic este ereditatea fisiologică. Natura nu face săriturĭ, ne spune o maximă veche și înțăleaptă, rămasă de la străbuniĭ noștri. Și știința experimentală a dovedit astăzĭ adevărul acesteĭ maxime nu numaĭ în viața omenească și, în general, în natura organică, ci și în natura neorganică. In geologie d. ex., vechea teorie a luĭ Cuvier, despre „revoluțiunile globuluĭ“, este înlocuită azĭ cu teoria luĭ Lyell, despre transformarea înceată și continuă a suprafețeĭ pămînteștĭ. Embriologia și filogenia ne arată cum un individ, în stare embrionară, trece prin toate formele organice, propriĭ speciilor din care își trage originea; și cum el rezumă în sine toate însușirile necesare pentru conservarea vețiĭ, cîștigate de generațiunile anterioare în greaua luptă pentru existență, în curs de milioane de anĭ.

Și ceea ce este pentru dezvoltarea corpurilor organice legea eredităţiĭ fisiologice, aceeașĭ este pentru viața sufletească a omuluĭ tradițiunea, în înțălesul eĭ cel maĭ larg. Putere-ar fi omul de astăzĭ ceea ce este, fără bogata moștenire primită da la toate generațiunile trecutuluĭ celuĭ maĭ departat, moștenire fisiologică, morală și intelectuală? Sigur că nu. Și cu cît un popor are maĭ multă putere de viață, cu cît este maĭ energic, cu atît ține maĭ mult la tradițiunile sale naționale și religioase, pentru că în ele este întrupată gîndirea, simțirea și toată ființa luĭ sufletească. Poate că cel maĭ viguros dintre popoarele moderne sunt Englezíĭ, a căror țară este leagănul celor maĭ vechĭ libertățĭ și în acelaș timp, al celor maĭ vechĭ tradițiunĭ. Cine eraŭ în vechime maĭ puternicĭ de cît Romaniĭ? Și eĭ eraŭ ceĭ maĭ formaliștĭ în păzirea tradițiunilor, cu deosebire a tradițiunilor religioase. In toate actele vețiĭ lor, publice și private se observaŭ cu sfințenie formele rituale ale religiuniĭ lor.

Limba și credința sunt cele maĭ de căpitenie tradițiunĭ ale unuĭ popor. Ele sunt atît de strîns unite, încît la străbuniĭ noștri limba și legea, cum numiaŭ eĭ religiunea, era unul și acelaș lucru. Cine își părăsea legea, părăsea și limba și neamul, și înceta de a fi romîn.

Un exemplu viŭ de puterea tradițiuniĭ religioase îl avem la poporul evreŭ fără patrie și chiar fără limbă, căcĭ eĭ vor-

besc limba ţării în care se nasc. Evreiĭ formează o puternică şi vînjoasă naţionalitate întemeiată numaĭ pe credinţa şi formele rituale moştenite de la străbunĭ.

Dar este o naivitate copilărească—zice d-l dr. Thiron—a maĭ erede în nişte tradiţiunĭ învechite, carĭ în faţa ştiinţeĭ de azĭ nu maĭ pot fi socotite de cît ca nişte „minciunĭ convenţionale". Iar a mărturisi o credinţă care nu o maĭ aĭ, este făţărnicie, şi a cheltui sume marĭ din averea naţiuneĭ, pentru întreţinerea aşezămintelor religioase este o risipă şi crimă".

Să mă ierte d niĭ naturaliştiĭ, dar a vorbi astfel mi se pare că înseamnă a nu recunoaşte nicĭ firea omenească, nicĭ adevăratul caracter al religiuniĭ. Şi această imputare se poate face nu numaĭ naturaliştilor, ci şi celor maĭ mulţi dintre noĭ ceialalţĭ intelectualĭ, atît laicĭ cît şi clericĭ. Pentru că nicĭ uniĭ, nicĭ alţiĭ nu ne dăm sama de spiritul religiunii şi de înţelesul simbolic şi adînc al dogmelor eĭ. Şi din această greşită înţălegere a tradiţiunil religioase urmează conflictul între ea şi ştiinţă, şi slăbirea credinţei în aceiaşĭ măsură în care se răspîndeşte ştiinţa.

Adevărul nu poate fi spus de cît prin ştiinţă, zice d-l dr. Thiron. Şi sub noţiunea de ştiinţă cuprinde atît ştiinţa experimentală cît şi „metafizica ştiinţifică", fără să bage de samă că prin acest adaos ruinează toate aserţiunile sale în contra religiuniĭ. Metafizica, ce e drept, e de două felurĭ, ştiinţifică şi poporală. Cea întăi se compune din ipoteza întemeiată pe datele ştiinţeĭ pozitive, asupra lumeĭ necunoscute, în care nu poate străbate ştiinţa, cealaltă e simbolul credinţeĭ, întocmit după înţelegerea poporuluĭ necunoscător de teoriile maĭ înalte ale ştiinţeĭ. Dar obiectul şi scopul amîndurora e unul şi acelaşĭ : expresiunea idea'uluĭ, a adevăruluĭ ideal, inaccesibil simţurilor noastre şi experienţeĭ, însă către care se îndreaptă lumina ştiinţeĭ şi aspiraţiunile sufletuluĭ.

Savantul îşĭ poate lua „ca normă descoperirea totală a adevăruluĭ", cum zice autorul memoriuluĭ, dar se înşală dacă crede că ştiinţa, cea de azĭ cel puţin, îĭ poate descoperi întreg adevărul. Şi se înşală şi acela, care îşĭ închipueşte, că îngustul orizon luminos al observaţiuneĭ noastre, că mica parte de adevăr la care a putut ajunge ştiinţa în cercetările sale asupra infinituluĭ necunoscut, e de ajuns să îndestuleze setea de a şti a minţiĭ noastre şi să dea liniştea şi mulţămirea dorită inimeĭ. Azĭ recunosc şi pozitiviştiĭ, în contra păreriĭ luĭ A. Comte, că metafizica e un complement necesar al ştiinţeĭ, şi că ele numaĭ împreună ne pot da adevărata ştiinţă posibilă pentru noĭ.

Metafizica e necesară numaĭ pentru că prin ipotezele sale pregăteşte calea ştiinţeĭ pozitive, dar şi ca o hrană morală a sufletuluĭ Concentrarea cugetăriĭ asupra uneĭ singure părţĭ din domeniul necunoscutuluĭ şi abstracţiunea de reflexiune maĭ depărtate este o condiţiune a certitudineĭ ştiinţifice, şi poate

mulţămi, cel puţin pentru un timp, pe omul de ştiinţă. Aceeaşĭ lipsă de reflexiune dă siguranţa sa instinctuluĭ animal, şi prin aceasta îl face superior raţiuniĭ în urmărirea tendinţelor sale. Dar puţinĭ sunt cugetătoriĭ, care se mulţumesc cu această certitudine. Sufletul omenesc, cu cît e maĭ dezvoltat, cu atît e maĭ expansiv, şi nu se poate mulţămi cu săraca realitate, ce ĭ-o descopere ştiinţa. El vrea idealul din lumea necunoscută, ĭar calea către acest ideal ĭ-o arată omuluĭ erudit ştiinţa, ĭar celuĭ neerudit credinţa.

Dacă dar însăşĭ ştiinţa cea maĭ înaltă are trebuinţă de un complement ideal al eĭ, cu atît maĭ mult e necesar acest ideal acolo, unde ştiinţa lipseşte saŭ e mărginită la îndestularea trebuinţelor materiale. Este decĭ o greşală a despreţui religiunea. Fără îndoială, şi ea, ca toate fenomenele vieţiĭ, trebue să fie totdeauna în armonie cu ştiinţa şi filozofia timpuluĭ.

Această armonie rezultă din însăşĭ simplele şi sublimele învăţăturĭ ale întemeetoruluĭ religineĭ noastre, expuse în evangheliĭ şi în epistolele apostolilor cari, cum zicea un scriitor, cuprind răspunsurĭ pentru toate veacurile. Din greşală de a nu ţinea samă de această armonie şi de progresul spirituluĭ omenesc urmează conflictul şi lupta, nu între ştiinţă şi religiune, ci între apărătoriĭ lor care le înţeleg greşit. Şi cît de dăunătoare este această luptă cultureĭ, o putem vedea în ţările catolice, în Spania, Franţa, Italia, ş. a., unde clerul ţine morţiş la litera tradiţiunilor, şi în loc să le explice în spiritul filozofieĭ moderne, le înmulţesc cu alte dogme absurde ; în loc să lase fiecăruĭa libertatea de conştiinţă, a consfinţit ca dogmă infailibilitatea capuluĭ bisericeĭ, însuşire care cînd şi-o atribue un om şi în numele eĭ vrea să impună altora, însemnează despotism. Şi cum acţiunea e urmată totdeauna de reacţiune, cum un extrem provoacă pe altul, nicăirĭ nu se vede ca acolo de o parte cel maĭ înverşunat ateizm şi spirit anarhic, de altă parte bigotizmul şi fanatizmul religios, într'o luptă care aduce multe piedicĭ şi greutăţĭ adevărateĭ culturĭ. Dovadă este starea cultureĭ în aceste ţărĭ, mult maĭ înapoiate de cît nordul Germanieĭ, în Svedia şi Norvegia, în Anglia şi, în deobşte, în ţerile protestante, unde domneşte libertatea de conştiinţă şi toleranţa în înţelegerea Biblieĭ. Ce enormă deosebire este între America meridională, mereŭ zguduită de spiritul anarhic şi despotic în acelaşĭ timp al popoarelor romanice de religiune catolică şi între America de nord, dominată de rasa germanică a Anglo-Americanilor de religiune evangelică ! Intreprinderile, virtuţile şi faptele acestora ne aduc aminte de vremile legendare ale măririĭ romane.

Iar la ce prăpăstiĭ ne poate duce raţiunea singură, cînd ne lăsăm a fi conduşĭ numaĭ de ea şi de propria eĭ fiică, de ştiinţa exactă, avem despre aceasta îngrozitoare exemple în revoluţiunea franceză de la 1789, ale căreĭ rătăcirĭ din timpul Convenţiuneĭ şi Teroareĭ devenĭră o adevărată nebunie crimi-

nală. Atuncĭ încă revoluționariĭ, îmbătațĭ de principiile filozofieĭ materialiste a enciclopediştilor, hotărîseră „descreştinizarea“ Franțeĭ şi înlocuirea catolicismuluĭ cu religiunea naturală a „Rațiuneĭ“. Preoțiĭ şi episcopiĭ eraŭ siliţĭ prin lege a îmbrăca haine civile şi a se căsători, bisericile eraŭ schimbate în *temple ale adevăruluĭ* şi ceremoniile religioase în ceremoniĭ laice. La 10 Noembrie 1793 se făcu celebra *sărbătoare filozofică*, în care zeița Rațiunea, numită şi zeița Libertățiĭ a fost prezentată convențiuniĭ naționale sub chipul uneĭ femeĭ. „Poporul nu vrea alțĭ zeĭ decît aĭ natureĭ“, zicea în discursul săŭ organizatorul acesteĭ ceremoniĭ şi al nouluĭ cult şi reprezentantul poporuluĭ parizian. Convențiunea votează propunerea poporuluĭ, şi încuviințază, ca biserica catedrală, Notre-Dame, să fie închinată nouluĭ cult, iar icoanele sfinților dintr'însa să fie desființate (La intervenirea altora, se vede maĭ de bun simț, aŭ fost acoperite numaĭ cu scînduri). Prezidentul şi secretariĭ adunăriĭ, în semn de sancțiune a legiĭ votate, daŭ sărutarea frățască zeițeĭ, reprezentată prin o actriță dela operă, îmbracată în haĭnă albă, cu o manta albastră şi cu căciuliță roşie pe cap, căciulița îndatinată a revoluționarilor.

Şi aceĭ care făceaŭ aceste lucrurĭ nu eraŭ oamenĭ stricațĭ, din contra, eraŭ foarte moralĭ şi virtuoşĭ. Chaumette, care îşĭ luase nume de Anaxagora, autorul noueĭ religiunĭ şi procurorul comuneĭ Parisuluĭ, era cunoscut ca apărător şi binefăcător al săracilor, ceru şi obținu desființarea pedepseĭ cu biciul în toate şcoalele publice şi private la requisitoriul luĭ; Comuna interzice femeilor publice de a umbla pe stradă, şi opri vînzarea tablourilor şi cărților obscene. Robespierre, înainte de a deveni personificarea teroareĭ, ca avocat era stimat de toțĭ pentru onestitatea şi dreptatea sa; ca deputat al constituanteĭ cerea desființarea pedepseĭ cu moarte, desființarea robieĭ în coloniĭ, libertatea preseĭ, votul universal, ştergerea privilegiilor cleruluĭ: ideĭ liberale şi umanitare cari atuncĭ treceaŭ de utopiĭ. Şi acest om „incoruptibil, care voia renaşterea Franțeĭ şi domnia virtuțiĭ, acest „Aristide“ cum îl numea prietinul săŭ intim Camil Desmoulins, acest om venerat de mulțime. aproape ca un sfînt, cînd a ajuns capul celuĭ maĭ puternic partid revoluționar, al Jacobinilor, înnăbuşind în sine partea cea maĭ bună a ființeĭ omeneştĭ, glasul lăuntric al sufletuluĭ, şi condus numaĭ de calculele recĭ şi inflexibile rațiuneĭ a devenit monstrul revoluțiuneĭ franceze. El trimite la ghilotină cu grămada, cîte 12 pe zi din ceĭ maĭ nobilĭ fiĭ aĭ Parisuluĭ şi aĭ Franțeĭ, pe prietinĭ ca şi pe duşmanĭ fără deosebire pînă cînd a fost trimis şi el pe acelaşĭ drum. Dar cine nu cunoaşte grozava tragedie a aceleĭ epoce? Cine nu-şĭ aduce aminte de André Chénier, de C. Desmoulins şi de soția sa Lucia Duplesis, de Danton, alt prietin al luĭ Robespierre, de d-na Roland, Charlotta Corday şi alțiĭ?!

Sunt două prăpăstiĭ în această lume, zice poetul Petöfi:

a inimeĭ şi a raţiuneĭ. Nefericiţí sunt aceia, care cad într'una saŭ în cealaltă! Mulţĭ subjugaţĭ de pornirea simţimintelor şi pasiunilor, pe care nu le ştiŭ înfrîna, cad în cea dintăiŭ. Dar nu sunt puţinĭ nicĭ aceĭa cari în unele împrejurărĭ, cum e şi epoca de criză a revoluţiuneĭ intelectuale, prin care trecem astăzĭ, cad în prăpastia a doua, prin o cultură ştiinţifică unilaterală, care atrofiază izvorul simţimintelor morale şi al aspiraţiunilor cătră un ideal maĭ înalt. In literatură găsim destule exemple de felul acesta. Citez aci două din cele maĭ caracteristice, în două romane ale căror persoane sunt luate din viaţa reală: în „Werther“ al luĭ Goethe, pentru victimele simţimintelor, şi în „le disciple“ al luĭ Paul Bourget pentru victimile ştiinţeĭ fără cultura inimeĭ.

Inima şi mintea sunt ceĭ doĭ conducătorĭ aĭ omuluĭ pe căile vieţiĭ; şi eĭ numaĭ înpreună ne pot arăta adevărata cale. Dar, cum zicea maĭ dăunăzĭ patriarchul literatureĭ şi cultureĭ noastre de astăzĭ, d. T. Maiorescu, „inima e maĭ pre sus de minte“. Şi aceasta ca o flacără accesorie şi trecătoare, de multe orĭ trebue să asculte de glasul intim al sufletuluĭ, în care îşĭ are rădăcina sa, şi în adîncul căruia se află partea esenţială şi neperitoare a fiinţeĭ noastre.

Ne putem lipsi de o sfeştanie, maĭ ales cînd ea nu este în obiceiŭ. Dar, vorbind în general, să nu dispreţuim tradiţiunea. Ea este chivotul legiĭ, este sicriul de aur al celeĭ maĭ scumpe comorĭ din viaţa unuĭ popor. S'o curăţim mereŭ de rugina timpuluĭ, dar să respectăm cu religiozitate cuprinsul eĭ.

M. Strajan

Craiova 22 Decembrie 1909

PRIMAVARA

Liliecií sunt în floare
Şi-s castani 'n floare ĭar,
Se trezesc în minte-mĭ dorurĭ
Răvăşite în zadar.

Din noĭan de vremĭ uĭtate
Se desprinde-un chip uitat,
Ochiĭ blînzĭ ca de fecĭoară
Şi surîsul fermecat.

Ce maĭ vreĭ, privire dulce
Şi tu mîngîĭos surîs?
— Eĭ lasaţĭ, nu-s vremĭ trăite,
Ci—poveste, taĭnic vis.....

Ana Conta-Kernbach

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

Stagiunea 1855—1856

Vasile Alecsandri trece direcţia Teatruluĭ luĭ Neculaĭ Luchian. —Instalarea unuĭ noŭ Comitet teatral. — Ofisul luĭ Grigore Ghica Vodă.—Imnul pentru Deschiderea Stagiuneĭ.—Personalul artiştilor romînĭ din această stagiune.— Piesele ce s'aŭ jucat atît originale cît şi traducerĭ.—Apreciere critice despre executarea pieselor naţionale.—Reprezentaţia dată în onoarea zileĭ onomastice a Domnitoruluĭ.—Glorificarea Dezrobireĭ Ţiganilor *şi entuziasmul publiculuĭ cu acest prilej. — Benefisurile actorilor moldovenĭ.— Opera italiană sub direcţia luĭ Victor Delmary.—Reprezentaţia dată de trupa naţională în folosul incendiaţilor din Franţa şi mulţumirea ce le-a adus actorilor romînĭ Consulul Francez Victor Place.*

Se pare că succesul moral al trupeĭ naţionale în stagiunea precedentă nu fu îndestul de îmbucurător, nicĭ pentru public în genere, nicĭ pentru ocîrmuire întru cît vedem, că deşi se încredinţase Direcţia luĭ Vasile Alecsandri, cu dreptul de a controla şi censura el singur piesele ce urmaŭ se fie reprezentate, însă, de fapt Alecsandri trecuse direcţia către Neculaĭ Luchian, care probabil că a reprezentat orĭ ce piese i-a eşit înainte fără mare scrupul pentru valoarea lor literară saŭ morală; astfeliŭ Ocîrmuirea se văzu nevoită a institui un noŭ Comitet teatral, compus din *Postelnicul Costache Negruzzi, Vornicul Al. Donicĭ şi Postelnicul Ghearghe Asaki*, carĭ să controleze toate piesele ce urmaŭ să fie reprezentate.

Iată aicĭ reproducem ofisul Domnesc din 19 Decembrie 1855, prin care Grigore Al. Ghica Voevod, poronceşte a se institui Comitetul despre care este vorba :

Noĭ Grigore A. Ghica Voevod
cu mila luĭ Dumnezeŭ
Domn Ţereĭ Moldoveĭ

Consiliuluĭ Administrativ extra-ordinar.

„In privire că arta dramatică nu are numaĭ de obiect desfătarea publiculuĭ ce că misia sa cea maĭ nobilă şi maĭ importantă este de a îndrepta moravurile şi de a deschide calea dezvălireĭ literatureĭ naţionale; In privire că acest ram al literatureĭ noastre, în starea în care să găseşte astăzĭ, nu răspunde de cît foarte slab misieĭ la care ea este chiemată. In ingrijire ce noĭ de a purure am avut de a favoriza propăşirea tuturor instituţiilor şi de a le opri în încercările ce ar face de a se depărta de la adevărata ţintire spre care sînt menite. Socotim de ne aparată nevoe să se pue grabnic o stavilă nepotriviteĭ tendenţĭ ce observăm astăzĭ în literatura dramatică şi spre acest sfîrşit găsim de cuviinţă a se enstitua de îndată în comitet a cărue misie va fi controlare piesălor destinate reprezentaţieĭ atît în privirea moraleĭ publice, a hotarelor în care trebuĭ a să restrînge critica, cît şi a mijloacelor prin care s-ar pute agiuta dezvălirea gustuluĭ public.

„Chemăm dară luare aminte a Consiliuluĭ Nostru asupra acesteĭ chestiĭ de mare emportenţă socială şi literară şi iĭ punem însărcinare de a decreta formarea unuĭ asăminea Comitet care va trebui a fi compus de treĭ mădulărĭ ce să vor alege dintre persoanele literate din ţară.

„Acestuĭ Comitet să vor supune de către Direcţia Teatruluĭ Naţional toate piesăle destinate a să reprezenta şi el le va lua în cercetare. Acele ce nu vor înfăţişa condiţiile de moralitate şi de gust dramatic le va respinge, iară pe acele ce le va găsi acceptabile, le va învoi cu corecţiile ce ar socoti de trebuinţă a să face".

No. 50.
1855 în 19 Dechembre.

In urma acestuĭ ofis, Consiliul Administrativ al Moldoveĭ, înaintează Domnitoruluĭ următoarea Anafora:

Prea Inălţate Doamne

Consiliul Administrativ extra-ordinar, priimind Inaltul Vostru Ofis cu No. 50, atingător de instituare unuĭ comitet, a căruĭ misie să fie controlarea pieselor româneştĭ destinate re-

prezentaţieĭ, atît în priivire moraleĭ publice, a hotarelor în care trebue a să restrînge critica, cît şi a mijloacelor prin care s-ar pute agiuta dezvălirea gustuluĭ public, Consiliul la chibzuirea urmată pentru alcătuirea comitetuluĭ poroncit, aŭ făcut a sa alegire în persoanele d-lor sale Post. C. Negruţi, Vornic A. Donicĭ şi Post. G. Asache, cariĭ întrunindu-să să aibă a să ocupa cu cenzurarea pieselor teatrale după mărginirea stipulată in nomeratul Ofis.

Pentru care cu respect referează Inălţimeĭ Voastre spre definitiva hotarîre.

Membriĭ Consiltuluĭ Administratif
a
Inălţimeĭ Voastre
Plecate slugĭ
Iscăliţĭ: *Catargi, Gane, P. Mavrogheni, C. Ghica.*
DD. *A. Fotino.*

No. 4473
1855 Dechembre 29 zile [1]).

Deschiderea acesteĭ stagiunĭ s'a făcut în ziua de 18 Decembrie 1855, cînd cu acel prilej se cîntă un *Imn*, compus anume pentru această deschidere, pe care'l găsim tipărit în *Calendar pentru Romînĭ*, pe anul visect 1858, tipărit în Iaşĭ în „Institutul Albineĭ", Imn pe care-l dăm in întregime aicĭ ţinînd samă de epoca in care a fost scris:

Imn la ocazia redeschidereĭ Teatruluĭ naţional în Iaşĭ la 18 Decemvrie 1855

Pentr'a lumeĭ împărţală
Lupta arde'n Orient,
Şi Titaniĭ [1]) cu iuţală,

1). Aceste două acte se află în dosarul Secretariatuluĭ de stat No. 3905 ce se află în Arhiva Statuluĭ din Iaşĭ.

1). *Titaniĭ*, Urieşĭ giganţĭ, dupre Mitologie eraŭ şese fiĭ a luĭ Uranus. Ţara (pămîntul) plîngîndu-să de cruzimea soţuluĭ eĭ, carele închidea întunerecul luĭ Tartar (iad) pe toţĭ fiiĭ ce-ĭ năştea, aŭ întăritat pe Titaniĭ a se rebela, din asta aŭ urmat în Orient faĭmosul rezbel de zece anĭ. Lupta era îndoelnică până cînd Joe aŭ trimes spre agĭutor pe Centimanĭ (urieşĭ cu 100 mînĭ) prin a cărora putere Titaniĭ fură învinşĭ şi acufundaţĭ în Tartar.
Se ştie că Mitologia cuprinde adevărurĭ trecute, dar asta de faţă poate şi cele de astăzĭ, pentru că între Titaniĭ Mitologieĭ figurează unul cu nume Okeanos, care s'ar potrivi cu Anglia, altul Iverios, uscatul, cu Rosiea, etc.

Tuna păn la firmament.
Dar în Moldova în Romînie
De D-zeŭ umbrită, un pacînic hor
Va să răsune cînt d'armonie
Că-ĭ se deschide un viitor!

Vie muzele dorite
Sa ne 'nveţe a cînta,
Şi cu florĭ de noĭ urzite
Să putem încununa
Pe dulce patrie, în Romînie,
De D-zeŭ, umbrită, al nostru hor
Va să răsune cînt d'armonie
Că-ĭ se deschide un viitor!

A.

In cursul acesteĭ stagiunĭ Direcţia Teatruluĭ moldovenesc o avea ĭarăşĭ artistul *Neculaĭ Luchian*, ĭar actoriĭ principalĭ carĭ compuneaŭ trupa locală, fură pe lîngă Directorul şi soţia sa Gabriela Luchian, *Teodor Teodorini*, *Costachi Bălănescu*, *Neculaĭ Teodoru*, *Alexandrescu*, *Alecu Gheorghiu*, *Stefănachi Idieriŭ*, *Frim*, şi alţiĭ; iar dintre femeĭ, *Merişasca*, *Savastiţa*, *Maria Neculau*, *Elena Negroni* etc.

Regisorul Teatruluĭ moldovenesc era *Gatineau*, iar capel: maistru Adolf Flechtenmacher.

Intre piesele ce s'aŭ jucat maĭ cu succes în această stagiune, găsim următoarele: *Smărăndiţa fata Pîndaruluĭ*, comedie cu cîntece în 3 acte, de I. Dimitrescu, *Femeia cu doĭ barbaţĭ*, comedie vodevil, tradusă de N. Luchian, *Jijianul*, vodevil prelucrat de N. Luchian, *Ceĭ şapte fiĭ a Sareĭ,* melodramă, tradusă din franţuzeşte, *Recrutul*, vodevil într'un act, localizat *Clopoţelul de noapte,* piesă tradusă de Porfiriu, *Gherghina de la Odobeştĭ*, comedie, *Inturnarea Plăeşuluĭ*, idilă într'un act de Gh. Asaki, *Sora luĭ Jocris,* vodevil într'un act, tradusă de N. Luchian, *Ţiganiĭ*, idilă într'un act, de Gh. Asaki, *Fiul Bravuluĭ*, comedie tradusă, *Vicomtele Garofă*, farsă într'un act, *Minunică băet de lut*, comedie tradusă, *Odaia cu doue paturĭ*, vodevil într'un act, prelucrat de I. Porfiriu, *Baba Hîrca*, operetă în 2 acte de M. Millo, *Petru Rareş*, dramă în treĭ acte de Gh. Asaki, *Indiana şi Charlemagne*, vodevil într'un act, tradus din franţuzeşte, *Mila luĭ Dumnezeŭ,* dramă în 6 acte, tra-

dusă din franţuzeşte, *Străchinĭ verzĭ*, comedie într'un act, *Trîmbiţa*, comedie asemenea într'un act, ambele traduse de N. Luchian, *Ştrengarul din Paris*, comedie în treĭ acte, tradus din franţuzeşte, *Pus în cofă*, *Femeia în putină* şi *Morariul*, treĭ comediĭ în cîte un act, etc.

Asupra chipuluĭ cum aŭ urmat reprezentaţiile teatrale în această stagiune şi părerea publiculuĭ şi a preseĭ locale despre silinţele ce-şĭ dădea atît Direcţia Teatruluĭ cît şi actoriĭ ce făceaŭ parte din trupă, vom reproduce aicĭ maĭ multe părţĭ din dările de samă ce s'aŭ tipărit în foaĭa *Gazeta de Moldavia* din acel an.

Aşa găsim, că în *Hronica teatrală* din No. 1, de la 2 Ianuarie 1856, un critic anonim ce semnează *Aliquis de Omnibus*, se exprimă ast-feliŭ:

„Anul 1856 aŭ sunat! şi nicĭ o trîmbiţă în piesa Romînă nu se auzi, nicĭ o pană cît de neesercitată, aŭ scîrţiit macar două cuvinte pentru Teatru; se înţelege că voiŭ a vorbi de cel Romìn. Am văzut şi al 4-le abonament jucat, şi pănă acum vechea cronică a *Albineĭ* aŭ tăcut şi ea. Din ce cauză? Din multe, greŭ de înşirat şi din care, una, ce-ĭ dreptul, aŭ fost aşteptarea iniţiativeĭ de la confraţiĭ noştriĭ, lucru ce ni-aŭ impus sĭeala de a scrie, şi datoria să aşteptăm provorba, „la lucru cunoştĭ ce are să fie". Eĭ bine! acum după ce şi noĭ împreună cu publicul am petrecut 4 serate, cu osăbite emoţiĭ, suvenire şi nevoe de a ni reveni resuflarea; acuma după ce ni-am încredinţat, că pasul e făcut în Teatru Romîn, că după orĭ ce împrejurare, şi în privire cătră orĭ ce antagonism,— pentru că astfeliŭ e de la natură şi n'am pute crede să nu aĭbă el pe a luĭ—vedem că merge înainte; ar fi o nedreptate strigătoare la cer să nu vorbim cînd merită — după ce am vorbit în aniĭ trecuţĭ şi să păzim tăcere. Datoriea noastră dar e să apucăm earăşí pana în mînă, cu orĭ ce risc, şi să scriem de Teatru Romînesc, regenerat şi reparat în totul, şi că astfeliŭ, fie cine înţălege că vom ave multe de dzis.

Maĭ întăĭ însă, e cu dreptul şi fără de nicĭ o temere să depunem aice adînca-ni mulţămire ce se cuvine Guvernuluĭ, carile, în adevăr aŭ ajuturat Teatrul Romîn, înlesnindu-l a face pe încetul şi cu siguranţie paşiĭ săĭ de copilărie..".

„S'a jucat apoĭ piesa *Smărăndiţa fata Pîndaruluĭ* de I. Dimitrescu, ĭar actoriĭ ce aŭ contribuit mult la succesul aceşteĭ piese aŭ fost, d-niĭ: *Luchian*, *Teodorini*, *Bălănescu*, *Alecsandrescu*, *Gheorghiu*, *Stefanachi* şi *Frim*...

„Am văzut după aceasta pe *Gherghina de la Odobeştĭ.* Am rîs la a doua reprezentaţie a *Recrutuluĭ* de D. Luchian— Luchian şi recrut? Şi am admirat în adevăr silinţa, ce tînărul Teodorini ş'aŭ dat în *Clopoţelul de noapte*, piesa tradusă de D-l T. Porfiriu, carile aŭ avut destul succes

„Ni-am reînoit aceleaşĭ plăcerĭ şi rîsete in vodevilul tradus de D-l Luchian *Femeea cu doĭ bărbaţĭ*, şi în fine Joĭ la 29 Decemvrie am asistat şi la reprezentarea melodrameĭ *Lara*, tradusă de D-l A. Obregea, şî *Jijianu*, vodevil prelucrat de D-l Luchian.

„Dacă o dramă aŭ putut la noĭ fi bine primită, odată maĭ ales cu jucarea unuĭ vodevil, dacă alegerea eĭ aŭ fost nimerită pentru scenă, apoĭ, cu dreptul e să facem partea ce se cuvine d-neĭ Luchian, care după o îndelungă trecere de timp ş'aŭ pus toată silinţa a juca rolul d'întăĭ din piesa dramatică şi aŭ cules aplauzele meritate.

„Apoĭ, cu mîna la gură spre a ni ţine rîsul, vom scrîe şi de *Jijianu.* Inchipuească-şi cineva pe un soldat,—ba maĭ bine pe Luchian, carile este cunoscut — transformat în dadacă şi încungiurat de o mulţime de copiĭ, ce ţipaŭ la el din toate părţile; facă-şĭ o idee după asta de necontenitele farse ce li-aŭ jucat, înşălînd pe boer, în locul Măriucăĭ şi apoĭ ni spue ce rîsăte aŭ trebuit să urmeze? Apropo de Măriuca.

„Cînd eşam de la Teatru, un soldat de santinelă zicea mergînd către un altul—da de Măriuca ce maĭ zicĭ? Din parteni vom dzice atîta-ĭ a fi serioasă şi desperată în dramă şi a fi tot-odată, veselă, glumeaţă şi întărtătoare în comedie, a juca după un rol de întăea amorează, îndată un rol de subretă, socot că nu e ceva uşor, şi aista e răspunsul meŭ la întrebarea publică şi complimentul cătră d-na Gabriela Luchian.

„D-na Merişasca, în rolul Zincăĭ aŭ fost cît se poate de bine, şi-ĭ dorim să ni repeteze tot ast-feliŭ de rolurĭ. Luchian aŭ făcut pe soldatul de carê am vorbit, într'un chip minunat, şi a avut de agiutor pe d-l Bălănescu, carile în rolul spiţeruluĭ în adevăr aŭ îndoit rîsul, şi pe d-l Teodorini în rolul bătrînuluĭ boer...“

In sara de 24 spre 25 Ianuarie 1856, trupa naţională dădu o reprezentaţie extraordinară, cu prilejul zileĭ onomastice a Domnitoruluĭ ţăriĭ Moldoveĭ, Grigore Ghica Vodă, reprezentaţie în care se jucase piesele *Sora luĭ Jocris*, comedie tradusă din franţuzeşte de Neculaĭ Luchian, *Jijianul cu Măriuca* co-

medie originală într'un act şi o idilă dramatică improvizată pentru acea ocaziune de Aga Gheorghe Asaki, intitulată *Ţiganiĭ* [1]), în care se introduse maĭ multe corurĭ şi cîntece naţionale, precum şi vestitul cor al ţiganilor din opera *Il Trovatore*, executat în limba romînească de întreaga trupă naţională. Reprezentaţia se începu prin un *Imn*, în onoarea Domnitoruluĭ, cîntat de asemene de toată trupa, care electriză pe toţĭ privitoriĭ.

Fiind că prin timpul acela s'a săvîrşit marele act al dezrobireĭ ţiganilor, de către Vodă Grigore Ghica, piesa compusă de Asaki, cuprindea deosebite aluziĭ la această faptă umană, şi contribui foarte mult a entusiasma publicul privitor. Credem dar nimerit a reproduce aicĭ maĭ multe aprecierĭ ce le găsim scrise în No. 8, din 26 Ianuarie 1856, a *Gazeteĭ de Moldavia*, întru cît aceste aprecierĭ conţin expresia sentimentuluĭ publiculuĭ ieşan şi entusiasmul cu care a fost primit acest fapt măreţ.

Iată rîndurile despre care vorbim, precum şi descrierea întreguluĭ subiect al pieseĭ ocazionale a luĭ Gh. Asaki :

„...Ear cînd cortina s'aŭ rtdicat şi ni se înfăţoşară şătrile întinse cu grupele de ţiganĭ, cînd corul actului al 2-le din *Il Trovatore* se ezecută cu toată deplinătatea în limba Romînă, sporit încă prin accesoriĭ şi costume ; atuncĭ se începu o altă senzaţie ; căcĭ, asta era piesa de ocazie : *Ţiganiĭ*, a căreia autor, nu ni se spune pe afiş, însă, se recunoscu îndată de public, după gustul săŭ, stil şi deprinderea. Ear alegerea şi des-

---

1). Acest idil cu cîntece „*Ţiganiĭ*“, a fost tipărit în Iaşĭ, la anul 1856, în „Tipografia Institutuluĭ Albina“, cu o prefaţă în următoarea cuprindere : Sclavia Ţiganilor, introdusă în Moldova la o epohă, pe cînd maĭ mult puterea de cît dreptatea era legea statuluĭ, s'aŭ tolerat îndelung ca una ce era întreţesută cu interesele societăţiĭ. Desfiinţarea acestuĭ abuz anti-creştin, treptat pregătită, astăzĭ s'aŭ complectat după ordinul I. S. Grigorie A. Ghica Voevod. Prin asta, patria s'aŭ aratat demnă a întra în familia civilizateĭ Europe. Toţĭ filantropiĭ nu numaĭ că aŭ salutat cu entuziasm astă măsură, ci fiecare s'aŭ grabit a depune pe altarul patrieĭ, un tribut de recunoştinţă şi de prosfora materială. Pentru a da ocazie la o publică manifestare a acelor nobile sentimente şi a recunoştinţeĭ emancipaţilor, s'aŭ împrovizat idilul de faţă, dupre caracterul etnic a Ţiganilor şi dupre modelul comic ce ni-aŭ lasat între alte scrierĭ anticul Teocrit.

Reprezentarea aratată a acesteĭ micĭ compunerĭ, fiecare dată s'aŭ încuviinţat prin aplaoze unanime, care nu se pot atribui decît la sentimentele de propriul triumf ce societatea serbează prin ist mare act de filantropie.

Spre a împărtăşi şi pe doritorĭ, cariĭ n'aŭ avut ocazie a asista la astă reprezentare, s'aŭ pus sub tipar ist mic product, a căruia vînzare „Institutul Albineĭ“ îl va prosfora pentru o facere de bine.

Iaşĭ, Fevruarie 1856.

legarea nimerită a intrigeĭ țesute în pastorala Ț·ganiĭ este următoarea: Un țigan bătrîn, făurar de meserie, (D-l Gheorghiu) avea două fete gemene, din care una frumoasă în toată regularitatea clasică a aceluĭ neam ce se întîmpină une orĭ; ear o alta așa de slută, după cum adese li putem vede. Legat prin jurămînt de reposata femeea luĭ a nu le mărita, decît într'o zi; bĭetul bătrîn nu știe ce va face să împlinească poronca boeruluĭ propietar, carile, prin vatav (D-l Idieriu) îĭ hotărîse să șĭ mărite pe Anghelina (d-na Luchian), fata cea frumoasă, după un Givrilă (d-l Frimu), slut, buzat și încă—chior—dar fiŭ de giude! Nenorocirea luĭ e încă cu atîta maĭ mare, cu cît Anghelina iubea și era iubită de un june păstor Cimbru, (d-l Teodorini), carile surprins de vătav păzindu-șĭ iubita în loc de turma de oĭ, mîngîind-o și îndemnînd-o a nu merge după urîtul de Givrilă, se vede nevoit a fugi de îngrozirĭ și a se hotărî să facă ce-ĭ va veni in gînd, ear, bieata fată, după ce în zadar se împotrivește la toate sfaturile, rostirile, măgulirile și vorbele dulcĭ ale vatavuluĭ, carile îșĭ pune toată puterea ce o avea, spre a o îndupleca să iee pe ficiorul giudeluĭ, după ce ea hotărăște în față, că-ĭ afurisită de muma-sa și legată a nu se mărita înaintea soră-sa; după ce cu ochiĭ lăcrămațĭ îl roagă să o creadă, că la țiganĭ, fiiĭ încă maĭ ascultă de părinții lor, se hotărăște în fine să facă cum făcu vară sa căreia nu se învoi a se mărita cu un Romîn, și să se înece în Prut.

„Nunta însă, chibzuită de vătavul interesat în asta, o apucă pe loc și nenorocita e gata după cum declară însușĭ vatavul, să-șĭ pue grumaziĭ sub jug, căcĭ: insoțirea sa după Condica țivilă Cap. II, fila 22, § 154, este hotărîtă de nelegiuită cu un romîn, carile este slobod, însă, nu slobod ca să se și însoare cu cine va vroi! Copila geme, cum aŭ gemut mii, de atîte secule, ea e gata să adaogă un blestem maĭ mult asupra familiilor de stăpînĭ, însă, cerul și-aŭ întors privirea astă dată și cînd după învestitura judeluĭ Givrilă, cu toate sămnile luĭ de bulubașă, vatavul strigă la ceata țiganilor, că: negru cu alb nu-ĭ tot una, de-odată Cimbru, băetul soldățit de amor, aduce extazul în public strigînd: că de astăzĭ înainte albul și negrul e tot una! cînd privilegetul, în sunetul dobeĭ, cetea ofisul, prin care țiganiĭ se desrobesc, strigătele ura! să trăiască Domnitorul! nu se maĭ ințăleg de unde vin. Sentimentul de pe scenă se strămută în tot teatru și atunce în a-

devăr avurăm mărturia fără eseepţie, că binele făcut, în inima Romînuluĭ este preţuit, şi că încuviinţarea generală a publicului de odată şi în toată puterea eĭ, e glasul adevărat a recunoştinţeĭ ce-şĭ depune tributul cătră aciĭ meniţĭ de Providenţie, a fi mîngîerea neamuluĭ ominesc, prin ne'ncetata voinţă să facă tot ce se crede bine! Dar, cînd în urmă fiul boeruluĭ propietar veni să întărească cele cetite, şi să desamăgească pe vatavul, ce nu credea în căderea privilegiilor pentru robîe; cînd el declară renunţiearea părinteluĭ săŭ, la dritul desdaunăreĭ pentru ţiganĭ; atuncea se porni un noŭ şir de *Ura! Domnitorul*, *Ura! Boeriĭ!* reprodus cu litere pe 4 bandiere purtate de ţigani; *Ura*! ce se indoi la respunsul boeruluĭ cătră judele Givrilă, asupra întrebăreĭ, ce va face cu mantaoa roşie şi cu biciul, menite fiind a sta de acum, numaĭ de dovadă, că Moldo-Romînul, prin dreptate, aŭ rescumpărat un viitor ferice! Şi apoĭ cînd Păstorul *Cimbru*, îşĭ spuse istoria pentru care s'aŭ înscris la oaste, cînd zisă cumcă el voeşte să facă ca străbuniĭ săĭ, cariĭ în pace păşteaŭ oĭ, iar în răsboiŭ să luptaŭ pentru Ţară, ş'aŭ maĭ adaos:

Amu umblă vorba 'n ţeară,
Că în astă primăvară
Vom mîna turme 'n Bugeac,
Cu-Anghelina mea în braţă,
Cu un bucĭum, cu-o săneaţă
Să trec Prutul să trec Bîcul
Să fiŭ tot în ţara mea!

Atunce, aplausele, detunările culese de toată trupa, pe care o gratulăm în astă sară, nu conteniră, ba încă se îndoiră în cursul joculuĭ *Taranteleĭ*, executate odată cu cuvintele *horeĭ*, de două orĭ repetate în mezul de *Ura!*

Intre a ţereĭ zile sfinte
Azĭ e nuoul Anŭ,
Liberu-ĭ de-amu nainte
Cel ce'aŭ fost ţigan.
Vivat! Cel ce ordonează
Omenireĭ har,
Vivat. Ce'l ce prosforează.
Pe-al Patrieĭ—Altar!

In cele întăĭ zile a luneĭ Fevruarie acel an, se dădură două reprezentaţiĭ de beneficiurĭ, cea întăĭ pentru *Teodorini*,

şi a doua pentru capelmaistru *A. Flechtenmacher*. Amîndouă aceste reprezentaţii avură un succes desevîrşit, atît prin piesele ce se reprezentară, cît şi prin jocul călduros al actorilor, drept care vedem făcîndu-să o dare de samă amănunţită, semnată cu iniţialele A. V. (probabil Vasile Alecsandri), în foaia din acel timp *Gazeta de Moldavia*, No. 12 din 9 Fevruarie 1856, în care se scrie următoarele:

„După reprezentarea Benefisuluĭ D. Teodorini, aşteptat şi privit de un public numeros, un benefis compus din: comedia, *Fiul Bravuluĭ*, aşa de bine ezecutată de d-na Gabrîela Luchian, benefiţientul şi d. Bălănesco; din *Vicontele Garofă*, o farsă incarnată şi o piesă, în care am văzut aşa de potrivit pe fiecare în rolul săŭ şi atît de mult ţiindu-să ansamblu în cît, tot aceea ce d. Luchian poate şi vrea să facă în rolul prostuluĭ Garofă, rol par excellence, jucat numaĭ de el, prin nimeritul joc de scenă, expresie şi purtare s'aŭ susţinut de Benefiţientul şi d-na Merişasca în rolul Damiceleĭ-Poeta în vîrstă, cum şi a conlucrăriĭ d-neĭ Sevastiţa şi aŭ isbutit aşa de mult în plăcerea publică, în cît vechiul Minunică, piesă atît de mult jucată, aŭ trebuit să se mulţămească, de astă dată a întărta maĭ puţine rîsăte în public, pentru că în adevăr nicĭ maĭ avea cum.

„Nu vom tăgădui, că fiecare actor şi-aŭ făcut datoria, că Benefiţientul a fost acelaşĭ Minunică, d-na Merişasca precum şi în aniĭ trecuţĭ; că am văzut sprijinire în d-na Sevastiţa şi că d-l Gheorghiu s'aŭ silit pe cît se poate a respunde la rolul *Himiculuĭ Rotomag*. Dar, cauza era alta şi astă cauză deşi cu durere, ni place însă a o aminti! In acea zi şi în tocmaĭ în acel rol, după o trecere maĭ de doĭ anĭ, publicul şi aŭ adus aminte că aŭ perdut ceva, ear durerea de a nu maĭ vedea pe d. Neculaĭ Teodoru, răpit încă în floarea vîrsteĭ sale, aŭ fost pre natural ca să impue un frîŭ macar momentan la veselia publică, şi să depue prin asta un tribut de apreţuire către umbra aceluea, carile, jărtfindu-şĭ viaţa pe scenă, în curgere de atîţa anĭ aŭ fost plăcerea Ieşenilor! Păstrîndu-ni dritul de a ni înturna cînd-va asupra vieţeĭ sale, trebue să spunem, că după acest benefis, ce-aŭ deprins publicul să recunoască silinţile actorilor prin îndesuirea sa la Teatru, într'un aşa mod, că jidovimea aŭ găsit nuouă specul ă de a cumpăra şi precupi biletele de Parter şi Galerie, cu 7 şi 14 leĭ.

„In fine, Sîmbătă în 5 Fevruarie am asistat şi la *Benefi-*

sul d-luĭ Flehtenmacher, junile nostru artist şi capelmaistru al orhestreĭ. Pe lîngă piesa: *Odaia cu două paturĭ*, o prelucrare a d-luĭ Porfiriu, carile sub ascunsul nume de amator, aŭ jucat însuşĭ aceea ce aŭ scris şi aŭ cules împreună cu d. Bălănescu aplausele date, neapărat că benefisul aŭ trebuit să se compue din ?.. din *Baba Hîrca!* producerea sa, muzica acea plăcută, care orĭ cît s'ar învechi piesa, va rămînea tot nuouă! Nu voiŭ dzice nimic maĭ mult asupra succesuluĭ reprezentaţieĭ, de cît că d-l Luchian, de astă dată şi-aŭ jucat cu tot gustul cel d'întăĭ, vechiul rol al *Bîrzuluĭ* aşa de mult cunoscut de public, că d-na Gabriela maĭ jucă încă odată pe Viorica, rol înadins scris de d-l Milu pentru d-eĭ, o cauză neapărată a silinţeĭ ce şi-aŭ dat, ca prin crearea luĭ să respundă la aşteptarea autoruluĭ. Aşa dar, dacă piesa aŭ mers bine, aŭ fost aplaudată şi strigată bis! e neapărat şi necontestat că şi *Baba Hîrca*, de care se ţine farmecul d-luĭ Milo, ni-aŭ dovedit toată silinţa ce şi-aŭ dat-o d. Idieriŭ, ca să susţie un aşa rol, ajuns să fie ingrat pentru orĭ ce actor; iar cît pentru *Kiosa*, ţiganul carile şi în aniĭ trecuţĭ aŭ fost jucat de d-l Teodorini după părerea noastră putem dzice ca şi publicul, că astă dată aŭ fost cu mult maĭ bine jucat! In scurt, arătîndu-ni şi mulţămirea ce ni-aŭ produs auzirea pe scenă a unuĭ vers încă tînăr, a domnişoareĭ *Elena*, soră d-neĭ Gabriela, în rolul îngeruluĭ ce 'ĭ se încredinţasă; vom maĭ adăogi numaĭ, că reprezentaţia pieseĭ aŭ mers aşa de bine, că îmbrăţoşarea publiculuĭ este aşa de mare, în cît nu ne rămîne alta de cît să încunoştiinţăm curînda reprezentaţie a unuĭ benefis, compus din cele maĭ alese bucăţĭ, şi care de trupă se va juca pentru d l *Gatino* regisor Teatruluĭ Romîn, şi carile deşi este Franţez însă, prin toate acelea ce face pentru Teatru, prin silinţa ce-şĭ dă de a contribui la formarea actorilor Romînĭ şi a face nimerita punere in scenă a piesilor, ni mărturiseşte că iubeşte teatrul nostru, ca cel maĭ bun şi maĭ înfocat Romîn, şi că prin inimă, faptă şi purtarea sa, e, tot a publiculuĭ Romîn“.

Sîmbătă în 17 Martie 1856, cu prilejul unuĭ concert dat de fraţiĭ Teodor, Constantin şi Mihail Burada în beneficiul profesorilor lor, Paul Hett (profesor de violină), şi C. Gro (profesor de piano), s'a reprezentat *Orbul şi toiagul săŭ*, comedie vodevil într'un act, tradusă din franţuzeşte de A. Manoli. Actoriĭ ce aŭ jucat aŭ fost: Teodorini, Bălănescu, Idieru, d-na

Merişasca şi d-la Ionescu. Biletele eraŭ depuse la Luchian, la Teatru. Inceputul la 7 jum. ceasurĭ fără sminteală.

Pe urmă s'a maĭ jucat între alte reprezentaţiunĭ, benefisurile d-neĭ Gabriela Luchian, a luĭ Coustantin Bălănescu şi o reprezentaţie la care a luat parte şi Teodorini care jucase în iarna aceea in Teatrul din Bucureştĭ. A urmat apoi şi alte reprezentaţiunĭ cari aŭ durat pînă în luna luĭ Aprilie, cînd stagiunea s'a închis.

*
* *

Tot în cursul aceşteĭ stagiunĭ trupa de operă italiană sub conducerea luĭ Victor Delmary, a dat un şir de reprezentaţiunĭ atît in abonamente cît şi în beneficiurĭ compuse maĭ ales din operile cunoscute publiculuĭ ieşan din stagiunile precedente, între care opera luĭ Verdi *Il Trovatore*, pe care Direcţia teatruluĭ italian, a dat o Vinerĭ în 17 Fevruarin 1856, în beneficiul *Institutuluĭ filantropic de la Galata* de sub patronajul caseĭ sf. Spiridon. (*Gazeta de Moldavia* No. 12 din 9 Fevruarĭe 1856).

După închiderea stagiuneĭ, întîmplîndu-se o inundaţie ce a bîntuit maĭ multe Departamente din Franţa, actoriĭ moldovenĭ aŭ venit în ajutorul nenorocitelor victime, dînd în 22 Iulie 1856 o reprezentaţie extra ordinară, compusă din următoarele bucăţĭ [1]):

Un poet romantic, comedie în versurĭ de d. Millo, *Şoldan viteazu* cînticel comic de V. Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher. *Fantesie* de *Baer*, cu temă naţională (Departe sînt de tine), cu variaţiĭ şi cu acompaniament de orchestră, aranjată şi executată pe clavir de d-na Cosma Constanţa; *Herşcu Boccengiul,* cînticel comic de V. Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher. *Doĭ ţăranĭ şi cincĭ cîrlanĭ*, vodevil naţional într'un act de C. Negruzzi. Reprezentaţia aceasta s'a dat cu concursul a cîţĭ-va tinerĭ romînĭ şi cu osteneala d-luĭ Frimu. (*Zimbru* No. 157, din 21 Iulie 1856).

Consul Francez *Victor Place*, a mulţămit actorilor pentru această faptă caritabilă în termeniĭ următorĭ:

Consulatul Francez
din Iaşĭ

D-nelor Flechtenmacher şi Nicolaŭ, şi d-lor Bosie, Porfi-

---

1). Zimbru. No. 159, din 24 Iulie 1856.

riu, Frimu, Bălănescu şi Flechtenmacher, artiştĭ dramaticĭ aĭ teatruluĭ naţional din Iaşĭ:

Doamnelor şi Domnilor,

Erĭ seara avuĭ plăcere de a vă mulţumi din viŭ graiŭ şi a vă rosti recunoştinţa me de generoasa iniţiativă ce a ţĭ apucat, contribuind cu talentele voastre la o reprerentaţiune dată în folosul nenorociţilor jertfe de înecărĭ, ce aŭ bîntuit maĭ multe departamente din Franţa în Iunie trecut.

Astăzĭ, cu ocaziunea depunereĭ de banĭ ce mi se face prin d-l Frimu, în somă de 3,972 leĭ, product al acesteĭ reprezentaţiunĭ, pentru mine este datoria uneĭ adevarate mulţămirĭ de a vă renoi expresiunea acestor recunoştinţi. Eŭ vă rog dar, Doamnelor şi Domnilor, de a primi încredinţarea simţimintelor mele celor deosebite ce vă port.

Iaşĭ, 23 Iulie 1856.

Consulul Franţeĭ: *Victor Place.*

(Va urma)

Teodor T. Burada

MÂNJINA

Siretul şi Prutul coboară de-a lungul Moldoveĭ, strîngînd
In drumul de sute de poşte cuvinte şoptite plîngînd,
Cuvinte şi lacrimĭ pe care le stoarce o vitregă mînă
De oamenĭ, pornită pe jafurĭ, pe soarta Moldoveĭ stăpînă.

Dar ĭată-le'n cale ţinutul pe care bătrînele rîurĭ
Luîndu'l în braţe, îl scaldă şi-ĭ staŭ pe de marginĭ ca brîurĭ
Aci e *Mînjina*,—urechea ce şoaptele toate adună,
Şi sufletu'n care durerea întregiĭ Moldove răsună;

Aci este *Negri*,—ştejarul din falnic răsad de ştejarĭ,
Şi tînăr, şi plin de simţire,—stegarul ideilor marĭ;
Aci este cuibul în care, ca oaspete de bună-vestire,
Se strîng *„bonjuriştiĭ“* în juruĭ,—prietenĭ şi fraţĭ de gîndire.

Mînjina şi Negri sunt nume pe vecĭ între ele legate,
Prin oamenĭ ce-aŭ fost caractere, prin fapte ce sunt neuitate;
Aicea sclipi ca un fulger în noapte de norĭ încărcată,
Ideea Uniriĭ,—sfărmarea a două hotare de-odată:

Hotaru'ntre ţărĭ cosîngene cu-aceleaşĭ tradiţiĭ străbune,
Hotaru'ntre clase, menite de-acum uneĭ soarte maĭ bune,
Hotare de tristă-amintire, ţinute de mîinĭ vrăjmăşeştĭ
De pofte şi gîndurĭ străine vitezeĭ vieţĭ romîneştĭ.

De-aci să răsfrînse speranţa ce'n inimĭ a dus întărire,
De-aicea credinţa'n izbîndă ce-a strîns în mănunchiŭ de'nfrăţire
Pe toţĭ doritoriĭ de luptă,—sfioşĭ cît stătură de-oparte,—
Scînteĭ care-aprinseră focul lipsit de-orice flacărĭ deşarte.

Aci Moldoveniĭ, Munteniĭ şi-ntinseră mîna'nfrăţiţĭ,
Şi-un nume unic îşĭ dădură, Unirea primind ferieiţĭ
Clădiriĭ Renaşteriĭ noastre aci i s'a pus temelie :
Aşa propăşirea de astăzĭ putu să se'nchege, să fie !

*

Acum amintirea luĭ *Negri* e rază ascunsă în scrierĭ
Prin rafturĭ de praf înălbite, doar noaptea cîntată de grierĭ,
Mînjina se sbate în ghiare de paserĭ de pradă străine
Ce sfîşie vechea Moldovă şi-otravă-ĭ strecoară în vine.

Căsuţa frumoasă de-atuncea în care cu drag s'aŭ rostit
Cuvinte din suflet pornite şi care voĭoasă-a primit
Marĭ oaspeţĭ de nume şi fapte,—azĭ vede şi-aude'n durere
Ce mutre, ce glasurĭ, ce fapte ! şi sîngeră-adînc în unghere !

O ! cultul istoric se pierde ! Puţiniĭ maĭ pot se tresalte,
Huzurul şi poftele zileĭ înneacă pornirile nalte !
Doar vorbe de-aramă răsună cu aur frumos poleite,
Fac sgomot în suflete goale şi'n lupte de rînd pier topite.

Azĭ cultul politic e'n vază : acesta înalţă statuĭ ;
Acesta'şĭ plăteşte îndată pe bonziĭ în vecĭ nesătuĭ.
Acesta claseazā pe oamenĭ în „*mariĭ*“, netrebnicĭ de fire,
Şi'n „*miciĭ*“, uitaţĭ prin unghere, visînd a Moşieĭ mărire !

O ! Negri, măreaţă figură de-apostol al neamuluĭ, lasă
Istoria faptelor tale sub pătura prafuluĭ deasă :
E numaĭ pe-o vreme uĭtarea, căcĭ epoca noastră e punte
De trecere'n alta, cînd ĭarăş avea-vom marĭ oamenĭ în frunte.

Şi cum cu-admirare'mĭ duc gîndul spre tine şi-aĭ tăĭ, în trecut,
Mi'l duc şi în vremea ce vine şi'l las pentru astăzĭ tăcut,
Căcĭ vremea ce vine 'mĭ-arată în tainica eĭ re'nviere
Curata ĭubire de ţară, unicul izvor de putere !

1909. **N. Rădulescu Niger**

Scrisorĭ deschise de la Romînii de peste Ocean

Iubite amice,

Conformîndu-mă promisiunei ce ț'am dat, îțĭ trimet prima scrisoare deschisă, privitor la viața connaționalilor noștri, aci în depărtata Americă !!

Ca toțĭ expatriațiĭ, siliți de împrejurărĭ saŭ de nevoĭ, să părăsim căminul părintesc, ducem dorul iubireĭ de patrie și de neam maĭ mult ca orĭ și cînd, acum în preajma sărbătorilor de Crăciun și în ajunul anuluĭ noŭ 1910 care bate la ușă.

Evident că în convorbirile noastre zilnice, pe care le avem în timpul de recreați', ne destăinuim unul altuia amintirile copilărieĭ noastre, asupra impresiilor ce ni le făcea Moș-Ajun, cum mergeam grupurĭ-grupurĭ, în nopțile de iarnă la ușa creștinuluĭ, spre a-ĭ reaminti nașterea Mîntuitoruluĭ, care a propoveduit înfrățirea popoarelor.

Dar cum acest ideal nu și l'a putut ajunge *Marele Isus Hristos*, niciĭ noĭ nu ne facem iluzie de înfrățire sinceră printre cosmopoliții care ne înconjoară, ci ne mulțumim să ne facem o falangă puternică dintre mîndreța Romînismuluĭ care aŭ depășit hotarele *Țărilor-Romîne* unde s'aŭ născut și care acum voesc să-și încerce norocul și printre străiniĭ, stabiliți peste nouă țărĭ și nouă mărĭ.

Acum plănuim și noĭ cam unde să ne strîngem spre a organiza un pom de crăciun cu tradiționalele corurĭ, căcĭ slava domnuluĭ, astăzĭ suntem peste 45,000 de romînĭ stabilițĭ în Statele Americane.

Dar ceea ce este maĭ important și țin să ți-o relevez, iubite amice, este că pășim spre un progres real în ceea ce privește mișcarea noastră națională atît pe tărîmul economic cît și cultural. Astfel la noĭ veĭ vedea pe Moțul din Ardeal lucrînd la olaltă cu harnicul Epirot, Macedonean, Fărșirot, Bucovinean saŭ Basarabean atît pentru emanciparea lor economică cît și pentru prosperarea Instituțiunilor de cultură din comunele lor natale. De asemenea se observă de cît-va timp că naționaliștiĭ romînĭ stabilițĭ aicĭ, aŭ putut înrîuri foarte

mult și asupra Romînilor din Thesalia care ating aproximativ un număr de 120—150 de tinerĭ viguroșĭ, cinstiți, tot odată și inteligențĭ, astfel că majoritatea aŭ învățat să scrie și să citească în limba lor maternă, fapt care nu le este îngăduit în țara lor natală.

Ca să-țĭ poțĭ face o idee exactă despre solidaritatea Romînilor stabilițĭ *temporal* în America, e destul să-țĭ enumăr *Instituțiunile economice și culturale sociale*, pe care le-aŭ întemeĭat peste Ocean.

Incep cu *Banca Aurora* care are un capital de 25,000 dolarĭ. 2) *Banca Romînul* cu 100,000 coroane. S'a pus bazele unuĭ *Institut de Emigrare* tot sub denumirea de *„Aurora“*. S'a deschis o librărie a *Caseĭ Romîne* de emigrare cu 18,000 de volume româneștĭ, precum și *Librăria „Romînul“* de asemenea bine asortată,

Cred că aĭ citit în cele treĭ numere ale revisteĭ *Romînul din America*, care apare sub direcția veneratuluĭ Părinte Epaminonda Lucaci, *Istoricul* de modul cum s'aŭ luat ființă unele societățĭ cu caracter cultural și de ajutor reciproc, printre care îțĭ pot număra societatea „Fărșirotul“ cu un capital aproximativ de peste *2500 dolarĭ*, societatea „Lupoaica“ a tuturor Romînilor din Turcia, societatea *Perivoli* și *Unirea* a Fărșiroților din Grămăticoia.

Dintre cele patru societățĭ enumerate maĭ sus, cea maĭ veche e *Societatea „Fărșirotul“* înființată încă din anul 1903 sub denumirea de „Speranța“ astfel că în anul 1906 și-a schimbat denumirea în *„Fărșirotul“* încă de pe cînd număra 30 de societarĭ, cu un capital varsat de *350 de dolarĭ*. Această societate a stagnat cît-va timp întru cît la început era condusă de oamenĭ simpli și inculțĭ; cu începerea anuluĭ 1908 însă, a mers tot crescînd spre un progres real, sub imboldul Președinteluĭ Constantin Carameta, ĭar ca secretar fiind Nicolae Cican.

Dar cum societatea „Fărșirotul“ s'a încorporat la Statul New-York cu începerea anuluĭ 1909, cînd a atins capitalul social în sumă de 2000 de dolarĭ aparținînd la 300 de membri activĭ, carĭ aŭ maĭ înființat încă șease filiale în *Statele Americane* și anume: 1) în St. Louis Missuri, 2) Rhodo Island Voousochet, 3) Central-Folls, 4) North-Gros, Connecticut, 5) Bridge Sert, Connecticut State, iar a 6) înorașul *Coritza, guvernamentul Monastir*, (Turcia) —unde s'a înființat cea maĭ veche societate romînească din Turcia Europeană, de către Părintele Haralambie Balamace încă din anul 1886 sub denumirea de *„Dișteptarea“*—trebue să recunoaștem că tot meritul se cuvine actualuluĭ nostru Președinte Sotir. A. Balamace care a luat conducerea societățeĭ, după retragerea compatriotuluĭ nostru Constantin Carameta.

Astfel că cu concursul d-luĭ D. Ciufecu, în calitate de secretar general al *Comitetuluĭ central administrativ*, actualul Președinte și-a dat toată silința ca societatea „Fărșirotul“ cu

toate filialele enumerate maĭ sus să trîmbiţeze fala Romînismuluĭ şi peste Ocean, ĭar membrii eĭ să fie consideraţĭ ca oamenĭ de ordine şi ĭubitorĭ de adevăr şi dreptate, fără să neglijeze şi cultul strămoşesc, infiltrînd printre noĭ, focul sacru pentru dragostea de neam şi limbă.

Animaţĭ de aceste sentimente nobile demne pentru tot romînul, noĭ Romînii Fărşiroţĭ am proclamat ca membru de enoare pe veneratul Părinte Haralambie Balamace,—întemeetorul şcoalelor şi bisericilor romîne din Albania, ca semn de stimă şi consideraţie că ne-a învăţat din frageda copilărie, cum să luptăm pentru emanciparea neamuluĭ romînesc de pretutindenĭ, atît pe tărîmul cultural cît şi pe cel economic, dînd pildă cu fapte demne de admirat în decursul celor 25 de ani de cînd funcţionează ca profesor şi preot în depărtata noastră patrie. Astfel că a binecuvîntat de la elevii săĭ ca să-ĭ facă biografia şi să-ĭ pună portretul alăturĭ de marele Vasile Lucaci în acelaş număr din valorosul nostru organ naţionalist „Romînul din America“.

Acum după ce ţi-am făcut cunoscut situaţia Romînilor din Turcia Europeană care atingem No. de peste 1000 de persoane răspîndite în toate ţările Americane, precum şi triumful pe care l'am avut cu romîniĭ din Thesalia în număr de 150—200 care aprobă în totul programul nostru naţionalist; îmĭ veĭ da voe scumpe prietene, să-ţi descriŭ şi viaţa fraţilor noştri de suferinţă şi anume invincibiliĭ Transilvănenĭ, care după ce aŭ înfruntat toate intimperiile viforoase deslănţuite de către descendenţiĭ luĭ Arpad, n'aŭ desnădăjduit că triumful final va fi a lor. Astfel că aci în departata Americă, ca să ne îndulcească calvarul exiluluĭ,—siliţĭ de împrejurărĭ,—aŭ pus bazele primelor două băncĭ romîneştĭ care ating un capital de peste *250,000 leĭ*, dispun *de 11 bisericĭ romîneştĭ, 2 librăriĭ,* peste *70 de societăţĭ cu caracter filantropico-cultural*, printre care pot enumera şi societatea tinerilor din New-York sub denumirea de *Avram Iancu.*

Aşa dar dragul meŭ, după cele descrise pînă aci, îţĭ mărturisesc că societăţile romîneştĭ din America aŭ lîncezit cît-va timp din cauză că lipseaŭ elementele conducătoare, dar astăzĭ ne putem mîndri că aŭ păşit spre progres, sub vînjoasa mînă şi ascuţita minte a veneratuluĭ dr. Ep. Lucaci care a concentrat pe toţĭ Romîniĭ din New-York, sub înţeleapta sa conducere. Astfel că astăzĭ sub preşidenţia Sf.-sale am pus şi bazele societăţeĭ de emigrare „Aurora“, fiind desemnat din partea macedonenilor în Consiliul de administraţie, compatriotul nostru D. Ciufecu, care de fapt conduce şi societatea „Fărşirotul“ de cînd s'a reîntors în patrie, valorosul nostru conducător Sotir A. Balamace cu delegaţie de a conduce filiala din Coritza.

Ar fi multe de scris, dar de ocamdată să te mulţumeştĭ cu atîta şi cu noutăţile pe care le-aĭ citit în noul organ naţio-

nalist „Romînul din America“ de sub direcţiunea Părinteluĭ dr. Ep. Lucaci căruĭa neamul romînesc de pretutindenĭ, trebue să-ĭ mulţumească, că a putut realiza în mic idealul îndepărtat al expatriaţilor din toate ţările romîne, ştiindu-se că printre ceĭ 45,000 de romînĭ, stabiliţĭ peste Ocean, majoritatea o formează Transilvăneniĭ, la acţiunea cărora aŭ aderat Macedoneniĭ, Epiroţiĭ, Fărşiroţiĭ, Bucovineniĭ şi Romîniĭ din Thesalia. Astfel că în scrisoarea viitoare, o să-ţĭ pot trimite date exacte, anume unde sunt stabiliţĭ, numărul lor exact, ocupaţiunile, precum şi anume ce capitalurĭ aŭ ocupate în întreprinderile economice fie-care grup în parte; urmînd ca aceste date să-ţĭ poată servi şi din punct de vedere statistic, pentru a cugeta ce viitor se poate aştepta de la aceştĭ expatriaţĭ siliţĭ de nevoĭ şi împrejurărĭ..

...Şi acum dragul meŭ prieten, după cîteva ore petrecute, scriindu-ţĭ ţie, iarăşĭ mi se prezintă în faţă tabloul, cînd a trebuit să salutăm pămîntul ţăreĭ de unde am plecat şi cînd ca mîngîere am zis: „*La revedere scumpe pămînt ce ascunzĭ pentru noĭ tot ce avem maĭ scump, amintirea străbunilor*“.

Şi dacă din atîta populaţie romînească, care păstrează în ea focul sacru al credinţeĭ şi datinelor romîneştĭ, dacă după cum scriam maĭ sus numaĭ 45,000—aŭ fost nevoiţĭ sa treacă atîtea hotare—din casa strămoşască s'ajungă în labirintul American, fiĭ sigur că toţĭ aceştia aŭ avut pe cuget o pasiune nebună, acea de a merge acolo în ţara aceea unde civilizaţia a pătruns ca fulgerul şi unde lupta pentru existenţă e cu adevărat febrilă, cînd de la copilul nevinovat pînă la bătrînul sătul de viaţă luptă, luptă cu toţiĭ.

In America, dragul meŭ, trebue să laşĭ poezia, caracterul englezesc nu se prea împacă în aceste ţinuturĭ cu aceste calităţĭ ale noastre, căcĭ aicĭ focarul de acţiune are ca deviză: „*timpul este banĭ*“ şi tocmaĭ nouă Romînilor ne ar trebui un astfel de caracter ca să putem să ne ajungem idealul dorit. Romînul este bun, ospitalier şi răbdător şi poate că la aceste calităţĭ adăugînd şi caracterul unuĭ Englez adevărat, ar fi cel maĭ perfect om de pe pămînt.

Romînul însă a dat dovezĭ că se asimilează foarte bine cu principiile bune ce ĭ-aŭ fost streine şi aceasta ne îmbărbătează cu atît maĭ mult, ca ajunşĭ aicĭ să muncim din greŭ fie la mine de cărbunĭ, fie la diferite fabricĭ saŭ hotelurĭ, dar să ne întărim caracterul şi să ne păstrăm limba; că atuncĭ cînd dorul sfînt de patrie ne va mîna iarăşĭ acolo de unde am plecat, să ne putem mîndri cu neamul nostru ca adevăraţĭ luptătorĭ învingătorĭ şi să servim tuturor Romînilor de tribut al aspiraţiunilor animate de cel maĭ sincer naţionalizm.

Al tăŭ ca frate,

Mitu

Dicționarul geografic al Bucovinei și critica d-lui Vl. Mironescu

---

D-l Mironescu Vladimir, a publicat în numerile trecute ale acesteĭ reviste o critică neîntemeĭată și împănată cu neadevărurĭ, îndreptată contra dicționaruluĭ geografic al Bucovineĭ, publicat de mine sub patronajul Societățiĭ Geografice din Bucureștĭ.

M-am întrebat de la început, care ar putea fi motivul saŭ tendința, ce l-a făcut pe d-l Mironescu să se năpustească cu atîta furie asupra cărțiĭ în chestiune și am găsit răspunsul în două pasagiĭ deosebite, cuprinse în așa zisa critică a d-luĭ Mironescu, din care unul îl găsim la începutul întroduceriĭ sale, ĭar celalalt cam spre sfîrșitul expansiunilor răutăcioase, ce devin și maĭ plastice prin limbagiul criticuluĭ.

Iată ce zice d-l Mironescu în pasagiul de la început:

„Această lucrare am întreprins'o, nu pentru a polemiza (!) cu d-l Grigorovitza, ci numaĭ cu *speranța* că Societatea Geografică Romînă, după ce se va convinge de inexactitățile comise în acest dicționar și de *răul mare* ce ar putea să ne facă străiniĭ înarmațĭ de o lucrare patronată de Societatea noastră Geografică, va căta să repare *greșala făcută*, *retrăgînd* din publicațiile sale această carte și *reeditînd* a o retipări cu îndreptările și corecturile făcute de *oamenĭ conștiincioșĭ* și *capabilĭ*...

Nu încape nicĭ umbră de îndoială, că aci e vorba de persoana d-luĭ Vladimir Mironescu, nu doar de altcineva.

Maĭ elocvent însă decît acest pasagiu cu desiderate atît de categorice, este al doilea, în care denunță dicționarul geografic al Bucovineĭ ca o operă dușmănoasă, ticluită sub influența străină (evreo-austriacă) pentru a lovi în romînizmul din Bucovina. Iată, in adevăr cum exprimă d-l Mironescu această acuzațiune (Arhiva pe luna Maĭ 1909, p. 215):

NOTA. Direcțiunea neadmițînd polemicĭ personale, ce nu aŭ a face cu știința, a tăĭat din întroducerea răspunsuluĭ d-luĭ Grigorovitza, părțile prea ascuțite, publicînd întîmpinările obiective, care pot avea un interes pentru stabilirea adevăruluĭ.

„Astfel dicţionarul în amănunţimele luĭ nu e de cît o ticluire neadevărată şi absurdă, *făurită* spre a servi ca armă oficială în contra intereselor vitale ale Romînilor Bucovineni. Şi să nu creadă ceĭ cu influenţa oficială, *ascunşĭ în dosul numeluĭ autoruluĭ*, că nu ĭ-am simţit la distanţă (!), ĭar în ce priveşte pe autor, îl putem asigura că adevăraţiĭ Romînĭ de viţă (*nu cu vitză*... aluzie la numele meŭ) numesc şi scriŭ localităţile astfel, precum le-aŭ moştenit de la străbuniĭ lor, *decĭ resping* cu indignare scrierea *oficială* absurdă a localităţilor adoptată de dicţionarul geografic romînesc: astfel Dorna-Vatra se va schimba în dicţionar, scriindu-se corect Vatra Dornei“ etc. etc.

Cu alte cuvinte, d-l Mironescu ĭea drept cal de bătaĭe străinizmul de care e cotropită Bucovina de la încorporarea ei în imperiul austriac şi pe această dureroasă temă mă face responzabil de schimbarea oficială a cîtorva numirĭ de localităţĭ, pur şi simplu pe faptul că indicînd aceste numirĭ, confirm şi aprob pîngărirea limbeĭ şi neamuluĭ nostru romînesc, vĭeţuitor în această ţărişoară.

Remarc aci, fiind că este poate locul cel maĭ nimerit, că în privinţa scrierei numirilor localităţilor în dicţionar, adică a scrierilor numirilor întru cît priveşte ordinea alfabetică strict cerută de spiritul lexical, că s'a hotărît în mod prealabil, într'o anume şedinţă a comitetuluĭ Societăţiĭ geografice din Bucureştĭ, la care şedinţă am fost chemat şi eŭ ca autor, că copia verborum a dicţionaruluĭ să plece dela numirile aşa cum sunt uzitate astăzĭ de oficialitatea austriacă, punîndu-se alăturĭ dacă există cumva o diferenţă bătătoare la ochĭ, numirea istorică şi dîndu-se în textul de detaliare explicaţiunile cerute de spiritul naţional romînesc. Maĭ relevez, că atît cazul de scriere, invocat aci de critica d-luĭ Mironescu (Dorna-Vatra în loc de Vatra-Dorneĭ) precum şi alte numirĭ, cum e de ex. Gura-humora în loc de Gura Humoruluĭ, saŭ Cuciurmare în loc de Cuciurul Mare, cum de fapt s'ar cuveni să fie scrise, dar din nefericire nu sunt, aŭ format obiectul uneĭ viĭ discuţiunĭ în sinul Comitetuluĭ societăţiĭ Geografice, rămănînd în cele din urmă stabilit, cum că numirea oficială actuală a localităţilor, orice aparenţă modificată ar prezenta ea, să fie trecută sub ordinea alfabetică, aşa cum există şi vine, *tocmaĭ în scopul*, de a arata ce este şi ce a fost, cum se chiamă localitatea astăzĭ şi cum s'a chemat odinioară şi pentru a nu da bănuială la interpretărĭ şoviniste, de care dicţionarul ca uvragiu menit a servi interesul publiculuĭ romîn universal şi nu numaĭ exclusiv al Romînilor din Regat, trebuia să se ferească.

Se vede însă că d-l Mironescu ar fi dorit, că la numirea Dorna-Vatra,—care de altfel nicĭ nu prezintă o schilodire intenţionată ci este maĭ mult izvorîtă din consecinţa separaţiuneĭ numeluĭ generic de adaosul local poporal, consecinţă necesară chiar pentru ordinea numirilor cu acelaş termin iniţial generic (Dorna Candrenĭ, Dorna pe Giumălăŭ, etc.)—ar fi dorit, zic, că în textul referitor la numirea Dorna-Vatra să declarăm numaĭ

decît războiŭ Austrieĭ, saŭ cel puţin să ne răcorim prin cîteva paginĭ de imprecaţiunĭ la adresa adversarilor cu stilul, limba şi epitetele cum ştie să se folosească numaĭ autorul criticeĭ. Nu era aceasta misiunea dicţionaruluĭ nostru, îşĭ va îndeplini el scopul săŭ naţional mult maĭ eficace, arătînd adevărul adevărat. D-l Mironescu uĭtă probabil, că instituţiunea Societăţiĭ Geografice Romîne sub a căreĭ control s'a publicat dicţionarul, are şi ea un prestigiu oficial şi stă înainte de toate sub înaltul patronagiu al Maj. Sale Regeluĭ Romînieĭ.

Maĭ dorea apoĭ, d. Mironescu, şi insistă de nenumărate orĭ, în critica sa, să vadă la fiecare localitate reproduse legendele poporuluĭ cu privire la evenimentele din trecut etc., ceea ce ar fi lungit textele din dicţionar peste cadrul cuprinsuluĭ prescris. Adaog că şi în privinţa asta am trebuit să observ dispoziţiunea, ce ni s'a repetat mereŭ de secretarul Societăţiĭ Geografice (repauzatul G. I. Lahovari), de a nu incărca amănuntele extrageografice cu detaliĭ carĭ cad în sarcina monografiilor, ce se vor face cu timpul pentru fiecare localitate în parte şi să mă restrîng în privinţa părţiĭ legendare la strictul necesar cerut pe alocurea de anume împrejurărĭ şi particularităţĭ cu caracter istoric deosebit.

Lucrul cel maĭ esenţial, pe care ar fi putut d-l Mironescu să-l releveze în critica sa, dacă ĭĭ era de-al de critică serioasă şi competentă, nu l-a atins cu nicĭ un cuvînt, adică: ce însamnă a face un dicţionar geografic şi încă dicţionarul uneĭ ţărĭ, care tocmaĭ pe urma factorilor străinĭ ce dispun de oficialitatea eĭ geografică, a remas într'un hal de nedesluşire trist de tot. Colegul meŭ, d-l Arbore, însărcinat cu elaborarea dicţionaruluĭ geografic al Basarabieĭ a avut lucrărĭ prealabile valoroase, carĭ cu toată oficialitatea lor rusească ĭ-aŭ oferit totuşĭ posibilitatea de a pleca de la un început făcut, un ce stabilit, încît avea numaĭ să aleagă ce era bun şi potrivit şi să elimineze ce era neromănesc, răŭ şi adaos din interes oficial. Tot aşa vor putea profita şi domniĭ redactorĭ aĭ dicţionaruluĭ geografic al Transilvanieĭ, aflător în lucrare, de monografiile minuţioase ce există deja relativ la aceste regiunĭ locuite de Romînĭ şi vor face delicata, dar şi mult maĭ înlesnita lucrare de a căuta adevărul după un calapod deja dat pe urma cercetărilor Saşilor şi Ungurilor. Eŭ nu am avut nimic la îndămînă şi poate singur dicţionarul geografic al Macedonieĭ, dacă se va face vre-odată, va prezenta redactoruluĭ condiţiunile absolut sterpe de înjghebare, pe care le-am întîlnit la compunerea dicţionaruluĭ Bucovineĭ. Dacă era să mă conduc,— cum e dispus să mă acuze criticul meŭ,—după lucrările oficiale austriace, hărţile statuluĭ major austriac lucrate de ofiţerĭ nemţĭ şi cehĭ, saŭ după cartea jubilară editată de corpul jandarmerieĭ bucovinene la 1898, în care noĭ Romînii din Bucovina suntem trataţĭ maĭ prejos de cît celelalte populaţiunĭ şi în chip vădit de tendenţios, saŭ după unicul manual geografic maĭ de samă da-

torit profesoruluĭ rutean Kozak, atuncĭ aşĭ fi căzut chiar în păcatul de care mă incriminează critica, adică că am descris ţara în care m'am născut, după înfăţişarea ce ĭ-a dat-o spiritul vrăjmaş al adversarilor romînizmuluĭ. Am făcut dar ce am putut, am adunat tot ce putea servi adevăruluĭ şi aprecieriĭ drepte şi din elemente fragmentare întrunite cu nespusă trudă am injghebat un început de temelie, pe care am putut să încerc clădirea. Şi încă am trebuit să ĭaŭ odată cu folosirea elementelor constitutive romîneştĭ, aşa puţine cîte e-am putut găsi, şi toată respunderea exactităţiĭ datelor, lucru de care nu vrea să ţină seamă critica, căcĭ altfel nu ar pomeni-o cu atîta uşurinţă de indicărĭ istorice greşite etc. Şi cu toate aceste dicţionarul în fine s'a făcut, aşa cum este, şi d-l Mironescu văzindu-l gata, s'a năpustit cu patimă să-ĭ caute lipsurile, uĭtînd vechiul dicton că maĭ lesne e a critica de cît a face.—

Caracterul unuĭ dicţionar geografic, maĭ ales cînd a izvorît aşa zicînd din nimic, exclude perfecţiunea şi nicĭ nu s'a văzut lucrare lexicografică, de natura aceasta, care să nu fi avut nevoĭe de adaose şi complectărĭ perpetue. Aratămi-se un singur dicţionar geografic din cele apărute pînă acum, în care ar fi tot, saŭ care nu ar prezenta pe icĭ pe colo, părţĭ, unde nu s'ar maĭ pute zice şi adăoga ceva, aceasta o uită d-l critic şi-mĭ face reproşurĭ crunte că mi-a scăpat cutare şi cutare lucru. E uşor de zis astfel de lucru cînd aĭ deja un cadru şi început de operă şi nu tăgăduĭesc cîtuşĭ de puţin că se va fi omis pe alocurea cîte ceva. Intîmplarea, saŭ poate altă împrejurare fericită, cum a fost bunăoară călătoria d-sale de a aduna material pentru expoziţie, l-aŭ făcut poate pe d-l Mironescu să afle şi el cîte ceva ce putea fi clasat la cutare saŭ cutare loc. Ediţiunea viitoare a dicţionaruluĭ şi cine va fi însărcinat cu redactarea eĭ, va ţinea de sigur samă de ce s'a maĭ aflat de uniĭ şi alţiĭ. Cum însă între lucrurile indicate de critica d-sale sunt maĭ multe neexactităţĭ de cît adevărurĭ şi maĭ multe adevărurĭ teoretice şi fantaziĭ de cît realităţĭ. le voiŭ releva aicĭ în ordinea alfabetică cum s'aŭ adus de către d-l Mironescu în acea critică, şi mă voiŭ ocupa numaĭ cu aserţiunile privitoare la cuprinsul dicţionaruluĭ, aşa cum se găsesc înşirate în zisa critică.

D-l Mironescu începe prin a-mĭ imputa că nu am explicat toate numele de origină străină din nomenclatura geografică a Bucovineĭ, precum ar fi d. e. Babin, Bălcăuţĭ, Boian, Cadobeştĭ, Derehluĭ, Mosoriuca, Peceştĭ, Subraneţ, ş. a. Cu alte cuvinte, îmĭ cere să mă hazardez la etimologiĭ şi controverse filologice, lucrurĭ de care nu numaĭ că n'am avut rolul să mă ating în sensul programuluĭ lucrăriĭ, dar care nicĭ nu ţin de competinţa mea. In topografia bucovineană de d. prof. Verenca se găsesc,—ceĭ drept,—încercărĭ de aceste, n'am vroit însă să lunec şi eŭ pe acest teren ingrat, unde sublimul patriotic, la care se tinde, se întîlneşte foarte des cu fantasticul, de la care

se ajunge apoĭ uneorĭ prea lesne şi pe nesimţite la ridicol. In schimb vine însă d-l Mironescu şi se dă drept linguist şi discută termeniĭ străinĭ de natură geografică curentă, pe cari eram obligat să'ĭ înşir şi traduc, ca făcînd parte din limbagiul de uzanţă a populaţiuneĭ romîneştĭ din Bucovina. Aşa d. e. ştiind că în regiunile muntoase de nord ale Bucovineĭ se întrebuinţază termenul *gruni* în înţelesul de pisc, am zis la pag. 1 a dicţionaruluĭ, unde trebuĭaŭ indicaţĭ numiţiĭ termenĭ, că acest cuvînt e vechĭŭ şi de origină dubioasă. D-l Mironescu pune numaĭ decît termenul *gruni* în legătură cu *gruiul* şi *gruia* din Muntenia şi stabileşte fără multă vorbă, că acest cuvînt nu poate să fie decît curat romînesc. Procedura sumară şi patriotică.

Alta, maĭ frumoasă: In regiunile bucovinene dincolo de Prut, unde populaţia romînească astăzĭ aproape nu se maĭ numără, se uzitează termeniĭ *losova*, *losok*, pe care ĭ-am explicat din înţelesul slav ca însemnînd păduros, pădure, D-l Mironescu găseşte că aceste cuvinte sunt identice cu termeniĭ uzitaţĭ şi la Romîniĭ de Sud *loz, lozuitură*, (schimbarea consoaneĭ *s* în *z* e pentru d-l Mironescu ceva întîmplător şi nu'l jenează cîtuşĭ de puţin) şi are aerul să-mĭ spună că aceştĭ din urmă terminĭ însemnînd în gura poporuluĭ nostru *umed, băhnos*, decĭ şi în nordul Bucovineĭ acelaşĭ înţeles trebue să fie. Printr'o confuziune stilistică revine însă imediat cu mărturisirea că *loz* şi *liz* (aşa pronunţă Ruteniĭ pe *los*) nu pot fi de acelaşĭ înţeles. In Bucovina ştie orĭ şi cine, că vocalele *o* şi *i* alternează necontenit în dialectul malorus, aşa numit rutenesc, după cum adică se vorbeşte de popor şi se scrie de ceĭ cu carte şi aŭ pretenţiĭ de ortografie etimologică şi derivativă din idiomele slave istorice. Astfel se scrie *stol*, *wol* (masa, boul), dar ruteanul zice *stiu*, *wiu*.După teoria savantă a d-luĭ Mironescu munţiĭ carpatinĭ din Bucovina nordică locuiţĭ de Huţanĭ (cari vorbesc dialectul rutean cel maĭ rudimentar) numiţĭ *losova* (Losowa—Gebirge după hărţile oficiale) ar avea o însemnare de munţĭ umezĭ saŭ băhnoşĭ. Iată un început mic de critică mare!

D-l Mironescu trece de aci la dicţionarul propriŭ zis şi se face foc chiar de la primul cuvînt „Althütte“. Numirea fiind pusă aşa cum se găseşte în toate indexele şi scriptele statistice şi catastrele oficiale, eŭ am adăogat în parenteză, lîngă numirea oficială germană observaţia: *„romîneşte Huta Veche“*, maĭ jos însă, la textul amănuntelor referitoare la această localitate, am menţionat: „locuitoriĭ romînĭ îĭ zic (aceşteĭ tîrle) Huta veche, nume care vine de la termenul german Hütte, scurtare din Glashütte, ce însamnă pe romîneşte fabrică de sticlărie“ „D-l Mironescu crezîndu-se acum la largul săŭ porneşte cu critica, zicînd: „Pentru ce scrie autorul întăĭ numirea străină? Numirile germane trebue înlocuite în nomenclatura dicţionaruluĭ cu cele romîneştĭ. D-l critic este atît de orbit de pornirea sa prejudicioasă, în cît nu vede, că aci nicĭ în con-

cepţia cea maĭ naţională romînească n'avem cum tăgădui că Romîniĭ din partea loculuĭ aŭ fost aceĭ, care şi-aŭ formulat *pro domo* numirea „Huta veche" din nemţescul „Althütte" creat de coloniştiĭ străinĭ sub regimul guvernuluĭ austriac, ce ĭ-a adus şi aşezat acolo.

„Nu înţelegem"—zice apoĭ criticul maĭ departe,—„cum se poate (!) prefera şi întrebuinţa intr'un dicţionar geografic romînesc numirĭ germane, dacă avem pe ale noastre?" Repet din noŭ, că comitetul Societăţiĭ Geografice nu a fost de avizul germanofob al d-luĭ Mironescu şi a hotărît să se pună întăĭ numirea aşa cum se găseşte întrebuinţat oficial şi maĭ mult, s'a găsit cu cale, că numirea, orĭcît de străin ar suna ea, să se scrie după putinţă cu ortografie imitativă romînească şi abia în al doilea rînd, adecă în parenteză, să se pună scrierea numireĭ aşa cum s'ar prezinta ea scrisă în original. Căcĭ s'a avut aci în vedere corectitudinea şi din punctul de vedere al dicţionaruluĭ ca lucrare romînească, evitînd în copia verborum iniţialele K, W, Z, Sz, Cz, etc. pe care noĭ nu le posedăm, ţinînd însă în acelaş timp cont şi de scrierea străină însă la parenteză. De cît acest lucru nu l'a observat d-l Mironescu, probă că luĭ i-a fost numaĭ de a căutăriĭ *noduluĭ în papură*. Treaba d-sale era să critice, nu să aprecieze.

Aceeaşĭ imputare o repetă criticul şi la numirea „Augustendorf". Imĭ spune că trebuĭa pusă în dicţionar numirea acestuĭ sat, aşa cum era ea odinioară, adecă „Mestecenĭ" şi nu spune de loc, că sub lit. M. este înregistrată această numire romînească,—şi nicĭ că putea să fie altfeliŭ, dat fiind că e arhiromînească. Ba am adăogat la cuvîntul „Mestecenĭ" şi nota: „numirea romînească de odinioară a acesteĭ comunĭ, astăzĭ Augustendorf, distr. Storojineţ (vezĭ Augustendorf)", Intrebe orĭcine pe d-l Mironescu, dacă aceasta e critică saŭ răutate.

Dar să trecem înainte. La comuna Arbore, registrele oficiale vorbesc numaĭ de localitatea „Arbora", decĭ am pus'o şi eŭ numirea aşa, adăogînd în parenteză: „romîneşte *Arbore*". Criticul vede în asta o adevărată nelegiuire şi zice pe ton autoritar de tot:" Să se rectifice în Arbore, la nomenclatură, numirea fiind romînească şi împrumutată (!) de la hatmanul moldovenesc Luca Arbore: localitatea fu înfiinţată în secolul al 16-lea—(ca şi cum această dată istorică nu s'ar găsi în textul meŭ lămuritor, aflat maĭ jos, sub numele localităţiĭ)—şi cu toate aceste nu i se îngădue (!) dreptul de a fi scrisă corect romîneşte, ci oficial-pocit, pe placul *veneticilor*, vrăjmaşĭ aĭ neamuluĭ romînesc". Iar după ce şi-a răcorit puţin sufletul prin această manifestare de indignare patriotică, d-l Mironescu îmĭ spune,—şi asta constitue o imputare, pe care mi-o repetă în urmă, de nu ştiu cîte orĭ,—că nu pomenesc de casa de păstrare şi de cabinetul de lectură din această comună. In momentul, cînd am adunat materialul pentru dicţionar,—sunt a-

aproape 6 anĭ de atuncĭ,—nu vedeam din datele ce mi s'aŭ adus, nimic încă despre înființarea cabinetuluĭ de lectură în comuna Arbore, fapt recent, care nu era semnalat, întocmaĭ cum nu putem ști nicĭ despre alte cabinete de lectură, case de economiĭ, societățĭ cooperative cu prăvăliĭ romîneștĭ, aceste imputărĭ mi se fac chiar la orașul Cernăuțĭ înființate de atuncĭ. În special însă ce privește casa de păstrare romînească din Arbore, d-l Mironescu spune neexactitate invederată, căcĭ în dicționar se vorbește de această casă și trebue să admit că criticul a trecut acest lucru cu vederea numaĭ de năcaz că am pomenit,—după cum este și adevărat,—cum că în Arbore se află și o casă de economie a colonieĭ germane. Saŭ poate se va fi supărat d-l Mironescu că vorbesc ostentativ de case de economiĭ și nu de păstrare, avînd poate de gînd să ne invețe și romînește.

La numirea „Babin" mi se impută sub formă de reproș, generalizat în urmă pe două paginĭ întrege, că de ce nu am pomenit în special și despre foasta mănăstire Babin, ci numaĭ în treacăt. Observ că și în privința asta am avut directive date, maĭ ales de un membru fruntaș al Comitetuluĭ Societățiĭ geografice profesorul universitar de istorie, d-l Tocilescu, care mi-a pus în vedere că nu este menirea dicționaruluĭ geografic de a face pe larg istoricul mănăstirilor, maĭ ales a acelor care astăzĭ nu maĭ există, aceasta fiind de domeniul monografiilor speciale. Astfel a trebuit d. e. să reduc textul chiar la mănăstirile marĭ cum e Putna, Sucevița, etc. istoricul lor fiind de căderea uvragiilor de natură istorică națională. Ce extensiune, în adevăr ar fi trebuit să aïbă dicționarul geografic al Bucovineĭ, dacă scrieam istoricul și toate legendele miculuĭ schit de odinioară Babin și în proporție justă și pe cel al altor locașe sfinte maĭ însemnate, așa cum vrea d-l Mironescu? După închipuirea d-sale acest dicționar trebuea să devină o colecție de anale istorice saŭ o enciclopedie și atuncĭ teama îmĭ este, că toate cîte le-a aflat d-l Mironescu despre cutare mamăstire saŭ localitate, cu tot dichisul de legende, la care ține atît de mult, n'ar ajunge să formeze nicĭ macar predoslovia uvragiuluĭ uriaș închipuit. Asta nu'l impedică însă de a reveni la sistemul d-sale de critică, zicînd : Istoricul localităților este tratat de autor cu o nepăsare care dovedește că n'a urmărit alt scop decît cel al amoruluĭ propriŭ, *adică de a'șĭ vedea numele tipărit pe o lucrare* etc. Asta scrie d-l Mironescu într'o revistă ce apare în Iașĭ, loc unde am petrecut primiĭ anĭ de la venirea mea în țară, unde mă cunoaște oricine și știe cum m'am ridicat prin mine însumĭ, scriind și publicînd într'un timp, cînd stimabilul domn Mironescu umbla încă de-a bușile și nu debutase încă în critică.

(Va urma) **Em. Grigorovitza**

Inscripţiile Monastirei Neamţu [1])

(Urmare)

111. *Inscripţia de la biserica sf. Ioan Botezătorul, poreclit Bogoslov din M-rea Secul.*

† „Această sfîntă biserică unde se prăznueşte hramul „*Naşterea sfîntuluĭ Ioan Botezătorul*, din temelie zidită de pia-„tră după cum se vede, în zilele prea blagocestivuluĭ Domn şi „Impărat *Nicolae Pavlovicĭ* a Rusieĭ Iprocĭ... Iprocĭ... Iprocĭ..-„Cu cheltuiala Prea sfinţituluĭ Mitropolit Chir Veniamin, prin „osîrdia Prea Cuviosuluĭ Arhimandrit părinteluĭ Chir Dometian „Stareţu sfinteĭ Mănăstirĭ Neamţu şi Secul şi cu cheltuiala prea „cinstiţilor şi de bine făcătorilor patrioţĭ. Anul 1832, Sept. 30".

Aceasta este biserica de la cimitir din M-rea Secul cu hramul : *Naşterea sfîntuluĭ Ioan Botezătorul*,—24 Iunie, Sînzîe-niile. Dar călugăriĭ din M-rea Secul, toţĭ pînă la unul îĭ zic *Bogoslovul*, imitînd pe cel de la M-rea Neamţul. Această numire ascunde un dram de invidie şi o minciună istorică.

Să se ştie că pe acest loc aicĭ în Secul, a fost altă biserică veche, tot cu hramul Naşterea sfîntuluĭ Ioan, zis : *Schitul Zosima*, făcut pe la anul *1564* (dacă nu pe la 1464, vezĭ istoria M-reĭ Secul M-ss. tom. II, pag. 3 şi următoarele şi pag. 178). Şi dar biserica din Secul s'a înoit de piatră de Stareţul Dometian, precum arată inscripţia de sus.

Sub Altar are şi gropniţă mică, uşă pe la fundul Altaruluĭ. Gropniţa cu dulapurĭ şi cu rafturĭ de lemne.

Să se ştie că pe timpul Stareţuluĭ Dometian Braşovanu 1823—1834, M-rea Neamţu ca şi M-rea Secul şi ca şi toate schiturile lor, eraŭ pline de călugărĭ ruşĭ. De aceia este pus în inscripţie Impăratul Nicolae Pavlovicĭ al Rusieĭ şi pentru că el pe acea vreme era în treabă cu regulamentul organic şi avea protectoratul asupra ţărilor romîne, între care şi asupra Moldoveĭ. Atuncĭ era ocupaţia rusească şi contele Chiselleff. (Vezĭ nota la No. 53). (Vezĭ nota la No. 83).

---

1). A se vedea numerile anterioare.

112. *Inscripția de la proscomedia M-reĭ Secul, pusă pe părete afară. la biserica mare.*

† „Această sfîntă proscomedie, s'a făcut în stariția sfințieĭ „sale părinteluĭ nostru Neonil Arhimandrit și stareț sfintelor „Mănăstirĭ Neamțu și Secul, fiind Egumen atuncea sfinția sa „părintele Teodosie Sloveanu (a), cu toată cheltuiala s-ţieĭ sale „Părinteluĭ Eroshimonah și Duhovnic *Calistrat* fiind din ucenicĭĭ starițuluĭ Paisie. Spre a sa veșnică pomenire și a tot neamul săŭ. Anul 1847, Iunie 24".

a). Theodosie Sloveanu, este cunoscut cu numele de : Theodosie Rusu, nepotul starițuluĭ Mardarie, trăia în M-rea Neamțu între aniĭ 1845—1860,—de și era Egumen în M-rea Secul— ca Nemțan, chiliile lor aŭ fost și încă sunt la spatele Aghezmatataruluĭ spre dreapta.

Să fie spre știință că *piatra care formează masa de proscomedie* din biserica mare a M-reĭ Secul, *este piatra adevărată aceia de pe sfînta Masă din biserica sfîntul Nicolae dela M-rea din Cetatea Neamțuluĭ,* zisă „M-rea din deal".

Pusă aicĭ la Secul cînd s'a înoit proscomedia la 1847 ; pentru că proscomedia cea veche a bisericeĭ marĭ din M-rea Secul fusese prea mică ; acum s'a lărgit -făcîndu-se maĭ mare prin spargerea bisericeĭ și lărgimea eĭ prin adăugire). Maĭ înainte piatra se păstra la biserica Bogoslovul, afară dinaintea bisericeĭ de se făcea pe dînsa agheazmă, litaniĭ și alte slujbe. Iară la 1847, s'a zidit la proscomedie.

Piatra este legată istoricește de biserica sf-tul Nicolae. (Vezĭ nota la No. 83).

113. *Inscripțiile de pe icoanele Impărăteștĭ din biserica mare din M-rea Secul.*

I. Pe icoana Mîntuitoruluĭ în catapeteazmă :

† „Această sfîntă icoană s'a îmbrăcat cu argint, cu cheltuiala luĭ Dorofteĭ Dohovnicul și cu ajutorul altor miluitorĭ. „Sfînta Mănăstire Secul, 1856".

II. Pe icoana Maiceĭ Domnuluĭ :

† „Această sfîntă icoană s'a îmbrăcat cu argint cu cheltuiala luĭ Ilarion Dohovnicul și cu ajutorul Dumisale Paharnicul Constantin Hermeziu pentru sfînta Mănăstire Secul la „1856".

III. Pe icoana sf-tul Ioan—Hramul :

† „Această sfîntă icoană s'a îmbrăcat cu argint de Dumnea-eĭ cucoana Profira născută Botez cu fiul săŭ Costache, 1857 „Fevruarie 20".

IV. Pe icoana sf-lor Voevozĭ :

† „Această sfîntă icoană s'a îmbrăcat cu argint cu cheltuiala părinteluĭ Ilarion Dohovnicul din sfînta Mănăstire Secul „și cu a Dumisale cucoana Evrăsina Borș, 1857 Iunie 15".

† „Aceste patru icoane sunt lucrate de mine : Alecu Argintar" (din Tîrgu Neamțu).

Tuspatru icoanele aŭ coronele deosebite cu raze de argint aurite prea elegante. Icoanele aŭ mărime mijlocie şi lucrate cu multă artă şi mare eleganţă.

Biserica este zugrăvită peste tot de zugravul *Costache Lipiscar* (din satul Hilioara) cu cheltuiala Dohovniculuĭ Calistrat în stariţia luĭ Neonil la 1850. (No. 89). Acest zugrav-iconar, este renumit la zilele luĭ, are multe lucrărĭ făcute la M-rea Agapia, Secul, M-rea Neamţul, Trapeza şi altele. Pe dosul icoaneĭ Maiceĭ Domnuluĭ din strană din mijlocul bisericeĭ este scris : *„1876 Aug. 14“*.

Să se ştie că biserica mare a sf-teĭ M-rĭ Secul, este foarte strîmtă, şi nu s'a putut pune icoană cu strană în mijlocul bisericeĭ, că închide locul. Iară la 1876 Aug. 14, Neofit Iliade a pus el icoana următoare şi iată cum :

La anul 1716 biserica sf. Nicolae din M-rea sf. Nicolae din cetatea Neamţu, s'a strămutat la Secul (No. 83); atuncĭ la strămutare, icoanele cele marĭ din biserică şi din pridvor s-aŭ împărţit : două (M.D. şi Dl. H-s) sunt la biserica Sf-ta Varvara la satul Ocea,—în biserică sus pe părete. (Vezi-le acolo).

Două (M. D. şi Dl. H-s) icoane marĭ cu proorocii pe margine împrejur aŭ stat in biserica Bogoslovul din M-rea Neamţul,—iar de la 1835, stete amîndouă în gropniţă la Bogoslovul.

Părintele Neofit Iliade fiind Nemţan le ştia pe amîndouă ; ĭar acum ajuns Egumen M-reĭ Secul şi voind a pune icoana Maica Domnuluĭ în strană, a luat icoana Maica Domnuluĭ cea din gropniţa M-reĭ Neamţu (care era de la M-rea din Cetate No. 83) 'i-aŭ tăiat toţĭ proorociĭ dimprejur, aŭ micşorat icoana 'i-aŭ făcut strană cu cheltuĭala d-luĭ Nicu Albu de la Piatra şi de la alţĭ patrioţĭ,—le-aŭ argintat, aurit şi le-aŭ pus podoabe şi asfel avem strană cu icoană în M-rea Secul. Iar icoana D-luĭ Hristos din gropniţa M-reĭ Neamţu, stă singură de putrezeşte de umezeala gropniţeĭ. Mîine se va distruge de tot.

114. *Inscripţia de pe cristelniţa Mitropolituluĭ Sava, din Secul.*

† „Acest teas îl făcu şi auri Chir Sava Arhiepiscopul şi „Mitropolitul Suceveĭ din dreaptă averea sa, în zilele luĭ „Ion Stefan Voevod în anul 7168 August 29. (1660)“.

Inscripţia este slavonă,—aicĭ este tradusă. Cristelniţa de argint aurită înlăuntru şi afară, pe alocurea prea frumoasă... Inoită de un stariţ Siluan... necunoscut, (poate vre-un schivnic bătrîn, de care eraŭ mulţĭ în M-rea Secul). Mitropolitul Sava (Savin) aŭ murit la 5 Ghenarie 1664 şi s'aŭ îngropat în M-rea Secul,—metania luĭ, la fundul Altaruluĭ afară lîngă veşmîntărie, în urmă zidită. După Mitropolitul Sava a urmat Mitropolitul Ghedeon,—1664 Ghenarie 5 pînă la 1673, cînd urmează Dosofteĭ Barilă.

115. *Inscripţia de pe Aghezmatarul cel mare din Secul.*

† „Această cristelniţă este a sfinteĭ Mănăstirĭ Secul, unde

„se cinsteşte şi să prăznueşte hramul tăereĭ cinstituluĭ cap a „sfîntuluĭ Ioan Botezătorul. Făcută prin ajutorul sfinţieĭ sale „Părinteluĭ Arhimandritul *Irinarh Miclescu*, spre veşnică po- „menirea sa, şi a părinţilor săĭ: Manolache Smaranda. Velet: „7349 (1841").

Această cristelniţă are forma unuĭ potir mare. Are o greutate de opt ocă saŭ zece chile de argint foarte bun, aurită în lăuntru şi părţĭ pe afară, este lucrată de Ioniţă Grecu (Anastasiu) argintar din Iaşĭ. Are torţĭ marĭ cu mînere şi cu zăvoare. Este cel maĭ frumos juvaer bisericesc din toată România. Gustul, estetica, arta şi preţul sunt combinate de un mare artist.

Vlădica Irinarh Miclescu cu metania din M-rea Secul, este îngropat la biserica Talpalarĭ din Iaşĭ, lîngă Filaret Apamias Beldiman.

116. *Inscripţia de pe litierul cel mare din Secul.*

† „Acest litier este al sfinteĭ Mănăstirĭ Seculuĭ unde se „cinsteşte şi să prăznueşte hramul tăerea cepuluĭ sft. Ioan Bo- „tezătorul: 7346 (1838").

Altă inscripţie de aceeaşĭ formă împrejur pe dinafară zice:

† „Acest litier este al sfinteĭ Mănăstirĭ Secul, afierosit de „Prea sfîntul Episcop al Huşuluĭ *Sofronie Miclescu*, spre a sa „veşnică pomenire şi a părinţilor săĭ: *Constantin şi Zoiţa*: „7346 (1838").

Litierul cu tot tacîmul luĭ, trage la cîntar 7¹|₄ ocă de argint foarte bun; este un litier mare şi cel maĭ artistic, lucrat tot de Ionică Grecu din Iaşĭ, aurit şi înflorit în felurite chipurĭ, în cît putem asigura că n'are păreche în Romînia. Mitropolitul Sofronie Miclescu este călugăr cu metania din M-rea Secul, fost ucenic al Egumenuluĭ Venedict, în urmă stariţ la M-rea Neamţu-Secul, mort la 1853 August 16. De aceea Sofronie a făcut multă ctitorie la Secul. Cu toate că Venedict era prostatic la vedere, dar foarte înţălept la gospodărie, avea un gust extra-ordinar la arte şi cu deosebire la argintăriĭ, de aceea toate argintăriile din M-rea Secul, s'aŭ lucrat după dictia luĭ Venedict şi după arta greculuĭ învăţat la Constantinopol. Argintăriile din M-rea Secul precum Aghezmatarul, Litierul, Chivotele, Candelele şi altele, aŭ slujit de modele şi pe la alte bisericĭ şi nicăirĭ nu le-a întrecut pînă acum. Litierul are gravat pe fund; minunea cu pîinele, inscripţia după felurite florĭ artistice. Sofronie a dat *4500* leĭ, de aŭ zugrăvit pe sf. Nicolae la 1819,—catapeteazma.

117. *Inscripţia de pe litierul cel mic din Secul.*

Un litier mare de argint, puţin maĭ mic ca cel de la No. 116. Pe fund are gravat capul sf-tuluĭ Ioan Botezătorul, făcut pentru anaforă, este rotund ca şi celalalt, argintat, aurit, bătut imprejur cu şirurĭ de pietre albe şi verzĭ, una lîngă alta.

In penumbră este zugrăvit sf. Ioan şi o rugăciune a sf. Ioan. Este turnat în relief cu zmalţurĭ. Din dos are această inscripţie:

† „Acest litier laŭ făcut sfinteĭ M-rĭ Secul, cucoana Eca-„terina Pisoschi Pităreasa spre a sa veşnică pomenire şi a fii-„lor săĭ. 7347 (1839“).

118. *Inscripţia de pe tava de anâforă din Secul.*

Această tipsie este albă sadea în greutate de două ocă şi pe dînsa are inscripţia următoare, tradusă :

† „Această tipsie este a sfinteĭ Mănăstirĭ Secul; *şi cine* „*o va lua* de la sfînta Mănăstire, *să fie blestemat de Dumnezeŭ.* „7110 (1602) Iulie 20“.

Această inscripţie arată (ca şi multe altele), că străbuniĭ noştri de pe la 1602, se temeaŭ de escrocheria diplomatică a arheologilor, să nu le eie tipsia şi ca să-ĭ oprească le pune a-ceastă sancţiune. Tipsia este ctitoricească de la ctitoriĭ ceĭ vechĭ.

119. *Inscripţia de pe titurghia slavonă a Mitropolituluĭ Varlaam Moţoc din sfînta Mânăstire Secul.*

† Cu voia tatăluĭ, cu ajutorul fiuluĭ şi cu săvîrşirea sfîn-„tuluĭ Duh, scrisu-s aŭ această sfîntă şi Dumnezeĭască Litur-„ghie, cu porunca şi osîrdia şi darea Panuluĭ Theodor Ianeviciĭ „Mareluĭ logofăt, şi aŭ dăruit-o Preosfinţitului părinteluĭ săŭ „dohovnicesc chir Varlaam Archiepiscopul şi Mitropolitul Su-„ceveĭ şi a toată ţara Moldoveĭ, în zilele bine credinciosuluĭ „Domnuluĭ nostru Ion Vasile Voevod în anul 7151, luna Maĭ „25 (1643).

La sfîrşitul cărţeĭ zice:

„Scrisu-s-aŭ această liturghie, cu mîna mult păcătosuluĭ rob „a luĭ D-zeŭ *Ivancu* în Episcopia Rădăuţilor sub Episcopul chir „Anastasie de la Moldoviţa“.

Liturghia cuprinde tustrele liturghiile cu slujba tuturor hirotoniilor. Carte veche uzată, format gros, coala în patru, hîrtia groasă ca pergamentul, scrisoarea de mînă, tiparnică, în limba slavonă, scrisoare frumoasă, cu literile iniţiale şi florile aurite. Carte legată cu catifea vişinie, pe colţurĭ are plăcĭ de argint aurite. La mijloc icoana sf-ţilor treĭ Ierarchĭ, de argint aurit. De desupt are cincĭ boldurĭ de argint aurit. In carte sunt cîteva inscripţiĭ, *care puse în şir daŭ inscripţia copiată maĭ sus.* Mitropolitul Varlaam este Secan; din copilărie aicĭ a crescut, a învăţat, şi a făcut averea, şi-a petrecut bătrîneţele ; a murit şi s'a îngropat aicĭ.

Această liturghie era un odor pentru Secanĭ, care aŭ pas-trat-o cu sfinţenie. In zilele noastre, un domn cu numele........ de la Academie, a găsit ştiinţa, escrocheria şi diplomaţia de a o lua din M-re. Aviz Archeologilor!!!

Arhiereul Narcis Creţulescu

DĂRI DE SAMĂ

M. Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius Commodus. A. D. 138—161. Studiu istoric de Vasile Pîrvan. (București „Minerva“ 1909),

D-l Pîrvan cunoscut prin lucrărĭ din Istoria Romînilor, (Alexandrel Vodă și Bogdan Vodă, Bucureștĭ 1904, Relațiile luĭ Stefan cel Mare cu Ungaria, Bucureștĭ 1905), articole de revistă între care de menționat „Salsovia“, de curînd Doctor la Breslau cu teza: Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche—dă acum sub titlul M. Aurelius V. C. și L. Commodus „pentru publicul ĭubitor de istorie de la noĭ“ (Prefața p. 6) un însemnat capitol din Istoria romană a veaculuĭ al II-lea: viața luĭ Marc-Aureliu pînă la 161, adopțiunea luĭ, co-domnia luĭ cu Lucius Commodus. Dat fiind caracterul de simplu amănunt și al co-împărățieĭ ca și al neînsemnateĭ figurĭ a luĭ Commodus—lucrarea se prezintă ca un fragment de monografie în genul monografieĭ luĭ *Gregorovius* (Kaiser Adrian) saŭ maĭ bine a aceleĭa a luĭ Otto Seeck (Kaiser Augustus) cu silință de frumoasă expunere ca și a acestuĭa, cu maĭ multe puncte noĭ cîștigate însă.

Istoriografia nouă nu are o lucrare specială asupra luĭ Marc-Aureliu. Frumoasa carte a luĭ *Renan* (Marc-Aurèl et la fin du monde antique, Paris 1882) e unilaterală, *Ed. Zeller* în „Vorträgen und Abhandlungen, Leipzig 1865, privește numaĭ filosofia împăratuluĭ, *Watson* dă biografia luĭ (Life of M. A. (New-York 1884). De altfel aceĭașĭ sărăcie în cercetărĭ marĭ, ca în deobște întreaga monarchie romană, în care așa de adesea se apelează la vechiul de două veacurĭ trecute: *Tillemont*. Hermann *Schiller* e destul de vechĭ ca să compenseze adunarea conștiincioasă a izvoarelor și minuțioasa critică, *Duruy* e certat cu epigrafia, *Drumann* e biografic și necomplect, *Hoeck* ajunge pînă la Nero numaĭ—*Mommsen* însușĭ e numaĭ un „torso“. Socotită la această lipsă de lucrărĭ,—„inegalitatea și insuficiența izvoarelor prime“ [1])—iată îndemnurĭ aceluĭa ce pornește a lucra în Istoria Impăraților romanĭ!

In cazul de față, excepțional, autorul a fost înlesnit însă de *Comentariile* împăratuluĭ Marcus, de corespondența luĭ către Fronto, ca și de Vita Marci a luĭ *Marius Maximus*—izvoare de

1) Mommsen, r. G. V Einleitung.

cea maĭ mare însemnătate maĭ ales pentru cunoașterea vieţiĭ intim-sufleteștĭ a împăratuluĭ filosof. Netăgăduit nicĭ o vină nu poate fi că, potrivit caracteruluĭ acestor izvoare, lucrarea îșĭ cîștigă toată valoarea nu în extensiunea faptelor ci în intensitatea cercetăriĭ unuĭ restrîns răstîmp de anĭ (138—161); astfel nu numaĭ o deosebită predilecţie îndeamnă pe autor la adîncirea complexuluĭ sufletesc a cugetătoruluĭ împărat.

Imprejurările adopţiuniĭ luĭ Titus, a morţiĭ luĭ Hadrian, a domnieĭ luĭ Pius, viaţa luĭ Marcus împreună cu fratele săŭ adoptiv Lucius Verus în Domus Tiberiana, coregenţa cu Pius după căsătoria luĭ cu fiica părinteluĭ săŭ adoptiv, Faustina, descrierea caracteruluĭ luĭ Lucius așa de neasemănat blîndeţeĭ senine a lui Marcus, relaţiile între Pius și amîndoĭ fiiĭ săĭ adoptivĭ (Marcus și Lucius), ca și relaţiile acestora între eĭ, „caesar“-atul luĭ Marcus cu înţelesul specific ce-l are în această vreme—de moștenire presumptivă, adecă, educaţia viitoruluĭ împărat și influenţa profesorilor asupra luĭ, moartea luĭ Pius și succesiunea luĭ Marcus împărţită frăţește cu Lucius—alcătuesc întăia parte a lucrăriĭ.

Nicĭ o tăgadă cu privire la felul sistematic în care autorul tratează în parte, totușĭ unitar, pe rînd fiecare chestiune. Nu tot așa însă se poate zice cînd e vorba de aparatul critic prea de tot încarcat, se pare, cu care autorul împodobește lucrarea sa: numeroase citaţiĭ în text și în note, o critică amănunţită la date de puţină însemnătate, altele fixate înainte, o prea vizibilă variare a mijloacelor de informaţie—îngreuĭe de tot cititorul, silit astfel a se poticni, de două orĭ adesea, la un singur rînd. Iar lucrarea vrea să treziască interesul și, „al publiculuĭ ĭubitor de istorie de la noĭ“. Orĭcum elaborarea e prea vizibilă; nu totdeauna e citată în întregime numaĭ ideĭa lapidară și ca expresie și ca cuprins; izvoarele principale sunt citate și de maĭ multe orĭ pe aceĭașĭ pagină deși și fără aceasta cititorul le gîcește singur, fie că e vorba de un amănunt politic, fie că se menţionează un amănunt intim, saŭ o serie, cum e la precizarea unuĭ caracter. Unele paginĭ, scuze dl. autor, pare-că maĭ cer o prelucrare, așa sunt de interesante dar și încîlcite. In tratarea problemelor de istorie universală la noĭ, ar fi să se aleagă cel maĭ potrivit mijloc, ca și prin calităţĭ de expunere să se cucerească un public cu totul începător—cu atît decĭ maĭ pretenţios. Și autorul are toate calităţile pentru a fi un element activ în această generală educare știinţifică.

Cea ce l'a preocupat însă îndeosebĭ pe autor în tratarea lucrăriĭ sale e fără îndoială filozofia împăratuluĭ Marcus, maĭ bine, cugetarea luĭ, viaţa luĭ consequentă acestuĭ sistem de morală practică. Cuprinde și cea maĭ mare parte a cărţiĭ.

Aplecarea cugetuluĭ spre reflecţia filozofică e la Romanĭ reacţiunea manifestăriĭ active îngenunchiate în monarchie, stoicismul e doctrina potrivită aceste̮ĭ mișcărĭ sufleteștĭ și spiritu-

luĭ tradiționalist roman; în această atmosferă crește și se deprinde a cugeta Marcus, prin însășĭ firea luĭ, potrivit a preschimba stoicismul dintr'o formulă teoretică în norme nestrămutate de viață. Astfel cea maĭ firească împărțire ar fi cercetarea împrejurărilor particulare de gîndire și viață practică în care împăratul Marcus apare, cercetarea elementelor concordante la el cu spiritul vremeĭ, dezvoltarea luĭ sub aceste adîncĭ influențe, deosebirea pe cît se poate a altoĭuluĭ de elementul originar; scopul: figura nobiluluĭ împărat, distinctă, întreagă proectată în lumina vremiĭ luĭ.

Și d-l autor ajunge la acest rezultat așa de măgulitor pentru știința istorică în general.

Să fie îngăduit însă o mică observare:

Nu stoicismul grec de la sfîrșitul veaculuĭ al IV-lea și începutul celuĭ de al III-lea în. d. Chr., poate fi cea maĭ potrivită întroducere pentru lămurirea lumeĭ romane din veacul al II-lea d. Chr.—din vremea luĭ Pius și a luĭ Marcus; se pare, e a lua lucrul prea de departe. Nu „originele și dezvoltarea generală a filozofieĭ stoice în mijlocul celorlalte sisteme metafizico-morale antice“ interesează cînd e vorba de Marc-Aureliu; într'un singur caz s'ar explica această mare paranteză: cînd s'ar considera Marc Aureliu ca un filozof de sistem, autorul e departe de a face această greșală, (v. p. 81 nota 1) și intenția ar fi să se reconstituiască întreaga succesiune a evoluțieĭ stoicismuluĭ de la originĭ—pentru precizarea și caracterizarea valorilor în parte. Nu e firește cazul. Rezumatul (altfel foarte limpede și complect) pe 28 paginĭ, pare astfel cu totul inoportun. Scopul acestuĭ lung excurs e în adevăr ajuns: se capătă perspectiva după care apare clar stoicismul roman—orĭ cum nu se maĭ gîndește nimenĭ la așa de variatele forme de influență și alcătuire ce a primit stoicismul originar la naștere. Concluzia: S'ar fi așteptat cititorul maĭ curînd la analiza comparată a așa numituluĭ stoicism roman față de cel grec—cu aplicare imediată la viața romană din vremea luĭ Marc Aureliu—de cît la un capitol de istorie a filozofieĭ greceștĭ (ca în Zeller, Gomperz)—ĭar cadrul pentru analiza sufletuluĭ luĭ Marc-Aureliu, desăvîrșirea luĭ, ar fi fost *atuncĭ* maĭ împlinit, maĭ logic. Cauzele: Conceput între cele dintăĭ capitole de orientare generală a lucrăriĭ, autorul nu se va fi îndurat maĭ apoĭ să-l suprime saŭ să-l prelucreze—deși atuncĭ ar fi putut spune: „mit Entsagung ist dies Buch geschrieben“;—astfel a ramas ca și, în partea întăĭ a lucrăriĭ, prea bogatul aparat critic.

Blînd, bun, modest, drept, iubitor pînă la duĭoșie, resemnat și ĭertător, retras fără a urî lumea, meditativ—ridică cel dintăĭ pe tron împărătesc ĭertarea, ĭubirea, mila, ca îndreptariĭ de cîrmuire: așa a fost Marc Aureliu.

Lucrarea încheĭe foarte frumos cu principiul energieĭ viețiĭ și a virtuțiĭ pentru virtute cheĭa înțelepciuniĭ sociale și morale a seninuluĭ împărat.

Ioan Andrieșescu

Cronica

* «*Junimea literară*» din Cernăuţî publică în numărul dublu pe Noembrie-Decembrie t. din corespondenţa luî Şaguna cu Bucovineniî; se daŭ treî portrete ale luî: ca Vicar, ca Episcop, şi ca Mitropolit. Numărul întreg de altfel e o comemorare a centenaruluî nașterei mareluî Prelat.

* In «*Luceafărul*» din Sibiiŭ numărul de Ianuarie bune reproducerî din «albumul de crestăturî în lemn» al d-luî Comşa. Din simple încrustărî pe furcî, măciucî, ulcele de lemn—desemnurî și ornamente de cel maî mare interes pentru studiul arteî romîneștî. «Luceafărul» a deschis o rubrică nouă: Poporanismul—anchetă literară;—răspunde cine e invitat, dar invitaţiile cine le face, şi discuţiile cine le va rezuma? Sînt apoî dintre aceîa a căror *credo* pornește din activitatea lor întreagă: și eî vor fi invitaţî? la ce bun cînd s'ar întîmpla ca comunicarea lor să fie o simplă teoretizare a uneî credinţî cu totul alta?

* «*Ramurî*» de la Craiova începe al V-lea an. Mult, pentru o revistă care trăește numaî prin mijloacele sale și nicî măcar nu apare în Capitală. Cum a pornit o spune d. C. Făgeţel. Prin atitudine hotărîtă, dreaptă, consequentă «Ramurile» şi-aŭ fixat partea de bună contribuire la mișcarea culturală actuală—oricît ar tăcea s'aŭ s'ar împotrivi anumite «autorităţî» respective. Munca, cinstea, uitarea de sine găsește cale și află răsunet.

* In No. 2 din „*Ramurî*"—cîteva însemnărî ironice cu privire la industrializarea ce se pregăteşte scrisuluî de astă-zî—şi poate cu dreptate—In acelaşî număr d. Bogdan-Duică socoate «Caleidoscopul» luî A. Mirea ca o regretabilă scoborîre a talentuluî literar al d-lor D. Anghel și St. O. Iosif; alege și exemple care nu o dovedesc.

* In «*Viaţa Romînească*» No. 12 continuă d. Philippide interesanta critică a Gramaticeî romîneştî a profesoruluî Weigand de la Lipsca. «Vechilul» d-luî I. I. Mironescu de un puternic realism isprăveşte romantic, exagerat. Mişu Gerescu din scrisorile pe care le publică d. Brătescu-Voineștî e tipul de predilecţie al nuvelelor sale. Din Postumele luî Gh. din Moldova: traducerî din Heine P. Nicanor et Co. tălmăceşte încă odată teoria «poporanismuluî». Bogată cronică de cărţî și reviste.

* De la începutul luneî «*Neamul Romînesc*» apare ca: «*Neamul Romînesc politic*», *Neamul Romînesc literar*» și «*Neamul Romînesc pentru popor*»—«Neamul romînesc literar», săptămînal e un cîştig faţă de apariţia lunară din anul trecut: maî în curent prin interesanta sa cronică, prin cuprinsul săŭ literar maî variat, prin articolele ştiinţifice care aŭ ajuns de aŭ cel maî restrîns loc cu putinţă în foile periodice de azî. Prin desele schimbărî ce a încercat „*Neamul Romînesc*" de la apariţia sa—se recunoaşte grija pentru cititorî, căutarea celuî maî nimerit chip de mulţămire a nevoilor vieţiî sufleteştî de astăzî „*Neamul Romînesc pentru popor*" este cu atît maî

bine venit cu cît nicĭ o revistă nu maĭ apare acum înadins şi numaĭ pentru folosinţa luĭ; de cîteva lunĭ d. Sadoveanu nu maĭ scoate „Răvaşul poporuluĭ“. Ar fi poate de observat ceva cu privire la tonul ridicat al informaţiilor politice de actualitate—dar aceasta trece marginile uneĭ notiţe literare.

* In „*Noua revistă romînă*“ No. 12 d. estet Eugen Porn dovedeşte că e singurul care a înţeles versurile poetuluĭ Cerna şi aceasta din pricina cugetăriĭ acestora în faţa căreĭa critica a dezarmat pe toată linia. Fapt e că: deşi se pare cu slabe calităţĭ vînătoreştĭ d. Porn a lovit doĭ epurĭ de odată: pe scriitorĭ a căror literatură de o „mediocritate revoltătoare“ l'a speriat şi pe d. Cerna care va fi rămas înduioşat de o asemenea competentă recunoaştere.

* Apare de la 10 Ian. c. „*Falanga literară şi artistică*“ revistă săptămînală sub conducerea d-lor; Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, I. Minulescu etc. Proprietarul revisteĭ e d. M. Dragomirescu.

In „Prima Verba“ între altele se spune; „Romînismul luminat azĭ e şovinism orb; dragostea de poporul romînesc—ţărănism exclusiv; ĭubirea de distincţiune e mievrerie (sic) decadentă şi invidie simbolistă“ etc. ergo, : „falanga“ şi „la luptă!“ „Falanga“ decĭ e o alcătuire rezboĭnică —de unde şi numele. Numaĭ că, fiind vorba de şirurĭ de bătaĭe şi lăncĭ, anumite lăncĭ pot răni, nu numaĭ vrăjmaşul din faţă, ci şi pe camaradul din preajmă.

I.

---

† TEOHARI ANTONESCU

> Cît de fără putere
> Fatalitate, este înţelepciunea împotriva ta.
> Aischylos, Prometeu.

In ziua de 11 Ianuar c., s'a sfîrşit din viaţă după grele suferinţĭ, în vrîstă abia de 43 anĭ, profesorul de Archeologie de la Universitatea din Iaşi—Teohari Antonescu.

O boală care nu cruţă l'a răpus înainte de vreme şi moartea luĭ lasă în urmă-ĭ un gol pe care anĭ de-a rîndul nu-l vor putea împlini.

Născut la Giurgiu din părinţĭ săracĭ, Antonescu a urmat cursurile liceale şi apoĭ Universitatea la Bucureştĭ în epoca de plină activitate a învăţatuluĭ archeolog, profesorul şi maestrul săŭ Alexandru Odobescu. Bursier al Şcoaleĭ normale superioare şi maĭ apoĭ prin recomandarea profesoruluĭ săŭ, bursier al Statuluĭ pentru Archeologie, Antonescu studiază pe rînd în Germania la Berlin şi Heidelberg, la Paris cu profesorul Collignon —făcînd dese călătoriĭ de studiĭ în Italia şi Grecia.

Suflet primitor de poezie, stăruitor şi ager, Teohari Antonescu se rîdică, din Universitate încă, pînă la ĭubirea profesoruluĭ săŭ. Din lipsă de mijloace, funcţionar un timp la Minis-

ter, Odobescu îl trimite cu cel dintăĭ prilej în străinătate. Teza sa de licență: „Cultul Cabirilor în Dacia“, Bucureștĭ 1889, scrisă în stil mare, în deaproapea atenție a profesoruluĭ, căruĭa lucrarea îĭ e și închinată—îĭ dădea drept la această distincțiune.

Supt aceste auspiciĭ începe viața științifică a archeologuluĭ de maĭ tîrziŭ.

In restîmpul de la 1895 pînă astăzĭ, profesor la Universitatea din Iașĭ, Teohari Antonescu colaborează la diferite reviste cu articole de specialitate—în timpul din urmă maĭ ales la „Convorbirĭ literare“—publică lucrărĭ, între altele „Le trophée d'Adamclissi, Jassy 1905—impunînd prin temeinice cunoștințĭ, prin măsură și rigurozitate, prin forma scrisuluĭ, în multe asemenea cu a maestruluĭ săŭ.

Profesor din pleĭada anilor 90 și urm. cu d-niĭ Philippide, Găvănescul, Negulescu—Antonescu activează cu cele maĭ frumoase speranțe mișcarea universitară ĭeșeană. Cine nu-șĭ amintește avîntul de pe vremurĭ a Facultățiĭ de litere de la Iașĭ, fără sentimentul dureros al zădărniciređ înainte de vreme a începuturilor temeinice, viguroase de pe atuncĭ!

Teohari Antonescu a fost un temperament totdeauna pacinic. Avînturile pasionate nu se potriveaŭ cu firea senină, reflexivă, la care contribuise poate și legăturile strînse cu junimiștiĭ „Convorbirilor literare“—în deosebĭ d luĭ Maiorescu ĭ-a pastrat din aniĭ de student, acelaș cult ca și profesoruluĭ săŭ Odobescu. Un singur prilej de supărare adevărată a avut toată viața: activitatea de archeolog a reposatuluĭ Tocilescu pe care a urmărit-o din pas și a criticat-o aspru totdeauna: elevul luĭ Odobescu nu putea să vadă în ea de cît o neĭertată uzurpare. Astăzĭ ar zice cineva: „ciudată fatalitate, de aceea ĭ-a și luat pe urmă, așa de curînd, din lumea noastră!“

Dar, nu despre opera sa de îndrumare științifică a archeologieĭ poate fi vorba în această scurtă pomenire.

Teohari Antonescu a fost netăgăduit un om de energie și de muncă—dacă nu dintre acele mințĭ viforoase care răscolesc adînc în calea lucruluĭ lor desfundînd comorĭ, cine să regrete, cînd o nestrămutată fatalitate dă cuiva o fire și nu alta. A lucrat, în schimb, încet dar sigur, liniștit dar hotărît, fără neașteptate surprinderĭ, nu și fără urmărĭ binefăcătoare. Cînd cineva nu răzbește prea departe pe-o cale grea, destul că veghează, păstrînd ce-a găsit—pentru ceĭ ce vin. Și Teohari Antonescu a fost păstrătorul cu folos a bogățieĭ științifice lăsate de Odobescu.

Archeologia nu e un domeniŭ de studiĭ cu izbînzĭ sigure și archeologul e dintre aceĭ învațațĭ carĭ, măcar, nu mor liniștițĭ de munca lor cînd aŭ muncit. Ce poate hotărî atuncĭ în noutatea silințelor unuĭ deschizător de cale, cînd numaĭ întîmplarea pune înaintea hîrlețuluĭ—un tesaur, ĭar de atîtea orĭ numaĭ cĭoburĭ de lut prost?

I-a lipsit însă învățatuluĭ Antonescu largă înțelegere a materieĭ sale, chiar cîștigurĭ norocoase a cercetărilor? Nu.

Două exemple. In domeniul ipotezelor care maĭ ales în această specialitate aŭ tot rostul cînd pot aduna şi cîteva argumente valabile—Antonescu are propunerĭ de o valoare cel puţin egală cu susţinerile colegilor săĭ streinĭ. „Dacia patria primitivă ariană", (din „Lumĭ uitate" Iaşĭ, 1901) care în cel dintăĭ timp a stîrnit atîtea zimbete—e o teorie dovedită de care noŭa ştiinţă streină, pe alte căĭ, se tot apropie.

In intreprinderile sale practice pentru care izbutise a-şĭ aduna un mare material şi în ultimul timp chiar sprijinul bănesc al celor în drept, archeologul Antonescu s'a dovedit şi un înnoitor. Reconstituirea de la Adam Clissi şi localizările din „Columna luĭ Traian" lucrare în curs de publicare—sînt o dovadă. In toate verile, de mulţĭ anĭ încoace, Antonescu a străbătut pe orice vreme, cu aceĭaşĭ dragoste şi îndemn—calea urmelor romane din Transilvania şi Oltenia pentru reconstituirea vremiĭ luĭ Traian. Ploĭ recĭ şi furtunĭ l'aŭ prins adesea pe văĭ şi munţĭ în aşa de nesigurile-ĭ cercetărĭ în care credea maĭ mult de cît în orĭ ce, deşi ştia că trebue să se aştepte uneorĭ la aşa de puţin! Că pentru o sănătate plăpîndă această viaţă neregulată a putut avea urmărĭ, cine se îndoeşte?

Un ultim amănunt: Bolnav, suferind greŭ, nu maĭ ţinea în timpul din urmă prelegerile sale aşa de cercetate şi aşteptate. Ministerul Instrucţieĭ aprobase o bună sumă pentru începutul uneĭ bibliotecĭ seminariale la Archeologie. Se comandase cărţile, planşele etc., venise; cine să le rînduĭască însă? In foarte rarile-ĭ ceasurĭ de puţină alinare a durerilor, Antonescu s'a chinuit singur cum a putut de le-a catalogat, le-a etichetat şi rînduit după întrebuinţare; soţia sa şi nepoata le-aŭ dus la Universitate de le-aŭ aşezat în rafturile pregătite, pentru folosire. Era cea din urmă sîrguinţă pentru studenţĭ şi Facultate, cea maĭ neînsemnată, a profesoruluĭ Antonescu.

Ce rămîne de pe urma vieţiĭ luĭ?

Un om care munceşte o viaţă şi moare muncind e cel maĭ puternic îndemn la muncă. In ţara uneĭ vremĭ de tulbure pregătire, Antonescu a fost un om de muncă, de cinste, de energie morală activă.

Şi acestea sînt din temeĭurile permanente ale vieţiĭ pentru care, uneorĭ, o nouă pildă înseamnă o victorie maĭ mult: a desăvîrşireĭ omeneştĭ maĭ apropiate.

Aşa va rămînea învăţatul şi profesorul Teohari Antonescu pentru ceĭ ce l'aŭ urmărit, l'aŭ cunoscut şi l'aŭ ĭubit.

Ioan Andrieşescu

ERATA.—In n-rul trecut al revisteĭ noastre, la p. 513, r. 6 de sus, trebue citit: * *gutta-narium* = destillatio narium (Pliniŭ).

Pentru orĭ-ce priveşte redacţia şi administraţia, a se adresa d-luĭ A D. Atanasiŭ, profesor, str Hotin 2, Iaşĭ.

Bibliografie

Dr. Traian Bratu.—Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germanĭ, studiĭ de poetică, Iaşĭ 1909, un vol. de 154 pag., pr. 3 leĭ.

Gheorghe Panu.—Cercetărĭ asupra stăriĭ ţăranilor în veacurile trecute, vol. I, partea I, 320 pag., preţul 8 leĭ, Bucureştĭ, 1909. Institutul de arte grafice Eminescu.

Const. C. Diculescu.—Propaganda papistă şi întîmplările bisericeştĭ de azĭ, Bucureştĭ, 1909 Tip. Gutenberg. O broşură 50 banĭ.

In escelentul institut de arte grafice „Minerva" Bucureşti 1909, au apărut:

Arhiereul Sofronie Craioveanul.—Noul testament, 318 paginĭ, cu ilustraţiunĭ. Pr. 4 leĭ.

Ioan Bîrsanul.—Rapsodiĭ şi Balade, 185 pag. Pr. 1 l. 50 b.

Th. D. Speranţă.—Anecdote nouă, 311 pag. Pr. 1 l. 50 b.

In editura Librăriei Socec Bucureşti au apărut:

Em. Gîrleanu.—Cea dintăĭ durere, nuvele şi schiţe, ediţia a II a întregită. 1 vol. de 285 pag. Pr. 2 l, 50 banĭ.

James Caterly—Romîniĭ, traducere de *Eugen Lovinescu*, cu opt fotogravurĭ afară de text. 1 vol. 215 pag. Pr. 4 lei.

In însemnata biblioteca Socec—Scriitorii Romîni—au apărut:

Dimitrie Cantemir.—Descrierea Moldoveĭ, cu o notiţă introductivă, note explicative, un portret şi o hartă de *Miron Nicolescu.* No. 10 şi 11. Un vol. de 272 pag. Pr. 1 l. 90 banĭ.

Poeziĭ populare din toate ţinuturile romîneştĭ. No. 12 şi 13, Un vol. de 264 pag. Pr. 1 leŭ 90 b.

Basme din toate ţinuturile romîneştĭ. No. 14 şi 15. Un vol. de 316 pag. Pr. 1 leŭ 90 bani.

O nouă publicaţie populară, foarte însemnată şi necesară a Institutului Minerva, sub numele „Biblioteca Teatrului Naţional", din care au apărut:

No. 1. *Wilhelm Meyer Förster.*—Heidelbergul de altă dată, piesă în 5 acte, trad. de Ovid Densuşianu. Preţul 40 b.

„ 2. *Emile Augier.*—Guérin Notarul comedie în 5 acte, trad. de A. Brătescu-Voineştĭ. Pr. 45 b.

„ 3. *Björnstjerne Björnson* — Un faliment, piesă în 4 acte şi un tabloŭ, trad. de J. B. Hétrat. Pr. 45 b.

„ 4. *Al. G. Florescu.*—Sanda, piesă în 3 acte. Pr. 35 b.

„ 5. *N. Gogol.*—Revizorul, comedie în 5 acte, trad. de N. Dunăreanu. Pr. 45 b.

Iași.—Tip. H. Goldner, str. Primărieĭ No. 17.

ANUL XXI. Februarie 1910 No. 2.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iași.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA, organul Societății Stiințifice și Literare din Iași

Membri și colaboratori în 1910

Președinte : **Teodor T. Burada**

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la școala Artelor Frumoase.
A. A. Bădărău, Avocat f. profesor f. ministru de justiție.
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte și meserii.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academiei, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul mînăătirei Neamț.
Br. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor. publici t, membru corespondent al Academiei.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Valeriu Hulubei, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Meleticiu, medicul șef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, diretor gimn. Ștefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciarului Focșani.
Dr. Th. Nicolaiu, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statului Iași.
V. Popovici, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director Liceului Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutului de Franța etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iași, Membru al Academiei.
N. Zaharia, publicist.

Secretar : A. D. Atanasiu

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

Anul XXI | No. 2. | Februarie 1910

O scurtă privire asupra filosofiei lui Schopenhauer

Intreagă filosofia lui Schopenhauer este desvoltarea uneĭ singure cugetărĭ, cuprinsă în titlul opereĭ sale principale *Lumea ca voință și reprezentațiune*: cugetare nouă și rodnică, ale căreĭ puternice raze aŭ tras brazde adîncĭ și luminoase în toate sferile activitățiĭ intelectuale, și care e menită a aduce și a început să aducă reînoirĭ radicale în știință, în arte, în morală, în religiune și în viața practică. Vorbele darvinism [1]) evoluțiune și

1) In terminologia științifică sunt neologisme, adecă cuvinte nuoĭ caṙĭ nu se pot traduce în limba populară decît prin fraze întregĭ de cuvinte. Așa : a) *darvinism* este învățătura naturalistuluĭ englez Darwin (1809—1882), după care toate speciile de plante și animale se nasc unele din altele, conform legiĭ universale de selecțiune și adaptațiune. Această doctrină se numește și *transformism*.

b) *Selecțiune artificială* e alegerea plantelor și animalelor de prăsilă, ce o face omul pentru îmbunătățirea raseĭ lor. *Selecțiune naturală* e predominarea uneĭ speciĭ asupra altora, avînd maĭ bune însușirĭ de putere, frumuseță și inteligență pentru a învinge în lupta pentru traiŭ.

c) *Adaptațiune* e potrivirea saŭ acomodarea după mijloacele și condițiunile de traiŭ.

d) *Evoluțiune* e desvoltarea treptată saŭ succesivă. *Evoluționism*, (ca și darvinism) e sistema filosofică după care toate lucrurile și ființele și toate fenomenele saŭ schimbările lor se dezvoltă unele din altele, conform uneĭ legĭ universale, numită determinism.

e) *Determinismul* sau legea *cauzalitățiĭ* este legea universală a natureĭ, după care ori-ce lucru sau fenomen trebue să aĭbă o cauză, al căreĭ efect saŭ urmare este el ; aceasta, la rîndul eĭ, este efectul alteĭ cauze. Iar începutul aceşteĭ seriĭ nemărginite de cauze și efecte este o cauză primară. care nu maĭ este efectul alteĭa, care există prin sine, independentă, dar pe care nu o putem cunoaște.

f) *Monism*, sistemă filosofică saŭ religioasă, după al căruĭ principiu fundamental lumea, cu toate ființele și fenomenele eĭ, își are începutul într'un singur principiu, pe care uniĭ îl numesc materie, alțiĭ spirit, alțiĭ absolut, adecă ființă saŭ putere necunoscută. De aci sistemele filosofice ale materialismuluĭ, spiritualismuluĭ și idealismuluĭ.

g) *Ideal*, e ceea ce nu există decît în ideĭa adecă în mintea noastră.—*Idealul* lumeĭ, al uneĭ ființe saŭ al unuĭ lucru, este tipul saŭ modelul desăvîrșit al acestora.—*Idealism*, învățătura saŭ sistema filosofică, după care

evoluţionism, monism, voluntarism, altruism, nu se văd la Schopenhauer, sunt neologisme posterioare luĭ, dar cugetările esprimate prin aceştĭ termenĭ sunt nu numaĭ indicate în scrierile sale, ci sunt desvoltate într'un spirit superior materialismuluĭ, care e nota caracteristică a evoluţionismuluĭ şi monismuluĭ contimporan.

In partea primă a opereĭ, care cuprinde teoria cunoştinţeĭ, autorul dă legiĭ fundamentale a cugetăriĭ şi deosebitelor facultăţĭ ale sufietuluĭ [2]) o lămurire, care n'aŭ avut'o până la dînsul şi care pune ştiinţa despre suflet sub o nouă lumină. In special, subiectul saŭ idealismul cunoaştereĭ şi experienţeĭ şi, prin ea, a ştiinţeĭ pozitive, întâĭetatea elementuluĭ moral faţă cu cel intelectual în viaţa sufletească, arătată în cartea a doua sunt principiĭ care formează astăzĭ fundamentul psichologieĭ contimporane. Idealismul, întemeĭat pe nouile date ale ştiinţeĭ, şi concepţiunea sufletuluĭ, nu numaĭ ca inteligenţă, conştiinţă saŭ spirit curat, ci ca voinţă de a trăi, ca o energie a natureĭ ajunsă în om la cel maĭ înalt grad de dezvoltare pe planeta noastră, şi care nu începe şi nu se sfîrşeşte cu existenţa indivizilor în care se manifestă; apoĭ concepţiunea natureĭ şi a universuluĭ ca o energie fără marginĭ şi în o veşnică evoluţiune către nuoĭ idealurĭ de viaţă;—sunt de o mare importanţă morală. După vechile tradiţiunĭ, universul era privit ca o materie fără viaţă şi inertă, menită a servi de material capodoperelor, cu cari tainicul demiurg îmbogăţeşte şi înfrumuseţează lumea. De cînd însă ştiinţa modernă şi dela Kant încoace, filosofia, a dărămat temelia legendeĭ mozaice despre construcţiunea universuluĭ: rămăsese un gol dureros în sufletele celor ce priveaŭ la cerurĭ şi le vedeaŭ deşerte. Această dispoziţiune

---

lumea materială nu există aşa cum o cunoaştem noĭ decît în închipuirea noast ă; ĭar aĭevea, în sine, există numaĭ ca nesfîrşitele dezvoltărĭ ale uneĭ puterĭ universale, numită de uniĭ energie, de alţiĭ voinţă de a fi, pe care nu o putem cunoaşte decît după analogia saŭ asemănarea de fond între fiinţa noastră, pe care singură o putem cunoaşte, în cîtva, de a dreptul. şi între alte fiinţe.—*Subiectivismul,* ca învăţătură despre legile cunoaşteriĭ, este egal cu idealismul.

h) *Altruism*, neologism întrodus maĭ întâĭ în filosofia pozitivistă, este principiul moral al moraleĭ filosofice, identic cu principiul moraleĭ creştine care ne indeamnă a ĭubi pe aproapele ca pe noĭ înşine, şi a face bine altora. Este opus *egoismuluĭ*, care în tot ce face, nu se gîndeşte de cît la sine.

i) *Teorie*, cuprinsul cunoştinţelor adevărate asupra unuĭ lucru, saŭ asupra uneĭ grupe de lucrurĭ saŭ fenomene.

k) *Ipoteză*, presupunere întemeiată pe datele ştiinţeĭ experimentale.

Metafizica d.e. e învăţătura ipotetică despre începutul şi firea lucrurilor şi a vieţiĭ, adecă, după înţelesul propriu al acestuĭ cuvînt de origina elină, din *meta*, după, şi *fysis*, natură, ştiinţa despre ceea ce se află dincolo de natură, dincolo de marginile lumeĭ cunoscute prin experienţă.

2) Nu văd pentru ce vorbele *suflet* şi *facultăţile ale sufletuluĭ* ar trebui înlocuite cu alte numirĭ maĭ puţin lămurite. Aceştĭ termenĭ, ce e drept nu maĭ pot avea azĭ înţelesul care-l aveaŭ în psichologia veche, dar exprimă maĭ precis funcţiunile vieţiĭ psichice decit alte numirĭ, ca bunăoară. «totalitatea fenomenelor intelectuale, sensuale, voliţionale ş. a.», întrebuinţate în psichologia contemporană.

se vede în multe din cele maĭ marĭ spirite de pe la începutul veaculuĭ al 19-lea; ea a dat naştere pesimismuluĭ, care respiră din scrierile poeţilor şi filosofilor aceluĭ veac. Reacţiunea religioasă care îşĭ afla cea maĭ sublimă expresiune în *Le génie du christianisme* al luĭ Chateaubriand, n'a putut servi decît ca un paliativ pentru înlăturarea răuluĭ. Pentru vindecarea raneĭ se cerea un leac maĭ potrivit şi maĭ omogen cu ştiinţa care o cauzase ; se cerea un balsam făcut din simţimîntul cel maĭ adînc al sufletuluĭ şi din lumea adevăruluĭ, cum zicea Goethe.

O asemenea panacee se cuprindea într'o carte apărută la 1848, care însă timp de 30 de anĭ a rămas nebăgată în samă chiar de către aceia, carĭ eraŭ chemaţĭ a vesti învăţătura eĭ ca o nouă evanghelie. Atuncĭ însă, cînd lumea setoasă de adevăr a început a o cunoaşte, nimic n'a maĭ putut opri răspîndirea eĭ, şi o nouă primăvară intelectuală a început atuncĭ. Unora le era ruşine, că n'aŭ cunoscut-o maĭ de mult, mulţĭ o priveaŭ ca o nouă religiune pentru lumea cultă. Era ca o solie de bunăvestire venită din altă lume glasul, care spunea că noĭ nu suntem străinĭ de această lume, că suntem spirite din marele spirit care însufleţeşte universul, şi că în acest univers se oglindeşte sufletul nostru, setos de armonie şi de ĭubire.

Dar noua învăţătură ar fi fost numaĭ un cîntec de sirenă aducător de crude desamăgirĭ, dacă nu ne-ar fi arătat viaţa aşa cum este, frumoasă de văzut, dar grea de trăit dulce, măreaţă şi sublimă dar şi dureroasă şi nefericită; grandios tabloŭ de lumină şi frumuseţă, şi în acelaşĭ timp prăpastie întunecoasă. Prea lacomă voinţă de a trăi, lipsită de lumină şi reflexiune. este un nesecat izvor de rele şi durerĭ. Spirit ager şi adînc pătrunzător, suflet mare şi plin de milă pentru suferinţele omenimeĭ, poate că nime n'a simţit maĭ adînc ceea ce Germaniĭ numesc „durerea lumiĭ“ decît înţeleptul eremit de la Francfurt lîngă Main; şi nime n'a zugrăvit-o în colorĭ maĭ viĭ şi maĭ însuflătoare de grijă de cît acest profund cugetător şi în acelaşĭ timp mare poet.

Insă, pe cînd uniĭ din eleviĭ săĭ, ca Iulius Bahnsen, ducînd la extrem părerile deja exagerate ale maestruluĭ despre relele vieţeĭ, vedem în această lume un ĭad înfiorător, fără nicĭ o speranţă de mîntuire, decît prin suicid, cosmic saŭ chiar individual cum l'a practicat un alt pesimist, Mailänder, şi în vechime epicureicul Lucreţiu ; pe atuncĭ Schopenhauer afla în simţimintele estetice şi morale nu numaĭ adevărate panacee ale suferinţelor şi mizeriilor vieţiĭ, ci şi un drum deschis către o viaţă maĭ bună şi maĭ nobilă şi către adevărata fericire.

Plăcerile ce ni le dă contemplarea frumosuluĭ în natură şi în operele de artă sunt, ce e drept, scurte şi trecătoare, sunt numaĭ rare oaze de bucurie în lungul şi tristul deşert al vieţiĭ, ear ele nu sunt numaĭ negative, cum zice filosoful din punctul săŭ de vedere unilateral, ci sunt aĭevea şi pozitive ca şi suferinţele, şi sunt remediul şi contrapondul firesc al acestora. A-

poĭ frumuseţele natureĭ şi ale arteĭ sunt încă o minunată pregătire pentru viaţa senină şi fericită din lumea ideală, pe care ne-o fac s-o intrevedem şi s-o simţim de cîte orĭ admirăm frumosul. Pentru că arta ne deprinde a privi desinteresaţĭ viaţa şi pe semeniĭ noştri, ale căror imaginĭ ni le înfăţişază în creaţiunile sale, şi deşteaptă în noĭ binefăcătoarele simţiminte de simpatie, de iubire şi admiraţiune, sub ale căror raze învietoare dispare ca prin farmec păretele întunecos, care ne isolează de restul lumeĭ, şi cu el dispare robia grijilor şi patimilor egoiste, cari apasă cu greutatea unuĭ blăstem asupra efemereĭ noastre individualităţĭ. Prin dumnezeescul simţimînt al mileĭ şi iubireĭ ajunge omul la acel înalt grad al virtuţiĭ, în care devine destoinic a renunţa la bunurile lumeĭ şi a-şĭ jertfi însăşĭ viaţa pentru binele şi mîntuirea semenilor săĭ. Şi această renunţare, care îmbracă pe om în aureola divină a sfintelor sale idealurĭ, ne deschide porţile aceleĭ vieţĭ visate şi dorite, pe care în zadar o căutăm în lumea închinată materialismuluĭ şi sensualismuluĭ, în care domneşte rătăcirea, păcatul, suferinţa şi moartea ; ea ne înalţă către acea lume ideală a dorinţelor, către care nu se poate îndruma ştiinţa şi filosofia materialistă, care nu vede în univers decît un mecanism întîmplător saŭ inesplicabil şi în viaţă un *epifenomen* fără înţeles al lumeĭ fizice.

Aceste adevărurĭ, propovăduite de creştinism, şi cu mult înaintea ereĭ creştine de filosofia şi religiunile Orientuluĭ, sunt puse în operile luĭ Schopenhauer sub lumina ştiinţeĭ moderne. El le întemeiază nu numaĭ pe aspiraţiunile şi simţimintele înăscute ale inimeĭ omeneştĭ, cum face Kant, ci maĭ ales pe principiile generale ale ştiinţeĭ. Ele sunt nu numaĭ trebuinţe ale sufletuluĭ, cari cer ca un „imperativ categoric" indestularea lor dar sunt şi concluziuni ale metafiziceĭ sale, întemeĭată de ştiinţa veacului al 19-lea. El este filosoful prin excelenţă al acestuĭ veac, cum îl numea Ottilia Goethe cu prilejul uneĭ felicitărĭ.

Astfel se explică influenţa irezistibilă a operilor luĭ Schopenhauer, de cînd aŭ început a fi cunoscute. Multe din ideile luĭ sunt recunoscute şi primite chiar de adversarĭ declaraţĭ aĭ filosofieĭ luĭ, de multe orĭ fără s'o mărturisască. Şi nu cred că ar fi riscată afirmarea, că psichologia, estetica, morala, şi prin ele literatura şi artele, în prima linie poezia şi muzica, datoresc premenirea şi noua lor dezvoltare, nu în mică măsură, filosofieĭ luĭ Schopenhauer.

Insăşĭ religiunea a găsit în metafizica luĭ un puternic sprijin pentru reîmprospătarea şi înflorirea sa. Este azĭ în toată lumea civilizată o vie mişcare pentru reînnoirea înrîurireĭ morale a religiuneĭ. Dintre curentele de acest fel amintim aicĭ numaĭ pe al „moderniştilor", cari vor să ridice şi să aducă la o nouă înflorire fondul religiuniĭ, luptînd contra acelora, cari ţin morţiş la litera şi formele eĭ trecătoare. „Cestiunea, care este în fondul problemeĭ religioase a timpuluĭ prezent, zice unul din

capiĭ modernismuluĭ religios,—nu este să ştim, dacă Papa este infailibil, saŭ dacă sunt greşelĭ în Biblie, saŭ cum trebue înţeleasă divinitatea luĭ Christ şi revelaţiunea. Toate acestea sunt probleme învechite, care şi-aŭ schimbat însemnatatea şi care atîrnă de la marea şi unica problemă, să ştim, adică, dacă universul este inert, deşert, surd, fără suflet şi viaţă, dacă conştiinţa omuluĭ este fără echo maĭ real şi maĭ adevărat decît ea însăşĭ. Actul, prin care întărim încrederea noastră în valoarea morală a universuluĭ, în scopul moral al existenţeĭ, este în sine cu necesitate un act de credinţă; dar nu maĭ puţin un act în prima linie raţional" [1]).

Aceste cuvinte par a fi luate din însăşĭ metafizica luĭ Schopenhauer. Şi, în adevăr, unde oare se află un respuns maĭ potrivit problemeĭ religioase din timpul nostru?! Unde se află o maĭ înaltă religiozitate de cît d. e. în cartea a IV-a Lumeĭ ca voinţă şi reprezentaţiune?! Orizontul luminos ce-l deschide sufletuluĭ cetirea capitoluluĭ *Heilsordnung (Calea mîntuireĭ)* şi a altor capitole din această carte, şi însemnătatea morală ce el o atribue lumeĭ, sunt probe evidente, că autorul nu vede în univers o voinţă de a trăi, oarbă, fără conştiinţă, fără scop moral, fără raţiune; deşi noĭ nu ne putem închipui această raţiune, pentru că nu o vedem decît ca o expresiune simbolică în legile natureĭ.

Schopenhauer, ce e drept, e în contra acelora, cari voesc a întrebuinţa filosofia pentru susţinerea dogmelor credinţeĭ. In dogme el nu vede decît forma populară şi schimbătoare a adevărateĭ religiunĭ; le atribue însă un adînc înţeles privindu-le ca simbolurĭ ale adevărurilor, care constituesc cele maĭ înalte probleme ale filosofieĭ. Şi tocmaĭ pentru aceia el recunoaşte şi necesitatea acestor dogme, a acesteĭ metafizice populare, pentru toţĭ aceĭa cari, lipsiţĭ de o cultură superioară, nu se pot ridica la vederĭ maĭ înalte. Interesant în aceasta privinţă e dialogul săŭ asupra religiuneĭ, (Parerga II, ed. II, pag. 347 şi urm.).

Azĭ s'a făcut o apropiere îmbucurătoare între ştiinţă, filosofie şi religiune, apropiere rezultată în mod firesc din progresul evoluţiuneĭ lor, cu toată duşmănia şi lupta ce există de viacurĭ, şi maĭ există încă, între ele, fără să se poată învinge şi înlătura una pe alta, ceea ce dovedeşte vitalitatea lor, ca ramurĭ ale activităţiĭ şi vieţiĭ sufleteştĭ care aŭ aceiaşĭ origine adînc înrădăcinată în firea omenească.

Născută din vechile tradiţiunĭ religioase, ştiinţa, încă din anticitate de cînd se afla în faşă, dar maĭ ales din timpul renaştereĭ în coace, de cînd a început a se emancipa de sub suprematia religiuniĭ, a cucerit mereŭ din domeniul acesteĭa, şi şi-a mărit micul cerc al lumineĭ în mijlocul infinituluĭ necunos-

---

1) Loisy, Quelques letres sur les questions et les évenements du temps présent. La Revue bleu, du 13 Mars 1909.

cut. Prin aceasta conflictul între religiune și știință a devenit tot maĭ viŭ; și, precum altă dată religiunea era a tot puternică asupra spirituluĭ omenesc, așa știința tinde a lua astăzĭ acest rol, însă fără să poată stînge din inima omenească simțimîntul religios și credința în tainele religiuneĭ, care este izvorul acestuĭ simțimînt. Azĭ a început a se recunoaște și de o parte și de alta, că formele tradiționale ale religiuniĭ și cultuluĭ religios sunt semne simbolice ale aceluĭașĭ adevăr transcendental, pe care în zadar îl caută savantul și filosoful și despre care eĭ nu ne pot da de cît ipoteze.

Aceste două instituțiunĭ nu se vor putea nicĭ odată contopi într'una, căcĭ obiectul și chemarea lor sunt deosebite: știința, pornită din setea de a ști și a stăpîni cît maĭ multe din taĭnele și puterile universuluĭ, caută să indestuleze rațiunea și să amelioreze situațiunea omuluĭ în mijlocul natureĭ; religiunea, cu privirea țintită asupra nemărginituluĭ și al scopuluĭ final al existențeĭ noastre, caută a mulțămi dorințele și aspirațiunile sufletuluĭ. Dar tocmaĭ prin menirea și influența lor deosebită, spiritul științific și spiritul religios se complectează unul pe altul, și numaĭ împreună pot da viețiĭ adevărata eĭ valoare și însemnătate.

Aceĭașĭ apropiere se vede azĭ între știință și filosofie. Și pare că nu e departe timpul prezis de Schiller în distichul săŭ „*Naturalistul și filosoful transcendental*“, despre unirea acestora:

„Dușmanĭ să fițĭ între voĭ! este prea timpurie alianță.
Numaĭ cercînd despărțițĭ vă vețĭ uni în adevăr“.

Eșite din aceĭașĭ tulpină și formînd multă vreme un singur trunchiŭ, de prin veacul al 16-lea, știința a început a se desvolta, în unele ramurĭ maĭ întăĭ, ca astronomia și fizica, neatîrnată de filosofia aristotelică a evuluĭ mediŭ, care servia ca un sprijin al dogmatismuluĭ religios *(sicut ancilla theologiae)*. De prin veacul al 18 și al 19, toate ramurile științeĭ pănă și psichologia și morala, se cultivă independente de sistemele filosofice contemporane; ĭar filosofieĭ și, în special părțeĭ eĭ metafizice i se dă puțină însemnătate, și de uniĭ e privită chiar ca fără nicĭ o valoare. Cu toate acestea, distanța dintre ele se micșorează din zi în zi; și acest proces de apropiere cătră o alianță definitivă se face, oarecum involuntar, tocmaĭ din partea oamenilor de știință, prin studiile și descoperirile lor. Savantul și filosoful, venind din direcțiunĭ opuse, plecînd unul de la observațiunea exterioară, altul de la simțul interior al conștiințeĭ, se apropie mereŭ unul de altul, pănă se vor întîlni în acelașĭ punct.

Deosebirea fundamentală între filosofie și știință, în special între metafizica idealistă și științele experimentale, eraŭ ideile despre materie și putere, socotite de naturalișťĭ ca două entitățĭ deosebite. Apoĭ, ca urmare a acestuĭ dualism, era concepțiunea materieĭ ca o substanță inertă, care nu poate fi pusă în mișcare și însuflețită decît prin o altă mișcare primită din

afară. Daţi-mĭ mişcarea, ziceaŭ adepţii doctrineĭ materialiste, şi vă voi esplica zidirea şi tăria universuluĭ. Maĭ departe, era principiul echivalenţeĭ, după care materia şi puterea, prin toate metamorfozele prin cari trec, dînd naştere fenomenelor lumeĭ fizice şi biologice, îşĭ păstrează aceĭaşĭ cantitate şi sunt neperitoare. Lavoisier, pe la sfîrşitul veaculuĭ al 18-lea, întroducînd în chimie analiza cantitativă, a dovedit prin măsură şi calcul că o cătime de materie, după ardere saŭ altă schimbare de formă îşĭ păstrează aceĭaşĭ greutate; şi a intemeĭat astfel în mod ştiinţific vechea maximă că materia este neperitoare.

Robert Mayer pe la 1840, şi H. Helmholtz în a doua jumătate a veacului trecut, probară prin experimente, că şi puterea, trecînd prin felurite metamorfoze, îşĭ păstrează aceĭaşĭ cantitate; că o anumită cătime de mişcare produce o cătime echivalentă de căldură, şi vice versa; că o anumită cătime de apă produce un echivalent de electricitate, şi aceasta iarăşi acelaşĭ echivalent de lumină, de căldură, de mişcare, de muncă. S'a văzut, în sfîrşit, prin experienţă, că precum materia poate lua deosebite forme, ca substanţă solidă, fluidă şi gazoasă, şi precum substanţa organică saŭ speciile de plante şi animale se transformă din una în alta, de la protoplasmă până la om; aşa şi puterile fizice şi chimice ale elementelor se transformă una într'alta. S'a format astfel principiul energieĭ universale din care vin şi în care se reîntorc toate.

Filosofia idealistă susţinea, contrar ştiinţeĭ experimentale că materia nu există, că ea este o simplă iluziune; că toate însuşirile, care ni se pare că o constituesc, sunt plăsmuirĭ ale simţurilor şi inteligenţeĭ noastre; că o existenţă de sine, independentă de noĭ, are numaĭ ceea ce naturaliştiĭ numesc *energie*, iar idealiştiĭ *voinţă de a fi*; că toate lucrurile şi fiinţele, toate fenomenele lumeĭ fizice şi morale sunt manifestaţiunĭ ale acesteĭ voinţĭ, pe deosebite trepte ale desvoltăreĭ eĭ.

Astăzĭ, înşişĭ naturaliştiĭ recunosc, că, în adevăr, materia ca substanţa inertă, indestructibilă şi neperitoare, nu există; că ceea ce numim materie este numaĭ o formă condensată şi ponderabilă a energieĭ, precum alte forme ale eĭ sunt căldura, electricitatea, lumina ş. a., care constituesc fazele intermediare ale evoluţiuniĭ între materia ponderabilă, cunoscută sub nume de corpurĭ solide, fluide şi gazoase, şi între eter, care este baza universuluĭ şi rezervorul energieĭ universale. Insuşĭ principiul echivalenţeĭ nu-şĭ maĭ păstrează caracterul săŭ de principiu universal, după nuoile teoriĭ ale ştiinţeĭ. Materia, ca substanţă ponderabilă şi accesibilă simţurilor, conţinînd în sine enorme cantităţĭ de putere, „se dematerializează“ şi dă naştere deosebitelor puterĭ invizibile ale natureĭ. Acestea, la rîndul lor, ĭarăşĭ dispar, trecînd în eter, care umple spaţiul cosmic interplanetar.

Nouile teoriĭ ştiinţifice, prilejuite prin descoperirea radiumuluĭ şi a minunateĭ luĭ insuşirĭ de a fi un perpetuu izvor de

căldură, şi prin descoperirea radio-activităţiĭ, în măsură maĭ mică, a tuturor elementelor cunoscute, aŭ produs o adevărată revoluţiuue în ştiinţele experimentale, şi aŭ micşorat distanţa între ele şi filosofie. Savantul, prin analiza chimică şi prin experimente, filosoful prin analiza psichologică şi prin reflexiune, aŭ ajuns la rezultate analoage.

Această apropiere între ştiinţă, filosofie şi religiune, este rezultatul firesc al dezvoltăriĭ lor, aşa cum ne-o arată, pentru religiune, David Strauss în „Der alte und der neue Glaube“, şi acum de curînd Emile Boutroux în „Science et religion“; iar pentru ştiinţă, Haekel în „Les enigmes de l'univers“, şi Gustav le Bon în „L'évolution de la matière“ şi „L'évolution des forces“. Dar această evoluţiune era indicată, în liniĭ marĭ, în magistralele opere ale luĭ Schopenhauer încă din prima jumătate a veaculuĭ trecut, şi e cuprinsă ca într'un sîmbure în cele două cugetărĭ fundamentale ale luĭ: „Die Welt ist meine Vorstellung“ şi „Die Welt ist Wille zum Leben“ [1]).

Ce e drept, maĭ lipseşte încă pînă la o deplină armonie între ştiinţa experimentală şi idealismul filosofic. Rămîne încă o însemnată deosebire intre ele, afară de cea firească care urmează din deosebirea obiectuluĭ şi a punctuluĭ lor de plecare. Pentru naturaliştĭ, materia, d. ex., sub deosebitele eĭ forme, şi ca materie are o existenţă obiectivă, şi natura intimă a energieĭ este un mister; pentru idealiştĭ, lumea materială cu tot ce vedem în ea, nu există în sine de cît ca energie şi, în special, ca voinţă de a trăi. Subiectivismul cunoştinţeĭ şi ipoteza despre esenţa lumeĭ şi a elementelor eĭ sunt cele două întrebărĭ fundamentale, carĭ formează încă linia despărţitoare între ştiinţa experimentală şi idealismul filosofic. Dar şi această linie e menită şi ea a dispărea; pentru că ipoteza despre esenţa vieţeĭ şi a lucrurilor este întemeĭată pe analogia lumeĭ exterioare cu firea noastră, despre care singură avem conştiinţă directă; iar teoria despre subiectivismul cunoştinţeĭ este un rezultat al analizăriĭ psichologice despre facultatea de a cunoaşte tot aşa de adevărat ca şi rezultatul analizeĭ chimice despre materie, de şi nu poate avea preciziunea, care i-o daŭ acestuia simţurile din afară.

Apoĭ, de la teoria cunoştinţeĭ şi de la problema despre natura intimă a elementelor atîrnă deslegarea altor probleme, maĭ ales a problemelor morale, care se impun spirituluĭ omenesc în mod iresistibil. Ipotezele bine întemeĭate ale filosofieĭ, date ca răspunsurĭ la întrebările asupra lumeĭ necunoscute, către carĭ sunt îndreptate tendinţele de cucerire ale ştiinţeĭ, îĭ sunt acesteĭa de mare folos.

Auguste Comte, capul filosofieĭ positiviste în Franţa, înlăturase metafisica din sfera cunoştinţelor omeneştĭ ca nefolositoare. Astăzĭ, şi pozitiviştiĭ recunosc necesitatea eĭ. Renumitul chi-

---

1) «Lumea e reprezentaţiunea saŭ plăzmuirea minţiĭ mele» şi «Lumea e voinţă de viaţă».

mist, M. Berthelot, zicea că, *ştiinţa ideală* cum numeşte el filosofia transcedentală spre deosebire de *ştiinţa positivă*, „cuprinde speranţele noastre apropiate şi probabilitatea departată“. „Filosofia“ zice un alt filosof positivist, înţelegînd maĭ ales partea eĭ ipotetică saŭ metafizică, „este folositoare, şi maĭ mult de cît folositoare, ea e necesară ştiinţeĭ... De o parte ea coordonează tendinţele şi activitatea savanţilor şi, prin ipotezele eĭ inspiratoare, înlesneşte descoperirile ştiinţeĭ; de altă parte, formează aceste a atmosfera necesară pentru progresul eĭ“ [1]).

Nu este dar mică importanţa celeĭ maĭ de căpitenie sisteme filosofică din veacul al 19-lea care, întemeiată pe datele experienţeĭ contemporane, a luminat şi luminează ca un far calea experienţeĭ viitoare. Este locul a ne aduce şi aci aminte de o altă cugetare a luĭ Schiller, care în maxima sa, *Cele treĭ epoce ale natureĭ*, rezumează atît de bine evoluţiunea spirituluĭ omenesc în căutarea adevăruluĭ:

Fabula-ĭ dete viaţa; ştiinţa de ea a lipsit-o,
Inţelepciunea-ĭ dă iar sufletul eĭ creator.

Maĭ puţină influenţă a avut pînă acum teoria morală a luĭ Schopenhauer; de şi *Aforismele pentru înţelepciunea în viaţă*, carĭ cuprind desvoltarea în direcţiune practică a principiilor sale etice, este scrierea sa cea maĭ populară. Şi e foarte firesc; pentru că, deşi ameliorarea moravurilor şi caracterelor nu e cu putinţă, experienţa ne arată că nimic nu se schimbă maĭ anevoe de cît moravurile şi caracterele. Şi deci, pe nicĭ un teren al desvoltăreĭ omeneştĭ nu e maĭ greŭ progresul de cît pe cel moral. Dar şi aci are loc vechia maximă, aplicată de Schopenhauer întregeĭ sale filosofiĭ: *μεγαλη η ἀλήθεια και υπερισχυει* (mare e adevărul şi învinge). Adevărul moral, cel maĭ important pentru viaţă din toate adevărurile, pătruns odată în mintea omenească, lucrează pe încet, dar produce cu siguranţă efectul săŭ, asemenea unuĭ suc dătător de viaţă în organizmul slăbit. Aceasta e ţinta mişcăriĭ morale de astăzĭ, pornită din America şi a nouluĭ curent filosofic, numit pragmatism.

Fr. Nietzche, un alt filosof genial cu mare talent de scriitor, care începuse prin a fi elevul şi admiratorul luĭ Schopenhauer, a izbutit în timpul din urmă să formeze un curent tocmaĭ opus acestuia. După Darwin, selecţiunea naturală şi artificială, este cel maĭ însemnat mijloc pentru conservarea şi dezvoltarea tuturor speciilor de vieţuitoare. Indiviziĭ născuţĭ cu însuşirĭ fizice şi intelectuale superioare, maĭ tarĭ, maĭ frumoşĭ, maĭ isteţĭ, sunt destinaţĭ a triumfa în lupta pentru existenţă asupra celor maĭ slabĭ, maĭ urîţĭ şi maĭ puţin inteligenţĭ. Iar aceştia sunt osîndiţĭ a peri, saŭ a servi ca material şi mijloace de aprovizionare pentru bunul traiŭ al indivizilor superiorĭ, carĭ formează clasa domnitoare. Această normă de vieţuire, recunoscută ca lege universală în toată natura, a existat şi între oamenĭ, de la apariţiunea lor pe glob pînă la începutul civili-

1). Abel Rey, La philosophie moderne p. 364—365. Paris 1908.

zaţiuneĭ şi predomină şi astăzĭ între state şi între indivizii popoarelor barbare şi selbatice, fără saŭ cu o slabă organizaţiune politică [1]). Acesta este dreptul celuĭ maĭ tare, numit în evul mediu „dreptul pumnuluĭ“.

O morală întemeĭată pe acest principiu o recomandă Nietzche pentru regenerarea neamuluĭ omenesc. Dreptatea şi ĭubirea de'aproapeluĭ, virtuţile fundamentale ale moraleĭ luĭ Schopenhauer, identice cu virtuţile creştine, carĭ combat egoismul şi lăcomia fireĭ omeneştĭ,— sunt socotite de Nietzsche ca nişte virtuţĭ bătrîneşti ale uneĭ societăţĭ în decadenţă. Şi este mirare, cum această morală a despotismuluĭ a putut afla răsunet în societatea democratică de astăzĭ, în epoca socialismuluĭ.

Da; selecţiunea este o lege generală şi pentru viaţa omenească, între indivizĭ ca şi între popoare; dar nu selecţiunea care o dă tăria fizică a leuluĭ, saŭ viclenia vulpeĭ; ci selecţiunea întemeĭată pe superioritatea însuşirilor carĭ deosebesc pe omul cult de cel barbar şi de animalele brute. Această superioritate se cîştigă numaĭ prin cultură, prin o educaţiune armonică a corpuluĭ şi a sufletuluĭ, şi maĭ ales a simţimintelor morale. Ea reduce crîncena luptă pentru viaţă la o nobilă emulaţiune, condusă de principiul dreptăţiĭ şi al solidarităţiĭ între membriĭ intregeĭ familiĭ omeneştĭ. Armele, carĭ triumfă aci, nu maĭ sunt puterea brutală, viclenia şi lăcomia; ci iscusinţa, talentele, puterea de muncă şi, în prima linie, onestitatea şi nobleţa de caracter. Adevărata aristocraţie nu se întemeĭază pe privilegiĭ şi, cu atît maĭ puţin pe tăria brutală; titlurile eĭ sunt ştiinţa, inteligenţa şi virtuţile morale. Acesta e idealul politic şi social, cătră care tinde şi cătră care merge omenirea.

Dar--va zice cineva—pesimistul Schopenhauer nega perfectibilitatea şi progresul. O ştim, însă aceasta încă e numaĭ una din părutele luĭ contradicţiunĭ, pe carĭ se întemeĭază pesimismul săŭ, dar carĭ dispar la lumina ce se revarsă din cugetarea luĭ fundamentală şi din întreaga opera şi viaţa luĭ, cum se împrăştie negura pătrunsă de razele soareluĭ. „Ca să înţelegem bine pe Schopenhauer,— zice un profund cunoscător al literatureĭ şi filosofieĭ germane,— nu trebue să ne ţinem de forma, uneorĭ paradoxală, ce el o dă ideilor sale. Aicĭ, maĭ mult de cît orĭ unde, nu trebue să judecăm clădirea după faţadă. Ceĭa ce-l contrariază maĭ mult şi ce nu lipseşte a vesteji cu orĭ-ce prilegiŭ, este acel „josnic optimism“, care ĭea viaţa cum este, care e mulţămit cu ea, şi al căruĭ cel din urmă cuvînt, cînd l-aĭ despoĭat de toate învelişurile luĭ, nu este de

---

1). Robia albă în societatea greacă şi romană în vechime, robia neagră in America pînă în veacul al 19-lea, servitutea, claca saŭ ĭobăgia medievală care a durat pînă la 1848 şi chiar astăzĭ, supremaţia naţională a unuĭ singur popor în statele poliglote, şi apăsătoarele relaţiunĭ dintre ceĭ bogaţĭ şi muncitoriĭ săracĭ, relaţiunĭ sprijinite prin o rea administraţiune chiar în ţerile cu legĭ bune şi liberale,—sunt moştenirĭ ruşinoase din starea primitivă a omenimeĭ.

cît egoismul. Dar îndată ce te-aĭ familiarizat puţin cu mersul cugetăriĭ sale, veĭ afla la dînsul elementele unuĭ optimism maĭ nobil, maĭ generos, maĭ adevărat filosofic. Ce cere el, în adevăr, şi care e pentru el adevărata formă a vieţiĭ morale ? Este renunţarea la *voinţa de a trăi* individuală, lepădarea egoismuluĭ, jertfirea euluĭ, moartea de bună voĭe, în înţelesul spiritual al cuvîntuluĭ, aşteptînd în linişte şi cu resignaţiune moartea reală. Cînd această regulă de purtare va deveni, după espresiunea luĭ Kant, lege universală, care va fi rezultatul ? O societate, în care nu va maĭ fi nicĭ eŭ nicĭ ne-eŭ, unde adecă fie-care va iubi pe semeniĭ seĭ ca pe sine însuşĭ, şi unde fie-care va socoti soarta sa ca intim legată de soarta semenilor săĭ ; o societate, în care toţĭ membriĭ eĭ vor trăi, zicînd aşa, o viaţă colectivă. Cine ar dori o lume maĭ bună ? Dar, contrar teorieĭ luĭ Leibniz, aceasta nu e lumea care există, ci este lume propusă ca un scop final al activităţiĭ, al inteligenţeĭ, al bunătăţiĭ omeneştĭ,—al bunătăţiĭ care, după Schopenhauer, este superioară însuşĭ geniuluĭ" [1]). Şi ca răspuns luĭ Nietzsche, am putea adăuga, adevăratul supra-om va fi acela, care se va înălţa pînă la acest ideal.

Aşa dar nu renunţarea la viaţă în înţelesul de a ucide în noĭ orĭ-ce simţiminte omeneştĭ, nu idealul stoicilor vechĭ care e tot un fel de egoism, este idealul filosofuluĭ nostru ; ci din contra, înfrînarea egoismuluĭ pentru a putea desvolta în toată binecuvîntat lor bogăţie simţimintele de simpatie, de dreptate şi de iubire, şi, cînd cere trebuinţa, de jertfire pentru binele semenilor, pentru liniştea noastră în faţa relelor ce ne întîmpină, şi pentru mulţămirea sufletească cînd credem a ne fi împlinit bine scopul existenţeĭ.

„In acest înţeles—zice un alt scriitor genial şi entusiast admirator al luĭ Schopenhauer,—şi ca să ne ajutăm a călca cu un picior independent pe cărările speranţeĭ, în starea noastră actuală de cultură, noĭ n'am şti recomanda nimic maĭ bun de cît filosofia lui Schopenhauer ca bază a toată cultura ulterioară, fie intelectuală, fie morală..." [2]).

Fireşte, idealul, către care ne îndrumează marele cugetător, şi care a îmbrăcat pe ceĭ puţinĭ aleşĭ, carĭ l'aŭ putut atinge, în lumina supraomenească a sfinţenieĭ şi adevărateĭ fericirĭ, este prea departe, ca să poată fi realizat în starea de astăzĭ a omenimeĭ. Şi cine ştie, cînd va putea fi... Dar oare nu e aceasta firea idealuluĭ de a fi pururea învălit în misterul poetic şi religios al viitoruluĭ, care-ĭ împrumută măreţia şi sfinţenia ce nu i ar putea-o da prezentul ? Şi nu este oare însăşĭ legea natureĭ omeneştĭ de a nu găsi nicĭ odată o mulţămire statornică şi de a tinde mereŭ cătră un ideal maĭ înalt ? !

---

1). A. Bossert, Schopenhauer, l'homme et le philosophe p. 347, Paris, 1904, libr. Hachette.

2). Richard Wagner, citat de H. S. Chamberlain în opera sa „Richard Wagner, sa vie et ses oeuvres" p. 165, trad. franc.

Mişcarea, acţiunea evolutivă cătră nuoĭ forme de o existenţă superioară este sufletul întregeĭ naturĭ şi esenţa vieţiĭ însăşĭ. Iar setea omuluĭ de ideal şi tendinţa de a-l atinge prin modul săŭ de traiŭ este traĭnica legătură ce uneşte pe om cu veşnica şi a tot puternica fiinţă, pe care el a numit-o Dumnezeŭ. Şi aceasta e izvorul şi temelia religiuniĭ.

Scrierile luĭ Schopenhauer aŭ început a se ceti şi la noĭ şi a se face chiar traducerĭ din ele. Nu cred că ar fi timpul pentru o traducere complectă a lor în limba romînă, afară de unele părţĭ, cum sunt de ex.: *Aforismele pentru înţelepciunea în viaţă*, carĭ le avem în magistrala traducere a d-luĭ T. Maiorescu. Dar cred că ar fi folositoare şi chiar necesară o expunere a sistemeĭ, orĭ cît de sumară, desbrăcată, pe cît se poate, de terminologia abstractă a filosofieĭ germane şi însoţită de observaţiunĭ critice asupra părţilor eĭ paradoxale. O asemenea lucrare ar atrage luarea aminte a celor ce se ocupă de ştiinţă şi literatură, maĭ ales a tinerilor scriitorĭ, asupra comoreĭ nestimate de cunoştinţe, de adevărurĭ, de înţelepciune şi de frumuseţĭ literare, ce cuprind monumentalele opere ale luĭ Schopenhauer; şi ĭ-ar preveni în contra pesimismuluĭ săŭ răŭ înţeles.

Şi, fiind că opera nicĭ unuĭ autor nu stă în aşa intimă legătură cu viaţa luĭ ca a luĭ Schopenhauer, aşa că amăndouă se complectează oarecum reciproc, şi numaĭ împreună se pot înţelege de ajuns; am crezut că e bine a face cunoscută cetitorilor viaţa filosofuluĭ, înaintea uneĭ încercărĭ asupra sistemeĭ luĭ.

M. Strajan

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1856—1857

Direcţia Spataruluĭ Dimitrie Cracti şi a luĭ Neculaĭ Luchian.— Retragerea luĭ Dimitrie Cracti.— Continuarea reprezentaţiilor moldoveneştĭ.—Prima reprezentaţie a vodeviluluĭ Craĭ-noŭ.— Reprezentaţiile Opereĭ Italiene.—Trupa de diletanţĭ formată la Galaţĭ, sub conducerea luĭ Luigi Ademollo.— Oprirea de cătră Ocîrmuire de. a se continua reprezentaţiile acesteĭ trupe.

In capitulele precedente am aratat cum fostul Domnitor al Moldoveĭ Grigorie Ghika Vodă, dăduse antrepriza teatruluĭ moldovenesc luĭ Vasile Alecsandri pe timp de zece anĭ, cu începere de la 1 Decembrie 1854, şi cum după aceĭa el o cedă actoruluĭ Neculaĭ Luchian cum şi Spataruluĭ Dimitrie Cracti, care în acea vreme era Preşedintele Eforieĭ Capitalieĭ Iaşĭ.

In această stagiune însă, amîndoĭ aceştia, Cracti şi cu Luchian, ţinură astfeliŭ direcţia Teatruluĭ moldovenesc pînă la 7 Maĭ 1856, cînd, cel întăĭ, prin o petiţie adresată guvernuluĭ se hotărî să se retragă de la Direcţia Teatruluĭ, care urma să rămîe numaĭ asupra luĭ Neculaĭ Luchian, ceia ce se şi făcu.

In timpul acesteĭ stagiunĭ 1856—1857, Teatrul Moldovenesc cu toate frămîntările politice prin care trecea ţara în acea epocă, continuă cu reprezentaţiile sale, şi după cît se vede din dările de samă publicate tn Foaia timpuluĭ, sala teatruluĭ părea prea îngustă pentru ca să încapă în ea toţĭ doritoriĭ ce se îndesaŭ să vadă jucîndu-se piese teatrale în limba romînească, şi maĭ ales acele cu subiecte naţionale.

Intre alte piese s'aŭ jucat şi comediile: *Minunică băet de lut*, *Petru Rareş*, de Gheorghe Asaki, precum şi piesa cu cîntice *Craĭ-noŭ* de V. Alecsandri, care avu un succes din cele maĭ strălucite, pentru cînticele şi dialogurile patriotice ce cuprindea întrînsa, în care s'a aratat în toată splendoarea sa talentul dramatic a luĭ Vasile Alecsandri. (*Gazeta de Moldavia* No. 7 din 24 Ianuarie 1857).

In ceea ce priveşte opera italiană, ca şi în stagiunile precedente, ea a urmat tot sub direcţiunea luĭ Victor Delmary, care avea concesiunea de la guvern.

S'aŭ jucat în cursul întregeĭ stagiunĭ 1856—1857, o serie de 70 de reprezentaţiunĭ de abonament, afară de beneficiurĭ, între carl, pe lîngă operile ce eraŭ acuma cunoscute publicului ĭeşan, s'aŭ maĭ jucat şi două opere noue, nevăzute încă pînă atuncĭ în Iaşĭ, şi anume: *Maria di Rohan* şi *Traviata.*

Faţă de greutăţile ce pe atuncĭ întîmpinaŭ impresariĭ de a forma chiar pentru Italia, trupe de operă, care să nu lese nimic de dorit sub raportul artistic şi muzical, „întru cît talentele nu resar regulat ca florile în fiecare primavară", apoĭ zice *Gazeta de Moldavia* [1]), publicul ĭeşan trebuia să se mulţămească de alegerea personaluluĭ şi a repertoriuluĭ, făcută de Directorul V. B. Delmary.

Primadone în această stagiune aŭ fost Signora *Garibaldi* şi signora *Fortuni.* Dintre barbaţĭ s'aŭ deosebit sîgnor *Fantozi,* tenoriĭ *Biundi* şi *Del Veli,* şi baritonul *Silier Buzi.*

* * *

1). No. 11 din 7 Fevruarie 1857.

Reprezentaţiile teatrale atît cele romîneştĭ cît şi italieneştĭ ce se dădeaŭ în capitala Moldoveĭ, fură o îmboldire şi pentru provincie, după cum vedem din faptul că, în acelaş an, o trupă de diletanţĭ din Galaţi, sub conducerea unuĭ vechĭ actor italian *Luigi Ademollo*, dădu acolo maĭ multe reprezentaţiunĭ în limba romînească. Dar, întru cît Neculaĭ Luchian, avea de la guvern concesiunea exclusivă pentru orĭ ce spectacule în ţara întreagă, vedem că el intervine la Ocîrmuire ca să oprească pe diletanţiĭ din Galaţi de a-şĭ continua reprezentaţiile lor [1]), lucru care s'a şi îndeplinit, dînd Ocîrmuirea poroncă ca să înceteze orĭ ce reprezentaţiĭ, după stipulaţiile contractuluĭ.

St giunea 1857—1858

Direcţia luĭ Neculaĭ Luchian şi principaliĭ actorĭ aĭ trupeĭ.—Repertoriul trupeĭ moldoveneştĭ.—Reprezentaţia extraordinară dată în onoarea Caimacamuluĭ Neculaĭ Conaki Vogoridi.—Trupa de opera itatiană sub direcţia luĭ Victor Delmary.—Imbunătăţirea decorurilor şi rechizitelor teatrale — Petrecerile din timpul carnavaluluĭ. — Teatrul moldovenesc în provincie, la Bacăŭ şi la Botoşanĭ.—Suplica boerilor şi a neguţitorilor din Botoşanĭ cătră Ocîrmuire, pentru susţinerea teatruluĭ lor moldovenesc.

Direcţia trupeĭ moldoveneştĭ în această stagiune a avut-o tot actorul Neculaĭ Luchian căruia i se dăduse rangul de boer Comis, iar între principaliĭ artiştĭ ce fac parte din trupa sa, găsim, pe: *Teodor Teodorini*, *Alecsandru Gheorghiu*, *Constantin Bălănescu*, *Stefanachi*; d-nele *Gabriela Luchian*, *Smaranda Merişescu*, *Maria Niculau*, *Vlădiceasca*, etc.

Stagiunea s'a deschis in sara de 17 Octomvrie şi a urmat cu reprezentaţiile în tot cursul erneĭ. Dintre piesele ce s'aŭ jucat, putem enumera următoarele: *Soldatul şi Plăeşul*, *Treĭ sărutărĭ*, *Clodina saŭ Ţeranca înşelată*, *Vrăjitoarea*, *Tîrîe-brîŭ saŭ Calul bătăuşilor*, *Am un gutanar cumplit*, *Tereza saŭ Orfana de Geneva*, *Doĭ Nătărăĭ*, *Haĭ cu nunta saŭ Capela de pae*, farsă în 5 acte, tradusă de Neculaĭ Luchian, *Odaia cu treĭ uşĭ*, *Fiul Bravuluĭ*, *Clopoţelul de noapte*, *Un Director de Teatru*

---

[1]). Vezĭ Dosarul moldovenesc No. 1788 roşu, din 1854, aflat la Arhiva statuluĭ din Bucureştĭ.

Ucigaşul Leilor, *Odaia crimelor*, *Omul care-şĭ ucide femeia*, *Cînd ar fi femeia mea*, *Profesorul de magnetizm*, *Căpitanul de talharĭ*, *Sora luĭ Jocris*, şi alte diferite comediĭ şi drame.

Asupra chipului cum a mers Teatrul Naţional în această stagiune, cît şi asupra joculuĭ actorilor, găsim maĭ multe aprecierĭ critice scrise în *Gazeta de Moldavia*, No. 93 din 25 Noemvrie 1857, în care se vorbeşte cu de-amăruntul despre Directorul Luchian, şi despre actoriĭ Teodorini, Bălănescu, d-na Vlădicescu, etc., dar toate aceste aprecierĭ neprezentînd un interes deosebit, credem de prisos a le maĭ reproduce aicĭ.

In suplimentul de la *Gazeta de Moldavia*, No. 97, din 12 Decemvrie 1857, găsim o relaţiune despre o reprezentaţie extraordinară ce s'a dat în sara de 5 Decemvrie acel an, în cuprinderea următoare:

„In ajunul serbătoareĭ sf. Nicolaĭ, ziua onomastică a Excelenţeĭ sale *Prinţul Caimacam N. Conaki Vogoridi*, s'a dat o reprezentaţie extraordinară la Teatrul Naţional. O *cantată* s'a executat de toată trupa moldovană în costum de salon. Astă compunere bine executată s'a urat cu numeroase *ura!* în onorul Prinţuluĭ Caimacam, carele a ascultat stînd în picioare în loja sa, prin o salutare, mulţămind aclamaţiile publiculuĭ.

„Cantata s'a încheiat prin un frumos tabloŭ militar naţional, foarte bine esecutat, şi care în un cadru îngust cuprindea o grupă formată de *toate armele Moldovene*, coronate de *stema ţăriĭ*, şi susţinute de două tunurĭ şi de steagurĭ.

„Ist tabloŭ luminat cu torţe de bengal, aŭ produs un efect minunat. Prinţul de îndată a chemat pe directorul teatruluĭ spre al felicita despre succesul acestor compunerĭ".

* * *

In ceea ce priveşte trupa de *opera italiană*, ea a fost tot sub direcţia luĭ V. Delmary, care a dat în tot cursul ierneĭ 38 de opere, ce se maĭ jucase în Iaşĭ, adică din repertoriul vechiŭ cunoscut, şi numaĭ una singură fu nouă pentru capitala Moldoveĭ.

Stagiunea teatruluĭ italian s'a deschis pe la începutul luneĭ Octomvrie 1857, cu opera *Traviata*, de Verdi, jucată de *Beltramelli* primadonă, *Carlo Vicentelly* prim tenor, *Cesare Buzi* bariton, şi alţiĭ.

Orchestra opereĭ a fost maĭ bună de cît în anul trecut, corurile însă aŭ fost slabe.

In *Gazeta de Moldavia*, No. 102 din 30 Decemvrie 1857, se scrie cele ce urmează la adresa Direcţieĭ Opereĭ Italiene.

„Felicităm pe Direcția Teatruluĭ că a urmat sfatul ce i am dat, cu zece anĭ maĭ înainte, de a planta pe scenă cîțĭ-va arborĭ frumoşĭ, şi a zidi cîteva nouă apartamente (decorurĭ), căcĭ astă dată cu plăcere am admirat frumoasa pădure şi nişte pompoase marĭ saloane, care aşĭ dori a se împopora, cu horurĭ maĭ numeroase".

Aceste rindurĭ dovedesc că în stagiunile trecute, decorurile, costumele şi rechizitele scenice nu fuseseră tocmaĭ bine îngrijite după cerințele pieselor ce se puneaŭ în scenă, aşa că publicul nu era tocmaĭ mulțămit, pe lîngă aceste toate, orchestra şi corurile lăsaŭ asemenea mult de dorit.

După aceasta maĭ găsim tot în foaia timpuluĭ, *Gazeta de Moldavia* No 10 din 3 Fevruarie 1858, cum că carnavalul s'a încheiat cu o vioşie extraordinară, din cauza scurtimeĭ acestuĭ period al plăcerilor steriotipe. Balurile, concertele, soarelele particulare şi publice, ciaiurile cu danțurĭ prin saloanele boerilor, aŭ urmat una după alta, fără întrerupere, şi în ziua din urmă, publicul s'a împărțit la amiazĭ în două părțĭ, uniĭ la Teatrul Național, iar alțiĭ la Opera Italiană, unde a avut loc diferite reprezentațiunĭ,—ĭar sara s'a dat un strălucit bal măscuit, unde publicul a petrecut de minune în cea maĭ mare veselie.

Opera Italiană şi-a închis apoĭ stagiunea sa, pe la sfîrşitul luneĭ Martie 1858.

* * *

Entusiasmul stîrnit de reprezentațiile ce se dădeaŭ în Capitala Moldoveĭ, atît de trupa Moldovenească cît şi de Opera Italtană, făcu ca şi în provincie să se deştepte gustul pentru Teatru, aşa că după cît vedem în maĭ multe oraşe din Moldova, a şi început a se face încercărĭ de reprezentațiĭ teatrale.

Astfel găsim că în *Bacăŭ*, s'a înființat o trupă teatrală de către d-niĭ Hociung, Dimitrie Talian şi Constandiniu, începînd reprezentațiile în 7 Octomvrie 1857. Maĭ mulțĭ din actoriĭ trupeĭ din Iaşĭ de sub direcția luĭ Luchian s'aŭ dus de s'aŭ angajat la Bacăŭ, fără voia Directoruluĭ, spre a juca acolo cu trupa ce se formase. Atuncĭ Neculaĭ Luchian s'a tînguit prin o suplică cu data din 13 Decemvrie 1857, către Secretariatul de Stat, cerînd ca să pună îndatorire actorilor duşĭ,

între care eraŭ *Tereza și Bogdanovicĭ*, să se întoarcă înapoĭ la Iașĭ.

Nu știm dacă Ocîrmuirea va fi luat saŭ nu vre o măsură contra actorilor, ce aŭ părăsit scena din Iașĭ, dar este probabil că reprezentațiile aŭ continuat în Bacăŭ maĭ mult timp.

De asemenea s'a fost înființat o trupă teatrală moldovenească în *Botoșanĭ*, sub direcția luĭ Costachi Bălăceanu și a Pitaruluĭ Costachi Vasiliu. Trupa era compusă din tinerĭ nobilĭ și dame, carĭ aŭ jucat o iarnă întreagă, spre mulțămirea tuturor cetățenilor Botoșenenĭ.

Relativ la această trupă găsim că la 10 Maĭ 1858, un număr de 70 de boerĭ și neguțitorĭ din acel oraș, aŭ înaintat Ministeruluĭ din Năuntru, o suplică prin care cer să susțină înființarea acestuĭ Teatru tot sub direcția celor doĭ maĭ sus numițĭ. Iată dăm aci conținutul aceleĭ suplicĭ, cu data de 10 Maĭ 1858 :

Onoratuluĭ Ministru din Năuntru

„Sub iscălițiĭ considerînd silința cu care D lor Costachi Bălăcianu și Pitaru Costachi Vasiliu angajînd o trupă de tinerĭ nobilĭ și dame, aŭ întreprins în acest oraș, Teatru național vreme de șese lunĭ de zile, aducînd o îndestulă mulțămire publiculuĭ, care maĭ ales aŭ avut toată plăcerea a vizita acest teatru deși începător, dar a fost îndestul de bine esecutat de trupă, necruțîndu-șĭ silința, meritînd a fi vrednicĭ de aplausul privitorilor, găsesc de toată cuviința a ruga pe Onoratul Minister, că precum prin înființarea unuĭ asemenea Teatru, se aduce chiar orașuluĭ înfrumusețare, apoĭ să binevroĭască a regula înființarea și statornicirea luĭ, și în viitor, tot sub a Dumilorsale direcție ; avînd noĭ toată încrederea în Domnialor, că în viitor va aduce maĭ mare mulțămire publiculuĭ ce chiar acuma ca începătorĭ, aŭ dat destulă dovadă“.

(Urmează iscăliturile a 70 boerĭ și neguțitorĭ [1]*).*

(Va urma) **Theodor T. Burada**

---

1) Despre Teatrul' din provincie și despre această suplică vezĭ Dosarul Moldovenesc No. 1788, roșu, din anul 1854 pag. 561, aflat în Arhiva Statuluĭ din Bucureștĭ.

WEIMAR

Die Stätte, die ein guter Mensch betrat
Ist eingeweiht.
Nach hundert Jahren klingt sein Wort und seine Tat
Dem Enkel wieder.

Goethe.

I

Spre Weimar.

O dimineață limpede de vară. Pădurile Leipzigului țin lanț multă vreme, pînă în ogoarele Turingieĭ. Ținutul Weinsenfelsuluĭ, Naumburguluĭ: locurĭ tot maĭ bogate; o verdeață plină de sevă de par codri negri în zare. Așa cum se ridică dealurile, maĭ dese, maĭ mănoase cum te depărtezĭ de șesul Siretuluĭ spre grădina Bucovineĭ, așa se îndesesc dealurile Turingieĭ, păduroase, lanurile încărcate de snopĭ rotofeĭ—ca lungĭ lăicere auriĭ în lumina soareluĭ. Din loc în loc, de laturile drumuluĭ, „sate“; clădirĭ cu două și treĭ rîndurĭ, bisericĭ monumentale.

De la Apolda locurile se selbătăcesc. Pe un deal ruinele negre ale unuĭ castel părăsit, culme prăpăstioasă, în vale apă repede de rîŭ. Maĭ departe, un sat într'o vale de livezĭ, peste care încet, se risipesc ceĭ din urmă aburĭ aĭ dimineții.

In tren lume multă; uniĭ se coboară, alțiĭ se suĭe, la fiecare oprire. Toțĭ în haine de serbătoare: e Duminică. Ceĭ maĭ mulțĭ se duc pînă în orășelul vecin de petrec toată ziua; cu trenul de seară se întorc. Alțiĭ, porniți în tovărășie numeroasă cu coșurĭ de merinde, zgomotoșĭ și nerăbdătorĭ, abĭa așteaptă stația de oprire. Puținĭ călătoresc maĭ departe. Vecinul din față cu țigara groasă din care trage cu poftă, e cu mult maĭ bine îmbrăcat de cît pentru un vagon de clasa a patra. Cu redingotă și cilindru, cu plastronul bine lustruit, ghetele văcsuite cu îngrijire, pare un negustor subțire, un profesor, un ziarist; mînile îl daŭ de gol: marĭ, cĭolănoase, cu degetele

ciuntite. E un lucrător rămas de tovarășii lui; vor protesta toți, adunați din multe părți—la Weimar, împotriva cartelului berarilor. Liniștit, de loc stînjenit în costumul său, citește o gazetă de informații.

O vale de ogoare, o creastă măcinată de deal care închide vederea, trenul se oprește. Am ajuns la Weimar.

*
* *

Weimarul începe așa cum se sfîrșește : grădini și livezi. Cît de adesea închipuirea împodobește cu podoabe de prisos—realitatea! Gîndești o cetate întunecată și găsești un orășel luminos, aștepți o veche capitală princiară, mișcare, strălucire și uite case simple, albe, flori, poame...

Nici gălăgia vînzătorilor pe străzi, nici vuetul surd al căruțelor greŭ încărcate, nici zarva oamenilor cari roesc după lucrul lor. Căzut din vîltoarea unui oraș mare—abia te deprinzi, nu-ți vine a crede atîta tăcere senină.

De la gară înspre oraș o alee de paltini de marginile străzii. Plantații cu jocuri de apă, în fața gării. In dreapta, monumentul rezboiului: un husar greŭ înarmat, cu sabia scoasă într'o mînă, cu steagul mare în cealaltă, lîngă dînsul la picioare, un rînit; e comemorarea la Weimar a rezboiului din 70 și singurul semn al *Unității*: nu cu gloria războinică se mîndrește Weimarul—cu o alta mai mare care le cuprinde pe toate.

Aproape, *Grossherzogliches Museum*, clădire cenușie, mare, în stilul renașterii italiene, —începe vechiul oraș; străzile mai înguste și întortochiate, casele strînse una de alta și neegale—mai toate prefaceri nouă, negustorești. In toate vitrinile cu orice fel de marfă, cărți poștale, cu Goethe, Schiller, Wieland, Herder, busturi de ale acestora, tablouri cu scene din operile lor, cărți și albumuri cu acelaș cuprins. Intîlnesc și alți excursioniști, cu ochii în toate părțile; cumpără cîte ceva, privesc și trec mai departe.

In *Wieland-Strasse*, lesne de găsit casa lui Wieland. Pe o tăbliță la ușa din față scrie: „Aici a locuit Wieland". Casa a fost însă cu totul prefăcută de proprietarul ei, un tapițer și nu a rămas mai nimic vechiŭ din clădirea cu două rînduri și al treilea cu ferestrele în acoperiș—așa cum o înfățișează cărțile ilustrate.

Ajungem în piața Teatrului, nu prea mare, cu Teatrul, uriașă construcție simplă, masivă. E acelaș teatru de curte a cărui scenă aŭ condus'o un timp Schiller și Goethe, reconstruit însă în 1825 și restaurat mult în interior în 1868. Nici podoabe, nici perspectivă deosebită, în afară, cuprinzător însă și trainic. In față plantație; la o potrivită depărtare: *Monumentul lui Goethe și Schiller*.

Acest monument în bronz după un model de Rietschel, desvelit la pomenirea de 25 ani de la moartea lui Goethe, e pare-mi-se, unul din cele mai minunate din cîte s'aŭ ridicat a-

cestor doui mari înțelepți, prin învecinicirea prieteniei lor, cel mai adevărat, poate, și fără îndoială una din dovezile vremei nouă despre puterile artei plastice: de adevăr, de exprimare ideală a unui cuprins de idei, de reprezintare evocativă. Rietschel e cel mai mai mare sculptor din școala lui Rauch, autorul monumentului lui Friederic cel Mare din Berlin. E deajuns să compare cineva numai monumentul lui Goethe de Schaper de la Tiergarten (Berlin) cu grupul de la Weimar, ca să vadă superioritatea netăgăduită a acestui monument rar. Artistul nu a avut de exprimat aici numai caracteristica tipică a unei figuri ca la Schaper, saŭ chiar ca la Rauch, unde Friederic cel Mare pe cal, e singura figură mare a monumentului —ci, caracteristica armonizării figurilor la olaltă, supraordonată caracterizărei figurilor în parte, cu respectarea lor însă, ca și a adevărului istoric. Sarcină, firește, cu mult mai grea și de care Rietschel a isbutit să se achite într'un mod desăvîrșit. Intîmplător la Muzeul lui Goethe am văzut o plachetă a unui alt sculptor prezintată la concurs alăturea cu acea a lui Rietschel —de neasemănat, deși cu aceiași idee schițată stîngaci, formal; Rietschel singur i-a găsit întruparea adevărată, învecinicind'o.

Goethe și Schiller. Arare-ori o prietenie a legat două suflete mai deosebite și în firea și în soarta lor.

Ocrotit unul de zei, de la naștere și iubit de oameni totdeauna, viguros la trup și la minte pînă la un sfîrșit glorios de octogenar, privind viața ca o răsplată datorită geniului, moartea—răsăritul vecinicieí — olimpicul Goethe. Celalt, uitat de zei și bănuit de oameni, pribeag muncind pentru hrană, bolnav, îngrijat să-și scape totdeauna, macar cît de cît din naufragiul vieții—cum spune cu liniștită amărăciune undeva, murind la o vrîstă la care celalt, întors din Italia, cu o lume nouă în suflet, se pregătea să sfîrșiască cei din urmă ani ai veacului săŭ și se apuce în pace încă treizeci și doui din cel următor, —Schiller. Gîndind și scriind amîndoui: din harul cerurilor unul, cum luminișul apelor poartă minunea lumei, cum cîntă privighitoarea cînd noaptea albă învăluie liniștit crîngul—din patimă dureroasă celalt, chinuit a-și tălmăci adîncul, izbutind arare, dar împăcat pe destinul care-i dase cîteva boabe numai și revărsase cornul întreg asupra celuilalt, iubindu-l pentru norocul lui, cînd altul l'ar fi împroșcat cu ură, ținînd în frățească prietenie, în iubirea aceluiaș ideal, cu dînsul împreună—cununa vecinicieí.

Așa ni-i înfățișează monumentul lui Rietschel. Staŭ în picioare unul lîngă altul. In costumul vremei, solemn, corect, mai bine legat—Goethe; în mantaua de modă veche cu gulerul mare, vesta cu două rînduri de bumbi, descheiat unul, cu gulerul camașei resfrînt, cu fruntea înălțată privind în depărtări, mai svelt dar mai șubred—Schiller. Amîndoi de-opotrivă de înalți, senini amîndoui, maiestos unul, de seninătatea transparentă a morții celalt. Ii apropie: mîna pe care Goethe o spri-

jină pe umărul luĭ Schiller, cununa de laurĭ pe care o ţin amîndoĭ, o ţine numaĭ unul, celalt abĭa o atinge.

Pe placă jos inscripţia:

Dem Dichterpaar Goethe und Schiller
Das Vaterland.

Soarele străluceşte sus, la amează, umbra înfrăţită a celor douĭ eroĭ întinsă pe pămînt s'a strîns—în cutele măntăleĭ şi a gheroculuĭ de modă... O umbră de nour alunecă încet... se şterge—iĭ învăluĭe iarăşĭ, maĭ vie, lumina soareluĭ de vară...

Setea şi oboseala daŭ zor. Caut cu ochiĭ un birt... numaĭ magaziĭ de mobile, de mode, librăriĭ. Iată *Schiller-Strasse*, ceva maĭ înainte pe stînga, casa lui Schiller, astăzĭ Muzeŭ, de şi încă nu pe deplin rînduit. Aicĭ a locuit Schiller cîţĭ-va anĭ înainte de a muri. O casă simplă cu treĭ rîndurĭ, al treilea după vechea modă cu ferestrele în şindrila acoperişuluĭ, care, ţine în sus jumătate de casă; la ferestrele de la al doilea rînd, obloane. La uşa de întrare se spune cînd Muzeul e deschis, toată ziua cu întrerupere la amează—îmĭ rezerv vreme.

Socoteala de-acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg. La Leipzig prubuluisem o zi de Duminică întreagă se văd tot ce e de văzut în Weimar. După ce am cercetat puţin *Führer*-ul am văzut că două zile abĭa ar fi de ajuns, acum observ că o zi, maĭ e pe isprăvite şi n'am văzut încă nimic, de cît dughenile—pe dinafară... hotărît însă, că rămîn, cîtă vreme o singură băncuţă va maĭ luci în buzunar şi nu mă va copleşi de tot dorul cartofilor de la Leipzig...

Weimarul, are şi tramwaĭ cu electricitate; vagoanele micĭ ca nişte cutiĭ se văd cînd şi cînd cîte unul... gol...

In *Markt*, două-treĭ vînzătoare arhi-bătrîne păzesc cîte-va coşurĭ de mere stricate pe care nu le cumpără nimenĭ. Spre Ilm, în fund, se ridică turnul casteluluĭ princiar; în faţă, o clădire înaltă în vechĭ stil saxon, cu faţada în trepte, cea maĭ veche clădire în Weimar, spune călăuza. Aicĭ a locuit pictorul Lucas Cranach cu cari în deosebĭ se mîndreşte Saxonia, şi tatăl şi fiul. Weimarul se laudă maĭ ales cu catapiteazma catedraleĭ, pictată de amîndouĭ, începută de unul şi isprăvită de celalt la jumătatea veaculuĭ al XVI-lea. Pentru protestanţĭ Lucas Cranach e un nume scump care le aminteşte de timpurile luĭ Luther şi Melanchton.

Din piaţă o stradă duce la deal, o alta la vale. Apuc pe cea dintăĭ, am nimerit bine—în *Piaţa luĭ Goethe.* O cişmea simplă în mijloc, o plăcintărie, chiar un birt potrivit—deoparte, în stînga în faţă, însăşĭ casa în care a locuit Goethe, acum *Museul Goethe.*

Clădirea e altfel de tot simplă, aduce cu Museul Schiler la înfăţişare, tot treĭ rîndurĭ cu unul în acoperiş, maĭ puţin proporţionată, însă mult maĭ încăpătoare. Cealaltă e o casă ca orĭ care; aceasta, se recunoaşte uşor, e casa unuĭ fruntaş, a unuĭ gospodar în tot locul. Ministrul Goethe putea să primească la

scara din faţă; în dreapta, casa are şi o poartă mare care dă în curte, puteaŭ intra caretele cu oaspeţiĭ de maĭ departe. Nicĭ de asemănat, astfel, casa maĭ mult naltă de cît mare, cum am văzut maĭ apoĭ şi răŭ împărţită a luĭ Schiller, cu gospodăria temeinică—casa cu paisprezece ferestre, cu livadă şi straturĭ, cu chioşc şi băncĭ—păstrat totul în bună îngrijire şi azĭ—a luĭ Goethe. Weimarul era pentru Schiller încă un loc de pribegie, soarta a vrut, cel din urmă—Goethe a trăit aicĭ, numaĭ în casa aceasta, 40 de anĭ neîntrerupţĭ, de la 1791, cînd, nu mult după întoarcerea din Italia, casa şi grădina i-aŭ fost date în dar de Carl August, până la sfîrşitul vieţiĭ luĭ glorioase de eroŭ.

— De atuncĭ aŭ trecut anĭ, vor trece încă, cîţi n'aŭ trecut,— din toate părţile lumeĭ unde a răsunat cuvîntul luĭ, i-aŭ calcat şi-ĭ vor calca mereŭ pragul—de ce? gîndul luĭ mare va pluti totdeauna în preajma loculuĭ în care a vieţuit, să spuĭe prietenos fie-căruĭa:

Warum stehen sie davor? Ist nicht Türe da und Tor?
Kämen sie getrost herein, würden wohl empfangen sein...

în casa luĭ ca şi la altarul de frumuseţă vecĭnică pe care, o vreme, sirguindu-se alăturĭ cu el şi nefericitul săŭ prieten, l'aŭ ridicat tuturora.

Ioan Andrieşescu

Amintiri din călătorii

Cum am fost trîntit într'o băltoagă de un asin în drumul de la Salonic spre muntele Athos.

XVII

In ziua de 16 Octomvrie 1889, mă aflam în Salonic, portul cel maĭ mare de pe marea Egee a Imperiuluĭ Otoman. Aicĭ după ce dădusem maĭ multe concerte în care cîntasem duĭoasa noastră *Doĭnă*, şi alte cîntece pline de gingăşie, creaţiunĭ neîntrecute ale poporuluĭ romîn, m'am hotărît să mă duc să văd pentru a doua oară Sf. munte Athos, numit şi *Svetagora* pe care-l maĭ văzusem în anul 1885. Cercetînd mijlocul cum m'aşĭ putea duce maĭ cu înlesnire am aflat că se înjghebase în acest scop o caravană, care trebuia să pornească peste vr'o treĭ, patru zile, şi că călătoriĭ înscrişĭ eraŭ mulţĭ la număr, cea maĭ mare parte străinĭ, englezĭ, francezĭ, ruşĭ, grecĭ, bul-

garĭ, etc. Această veste m'a bucurat foarte, și ne maĭ perzînd timp am alergat și eŭ să mă inscriŭ printre călătoriĭ caravaneĭ. După ce se zvonise prin oraș, că și *concertistul merge la muntele Athos* cu caravana, mulţĭ dintre călătorĭ cari mă auziseră cintînd în concertele date, și maĭ ales în seratele muzicale de la D. Costeș agent la „Messageries maritimes", s'aŭ bucurat, fiind sigurĭ că-mĭ voĭ lua violina, și că pe la popasurĭ, vor maĭ auzi cîntecele noastre romîneștĭ care-ĭ impresionase așa de mult.

Cu o zi înainte de pornire, persoanele ce se hotărise a merge la Sf. munte, s'aŭ dus la grajdiul anumit de unde se închiriază caĭ, asinĭ și mularĭ (catîrĭ), și și-aŭ închiriat acolo uniĭ asinĭ iar alţiĭ mularĭ; și eŭ încă am făcut ca și eĭ, alegîndu-mĭ un asin.

A doua zi pe cînd se lumina de ziuă, toţĭ călătoriĭ se adunaseră în faţa grajdiuluĭ anumit, de unde trebuia să pornim fie-care cu dobitocul ce și-l alesese,—eŭ însă nu veneam. Cu toţiĭ mă așteptaŭ cu nerăbdare. Cauza care mă făcu să nu fiŭ la oara hotărîtă de pornire, a fost că ducîndu-mă în grajdiŭ să-mĭ ĭeŭ asinul ce-l alesesem, stăpînul grajdiuluĭ care era un turc, îmĭ dădea un alt asin care era slab, și vedeam eŭ, că n'are să poată ţine la drum, căcĭ ne trebuĭaŭ treĭ zile ca să ajungem pănă la Sf. munte.

Nu-ĭ acesta asinul pe care l-am ales eŭ, îĭ ziseĭ turculuĭ, grăbește de-mĭ dă asinul ce l-am ales eŭ, căcĭ uĭtă-te e tîrziŭ, și caravana pornește. Turcul foarte liniștit și cu sînge rece, dînd din cap se uĭtă lung la mine,— ceĭa ce însemna că degeaba maĭ staŭ la vorbă cu el;—eŭ atuncĭ zărind asinul ce'l alesesem și perzîndu-mĭ răbdarea, m-am repezit și l-am apucat de dîrlogĭ, vroind să mă duc cu el;—turcul atuncĭ se opuse cu putere și nu vroi în ruptul capuluĭ să mă lase să-l scot afară din grajdiŭ;—în urma acestora, se încinge între noĭ o sfadă, începînd în același timp a ne îmbrînci, și a ne încăera la luptă și la batae, răcnind și unul și altul cît ne lua gura.

Caravana care era încălecată și gata de pornire, auzind răcnete în grajdiŭ, a căutat să vadă ce s'a întîmplat acolo. A alergat maĭ întăĭ chiragiul, apoĭ și alţĭ călătorĭ, carĭ ne găsiră pe amîndoĭ luptîndu-ne, ĭar asinul pe care'l ţineam de dîrlogĭ și era amestecat printre noĭ, primi sermanul și el maĭ mulţĭ pumnĭ pe neașteptate.

Cu mare greŭ chiragiul ne-a despărţit, și peste puţin, totul s'a aplanat dîndu-mi-se asinul ce-l alesesem.

Incălecînd apoĭ cu toţiĭ, caravana porni făcînd mare chef veselindu-se, uniĭ cîntaŭ manele turceştĭ, alţiĭ ţineaŭ isonul, uniĭ cîntaŭ cîntece ruseştĭ, alţiĭ franţuzeştĭ, era un zgomot de nedescris, ĭar uniĭ încălecînd îşĭ făceaŭ semnul cruceĭ. In faţa fie-căruĭ călător, se vede zugrăvită mulţămirea ce simţea. Inaintea caravaneĭ mergea chiragiul pe jos, cu asinul călăuz ţinîndu'l de o frînggie legată de căpăstru, avînd după obiceiŭ aninată de gît ne lipsita talancă. Căldura în acea zi era mare; sara, după maĭ multe popasurĭ, am ajuns la localitatea numită „Mitocul rusesc“ unde am şi mas.

Călătoriĭ descălecînd, nu maĭ aveaŭ aspectul cel vesel de la pornire, obosiţĭ de drum şi ne mîncaţĭ toată ziua care din cotro îşĭ căuta un locuşor să se odihnească, scoţîndu-şĭ cu grabă de prin desagĭ, merindele ce le luase.

După ce calătoriĭ se maĭ odihniseră puţin, o samă din eĭ veniră la mine să mă roage să le maĭ cînt din cîntecele noastre romîneştĭ ce le auziseră în concertele ce le dădusem. Satisfăcîndu-le dorinţa, am prins a zice maĭ multe cîntece ca de la noĭ, maĭ înveselind cu modul acesta gloata, făcînd-o se maĭ uĭte din oboseala drumuluĭ şi a căldureĭ nesuferite ce fusese în acea zi. Eŭ le-am tot cîntat noaptea până tîrziŭ, ĭar eĭ nu se maĭ puteaŭ sătura de frumuseţa şi gingăşia cîntecelor noastre; apoĭ pe cînd se îngîna ziua cu noaptea, toată caravana începu a se pregăti de plecare, şi nu mult după aceĭa şi porni.

Pe la amiază pe cînd soarele era sus, am dat de o băltoagă prin care trebuĭa să trecem. Chiragiul care mergea înaintea caravaneĭ, intră maĭ întăĭ în băltoagă care nu era adîncă, apa nu se ridica de cît până la glezne, apoĭ după chiragĭŭ veneam eŭ, ĭar toată caravana remăsese maĭ în urmă. Chiragiul îşĭ căuta de drum mergînd foarte liniştit, şi eŭ de asemenea, cînd ce se vezĭ, pe la mijlocul băltoageĭ, de odată asinul meŭ se opreşte, începe a da din urechĭ, gătindu-se a se trînti jos; eŭ văzînd aceasta am început a răcni la el bătîndu-l cu o vărguţă ce o aveam cu mine, temîndu-mă ca nu cum-va să păţesc ceia ce mi se întîmplase în anul 1882 pe la finele luneĭ August pe cînd mă duceam tot cu caravana la Sf. munte. Catîruluĭ meŭ atuncĭ îĭ veni cheful să mă trîntească în colb, acuma însă era ceva maĭ grav, căcĭ eram în mijlocul uneĭ băltoage. Dobitocul meŭ cu toate bătăile ce i le dădeam, nu se sinchisea de loc, şi nicĭ nu'ĭ păsea de ceĭa ce se petrecea pe spetele luĭ, şi nicĭ una nicĭ două, foarte liniştit se tologeşte în băltoagă. Abia am

apucat să-mĭ scot picioarele din scărĭ şi să sar alăturĭ de el, căzînd cu faţa în jos, sărindu-mĭ pălăria din cap şi umplîndu-mă tot de glod. Noroc că în săritura mea nu mi-am frînt vre-un picior saŭ mînă. Chiragiul auzindu-mă răcnind, îşĭ întoarce capul şi văzîndu-mă bătînd şi împingînd asinul ca să se scoale, zise foarte linistit: *alasă'l nu'l bate tu cacu, nu vezĭ că-şĭ face tabietu, (dă-i pace nu'l maĭ bate de geaba, nu vezĭ că-şĭ face tabĭetul).*

— Dar bine îşĭ face el tabĭetul nu-ĭ vorbă, îĭ spuseiŭ chiragiuluĭ, dar ce mă fac eŭ aicĭ aşa plin de glod?

— Lasă-l că s'a scula el cînd s'a sătura, daor n'are să stea tot timpul acolo, îmĭ respunse chiragiul; şi în adevăr asinul a stat tologit cît i-a plăcut, s'a sculat apoĭ foarte liniştit, ĭar eŭ aşa plin de glod mă uĭtam la el, temîndu-mă ca să nu-ĭ maĭ vie cheful ca să-şĭ maĭ facă încă odată tabĭetul pînă ce voĭ eşi de cealaltă parte la mal. In timpul acela ĭată că întră şi caravana în băltoagă, mergînd cu toţiĭ liniştiţĭ, uniĭ din călătorĭ apropiindu-se de mine şi văzindu-mă în halul ce eram, pufniră de rîs, alţiĭ neputîndu-se stăpîni, rîdeaŭ cu hohote. Eŭ nu ziceam nimică, căcĭ în adevăr aveaŭ de ce rîde, şi aşa plin de glod şi udat pînă la piele, am încălecat şi am trecut băltoaga de cealaltă parte, am mers apoĭ o bucată bună, pînă ce am dat de un han, unde am poposit cu toţiĭ. Aicĭ după ce m'am spalat şi mi am uscat straele, am mers cu toţiĭ înainte şi ajungînd la un sat grecesc *Nichita*, m'am oprit acolo, ĭar caravana a pornit înainte, spre muntele Athos.

Teodor T. Burada.

Dorul Ciobănaşului

Turma coboară în linişte spre pajiştea ce începe a se zări —veselă, verde şi încrustată cu floricele de tot soĭul. Troscotul pîrîĭe sub picĭoruşile obosite ale oilor, carĭ ciumpăţesc în treacăt lăstărişul fraged.

Ciobănaşul—o mîndreţe de flăcăŭ, bălăĭor la faţă, păşeşte trist în urma turmeĭ şi flueră din cînd în cînd cite-un cîrlan rătăcit prin frunziş. Ochiĭ săĭ de vultur cercetează zarea şi cat să răzbească prin desişul codruluĭ. Alăturĭ îl urmează un dulăŭ negru, lăţos şi puternic de ar scoate ursul din bîrlog...

Incet, încet turma ajunge în poĭană şi oile se împrăştiară ca nişte pete de var pe covorul verde de ĭarbă. Nu se aude

decît sfîrîiala ierbeĭ smulse cu nesațiŭ de mioare și din cînd în cînd talanga batalului maĭ rupe tăcerea.

La dreapta se deschide o potecuță argintie ce șerpuește în vale pînă se pĭerde în întunecimea codruluĭ. Pe această potecuță—prins în mrejele dragosteĭ, apucă în neștire ciobănașul. Mioritele îl chiamă cu strigăte duĭoase, crenguțele mlădioase îl izbesc peste față, dar dorul nu îĭ dă răgaz de șovăire. Gîndul săŭ zboară spre o casă mititică, curățică și împrejmuită de de niște tufarĭ bătrînĭ. In pragul ușeĭ stă o zînă. Din cînd în cînd ochiĭ săĭ scînteetorĭ cercetează în lung potecuța. Astfel o văzuse pentru ultima oară...

Şi ca deșteptat din vis se trezi la marginea tufanilor în preajm a căsuțeĭ iubite. Dar—era goală, ușile zăvorîte și în pragul porțeĭ ședea zîmbitoare—singurătatea...

Zdrobit, ciobanașul se rezemă de tufanul sub care maĭ șezuse de atîtea orĭ fericit, și rămase așa mult timp, mut, trist și privind pĭerdut casa pustie care totușĭ maĭ păstra amintirea uneĭ fericirĭ trecute...

Intr'amurg se deșteptă, maĭ privi odată către locul atît de scump odinioară și porni repede spre turmă. Ajuns aicĭ se așeză obosit lîngă oițile luĭ dragĭ, scoase fluerul și pe dată un vĭers dulce și lin începu să tremure în văzduh. Şi oile și codrul și luna ascultaŭ duĭosul fluer al ciobănașuluĭ.

Iașĭ, 9 Februarie 1910. **Const. A. Tătăranu**

Romînismul în Turcia Europeană

(Urmare)

Roadele progresuluĭ se pot vedea foarte ușor, continuă liceanul, că în această comună, grecomanismul a dispărut ca prin minune ; ĭar primul dascal romîn trimes în Albania G. H. B., a reușit ca în treĭ anĭ să deschidă alte patru școlĭ în împrejurimĭ, iar prin cursurile de adulțĭ, fiind ajutat în timpul veriĭ de către liceenĭ, reușise să învețe pe toțĭ romîniĭ din aceste comune, tinerĭ și bătrînĭ doritorĭ de progres, ca să citească și să scrie romînește.

De asemenea a putut pune și bazele primeĭ *Societățĭ romîneștĭ* de ajutor reciproc și cu scop cultural, dîndu-ĭ denumirea de *Deșteptarea*, încă din luna Decembrie anul 1886. Astfel că sub toate rapoartele sămînța asvîrlită în Albania a prins puternic și romînizmul se poate felicita de progresele realizate în decurs de treĭ anĭ.

Față de aceste explicațiĭ, eruditul profesor a adus elogiĭ, atît bătrînilor cît și tineretuluĭ din comunele *Corița* și Pleasa,

lăudînd de asemenea și curajul femeilor fîrșăroațe carĭ n'aŭ ezitat să înșface de barbă pe Archeereul grec; care a îndrăznit să vestejască adevăraților apostolĭ aĭ neamulaĭ romînesc, pe preotul Haralambie, Președintele comunităţiĭ din Coriţa și întemeetorul școalelor romîneștĭ din Albania, precum și pe preotul Năstase din Pleasa, carĭ a urmat prescripțiile Evangheliei, predicînd drept credincioșilor cultul în limba lor maternă.

De asemenea a adus elogiĭ preotuluĭ Haralambie de modul cum a procedat în toate părțile pe unde a servit ca preot și profesor romîn, pînă cînd a reușit să pue stăpînire și pe sanctuarul religieĭ și al culturiĭ din comuna sa natală, unde de altfel munca i-a fost maĭ ușoară, întru cît unchiul săŭ îĭ preparase terenul după ce s'a convins că *Romînul* nu maĭ avea nimic de așteptat de la Grecĭ și că trebuĭa să-șĭ creeze altă cale maĭ sănătoasă, calea începută acum pe tărîmul național. Numaĭ prin această acțiune, ar putea aduce la matcă cînd-va și pe romîniĭ rătăcițĭ din Thesalia, carĭ de și la început n'aŭ sprijinit *protestul* făcut de către delegația aleasă spre a protesta față de Puterile Europene în contra anexăreĭ Thesalieĭ, dar astăzĭ se căesc amar de traiul greŭ pe care îl duc sub jugul Grecilor.

Cu aceste cuvinte bine simțite și spuse într'o romînească plăcută, manifestația de la biserică a luat sfîrșit, îndreptîndu-se toată lumea spre casa Celniculuĭ care era și președintele comunităţiĭ din Pleasa, astfel că aŭ putut ciocni cu toțiĭ tradiționalul păhăruț de rachiŭ, spunîndu-ĭ înaltuluĭ oaspe: „ghine venișĭ la noĭ", care le-a răspuns la toțĭ plin de bunătate: „ghine vă aflaĭ", dîndu-șĭ cu toțiĭ întîlnire după masă.

In timpul mesiĭ, s'a făcut istoricul acesteĭ comunĭ, cum datează de secole, stăpînită de romînĭ, unde pășunaŭ vitele în timpul veriĭ și cum în fiecare toamnă eraŭ obicinuițĭ ca să ĭerneze cu vitele în cîmpiile Thesalieĭ, unde fiecare Celnic avea proprietățile luĭ și putea lua pe seamă tot avutul oamenilor carĭ ascultaŭ de dînsul și pe care de fapt îĭ reprezinta atît față de autoritățile turceștĭ precum și de cele greceștĭ, în cît fărșărotul reprezentat de către Celnic nu ducea grijă de nimic, odată ce se legitima că era omul cutăruĭa Celnic.

Dar de cînd cu anexarea Thesalieĭ la grecĭ, turmele naționaliștilor se împuținaseră, întru cît n'aŭ vrut nicĭ în ruptul capuluĭ să maĭ treacă granița în Thesalia grecească, astfel că s'aŭ mulțumit cu pășunĭ maĭ proaste pe malul *Adriaticeĭ* și la hotarul greco-turc, astfel că din an în an, fărșăroțiĭ din Pleasa și împrejurimĭ aŭ început să îmbrățișeze meseria de croitorĭ și comerciul, ĭar copiiĭ lor adăpațĭ la școala naționalistă, aŭ început să ĭea calea pribegieĭ peste Ocean, de unde în scurt timp aŭ prins să realizeze beneficiĭ frumoase, din care cea maĭ mare parte le trimeteaŭ părinților.

Astfel ĭ-a cunoscut filologul german pe Moțiĭ Pinduluĭ prin anul 1881 și ĭ-a încurajat foarte mult cînd i s'aŭ citit statu-

-tele primeĭ *Secietăţĭ romîneştĭ* din Turcia Europeană, anume: *Deşteptarea*; cu care ocazie le-a dat lămurirĭ de modul cum eraŭ organizate aceste societăţĭ în Germania, astfel că a făcut frumoasă impresie asupra Romînilor carĭ aŭ răspuns la invitaţia Celniculuĭ şi după masă, cărora le-a ţinut un curs de economie lăudînd aptitudinile Romînilor din Turcia Europeană carĭ cunoscînd toate limbile orientale, se pot acomoda orĭ şi unde cu intreprinderile comerciale, dînd de exemplu pe Macedoneniĭ cu comptoarele lor atît în ţările Balcanice cît şi în Austro-Ungaria, unde uniĭ din eĭ aŭ ajuns archimilionarĭ, citînd tot-odată, pe *Baron Dumba*, Baron Sima.. Fraţiĭ Gheămaeĭ, Averoff etc,. dintre care prea puţinĭ aŭ făcut sacrificiĭ pentru neamul romînesc.

Acest sfat a prins de minune prin faptul că numărul societarilor s'a dublat, ĭar preşedintele şi comitetul de Administraţie aŭ avut în totdeauna înrîurire asupra societarilor cari aŭ fost foarte mult influenţaţĭ de înţăleptele cuvinte a le profesoruluĭ universitar din Lipsca.

Acum după ce am făcut în treacăt un mic istoric al şcoalelor şi Bisericilor romîne din Albania, care astăzĭ sunt peste 70 la număr, mă mărginesc a vă da în traducere din dialectul macedo-romîn *Prefaţa*, *Introducerea* şi Statutele primeĭ *Societăţĭ* culturale şi de ajutor reciproc, înfiinţată în ziua de 31 Decembrie *1898* sub denumirea de *Deşteptarea*, căreĭa ĭ-a urmat a 2-a societate sub denumirea de *Fărşirotul* înfiinţată în New-York, America, de către romîniĭ din Coritza şi împrejurimĭ tot cu scop cultural şi ajutor reciproc, dispunînd amîndouă societăţile de un capital aproximativ cam la *15,000 leĭ*, ceea ce este prea mult, faţă de regimul vitreg care a guvernat pînă în anul trecut în Turcia, cînd se prigoneaŭ orĭ-ce asociaţiĭ cu caracter naţional.

Pe lîngă aceste două societăţi înfiinţate de către Romîniĭ din Albania, ne vine îmbucurătoarea veste, că de la proclamarea constituţieĭ, s'aŭ maĭ înfiinţat societăţĭ romîneştĭ cu caracter economic, în comunele Veria, Cruşeva, Gopeşi etc., carĭ din început aŭ şi operaţiunĭ de împrumut printre membri, ca şi *Asociaţia Corpuluĭ Didactic şi Bisericesc* cu sediul la Monastir; care ar putea fi transformată foarte uşor într'o societate puternică de economie şi imprumut bazată pe noua lege *a Asociaţiilor* prevăzută în Constituţie.

După ce cititoriĭ vor lua cunoştinţă de Statutele Societăţilor Deşteptarea şi *Fărşirotul*, îĭ vom ţine în curent cu hotărîrile congresuluĭ didactic din Monastir, privitor la activitatea extra-şcolară ce se va desfăşura pe viitor în Macedonia, precum vom da în traducere şi statutele celorlalte societăţĭ existente pînă acum, împreună cu darea de samă despre situaţia financiară.

PREFAŢA

Multe lucrurĭ di cîte videm ază mari ică miçi tu loclu a nostru cum şi tu alte locurĭ, çi duc mirare, aru una acăţătură.

Acăţătura a cama multor lucrurí nu easte cunoscută maş di oamenì străinĭ ma şi di oamenlii açelii cama invitaţiliĭ a loculuĭ ac o iu se află açel lucru, cu alte sboară ta să ḑăc nicĭ un om nu cunoaşte acăţătura açeluĭ lucru, cum şi de care oamenı este acăţatu.

Şi té çea că ti multe lucrurĭ çi suntu ahtărĭ, mulţĭ oamenĭ ş'aru vătămată caplu, ta s'află acăţătura açelor lucrurĭ, iar nu putură, că nu fură scriate din cap, cum se acăţară şi di cari oaménĭ, té-açea dzăcu, acăţaĭ mine ta să scriŭ din cap acăţătura a eştut lucru cînd se acăţă, ti çi scop şi di carĭ oamenĭ, ti să se scie di tuţĭ oamenliĭ şi di açeli carĭ o să vină după noĭ tru lumea aista ; cîtu nicu şi neînsemnatu easte ază aistu lucru ahît mare şi alăvdat o să hibă ică o să ajungă după mulţĭ anĭ, ma s'hibăsis, lucrează tă năs ahăt fundatorliĭ şi urmaşli a lor cu tută inima şi cu îndriptatea că D-zeŭ ajută açelor çi-sĭ ciucutescu tibuneaţa a aproapeluĭ a lor.

Sborulu a meŭ easte ti suţata Aromînilor Fărşăroti din Curceao, ţi fiaţeră tl buneata a fraţilor a lor, ca să se întreţină şcoala Romănească din Curceao şi să ajută fumelile scăpitate di Armînĭ.

Aişteĭ suţate liĭ băgară numa *Diştiptarea* ca să se disceaptă Armînii şi să se dea după învţătură, care maşi năsă poate sli facă capabilĭ şi să se alavdă că sunt nepoţliĭ a Romanilor.

Nu lipseasce să scriŭ auçe greutatea ţi simţăĭ pănă băgaĭ pe cale aistu lucru, că easte ştiut di carĭ ţido om inviţatu, că iţi lucru bun o să aibă marĭ chiaditi la acăţătura luĭ, venite di mulţĭ, chiar şi di açeli care aŭ interes şi cari o si vadă şi buneaţă.

Mulţă oamenĭ din açei suntu arăşĭ di alţĭ oamenĭ căseni carĭ nu nă vor buneaţa noastră.

In anul 1885 meslu Iismăciun. di cîndu dişclişu şcoală romînă în Curceao, cunoscuĭ că maş ună suţată ahtare o să poată după timp té să ajută multu la luminarea şi diştiptarea a fraţilor a meı Fărşeroţi, té açea acăţaĭ di atunçea să sborăscu cu mulţĭ fraţĭ de a meĭ ti un lucru ahtare ; ma niçĭ nu di năşĭ nuş băgară tu ureclio ma çi cama răŭ că'şĭ arădea cu mine.

Cu tute aiste mine nu chiriu curajlu ma cama îl învîrtuşaĭ şi cu speranţa în D-zeŭ asciptaĭ oara. Este ti ciudie că açeli oamenĭ çi nu ne vor bunlu, açeli nă disfeţeră ocli şi iată cum : muri un frate de a nostru Fărşerot care di multă lîngoare ţi trapse nu avu banĭ tri îngrupare.

Noí atunţia neasim la Arhiereulu di căftăm ca s'nă dea ajutor di partea a Biserccăli tri îngrupare cum deade a cariţido ne avut creştin.

Ma iată cu çi ajutor nă asceptă Arhiereul grec cît şi Epitropul al Biserccăli care era Arbinesu.

„Nu vă este aruşine ahăţi Aromînĭ, şi să nu puteţĭ îngrupaţĭ un frate de-al vostru, ma veniţĭ aua la noĭ tasvă ajutăm !

Di iu să aflăm noĭ părazi să vă dăm ta să îngrupaţĭ cîţĭ oamenĭ di a voştri scăpitaţĭ o să moară.

Atunţea noĭ cum fac toţĭ Aromînii adunăm ajutor maş di la a noştri ca să nu stăm tu aruşinea alîntor.

De atunţea cunoscura toţĭ că easte lipsă di ună suţată romînească. Tu 18 Dimeslu Andren anlu 1886 cum eram adunaţĭ nescînţă pi çină la un frate al nostru care si acheamă Zisi Ţicu, ţi serba dziua sf. Modest, ţi care feţe ospeţ, namisa di cîntărĭ şi sboare multe, ni aduş aminte şi discoplu care avinam cu 16 meş ca ma ninte. Tu açea sburăre vru D-zeŭ di nă achicăsim toţĭ cîţĭ eram aclo si băgăm tu minte ta sfaţem suţată, şi să ne cimentăm să luăm cu noĭ pe alţi fraţĭ de aĭ noştri, ti care nă duru caplu multu.

Cum avzără, aistu lucrn, vrură di unaoară şi a-şĭ se acăţă sutata, tu prima Duminecă a mesluĭ 2 Inar anlu 1887. Numele açelor ţi si aflară pi çină şi care cu drept sbor lipseaşte să se acleamă primiĭ fundatorĭ a suţatăle:

1). Zisi A. Ţicu
2). Miciu Th. Nastu
3). Pilea A. Metruş
4). Pilea Foli Balamaci
5). Părintele H. A. Balamaci

Cu toate că aiştĭ si scriară ca maĭ ninte nu lipseaşte văr frate de a noştri să aibă ti arşine că nu se afla şi el tu ateanoară ma că cunoasce sboarele a Hriştoliu tidzăte: „Aţeĭ ţe sunt în cap o să hibă a cuoadăli şi açei a cuoadăli o să hibă în cap.

Legăturile

1). Adunarea o să se facă în prima Duminecă ţi o să hibă după Crăciun ică, tu prima Duminecă a mesluĭ Ianuar. Tu care dziuă o să se adună toţi sosli cîţĭ se află in Curceao şi o să veadă socoteala. Tot tu açea dziuă o să aleagă preşedinte şi 5 membri care o să aibă greutatea lucrurilor a suţatăli tă anul întreg.

2). Di aişte 6 oamenĭ, unlu vă se'hibă preşedinte, unlu scriitor, unlu casier şi treĭ eforĭ.

3). Preşedintele tu tut anlu întreg vă să lucrează de adnu cu açei alepţăli, ti buneaţa a societaţeli. El are şi greutatea ca să lă da tu scire a soslor cîndu va să hibă văr lucru mare, çi nu pot să li da cale alepţăli, ca să si adună cu toţĭ.

Secretarul este însărçinat să ţînă catalogul, să scrie bani ce se adună şi toate lucrurile çi faţe suţata.

5). Casiecul este insărţinat să adună darea de la soţĭ, să facă cunoscut a secretaruluĭ ca s'li scrie tu catalog.

Sli lucrează banli tă amintaticlu a suţătăli şi afară di aisti scaftă çeva dare, di la açeli çi aŭ numa a sfinţilor.

6). Eforiĭ sunt însărcinaţĭ ca să mutrească unoară tu mesu socoteala casieruluĭ şi afară di aistă, suntu însărçinaţt ti aspardzirea a banilor ti şcoală şi ti familile neavute, cum o să află eli cu cale di adnu cu preşedintele, secretarul şi casierul.

7). Toţĭ alanţă soţĭ sînt datorĭ să plătească a casieruluĭ plata hotărîtă di năsu singur, tu caplu acui çido trimestru orĭ ti un an întreg; aiştea se acleamă soţĭ activĭ şi năşi maş aŭ îndreptul ca să aleagă consiliul.

8). Afară de aistă plată anuală, văr di soţĭ i di alţĭ ţi nu suntu scriaţĭ tu suţată, pot să dea ună sumă di banĭ. Açei ţi o să dea di la 10—100 piaştri se numesc dăruitorĭ, iar açeĭ ţi o să dea di la 100—200 piaştri, vă s'încliamă *ghine făcătorĭ*; açeli ţi vă s-da di la 300 piaştri în sus s'încliumă *Marĭ ghine făcătorĭ* a suţatăli.

Ahtare numă o să aibă şi açeli di altă naţiune ma să ajută suţata. Suţata e datoare să onoreze pe ahtărĭ oamenĭ.

9). Tu adunarea generală, *Marii ghine făcători*, *ghine făcătorĭ* şi *dăruitorĭ*, nu aŭ dreptul să si amestica tu lucrurile a suţătăli, afară numa dacă $^3|_4$ din membri află cu cale şi pot să aleagă di năşĭ ca eforĭ.

10). Tu adunarea generală, ma s'hibă că se façe văr ni achieăsire sosli suntu datorĭ să asculte de preşedinte şi aşă sbitirească lucru.

11). Inscrisurile di banĭ a suţatăli ţi da casierulu cu amintatic o să si facă pi numile a preşedinteluĭ, a secretaruluĭ, a casieruluĭ orĭ cu eticheta di *Eforiĭ şcoaleĭ romîne din Curceao.*

12) Preşedintele, casierul şi secretarul cu tute că vă să he iscălească în registru. tă sumele luate, maĭ suntu datorĭ hă asigură suţata prin nescânte înscrisuri cari vă s'hibă păstrate di un soţ ales de toţĭ.

13) Casierlu nu are dreptu să aspargă niçi un pără, fără di scirea a Eforilor, iar cându o să hibă tă vără sumă mai mare, Eforia lipseaşte să li o da înscris, şi secretarulu vă s'li treacă tu catalog.

14) Casierul nu are dreptu să ţână ca ma mulţă bani di cât maş açei ţi suntu tă aspardzere, alantă sumă lipseaşte să o dea tă amintaticu.

15) Din suma totală nu aŭ în dreptu Eforiĭ să aspargă ca ma multu di suma următoare: Când suma totală vă s'hibă di 2000, o să se aspargă $^1|_4$ din amintaticlu alei; când vă să ajungă la 3000 o să se aspargă $^2/_4$, iar când o să ajungă la 5000 o să si cheltniasaă $^3|_4$ diu amintaticu, în totdeauna vă să păstrează norma aistă până cându suţata vă s'poată să şi facă singură şcoala şi să armână un depozit de 5000 lei din a cărui venitu vă se ajută familiile niavute, iar cu plata anuală soţilor vs s'creasca an di an.

16) Baniĭ di tu suţată se adună: 1) di plata anuală a soţilor, 2) di plata di la zilele di sărbători, 3) di vindirea cărţilor a sculiili, 4) di darea ajutătorilor, 5) di amintaticlu a sumeli totale.

17) Tu bitisita a anluĭ, o să se adună toţi sosli că s'veadă socoteala, situaţiunea şi să aleagă altă ică poate să aliasă nipoi açeli conducători.

18) Aleagearea s'façe aşi: di tuţi sosli adunaţi o să se aleagă preşedintele şi alantă çinçi. In cas din achicăsire mamulţăli au sborulu.

19) Fără că văr di soţi nu si află tu dziua a adunăreli nu are în dreptu să se plângă ti çi do lucruri çi află cu cale adunarea.

Di câţi Români va să se scrie tu suţata după fundatori o să hibă ca ajutori şi nu au în dreptu ca s'grească tu aleagere, ma fundatorli pot si aleaga di năşi ca aleptu. şi çari ţi do şi va să scrie o să li da tu scire a preşedintelui.

12) După timp di cara o să veadă sosli lucruri greale, çi nu pot năşi ca s'lă dea cale tu adunarea, generală au în dreptu să adaugă şi alte articole. *Fărşăroţiĭ*

Statutele Societăţiĭ FĂRŞEROTUL din America

Societatea „*Fărşerotul*" după numele ce'l poartă, este în fiinţată de către Fărşeroţiĭ care locuesc în Coriţa, Pleasa ş Dişniţa. Această societate numită şi de Bine-facere, urmăreşte următoarele scopurĭ:

Cap. I. Scopul societăţiĭ.

Art. 1. a) Să ajute oamenli ni avuţi din sus dzăsele comune cum şi pi açeli care luară parte la aistă societate.

b) Să ajută pi membrili a suţătăli cându este ananghie. (nevoe)

c) Să ajută mărtarea a featelor orfane şi fucăroane; (sărace)

d) Să ajute pe feciorli fucărazi cari meg la sculie acumprândulă cărţi şi haine.

Art. 2. Aiste ajutoare nu vă si s'facă până cându suţata nu vă s'haibă un capital di 1600 Dolari.

Art. 3. Ma s'hibă ti s'tihisnască a unui membru vără tacerăte, înainte co suţata să aibă capitalu di camainsus, emembrili suntu datori ca s'lu ajută prin subscripţie, dânduli fiecari cîtva.

Cap. II. Membrii societăţiĭ.

Art. 4. Membrili a suţatali suntu di dao lunghi activi şi onorifici. Activi s'cleamă açeli membri care plătescu regulat taxa lunară a suţatăli şi fac tute açele ţe suntu scriate tu aistă carte di nomuri;

Onorifici, s'cleamă açeli cari ajută suţata cu cît li va inima şi nu au dreptu ta s'hibă alept ca membru tu comitet.

I ţi do armân poate s'hibă membru onorific.

Cap. III. Datoriile membrilor,

Art. 5. Membrii sunt datorĭ!

a) S'facă ca suţata s'crească;

b) S'li a parte la tute adunările şi cându nu se poate s'alasă altu membru tu loclu a lui:

c) Lipseaşte s'lia cu bună vreare di inimă i çi sarçină, çi lă si da di partea a sutaţăli:

d) Să plătească regulat taxa lunară şi să se ducă după nomurile a liei;

e) Acel membru care nu plăteaşte regulat taxa lunară, lipseaşte să spună a comitetuluĭ sibepea, (cauza).

Cap. IV. Taxa de inscriere.

Art. 6. Taxa de inscriere amembrilor este după vrearea fie-căruia iar cotizaţia lunară este de 25 senţi, pentru aceĭ din America şi de 2 piastrii ti açei cari se află în Turcia.

Art. 7. Cher dreptul di membri tuţi açeli cari; a) Cându s'trag din suţată di bună vrere şi fără sibebe; b) cîndu se află că lucrează contra a suţăteli, c) Cându nu plătesc taxa fără să aihă vre-o nimulţumire din partea a suţătăli.

Art. 8. Tuţi açeli care se retrag ori suntu daţi afară din suţata nu au dreptu s'caftăici civa.

Cap. V. Comitetul.

Art. 9. Comitetul va shibe di 11, 9, 7 ori 5 membri după ananghia a loclui iu se află.

Art. 10. Aistu comitet vă s'hibă ales din membri activi. Un preşedinte, un vice-preşedinte, un secretar, doi controlori, (bătrînĭ) un casier şi 5 membri consilieri. (Eli lipseaşte ca s'hibă auşi.

Art. 11. Datoria a cathi membri este ca s'cilăştisească cît cama multu tă creaşterea a suţătăli.

Art. 12. Membri din comitet sîntu datori ca să se adună ori de câte ori este ananghie.

Art. 13. Membri din comitet si aleg pi un an.

Cap. VI. Averea Societăţii.

Art. 14. Averea societăţii se compune:

a) di taxa di inscriere;

b) di cotizaţia lunară;

c) di alte ajutoare mici i ca mari date di membri onorifici ori ativi

Art. 15. Aistă avere este lăsată comitetuluĭ di cari este responsabil.

Art. 17. Comitetul lipseaşte ca si întreabă pri tuţi sosli cându este sborlu ti un ajutor mare, iar ti ajutore mici şi ti alte hărgi ţi va si s'facă tă suţata nu lipseaste si întreaba.

Cap. VII. Adunările Societăţiĭ.

Art. 18. Adunările societăţiĭ sîntu di două soi: generale şi extraordinare. Tu aiste adunări va si s'burască tut çi mutreaşte suţata.

Art. 19. Comitetlu lipseaşte ca tu caplu a anului s'da isapea in fata a tutulor soslor.

Cap. VIII. Aspargerle. Soc.

Art. 20. Suţata nu s'a s'pardze dicât atunçea când vă s'biba cama puţăni di 10 membri.

Art. 21. Ca s'nu hiba niçi una ni achicasire aiste articole vă si iscălească di tuţi sosli. *Fărşăroţiĭ*

PREFAŢA

Multe lucrurĭ care le vedem azĭ la noĭ, orĭ în alte părţĭ, fie ele micĭ saŭ marĭ şi care ne miră; toate aŭ un început. Inceputul a maĭ multor din aceste lucrurĭ, este necunoscut nu numaĭ de oamenĭ străinĭ dar şi de oameniĭ ceĭ maĭ luminaţĭ din localităţile acelea unde s'aŭ conceput asemenea fapte, cu alte cuvinte ca să zic aşa, nici unul nu cunoaşte începutul acelor fapte, cum şi de cine aŭ fost săvîrşite.

Pentru astfel de lucrurĭ mulţĭ şi-aŭ frămîntat creerul ca să afle începutul lor, dar n'aŭ putut găsi din cauza că nu s'a scris nimic de la început, cum s'a conceput şi anume de către cine, pentru asta m'am pus ca să scriŭ începutul acestor fapte, cînd s'aŭ conceput, unde s'aŭ săvîrşit, anume de către cine şi pentru ce scop; ca să se ştie atît de actuali cît şi de aceĭ care aŭ să vie în urma noastră.

Pentru că multe lucrurĭ micĭ şi neînsemnate azĭ cu timpul devin fapte marĭ, dacă se munceşte cu dragoste şi zel pentru ele, atît de către fundatorĭ cît şi de către urmaşiĭ lor; pentru că D-zeŭ ajută acelora care se trudesc pentru binele aproapeluĭ lor.

Cuvîntul meŭ este despre societatea a aromînilor Fărşeroţĭ din Coriţa, ce s'a făcut prin buna voinţă a fraţilor lor, pentru a ajuta atît şcoala din localitate cît şi familiile scăpătate.

S'a dat numele de „*Deşteptarea*" acesteĭ societăţĭ pentru ca să se trezească Aromîniĭ şi să se dea la învăţătură ca să fie capabilĭ şi să se poată lăuda că sunt strănepoţiĭ Romanilor.

Nu e nevoe să descriŭ greutăţile întimpinate pănă la zemislirea acestuĭ fapt; de oare-ce să ştie de orĭ şi cine că orĭ şi ce lucru bun are un început greŭ şi i se aduc multe piedicĭ, chiar din partea acelora care aŭ interes şi care vor trage folos. Mulţĭ din aceştia sunt amăgiţĭ de către aceia care numaĭ binele nu ne doresc.

In anul 1885 în luna Septemvrie cînd am deschis prima şcoală romînească din Coriţa, am înţeles că numaĭ printr'o astfel de societate cu timpul o să ajung la luminarea şi deşteptarea fraţilor meĭ Fărşeroţĭ şi pentru asta, m'am pus pe lucru şi am început să vorbesc cu mulţĭ din aĭ noştri, dar nicĭ unul nu numaĭ că nu mi-a dat atenţie, ba încă aŭ început să mă ia peste picior.

Cu toate astea nu mi-am perdut curajul, ci cu speranţa în D-zeŭ am aşteptat momentul favorabil. Este ceva curios că aceĭ care nu ne iubesc, toemaĭ aceia aŭ făcut pe fraţiĭ meĭ să deschiză ochiĭ şi iată cum; în timpul ăsta, moare un Fărşerot şi din cauză că a stat mult timp bolnav n'a lăsat nimic cu ce să fie înmormîntat. Noĭ atuncea ne-am dus la Arhiereul grec ca să cerem un ajutor din partea Bisericeĭ pentru înmormîntare; după cum se dă orĭ căruĭ nenorocit creştin.

Iată cu ce ajutor ne-am pomenit de la Arhiereŭ cît şi de la Epitropul Bisericeĭ care era albanez:

„Nuvă este ruşine atîţia Romînĭ să nu puteţĭ înmormînta un frate de al vostru, dar, veniţĭ să vă ajutăm noĭ! De unde să vă găsim noĭ parale ca să vă dăm pentru înmormîntarea atîtor scăpătaţĭ din aĭ voştri?"

Atuncĭ noĭ, cum fac toţĭ Romîniĭ, am strîns ajutor numaĭ de la ai noştri, ca să nu rămînem ruşinaţĭ în faţa celorlalţĭ.

De atuncĭ aŭ cunoscut cu toţiĭ că este absolută nevoe de o societate romînească. Aşa dar la 18 Decemvrie 1886 cum eram strînşĭ cîţĭ-va la masă la fratele nostre Zisi Ţicu care serba ziua sfîntuluĭ Modest în mijlocul cîntărilor şi conversaţiilor, mi-am adus aminte de scopul care urmăream cu 16 lunĭ în urmă. In acea discuţie a dat D-zeŭ de ne-am înţeles cu toţiĭ cîţĭ eram acolo şi ne-am pus în gînd ca să facem o societate; şi să ne cimentăm, să luăm cu noĭ alţĭ fraţĭ din aĭ noştri, pentru care ne-a durut capul mult. Cum au auzit, aŭ primit şi astfel s'a făcut societatea în ziua de Duminică, 1 Ianuarie 1887.

Numele acelora care aŭ fost la masă şi care cu drept cuvînt trebue să se numească primiĭ fundatorĭ aĭ societăţiĭ:

1. Zisi A. Ţicu
2. Miciu Th. Nastu
3. Pilea A. Metruş
4. Pilea Foli Balamaci
5. Părintele H. A. Balamaci

Cu toate că ăştia s'au înscris maĭ înainte nu trebue ca nimenĭ să se ruşineze eă nu s'a găsit şi el în acel moment, dacă cunoaşte bine vorbele luĭ Hristos care a zis: Aceĭ care sunt în cap aŭ să fie la urma şi aceĭ de la urmă aŭ să fie în cap.

Articolele

Art. 1. Adunarea o să se facă în prima Duminică ce urmează după Crăciun, orĭ în prima Duminică luĭ Ianuarie. In care zi aŭ să se strîngă toţĭ membri cari sunt în Coriţa şi să vază socoteala. Tot în această zi aŭ să se aleagă preşedintele şi membriĭ cari aŭ să vază de afacerile societăţiĭ in tot anul.

Art. 2. Din aceĭ 6 membri, unul o să fie preşedinte, unul secretar, unul casier şi treĭ Eforĭ.

Art. 3. Preşedintele în tot anul are să lucreze înpreună cu membriĭ aleşĭ pentru binele societăţiĭ. El are sarcina ca să dea de veste tuturor membrilor cînd va fi vre-un lucru pe care numaĭ membriĭ aleşĭ nu pot să-l rezolve, şi împreună cu toţiĭ.

Art. 4. Secretarul este însărcinat să ţie catalogul, să scrie baniĭ ce se strîng şi toate lucrurile ce fac membri.

Art. 5. Casierul este însărcinat să strîngă de la membri taxa şi să facă cunoscut secretaruluĭ să noteze în registru. Să facă ca baniĭ să producă folos societăţiĭ şi să încaseze de la fie-care, care are ziua onomastică o sumă benevolă.

Art. 6. Eforiĭ sunt datorĭ să se intrunească odată pe lună ca să vază socoteala casieruluĭ, să dispună cheltuiala banilor pentru şcoală, orĭ ajutarea familiilor sărace împreună cu preşedintele, casierul şi secretarul.

Art. 7. Toţĭ ceilalţĭ membri sunt datori să plătească casioruluĭ taxa hotărîtă de el pentru fiecare trimestru, orĭ pe un an; Aceştia so numesc membri activĭ şi aŭ dreptul să aleagă consiliul administrativ al societăţiĭ.

Art. 8. Afară de plata anuală un membru saŭ alt cineva care nu face parte, poate să dea o sumă de banĭ oare care pentru societate. Aceĭ care daŭ de la 2 francĭ până la 20, se numesc dăruitorĭ, ceĭ de la 20—40

leĭ se numesc *bine-făcătorĭ*, iar ceĭ de la 60 leĭ în sus se vor numi *Marĭ bine-făcătorĭ* aĭ societăţiĭ. Acest nume îl vor purta şi ceĭ de altă naţie, care vor dărui astfel de sume. Societatea e datoare să onoreze pe asemenea oamenĭ.

Art. 9. In adunarea generală. *Mariĭ bine-făcătorĭ, bine-făcătoriĭ,* şi *dăruitoriĭ* nu aŭ dreptul să se amestece în lucrurile membrilor, numaĭ dacă 3|4 din membri pot să aleagă din aceştia ca eforĭ.

Art 10. In adunarea generală dacă se va isca vr'o neînţelegere membriĭ sunt datorĭ să asculte pe preşedinte şi să se tranşeze chestia.

Art. 11. Baniĭ daţĭ cu dobîndă de către casier, trebue ca în inscrisurĭ să figureze şi numele preşedinteluĭ, a casieruluĭ, a secretaruluĭ, orĭ cu eticheta de *Eforiĭ şcoaleĭ romîne din Coriţa.*

Art. 12 Preşedintele, casierul şi secretarul cu toate că o să se iscălească în registru pentru sumele primite, sunt datorĭ să asigure societatea prin înscrisurĭ care vor fi pastrate de un membru ales de toţĭ.

Art. 13. Casierul nu are dreptul să cheltuiască nicĭ un ban, fără încuviinţarea Eforilor, ĭar cînd va fi vorba de vr'o sumă maĭ mare, atuncĭ va trebui aă i se dea încuviinţarea în scris ĭar secretarul le va trece în catalog.

Art. 14. Casierul nu trebue să ţie maĭ mulţĭ banĭ de cît atîţia cîţĭ e nevoe pentru întimpinarea cheltuelilor, ĭar restul să se plaseze ca să producă.

Art.. 15. Din suma totală Eforiĭ nu pot dispune de cît în modul următor: Cînd suma totală va fi de 2000 leĭ se va cheltui numaĭ 1|4 din cîştig; Cînd va fi de 3000, se va cheltui 2|3 din cîştig, ĭar cînd se va ridica la 5000 se va cheltui 3|4 din cîştig, se va păstra întotdeauna norma asta, până cînd societatea va fi în stare să-şĭ clădească singură şcoala şi să rămîe un depozit de 5000 leĭ din al cărui venit se vor ajuta şi familiile sărace, iar cu plata anuală a membrilor să se sporească suma din an în an.

Art. 16. Baniĭ strînşĭ în societate vor fi 1) din plata anuală a membrilor, 2) din plata de la zilele onomastice, 3) din vinderea cărţilor şcoaleĭ 4) din donaţiunĭ, 5) din cîştigul sumeĭ totale.

Art. 17. La sfîrşitul anuluĭ toţĭ membriĭ se vor întruni ca să-şĭ dea samă de socotelĭ, situaţie şi să aleagă alţiĭ orĭ să lase tot pe aceĭ conducătorĭ.

Art. 18. Alegerile se vor face în modul următor; din toţĭ membriĭ se va alege. Preşedintele şi ceilalţĭ cincĭ. In caz de neînţelegerĭ majoritatea învinge.

Art. 19. Dacă un membru nu este prezent în ziua adunăriĭ, nu are dreptul maĭ tîrziŭ să reclame pentru deciziunile luate de întrunire.

Art. 20. Cîţĭ Romînĭ aŭ să se înscrie după fundatorĭ aŭ fie ca ajutorĭ şi nu aŭ dreptul de vot la alegere, ĭar fundatoriĭ pot să aleagă din aceştia pentru administraţie şi orĭ ce inscriere se va face cu avizul preşedinteluĭ.

Art. 21. Cu timpul cînd membriĭ o să întimpine lucrurĭ grele, cărora nu le pot da soluţie, în adunarea generală pot să modifice orĭ o să maĭ adaoge la statute.

Statutele societăţeĭ „Fărşerotul“ din America

Cap. I. Scopul societăţiĭ.

Art. 1. a) Se ajute familiile sărace din sus zisele comune precum şi pe toţĭ aceĭ membri care aŭ luat parte la fundarea acesteĭ socirtăţĭ.

b) Să ajute pe memb iĭ eĭ cînd va fi nevoe.

c) Să înzestreze fetele sărace şi orfane.

d) Să ajute pe băeţiĭ săraci procurîndu-le cărţĭ şi haine.

Art. 2. Aceste ajutoare nu se vor face pănă ce societatea nu va avea un capital de 1600 Dolarĭ.

Art. 3. De se va întîmpla vre-o nenorocire, unuia din membri, maĭ nainte ca societatea să aĭbă capitalul sus zis, atuncĭ membriĭ sunt datorĭ săl ajute prin subscriptie, dînd fie-care cît vrea.

Cap. II. Membriĭ societăţiĭ.

Art. 4. Membriĭ societăţiĭ sunt de două felurĭ : activĭ şi onorificĭ.

Activĭ se cheamă aceĭ membri care plătesc regulat taxa lunară a societăţiĭ şi fac toate cele ce sunt scrise în aceste statute.

Onorificĭ sunt aceĭ membri care ajută societatea cu cît vrea şi nu aŭ dreptul să fie aleşĭ ca membri în comitet.

Orĭ ce romîn poate să fie membru onorific.

Cap. III. Datoriile membrilor.

Art. 5. Membriĭ sunt datorĭ :

a) Să facă ca societatea să sporească;

b) Să ia parte la toate adunările, şi cînd nu se poate să lase delegat în locul lor.

c) Trebue să îndeplinească cu plăcere orĭ ce însărcinare i s'ar face din partea societăţiĭ:

d) Să plătească regulat taxa lunară şi să se conducă după statutele eĭ;

e) Acela care nu plăteşte taxa trebue să motiveze faţă de membri de ce nu plăteşte.

Cap. IV. Taxa de inscriere.

Art. 6. Taxa de inscriere a membrilor societăţiĭ este după plăcerea fie-căruia iar cotizaţia lunară va fi de 25 senţĭ, pentru ceĭ din America, şi de 2 piaştri pentru ceĭ din Turcia.

Art. 7. Perd dreptul de membri toţĭ aceĭ cari: a) Cînd se retrag din societate de bună voe şi fără cauză. b) Cînd se constată că lucrează cont a societăţiĭ: c) Cînd nu plătesc taxa fără ca să aibă vre-o nemulţumire din partea societăţiĭ.

Art. 8. Toţi aceĭ care se retrag orĭ sînt daţĭ afară din societate nu au dreptul se pretindă ceva.

Cap. V. Comitetul.

Art. 9. Comitetul va fi format din 11. 9, 7 orĭ 5 membri, după nevoile localităţiĭ unde se află.

Art. 10. Acest comitet va fi ales din membri activĭ, un preşedinte, un vice-preşedinte, un secretar, doĭ controlorĭ, un casier şi cincĭ membri consilierĭ. (Eĭ trebue să fie bătrînĭ).

Art. 11. Datoria fie-cărui membru este a lucra în limitele posibile ca societatea să prospere.

Art. 12. Membri administratorĭ sunt datorĭ de a se întruni ori de cîte ori este nevoe.

Art. 13. Membriĭ din comitet se aleg pe un an.

Cap. VI. Averea societăţiĭ.

Art. 14. Averea societăţiĭ se compune: a) din taxa de înscriere, b) din cotizaţia lunară, c) din alte ajutoare mici şi marĭ date de membri onorificĭ şi activĭ.

Art. 15. Această avere este lasată comitetuluĭ care este responsabil de ea.

Art. 16. Comitetul trebue să cearā avizul tuturor membrilor cînd e vorba de dat ajutoare marĭ, iar pentru cele micĭ cît şi pentru alte cheltuelĭ nu e nevoe de aviz.

Cap. VII. Adunările societăţiĭ.

Art 17. Adunările sunt de două felurĭ: generale şi extraordinare. In aceste adunărĭ o să se discute despre ori şi ce priveşte societatea.

Art. 18. Comitetul este dator ca la finele anuluĭ să dea socoteală în faţa tutulor membrilor.

Cap. VIII. Disolvarea soc.

Art. 19. Societatea nu se disolvă decît numaĭ atuncĭ cînd vor fi maĭ puţinĭ de 10 membri.

Art. 20. Pentru a evita orĭ ce neînţelegere articolele vor fi iscălite de toţĭ membri.

Fărşăroţiĭ

Inscripţiile Monastirei Neamtu [1]

(Urmare)

120. *Inscripţia de pe Epitrahirul Mitropolituluĭ Varlaam Moţoc din M-rea Secul.*

La M-rea Secul este epitrahirul Mitropolituluĭ Varlaam Moţoc, făcut ca aurar pus în două, marginile încheete cu nouă bumbĭ de argint auriţĭ.

Pe amîndouă laturile sunt cusute cu fir bun de aur şi argint, icoane—tot cîte două părechĭ de fiinţĭ aşa:

1). Doĭ serafimĭ ţin o inscripţie: *„Şisto Krilat“* (a) (cu şase aripĭ.—peste tot).

2). Maica Domnuluĭ cu sf-tul Ioan Botezătorul.

3). Sfinţiĭ Apostolĭ Petru şi Pavel.

4). Sfinţii Evanghelişti Maftei şi Ioan.

5). Sfinţiĭ Evanghelişti Marcu şi Luca.

6). Sfinţiĭ Apostolĭ Simon cu Andreĭ.

7). Sfinţiĭ Apostolĭ Vartolomeĭ cu Iacob.

De desupt are scris inscripţia următoare:

† *„Acest Epitrahir l'aŭ făcut Varlaam Mitropolitul Suceveĭ.* 7150 (1642).

(a) *Şisto Crilat*, vorbe slavone care se traduc:

1). Şase aripĭ. 2). Peste tot. 3). A tot ţiitorul. Cine va face comparaţie între epitrahiria următoare:

1). Epitrahirul luĭ Postelnicu Cozma Şerpe, din anul 1470 din M-rea Neamţu,—cu sfinţĭ.

---

1). A se vedea numerele anterioare.

2). Epitrahirul Mitrofaneĭ Ureche din 1608 din M-rea Secul,—cu sfinţĭ în culorĭ.

3). Epitrahirul Mitropolituluĭ Varlaam Moţoc din anul 1642, cu sfinţĭ în culorĭ.

Acela se va încredinţa despre: arta lucrărilor, coloritul materialuluĭ, simetria desemnurilor, ştiinţa scripturilor, arta cusutuluĭ, trăinicia lucrărilor şi sinceritatea lucrătorilor vechĭ, faţă de înşelăciunea lucrătorilor modernĭ.

121. *Inscripţia de pe sacosul Mitropolituluĭ Varlaam Moţoc din Mrea Secul.*

† „Acest sacos l'aŭ făcut Varlaam Arhiepiscop şi Mitro-„polit, Vleat: 7146 (1638).

Sacosul este de catifea varde închisă,—simplă, laturile împresurate cu unsprezece bumbĭ de aur pe o parte; peste tot are 22 bumbĭ. Are împrejur garnitură din cusutură cu fir bun de aur, în deosebite lăţimĭ. Cusutura e prea solidă; florile prea artistice. Tot aşa este cusată şi nebederniţa cu fir cu aur şi cu sfinţĭ. Mitropolitul Varlaam a fost nalt, subţire şi luxos; a murit la 1627, August.

122. *Inscripţia de pe Evanghelia Mitropolituluĭ Ghedeon din M rea Secul,* (tradusă).

† „Cu voia tatăluĭ şi lucrarea fiuluĭ şi cu săvîrşirea sfîn-„tuluĭ Duh, atot vezitoruluĭ şi prea bunuluĭ Dumnezeŭ, carele „dă după început şi sfîrşit. Inceputu-s'aŭ şi s'aŭ săvîrşit a-„ceastă sfîntă Evanghelie, scrisă cu blagoslovenia şi cu poron-„ca, cu darea şi cu osîrdia şi cu buna voinţă a preosfinţituluĭ „părinteluĭ nostru *Ghedeon* Arhiepiscopul şi Mitropolitul Suce-„veĭ, originar din sfînta Mănăstire care se zice Pîrăul-uscat „Secul unde este hramul, tăerea cinstituluĭ cap al sfîntuluĭ şi „slăvituluĭ prooroc înainte mergător şi Botezătorul Ion, anume „Secul, ca să fie luĭ spre rugă şi pomenire şi părinţilor luĭ „veşnica lor pomenire. Dacă cineva prin îndemnarea diavo-„lească ar îndrăzni să ia saŭ să vîndă această carte fără bla-„goslovenia părinteluĭ maĭ sus numit, acela să fie ne ertat de „Domnul Dumnezeŭ şi de prea curata luĭ maică şi de 318 Pă-„rinţĭ ceĭ de la Nicheiia. Amin. In zilele luĭ Ion Istratie Da-„bija Voevod. Atuncĭ era crîngu soareluĭ 4, al luneĭ 9, mîna „anuluĭ 5, în anul 7172 (1664) şi saŭ săvîrşit în luna luĭ Mart 14".

Pe fila din urmă altă inscripţie romînă:

„Maĭ apoĭ de toate mă rog cine va ceti pe această carte, „să nu mă giudice numaĭ de cît pînă nu veţĭ socoti isvoadele „şi veţĭ afla pe ce cale am îmblat. Adevăr şi eŭ om sînt şi am „şi putut greşi ceva, am silit din cît am putut să nu greşesc, „maĭ vîrtos de toate spre aceasta ne-am silit,—să ţinem înţele-„lesul sfîntuluĭ Duh, că scriptura fără înţeles, este ca şi trupul „fără suflet. Deci orĭ ce cuvînt saŭ silă va fi greşită,—iară voĭ „părinţĭ sfinţĭ şi fraţĭ cetiţĭ pe cartea aceasta şi cu blîndeţe „îndreptaţĭ. Pentru că n'aŭ scris Duhul sfînt nicĭ Inger, ce aŭ „scris o mînă întinată şi foarte păcătoasă, decĭ vă rog bine să

„cuvîntaţĭ, iar nu blestemaţĭ, ca şi voĭ să luaţi blagoslovenie „de la Domnul Dumnezeŭ în vecĭ amin. Mult păcătosul Daniil „aŭ scris“.

Mitropolitul Ghedeon este din M-rea Secul, ctitor mare. El aŭ dăruit M-reĭ un pămînt la Căpoteştĭ cumpărat de la Cristea nepotul luĭ Hasan, la 1661. El aŭ dăruit Evanghelia scrisă maĭ sus, pe hărtie groasă ca pergamentul, îmbrăcată, argintată, aurită la 1664. El aŭ dăruit M-reĭ Secul: Cetatea Neamţu cu M-rea sfîntuluĭ Nicolae din Cetate, cu toate averile eĭ mişcătoare şi nemiscătoare, după cum şi luĭ i le dăduse Dabija Vodă la 1665 Februarie 6, Ghedeon aŭ păstorit după Mitropolitul Varlaam Moţoc, căruĭa ĭ-aŭ fost ucenic şi următor. 1655 încoace Ghedeon aŭ hirotonit pe Lăzăr Beranovicĭ Episcop la Cernigov la Cazacĭ la 1657 Martie 8.

Sub Mitropolitul Ghedeon s'aŭ zidit la Secul, biserica Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ cu pirgul despre răsărit la 1665 înoită 1652. Ghedeon aŭ episcopit la Huşĭ între aniĭ 1645 la 1655, cînd trece mitropolit, după Varlaam Moţoc, căruĭa ĭ-aŭ fost ucenic şi următor, prin favoarea luĭ Ştefan Gheorghiţă Vodă.

Mitropolit între aniĭ 1655—1660; şi 1664 Ghenarie 5—1673 cînd aŭ murit şi s'aŭ îngropat la M-rea Secul, partea despre nord-ost. Cr. Huşĭ 116; ist. M-reĭ Secul 1.97; 101, 106 şi altele. (Ist. M. N. t. X. 415, 418 documentele).

123. *Inscripţia de la Seminarul cel mare din M-rea Neamţu din 1856.*

„Arhimandritul Dionisie Romano, cînd aŭ fost Stareţ în M-rea Neamţu, din ordinul luĭ Grigorie Ghica Vodă, aŭ zidit edificiŭ (local) pentru un seminar mare pe 16 anĭ cu studenţĭ dintre călugărĭ, cu profesorĭ călugărĭ. Edificiul era foarte spaţios clădit la al doilea rînd pe colţul patratuluĭ M-reĭ deasupra trapezeĭ cu două faţade marĭ. O faţadă căta spre afară de M-re spre sud spre coasta schituluĭ, altă făţadă căta spre înlăuntrul M-reĭ spre bisericĭ spre nord-est spre munţiĭ pleşuvĭ.

Pe faţada întăĭ era o evanghelie foarte mare de piatră cioplită, pe evanghelie o cruce mare de piatră aurită. Evanghelia deschisă,—foarte bine era imitată cartea,—pe Evaughelie era scris cu slove marĭ de aur, titlul:

† *„Eŭ sunt, lumina lumiĭ“*

Această inscripţie era aşa de mare, că se putea ceti de pe coasta schituluĭ Vovidenia.

Pe faţada ce căta spre M-re era alt frontespiciŭ cu altă cruce mare aurită cu altă evanghelie, pe care tot cu litere de aur se cetea:

„Eu sunt calea, adevărul şi viaţa“

„Eŭ scriitorul Narcis, sunt un elev din acest mare seminar; atuncĭ aveam numele Neculaĭ Costescu. Rector era Sf. Sa Părintele Protosinghel Ghenadie Popescu, adus din Viena.

Profesoriĭ eraŭ:

Venedict Georgescu Ieromonach.
Policarp Popescu Ierodiacon (în urmă Arhiereŭ).
Climent Nicolaŭ Ierodiacon.
Ioasif Gheorghian Ierodiacon (în urmă Mitropolit) şi alţiĭ.

„In urmă, acest seminar s'a mutat la tipografie, cursurile s'a schimbat, profesoriĭ s'a primenit în mare parte; până cînd seminarul s'aŭ prefăcut în şcoală primară, care şi ea s'a desfiinţat după cîţĭ va anĭ în urmă.

Acum şcoala, inscripţiile şi frontespiciile nu există. Citeşte detaile la istoria M-reĭ Neamţu Mss. tom. 6. pag. 134, 218, 462, urmăreşte pe la locurile respective.

124. *Inscripţia de la Arhondaricul cel vechĭ din M-rea Neamţu.*

† „Aceste chiliĭ după cum să văd cu beciurĭ s'aŭ făcut „în zilele bine-credinciosuluĭ şi de Hristos iubitorul Domn Mi„hail Suţul Voevod. De preosfinţia Sa Iacov Stamate Mitropo„litul Moldoveĭ spre veşnica sa pomenire. Care s'aŭ început în „vremea părinteluĭ Stareţul *Paisie* la anul 1794 April 1, şi s'aŭ „săvîrşit la anul 1796 Septembrie 16 zile".

(V. No. 36 şi 96).

125. *Crucea Vitelor.*

In veşmîntăria M-reĭ Neamţu se păstrează o cruce neagră de metal turnat în fabrică, greŭ de făcut. Cruce neobişnuită de forma alăturată icea şi pe care cruce toţĭ bătrîniĭ ceĭ vechĭ o numesc:

Crucea vitelor

Crucea singură este lungă de 10 c. cu piciorul este de 21 c., lată de 2 c. şi curmezişul de 6 c. şi groasă de 1 c. este cruce neagră săpată cu chipurĭ de sfinţi în relief, pe o parte are răstignirea D. H. cu 4 sfinţĭ pe la cornurĭ, pe ceea parte arte botezul D. H. cu 4 sfinţĭ pe la colţurĭ, chipurile sfinţilor aŭ eşit cam înecate din tipar, nu se pot citi. După ipoteza bătrînilor ar fi sfinţiĭ următorĭ:

1, Sf. Spiridon . . . . . 12 Decembrie.
2. Sf. Modest . . . . . . 18 „
3. Sf. Ignati . . . . 20 „
4. Sf. Trifon . . . . 1 Fevruarie
5. Sf. Haralambie . . . . . 10 „
6. Sf. Vlasie . . . . 11 „
7. Sf. Mina. . . . . 11 Noemvrie
8. Sf. Artenie Ducsui . . . 20 Octomvrie.

Această cruce este turnată în tipar dublu (două tipare) cu două feţe,—despărţite una de alta, apoĭ inădindu-se dosurile ne dă crucea văzută cu două feţe cu chipurĭ în relief, pe muchie se vede cum sunt împreunate—amîndouă părţile de ne dă crucea întreagă. Crucea este turnată din toate metalurile cunoscute de lumea veche p. c. din aur, din argint, din platină,

din aramă, din zinc, din fier şi din alte metalurĭ (icĭ-colea în zare se vede aurul strălucind).

Crucea Vitelor aice în M-rea Neamţuluĭ are o vechime nesămuită, nime nu-şĭ poate închipui macar aproximativ cine a făcut'o şi cînd.

Bătrîniĭ spun că în vechime M-rea Neamţu ca şi toată ţara Moldoveĭ avea multe vite de tot felul şi de cîte orĭ se întîmpla vre-o boală între vite, strîngea vitele la ocol, preutul ducea crucea acolo, făcea agheazmă (cu crucea vitelor) şi sf. Maslu, amesteca Mirul de la Maslu cu agheazma stropia vitele peste tot, le bine-cuvînta cu crucea lor şi toate vitele se făceaŭ sănătoase.

Cu acest chip foarte simplu strămoşiĭ noştri apăraŭ vitele lor de toate boalele vremiĭ lor, de atuncĭ din vechime aŭ rămas în M-re acea cruce zisă crucea vitelor. Eŭ Narcis ştiind aceasta de la bătrînĭ şi auzind că la noĭ în M-rea Neamţu mor vitele de o boală zisă *armorar* (aŭ murit treĭ vacĭ într'o zi), am trimis acolo la Branişte pe părintele Anania Mogoş şi cu alţĭ părinţĭ cu această cruce, aŭ făcut agheazmă şi Maslu, aŭ stropit vitele, le-aŭ blagoslovit cu crucea lor şi de atuncĭ 4|17 Fevruarie 1908 toate vitele sunt sănătoase.

In zilele noastre nu se ştie nimica prin ţară despre crucea vitelor şi de aceea eŭ am scris aicea ca să fie de ştiinţă la urmaşĭ. La zilele noastre cînd se întîmplă boale de vite să închide satul şi vitele rămîn la voia boaleĭ, unele mor de pesta bovină, altele scapă din voia ceruluĭ.

(Va urma) **Arhiereu Narcis Creţulescu**

DĂRI DE SAMĂ

Dr. Traian Bratu: Creaţiunea poetică cu deosebită privire asupra clasicilor germanĭ. Studiu de poetică. Iaşĭ 190.).

O operă de artă nu e numaĭ, nu trebuie să fie, un prilej maĭ mult de extas, de contemplare pasivă. Ca orĭce făptură organică îşĭ are viaţa sa pornită în anumite condiţiĭ, dezvoltată în anumite împrejurărĭ.

Şi dacă ceĭ maĭ mulţĭ arareorĭ trec maĭ departe decît impresia primă, condiţionată de atîtea şi atîtea accidente streine cu totul operiĭ de artă, o datorie totuşĭ impune ca de la început, însăşĭ condiţia eĭ de viaţă, din punctul de vedere al dăinuireĭ eĭ reale, întregĭ [1]: cunoaşterea eĭ, tocmaĭ in acele condiţiunĭ în care apare, în acele împrejurărĭ în care se dezvoltă. Nu atribuindu-ĭ ceĭa ce nicĭ n'a visat autorul să-ĭ dea,

---

1). Do aropereĭ de artă i se spune prea bine la naştere: „dute în lume şi vorbeşte cu fie-care". (Firdusi).

nu complectînd-o cu consideraţiĭ din domenĭul nesfîrşit al subĭectivităţiĭ—se înlesneşte însă această cunoaştere; cel mult din sugestie în sugestie autorul se trezeşte cu o nouă operă pe care critica aceasta i-o atribuĭe şi de care, fireşte, el, autorul, nu ştie cum se scape maĭ curînd. Opera de artă, ea însă-şĭ, în primul plan, considerarea eĭ în fie-care moment, aceasta e cea dintăĭ datorie a *criticeĭ.*

Fără a o spune undeva în chip formal, autorul, acesta e firul conducător al lucrăreĭ sale. Şi alcătuirea internă a acesteia ĭea astfel o desfăşurare în argumente, aproape polemică, sfîrşind cu o experimentare.

Să urmărim pe rînd această argumentare. Ne aşteptăm, fireşte, ca prin succesul saŭ nesuccesul eĭ să se afirme saŭ nu, adevărul criteriuluĭ enunţat maĭ sus. Cum, deşi e vorba de o veche tradiţie a criticeĭ germane bunăoară, care se aplică aicĭ în cazul nostru,—discuţia se urmează cu dovezĭ pro şi contra şi maĭ ales cu fapte—lucrarea d-luĭ Bratu însamnă încă o experienţă, să vedem dacă şi o dovadă maĭ mult.

Pînă a întra în tratare, autorul găseşte necesar să lămurească mult dezbătuta chestiune a „geniuluĭ", e vorba de artist, de geniul poetic. Autorul ĭea o poziţiune precisă: nicĭ ereditatea, nicĭ rasa, nicĭ mediul, saŭ momentul nu pot explica naşterea geniuluĭ. S'aŭ vînturat părerile cele maĭ deosebite, unele maĭ verosimile de cît altele, totuşĭ ceva, a rămas şi rămîne dincolo de puterea de pătrundere a minţiĭ omeneştĭ, drept e, ca multe altele încă: acel neaşteptat, fără îndoĭală divin care „scoate bunul din răŭ" [1]), „limpede ca eterul, deşi de nemăsurată adîncime, vizibil, dar o taĭnă pentru raţiune" [2]) —geniul.Autorul găseşte însă corectivul: „dacă nu putem şti cînd şi de ce se iveşte geniul poetic, putem cerceta, ce elemente îl constituĭe, care-ĭ sunt notele esenţiale, în ce mod creĭază, în ce mod se manifestă" (P. 16). Cu aceasta se întră în tratare.

Poetul nu e un om ca orĭ care; însuşirile naturale ale tuturora la el sunt potenţate „vede maĭ bine, aude maĭ bine, deosebeşte şi alege cu maĭ multă subtilitate impresiile avute" etc., zice autorul (p. 18) şi urmează în precizarea atitudineĭ pe care poetul o are îndeosebĭ de acea a omuluĭ de ştiinţă. La ceasta o mică observare: Se poate vorbi despre o potenţare a însuşirilor artistuluĭ în deosebĭ de lumea cealaltă,—cu o restricţiune însă: nu aceasta deosebeşte pe artist, în cazul nostru, pe poet; şi aceasta scapă d-luĭ autor. Ce deosebeşte pe artist de cocoşatul luĭ Caragiali, care, privind răsăritul soareluĭ în zoriĭ uneĭ dimineţĭ de vară,—rămîne cu sufletul ca go-

---

1). *Gutes aus Gutem, das kann jedweder Verständige bilden*
Aber der Genius ruft Gutes aus Schlechtem hervor
Schiller Der Nachahmer, Säkul. Ausg. I, 144.

2). *Klar ist der Aeter, und doch von unermeslicher Tiefe*
Offen dem Aug, dem Verstand bleibt er doch ewig geheim.
Ibidem.

lul uneĭ harfe zbucĭumată de acordurĭ? Vede maĭ bine artistul, aude maĭ bine, deosebeşte şi alege cu maĭ multă subtilitate? Nu, fără îndoĭală. Incă un suflet care tremură cu fiece înfiorat al natureĭ în încîntările eĭ, ca şi poetul, artistul. Atuncĭ? De n'ar avea privighitoarea glas, ĭ-am asculta flueratul minunat din lemnul de teĭ! Artistul are cuvînt, ştie să spuĭe, ritmul surprins se face vers; cocoşatul şi ca el toţĭ ceĭ ce-şi îngroapă operile cu eĭ ca legendarul Numa cărţile sale,—nu; aceasta e deosebirea, se pare, în chestiunea ce ne priveşte, de oare care însemnătate.

Creaţiunea artistică e condiţionată de fantazie care poartă un intreg cortegiŭ vesel, vioĭ, saŭ posomorît, îndurerat—„e o ferbere continuă“ zice autorul, „fantazia poate lucra în aşa fel încît să se nască o a doua lume deosebită de lumea realităţii“—această fantazie caracterizează pe poet. Realităţile sunt elemente, fantazia le topeşte şi scoate ceva noŭ adesea, deosebit de realitate totdeauna. De aicĭ şi pînă la diferenţiarea artelor nu e departe; muzica, sculptura, pictura, poezia: „după nota particulară a acesteĭ lumĭ a fantazieĭ, după dispoziţiunile speciale înăscute ale omuluĭ“ (p 26). De la sentiment şi imagină prin legătura vorbeĭ—(se arată întru cît materialul de exprimare înlesneşte maĭ mult în muzică şi artele plastice de cît în poezie—cuvîntul, fără să se insiste îndeajuns, mi se pare, în ce priveşte însemnata graniţă între poezia inainte de cuvînt şi după)—maĭ apoĭ prin ritm, cadenţă, rimă—se ajunge rezultatul rostit al fantazieĭ potrivit materialuluĭ săŭ—poezia. Că, în orĭ care caz considerat, altul e raportul între poet şi realitate, e firesc; din această varietate de atitudinĭ dar neînţenţionate (menţiunea autoruluĭ) rezultă clasificarea în: clasic saŭ romantic, idealist saŭ realist, naiv saŭ sentimental (accepţia luĭ Schiller) şi d. autor explică aceştĭ termenĭ (p. 28 şi urm.). Departe de a exagera măsura în care fantazia contribue la creaţiunea artistică, autorul insistă imediat asupra elementuluĭ intelectual, voluţional care conlucrează armonic cu cel afectiv. După acest prim capitol în care se arată rolul fantazieĭ în creaţiunea artistică şi acţiunea eĭ—se urmăreşte în capitolul următor cele maĭ de căpitenie însuşirĭ ale eĭ: libertatea cu obiectivitatea (dar condiţionată şi de elementele de memorie şi de legile psichologice ale reprezentaţiuneĭ care duce la deosebirea de rasă şi diferenţa de caracter între literaturile diferitelor popoare) puterea de vivificare a poetuluĭ pentru sine şi cu aceasta, prin opera sa, pentru alţiĭ—cu exemplul tipic: Goethe. Până acum autorul n'a vorbit de partea de subconştient de care sînt legate cele maĭ multe din elementele prime; autorul şi o rezervă pentru faza premergătoare a creaţiuneĭ, la inspiraţie (p. 50 şi urm.).

Cu cîteva revenirĭ în lămurirea geniuluĭ se încheie partea a doua: Fantazia şi geniul poetic şi urmează a treĭa: Creaţiunea poetică cu: a) concepţiunea b) purtarea, elaborarea internă şi c) naşterea, forma exterioară.

Să urmărim în scurt şi aceste faze indicînd punctele esenţiale, preveniţi că de aici calea e mai limpezită şi elementul conştient, aproape.

Creaţiunea poetică cuprinde trei momente principale şi autorul le numeşte cu termeni din embriologie ceea ce încă vrea să vădească asemănarea produselor artistice cu fiinţele organice, dat fiind—fireşte, materialul pur spiritual ce stă la baza celor dintâi:—*concepţia, purtarea* saŭ elaborarea internă şi *naşterea*.

In fantazie mişună o lume de imagini, poetul trăeşte, simte, e impresionat de multe. Un pas— cît de greŭ de făcut adesea şi de cîte ori cu stîngul!—şi imaginile se lămuresc deplin, să coordonează oarecum, plăzmuirea poetică, *concepţiunea*, e împlinită. Fantazia cu puterea ei vivificătoare aduce în plină lumină a conştiinţei tot ceea ce e haină a locurilor de unde vin soliile—un fior, o străfulgerare—inspiraţia—concepţia. O vedenie reprezintă o operă nouă în prima ei fază (p. 70). Ideea generală, scena principală, caracterul în momentul decisiv, acestea se văd limpede în momentul concepţiunii restul se grupează în mod vag în jurul lor (p. 71) Ce înteţeşte această mişcare? ceva aşa de puţin însemnat adesea! o sugerare, o asociaţiune neaşteptată; fiecare moment ascunde pentru poet o surpriză. Cu citate din mărturisiri diferite se exemplifică fenomenele caracteristice observate, ori cît fireşte, potrivit caracterului de subtilitate ce aŭ, aceste mărturisiri sunt relative.

Ajuns aici cursul fantaziei creatoare, ca izvorul repede de munte mai tulbure uneori, alteori limpede ca cristalul, începe a se resimţi de noi accidente în cale; intervine reflexiunea propriŭ zisă, chiar un element activ voluntar care o deosebeşte cu totul de mai vechile forme de dezvoltare.

Astfel începe *purtarea*, elaborarea internă până la o desăvîrşită „innere Form". Rămîn în urmă inconştientul, spontaneitatea—inspiraţia—urmează legături variate între conştient şi inconştient (Goethe). Că nici aici nu sunt legi după cum nu sunt graniţi, e evident. Fapt e, pe măsură ce păşeşte mai departe elaborarea internă—creşte elementul voluntar reflexiv. Atîrnînd de vîrstă şi de alte variate consideraţii, un fenomen saŭ altul apare şi se consumă altfel, cu fie-care caz considerat. Şi autorul vorbeşte de „dispoziţie", de stimulente saŭ de potenţarea cu efect negativ al elementului reflexiv ca urmare a unei deosebite conformaţii sufleteşti la unii (Hebbel, Ludwig).

Acum abia, după acest proces de creştere, urmează cel de al treilea moment în creaţiunea poetică, cel din urmă: elaborarea, *naşterea*.

Aceiaşi lipsă de legi preexistente şi aici ca şi în faza a doua. Variind după subiectivitatea fiecărui artist şi naşterea operii sale îi e proprie lui. Goethe şi Grillparzer în tinereţe scriaŭ fără plan deşi lucrări de dimensiune. Aceleaşi condiţii acţionează apoi diferit asupra mai multor exemple conside-

rate; Schiller pe patul de moarte dicta la Demetrius. Rămîne doar puterea dc exteriorizare, dar şi aici autorul crede că ceia ce nu are artistul înăscut îi dă exerciţiul, după vorba luĭ Herder: „keine Kunst ist ohne Übung möglich" şi că, de altfel după cum zice Hebbel: „Kraft und Erkenntnis bedingen sich im Dichter, wie überall, gegenseitig".

Cu relevarea punctuluĭ de vedere general a opereĭ de artă, intruchiparea ideeĭ cereştĭ în expresie desăvîrşită şi prin aceasta rostul eĭ lumesc—se încheĭe lucrarea.

Potrivit acesteĭ dezvoltări teoretice propriŭ zise, autorul îĭ adaugă şi o experimentare: modul de a lucra a luĭ Schiller: Warbeck, lucrare apărută fără vreo altă lămurire teoretică, în Convorbirĭ literare, 39, 438.

Exemplul e cel maĭ nimerit. Warbeck e şi un proect, are şi fragmente deplin elaborate; e apoĭ între puţinele lucrărĭ similare care îngăduĭe o analiză de acest fel. Şi, hotărît, autorul avea nevoĭe de o asemenea. Enunţărilor teoretice din întăia parte a lucrăriĭ autorul li poate găsi acum maĭ mult saŭ maĭ puţin corespondenţa în faptă; maĭ ales, fireşte, elaborarea internă ca şi naşterea propriŭ zisă care adesea o vădeşte. Că autorŭl găseşte maĭ mult forţă intelectuală şi prea puţin creatoare, se explică, e vorba de Schiller.

Intr'un stil totdeauna precis, ştiinţific, autorul izbuteşte astfel cu succes să arăte: însemnarea creaţiuneĭ poetice, fazele prin care trece în opera de artă—ca şi, cît e cu putinţă, experimentarea arătărilor şi dovezilor teoretice.

I. A.

CRONICA

---

* *Jubileul de 70 de anĭ al d-luĭ Maiorescu.—La 15 Februarie c. d. Maiorescu şi-a serbat jubileul de şapte-zecĭ de anĭ, scurtă vreme după sărbătorirea d-sale de universităţile din Iaşĭ şi Bucureştĭ ca omagiŭ pentru activitatea sa profesorală. Ziarele şi revistele romîneştĭ din toate părţile aŭ găsit vorbe bune şi mulţămirĭ pentru rodnica sa activitate culturală. E o frumoasă pildă de sărbătorire a munciĭ, a înţelepciuniĭ unite cu cinstea, cu iubirea. Alte neamurĭ sînt marĭ şi bogate în barbaţĭ luminaţĭ; noĭ sîntem un neam mic şi, cînd şi cînd răsare şi în viaţa noastră—lumină adevărată. Cît oare să o iubim, să o sporim cu sufletele noastre, învăţîndu-ne a ne pătrunde de bine-facerile eĭ? călcînd toată discordia frăţească? Să trăească d. Maiorescu şi cu el simbolul adevărateĭ bărbăţiĭ romăneştĭ.*

* In *Luceafărul* din Sibiŭ, No. 5 o dare de seamă asupra cîtorva din cele maĭ însemnate momente din activitatea culturală a d-luĭ Maĭorescu de d. Octav Tăzlăuanu. D. Dr. N. Drăganu notează la «cronică» după matricula

botezaților parohieĭ gr.-cat. din Năsăud că, Veronica Micle cu numele părinților Ana Cîmpeanu s'a născut în anul 1850 Aprilie 22, fiică a luĭ «Ilie Campan cismariu și Ana muĭerea».

* No. 1 al *Junimeĭ Literare* din Cernăuțĭ e închinat pomenireĭ de două zecĭ de anĭ a morțeĭ luĭ Ion Creangă și scriitorilor din regat a căror șezătorĭ literare de la Cîmpulung și Suceava ca și de la Cernăuțĭ aŭ ridicat ca un singur suflet toată romînimea bucovineană. Se dă frumosul cuvînt despre Ioan Creangă a d-luĭ Mihail Sadoveanu și conferința d-luĭ G. Tofan despre acelaș—Articole și notițĭ de scriitorĭ din țară.

Agricolae, fructusque feros mollite colendo dar nu uĭtațĭ pe *Vergil.*

* A apărut No. 1 din «*Revue de Roumanie*» publicație de aproape unsprezece coale -sub direcția d-luĭ Virgil Arion cu arătarea unuĭ mare număr de colaboratorĭ. O revistă romînească în limba franceză împlinește o foarte însemnată nevoĭe în viața noastră de astăzĭ. 1) Străinătatea ne cunoaște de tot insuficient și adesea cu totul nefavorabil tocmaĭ din această insuficiență. In întâĭul rînd, decĭ, de cea maĭ mare însemnătate va fi: arătarea competentă a împrejurărilor viețeĭ romîneștĭ de astăzĭ, amenințată, cu desconsiderarea celor maĭ elementare datoriĭ, în Ardeal de pildă. Dreptatea nu e o formulă abstractă ci o realitate care poate suferi cele maĭ dureroase încălcărĭ cînd cineva nu și-o caută inteligent și energic. Cind a trăi pentru atîția însamnă a nu lăsa pe alțiĭ să trăiască, dator e să fie fiecare aprig și cu credință la apărarea sa; maĭ mult decît omul, «un popor e celuilalt lup» —In acest număr d. Teodor Crivetz sub titlul «Romîniĭ»—numărul lor și întinderea teritoriuluĭ pe care-l ocupă—dă tabele statistice și observațiĭ întemeiate, de cel maĭ mare interes. Izbutește să dovedească două lucrurĭ a) „că suprafața ținuturilor locuite de rasa romînească e de 324,297 km. patrațĭ". b) „că populația acestor ținuturĭ la sfîrșitul anuluĭ 1906 era aproximativ de 17 milioane de locuitorĭ din care cel puțin 12 milioane Romînĭ". Autorul încheĭe: „deși rasa romînească prin numărul eĭ, prin situația eĭ teritorială, prin aptitudinele eĭ civilizătoare ar fi putut avea un rol însemnat în concertul popoarelor, ea n'a avut totușĭ acest rol". Maĭ apoĭ: „Romîniĭ din Regatul liber aŭ o mare răspundere față de rasa romînească". Maĭ departe: „Interesele generale sînt astfel de schimbăcioase încît echilibrul puterilor este amenințat în fiecare moment" „Rasa romănească și în deosebĭ Romîniĭ din Regat aŭ datoria de a se ținea totdeauna gata pentru lupta care poate să se nască din sfărămarea echilibruluĭ între popoarele care sunt în contact cu noĭ", „Să nu uĭtăm că singuriĭ și ceĭ maĭ bunĭ amicĭ aĭ raseĭ romîneștĭ nu sunt și nu pot fi decît Romîniĭ". —In legătură cu problema revandicărilor naționale de o mare însemnătate e chestiunea situațieĭ Evreilor în Romănia a căreĭ interpretare în Străinătate nu ne face întru nimic onoare. Tratarea eĭ în *Revue de Roumanie* din acelaș punct de vedere—va trebui să urmeze. 2) Clarificarea situațieĭ noastre externe întru cît poate fi cuprinsă în marginile uneĭ publicațiĭ, e ĭarășĭ o datorie de însemnătate pe care *Revue de Roumanie* și-o asumă; în acest număr se publică o parte din lucrarea întemeĭată pe date științifice a d-luĭ Ilie Bărbulescu: „Romănia față de pretențiunile sîrbe, bulgare, greceștĭ în Macedonia" 3) Interesul pentru Știința, Literatura și Arta romînească intră iarășĭ între scopurile de frunte ale revisteĭ. Acest număr dă articole de dd. Ioan Peretz, T. T. Burada

Z. Arbore şi o bogată cronică. Frontispiciile după vechĭ publicaţiĭ romîneştĭ, tiparul îngrijit, daŭ revisteĭ o înfăţişare europeană.

Prezentîndu-se, în cele maĭ bune condiţiĭ, cu temeĭnice dovezĭ de competinţă—cu grele îndatorirĭ dar cu perspectiva împlinireĭ lor—astfel apare *Revue de Roumanie*. Vom da regulate dărĭ de samă.

* In *Convorbirĭ Literare* numărul pe Ianuarie se introduce o rubrică nouă: «Insemnări privitoare la istoria culturei romîneştĭ». Se găseşte nimerit să se înceapă sub titlu de «Unitatea culturală» cu comentarea întru nimic obiectivă a cunoscutuluĭ articol al d-luĭ Goga din *Lupta*. Se spune între altele: «criticele exagerate, orĭ de la cine (?) ar porni şi orĭ cuĭ (?) ar fi adresate, nu pot duce de cît la ştirbirea unităţiĭ» Şi totuşĭ unitate însamnă atîta suflet, atîtea silinţe! De bună samă e o „critică exagerată". de astă dată fără însemnătate.

* In No. 3 din *Ramurĭ* cea maĭ frumoasă descriere a excursiuniĭ şi a şezătorilor din Bucovina date de scriitoriĭ din Regat pentru pomenirea luĭ Ion Creangă: „In ţara fagilor" (impresiĭ din Bucovina) de d. Caton Theodorian.

* D. D. C. Moruzi se dovedeşte un foarte plăcut povestitor, spiritual şi vioiu—sfătos fără a se sili să fie, cu atît astfel maĭ atrăgător. „Cucoana Elencu Cămărăşiţa" din *Neamul Romînesc literar* No. 4 şi 5 e o figură izbutită.

* Intre *Viaţa Nouă* numerile succesive dela 15 Ianuarie şi 1 Februar şi respectiv „*Convorbirĭ critice*" interesantă polemică în ce priveşte.... ortografia—început de contribuţie la statornicirea uneĭ ortografiĭ desăvîrşite.

* In No. 1 din *Viaţa Romînească* de însemnat: „Cuconu Ioniţă Hrisanti" de d. C. Hogaş. Acelaş povestitor vesel, pătrunzător al descrierilor de călătorie cu o nuanţă de tristeţă resemnată, impresionantă.—Intre puţiniĭ inviotorĭ aĭ figurilor dispărute, aĭ «bătrînilor» cum le-a zis unul din eĭ, cel maĭ tînăr, d. Gîrleanu—d. Hogaş ca şi d. Moruzi aŭ adevărul întreg al imaginelor în toate amănuntele caracteristice; nu este icoana fumurie care se perde şi o regreţĭ ci, maĭ mult de cît atîta: viaţă întreagă apusă fără întoarcere pe care autorul, el însuşĭ bătrîn, a apucat'o şi o plînge prins de un fior de presimţire—şi cu el cel ce citeşte.

I.

ERATĂ: La pg. 41 din numărul trecut a se suprima cele din urmă treĭ rîndurĭ.

Dr. Traian Bratu.—Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germanĭ, studiĭ de poetică, Iaşĭ 1909, un vol. de 154 pag., pr. 3 leĭ.

Gheorghe Panu.—Cercetărĭ asupra stăriĭ ţăranilor în veacurile trecute, vol. I, partea I, 320 pag., preţul 8 leĭ, Bucureştĭ, 1909. Institutul de arte grafice Eminescu.

In editura Librăriei Socec Bucureşti au apărut:

Gh. V. Botez-Gordon. — Petale, versurĭ, Iaşĭ 1909, Preţul 1 leŭ 50 b.

James Caterly.— *Romîniĭ,* traducere de Eugen Lovinescu cu opt fotogravurĭ afară de text, Editura Librărieĭ Socec, Bucureştĭ, 1 volum de 216 pag., preţul 4 leĭ.

Em. Gîrleanu.—Cea d'întăĭ durere, nuvele şi schiţe. (ediţia II-a întregită), editura Librărieĭ Socec, Bucureştĭ, 1 vol., 281 pag. Preţul 2 leĭ 50 b.

In însemnata biblioteca Socec—Scriitorii Romîni—au apărut:

Dimitrie Cantemir.— Descrierea Moldoveĭ cu o notiţă introductivă, note explicative, un portret şi o hartă de *Miron Nicolescu,* No. 10 şi 11, număr dublu leĭ 1.90.

Poeziĭ populare din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 264 pag. No. 12—13, număr dublu, leĭ 1.90.

Basme din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 316 pag. No. 14—15, număr dublu, leĭ 1.90.

In escelentul institut de arte grafice „Minerva" Bucureşti 1909, au apărut:

Arhiereul Sofronie Craioveanul.—Noul testament, 318 paginĭ, cu ilustraţiunĭ. Pr. 4 leĭ.

Ioan Bîrsanul.—Rapsodiĭ şi Balade, 185 pag. Pr. 1 l. 50 b.

Th. D. Speranţă.—Anecdote nouă, 311 pag. Pr. 1 l. 50 b.

O nouă publicaţie populară, foarte însemnată şi necesară a Institutului Minerva, sub numele „Biblioteca Teatrului Naţional", din care au apărut:

No. 1. *Wilhelm Meyer Förster.*—Heidelbergul de altă dată, piesă în 5 acte, trad. de Ovid Densuşianu. Preţul 40 b.

„ 2. *Emile Augier.*—Guérin Notarul comedie în 5 acte, trad. de A. Brătescu-Voineştĭ. Pr. 45 b.

„ 3. *Björnstjerne Björnson.* — Un faliment, piesă în 4 acte şi un tabloŭ, trad. de J. B. Hétrat. Pr. 45 b.

„ 4. *Al. G. Florescu.* —Sanda, piesă în 3 acte. Pr. 35 b.

„ 5. *N. Gogol.*—Revizorul, comedie în 5 acte, trad. de N. Dunăreanu. Pr. 45 b.

A R H I V A

ORGANUL SOCIETĂȚEI ȘTIINȚIFICE și LITERARE

Abonații sprijinitori ai cultureĭ romînești sunt rugațĭ să bine voĭască a plăti abonamentul la timp, de oare ce e singurul mijloc de existență al revisteĭ noastre.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din țară,—ne silesc a ruga stăruitor pe toțĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenția să nu plătească sînt rugațĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Redacția și Administrația

ABONAMENTUL:

Ediția de lux, 15 leĭ pe an, în țară și străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediția de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ. Avem două colecțiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele și revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ și numele revisteĭ noastre.

Iașĭ.—Tip. H. Goldner, str. Primărieĭ No. 17.

ANUL XXI. Martie 1910 No. 3.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orice privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iași.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA, organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

Membri şi colaboratorĭ în 1910

Preşedinte : **Teodor T. Burada**

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la şcoala Artelor Frumoase.
A. A. Bădărăŭ, Avocat f. profesor f. ministru de justiţie.
N. A. Bogdan, publicist, funcţionar la primăria de Iaşĭ.
Gh. V. Botez-Godon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte şi meseriĭ.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Cețulescu, f. stareţul mînăătireĭ Neamţ.
Br. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboş, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor. publici-t, membru corespondent al Academieĭ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Geceanu, fost ministru de justiţie.
Valeiu Hulubeĭ, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Meleticiŭ, medicul şef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, diretor gimn. Ştefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciaruluĭ Focşanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iaşĭ.
V. Popovicĭ, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureştĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iaşĭ.
Dr. M. Stajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director.
Caton Teodorian, publicist, funcţionar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceuluĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopot, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franţa etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşĭ, Membru al Academieĭ.
N. Zahaia, publicist.

Secretar : A. D. Atanasiu

ARHIVA
ORGANUL SOCIETĂŢII ŞTIINŢIFICE şi LITERARE
DIN IAŞI

Anul XXI No. 3. Martie 1910

TEATRUL IN MOLDOVA

(Urmare)

Stagiunea 1858—1859

Direcţia luĭ Neculaĭ Luchian.—Decăderea artistică, atît a trupeĭ cît şi a repertoruluĭ.- Criticile îndreptate contra Direcţiuneĭ Teatruluĭ.—Salarele artiştilor moldovenĭ.— Veniturile şi cheltuelile Teatruluĭ —Numirea luĭ Alecu Fotino ca Director al Teatruluĭ care şi-a luat ca asociat pe actorul M. Galino.— Diferite reprezentaţiĭ ce au maĭ urmat.— Debutul Doamneĭ Teodorini în **Don Cezar de Bazan.**—*Opera italiană.*

In această stagiune Direcţia Teatruluĭ Moldovenesc a avut'o de fapt tot artistul Neculaĭ Luchian de şi încă de pe timpul Caimacamieĭ luĭ Vogoridi, se zicea că s'ar fi cedat direcţia luĭ Alecu Fotino şi artistuluĭ M. Galino.

Actoriĭ maĭ principalĭ carĭ aŭ făcut parte în trupă, aŭ fost: *Teodor Teodorini, Alexandru Gheorghiu, Costache Bălănescu, Mihail Galino, Smaranda Merişescu, d-ra Neculau* şi alţiĭ. Şef de orchestru a fost talentatul violonist Kremzer.

După cît vedem trupa din stagiunea aceasta a făcut să se ridice în public maĭ multe nemulţămirĭ, de modul cum s'aŭ ales şi compus spectacolele, cum şi de interpretările actorilor. S'a adus imputări Directoruluĭ Luchian, că nu este îndestul de capabil de a conduce şi face se propăşască o asemene instituţiune, lăsînd-o să cadă din ce în ce tot maĭ mult. Astfeliŭ găsim ridicîndu-se maĭ multe criticĭ în presa din acel timp, din care vom cita în rezumat articolul publicat în foaia *Zimbrul şi Vulturul* No. 12, de la 17 Noemvrie 1858, în care sub iscălitura luĭ *I. Fătu*, se arată amănunţit motivele pentru carĭ publicul este nemulţămit de chipul cum merge Teatrul Naţional.

Prin acest articol se arată maĭ întăĭ că la 9 Noemvrie,

s'a jucat un vodevil întitulat *Paserea Măiastră*, iar la sfîrşitul reprezentaţieĭ, o parte din public a aplaodat, o parte a ţistuit, iar o altă parte *a şuerat!* Pricinele acestei întîmplărĭ, criticul *Fătu*, ni le arată după ce face o întroducere în care vorbeşte despre trecutul Teatruluĭ Naţional, zice:

1). *Pentru ce teatrul merge înapoĭ?* Elementele principale, neapăratŭ trebuitoare spre formarea unuĭ teatru sîntŭ, localulŭ, piesele seaŭ operile de reprezentatŭ, actoriĭ şi o direcţie care administrîndŭ partea materială se aibă gustulŭ şi puterea intelectuală a alege sujetele de reprezentaţie conformîndu-se atîtŭ cu spiritulŭ şi gustulŭ publicŭ cîtŭ şi cu personalulŭ actorilorŭ. Din aceste elemente de căpitenie putem a zice că pentru unŭ minutŭ posedămŭ pe cele doue dintîiŭ, căcĭ localulŭ de şi strîmtŭ totuşĭ cît-va timpŭ maĭ poate servi dupre cumŭ aŭ servitŭ şi pînă acumŭ; piese avemŭ unŭ numărŭ îndestulŭ de însemnătoriŭ, dintre care, maĭ ales acele compuse şi prelucrate de d-niĭ *Alecsandri şi Milo*, sîntŭ indestul de ingenioase şi bine scrise, cu atîta maĭ vîrtosŭ cu cîtŭ cea maĭ mare parte din ele cuprind sujete naţionale. Cîtŭ pentru cele alte doue elemente putem zice că ne lipsescŭ cu totulŭ; pentru că afară de treĭ saŭ patru actorĭ (între care prenumărămŭ şi pe D. Luchianŭ) nu maĭ avemŭ nicĭ unulŭ; în ceea ce priveşte direcţia, D. Luchianŭ poate de sigurŭ a să înţălege şi a administra foarte ezact partea materială, însă pentru acea intelectuală, a conducereĭ unuĭ teatru, d luĭ însuşĭ credŭ că s'aŭ convinsŭ că-ĭ departe de a poseda astă înaltă calitate de gustŭ, de alegere, de tactŭ, de prevedere, de pătrunderea spirituluĭ şi a plecărilorŭ publiculuĭ, şi de aranjarea pieselor cu simţimintele luĭ, spre alŭ putea captiva prin formarea în totulŭ a unuĭ întregŭ frumosŭ. Intru aceasta orĭ cine va voi a avea palpabile dovezĭ nu are de cîtŭ să se ducă la teatru şi să vadă că dacă aŭ a se reprezenta două seaŭ treĭ piese pe seară, apoĭ întăĭ începe cu cea maĭ frumoasă şi sfîrşeşte cu cea maĭ urîtă;—totŭ la teatru va vedea cineva pe un actor născut pentru drame, fiind silitŭ a se schimonosi în comediĭ, şi pe unŭ comicŭ stîlcindu-se în ezecutarea rolurilorŭ serioase şi tragice;—asemine va vedea pe toată trupa de actorĭ şi actriţe, începîndŭ de la d-l Luchianŭ, vorbindŭ în rolulŭ de Conte, limba bucătărieĭ şi în rolulŭ de ţeranŭ, vorbindŭ limba de salonŭ cu expresiĭ de literatură.

2). *Pentru ce teatrulŭ nu merge către prosperitate, dar către cădere?* In toate ţerile maĭ multŭ saŭ maĭ puţinŭ civilizate, instituţiile publice pentru ca să aibă o viaţă lungă, să propăşască şi să deie naţieĭ fructulŭ cerutŭ, trebue în totulŭ saŭ macarŭ în parte să fie sprijinitŭ de guvernŭ saŭ de comunităţile naţieĭ. La noĭ însă lucrul merge cu totulŭ din contra, guvernulŭ neîngrijindu-se de instituţiile obşteştĭ de cîtŭ foarte puţinŭ, şi aceste lăsate în mînile particularilorŭ, nu numaĭ nu producŭ vre-unŭ rezultatŭ bunŭ şi folositoriŭ pentru naţie, dar cele de maĭ multe orĭ se facŭ mijlocul de particular interesŭ.

Teatrulŭ naţionalŭ părăsitŭ în trista neîngrijire, ca toate cele alte, şi lăsatŭ fără cea maĭ mică privighere în mîna unuĭ particularŭ, are şi el soarta tuturorŭ celorlalte, adecă de a prospera pe atîtea pe cît particulariulŭ ar pute, saŭ ar voi, şi a muri îndată ce particu lariulŭ spiculantŭ i-ar dicta fatala sentinţă. Teatrulŭ naţionalŭ are în adivărŭ din partea ocîrmuireĭ o mică subvenţie cu totulŭ în neproporţie cu nevoile sale, dar este tot-o-dată lasatŭ în desăvîrşită negrijire asupra urmărilorŭ direcţieĭ spre a se convinge şi a fi pururea informat dacă această şcoală de cel maı mare interes publicŭ răspunde la a eĭ menire. Aice amŭ putea spune că colosalile somı împărţite ca gratificaţiĭ particularilorŭ ce nu-şı pot da samă de serviciile propuse că ar fi făcutŭ Patrieĭ saŭ Cîrmuireĭ, saŭ funcţionarilor dintre care mulţĭ poate nu aŭ meritatŭ nicĭ a purta vre o functie. Aceste sume zicŭ împărţite fără cruţare ca remuneraţie din Eforia Visterieĭ şi chearŭ de prinŭ cutiile săteştĭ, credemŭ că ar fi avutŭ o maĭ frumoasă menire fiindŭ date spre ajutorare caselorŭ de folosŭ obştescŭ dintre care şi teatrulŭ este una.

3). *Pentru ce nu avemŭ actorĭ?* Precum toate profesiile artistice, aseminea şi acea teatrală este una din cele maĭ nobile, de gust şi de mare meritŭ. Pe cîtŭ însă astă misie este frumoasă şi înaltă, pe atita cere multă studiere şi exerciţiĭ; de unde rezultă că persoanele dedate la profesarea acesteĭ arte, trebue pe lîngă talentele naturale, şi instituţiile de a lor cultivire se aibă şi o poziţie materială prin care să se pună în putinţă de a sprijini condiţiea lor socială, saŭ celŭ puţinŭ să nu fie condemnaţĭ a se tăvăli în mizeria îngiositoare a lipsurilor de întîeă necesitate, în care stare aflîndu-se omulŭ, ear maĭ alesŭ artistulŭ, vede cu durere tocindu-se nobilele talente înăscute în elŭ. Cercetîndŭ cu deamăruntul dacă junimea Romînă este înlesnită cu vre una din aceste, aflămŭ, cu multă măhnire, cumcă toate îĭ lipsescŭ. In toate ţerile sîntŭ, pentru formarea actorilor, şcolı filarmonice, şcolĭ dramatice, şcolĭ de tot feliulŭ de arte, de acărora fondare şi ţinere se îngrijeşte guvernulŭ saŭ comunităţile, aceste şcolĭ, în ţara noastră lipsesc cu totulŭ pînă acumŭ, ca multe alte instituţiĭ de disvoltarea junimeĭ. In privirea materială, însă, poziţia actorilorŭ este la noĭ încă maĭ ingrată şi maĭ mizerabilă, căci după ce toate persoanele dedate la arta aceasta sîntŭ fără de stare, după ce abia înrolaţĭ în astă profesie, se punŭ în neputinţa de a maı avea vre-o altă funcţie, apoĭ trebue a se mărgini într'unŭ salariŭ, de cîtŭ? De la 15 pînă la 3 galbinĭ pe lună; aice trebue a se lua bine aminte că leafa de 15 galbinĭ este plătită, de direcţia Teatruluĭ din Iaşĭ, numaĭ unuĭ singur actiorŭ, d-l *Teodorini*, care aŭ sacrificatŭ juneţa sa, timpŭ poate de 15 anĭ, pentru ca la sfîrşitŭ să se poată învrednici a avea o atît de neînsemnătoare răsplată. Din aceasta înţelege cineva prea cu lesnire că cu 3 galbinĭ pe lună (leafa unuĭ prostŭ vezeteŭ), o

direcţie ce are celŭ maĭ micŭ zelŭ de a face ceva pentru ţară, celŭ maĭ puţinŭ sentiment de bună credinţă de a-şĭ forma o trupă prezentabilă, şi în fine celŭ maĭ puţin amoriŭ propriŭ de a nu face dintr'o întreprindere naţională, o mîrşavă speculaţie, este cu neputinţă de a găsi oamenĭ cu oarecare dispoziţiĭ naturale de a-şĭ închipui pentru un minutŭ macar ca să îmbrăţoşeze arta dramatică şi să-şi facă din ea o carieră, o ezistenţă pentru vieaţă, prin *o studiare regulată* de 10 saŭ 15 anĭ".

Apoĭ, după alte reflecţiĭ ce face criticul asupra întrebăreĭ : *pentru ce publicul a început a perde gustul de a merge la Teatrul Naţional ?* închee astfeliŭ :

„Din toate cele maĭ susŭ descrise tragimŭ concluziea, că lipsa de şcolĭ dramatice pentru formarea de actorĭ, este o însemnătoare perdire pentru naţie ; desăvîrşita neîngrijire a guvernelor trecute pentru înflorirea acesteĭ şcolĭ de mare interesŭ publicŭ, este unŭ crimin de lez-naţionalitate, urmarea direcţieĭ de a plăti atîtŭ de răŭ pe actorĭ. Spre a avea prin aceasta actorĭ, este o jignire chiar a interesuluĭ săŭ speculativŭ ; ear încredinţarea direcţieĭ în mîinile d-luĭ Luchianŭ, este o adevărată nenorocire pentru naţie !

„In mijloculŭ tuturorŭ acestora, ce este dar de făcutŭ ? Celŭ puţinŭ din partimĭ sînt de opinie, că pe lîngă toate rălile suferite pînă acumŭ, se maĭ suferimŭ şi aceasta pentru puţinŭ timpŭ, pînă ce providenţa va inspira pe compatrioţĭ de a compune unŭ bunŭ guvernămîntŭ, care ajutatŭ şi de concursul celorŭ bunĭ, să lucreze pentru ţară, pentru toate îmbunătăţirile de care simte neapărată trebuinţă, între care unulŭ este şi *Teatrulŭ Naţionalŭ.* *I. Fătu.*

După publicarea acestuĭ articol, publicul ieşan deveni din ce în ce maĭ nerăbdător de a vedea instituţia teatruluĭ naţional propăşind, şi a se înlătura toate lipsurile şi intrigile ce contribueaŭ la decăderea luĭ.

O luptă înverşunată se încinse din partea maĭ multor persoane din societatea ieşană, contra direcţieĭ luĭ Neculaĭ Luchian, care era departe de a-şĭ ţinea angajamentele luate şi de a forma o trupă de actorĭ romînĭ după cum i se impusesă cînd i s'a trecut pe sub mînă Direcţia de către Vasile Alecsandri, care în contractul încheiat cu Ocîrmuirea avea condiţie de a nu trece nimăruĭ altul această Direcţiune.

Drept aceia vedem continuînd în presă o problemă foarte înţepătoare la adresa atît a luĭ Vasile Alecsandri cît şi a luĭ Neculaĭ Luchian, aşa după cum găsim iarăşĭ în foaia *Zimbrul şi Vulturul*, No. 35, din 28 Decembrie 1858, un lung articol, semnat cu iniţialele *I. St.*, prin care se vorbeşte atît de trecutul teatruluĭ moldovenesc de la înfiinţarea luĭ şi pînă în acel timp, cît şi de fazele prin care trecea atuncĭ.

Din acest articol spicuim cîteva părţĭ maĭ interesante pentru istoricul Teatruluĭ, şi le reproducem aicĭ, precum urmează :

„...In anul 1854 aŭ venit Ghica Vodă iarăşĭ la scaunulŭ Domnieĭ; aŭ hotărîtŭ a face ceva bine şi pentru bieţiĭ Romînĭ; în acest timp s'aŭ făcut legea Preseĭ, s'aŭ eliberat sclavii etc. etc. etc. Teatru naţional era precum ziserăm slobod;... s'aŭ şi înfăţoşat cu cerire DD. P. S. [1]), K. P. şi V. A., doritorĭ de a lua în arendă această instituţie Naţională; e tare lesne de gîcit că trebuia să fie preferat D. V. A., pentru eminentul săŭ talent, pentru jertfile, ce zice, aŭ făcut în favoarea Teatruluĭ, şi maĭ ales în cererea făcută de a dreptul în persoana principeluĭ Ghica, aŭ descris decadenţa Teatruluĭ Naţional şi aŭ depus toată onoarea, aŭ cerut 10 anĭ de privilegiŭ şi 600 galb. pe an sub-venţie, care i s'aŭ şi încuviinţat; de cerea întreită sumă, Ghica Vodă da, şi earăşĭ da, că precum am zis'o era îngrozit de străinism, şi orí cum Ghica Vodă aŭ maĭ ţinut la binele comun, precum dovidesc ridicarea dejmeĭ de la locuitoriĭ pontaşĭ, înfiinţarea colegiuluı academic, desfiinţat încă de la 1845 de Ecs. Voevodul Sturza, căcĭ nu-ĭ plăcea inteligenţa Romînă. C.t de pompoasă şi de drept este scrisă cerirea făcută către Prinţul Ghica, cît de regulat şi rezonabil este contractul d-sale V. A., în care la punctul al 9-le zice: „Nu voiŭ fi volnic a trece acest privilegiŭ către nime" aŭ saltat, aŭ aplodat publicul auzind că aŭ îmbrăţoşat această instituţie, un aşa de eminent şi demn bărbat, trist lucru însă, nicı se uscase poate cerneala scrisă pe iscălitură, şi pe loc se trecu pe sub mîna D-luĭ D. K., Direcţia Teatruluı D-sale N. Luchian, pentru multe calităţĭ, precum zic uniĭ, de pildă: pentru artă, pentru familie, pentru că ar fi om de casă, şi după obiceiul pămîntuluĭ, trebue agiutat ca să se schivernisească, sarmanul. Noĭ însă credem că, poate aŭ fost vre o nădejde că Domnul Luchian ca bun artist, va ambiţiona maĭ ales a face o bună trupă, însă s'aŭ tîmplat cu totul almintrelea; D. Luchian îndată ce se văzu Director, cetind nevoia DD. Actorı şi Actorese, şi folosinduse de mizeria unora, alţiĭ considerîndul ca pe colegul lor, i-aŭ angajat după cum aŭ vroit, D. director: făgăduindule că vara va merge în provinţie, aŭ pus în contracte cuvîntul „dacă" şi „dacă..." N'aŭ maĭ mers în provinţie.

Gajurile ce plăteşte D.D. Luchian: D. *Teodorini* este maĭ bine plătit, are 15 galb. pe lună *şi hrană;* D. Teodorini e în Teatru numaĭ de la 1852, ear nu de 15 anı după cum zice d. Fătu. D. *Gheorghiu* 12 galb. pe lună, 4 galb. însă adăogiţĭ căcĭ aŭ ameninţat Direcţia că se va duce la Bîrlad; D. *Bălănescu* idem 12 galb. D. *Galino* 10 galb. D-na *Merişescu* 12 galb. pe lună, cu toată tualeta d-sale; la D. Millo, avea 16 galbenĭ pe lună, şi toate costiumele de caracter ale direcţieĭ; d-na Neculau 8 galb., idem coriştiĭ, parte cîte 3 galb. pe lună, ear parte pe pricopseală; D. Regizor 15 galb. pe lună, şi d. Capelmai-

---

1). Pentru D. P. S. este şi suplica publiculuĭ de a i se da direcţia, lipită la acta din Postelnicie.

stru 15 galb., în scurt, cu trupă, cu orchestru, se sui mult la 200 galb. pe lună, adăogînd 50 galb. pe lună, încălzirea, luminarea şi recvizitele şi 50 galb. pe lună pentru Domnul şi Doamna Luchian, fac 300 galb. pe 5 lunĭ de sezon, an cu an, fac 1500 galb., cheltuiala totală.

Veniturile Teatruluĭ pe un sezon sunt:

32 abonamente cu suspandiurĭ cu tot, cîte 80 galb. unul cu altul . . .	fac	2,560
12 Beneficiurĭ cîte 60 galb. partea numaĭ a Direcţieĭ . . .	„	720
Subvenţia teatruluĭ . .		600
Suma totală		3,880 galb.
Se scade cheltuelile toate şi leafa d-lor Directorĭ . . .		1,500
		2,380 galb.

2,380 galb., aŭ rămas banii buni direcţieĭ pe fiecare sezon, pentru că maĭ toţĭ actorii aŭ condiţie în contract că, „gajul se va numera din ziua din cînd se va da cea întăi reprezentaţie“, şi la repetiţie să fie dator a veni actorul, macar orĭ cîte lunĭ ar trebui; adecă să slujască fără leafă, tocmaĭ cum aŭ fost volintirii la Ruşĭ; cu toate că iĭ aŭ fost mai indulgenţĭ, că le da macar hrană.

Am văzut pe scenă pe Doamna *Tereza* şi D-na *Bogdanovicĭ*, speram mult de la D-lor, pentru viitorime, acum nu le maĭ videm; pentru d-na Savastiţă nu ne mirăm că nu maĭ este pe scenă,..... de mirare poate fi numai pentru cei ce nu ştiŭ, ear noĭ care cunoaştem misteriile şi ştim că d-nu Luchian, aŭ maltratat pe D-na *Sevastiţa* în anul 1852 pe scenă, chiar în miezul reprezentaţiei - *Doi morţĭ viĭ*; dovadă Acta No. 94 pe 1852 în Depart. din Lăuntru; sîngeroasa tînguire care nu o putem descrie, nu ne poate mira. Nu zicem că D. Luchian e semănat pe bine-cuvîntatul pămînt al Moldoveĭ la zavera de la 1822, cînd sa ultimat domnia Fanaruluĭ şi la noĭ, nu zicem că D. Luchian în 4 ani de direcţie aŭ schimbat maĭ multe echipage, nu ne pare răŭ că aŭ folosit în materialitate, ci zicem: Unde este trupa ce aŭ făgăduit chiar d-luĭ V. A. că va forma în aceştĭ patru anĭ? Unde este macar un singur actor saŭ actriţă format de d-lui? nu este nicĭ unul, pentru că d-l Luchian aŭ căutat chipurĭ a se cotorosi, de ceĭ ce arata oare care semne de progres. Eată dar ce vra să zică Romînul în fruntea uneĭ instituţiĭ publice, de pildă: DD. *Millo* şi *Luchian*.

D. Fătu zice în articolul săŭ, că actoriĭ îs îmbrăcaţĭ ca marchiziĭ, şi vorbesc ca bucătariĭ, că nu'şĭ ştiŭ rolele etc. etc. Asta vine din două părţĭ, din partea publiculuĭ care aplaodează numaĭ *ghiduşia* şi critică, şi de multe ori nu se preţueşte actorul ce'şĭ înţelege rolul, actorul văznîdu-se aplaodat şi cînd nu

merită se crede *Talma*; eată stricăciunea; şi din partea mizeriei, la ce poate să ajungă în timpul de faţă o persoană ce are abia 12 galb. pe lună, care trebuie a avea mănuşĭ, cizme de lac, frac la modă, pantaloni bine tăeţĭ? maĭ ales actriţile care din acest capital îşĭ fac şi garderoba, osebit de aceste, precum un soldat de cavalerie nu poate să fie bun artilerist; tot asemenea şi un actor nu poate să fie şi dramatic şi comic. Dacă videm actoriĭ stălcind rolurile, precum D-na *Vlădiceasca*, anul trecut, D. Teodorini, şi d-na Merişescu executînd un rol de damicelă, asta e vina direcţieĭ şi o credem că vine din răzbunarea D-luĭ Director, în puterea condiţiei ce are în toate contractele: „Domnul saŭ D-na cutare va juca orĭ ce rol i se va da", se vede că uniĭ din artiştĭ supără ades Direcţiea de'ĭ pune la astfel de pedeapsă. Domnul şi Doamna Luchian avea la D. Milo câte 18—20 galb. pe lună, şi beneficiurĭ, la 1852 tocmaĭ, juca numaĭ un soiŭ de rol, era un sezon regulat de 7 nu de 5 lunĭ, şi tot încă cîrteaŭ. Cunoscut e şi la prunci că pânticile flămînd nu poate face chef! eĭ bine! actoriĭ şi actriţele Moldovene o fac şi aceasta, în consideraţia privilegiuluĭ de 10 anĭ; actriţele îşĭ şterg lacrimile pintre culisele sceneĭ, es de desfătează publicul se expun în faţa a 500 părechĭ de ochĭ; şi ce preţ are un actor romîn în Societate? Despreţ!..., „Cine e acolo? Cine aŭ bătut la uşă? Un actor răspunde lacheul. Un actor?—Da!—Moldovanu?—da! da!—Un actor, pfiuĭ!!....—Cine era dragă? întreabă părechia.—ia un actor soră,—Poate Moldovan! (zice drăguţa).—Da, ha! ha! ha!... ce mizerabil!!... Ştiţĭ ca cum ar vorbi de un lucru prea netrebnic. Aŭ lipsit atâtea persoane din teatru, venit-aŭ unul din spectatorĭ, să întrebe pe D. Luchian de ce nu e cutare? Unde sunt artiştiĭ formaţĭ de D. Luchian aŭ perit ca fumul de suflarea vîntuluĭ, cînd pentru însuşĭ Domnul şi D-na Luchian publicul în direcţia DD. Galino şi Sterian aŭ făcut subscripţie şi pretenţie de a fi angajaţĭ se vede că tare mult popor aŭ musafirĭ în bieata Moldovă, de aceia ne-aŭ turtit Ovrei, că Romîniĭ îs umanĭ... numaĭ ce-ĭ auzĭ: Sermanul! da'ĭ străin, da'ĭ sărac;... are o casă de copiĭ!.. lasă-l să se folosască; nenorocire! nenorocire!.,. decadenţă! o mare decadenţă!... Romînĭ deşteptaţi-vă!!...

D. Luchian cu vre-o cîteva loje date gratis, in coace şi în colo, s'aŭ făcut partidă! întocmaĭ ca şi candidaţii la domnia Moldoveĭ, făgăduind oamenilor lesne-crezătorĭ, marea cu sarea, povestea Vrînceanuluĭ; anul întăĭ i s'aŭ dat crezare, după cum zice un domn spectator gratis, cam mic la stat şi spîn! eĭ, treacă; anul al 2-lea maĭ răŭ, anul al 3-le şi maĭ răŭ, anul al 4-le, eĭ apoĭ de istov de istov răŭ!...

Subvenţia este din *Eforia Romîneascǎ*, banii eĭ sînt adunaţĭ de la negustorĭ, baniĭ care i dăm noĭ sint aĭ noştri, şi am avea tot dreptul de a cere seamă D. Luchian de purtarea cea fără rînduială, în cît aŭ adus Teatrul Romîn în starea cea maĭ de jălit! vina e a noastră cariĭ plătim şi încurajăm căderea

teatruluĭ; D. Luchian nu se poate tîngui că clasa bogată nu vine la Teatrul Național, noĭ videm Beletajul ocupat tot-deauna, oștirilor Austriace, căcĭ purtarea lor cea barbară prin casele noblesei încaltea aŭ desmorțit simțul național, în sfîrșit, și în boerimea țăriĭ.

Auzim că în vremea căĭmăcămieĭ luĭ Vogoride, pe cînd legea era voința, chivirnisala, slujbulița și banii statuluĭ aĭ faliților, s'ar fi trecut direcția către D. A. Fotino, (*parcă nu'ĭ rea alegerea*). Da auzim pe D. *M. Galino* promițîndu-se de Director; ăl vedem propuind angajamente; și că d. A. Fotino ar fi pentru d-luĭ, aceia ce aŭ fost pentru d. Luchian D. *K. D.* Ne este tare de mirare, și nu credem că poate să fie de bun ogur profesia directorieĭ teatruluĭ, este prea grea puind'o în cumpănă cu profesia ce d *M. Galino* aŭ avut'o la Ghica Vodă".

Din cele publicate pănă aicĭ videm că direcția teatruluĭ pentru ceĭ din urmă cincĭ anı ce maĭ remăsese din contractul cu Vasile Alexandri ar fi fost trecută de acesta către *Alecu Fotino*, fost director în Departamentul Trebilor din Lăuntru a Moldoveĭ. Acest Fotino însă, trecu de asemine și el pe sub mînă direcția actoruluĭ Mihail Galino, care debutase în stagiunea precedentă. Din această pricină se iviră iarășĭ critice și discuțiunĭ în publicul ieșan, din care o parte ținea cu Neculaĭ Luchian, iar altă parte era împrotiva luĭ. De fapt direcția remîne în stagiunea aceasta tot asupra luĭ Neculaĭ Luchian.

Maĭ găsim apoĭ o scrisoare a luĭ A. Fotino publicată în foaia *Zimbrul și Vulturul*, No 37 din 20 Decemvrie 1858, prin care acesta încearcă a-șĭ arăta meritele pentru care a fost numit ca Director al Teatruluĭ Național, și că s'a asociat numaĭ pentru partea materială a scenei cu actorul M. Galino, remăind însă tot el adevărat Director artistic al trupeĭ naționale. Direcția acestor doĭ a început abia în stagiunea următoare 1859—1860.

* * *

In sara de Marțĭ 4 Fevruarie 1859, s'a dat o reprezentație, asupra căreia găsim o aspră critică în foaia *Steaua Dunăriĭ* (*Zimbrul și Vulturul*) No. 27 din 7 Fevruarie acel an, în care se scriŭ următoarele:

.... Teatrul romînesc e plin de lume în toate zilele de reprezentare, ca pururea și săptămîna aceasta la reprezentarea traducereĭ d-luĭ Porfiriu: „*Omul fără cap*" în 8 acte (! ! !), ne am întrebat: oare să nu fie capablu nime dintre Romînĭ să scrie macar o piesă de pondul acesteia... Nu e mult, de a întrece o farsă bună numaĭ de *inglindisit* copiiĭ, și în capătul căreia publicul nu știe de trebui să aplaude pre actorĭ saŭ numaĭ pe mașinist. Piese de felul celeĭ date Marța trecută, se pun pe multe scene de bulevard în Franța, dar, acolo cel puțin publicul uĭtă pentru un moment absurditatea literară, fașcinat de magia mașinăriilor puse în lucrare. Poate că maĭ bine

făcea d. Luchian atît de abil cunoscător de scenă, cum formează actorĭ, să formeze niscaĭ tinerĭ scriitorĭ pentru teatru. Aflăm bună oară, că un june D. Zinianu iar fi prezentat o mică compunere originală. Era de dorit ca D. Luchian să povățuiască încercările luĭ și să țină oare care samă de scrierile originale orĭ cît de neprefăcute, de vreme că face caz de piese așa de estravagante ca acea de Marțĭ, ca să nu maĭ vorbim de atîte piese *imposibile* care s'aŭ tradus pentru scena romînă“.

Intr'un alt număr al aceleĭașĭ foĭ, No. 33, din 14 Fevruarie 1859, se zice că Luchian ca artist merită toate laudele și încurajările, dar ca director al unuĭ Teatru Național, el ar trebui să facă dovadă de maĭ mult patriotism, dîndu-șĭ maĭ multă osteneală în alegerea pieselor, și avînd maĭ multă ingrijire de trupa sa, căutînd cel puțin ca fie-care actor să-șĭ învețe maĭ bine rolurile lor.

Maĭ găsim apoĭ tot în foaia *Steaoa Dunăriĭ (Zimbrul și Vulturul),* No. 39 din 21 Februarie 1859, o relație despre piesa *Scara Mîțeĭ*, operetă comică în două acte, de Vasile Alecsandri, cu muzica de Flechtenmacher, jucată în sara de 29 Februarie, arătîndu-se că: „a escelat în această piesă pana dramatică a luĭ Alecsandri în care poezia și filosofia, unită cu melodia muziceĭ luĭ Flechtenmacher, a procurat publiculuĭ o sară rară“, iar vorbind de Flechtenmacher foaia citată îșĭ exprimă toată părerea de răŭ, „pentru puținul sprijin ce naționalul și suavul săŭ talent, a întîlnit între romînĭ carĭ aplaodă *pe atîția șarlatanĭ streinĭ*“.

In beneficiul șefuluĭ de orchestră a teatruluĭ, Kremzer, publicul a aplaodat pe *micul Rafael* fiul luĭ Neculaĭ Luchian în canțoneta *Ciobanul Romîn*. Acest delicios copil, zice sus numita foaie, cu multă desinvoltură și nesfială, a cîntat picantele strofe ale canțoneteĭ muntene [1]).

La 22 Martie, s'a jucat opereta—vrăjitorie *Baba Hîrca,* de Mateĭ Millo, în care rolul luĭ *Kiosa*, a fost executat de Teodor Teodorini, care sosise din Bucureștĭ cu soția sa.

După aceasta s'a jucat și piesa Don Cezar de Bazan, dramă cu cîntece în cincĭ acte tradusă din franțuzește.

Asupra acesteĭ reprezentațiĭ, foaia *Steaua Dunăriĭ (Zimbrul și Vulturul)* No. 64, din 30 Martie 1859, conține următoarele amănunte:

...„Nu era nicĭ un locușor nevîndut la reprezentarea luĭ „*Don Cezar de Bazan*“ cu D-l și D-na Teodorini. Ne pare bine căcĭ era dreptate.

„D-l Teodorini aŭ făcut progrese marĭ în arta sa; călătoriile în străinătate, aŭ cultivat talentul săŭ și astăzĭ putem a-l felicita de succesul săŭ, ca „*Hidalgo Castellano*“, ca *Don Cezar.* Părțile în care D-l Teodorini escela, sunt caracterizarea trăsăturilor de spirit, a parantezilor și a *a aparte*, care sunt obicinuit atîta de grele pentru artiștĭ.

---

1). *Steaua Dunăriĭ* (Zimbrul și Vulturul) no. 39 din 24 Febr. 1859.

Ne place mult limba romineascä în gura uneĭ muntence frumoase ca D-na Teodorini. Muntencile sunt pentru limba romînească, aceia ce-s parizienile pentru limba franceză. D-na Teodorini are gesticulaţia graţioasă, rotundă şi regulată. In rol de cantatrice aŭ ştiut lua adese poze teatrale, pentru care o felicităm cu plăcere, căci în ele ne descoperi, că nu are numaĭ talent, ci şi *studiu*, şi fără studiŭ, talentul este asemenea pomuluĭ nehultuit.

Asemene descoperirĭ în jocul D-neĭ Teodorini, ne pune: *à l'aise*. De am fi găsit în el numaĭ talent, poate am fi esitat de a face o mică observare ce avem, dar D-na Teodorini, care ne-aŭ dat dovada că aŭ făcut apel la studiu, ne va îngădui o observare de studiu.

D-na Teodorini are, de sigur, voace mai întinsă chiar de cît ar ave nevoia pentru vodevil. Noĭ însă credem că bucăţile de *melodie simplă*, le-aŭ cîntat maĭ bine de cît acele cu *fiorituri*, aceste chiar de ar fi la locul lor în o piesă de genul lui „*Cezar de Bazan*", sunt cerătoare de mult exerciţiu vocal, de multă posedere şi mlădiere a organuluĭ".

Joĭ 2 Aprilie 1859 s'a jucat piesa *Peticarul din Paris*.

* * *

Şi în această stagiune, ca şi în cele precedente, Opera Italiană a urmat să joace în cursul stagiuneĭ o serie de reprezentaţiunĭ, atît în abonament cît şi în diferite beneficiurĭ, fiind tot sub Direcţiunea luĭ V. Delmary.

Aŭ fost apreciaţĭ în cursul stagiuneĭ maĭ ales artiştiĭ *Ney*, *Ghizlanzoni* şi *Busi*.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

Dicţionarul geografic al Bucovinei şi critica d-lui Vl. Mironescu

(Urmare)

La comunele Badeuţĭ şi Bolcăuţĭ nu-ĭ plac d-luĭ Mironescu datele istorice, fiindcă d-sa pretinde a şti mult maĭ multe despre aceste localităţĭ şi, ca să-şi împăneze critica sa, ne spune la legende şi tradiţiĭ auzite din gura fostuluĭ paroh de la Bădeuţi, şi cîte şi de toate. Acel venerabil paroh, părintele Tomiuc, astă-zĭ protopresbiter la Rădăuţĭ, îmĭ este cunoscut şi mie, îmi vine chiar ceva rudă şi e om vrednic şi foarte

sfătos, dar ca să înşir toate cîte le ştie Sfinţia sa despre biserica veche a luĭ Stefan, cu portretul, despre care nicĭ nu ştiŭ dacă există, mi-ar fi trebuit un volum deosebit. Pentru că d-l Mironescu a văzut însă în dicţionarul meŭ, că la numele Bălcăuţĭ am adăogat şi numirile ce le maĭ poartă această comună la coloniştiĭ germanĭ şi maghiarĭ din împrejurime, dînsul nu poate să-şĭ stăpînească firea de comentator aprins şi zice, aşa din senin: „Numirile Balkoutz şi Laudonfalwa trebue şterse, pentru că nu se întrebuinţează altă numire de cît acea de origine romînească — (asta-ĭ un neadevăr)— şi cu atît maĭ vîrtos, cînd *ştim* că numele comuneĭ derivă de la *Balc*, fost principe moldovenesc (!)“. Şi d-l Mironescu, după ce-mĭ dă această supremă lecţie de istorie naţională aplicată, recurge la explozivele obicinuite şi continuă: „Astfel, precum o fac Nemţiĭ şi Unguriĭ, o fac şi celelalte naţionalităţĭ pripăşite prin Bucovina, de unde rezultă după *logica autoruluĭ dicţionaruluĭ*, că comuna Bălcăuţĭ ar urma să fie numită de Rutenĭ, Balchivţĭ, de Polonĭ, Balcofţe şi de Evreĭ, Balcovitz“. Ce spirit incomparabil de fin şi adînc!?

La numirea Berbeştĭ, pretinde criticul, că trebuia zis: „Berbeştĭ, mănăstire, saŭ Ostra“ şi-mĭ face istoricul mănăstireĭ stînse Ostra, fără să se uite ce se zice la lit. O, unde această mănăstire se află indicată cu data întemeiăriĭ eĭ. De unde a scos d-l Mironescu că fosta mănăstire Ostra, s'ar fi chemat cînd-va şi Berbeştĭ, nu ştiŭ, dar văd şi în această imputare un lucru tras de păr cu scop de a garnisi critica. Tot aşa pretinde în mod autoritar cum că ar exista un sat „Burlinţi“, care poartă şi numele de *Stîrcea* şi îmĭ impută că nu l-am pus în dicţionar. Satul Stîrcea pare că avea cînd-va şi un al doilea nume, *Berlinţĭ* (nu Burlinţĭ), lucru pe care îl şi amintesc la *Stîrcea sat*, decît autoritarul critic cere, ca să se pună în dicţionar un nume, care de fapt nu există şi asta trece peste toate limitele, căcĭ cîtă vreme nu aduce probe cum că cele relevate sunt şi exacte, d-l Mironescu nu poate pretinde că greşala imputată rămîne în picioare. O omitere s'a făcut, recunosc şi eŭ, prin faptul că la tipărire s'a perdut fişa cu cuvîntul *Berlinţĭ* şi a remas neimprimată, dar există proba evidentă că cuvîntul fusese pus în dicţionar, căcĭ cum era altfel să se zică la numirea Stîrcea „vezĭ Berlinţĭ, sat“. De cît în faţa uneĭ criticĭ pornite ca cea a d-luĭ Mironescu, care nicĭ n'a băgat de samă această omitere şi-mĭ face procesul terminuluĭ fantastic *Burlinţĭ*, asta e o curată nedreptate.

Cît despre mănăstirea de odinioară „Bireşniţa“ a căreĭ lipsă în dicţionar deasemenea mi se impută, declar că-mĭ este absolut necunoscută şi trebue să bănuiesc şi aci că e luată din acelaşĭ domeniu legendar ca şi numirea *Burlinţĭ*.

Hazlie de tot este însă cererea formulată de d-l Mironescu, că la rîul *Bistriţa Aurie*, unde din mare fericire n'a găsit să critice nimic, să se adaoge ca final cuvintele următoare: „In

apa Bistriţeĭ se *pescueşte* (aşa vorbeşte romînul neaoş Vl. Mironescu) *păstravĭ deosebit de gustoşĭ* (!) şi căutaţi. Fără asta, ca şi fără versurile cu care e înflorit titlul criticeĭ „Note de călătoriĭ *călăuzit*“, etc., ce era să maĭ rămînă decorativ în cuprinsul criticeĭ?

D-l Mironescu urmează a-mĭ arăta că maĭ lipseşte în dicţionar cîmpia *Bîrnova*, aflătoare lîngă satul Costîna, districtul Suceava. Il cred, căcĭ cîmpiĭ de aceste vor fi lipsind multe în lucrarea mea, şi dacă această numire *Bîrnova* s'ar maĭ fi găsind şi ca numire a satuluĭ Revna, şi asta se poate, numaĭ că tradiţia pe care o invoacă criticul, nu e adeverită pentru moment decît prin notiţele personale ale atotştiutoruluı domn critic.

După hărţuiala cu Bîrnova, d-l Mironescu sare deodată la o altă ordine de ideĭ şi începe: „Falcăŭ saŭ Braniştea (grup de munţĭ), numele adevărat însă e *Valcăŭ* moştenit de la *Dacĭ* (mergem adînc de tot) şi care se pronunţă astfel de către săteniĭ de prin comunele Frumosul, Dragoşa şi Vatra-Moldoviţeĭ, lipseşte în dicţionar şi se va adăoga cu nota: „Se compune dintr'un complex de 18 munţi, etc. etc., dăruiţĭ de Stefan cel Mare mănăstireı Putna, etc. etc.“—după care litanie lungă şi confuză urmează în fine şi izvorul, de unde aŭ purces toate aceste date zdrobitoare cu fondul daco-istoric, arătîndu-ni-se cu emfaza savantuluĭ istoric special nec plus ultra: izvorul de unde aŭ fost luate, „Vezı: *prot. imp. No. 98—101*“.

Invidiez pe d-l Mironescu pentru importanta sa descoperire, dar n'am cum să mă apropiez de aceste enigmatice fîntînĭ istorice şi ce nu am văzut cu ochiĭ meĭ, nu cred şi ce nu cred nu pot înregistra. De altfel aproape toţĭ aceştĭ munţĭ sunt pomeniţĭ la locurile lor, la partea orografică a dicţionaruluĭ, care lucrată fiind cu amabilul ajutor al Directoruluĭ Institutuluĭ Geografic Militar, d-l General Ianescu, cunoscut ca somitate în ce priveşte studiul sistemuluĭ nostru carpatin, şi o putem decĭ considera ca maĭ pre sus de orĭ-ce critică şi bănuială.

Dar după aceste sforţărĭ cu argumentaţiĭ pornite tocmaĭ din epoca daco-romînă, vine un potop de imputărĭ nu maĭ puţin drastice şi de natură fantastică.

Criticul vorbeşte de muntele Bucovul şi mă întreabă că de ce n'am pomenit de numele luĭ Goian şi de dania relativă (?) a luĭ Stefan cel Mare şi, plecînd de la această imputare, începe a mă inculpa apoĭ pe rînd, că de ce n'am vorbit la localitatea Baiaşeştĭ de d-na Pantazi proprietara acesteĭ moşiı, care e de origine macedo-romînă şi nicĭ de fosta proprietară a moşieĭ Brăeştĭ, d-na Niculiţă Popovicĭ, care maĭ stăpîneşte şi moşia Stupca, nicĭ de Chiseleŭ, fosta moşie a familieĭ Zota, etc. Mărturisesc că nicĭ prin gînd nu mi-a trecut că în dicţionarul geografic al Bucovineĭ ar putea să fie locul pentru complimentărı de această natură.

Dar să mergem înainte cu examinarea criticeĭ, căcĭ tocmaĭ la loc potrivit găsim incriminarea la culme pe tema stră-

inismuluĭ, care precum zice şi repetă d-l Mironescu, a influenţat şi acest dicţionar. Plecînd de la reproşurile că de ce nu am pomenit de cutare şi cutare nume de familie, ajunge cu ocazia localităţiĭ Chiseleŭ să amintească şi de familia veche boerească Hurmuzaki, şi deşi îşĭ dă samă perfect de bine că aci se schimbă cu totul chestia, acest neam de boerĭ reprezentînd o epocă, unde exista o Moldovă nedespărţită, din a căreĭ timp aŭ rămas vlăstar, din acea viţă, existenţĭ astăzĭ atît în Bucovina, cît şi în Romînia, mă acuză că nu am vorbit de zisa familie. Cu aceeaşĭ seninătate cu care a riscat şi alte neadevărurĭ, d-l Mironescu se înşală şi de astă dată, căcĭ la pag. 56 a dicţionaruluĭ la localitatea Cernauca, precum şi la pag. 205, unde se vorbeşte de moşia Storojineţuluĭ, această familie este amintită cu datele cuvenite amintireĭ neamuluĭ Hurmuzachilor, deopotrivă de stimat în regatul nostru, ca şi peste hotar. De altfel cunosc prea de mult şi prea de aproape familia Hurmuzaki, în cît să mi se poată aduce acest reproş cu atît maĭ incalificabil şi răutăcios, de oare-ce este însoţit de următoarea observare nepotrivită: „In schimb autorul nu neglijase să ne arăte în dicţionarul săŭ geografic în locul numelor boerilor romînĭ— (aci după ideea criticuluĭ trebuia să falşific cadastrul şi să eliminez numirile oficiale ale moşiilor cum sunt determinate astăzĭ)— cîteva nume evreieştĭ cum sunt de exemplu: „Comăreştĭ—Halpern, Comăreştĭ-Slobozia—Halpern, Ropcea—Achner, Storojineţ —Ohrenstein ş. a.; va să zică numele boerilor romînĭ n'aŭ putut trece la posteritate, cel puţin prin amintirea lor la nota istorică, a evreilor Halpern, Achner, Ohrenstein etc., aŭ fost adoptate deadreptul ca nume propriĭ a localităţilor respective, pe care toate d-l Grigorovitza ni le hărăzeşte, fără remuşcare, ca o moştenire romînească. Poate că aceste nume scumpe autoruluĭ, sunt istorice în analele lumeĭ financiare şi justifică trecerea lor în *dicţionarul-pomelnic* pentru imortalizarea moşierilor săĭ; atîta ştim numaĭ că aceste nume sunt prea recente şi fără importanţă ca şi cel al izgonituluĭ Mochi Fischer (Fişer) din nordul Moldoveĭ, care a parvenit de curînd în Bucovina, cumpărîndu-şĭ moşia Chiseleŭ şi care va obţine—în baza uneĭ donaţiunĭ băneştĭ făcută uneĭ instituţiunĭ de binefacere austriacă—rangul de nobil.

„Repausatul moşier evreŭ Laib Achner căruĭa aparţinu moşia Ropce şi cîteva imobile marĭ în Sirete, unde domicilia, procedase maĭ jidoveşte, lăsînd prin testament moşia sa luĭ *Mesia* cînd va veni, spre a avea (pares) mijloace băneştĭ pentru stăpînirea jidovească a împărăţieĭ viitoare în Austria. Guvernul austriac a recunoscut acest testament ridicul, administrează moşia lăsată şi depune baniĭ pentru mesia viitor, la casa de depunerĭ. Iată o notă interesantă pentru dicţionarul geografic al d-luĭ Grigorovitza şi care lipseşte, nu ştim din ce cauză".

Spună cineva, că d-l Mironescu nu este ingenios, maĭ ales în brodirea legendelor: Şi asta se numeşte critică?

De cît orîcît de absurde sunt aceste acuzaţiĭ, ajunse odată la această temă dureroasă, ele eraŭ evident calculate de a produce efect şi criticul profitînd de acest lucru, dă înainte cu imprecaţiunile şi neştiind cum să maĭ lovească în autorul dicţionaruluĭ, se îndreaptă asupra Societăţiĭ Geografice Romîne scriind :

„Ce fatalitate că tocmaĭ în timpul de faţă cînd fraţiĭ Bucovinenĭ se luptă cu înverşunare pentru existenţa lor naţională, se găseşte *un romîn şi o instituţie înaltă romînească*, carĭ făuresc, patronează şi editează un dicţionar falş, care nu poate de cît să agraveze situaţia romînilor subjugaţĭ, cînd vrăjmaşiĭ vor încerca să se folosască de el.

„Credem că e de prisos să insistăm în acest punct şi asupra altor fapte de felul acestora, de oare-ce vom întîlni încă o sumedenie de falşificărĭ, carĭ dovedesc cu prisosinţă influenţa vrăjmaşă streină, lipsită de cel maĭ elementar simţ de recunoştinţă faţă de ceĭ ce ĭ-aŭ primit în mod ospitalier şi din care rezultă :

„a) scriere anume falşă (aşa numită oficială în spiritul autoruluĭ) a localităţilor romîneştĭ;

„b) omiterea vădită a tradiţiilor locale şi notelor istorice maĭ concise;

„c) denaturarea istorieĭ trecutuluĭ nostru;

„d) întrebuinţarea intenţionată a recensimîntuluĭ falş al populaţiuneĭ romîneştĭ şi

„e) trecerea cu tăcere asupra mişcăriĭ culturale şi sociale a romînilor în ultimul deceniu.

„Iată meritele dicţionaruluĭ geografic !“

La comuna de munte *Breaza*, pe care o cunosc de altfel din proprie vedere, am zis, precum arată statistica şi este şi adevărat, că există abia de cîteva deceniĭ şi că locuitoriĭ eĭ sunt Huţanĭ, carĭ vorbesc şi romîneşte. Săteniĭ romînĭ din şes ducîndu-şĭ vitele în timp de vară la păşunile de munte, contactul cu aceştĭ locuitorĭ Huţanĭ (a căror origine am tratat-o intr'o anume publicaţie apărută la 1902 în „Noua Revistă“) a produs un început de romanizare, care pe cît de mult ne bucură, nu poate fi încă luată în serios, cu toată societatea culturală mică „Steluţa“ ce s'a înfiinţat acolo nu de mult, precum ne zice d-l Mironescu. Acest domn n'a citit studiul meŭ asupra Huţanilor din munţiĭ Bucovineĭ şi nu ştie că această rămăşiţă de Cumanĭ pripăşită între Munteniĭ noştri, a fost întăĭ romanizată şi în urmă prin navala elementuluĭ slav în Carpaţĭ a adoptat limba ruteană. Dar d-l Mironescu, care pretinde a şti multe şi explică tot ce-ĭ vine in cale, zice : „Dacă nu există în Breaza Romînĭ ci numaĭ Huţanĭ, adecă Slovacĭ— (explicaţia e minunată) — cuĭ se datoreşte dar înfiinţarea societăţiĭ „Steluţa“. Dacă pretinsa societate ar fi o cogemite stea şi nu o biată steluţă înfiptă şi ea pe orizontul aspiraţiunilor noastre romîneştĭ în regiunile cotropite de potopul slav, aşĭ accepta cu

bucurie acest reproş, cît e de copilăros, dar în faţa concluziuneĭ ce trage criticul, că aci ar fi influenţa *rusofilă* la mijloc, nu pot decît să clasific şi această aserţiune la rubrica emanaţiunilor de rea voinţă.

La comuna Broscăuţĭ critica îmĭ pretinde din noŭ să repet numirea cu adaosul, că a fost şi mănăstire. La textul explicativ, unde se vorbeşte de intemeiarea fostuluĭ schit (nu mănăstire), mă face vinovat de greşala de tipar, care pune data secularizăriĭ la 1783 în loc de 1785, atribuindu-mĭ neştiinţă. Apoĭ urmează o pagină şi jumătate cu tradiţiunĭ relative la numitul schit, după care se relatează pe larg despre instalaţiunea parohuluĭ actual din Broscăuţĭ, Popovicĭ, aducîndu-i-se laude marĭ pentru înfiinţarea recenteĭ societăţĭ populare Ţăranul, a caseĭ de economie, a coruluĭ romînesc de acolo, etc. etc.

La localitatea Budeniţ, d-l Mironescu îmĭ reproşează lipsa istoriculuĭ, spunînd că am evitat a vorbi maĭ pe larg despre populaţiunea străină de acolo, pentru a nu *atinge susceptibilitatea Rutenilor*, aluziune delicată de tot. Frumoasa comună romînească Budeniţ a fost colonizată cu Boicĭ şi Mazurĭ (nu Rutenĭ) pe urma povernelor marĭ înfiinţate acolo de boerul romîn baronul Petrino. Oare dacă n'am spus asta, ci am pomenit pur şi simplu de lucrătorĭ slavĭ aduşĭ în acea comună, am făcut-o pe placul străinilor, saŭ tocmaĭ ca să trec cu tăcere păcatul boeresc? In cauda venum.

La comuna Buninţi, d-l Mironescu vine cu vestitele sale *prot. imp.* şi cere rectificarea dateĭ istorice, pretinzînd că cea indicată de mine (ca şi cum eŭ aşĭ fi născocit-o) e falşă şi că această comună a fost dăruită mănăstireĭ Dragomirna, nu de Vodă Gheorghe Stefan, ci de Stefan al XII-lea (?). Mă cutremur de atîta specialitate şi semnalez pe acest savant istoricilor noştri.

La istoricul oraşuluĭ Cîmpulung,—complicat, precum o ştim cu toţiĭ,— tremuram de groază că ce o să mi se maĭ impute. Dar, ca prin minune, am scăpat eftin de tot. In schimb d-l Mironescu ţine să pună piperul săŭ peste cele relatate de mine, —căcĭ altfel nici nu se putea,— şi îmĭ pretinde cîteva adaose mici, dar vajnice, cum nu pot veni de cît de la un istoric special clasa întăia. Iată unul din aceste suplimente speciale: „Locuitoriĭ Cîmpulunguluĭ nu se pricep de loc la lucrul pămîntuluĭ şi toată ocupaţia lor e păstoritul (!) oilor". Of, doamne, şi nu te-a auzit vre-un Cîmpulungean vorbind astfel de fleacurĭ, d-le Mironescu, că te-ar fi luat cu un răzlog la goană, dealungul kilometrelor de lanurĭ de păpuşoiŭ ce se întind pe sub poalele pădurilor, de-ţĭ perdeaĭ nu numaĭ papuciĭ, dar încă foile notelor de călătorie.

La comuna Climăuţĭ, d-l Mironescu îmĭ scoate înainte o dată istorică maĭ veche de cît cea aratată de mine. Aşĭ înregistra-o cu bucurie, în vederea listeĭ de adaose ce se vor putea face odată la dicţionar, dar nu ne spune unde se găseşte

acel uric de danie maĭ vechiŭ şi nicĭ nu pomeneşte măcar izvorul săŭ nesecat *prot. imp.*, aşa că n'am cîştigat nimic. Cît despre locuitoriĭ lipovenĭ de acolo, criticul maĭ adaogă la cele spuse de mine, că aceştĭ sectarĭ aŭ şi preoţĭ şi că,—acesta e un detaliu nepreţuit pentru dicţionarul geografic al Bucovineĭ, —dogmele lipovenilor fără preoţi nu li *îngădue a ţinea cînĭ pe lîngă casă.*

La Comaneştĭ, com. rur. n'am pus *însoţirea de păstrare* (fiindcă nu exista probabil pe atuncĭ), la Comăneştĭ Halpern moşie, însă criticul îmĭ spune scurt şi cuprinzător, că numele evreesc Halpern, atîrnat de numirea generică trebue tăiat. Aşĭ întreba pe d-l Mironescu, cum îşĭ închipue că s'ar putea face aceasta, fără a comite un falş. Cum a ajuns jupînul Halpern să stăpînească această moşie, nu ştiŭ şi nicĭ nu era treaba mea să cercetez. Dar această frumoasă moşie aflătoare astăzi în mînĭ străine, îşĭ are administraţia sa specială şi ca atare figurează în cadastrul oficial al Bucovineĭ ca corp de proprietate, stătător de sine, înregistrat de statistică sub numele originar al proprietăţii devălmăşie, plus un predicat special, stabilit după numele achiziţionaruluĭ. Cînd va fi însărcinat d-l Mironescu a lucra o carte după date oficiale, îl sfătuesc să se ferească de înlăturărĭ arbitrare, cum mi le cere mie.

La Corlata mi se face un supliment de istoric, de origine neindicată. La comunele Clocucica, Corovia, Costeştĭ, Cotul Ostriţeĭ, Crasna Ilschi mi se aduc de către d-l Mironescu casele de economiĭ şi societăţĭ înfiinţate în epoca recentă a faimoaseĭ sale expediţiunĭ prin Bucovina, despre care am pomenit maĭ sus.

La localitatea Capul Codruluĭ, unde am pomenit că această comună se numea pe timpul lui Bogdan, fiul luĭ Stefan cel Mare, Bucureştĭ, d-l Mironescu, caşi cum ar fi gelos de acest lucru, îmĭ impută că n'am spus de unde posed acest detaliŭ şi vine numai de cît să repare superficialitatea mea, aplicîndu-mĭ un supliment istoric cu un vezĭ *prot. imp. No. 46.* Deasemenea face şi la comunele Carapciu pe Siret şi la Cabeştĭ, numai că aci şi *prot. imp.* îl cam părăsesc, căci cerîndu-mĭ ca să adaog, *că „la 5 Iunie 1774 un pămînt la Cabeştĭ a fost dăruit mănăstireĭ Horecea“* (dată istorică enorm de importantă), se tîngue în acelaşi timp, că *prot. imp.* deşi vorbesc la No. 200 despre acest mare eveniment, totuşi nu arată cine a fost cel cu dania. Care va să zică şi *prot. imp.* cele mult ştiutoare nu sunt fără de păcat! Atuncĭ *sumedenia* de date istorice neglijate şi inexactităţile ce mi se impută unde sînt?

(Va urma).

Dr. Em. Grigorovitza

LUI ALECSANDRI

Pe lespedea vremeĭ trăise un nume,
De-a Glorieĭ mînă şi daltă săpat,
Şi care 'ntrupase într'însul o lume
De gîndurĭ, cîntate cu glas inspirat.

Acum, dintr'o stîncă de marmoră, dalta
Săpă, subt imboldul ĭubiriĭ obşteştĭ,
Un soclu pe care zîmbeşte înnalta
Figură senină din lunca Mirceştĭ...

Figură şi Nume, în bronz întrupate,
Re'nvie un mare şi nobil trecut
De lupte arzătoare, pe drumurĭ uĭtate,
Ţintind Libertatea şi-al Limbeĭ avut.

Vremĭ triste, pe-atuncea, dar vlog de speranţe,
Dar inimĭ aprinse de-un sfînt ideal,
Dar jertfe nespuse, ce umplu distanţe,
Şi-apropie dorurĭ săltate de val...

Acea uriaşă voinţă unită
Aduce *Unirea* şi sceptrul regesc,
Iar limbeĭ străbune comoară ĭubită
In care e sufletu 'ntreg romînesc!

Şi nimenĭ ca Dînsul nu dete maĭ bine
Estetice forme bătrînuluĭ graiŭ,
Nicĭ puse imaginĭ maĭ viĭ, maĭ senine
Gîndireĭ trăită pe-al inimeĭ plaiŭ.

Duĭos cu poporul El doĭna o cîntă,
Il cîntă în lupte, eroŭ oţelit,
Iubirea de ţară cu steag o implîntă
Pe culmile vremeĭ, spre-a sta neclintit.

Pe scenă 'ĭ-aduce o lume întreagă
De chipurĭ, prin care dă pilde, glumeţ,
Iar lumea Romană, verigă ce leagă
De-o glorie nouă apusul măreţ.

Pios reînvie a templelor sfinte
Mărire uitată, cu versu-ĭ sonor;
Cu glasul profetic ne-arată 'nainte
A Patrieĭ falā,—eternul luĭ Dor.

Căcĭ, neaŭa pe frunte tot tînăr îl lasă
Cu inimă mare, cu cîntec duĭos,—
Tot bardul ferice în pacea de-acasă,
In farmecul lunceĭ, în visu-ĭ frumos.

Acuma, în bronzul în care trăeşte
Vieaţa eternă de om şi poet,
El pare că încă visează, doineşte,
In vremea ce trece'n vecie, încet...

Incet treacă vremea, cu aripĭ întinse;
Nu-ĭ turbure-atîtea frumoase-amintirĭ;
Păstreze în juru-ĭ apururĭ nestinse
Văpăĭ de-admirare, pioase ĭubirĭ!

N. Rădulescu-Niger

NARCIS

Luĭ N. Ionescu

I

De mult, de mult, în vremurĭ depărtate
Pe malul unuĭ rîŭ cu apă lină,
Trăia 'ntr'un codru fără de lumină
Frumoasa Echo în singurătate.

Acolo întîlni frumoasa zînă
Odată pribegind pe înserate,
Pe vînătorul—cel vestit în toate—
Narcis flăcăŭ frumos ca o grădină.

Era cuprins de jale vînătorul,
Căcĭ Hermes cel a tot biruitorul
Pe mult ĭubita soră ĭ-o răpise.

Nădejdea toată i se risipise
Şi neputînd să-şĭ maĭ învingă dorul
Aci 'n pustiŭ îndurerat venise.

II

Narcis şoptindu-şi nesfîrşita jale
Pe malul rîului sta 'ncremenit
Mereŭ privindu-şi chipul oglindit
In undele ce lunecaŭ la vale.

De dragul lui, cu sufletul zdrobit
Frumoasa Echo s'abătea din cale
Şi lîngă el venea în mers agale
Să-i spuie dorul ei neţărmurit.

„Narcise, lasă gîndurile-acele,
„Nu plînge şi de mine nu te-ascunde,
„Ascultă toate dorurile mele.

Dar el privind în apele profunde
Nu se lăsa ca dînsa să-l înşele:
Era 'ndrăgit de chipul săŭ din unde.

III

Zădarnic plîngea Echo 'ndurerată,
Zădarnic răsuna a ei chemare,
El n'asculta suspinele-i amare
Nici vorba ei atît de 'nduioşată.

Mereŭ privindu-şi chipu 'n aiurare
Părea că-şi vede sora neuitată—
...Cu inima de doruri zbuciumată
Plîngea învins de-o crudă întristare.

Aşa privind el adormi pe maluri
Şi trupu-i lunecă încet în valuri
Pierzîndu-se 'n a apelor vîltoare.

Infrînsă Echo de durere-adîncă
Se prefăcu în sunătoare stîncă,
Iar lîngă ea eşi Narcis—o floare.

Botoşani. **Ioan Al. Sân-Giorgiŭ**

DE LA GALAŢI LA SULINA

— Impresiĭ de călătorie —

Ce bine te simţĭ cînd, după o vreme îndelungată de zvîrcolire pe pămîntul uscat, saŭ cel mult mlăştinos, pe care locueşti îndeobşte, aĭ prilejul să te trezeştĭ plutind cu un vas nămilos, pe valurile tulburĭ ale celuĭ maĭ de samă fluviu romînesc, pe valurile poreclite *albastre* ale Dunăreĭ, dar carĭ nu sunt albastre nicĭ cît e cioara roşie, orĭ lupul emblemă a blîndeţeĭ.

Imbelşugatul oxigen ce aspirĭ plutind cîteva ceasurĭ pe latul acesteĭ Dunărĭ te schimbă pe nesimţite, îţĭ dă întipări rea uneĭ vieţĭ cu totul alta de cît cea de toate zilele, ce o petrecĭ pe pămîntul solid, îţĭ luminează pare-că tot maĭ mult creeriĭ, şi .. îţĭ deschide cît maĭ largĭ porţile stomahuluĭ, la care contribue maĭ ales drăgălaşa bucătărie şi cu maĭ drăgălaşele bucătăriţe, din neamul luĭ Arpad, de pe vapor. Cu mînicile suflecate pînă subţiorĭ, cu bonete, pestelcĭ şi fuste albe ca hîrtia de ţigară, şi cu obrajiĭ şi braţele rumene şi grăsuţe ca o *şunche de Sibiu*, fetişcanele ce gătesc mîncarea pe *Drau*, îţĭ insuflu o lăcomie dublă, de care nu aĭ a te plînge de cît doar cînd părăseştĭ acest vapor, al demneĭ Societăţĭ de navigaţie Ungureştĭ.

Fel-de-fel de mutre întîlneştĭ pe acest *Drau*, ce a plecat la 8 jun , dimineaţă din Galaţĭ ; ungurĭ la comandă, nemţĭ la mahalîc, franţujĭ şi ruşĭ la clasa I, romînĭ şi grecĭ la a doua, evreĭ, turcĭ şi bulgarĭ la a treia, de toate etăţile şi condiţiile sociale ; cîţĭ-va cu şepcĭ albe ca ale marinarilor, cu toate că nu par de loc a avea altă relaţie cu marina de cît că se aflu pentru cîteva ceasurĭ pe vapor ;—e un freamăt necontenit de dute-vino, de impresiĭ schimbate şi gurĭ cascate, de strigăte şi rîsete, printre carĭ un turc *demi-sang*, (maĭ mult ţigan de cît musulman), se preumblă cu o tabla cu cafele negre, în felegene grosuţe, pe care le anunţă ca lucru extra de eftin : *20 banĭ ceaşca !*—Fie, că face ! Ceaşca e respectabilă, cafeaua ferbinte şi cu caimac adevărat turcesc ; şi precum apetitul aicĭ e maĭ

deschis ca orĭ unde, o sorbĭ dintr'o înghiţitură,— cu riscul de a-ţĭ opări gîtlejul.

Un şuer de sirenă se aude deodată, şi la dreapta noastră valurile se rîdică în sus, apoĭ un nour de stropĭ,—apoĭ... o dihanie colosală ne întunecă orizonul dinspre partea aceasta. Noroc că dihania aceea e maĭ mult albă de cît neagră ; e un specimen din cele maĭ respectabile ale vapoarelor de mare, ce pot pătrunde cu multă chibzuială pe Dunărea, avînd pe parapetele sale cîteva sute de călătorĭ înşiraţĭ unul lîngă altul, ca mărgelele pe sînul uneĭ fete marĭ.

Ceĭ maĭ mulţĭ de pe acest colos întind mînile şi surîd pare-că cu milă spre vaporaşul nostru,—pare-că ne-ar arunca un gologan de cincĭ ; şi, în rîsetele lor bizare, noĭ toţĭ de pe *Drau* ne simţim umiliţĭ, mititeĭ, ca şi cum am pluti pe o coajă de nucă.

Dar sirenele maĭ ţipă odată; colosul trece în susul Dunăreĭ, noĭ în josul eĭ ;— şi această întîlnire spontanee şi cam umilitoare pentru moment, nu ne împiedecă stomahurile noastre de-aşĭ mări pofta de mîncare, ce se deschide din ce în ce tot maĭ mult. Iar faptul că pe lîngă nasul nostru bîzîe aburiĭ aţîţătorĭ aĭ uneĭ supe grase şi unor biftece suculente, ce încep a fi transportaţĭ din bucătărie spre saloanele de mîncare, ne face să ne grăbim şi noĭ a întra în asemenea saloane, unde nu maĭ găsim de cît un colţişor neocupat.

Şi comandăm. Şi mîncăm. Oh ! de-am mînca şi acasă cu atîta poftă, şi atîta mîncare, cît mîncarăm pe vapor,—ne-am fi mîncat de mult şi comîndul !

Ţalll !... Căcĭ şi aicĭ, maĭ cu samă, se strigă *ţal !* Şi nu-ĭ prea scump pe *Drau*, maĭ ales la democratica clasă a II-a, între noĭ rămîe vorba ! faţă cu listele unor birturĭ maĭ curăţele din ţară : 20 banĭ o supă excelentă, 1 leŭ 20 b., un biftec excelent şi el ; tot atîta o plachie de nisetru, 60 banĭ o felie de şwaiţer, şi tot 60 banĭ o clătită cu dulceaţă ; cu vin, cu cafea, cu bacşiş, cincĭ leĭ în capăt; dar fie că face. Cînd te scolĭ de la masă simţĭ cel puţin că te aĭ indopat,—căcĭ porţiile ungureştĭ sunt mult maĭ respectabile de cît ideile lor de maghiarizare.

După ce am trecut în revistă ambele malurĭ ale Dunăreĭ, atît de partea Basarabieĭ cît şi de acea a Dobrogeĭ, după ce am văzut din goană *Reniĭ*, şi alte sătişoare saŭ cătune isolate, orĭ simple colibe de pescarĭ pe lîngă bălţile şi stuhurile mărginaşe ale Dunăreĭ,— iată-ne *stopînd* în faţa unuĭ oráşel maĭ însemnat şi maĭ vioĭ : e *Tulcea.*

N'am văzut-o de la 1884 ; un călător de alăturea cu mine îmĭ spune că de-atuncĭ şi pînă astăzĭ—25 anĭ—nu s'a prea făcut în ea multă schimbare; cîteva case fără importanţă arhitectonică, *monumentul Independenţeĭ*, care se zereşte de pe vasul nostru pe dealul din spetele Tulceĭ, *Beş-Tepe*, unde maĭ înainte nu se vedeaŭ de cît morĭ de vînt,—şi... atîta-ĭ tot ! Iată ce-mĭ schimbă pofta de a debarca în Tulcea.

Asist la încarcarea pe vaporașele noastre a sute de coșurí de legume și fructe, destinate pentru Sulina ; mirosul atîtor verdețurĭ, și maĭ ales al pipărușilor și prajuluĭ îmĭ maĭ potolește entuziasmul călătorieĭ mele pe Dunărea. O îmbrînceală zdravănă se maĭ iscă între cîțĭ-va bulgarĭ, ce încarcă zisele legume, și de n'ar șuera mașina de plecare, maí că îmbrînceala ar invada pînă la mijlocul vaporuluĭ.

Dar iatăne iarăși în cursul călătorieĭ noastre. Tulcea se micșorează din ce în ce în urmă-ne, pînă nu se maĭ vede. Un ceas, două... și înaintea noastră începe a se zări coasta unuĭ orășel, ce pare deocamdată o aglomerație de uzine : E *Sulina*.

Dunărea, devenită tot maĭ îngustă, se preface în fața Sulineĭ într'un adevărat canal. Pe deoparte și pe de alta clădirĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin de luat în samă, ne dă impresia că întrăm într'un port strein, în care o industrie specială, necunoscută nouă romînilor, înflorește.

E industria marină, compusă din tot felul de vase plutitoare, putînd circula fie prin sine înșile fie remorcate de altele. Sunt nu numaĭ vapoare, corăbiĭ, caice, remorchere, șlepurĭ, luntre etc., dar maĭ ales o sumă mare de mașinăriĭ speciale, nevăzute prin alte porturĭ ale Dunăreĭ; elevatoare de toate dimensiunile, drage, ciocane pneumatice de bătut piloțiĭ și alte multe felurite pontoane și schelăriĭ, a căror întrebuințare n'o cunosc, dar carĭ toate, pricep că trebue să servească la marea industrie a navigațieĭ marine.

Portul,—saŭ maĭ bine zis portișorul acesta, e plin, de-o parte și de alta al canaluluĭ Dunăreĭ, cu vase atît de mare cît și fluviale, de la cele maĭ marĭ și pînă la cele maĭ mărunte; de la luntrea șubredă de pescar pînă la vapoare de larg uriașe, toate staŭ ancorate lîngă cheŭ, unu lîngă altul, și prin toate furnică o lume străină, purtînd toate felurile de costume proprie Orientuluĭ, chiar și Occidentuluĭ ;—și se aud în acelaș timp vociferărĭ în tot soiul de limbĭ, unele maĭ puțin înțelese de cît altele,—pentru un vrednic neaoș romîn.

Ne scoborîm de pe *Drau*. Un serjent ne cere numele! Pentru prima oară în țara mea, un polițaĭ îmĭ cere numele *!* Il spun și-l scrie pe un petec de hîrtie. Trec înainte rîdicînd din umerĭ.

— Un hotel, care să nu aibă alțĭ locuitorĭ în odaia ce-o voĭ închiria-o eŭ ! zic hamaluluĭ.

— Ințeleg boerule ! îmĭ respunde el ; haidețĭ după mine.

— Dar nu e departe ?

— Nu ; toată Sulina e tot aicĭ pe loc.

Plec după hamal, dar sunt pîcîlit. Pînă la *Hotelul Continental*, e o bună bucată de drum, și-ĭ bănuesc hamaluluĭ că nu m'a lasat să ĭeŭ o trăsură,—căcĭ așteptaŭ vre-o patru-cincĭ la cheŭ.

— E numaĭ Hotelul Continental aicea noŭ şi fără *locuitorĭ*, cum aţĭ cerut d v. ; birjarul v'ar fi dus aiurea.

Fu cam aşa,—dar şi interesul hamaluluĭ fu ca să ĭee de la mine un bacşiş de un leŭ pentru dusul geamantanuluĭ, în loc de 20 saŭ 30 banĭ.

Ce-i dreptul, m'am convins maĭ tîrziŭ că din toată Sulina, singur *Hotelul Continental*, care era noŭ construit şi încă virgin cu totul de călătorĭ, era în acelaş timp lipsit de nelipsiţiĭ *locuitorĭ* aĭ tuturor hotelurilor şi caselor particulare chiar din acel oraş, căcĭ, după cum mă încredinţară maĭ multe persoane cu care făcuĭ cunoştinţă în urmă, nu există maĭ nicĭ o casă acolo, care să nu-şĭ aibă miile şi zecile de miĭ chiar de locuitorĭ nepoftiţĭ,—carĭ nu te lasă să aţipeştĭ o clipă macar în timpul nopţeĭ, de îndată ce te-aĭ hotărît să stingĭ lumînarea.

Sulina întreagă, aşezată pe dreapta Dunăreĭ, se compune din treĭ rîndurĭ de strade paralele, întretăĭate unde şi unde de alte strade maĭ scurte, spre a forma micĭ cvartale de cîte cîteva case. Nicĭ ogrăzĭ, nicĭ grădinĭ pe lîngă case nu se zăresc de cît unde şi unde. Spre laturea dintre gura Dunăreĭ şi Mare, sunt cîteva micĭ grădinĭ, din care singurele maĭ de samă sunt ale *Primărieĭ* şi *Comisiuneĭ Dunărene.* O mahala cu case aruncate cum a dat D-zeŭ, îţĭ face impresia maĭ mult a uneĭ oaze inundată de năsip; e în partea de miazăzi înspre mare; ĭarna şi primăvara însă, ni se spune că această mahala este un adevărat sat lacustru,—ca pe vremile preistorice.

Pe malul stîng al gureĭ Dunăreĭ văd o serie de magaziĭ şi case de lemn, negre saŭ învechite, carĭ, mi se spune, sunt locuite numaĭ de pescărĭ şi lucrătorĭ din port.

Mă primblu, mă maĭ odihnesc pe băncile uneĭ cafenele, orĭ cofetăriĭ, unde sînt asaltat de tot felul de precupeţĭ, dar maĭ ales, apropiindu-se sara, de cîteva milioane de ţînţarĭ,—*specialitatea caseĭ...* podoaba specifică a Sulineĭ.

Aceste animalcule supărăcioase mă fac să reîntru repede la hotel, şi odată întrat în odaĭe, să închid uşĭ şi fereştĭ înainte de a aprinde lumînarea, căcĭ, îmĭ spune chelnerul, de-aşĭ lasa numaĭ cincĭ minute lumînarea aprinsă sara, cu fereştele deschise, n'aşĭ maĭ putea rămînea acolo noaptea intreagă, dacă n'aşĭ avea pofta să mi se sugă jumătate din sîngele meŭ, de drept strănepot a luĭ Traian.

Deşi obosit de drum, dar năduşeala din odaĭe mă face să nu pot dormi de cît foarte puţin în noaptea întreagă; mă zvîrcolesc ca un candidat în ziua alegereĭ sale la deputăţie. In schimb, a doua zi dimineaţa, la 4 ore, es din hotel şi reĭaŭ la măsurat cu paşĭ iuţĭ Sulina. E o zi splendidă! Dunărea şi Marea Neagră strălucesc ca pietrele scumpe!

Intîlnesc în drum magaziĭ frumoase, birturĭ şi crîşme multe; hambare pline de mărfurĭ, produse ale ţăreĭ, dar maĭ ales de cărbunĭ. Tocmaĭ în colo, spre capătul nordic, zăresc un turn înalt. Mă duc spre el, o bună bucată de loc ; mă

opresc dinaintea uneĭ clădirĭ impunătoare, şi, un domn robust, cu o figură simpatică, ce tocmaĭ descălicase de pe o bicicletă, mă salută şi mă pofteşte să vizitez *Uzina de apă !*

— Uzina de apă?!

— Da, uzina de purificare şi ozonare a apeĭ!

Intru mulţumind; Domnul e mecanicul şef, care îmĭ arată cu o deosebită bună voinţă, sala de maşinĭ electrice, rezervoarele de decantare a apeĭ, instalaţiile de pulverizare şi ozonizare... Mi se deschide cîteva dulapurĭ cu aparate electrice de carĭ n'am maĭ văzut pînă atuncĭ;—şi de odată simt şi plămîniĭ meĭ deschizîndu se cu putere, într'un chip neobicinuit, respirînd un aer cum numaĭ pe vîrful munţilor din Neamţ, în anumite timpurĭ, poţĭ să guştĭ ceva-ceva cam aşa,—dar nu tocmaĭ.

Enozonul ! Prin el se strecoară apa, ce apoĭ prin o canalizaţie suterană ce trimete în întreg oraşul Sulina, spre a se da consumaţieĭ fericiţilor locuitorĭ de acolo. Nicĭ un alt oraş din ĭubita mea patrie nu are încă asemenea instalaţiĭ de ozonare a apeĭ. E rezultatul străduinţeĭ şi a părinteşteĭ bune voinţĭ a.. *Comisiuneĭ Dunărene,* care s'a gîndit să înzestreze acest port-orăşel cu aşa aparate, care curăţă apa Dunăreĭ de toate murdăriile ce în întregul eĭ curs se aruncă în ea. Gust din apa ozonată, după ce mi se oferă o linguriţă de dulceţĭ de cireşe... Sunt admirabile, adorabile... şi apa şi dulceţile.

Vizitez apoĭ *Geamia,* o căsoaie ce are zugrăvite pe păreţĭ cîteva versete din Coran şi cîteva alte semne saŭ închipuirĭ în stil mahometan; vizitez cîteva hambare în care se aduc saŭ se scot mărturĭ; păşesc tot înainte cînd pe o uliţă, cînd pe alta, căutînd în zadar să zăresc vre-o ogradă saŭ grădiniţă maĭ de samă, cu cîţĭva copăceĭ saŭ florĭ... Nevasta mea îmĭ arată însă o serie de ogrăzĭ şi grădinĭ, de care eŭ nu-mĭ dădeam samă pănă atuncĭ; ele sunt însă, nu la nivelul picioarelor noastre, ci colo, sus, sus... pe acoperemintele caselor cu unul saŭ două rîndurĭ! Acolo staŭ cămeşile spalate, întinse pe frînghiĭ să se usuce; acolo staŭ băliĭ şi putinĭ cu apă; acolo cuştĭ cu păserĭ de consumat, acolo ciubere şi oale cu florĭ, olendri, vîzdoage, nalbe şi busuĭoc maĭ ales; acolo se văd răcorinduse saŭ aerisinduse diferite chipurĭ femeeştĭ, dar maĭ ales bătrîne şi copiĭ; căcĭ femeele tinere, de maĭ toate naţiile ce locuesc pe acolo, staŭ saŭ ascunse cu totul, saŭ în dosul storurilor şi jaluzelelor de lemn din faţa ferestelor, printre ale căror beţe abĭa dacă zăreştĭ cîte o păreche de ochĭ negri ce te săgeată!

Şi tot mergînd înainte, ne trezim în.. mahalaua dintre gura Dunăriĭ şi Marea. Aicĭ înotăm în dunele de năsip, în cari picioarele se îngroapă pănă la glezne. Trecem pe lîngă un cimitir comun al tuturor naţiilor din Sulina, ca să ajungem la localul *Băilor de Mare,* unde este instalat un bufet de scîndurĭ şi maĭ multe cabine rudimentare. Obosiţĭ şi dogoriţĭ

de soarele ce arde cu putere în acele zile de Iuliŭ, căutăm a ne asvîrli cît maĭ răpede în Marea.

Ce bine e cînd te simțĭ, pe un așa timp, în Marea largă, la vad bun însă, bine înțeles, și nu prea departe de mal!

Te puĭ grecește pe năsipul moale, să te dușeze și maseze valurile spumoase ce vin fără sfîrșit, ca să se năruiască spre mal; și priveștĭ tot înainte, tot înainte, fără să'țĭ maĭ poțĭ opri văzul pe altă ceva de cît pe cer și pe apă!

Din cînd în cînd apare dintre cele două farurĭ din stînga, cari înjugă gura Dunăreĭ, cîte un vas colos ce lunecă ca pe o oglindă, înaintînd tot maĭ spre mijloc și micșurîndu-se vederilor din ce în ce; apoĭ nu maĭ - vezi de cît hogeagurile, apoĭ numaĭ vîrfurile catartelor, și apoĭ..., remas bun drăguță!

O serie de valurĭ maĭ marĭ ca cele de pănă atuncĭ își deschid pare că niște gurĭ de chit și se arunc cu furie spre noĭ... facem cîțĭ-va pașĭ îndărăt; dar ele ne copleșesc, ne izbesc la pămînt, ne umplu ochĭ, gură și urechĭ de apa sarată și amară; și cînd ni se păru că ne-am luat adio de acum de la lumea uscatuluĭ pentru totdeauna, apa a dispărut ĭar de peste noĭ, vedem iar lumina și arșița soareluĭ, și ne năpustim cu puterile cam problematice ce ne-aŭ maĭ remas, spre malul uscat!

Un calcan, cît un fund de șapcă de marinar, rămase pe uscat într'un lac improvizat de valurile retrase, și se zbătea furios; apa e suptă de năsip în maĭ puțin de un minut; pun mîna pe calcanul care se svîrcolește ca în gura șerpeluĭ, si depunîndu'l pe podișul cabineĭ, mă îmbrac grăbit.

Facem dejunul la acel sărăcăcios bufet, care nu ne poate da drept ceva maĭ de samă de cît cîte un pahar de lapte bătut, cîte două ouă, o salată de pipărușĭ și... calcanul. furnizat de noĭ, fript la tavă: Drept vin bem apă de sodă și limonadă.

Apoĭ cu o trăsură, venită cu alțĭ vizitatorĭ, ne întoarcem îndărăt în Sulina, legănîndu-ne prin valurile de năsip, ca și bărcile pe valurile de apă.

Un somn de vr'un ceas și jumătate, între două și patru postmeridiane, ne resplătește de truda celor 24 de ceasurĭ precedente. Apoĭ o nouă plimbare pe malul Dunăriĭ ne face să asistăm la o mișcare interesantă, atît a populațieĭ Sulineĭ, cît și a jigăniilor mecanice ce alunec pe canalul ingust prin care acel fluviŭ se deșartă în largul Măriĭ. Un vapor mare, cît un castel medieval, al societățeĭ *Lloydul Austro-Ungar*, atrage privirile tuturor, și lumea toată de pe cheĭŭ aleargă la debarcaderul unde acest castel plutitor își aruncă frînghiile de fer, spre a fi aninate de șarampoiĭ de fontă înfipțĭ în mal.

E impunător acest animal, căruĭ nu natura, nicĭ Dumnezeŭ, în primul rînd, i-a dat viață, ci numaĭ ingeniozitatea, experiența și mîna omenească! Cine zicea dar că toțĭ mariĭ învățațĭ din lumea întreagă, trecuțĭ, prezențĭ și viitorĭ, n'aŭ fost și nu vor fi în stare să creeze macar o gîză care să se miște

de sine, să consume, să transmită putere, să trăiască într'un cuvînt? ! Priviţi ce namilă abraşă a durat omuleţul nostru ! Ascultaţi cum suflă de greŭ, ce fum gros îĭ iesă prin nărĭ, cum şueră maĭ puternic de cît toţi balauriĭ de pe vremea luĭ Făt-frumos şi a luĭ Alexandru Machidon ! Cum soarbe apa maĭ dihaĭ de cît chitul luĭ Iona, cum spintecă valurile şi le preface în stropĭ şi spumă ! şi maĭ ales cum duce pe spinarea sa... nu un om, nu o pasere saŭ o vită, ci un sat, un oraş întreg, cu oamenĭ, cu animale, cu case în două treĭ rîndurĭ, cu tot ce produce omul şi pămîntul, atît de pe faţa cît şi din sinul săŭ !

Odată scoborîţĭ pe mal aceĭ ce trebueaŭ să rămînă în Sulina, noĭ, ceĭ ce cascam gura pe gratis la matahala sosită, după o învoire prealabilă, ne repezim pe vas şi începem a cutriera pe punte, prin saloane, prin cabine, pe sub punte, pe la sala de maşinĭ.... ca cioarele ce năvălesc pe cîte un stîrv. Privim, scrutăm, trecem în revistă totul,—până ce comandantul vasuluĭ plictisit de vizitele noastre inoportune, ne roagă să trecem înşine... pe mal.

*
* *

Lloydul venea din Marea ; ne păru rău că el nu pleca spre Marea ; trebui să maĭ aşteptăm treĭ zile pănă să vie o altă asemenea cetate... a Neamţuluĭ, pe care să ne suim şi noĭ, ca să putem trece prin gura Dunăreĭ în largul MăreĭNegre, spre a apuca drumul Constanţeĭ.

Dar aceste treĭ zile petrecute încă în Sulina nu mă plictisiră de loc: băile de mare, clima deosebită de cea a malurilor Bahluiuluĭ, mîncările de peşte, din ceĭ maĭ gustoşĭ, fructele orientate ce se găsesc aicĭ în abundenţă, şi, maĭ ales, vinaţurile străine excelente, cu preţurĭ a treia parte de cît le plătim de obicei în celelalte oraşe romîneştĭ, întru cît Sulina fiind *porto-franc*, nu se plăteşte aicĭ nicĭ o vamă saŭ taxă comunală pentru mărfurile străine ce se consumă pe loc ; toate aceste, *minus ţînţariĭ*, ne fac a petrece minunat pe acest minunat colţişor drăguţ al Românieĭ, unde... avem prilejul de a auzi aproape la fie-care pas vorbindu-se tot altă limbă, şi arare orĭ chiar şi acea romînească.

Insă iată că soseşte şi ceasul venireĭ vaporuluĭ. Dar acesta nu maĭ e o cetate a Neamţuluĭ, cu toate că se intitulează *Bosnia*, e un vas al Companieĭ italiene *Florio e Rubatino* din Veneţia. Toată lumea îl aştepta la mal. Şi nicĭ n'apucă a suna bine oara sosireĭ, şi *Bosnia* apare mîndră dinspre susul Dunăriĭ, şi stopează maiestos lîngă umilul debarcader de grinzĭ cam putrede pe care aşteptaŭ sute de indivizĭ de toate culorile şi toate breslele.

Un şuer puternic al sireneĭ *Bosnieĭ* ne cam sgîrie urechile ; aceasta însă nu împedică de a ne da şi un fior plăcut

în inimă, la gîndul că peste puţin o să ne urcăm in acest vas mîndru, ca să întrăm cu el, pentru întăiaşí dată, în largul mării... în acel larg lat, întins şi profund, în care noĭ, piticiĭ, ne vom simţi maĭ micĭ de cît ne-am simţit vre-odată, de maĭ mic preţ, şi cu maí puţină menire de cît orĭ ce vieţuitoare ridicolă ce zboară saŭ bîzîe pe deasupra pămîntuluĭ ş'a apelor.

Numaĭ la acest gînd, ni se încreţesc vinele şi începe a ne furnica în minte şi pe limbă, o rugăciune, care deşi învăţată din copilărie, de multă vreme ce n'am maĭ cuvîntat'o, abia ne-o maí putem reaminti şi recompune în întregimea frazelor eĭ.

N A. Bogdan

CÂNTEC

Amurgul cu'ncetul se stinge,
Cînd sună tălăncile 'n stînă
Şi apele 'n valurĭ se'ngînă ;
In umbră se stinge!

Şi stîns se aude la moară
Un cîntec de viaţă pustie,
Cînd luna trimete să vie
Lumina-ĭ la moară!

Şi trist el cu moartea se'ngînă
Şi-l plîng triste păserí de noapte
Şi stele toate în şoapte :
Cu moartea se'ngînă!

Şi cîntecul tace pe urmă,
Că viaţa celuĭ ce'l poartă
Soarta-ĭ zdrobită şi moartă
Ca toate la urmă!

Vasile Iorga

Cercetări privitoare la istoria Comanilor, IV [1])

Comanĭ sub numele „Polovcĭ“, „Plaucĭ“ şi „Palócz“.

In studiarea nomenclaturiĭ unuĭ popor pare lucru firesc, a începe cu numirea cea maĭ generală şi a urma apoĭ cu celelalte în cercurĭ tot maĭ îndepărtate pînă la cele maĭ rar întrebuinţate.

In cercetările premergătoare am căutat să dovedim, că forma „Comanĭ“ nu este numaĭ cea tradiţională romînească, păstrată în numeroasele numirĭ topografice şi în unele nume personale ale poporuluĭ romîn; ci şi cea maĭ răspîndită în fîntînile istorice ale feluritelor popoare.

Apoĭ am arătat, că pe nedrept uniĭ istoricĭ confundă şi amestecă acest popor cu Uţiĭ şi Pecenegiĭ, considerîndu-ĭ ca treĭ oarde ale aceluĭaş popor.

Să trecem acuma la numirile maĭ ascunse saŭ maĭ răzleţe ale poporuluĭ coman.

Numirile din frunte se găsesc în treĭ graĭurĭ cu totul deosebite; totuşĭ par a purcede din aceĭaşĭ tulpină. Prima, anume este întrebuinţată numaĭ în analele ruseştĭ [2]), a doua se întîlneşte în cronicele polone-latine, iar a treia se găseşte la Ungurĭ.

Ne vom ocupa în primul loc cu cea dintăĭ, fiindcă Ruşiĭ, ca popor vecin, ne aduc cele maĭ multe ştirĭ despre Comanĭ.

Că sub numirea „Polovcĭ“ (rost. „Polovţĭ“) sunt de înţăles Comaniĭ, este un lucru prea cunoscut celor, ce s'aŭ ocupat cu istoria acestuĭ popor; de aceĭa ne vom mărgini, a aduce aci numaĭ două pilde caracteristice.

Maĭ întăĭ: toate bătăliile saŭ năvălirile, ce le-aŭ purtat şi îndreptat după analele ruseştĭ „Polovciĭ“ contra Grecilor,

---

1). Vezĭ *„Tinerimea romînă“*, Bucureştĭ 1899, p. 263 sq., 1900, p. 387 sq.; Arhiva, Iaşĭ 1905, p. 357 sq. După o întrerupere de cincĭ anĭ, ne propunem a reîncepe şi termina cercetările noastre privitoare la nomenclatura Comanilor.

2). Asupra interpelaţiuniĭ „Kumanĭ“ din cronica „primordială“ rusă vezĭ articolul nostru în *„Tinerimea romînă“* 1899, p. 269.

istoriciĭ bizantinĭ le pun pe seama Comanilor [3]. Al doilea: aceleaşĭ nume ce le poartă căpiteniile „polovce“ în cronicele ruseştĭ, se oglindesc foarte lămurit în cele asemănătoare ale cronicarilor „romeĭ“ [4].

Feliurite aŭ fost încercările, pentru a tîlcui originea numeluĭ „Polovci“.

Zeuss şi alţiĭ după el îl deduc din „pole-Ur“, adică „Uţiĭ cîmpeni“ saŭ Uţiĭ din cîmpie, punîndu-l în legătură cu numele german pentru Comanĭ: „Valwi“, ce s'ar trage din „Falawa“, adică „oamenĭ de cîmp“ (Feldleute [5]).

Blau, cunoscutul orientalist, vrea să deducă numele „Polowci“ şi „Val“ din „Pahlaw“ (Parthava [6]).

Hunfalvy, presimte ca şi ceilalţĭ o înrudire între forma germană „Valwen“ şi cea rusească, dar nu se pronunţă în mod hotărît [7].

Cu toată erudiţiunea acestor bărbaţĭ, noĭ credem, că chestiunea e mult maĭ simplă, de cît să fi fost nevoe, de a spinteca veacurile, spre a da de rostul acestor numirĭ.

Vom înlătura maĭ întăiŭ numirea ungurească „Palócz“, contrasă din cea rusească şi întrebuinţată pentru populaţiunea din regiunea Carpaţilor „Matra“, care îşĭ trage originea de la primele colonii „comăneştĭ“, venite din Rusia, fără însă să se poată preciza timpul primeĭ lor descălecărĭ [8].

---

3). Astfel în aniĭ 1087 şi 1095: *Pervonacalnaia lètopisă*, op. cit., p. 157, 158; *A. Comnena*, Alexias ed. Reifferscheid, Lipsiae 1884, II., p. 65, 59, 60; cf. *Gherghel*, op. cit., p. 17.

4). *A. Comnena* numeşte (l. c.) între aniĭ 1087–1114 ca principĭ aĭ Comanilor pe „*Τυγορτάκ*“, „*Μανιάκ*“ şi pe „*Κίτζες*“; pe cînd analele ruseştĭ (l. c.), cunosc în acelaş răstimp pe cnejiĭ Polovţilor „Tugortokan“, „Boniaki“ şi pe „Kitan“! Cf. lucrarea mea citată. Pervonacalnia letopisă, St.-Petersburg 1871, p. 157 sq.

5). *Zeuss*, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme, München 1837, p. 744; *Wolff*, Geschichte der Mongolen und Tataren, Breslau 1872, p. 9. Asupra acesteĭ numirĭ revenim în studiul următor.

6). *Blau*, op. cit., p. 587: „Ist nun anderseits nach unumstösslichen Lautgesetzen aus *Parthava* die neuere iranische Form Pahlav entstanden—wobei ich im Vorübergehen daran erinnern darf, dass ich schon anderswo auf Türkische Elemente im Pahlavi hingewiesen habe,—so ist es völlig unbedenklich, den russischen Namen der Kumanen Polowzi als ein Gentilicium von eben jenem Pahlav mit einem dem slavischen Organ mundgerechten Vocalübergang zu betrachten, so dass er gleichwiegend mit Pahlavi wäre. Nebenformen des Polovzer-Namens wie Plauci, Falben u. dgl. sprechen eher für, als gegen eine solche Deutung.

7). *Hunfalvy*, Die Ungern, op. cit., p. 82; der Kumanische Codex in „*Ungarische Revue*“ 1881, p. 609.

8). *Gherghel*, Zur Geschichte Siebenbürgens, p. 33, unde se discută ştirile anterioare bătălieĭ de la Kalka (1223).

Apoĭ se va conveni lesne, că forma latină „Plauci" ce se găsește numaĭ în cronicĭ polone-latine [9]), nu poate să aibă altă obîrșie de cît graĭul poporan, ceea ce ne duce la forma leșească „Plawcy".

Apropiind apoĭ numirile ambelor popoare slave înrudite, ni s'a părut și maĭ metodic și maĭ firesc, a încerca în mod inductiv dezlegarea cimiliturii.

Astfel ajunserăm [10]) a deduce numele Polovților de la paleoslovenicul „plavă" (=lat. flavus), gălbuiŭ, din care s'aŭ prăsit și în limba romînă adjectivele „plăvan" [11]) și „plăviț" [12]).

Ni se păru de almintrelea firească denumirea Comanilor de către Rușĭ, după coloarea caracteristică și izbitoare a raseĭ mongole și maĭ ales a popoarelor tatare [13]).

Această tîlcuire a familieĭ cuvîntuluĭ „Polovțĭ" maĭ găsește dealtmintrelea sprijin și în alte două numirĭ, formate în acelaș mod la Germani și Armenĭ, după cum vom vedea în studiile următoare.

Dr. Ilie Gherghel

DOUĂ DOCUMENTE

Pentru cunoașterea maĭ amănunțită a viețiĭ Moldoveĭ publicăm 2 acte, ce oglindesc în mod viŭ starea lucrurilor din Moldova după Eteria Grecească.

Primul act e un *Izvod de lefĭ* pe luna Ghenar 1827, întocmit de sfatul țăriĭ cu Mitropolitul în frunte. Orĭ ce chestie de budget e interesantă, căcĭ budgetul ne oglindește organizarea statuluĭ politic vechiŭ. El e scheletul statuluĭ, slujbașiĭ, carĭ după vremurĭ aŭ îndeplinit anumite funcțiunĭ, fiind mușchiĭ carĭ aŭ făcut să vieze statul.

Din serviciile publice unele aveaŭ cancelaria lor (taifaua) altele nu.

---

9). *Cronicae Polonorum,* Mon. Germ.; S. S. IX, p. 552: „Ex eo tempore (la a. 1099) Plauci adeo sunt stupefacti, quod regnante Bolexlavo videre Poloniam non sunt ausi". *Martinus Gallus,* op. cit. I, p. 442. *Annales Cracoviennes compilati,* Mon. Germ.; SS. XIX, p. 389: „Wislicia cede Plaucorum *sive* Comanorum destruitur".

10) *Gherghel,* Zur Geschichte Sieb., p. 15.

11). Cf. „Boĭ *plăvanĭ* în cîte șase trag, se opintesc în jugurĭ". (Alex.)

12). Cf. „Lînă *plăviță*".

13). Tot astfel distinge Romînul pe omul „oacheș" de cel „balan", ș te previne de „oamenĭ roșĭ".

Statele de lefurĭ pe o lună eraŭ de 56,837 leĭ, ceia ce face că pe intregul an cheltuiala slujbaşilor din casa răsurilor se rîdicà la 682,044 leĭ.

In budgetele vechĭ întra pe deantregul toată curtea Domnuluĭ cu slujbaşiĭ, curteniĭ şi slujitoriĭ domnieĭ. Toată această taifauă a Domnuluĭ purta nume turceştĭ, de oare ce alaiul şi moda Curţiĭ era mult influenţată de alaiul Ţarigrădean al Sultanuluĭ.

Al doilea act e o anafora ce sfatul ţăriĭ o înaintează Domnuluĭ I. A. Sturza Voevod în 1827 Dec. 19, în chestia regulăriĭ daraverilor dintre creditorii hipotecarĭ şi proprietari, în urma dezastruluĭ economic produs de Eterie şi a dispune felul de plată a creanţelor în galbenĭ, regulînd cursul lor şi natura procentelor. După frază pare a fi scrisă de C, Conaki, el fiind scriitorul care a ştiut să toarne ideĭ nouă în cuvinte vechĭ.

Documentele ce le daŭ aicĭ le am copiate în ale mele *Surete şi Izvoade*, vol. XX, pag, 1 şi 12.

I.

IZVODUL LEFILOR

Lefile ce s'aŭ socotit a să plăti pe o lună

1827 Ghenar

Leĭ	
2,442	dumisale vel logofătuluĭ şi taifaoa divanuluĭ, însă

Leĭ	
450	dumisale vel logofăt
100	2-lea logofăt
100	3-lea logofeţĭ.
220	biserica gospod.
60	vorniciĭ de poartă
1,400	dieciĭ de divan.
90	scriitorii logofeţĭ al doilea
22	Izbaşa şi fustaşiĭ de divan.
2,442	

600	dumisale vel vornic de ţara de jos.
600	dumisale vel vornic de ţara de jos.
600	dumisale vel vornic de ţara de sus.
600	dumisale vel vornic de ţara de sus.
300	dumisale vel vornic al obştieĭ.
400	dumisale vel vornic al politieĭ.
581	dumisale Hatman şi taifaoa... însă

250	dumisale hatman.
40	căpitanu de lefeciĭ.

Leĭ	
30	vel căpitan.
20	poruşnic.
15	başbuluc başa hătmănesc
30	doĭ bulucbaşĭ.
18	trîmbaciĭ.
25	başbulucbaşa Curţiĭ.
20	sotnicul.
20	al doilea bulucbaşa a curţiĭ
20	căpitan de Dragonĭ.
3	stegarĭ.
30	tulumbagì başa.
60	apariĭ.
581	

Leĭ	
200	dumisale hatmanuluĭ de Prut.
4,860	dumisale vel visternicul şi taifaoa... însă

Leĭ	
500	dumisale vel vist.
200	2-lea vist.
200	3-lea vist.
200	logofăt de visterie.
3,580	diecii de visterie.
80	vatav de visterie.

2,248 dumisale Postelnic şi taifaoa... însă

1,000	dumisale vel postelnic.
500	dumisale vel gramatic.
120	2-lea post.
120	2-lea gramatic.
50	2-lea spatar.
80	3-lea postelnic.
50	muhurdariu.
50	divictariu.
50	vatav de divan.
100	postelniceiĭ.
40	gramatic postelniciei.
80	tatariĭ.
8	vatav de calaraşĭ şi odobaşa de Lipcanĭ.
2,248	

315 dumisale vornic de aprozĭ şi taifaoa... însă

100	dumisale vel vornic.
100	ciauş de aprozĭ.
100	vatav de aprozĭ.
15	doĭ ispravnicĭ.

490 dumisale vel agă şi taifaoa... însă

200 dumisale vel agă.
50 căpitanul de dărăbanĭ.
20 polcovnic.
15 başciauş.
10 başbulucbaşa.
48 6 bulucbaşĭ.
15 tulumbagibaşa.
5 bucicaşĭ
18 trămbacĭ.
109 18 aparĭ.
———
490

350 dumisale vel spatar.
250 dumisale vel ban.
1,039 dumisale vel comis cu taifaoa... însă

Leĭ
500 dumisale vel comis.
50 al 2-lea comis.
20 al 3-lea comis.
40 răhtivanul.
20 baş-salahorĭ.
16 doĭ salahorĭ.
8 saracibaşa.
24 patru emacĭ.
8 iuruc. baeractarĭ.
8 calban başa.
8 emacul luĭ.
10 seiz başa.
21 patru emacĭ.
13 sacabaşa şi emacul luĭ.
8 vatavĭ de grajdiŭ.
30 comişăiĭ.
255 vel pitar şi taifaoa... însă

Leĭ
100 vel pitar.
20 al 2-lea patar.
70 vezeteĭ rotaşĭ.
48 vezeteĭ naintaşĭ.
5 vatavi de grajdiŭ
12 8 comişeĭ.
———
255
———
1,039
———
15,875

10,000		dumnialor boeriĭ capichihaelĭ a Ţarigraduluĭ.
9,251		Ecpaiaoa cămăriĭ şi ogiagurile... însă
	Leĭ	
	5,121	ecpaiaoa.
	2,580	ogiagul delibaşiĭ.
	1,150	tufecci başa cu ogiagul.
	400	ghiuler agasi şi ogiagul.
	9,251	
2,250		divan Efendi şi ceĭ de la Calem.
1,650		departamentul pricinilor străine... însă
	1,250	boeriĭ giudecătorĭ.
	400	scriitoriĭ şi talmaciĭ cu cheltuiala hîrtieĭ.
	1,650	
970		departamentul criminaluluĭ... însă
	900	boieriĭ giudecătorĭ.
	70	scriitoriĭ.
9,718		ispravniciĭ ţinuturilor... însă
	700	Sucĭava.
	700	Niamţu.
	700	Roman.
	700	Bacăŭ.
	800	Putna.
	18	trîmbaciĭ stărostieĭ
	700	Tecucĭ.
	800	Covurluĭ.
	700	Tutova.
	400	Vasluiul.
	700	Fălciul.
	300	Herţa.
	700	Dorohoiul.
	700	Hîrlăul.
	400	Cîrligătura
	700	ţinutul Iaşiĭ
	9,718	
3,400		başbeşliaga cu beşliĭ de pe la ţinuturĭ.
50		kiatipul de la Galaţĭ.
45		cheltuiala tulumbelor... însă
	Leĭ	
	15	a Hătmănieĭ.
	30	a Agieĭ.
	45	
986		dumisale vel armaş cu taifaoa... însă
	150	vel armaş.
	40	al 2-lea armaş.
	20	al 3-lea armaş.
	50	condicarĭ.
	10	logofătul temniţeĭ.
	5	duhovnicul.

	5	gelatul
	3	vătavul temniţar.
	5	ispravnicu.
	30	trîmbaciŭ.
	318	tacîmul meterhaneleĭ.
	200	masalagiĭ.
	150	cheltuiala masalalilor.
	986	
500		cîr sărdariu cu neferiĭ săĭ...
592		vel ispravnic de curte şi taifaoa... însă
	Lei	
	100	ispravnic.
	40	becer.
	30	calfa de teslarĭ
	16	şătrăreiĭ.
	18	teslariĭ.
	18	pietrariĭ.
	32	tăietoriĭ şi cărătoriĭ de lemne.
	8	măturăriţele.
	265	bucătariĭ.
	5	izbaşa.
	24	fustaşiĭ de harem.
	36	apariĭ.
	592	
295		vel portariŭ şi taifaoa... însă
	Leĭ	
	200	vel portariŭ.
	40	al 2-lea portariŭ.
	15	al 3-lea portariŭ.
	40	8 portăreĭ.
	295	
850		casa doftorilor.
400		mănăstirea Niamţul.
305		Sameşul caseĭ răsurilor, scriitoriĭ şi cheltuiala hîrtieĭ.

56,837 adică cincizecĭ şi şase miĭ opt sute treĭzecĭ şi şapte leĭ, cuprinde lefile pe o lună de la casa răsurilor, 1827.

Veniamin Mitropolit Moldovieĭ.

Vasile Miclescu vornic	Dracache Roset vel vornic
Ilie Cogălniceanu aga	Iordachi Roset visternic
Petrachi Roset spatar	Ioan Paladi vel vornic
Ioan Duca spatar	Mih. Sturza
Costaki Caţiki vel ban	Costandin Paladi hatman
C. Lipan spatar	Ioan Sturza visternic
Constandin Burghele spătar	Dimitrie Sturza hatman
Grigore Crupenski spătar	Canta logofăt
Costin Catargi vel vornic	Cost. Conachi vornic

Manolachi Bogdan agă
Petrachi Bogdan agă
Alex. Balş vornic
Costachi Canta visternic
Ioan . . . vornic
Ioan . . . ban
C. Paladi hatman
C. Catargi vel logofăt
Alexandru Sturza hatman
Petrachi Sturza visternic
Dimitrie Costaki spatar
Hristea postelnic
Răducanu Cazimir spatar
Grigore Ghica vornic
Vasile Roset vel vornic

Prea Inălţate Doamne!

Inălţarea glasurilor tînguitoare cătră Inălţimea Ta, pi de o parte acelora cîţi aŭ a luoa, şi de altă parte a celora cîţĭ aŭ a da, nu maĭ puţin contenire ace împărtăşiri agiutoralnice, a împrumutărilor, cari întru un stat dă suflet şi viaţă neguţitorieĭ, de demult încă trăind milostiva Voastră luare aminte prin ţidulele din 1825, 1826 şi 1827 (la cari aŭ urmat şi Vi s'aŭ încredinţat şi opşteştele anaforale), ĭar acum intru însăşĭ cătră Inălţimea Ta înfăţoşare în fiinţa şi cinstituluí consul d. Leli, am cerşut de la obşteasca noastră adunare o punere la cale ca aceea, unde şi o parte şi alta aflînduşĭ îndămănare cuviincioasă ca să să continească tot felul de tînguire întru această pricină şi ca să învie iarăşĭ acea împărtăşire agiutorelnică, carile în trupul unuĭ stat este ca o kikloforie hrănitoare pentru părţile ce-l încheie.

La o pricină atît de resfăţată şi întinsă adunarea obştească aŭ trebuit să arunce privirea în adîncimea acesteĭ vătămătoare neîmpăcărĭ între părţile gîlcevite, de unde ea aŭ luat începere pentru ce să află încă în fiinţă şi cu care mijloace ar putea să ei şi sfîrşit spre o tocmire cumpănită şi privitoare la binele gheneralnic; dacă saŭ găsit stările ci se prigonesc întru această pricină, una a părţiĭ împrumutătoare, cari avîndu-şĭ prisosul averii în monedă îl are răvărsat în sănetul cu dobînzĭ şi alta a părţiĭ împrumutate, a căreia stare fiind în moşiĭ, acareturĭ, vite şi altele să împrumută în trebuinţele eĭ, în aşa stare a împreună agiutătoariĭ vieţuirĭ a lor, aŭ aflat fără de veste pe Moldovenĭ trăsnetul nepilduitelor întîmplărĭ din anul 1821, cînd prădăciunile, răpirile, împrăştierile, pustiirile, prăpădeniile şi însuşĭ primejdia vieţiĭ, revărsînduse pretutindenĭ, singura privire a bieţilor oamenĭ, saŭ întors cătră scăpare şi mîntuirea vieţiĭ, atuncĭ împrumutătoriĭ cu sineturile în mînă fugind şi mistuinduse, iar

împrumutaţiĭ lăsîndu-şĭ moşiile înegrite de arăturĭ, cîmpiĭ împovoraţĭ de vite, erburĭ, producturĭ, a anilor şi toate ale lor, abia aŭ scăpat cu sufletele, cari încotr'o şi unde aŭ putut ducîndu cu dînşiĭ numaĭ jale şi scîrbă pierzăriĭ de istov. De la ace epohì şi încoace nicĭ creditoriĭ maĭ fiind înlesnire de a ceri, nicĭ datorniciĭ în stare de a plăti şi galbeniĭ luînd putem zice din zi în zi, putem zice din cias în cias o sporire ureşalnică, în cît pănă acum aŭ agiuns la atîta că cît vacurĭ întregĭ nu leaŭ dat creştere maĭ înainte, nu maĭ puţin şi neguţitoriile şi alijverişul din pricina nealinăriĭ vremilor nepilduite, aflîndu-se în amorţală şi pănă acum toată sporirea şi învînzarea saŭ lipit către aur, adică către împrumutătorĭ, şi toată scăderea şi înjosirea către lucrurĭ adică către împrumutaţĭ, pentru că galbănul, care nu aŭ luat în fiinţa să nicĭ o prifacere avînd preţul luĭ pănă alaltăerĭ în 30 leĭ, ĭar pănă astăzĭ aproape de 31 leĭ, şi lucrurile care înainte de acestea însemnate răzvrătirĭ a monedeĭ se vinde (spre pildă) boul cu 180 leĭ, şi prinde 12 galbenĭ saŭ grîul cu 31 leĭ chila şi prinde 2 galbenĭ acum chiar de nu ar fi luoat şi: osăbite înjosirĭ la preţurĭ şi s'ar vinde tot cu 180 leĭ, şi 30 leĭ, nu ar prinde decît 3 galbenĭ fără ceva boul şi 1 galbăn fără ceva chila de grîŭ, pentru că leul fiind o monedă idealnică mijlocitoare între galbăn şi între lucrurĭ cu chipul acesta să înmulţeşte către preţul galbenilor şi să înpuţinează amarnic către preţul lucrurilor din cari sîngura pricină toată înflorirea şi înmulţirea să trece către aceĭ cu galbenĭ saŭ cu sineturĭ în galbenĭ, şi toată veştejirea şi sărăcia către aceĭ ce aŭ a vinde şi a plăti, care din nenorocire sînt toţĭ pămînteniĭ şi ocinaşiĭ Moldoveĭ. Iată pricina începereĭ şi a urmăreĭ vătămătoare neîmpăcăriĭ între împrumutătorĭ şi între împrumutaţĭ, oameniĭ întorcîndu-se de pe unde aŭ fost mistuiţĭ şi înstrăinaţĭ o parte iarăşĭ cu sineturile în sîn ĭar o parte golĭ de toate, şi găsind vitele rîpite, productele rîsipite, moşiile călcate, averile jăfuite, casele arse saŭ prădate în scurt cucute şi bojĭ pe unde înflorea crinul şi trandafirul, a trebuit să înceapă aş drege adăposturile pentru lăcuinţă, să înceapă lucrarea pămîntuluĭ şi *puezirea* vitelor, aceste aŭ cerşut cheltuelĭ. Nerezbunare însă potiticească a lumiĭ şi îngăimată contenire a împărtăşirilor neguţitoreştĭ, numaĭ puţin contenire de a trece vinaţele, săruriile şi alte mitalurĭ piste hotar, pe lîngă multe şi deosebite, care din zi în zi se ivăsc, aŭ săcat izvoarăle cur-

girii de bani întru o ţară ca aceasta, unde vinele cari daŭ înbelşugare mitalurile nicĭ cunoscute încă sînt. Iată pricinile pentru care vătămătoare neîmpăcare să află în fiinţă încă! Intru acest feliŭ de stare a lucrurilor lesne este de înţeles că saŭ că după ce spre repegiunea cu care creditoriĭ cer s'ar pune în lucrarea înplinirilor saŭ după prelungitoarele neîndemănărĭ (poate şi nevoinţa la une locurĭ) a datornicilor s'ar lăsa să clocească datoriile; sfîrşitul ar fi unul şi singur, adică stîngerea şi a părţiĭ împrumutătoare şi a părţiĭ împrumutate, pentru că în viaţă înpărtăşirile ţiinduse stare de stare şi om de om de mînă, îndată ce una s'ar povărni către cădere, ceelaltă în curînd ar fi trasă după dînsa în adîncul căderiĭ. Aşa dar o înţăleaptă şi cu bune măsurĭ chibzuire potrivită pi starea lucrurilor, pe starea întîmplărilor şi pe îmbe îndemnările este neapărat cerşută pentru scăpare de primejdie îngrozitoare asupra căreia şi este a noastră socotinţă.

1) Fieşte care datornic de pe loc şi îndată să fie sălit a siguripsi pe creditoriĭ săĭ cu amaneturĭ dacă eĭ nu vor avea încrezămîntul trebuincios.

2) Toate datoriile în galbenĭ păn la anul 1821 Febr. 22 ziua năprasnicululĭ trăsnet a nenorociriĭ! ci la uniĭ vor fi şi înplinit vadelile până atuncĭ să fie socotite în aceiaşĭ monedă cu dobînda legiuită după cursul ce ave atuncea galbănul la 1821 Febr. pentru că este socotit că numaĭ din nebuna vroinţă nu aŭ plătit până atunce aceĭ cu vadelile împlinite, ĭar de la pomenita epohì a ticăloşiilor şi păn acum să fie socotite dato riile tot pe cursul ce ave galbănul atunce la 1821. Febr. 22 atît capetele cît şi legiuitele dobînzi, pentru că întîmplările nu numaĭ că lovind în sîngure averile ce nu saŭ putut urni de pe loc aŭ ferit pe averile în sineturĭ ce încă cu suire această năstruşnică pre îmbogăţind pe aceĭ puţinĭ de istov sfarmă şi caliceşte pe aceĭ tare mulţĭ; în vreme ce dacă se socoteşte nevinovat creditorul, că de la acea vreme şi până acum nicĭ au putut ceri măcar din pricinĭ bine-cuvîntate, cu cît maĭ vîrtos se socoteşte nevinovat datornicul că nu aŭ putut plăti pentru aceleaşĭ bine-cuvîntate pricinĭ saŭ că plătinduse capitalul numaĭ de galbenĭ să rămîe gios dobînda de atuncĭ în coace, fiind că paguba îndatoriţilor nu să poate analoghisi nicĭ de cum cu folosul ce aŭ creditoriĭ azi după cari chip să va socoti, şi toate datoriile să să lămurească în sumă numărată *în naht*, dispovorîndu-se de provizie şi de nelegiuitele dobînzĭ suite în capital

la care să dea datornicul și dobînzĭ prin scris saŭ prin marturĭ ca să plătească singurĭ capetele după dreptate, pentru că această înprumutare în galbenĭ este de la o vreme iscată spiculaţiĭ a unora din creditorĭ în acest stat lepădînd obicinuitul şi legiuitul alijveriş acestuĭ stat ci este pe leĭ socotiţĭ de 40 parale carele leŭ fiind o spînzurată fiinţă de fiinţa între toate monedele, se întoarce în fieştecare pe aceiaşĭ socotinţă făcută de 40 parale, după sporirea ce-şĭ ia moneda de la înaltele vroinţĭ a stăpînirilor, cum şi datoriile în leĭ, să vor socoti cu legiuitele dobînzĭ a să plăti în monezile ce sînt şi curg, dacă şi acestora nu li se va socoti în dobînzĭ un ceva macar agiutor la nenorociţiĭ anĭ, şi iarăşĭ cîţĭ se vor dovedi numaĭ în naht număraţĭ şi neîmpovoraţĭ.

3) Imprumutările acele de la 1821 Febr. 22 încoace fiind că să socotesc făcute întru privire nenorocirilor şi a suireĭ năstruşnice a galbenilor şi să înţălege priimirea împrumutaţilor să fie plătite în feliul şi fiinţa sineturilor cu deosebire numaĭ a dobînziĭ a să plăti tot acea legiuită.

4) După această prescrisă rînduială, îndatoriţiĭ în galbenĭ nu vor număra peşin plata datoriilor şi vor cere prelungire să fie datorĭ a să însărcina cu răspundere a tot cursul galbenilor ce să va spori de acum înainte păn la vremea plăţiĭ şi vadelele să se puie potrivite pe starea datornicului şi pe povoara datorieĭ, cu această mărginire însă, că pentru orĭ care sumă şi după ori care sporĭ, păsuele să nu fie maĭ mult de cît pănă la 5 anĭ cu îndatorire de a să plăti pe tot anul o a cincea parte, şi cînd aceasta nu va fi la anul întăĭ, de îndată să se pue în lucrare, şi în plinire, pentru că neurmărirea aceasta dintru început este socotită ca o ră voinţă de neplată.

5) Implinirea să să facă prin preţăluirea averilor după legiuire prin anaforaoa întărită de d. Moruz adică la 5 leĭ venit una sută leĭ în vînzare de istov pentru că aceasta fiind mijlocitor preţ a averilor, adică nicĭ după învînzarea la care agiunsese după închierea păciĭ de la 1812 nicĭ după înjosire şi căderea de acum, este socotit preţul cel maĭ cumpănit şi pentru o parte şi pentru alta.

Pre Inalţate Doamne; aceste sînt socotinţile, cari după o gîndită drămăluire ce am făcut atît întru cumpănire părţilor amîndurora după întămplările şi după starea lucrurilor cît şi după o nepărtinitoare apăsare cătră aceĭ ce aŭ a plăti şi nu

să îngrijesc spre plată, din care pricină născîndu-se din creditul staŭ cu mîinile legate şi neînlucrare, şi aceĭ cari prin feli şi feli de spiculaţiĭ ar putea agiutora pe ţara aceasta osîndită cu oare care deschidere de alijveriş, şi sîntem întru încredinţare că însăşĭ mica parte a celor ce aŭ a luoa, văzînd răvărsate prin aciastă anafora toate rezoanele *pur* şi contră că îşĭ iaŭ temeliĭ pi adevăr şi ca să tae ori-care încălcită împleteciri dinspre partea datornicilor, întru a nu plăti singurĭ eĭ, creditoriĭ (zicem) îmboldiţĭ de cugetul şi a cunoştinţeĭ şi a neiubireĭ de sine piste samă, vor priimi aceste punerĭ la cale pentru ca să scape pe fraţiĭ lor creştinĭ şi sămpatrioţĭ despre o văzută prăpădenie, precum aŭ şi dat despre străine pilde prin ştirea cinstituluĭ consulat, luînduşĭ numaĭ capetele în galbenĭ, iar apoĭ cînd şi după aceasta vor stărui cu împetrire întru a crăinici părelnic dreptul lor, căzînd însuşĭ în hulă cu care pîră acum prihăne pe parte împrumutată; nu numaĭ că vor trage asuprăle tînguire opştească, dar Inălţimea Ta după toată dreptatea ca un părinte şi uneĭ părţĭ şi alteia, puteţĭ lovi cu hotărîre pe partea carĭ nu să va înduplica, căcĭ precum sînteţĭ dator a nu suferi pe datornicĭ să lasă în nebăgarea de samă a lor îndatorire, pe atîta sînteţĭ datorĭ a apăra din prăpădenie pre cea maĭ mare parte a statuluĭ dispre ceĭ puţinĭ ci s'ar arăta că voesc să o cufunde şi nu lipsăm a înştiinţa.

1827 Dec. 19.

A înălţimeĭ tale către Dumnezeŭ rugătoriŭ
Veniamin Mitropolit

Plecate slugĭ.

Teodor Balş vel logofăt	Alexandru Mavrocordat postelnic
Constandin Catargiu vel logofăt	Gheorghe Vărnav postelnic
Andrunachi Donicĭ vel logofăt	Costachi Jora hatman
Iordachi Catargiu visternic	Iorgul Ghica postelnic
Costaki Conaki vornic	Iancul Canano postelnic
Vasile Miclescu vornic	Costachi Mavrocordat hatman
Dimitrie Ralet vornic	Neculaĭ Costachi postelnic
Dimitrie Beldiman vornic	Vasile Crupenski spatar
Costachi Crupenski vornic	Dimitrie Iamandi agă
Stefan Catargiu vornic	Iordachi Mano agă
Alecu Ghica hatman	Alecu Roset agă
Alecu Calimah vornic	Vasile Balş spatar
Ioan Miclescu vornic	Gheorghe Greceanu agă
Sandul Crupenski vornic	Alecu Catargiul agă
Dimitrie Ghica visternic	Vasile Beldiman spatar
Teodor Balş vel postelnic	Eliseĭ Canta spatar
Alecu Balş visternic	Alecu Vărnav spatar

Costachi Balş hatman
Vasile Roset vel vornic
Dracaki Roset vornic
Alecu Greceanu vornic
Neculaĭ Greceanu vornic
Ioan Costachi postelnic
Iordachi Costachi vornic
Stefanaki Catargiu vornic
Şărban Negel vornic
Iancu Jora postelnic
Mateĭ Ruset hatman

Gheorghi Hermeziu agă
Costandin Ruset agă
Costandin Burghelea spatar
Gheorghe Brăescul hatman
Costachi Lipan spatar
Sandul Caţiki spatar
Dimitrie Codreanu spatar
Costandin Dimitriu spatar
Enachi Gherghel ban
Mihalachi Pascu ban

S'aŭ posleduit de mine şi este întocmaĭ
Iancu Angheliki ban.

Copia aceasta posleduindusă din cuvînt în cuvînt şi fiind întocmaĭ cu originalul saŭ încredinţat.

1828, Ghenar 17.

Veniamin Mitropolit Moldoveĭ.
Th. Balş vel logofăt.

Gh. Ghibănescu

Inscripţiile M-rei Neamţu

126. *Acu de aur.*

Tot la strămoşiĭ ceĭ vechĭ era un *ac de aur* lung de 20 c cu care împunge la sfîrcul nasuluĭ pănă da sînge toate oile bolnave de vărsat şi se tămăduia: tot la ceĭ vechĭ era ştiinţa de a cresta oile în frunte şi la urechĭ pentru boală de galbază, pe care oile o pasc din earbă. La zilele noastre aŭ dispărut şi acu şi ştiinţa în cît oile cu greŭ se ţin de sămînţă.

„Săpătura acesteĭ inscripţiĭ saŭ făcut de *Iulian* Monah piatra de calcar prost, săpătura bună aurită. Acest Iulian aŭ săpat maĭ tărziu şi marmora de pe mormîntul Stareţuluĭ Pasie. (V. notă la No. 94 şi 110). Acum această piatră am pus'o la biserica „Adormirea" spre pastrare. Iulian a fost un mare artist la zilele luĭ. El aŭ săpat în argint şi oţel sfeşnicile Domneştĭ cu marca Moldoveĭ la Domnia Moldoveĭ, cînd era scaunul la Iaşĭ.

127. *Cîntecul luĭ Cuza-Vodă la Unirea Ţărilor, la 1859.*
„Azĭ cu bucurie Ţările Unite să strige cu glasurĭ dăni-l D-ne sfinte
„Pre bunul nostru domn şi stăpinitor ce de mult doream să-l vedem pe tron.

Cu pacĭnică viaţă şi anĭ îndelungaţĭ
Moldovenĭ-Romînĭ cu toţiĭ să strigaţĭ:
Dăni-l Doamne Sfinte şi ni-l întăreşte
Şi de toţĭ vrăjmaşiĭ bine îl păzeşte.
Pe Alexandru Cuza, prinţ Moldo-Romîn
Ce l-aŭ ales Patria dintru al săŭ sîn
Ca el să domnească ţările unite
Ce de multe veacurĭ aŭ fost despărţite
Azĭ mare bucurie Patria aŭ primit
Cînd pe al săŭ tron pe Domn aŭ suit
Pe Alexandru Cuza prinţul Voevod
Din al patrieĭ sinurĭ bunul strănepot.
Căcĭ cu a luĭ suire pe-al ţărilor tron
Va domni mult bine pe veacurĭ de om.
Va dănţui ş'o pace pe timpurĭ de anĭ
Ne maĭ avînd grijă de vechiĭ duşmanĭ,
In a cărora jugare ţara mult gemea,
Cînd cu a lor pradare de tot o sărăcea.
Dar pronia cerească ne va milui
Pe Cuza în Domnie îl va împuternici.
Că prin el să fie ţara liberată
Ce de-atîtea veacurĭ de Bogdan e dată
Duşmanilor de Turcĭ ce ca nişte fiară
In maĭ multe rîndurĭ de tot o stricară.
Iar voĭ bătrînilor, tinerĭ şi copiĭ
Toţĭ în palme plesniţĭ cu glas de bucuriĭ
Pe Dumnezeŭ rugaţĭ ca să miluească.
Pe Alexandru-Cuza şi să-l înzilească.
Azĭ ţările unite trebue să serbaţĭ
Şi pe Domn de bine cu toţĭ să-l uraţĭ
Trăiască, trăiască, Domnul să-l mărească
Pacĭnică Domnie luĭ să-ĭ dăruiască.

«Cîntecul luĭ Cuza-Vodă, făcut la *1859*, la unirea Ţărilor, de elevu[1] Nicolae Costescu (în urmă Narcis Creţulescu) din seminarul sfinteĭ M-rĭ Neamţu şi puse pe note de fratele Mihail Ardeleanu, cîntat în cor de toţĭ eleviĭ seminaruluĭ în şcoală, pe coasta schituluĭ, şi în grădina şcoaleĭ, undé eleviĭ aŭ făcut o movilă mare care este şi acum şi de pe care movilă cînta cîntecul in toate serile, pănă s'a introdus şi la toate muzicele din toată ţara Romînă.

Arhiereul Narcis Creţulescu

Maĭ sunt înscripţiĭ de copiat şi la M-rea Neamţu şi la M-rea Secul şi pe la schiturĭ. Eŭ însă mă opresc aicĭ cu lucrul meŭ, ca să maĭ las şi altora de lucru, să nu se supere pe mine că eŭ fiind om bătrîn de peste 70 de anĭ, am copiat tot şi lor nu le-am lăsat nimic.

127. *Inscripţia de pe perdeaua luĭ Ştefan Tomşa Vodă.*

† „Această perdea saŭ făcut de domnitorul Io Stefan Tomşa Voevod şi saŭ dăruit sfinteĭ M-rĭ Neamţu unde se prăznueşte slăvita Inălţare a Domnuluĭ şi Dumnezeuluĭ nostru — Ca să fie pentru pomenirea luĭ şi mîntuirea copiilor luĭ şi a Doamneĭ luĭ, Ruxanda Doamna, leat 7121—(1613) Maĭ 7".

Perdeaua este mare lungă şi lată—de catifea vişinie—la uşa din pridvorul cel mare. Inscripţia este cusută în relief—cu slove marĭ ruseştĭ pe marginea de sus, pe toată lăţimea perdeleĭ.

Acest Domnitor aŭ Domnit în Moldova între aniĭ 1611—1615 şi 1622—1623. De la el sunt şi argintăriĭ la Neamţ.

127. *„Inscripţiile de pe două sfeşnice marĭ de alamă masivă din biserica sfîntuluĭ Neculaĭ din mănăstirea Secu.*

† „Acest sfeşnic saŭ făcut de Sfinţia-Sa Ieroschimonahul *Nifon* ca să steie înaintea Maĭceĭ Domnuluĭ în sfînta mănăstire Secul nestrămutat spre a luĭ veşnică pomenire *1843*".

† „Acest sfeşnic saŭ făcut de Sfinţia sa Ieroschimonahul *Andreĭ* D-luĭ Hristos sfinteĭ M-rĭ Secul nestrămutat spre a sa veşnică pomenire *1833*. (Vezĭ p. No. 83).

NB. Biserica sf. Neculaĭ din M-rea Secu—este aceea care saŭ adus aice din cetatea Neamţu. Aicĭ sînt sfeşnicile părinţilor *Nifon* şi *Andreĭ* doĭ părinţĭ marĭ—pentru M-rea Secu, la care să adaugă Duhovnicul Calistrat şi Ieroschimonahul Neofit Eliade Elenistu; asemenea barbaţĭ nu va avea degrabă—M-rea Secu

129. *Inscripţia sf. icoane Maica Domnuluĭ de la strana stăreţască din biserica mare a M-riĭ Neamţu.*

† „Această sfîntă icoană M. D. *este foarte veche* [1]) şi mare făcătoare de minunĭ,—ea s'a păzit nearsă la focul cel mare care aŭ ars toată Mănăstirea Neamţuluĭ la 1862 Noem. 25. s'aŭ îmbrăcat cu argint de monahul Gherasim Cîrjă în zilele stareţuluĭ Narcis. 1908. Dech. 6".

1) Această sf. Icoană a Maiceĭ Domnuluĭ este *de o vechime neţărmuită*—este mare—şi pusă sus la strană—toţĭ bătrîniĭ

o atribue că ar fi de la izvodirea M-reĭ Neamțu și e mare făcătoare de minunĭ. Ea singură pe sine--s'a scăpat nearsă la focul cel mare.

130. *Inscripția de pe tablaua luĭ Dosofteiu.*

† „Ale tale dintru ale tale ție aducem — Doamne—Dosofteĭ Calmuschi aŭ afiorosit sfinteĭ mănăstirĭ Neamțuluĭ 1800",

Este o tabla mare, rotundă, cavă, cu zimțĭ marĭ pe margine, în fund are săpat în relief—icoana cu cina cea de taĭnă aurită, inscripția—pe margine aurită și zimți —tabla de argint—de multă artă.

Dosofteĭ Calmuschi (Calmuș) Arhimandrit—aŭ stărețit în M-rea Neamțu-Secul între aniĭ 1805—1808, și aŭ murit la 1810 Noem. 8.—tablaua aŭ făcut-o la 1800 cînd era vechil mare peste moșiile M-reĭ,—tot acest Dosoftei aŭ cerut șl aŭ cîștigat unelte de tipografie de la un preot zis: Protoiereŭ Mihail Strelbischi de la Dubășeștĭ,—cu uneltele dăruite de protoiereul Mihail s'aŭ înființat și aŭ funcționat tipografia din M-rea Neamțu până la 1883 prin multe înoirĭ.

131. *Inscripția Sf. Aer (Epitaf) de la intrarea stîngă dela bis. mare de la M-rea Neamțu.*

† „Acest sfînt Aer s'a făcut pentru M-rea Neamțu de monahul Nicodim Pîrtea și de starețul Narcis Crețulescu 1907, April 23".

Să se știe că la M-rea Neamțu s'aŭ făcut două Aere nouă de mare artă și de mare preț—Aerul din dreapta e lucrat în Rusia la Chiev cu chĕltuiala monahuluĭ Nictare Sobĭeschi și cu cheltuiala Arhiereului Narcis Crețulescu—împreună cu dulapul și candela de aur.

Al doilea aer de la stînga e lucrat la Erusalim cu cheltuiala monahuluĭ Necodim Pîrtea și cu cheltueala Arhiereuluĭ Narcis Crețulescu cu dulapul și candela luĭ de aur —împreună tot necesarul. Aceste două aere sînt făcute pentru podoaba bisericeĭ marĭ din M-rea Neamțu.

132. *Salbele de argint și de aur făcute de Narcis—ca podoabe la icoana M. D. din M-rea Neamțu.*

I. Salba de argint din 21—piese de argint bun—banĭ bunĭ anume :

1 piesă	din	anul	1754
1 „	„	„	1755
2 „	„	„	1761

din care unul mare este left

9 piese din anul 1765
2 „ „ „ 1775
2 „ „ „ 1785
4 piese Otomane —
21 Total

toate piesele sînt de la împărăteasa Maria Tereza, toate legate în argint şi încadrate spre a forma salba la gît.

II Salbă de aur— în 10 piese de aur, anume:

9 piese—toate în mărime de *5* leĭ cu chipul Maĭceĭ Domnuluĭ iconiţe.

1 piesă—aur masiv—în parigonul de jos. Salba are forma de triunghiŭ legate şi încadrate aşa fel de formează salba —de artă şi de preţ.

Amîndouă aceste salbe sînt făcute cu cheltuiala luĭ vlădica Narcis Creţulescu pentru pomenirea luĭ.

Să se maĭ ştie că tot vlădica Narcis Creţulescu aŭ dăruit bisericeĭ marĭ—din M-rea Neamţu—şi altor bisericĭ tot de aice până la suma de *326* de obiecte sacre—cu diferite numirĭ sp. ex., argintăriĭ,—veştminte, covoare, crucĭ, icoane, cărţi, dulapurĭ, relicviĭ şi altele. Aŭ maĭ dăruit M-riĭ biblioteca pe tot cuprinsul eĭ şi toată gospodăria din casa luĭ de la stăreţie.

Toate sînt titoriĭ de preţ—rog pe urmaşiĭ meĭ părinţi din sobor—să mă invidieze şi să mă întreacă

Arh. Narcis Creţulescu

Dări de seamă

Diferite sisteme de iluminat din punct de vedere hygienic

Numeroasele experienţe făcute, în a se şti *care fel de iluminaţie, e maĭ puţin vătămător sănătăţiĭ*, avîndu-se în vedere, fie *păstrarea ochilor*, fie *hygiena generală*, se pot rezuma astfel:

Pentru *vedere* în genere, lampa cu gaz *(iluminatul cu petrol)* este cea maĭ prielnică; din nenorocire produce multă căldură (cam 3300 calorii pe oară de o lampă cu o putere de iluminat, 100 luminĭ) şi aruncă foarte mare cătime de anhydridă carbonică (cam 44 litri de fiecare *earcel-oară*, ca măsură).

După petrol—tot din punct de vedere vizual—vine în al doilea rînd iluminatul cu gaz aerian, care însă e şi maĭ nesănătos, nu atîta prin căldura ce aruncă (numaĭ 1800 caloriĭ de 100 luminĭ-oară) şi nicĭ prin marea cătime de CO_2 ce cuprinde (58—80 litri carcel-oară), cît prin proporţia mare

de *oxyd de cărbune*—gaz toxic (9 la sută). Acest fel de iluminat—așa de răspîndit în orașele marĭ—maĭ are și o altă cauză de vătămare: *consumă* —pentru a arde—o mare cătime de oxigen. S'a constatat că un *bec* de gaz arzînd, consumă într'o oară, tot atîta oxigen, cît trebue la 10 persoane, pentru întreținerea vieței lor, ceia ce face aproximativ 240 de litri; știut fiind că o persoană adultă, consumă într'o oară aproximativ 24 litri de oxigen, îndată se vede, cît de *ne-hygienic* e iluminatul cu gaz aerian și maĭ ales în localurile unde să află multă lume adunată: școlĭ, căzărmĭ, localurĭ publice.

De abea în locul al treilea, din punct de vedere vizual, vine rîndul iluminatuluĭ cu electricitate și cu becurĭ, nu cu arcurĭ. Dar dacă ocupă acest loc, din acest punct de vedere, iluminatul cu electricitate, are numeroase alte bunurĭ, din punct de vedere hygienic general. Nu desvoltă decît maximum 350 caloriĭ pe oară de 100 luminĭ și absolut nicĭ un gaz toxic.

S'a maĭ găsit, că singură vătămătoare ce provoacă iluminatul cu becurĭ electrice, anume: *congestionarea ochilor*, poate fi și dînsa înlăturată, în case particulare, dînd matitate steclelor acelor becurĭ, saŭ culorĭ galbene saŭ roșe. In localurile unde să cere multă lumină, punînd reflectoare sub becurĭ, așa că lumina să fie maĭ întăĭ reflectată pe plafond și apoĭ în sală.

Pentru școlĭ dară, se impune, absolut din toate punctele de vedere, iluminare cu becurĭ electrice și cu reflectoare. In case particulare, pentru cetit, se impune becurĭ electrice cu stecla mată.

* * *

Studențiĭ străinĭ de la Facultatea de științĭ din Paris

Statistica studenților străinĭ care urmează cursurile la Universitatea din Paris, ne dă cifra de 574, din care 177 se datorește *studentelor*.

Se maĭ face observația, că studențiĭ ceĭ maĭ mulțĭ, urmează cursurile de matematice și *studentele*, maĭ ales, științile naturale. Științile fizice sunt aproape fără studențĭ străinĭ.

* * *

Ferme, pentru creșterea Vulpelor albastre și argintiĭ

In America de nord, s'aŭ instalat maĭ multe ferme pentru creșterea —domesticind pînă la oare-care punct—speciele de Vulpĭ așa numite albastre (*Vulpes lagopus*) și argintiĭ (*Vulpes fulva*). Primele încercărĭ aŭ fost grele și chiar ruinătoare. Astăzĭ însă aŭ început a aduce beneficiĭ marĭ, maĭ ales cu creșterea *vulpeĭ argintiĭ*, care s'a domesticit maĭ ușor și care dă rezultate mult maĭ mulțămitoare.

Vulpea argintie e o varietate a vulpeĭ roșietice, așa de răspîndită în Statele-Unite, vulpe avînd picioarele și urechile negre și vîrful coziĭ alb. Pe spate ca și pe flancurĭ, icĭ colea, vulpea maĭ are fire de păr cu vîrful alb.

Din cauza anotimpurilor, părul cade și cel ce crește la loc are alte culorĭ și crescătoriĭ de Vulpĭ, aŭ încercat—și reușit—a fixa oare-cum, unele din acele culorĭ, care daŭ *blăneĭ* respective, o înfățișare din cele maĭ plăcute, de unde și prețurile cele marĭ—une orĭ chiar ne maĭ închipuite. In „*Fur Trade Review*" găsim prețurile blănurilor de toate varietățile de Vulpĭ argintiĭ și se spune, că la Londra—unde se face comerțul cel maĭ întins cu dînsele și sunt cumpărate special de case din Paris și din St.-Petersburg—s'aŭ vîndut unele blănurĭ de Vulpe argintie-neagră, cu 11,000 de francĭ bucata.

Crescătorii—prin *alegere* (selecţiune după cum se spune)—aŭ încrucişat indivizi la care părul negru şi cel alb s'a întins maĭ mult, înlocuind pe cel roş. *Anotimpul* însă şi maĭ ales *altitudinea* şi *natura locurilor* unde Vulpea roşă americană, în stare de sălbătăcie, *ajunge a fi maĭ argintie*, aŭ fost şi bine studiate şi cu ghibăcie puse în practică, de către crescătoriĭ respectivĭ şi numaĭ astfel aŭ reuşit. Nu atîta *selecţiunea* cît *influenţa mediuluĭ* e factorul cel însemnat în dobîndirea de varietăţĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin fixe. Aŭ maĭ găsit că şi *feliul de hrană* şi de *hrănire*, aŭ rostul lor în aseminea încercărĭ.

Toate cele spuse aicea, *sunt chestiunĭ biologice*, de mare însemnătate, ceĭa ce m'a făcut să fac această dare de samă.

Dr. Leon C. Cosmovicĭ.

*
* *

Cometa luĭ Halley

Din darea de samă a luĭ *G. Renandat* asupra spuselor astronomuluĭ american *W. H. Pickering* de la observatorul *Harvard College* din Statele-Unite, relativ la Cometa luĭ Halley, se poate aminti următoarele:

Această cometă, nu numaĭ că nu a apărut pe orizontul nostru, în totdeauna cu aceiaşĭ înfăţoşare şi'n special cu aceiaşĭ lungime de coadă, dar chiar în aceiaşi apariţie, şi-a schimbat de maĭ multe orĭ aspectul, fapte observate maĭ cu samă în 1835.

La această dată, cometa zărită în August fără coadă a apărut în luna Octombrie cu o coadă enormă, ce se întindea de la cap, departe în spaţiŭ; la 16 Noembrie, cînd cometa se afla pe orbita sa la punctul cel maĭ apropiat de soarele nostru la perihelie, după cum să spune—iarăşi nu maĭ avea coadă şi maĭ tărziŭ, scăpînd de influenţa solară, apăru cu o altă coadă ce era ca un fel de prelungire a capuluĭ şi în formă de chică.

Faptele acestea, sunt de o foarte mare însemnătate, pentru cunoaşterea *structureĭ* acestor corpurĭ cereştĭ, care se plimbă în spaţiŭ cu o repegiune ameţitoare precum e cometa Halley; causa mişcăriĭ aproximativ cu 76 kilometri pe secundă, saŭ 4600 kilometri pe minută, ceea ce face 276000 kilometri pe oară.

Un alt astronom *Barnard* tot din Statele-Unite, la observatorul din *Yerkes* a făcut de mult măsurătorĭ asupra cometeĭ Halley, pe care astronomiĭ o urmăresc zi cu zi. In Noembrie trecut 1909 cometa ar fi avut şi coada şi capul cu dimensiunĭ maĭ micĭ. Suprafaţa capuluĭ ar fi fost numaĭ de 20,000 kilometri. In Februarie 1910, această suprafaţă ar fi fost de 307,000 kilometri şi lungimea coziĭ de 8 milioane kilometri. Cometa se apropie de *perihelie* şi dacă nu cumva şi de astă dată, influenţa solară va împrăştia coada, atuncea după calculele astronomilor, ea va avea o lungime de 23 de milioane de kilometri, în cît la 5 Maĭ st. v. (18 Maĭ st. noŭ), cometa aflîndu-se tocmaĭ la această distanţă departe de noĭ, nu numaĭ ne va mătura cu coada-ĭ, dar mai multe ceasurĭ vom fi acopeiţĭ de coada eĭ.

Pickering mai spune, că acea coadă ar fi alcătuită numaĭ din *molecule gazoase electrizate*, despărţite unele de altele destul de tare (gaz foarte rarificat) şi poate şi o pulbere cosmică foarte fină, in cît avînd în vedere şi repegiunea mişcăriĭ pămîntuluĭ şi pe acea a cometeĭ, probabil că să nu

asistăm la o asemenea ploae de stele, din cauza bucăţilor din substanţa capuluĭ cometiĭ ce rămîn neîncetat în urma acestor corpĭ cereştĭ

Se poate—tot după spusele acestora să asistăm la fenomene electrice chiar uĭmitoare. Coloraţia soareluĭ, aurore boreale, coloritul crepusculilor, nouiĭ luminoşĭ şi cîte alte fenomene meteorice.

S'a stabilit un program imens de studiĭ; toată lumea astronomică se pregăteşte şi maĭ ales în Japonia şi în Australia, unde se prevăd condiţiunile cele maĭ prielnice, pentru observaţiunile zilnice, la lumina soareluĭ.

Pe astronomĭ îĭ preocupă mult, structura capuluĭ cometeĭ şi de astă dată, li se prezintă unica ocazie de a avea cometa la distanţa de 23 milioane kilometri şi deci să o observe în cursul zileĭ de 6 Maĭ, cînd va trece prin dreptul soareluĭ.

Din cercetările şi anterioare şi cele ce se fac în timpul nostru, se asigură, că *nucleul*—după cum se maĭ spune—al cometeĭ, e alcătuit din bucăţĭ solide în rotaţiune încunjurate de un gaz foarte rar. Că prin urmare nu avem să avem o eclipsă solară şi de astă dată, cu pregătirile făcute, se speră a se măsura dimensiunile acelor meteorite componente.

E bine să amintesc, că în şedinţa de la 1—14 Martie a. c. a Academieĭ de ştiinţĭ din Paris. *H. Deslandre* şi *C. Idrac* aŭ comunicat spectroscopica cometeĭ Halley, făcute la observatorul din Meudon (lîngă Paris) şi că aŭ găsit în coada cometeĭ, benzile corespunzătoare *hydrocarburilor* şi *cyanogenuluĭ*.

Pregătirĭ de spectroscopie s'a făcut şi sunt cele mai delicate.

Vom vedea ce se va întîmpla, numaĭ dacă timpul va fi favorabil şi maĭ ales la oara 12 din noaptea zileĭ de 5 spre 6 Maĭ stilul nostru, cînd ne vom lovi de coada cometeĭ şi dacă—după cum s'a maĭ spus—dînsa nu va suferi, saŭ scădere din lungime saŭ desfacerea eĭ totală, după cum s'a întîmplat data trecută, în 1835.

In caz de lovire şi de timp favorabil, se prevăd fenomene, poate unice, în analele omenireĭ.

Tipografia H. Goldner, Strada Primărieĭ No. 17.—Iaşĭ

Gh. V. Botez-Gordon.—Petale (versurĭ), Tipografia Iliescu Iaşĭ, Preţul 1 leŭ.

Dr. Traian Bratu.—Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germanĭ, studiĭ de poetică, Iaşĭ 1909, un vol. de 154 pag., pr. 3 leĭ.

Gheorghe Panu.—Cercetărĭ asupra stăriĭ ţăranilor în veacurile trecute, vol I, partea I, 320 pag., preţul 8 leĭ, Bucureştĭ, 1909. Institutul de arte grafice Eminescu.

In editura Librăriei Socec Bucureşti au apărut:

Gh. V. Botez-Gordon. — Petale, versurĭ, Iaşĭ 1909, Preţul 1 leŭ 50 b.

James Caterly.— *Romîniĭ,* traducere de Eugen Lovinescu cu opt fotogravurĭ afară de text, Editura Librărieĭ Socec, Bucureştĭ, 1 volum de 216 pag., preţul 4 leĭ.

Em. Gîrleanu.—Cea d'întăĭ durere, nuvele şi schiţe. (ediţia II-a întregită), editura Librărieĭ Socec, Bucureştĭ, 1 vol., 281 pag. Preţul 2 leĭ 50 b.

In însemnata biblioteca Zocec—Scriitorii Romîni—au apărut:

Dimitrie Cantemir.— Descrierea Moldoveĭ cu o notiţă introductivă, note explicative, un portret şi o hartă de *Miron Nicolescu,* No. 10 şi 11, număr dublu leĭ 1.90.

Poeziĭ populare din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 264 pag. No. 12—13, număr dublu, leĭ 1.90.

Basme din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 316 pag. No. 14—15, număr dublu, leĭ 1.90.

In escelentul institut de arte grafice „Minerva" Bucureşti 1909, au apărut:

Arhiereul Sofronie Craioveanul.—Noul testament, 318 paginĭ, cu ilustraţiunĭ. Pr. 4 leĭ.

Ioan Bîrsanul.—Rapsodiĭ şi Balade, 185 pag. Pr. 1 l. 50 b.

Th. D. Speranţă.—Anecdote nouă, 311 pag. Pr. 1 l. 50 b.

O nouă publicaţie populară, foarte însemnată şi necesară a Institutului Minerva, sub numele „Biblioteca Teatrului Naţional", din care au apărut:

No. 1. *Wilhelm Meyer Förster.*—Heidelbergul de altă dată, piesă în 5 acte, trad. de Ovid Densuşianu. Preţul 40 b.

„ 2. *Emile Augier.*—Guérin Notarul comedie în 5 acte, trad. de A. Brătescu-Voineştĭ. Pr. 45 b.

„ 3. *Björnstjerne Björnson.* — Un faliment, piesă în 4 acte şi un tabloŭ, trad. de J. B. Hétrat. Pr. 45 b.

„ 4. *Al. G. Florescu.*—Sanda, piesă în 3 acte. Pr. 35 b.

„ 5. *N. Gogol.*—Revizorul, comedie în 5 acte, trad. de N. Dunăreanu. Pr. 45 b.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚEI ȘTIINȚIFICE și LITERARE

Abonații sprijinitori ai cultureĭ romîneștĭ sunt rugațĭ să bine-voiască a plăti abonamentul la timp, de oare ce e singurul mijloc de existență al revisteĭ noastre sau încasatoruluĭ nostru I. Georgescu.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din țară,—ne silesc a ruga stăruitor pe toțĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenția să nu plătească sînt rugațĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Redacția și Administrația

ABONAMENTUL:

Ediția de lux, 15 leĭ pe an, în țară și străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediția de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-ţieĭ. Avem două colecțiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele și revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ și numele revisteĭ noastre.

Iașĭ.—Tip. H. Goldner, str. Primărieĭ No. 17.

ANUL XXI. **Aprilie 1910** **No. 4.**

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

oooooo DIN IAȘI oooooo

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iași.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA, organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

Membri şi colaboratorĭ în 1910

Preşedinte : **Teodor T. Burada**

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la şcoala Artelor Frumoase.
A. A. Bădărăŭ, Avocat f. profesor f. ministru de justiţie.
N. A. Bogdan, publicist, funcţionar la primăria de Iaşĭ.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte şi meseriĭ.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Creţulescu, f. stareţul mînăătireĭ Neamţ.
Br. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboş, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor. publicist, membru corespondent al Academieĭ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiţie.
Valeriu Hulubeĭ, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Meleticiŭ, medicul şef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, diretor gimn. Ştefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciaruluĭ Focşanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iaşĭ.
V. Popovicĭ, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureştĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iaşĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director
Caton Teodorian, publicist, funcţionar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceuluĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franţa etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşĭ, Membru al Academieĭ.
N. Zaharia, publicist.

Secretar : A. D. Atanasiu

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE
DIN IAȘI

Anul XXI. No. 4. Aprilie 1910

Rolul Universităților

La șezătoarea „cerculuĭ studențesc“ din Iașĭ din ziua de 13 Martie a. c. [1]), ilustrul nostru profesor universitar A. D. Xenopol, a spus cu drept cuvînt, că în Universitate, nu se învață numaĭ carte, ci se face educație.

Și nicĭ nu încape discuție. Universitățile n'aŭ rostul à *debita* știința, întemeĭată de atîtea și atîtea gîndirĭ omenești și de atîtea și atîtea cercetărĭ și experiențe, ci de a face o *înaltă educație tineritulŭĭ, viitorĭ cetățenĭ,* care aŭ a pune în practică, cunoștințele dobîndite.

A *debita,* sistem absolut greșit chiar în instrucția secundară, nu însamnă: nicĭ *știință* nicĭ *educație* și insist asupra cuvîntuluĭ **educație**, adevăratul rost al unuĭ învățămînt primar secundar și superior.

Și pentru a face o legătură între *rolul universităților* și națiunile care le întreţin, e bine a începe cu oarecare considerațiunĭ filosofice—științifice.

Există în lume—după concepțiile moderne a unuĭ număr restrîns de persoane—o putere universală. Aŭ numit-o *electron*; am numit-o *energon.* Puterea aceasta s'a transformat în cea maĭ mare parte în materie, și *materiea* nu se prezintă simțurilor noastre—*grație cărora o percepem*—sub aceĭași înfățișare, de unde și o grupare cu cîte un calificativ foarte logic: *substanța inorganică* și *substanța organică.* Această din urmă se arată nouă, cu o serie de caractere *absolut îndepărtate* de caracterele substanțeĭ inorganice, *manifestare* numită odinioară: *viață* (βίος), din care cauză s'a maĭ numit *substanță vie.*

Substanța vie, în *adîncimea trecutuluĭ* și în *varietatea spațiuluĭ* a ajuns a se prezinta sub două forme: *una vegetală* și *alta animală.* Culmea organizăriĭ celeĭ din urmă, este *omul.*

---

1) Cele ce urmează, aŭ fost rostite de mine la șezătoarea acestuĭ cerc studențesc, în ziua de 27 Martie 1910.

Logic rezultă că avem *viața*, ca putere generală, în lumea organică; avem însă şi *viață mărginită* ce se manifestă in pulberea aceasta arhi-microscopică faţă cu infinitul universuluĭ, numită *om*, pe care ne-am deprins a o numi *suflet*.

Ne asemănăm cu toţiĭ, ne asemănăm şi cu animalele în ceĭa ce priveşte manifestarea generală—*viaţa*; ne deosebim însă de animale; ne deosebim chiar noĭ între noĭ, *prin sufletul nostru*, prin această *mică părticică din puterea universală*, îngrămădită în numărul de celule şi ţăsuturĭ ce alcătuesc corpul fie-căruĭa din noĭ şi *care ne caracterizază pe fie-care*.

Şi dacă aşa e starea reală a lucrurilor, se înţălege uşor că toţĭ aceia care se află în aceleaşĭ condiţiunĭ de traĭ, *în aceleaşĭ condiţiunĭ mediale*, după cum se spune în limbagiul biologic (ştiinţa care studiază omenirea şi maĭ bine zis: animalitatea saŭ şi maĭ corect: fiinţele vii), trebue să aibă şi aŭ *legăturĭ maĭ strînse între sufletele lor*—între aceste manifestărĭ, legăturĭ pe care le-am numit de **naţiune**.

Logic urmează, că semenilor tăĭ—*naţiuneĭ tale*—trebue să-ĭ vorbeştĭ în *limbagiul eĭ*— *însuşire superioară fiinţelor viĭ animale*—şi nu în *limbagiŭ străin*. Prin graiul tăŭ, sădit de veacurĭ în sufletul semenilor tăĭ—în specie — în **Romîn**, trebue să arăţĭ, ce a hotărît gîndirea omenească în genere, lucrînd însă în primul loc fie-care naţie în deosebĭ, pentru aĭ săĭ şi maĭ tîrziŭ pentru omenire. Greşiţĭ sunt dară aceĭa, care tind a ne face să cugetăm, să gîndim, să ne mişcăm, fie după o anumită naţie: *franceză, germană* saŭ *engleză*. Greşiţĭ sunt aceĭa, care cred că **pedagogia**—*feliul de a instrui*—trebue să se facă, după cum l'aŭ învăţat dinşiĭ, fie în scoalele germane fie în cele engleze.

Inainte de toate, a şti să te adresezĭ minţiĭ, trebue să ştiĭ feliul de a fi a *sufletuluĭ* şi cum aceasta depinde absolut de feliul de a fi a *celulelor constitutive*, nu poţĭ a-ĭ da o altă îndrumare decît ceia ce poate fi adaptat. *Hereditatea-adaptaţiunea*—aceste marĭ adevărurĭ biologice — ar fi atuncea nişte năluce!

Nu mă tem a spune, că este o celulă, un ţăsut, un organism romîn, precum sunt celule, ţesuturĭ, organisme franceze, germane etc, precum este o lumină *solară*,—o lumină de *lampă cu petrol*, o lumină de *un bec de electricitate*, corpĭ deosebiţĭ, dătătorĭ însă de lumină.

Ca atare, *pedagogia* are preceptele eĭ generale; *pedagogiĭ* însă, trebue să aibă eĭ făcută, *pedagogia apropiată*, ca să ştie şi cum să o propoveduiască şi cum să o aplice. Şi tocmaĭ aceasta—o afirm—le lipseşte. Să prea crede că toate paserile care zboară sunt bune de mîncat!

A provoca în fiinţele cu ochĭ negri pătrunzătorĭ, cu statura mijlocie hotărîtă, şi cu coloritul smad al pieleĭ lor, caractere fireştĭ ale *Romînuluĭ*, aceĭaşĭ *mentalitate*, pe care o aŭ fiinţele cu ochiĭ albaştri cenuşiĭ indiferenţĭ, cu statura înaltă

dîrză şi cu coloritul roşietic al Englezuluĭ, este o încercare zadarnică. Şi tot aşa şi cu celelalte naţiunĭ. Maseĭ celeĭ marĭ româneştĭ, îĭ place portul, purtarea, mîncarea, chiar gîndirea franţuzuluĭ. Şi să nu se uite, că sunt marĭ legăturĭ fireştĭ între sufletul romîn şi cel francez. Cu toate acestea, tot maĭ bine ne şade şi de maĭ mare folos e, cînd gîndim, cînd vorbim în *limba strămoşilor noştri.*

Şi atuncea, existînd *naţiunĭ fireştĭ*, oare nu se impune—ca înainte de *omenire*—să te gîndeştĭ la naţia ta? şi zicînd naţie, zicĭ fiinţele care o reprezintă, *sufletele care o mişcă.*

Şi care e idealul pentru care se mişcă o naţie? Buna eĭ existenţă. Şi de cine depinde acel traĭ bun? Numaĭ de la *educaţie*, adecă de la *metoadele găsite fireştĭ, pentru buna dezvoltare a indivizilor, avînd în vedere toţĭ factoriĭ naturalĭ care înrîurează asupra fie-căruĭa*, precum *hereditatea* şi *mediul înconjurător*. Intr'un limbagiŭ maĭ popular: precum e *firea* unuĭ individ şi *locul* în care se află.

Nu am să am în vedere, *educaţia*, din punct de vedere general, chestiune aşa de însemnată, în cît multe geniĭ s'aŭ ocupat de dînsa şi mult s'a scris despre dînsa. Voĭ privi-o numaĭ din momentul cînd Romînul întră în Universitate.

*
* *

In Universitate, să nu se creadă, că se descriŭ fenomenele după un anume calup (calapod); acela care e un adevărat Profesor, chiar de matematice, unde 2 şi cu 2 fac 4 şi nu 5, nu se va mulţămi la debitarea demonstraţiuneĭ abstracte că 2 şi cu 2 fac 4, ci v'a demonstra-o aşa fel, că elevul (căcĭ studenţiĭ tot elevĭ sunt încă, până în momentul cînd, îşĭ aŭ îmbogăţit domeniul lor de cunoştinţĭ cu un adevărat stoc de fapte serioase) să întrevadă putinţa de a încerca un noŭ mod de demonstrare. Cu alte cuvinte: să *judece* nu să *înmagazineze*. La Drept, acelaşĭ lucru. Tot ce se concretizază într'o formulă, să desfăşoară aşa fel, în cit să memorizază, nu formula abstractă, ci *felurítele imaginĭ* sub care să înfăţoşază.

Cu alte cuvinte, nu să *învaţă* ci să face *educaţia gîndiriĭ*, *educaţia sufletească* şi pentru aşa ceva—experienţele dovedesc—că nu e destul un *text*, ci trebue şi *graĭ* şi *mimică*, încît centrele encefalice să fie puse în vibraţie şi prin mijlocirea auzuluĭ şi prin acel al văzuluĭ.

Dacă n'ar fi aşa, atuncea n'ar maĭ fi nevoe de Universităţĭ, de Profesorĭ, de Laboratoriĭ, Seminariĭ. Ar fi prea destul să avem cărţĭ bine întocmite.

Şi dacă găsim în evoluţia neamurilor, unele *ilustraţiunĭ*, —rare excepţiunĭ—care s'aŭ educat singurĭ să nu uităm că acea educaţie e maĭ mult în domeniul literatureĭ, cînd, izvoarele de cercetare să găsesc în hrisoave şi numaĭ în scrierĭ. Cînd e vorba de ştiinţă— fără experimentare şi fără îndru-

mare în experienţă—nu să poate educa cineva. Şi apoĭ să nu să uite, că *viaţa actuală* a omuluĭ cult, a scăzut mult, încît acel doritor de cultură ştiinţifică serioasă, nu se maĭ poate lăsa a să instrui singur, cetind şi încercînd experienţe fără conducătorĭ. Nu va avea timpul a să folosi saŭ a folosi pe alţiĭ, din bunurile aceleĭ educaţiunĭ. Şi *Kant* o spune foarte bine „că educaţia să şi-o facă omul, însă până atuncea să o primească de la un alt om".

Şi dacă din cele spicuite, rezultă *rolul educator al învăţămîntuluĭ superior*—decĭ al Universităţilor—să naşte întrebarea: dacă *exclusivismul* care s'a răspîndit şi să mănţine în acest învăţămînt, este el oare folositor educaţieĭ tineritului?

Zic *exclusivism,* adecă ceĭ de la Drept, nu urmează de cît cursurile de drept şi aşa cu fie-care secţiune de învăţămînt.

Şi pentru aceasta să maĭ naşte întrebarea, care din educaţiunĭ speciale, conduce omenirea spre ţelul ce-l urmăreşte: *bunul traĭ şi individual şi social.*

Şi nu trebue să căutăm a ne amăgi, cu fraze pompoase ca sp: ex: spunerea luĭ *Kant* „*că educaţia are de scop desvoltarea în om a perfecţiuniĭ totale ce comportă natura sa*". Şi cum gîndea Kant, aŭ gîndit şi cîţĭ alţĭ. Aşa *I. Stuart Mil* spune: „*educaţia îmbrăţoşază tot ceia ce noĭ facem şi tot ceia ce fac „alţiĭ pentru noĭ, în vederea să ne ridicăm cît să poate maĭ a„proape de perfecţiunea natureĭ*".

Sunt frumoase gîndirile acestor geniurĭ, dar numaĭ pentru momente de reculegeri sufleteştĭ. Astăzĭ omenirea nu se maĭ poate mulţămi, cu sborurĭ mintale prin văzduh. Poeţiĭ să plimbă destul cu luntrea imaginară, pe luciul lacurilor albastre, scaldaţĭ în razele argintiĭ ale luneĭ. Dacă toată suflarea omenească, i-ar urma—şi în treacăt fie spus—cam pe acel povîrniş să plimbă aproape toate sufletele noastre tinere, ale generaţiilor actuale, pănă ce se lovesc cu capul de greutăţĭ—atuncea ar fi pe lume numaĭ nevoĭ. Astăzĭ, omenirea a ajuns maĭ practică şi bine face.

Idealul omenireĭ este o *educaţie* în vederea unuĭ *bine* comun şi acel *bine*, nu să poate căpăta, dacă individul nu să **instrueşte**—*cînd sufletul să modelează*, dacă nu-şĭ *formează caracterul*, decĭ să aibă o **morală** şi dacă nu-şĭ caută de corp—**educaţie fizică**.

Fără aceste treĭ modalităţĭ educative, nimene nu poate pretinde a fi *educat*, *a fi dară folositor şi sieşĭ şi semenilor săĭ*. Şi atuncea excluzivismul practicat, poate să îndeplinească acele cerinţĭ? A învăţa numaĭ legile—concretizări de gîndirĭ omeneştĭ—maĭ adesa de închipuire decît de experimentare, oare îţĭ desvoltă *caracterul* cerut de idealul *omenireĭ* a fi folositor tuturora, avînd o *vroinţă şi o inimă*? Experienţa zilnică ne arată contrarul. Desvoltă numaĭ caractere de *concurenţă* şi ce e maĭ trist, obijduind naţia ta în folosul străinilor, căcĭ aşa sunt condiţiile sociale, în care înotăm, în care vegetăm şi nu trăim.

Şi dacă aceasta este influenţa educaţieĭ cu totul specializate a maseĭ celeĭ marĭ a tineretuluĭ romîn, care să deprinde a gîndi numaĭ într'un domeniŭ egoist, oare intrînd în noĭanul social şi chiemată odată a *legifera* (ca Deputaţĭ, Senatorĭ, saŭ Miniştri), poate dînsul concepe altfel, de cît ĭ-a fost dat prin educaţia dobîndită?

Şi aceĭ doritorĭ de progrese, alergînd la legislaţiile străine, să credem că vor fi maĭ norocoşĭ? Să uită în primul loc, că aplicaţia, cere elemente prielnice şi din partea acelor însărcinaţĭ şi din partea acelora ce aŭ a le suferi, şi nicĭ uniĭ şi nicĭ alţiĭ nu aŭ educaţia respectivă. Să uită în al doilea rînd, că *experimentele* se fac absolut în anumite condiţiunĭ şi că de îndată ce, cel maĭ mic factor să schimbă, rezultatele sunt altele. Silit dară e, că trebue să se experimenteze şi trebue să fie acel cineva—*apt*, *pregătit*, *pentru experimentare*.

Oare aşa sunt lucrurile la noĭ, cu educaţia avută? şi să ĭaŭ un exemplu.

Un om de stat, văzînd foloasele imense ce aduc şi ţăreĭ şi locuitorilor respectivĭ buna îngrijire a creştereĭ unor anumite specii de animale precum e spre ex: *peştele*, a legiferat şi la noĭ, împrumutînd—bine înţeles—textele străine.

Care e rezultatul? Uniĭ vor spune şi chiar spun: *înbogăţire*. Am curajul a spune, contrarul: **sărăcie**.

Pentru o naţie, creşterea numerară financiară de la un anumit fel de hrană însemnată, *care provoacă înlăturarea acelui aliment de la masa poporuluĭ*, nu trebue să fie considerată ca ceva folositor, ci din contra: *ruinător*.

Scopul legiferăriĭ nu era rezultatul ce s-a dobîndit la noĭ. *Nu prin scumpirea alimentuluĭ* trebuia ca finanţele să prospere, ci din contra. prin *eftinirea luĭ*, decĭ prin înlesnirea consumaţiuneĭ, cînd contribuĭ la o îmbunătăţire a *fiziculuĭ* poporuluĭ, **fizic** *destul de sdruncinat la noĭ*, din cauza multor alţĭ factorĭ ce rezultă tot din nechibzuinţa cu care s'a făcut atîtea alte legĭ, privitoare la higiena generală.

Şi *răul* ce urmează din *scumpirea acestuĭ aliment*, e şi maĭ mare. Să aruncă în comerţ, pentru hrănirea ţaranuluĭ şi a orăşanuluĭ sărac, peşte şi de proastă calitate şi răŭ conservat.

Ba din răŭ, în maĭ răŭ. Să provoacă *fraude*; acestea: *intervenirea autorităţilor* şi aceasta: *conruperea moravurilor*! De astă dată, n'avem nevoe de citaţiĭ.

Să ĭaŭ un alt exemplu, de asemenea, forte însemnat pentru noĭ Romîniĭ.

Conducătoriĭ statuluĭ aŭ aflat şi dînşiĭ, că *pelagra* să răspîndeşte în populaţia de la ţară şi că *popuşoiul stricat* din causa uneĭ ciupercĭ, e provocatorul. Cunoscînd cauza, rămînea: *înlăturarea* şi aşa ceva, după dînşiĭ, reclamă legiferare. Şi cum aŭ înţeles lucrul: *poprirea de a se culege popuşoiul crud*. Faţă cu educaţia ştiinţifică pe care o aŭ aproape toţĭ aceĭa

care de maĭ bine de jumătate de secol, conduc destinele țăriĭ noastre, nicĭ nu putem concepe altă ceva.

Şi în parenteză : dacă în parlament se găseşte vre-unul care e om de ştiinţă şi cînd zic de *ştiinţă*, înţăleg : *experimentat* nu *recomandat*, să nu să creadă, că poate face ceva, faţă de practica parlamentarismuluĭ la noĭ. *Consecinţă a educaţieĭ absolut anti-ştiinţifice care o avem.*

Oprirea culegereĭ—astfel legiferată—e numaĭ un motiv de fraude, de necazurĭ prin judecată şi de *pervertire*. Ţaranul flămînd, nevoiaş este tîrît a ajunge în conflict cu legea. *Şi tocmaĭ acesta e răul cel maĭ mare:* **împingerea spre călcare a legilor**, *care după mine unul, astfel cum sunt întocmite, ar trebui să fie arse.*

Trebue legiferat : *împedicarea de a se cultiva popuşoiul care nu se poate coace la vreme* şi în acele condiţiunĭ, în care să nu învoiască *ciupercеĭ vătămătoare* să'l atace. Ca să fiŭ maĭ lămurit : popuşoiul nestricat, se poate mînca crud şi acel popuşoĭ să va *coace* ; *popuşoiul stricat nu se va coace*, ci se va *usca* numaĭ, şi este o mare deosebire între una : *coacerea*, *maturitatea* şi între cealaltă : *uscarea*. Prin urmare, să se împedice stricarea popuşoiuluĭ şi aceasta depinde de cultivare. Şi in primul loc (afară de starea de a fi a seminţeĭ) e *localitatea*, a căreĭ influenţă nu să învaţă nicĭ la drept, fie el chiar doctorat, nicĭ la litere saŭ filozofie. Şi tot angrenajul administrativ să alcătueşte, numaĭ din literaţĭ şi oamenĭ de drept, cu educaţia exclusivistă, de care vorbesc.

Şi unde pelagra e maĭ răspîndită ? In populaţia dinspre locurile muntoase. In cîmpiĭ, cazurile sunt mult maĭ rare şi pentru o lămurire a faptuluĭ, s'ar cere unele anchete, ce să înţăleg, fără a le enumera.

In văile munţilor, nu sunt condiţiunĭ prielnice cultureĭ popuşoiuluĭ : în tot cazul, nu pe orĭ ce coastă de munte, să poate avea popuşoĭ bun de mîncat.

Şi atuncea, nicĭ legiferarea ce o avem şi nicĭ încercarea altora, de a *elimina din hrănirea ţaranuluĭ, făina de popuşoĭ*, nu ar fi mijloacele de înlăturare a răuluĭ. Legiferarea am dovedit-o că e şubredă şi chestia din urmă, cere o discuţie maĭ largă, pentru a dovedi fiziologiceşte, că *mămăliga bună* e *tocmaĭ un element foarte sănătos pentru ţaranul nostru.* Decĭ înlocuirea popuşoiuluĭ, e o idee greşită.

Şi poate n'ar strica, dacă aşĭ povesti, ce făceaŭ odinioară uniĭ din proprietarĭ, care eraŭ crescuţĭ în graĭul romînesc şi în *principiile creştineştĭ strămoşeştĭ.*

Maĭ întăĭ *rupeaŭ preţul*—după cum spune—cu fruntaşiĭ satuluĭ. Apoĭ să întocmea lista, de cerinţele tuturora şi proprietarul *ara* lanul cu boiĭ şi plugurile luĭ, îl samana cu sămînţa luĭ aleasă, îl prăşea de două orĭ şi apoĭ trăgea la sorţĭ din care capât să se dea prăjinile cerute de fie-care sătean şi în ce orînduială. Restul rămînea proprietaruluĭ Cu chipul acesta, atît proprietarul cît şi săteanul, avea popuşoĭ de a-

ceîaşî calitate, căcî totul să cultiva cu aceîaşî îngrijire Nu se putea ca ţăranul să nu aibă buni popuşoî şi la vreme, după cum se întîmplă astăzî, din nesămănare şi nepräşire la vreme.

Da unde maî sunt acele vremurî! Şi mentalitatea ţăranuluî era pe atuncea maî în legătură cu morala strămoşască de cît e astăzî, cu morala străinismuluî!

* * *

A venit momentul să arăt, că dacă educaţia literară, contribue întru cît-va la formarea de caractere, la dobîndirea de morala, şi chiar împinge şi la o educaţie fizică, totuşî, *adevarata dezvoltare* al bunurilor ce rezultă din o educaţie, să datoreşte maî special uneî *educaţiî ştiinţifice intense.* Ceva maî mult. Fără ştiinţă, *binele*, acel ideal al omenirei nu poate fi ajuns.

Să luăm sp: ex: *desvoltarea sentimentuluî de respect şi de disciplină*, fără de care o societate, o *naţiune*, nu poate progresa.

Literatura—prin felul eî de a arăta lucrurile—te conduce nu la **disciplină**, după cum pretind uniî—ci la *supunere*. Regula gramaticală este regulă şi te supuî. Oare tot *supunere* e, saŭ e *disciplină*—căcî sunt opuse aceste stărî psichice—regulele ştiinţifice? Cînd sp: ex: Mariotte a stabilit că *volumurile gazurilor sunt în raport invers cu presiunile*, te supuî saŭ te înveţî a experimenta, a cerceta, a te încredinţa şi a judeca? In cazul întăî, *crede şi nu cerceta*, în cazul al doilea, *cercetează* şi te *încredinţază*. Şi prin educaţia ştiinţifică te încredinţezî de realitatea fenomenelor, *te deprinzî a lucra în o ordine determinată* şi rezultatul conlucrăreî tuturor indivizilor uneî naţiunî, în aceîaşî ordine, este un început de *folos* îar conlucrarea este: o *disciplină*.

Herbert Spencer [1] pe de altă parte, susţine acelaşî lucru, privindu-l din punct de vedere filosofic „ştiinţa nu e numaî „ceea ce poate fi maî bun pentru disciplina intelectuală, ea „este şi pentru disciplina morală".

Cînd e vorba de **respect,** de acel sentiment ce se insuflă sufletelor, ca să poată da fie-căruia *consideraţia reală ce merită* saŭ ce *incumbă* a i-o da, *fără şovăire*, chestiunea este mult maî grea de rezolvit şi pe de altă parte, de o însemnătate fără egal!

După mine unul, înaintea orîcăruî precept moral, **respectul** este baza orî căreî educaţiunî. Cine ştie să respecteze să respectă pe dînsul şi numaî *ştiinţa e în stare*, a desvolta asemenea *sentimente reale*.

Am zis *reale*, căcî respecte impuse, de poronceală, saŭ de recomandaţie, le avem la ordinea zileî. Şi după mine, a-

---

1) H. Spencer. De l'éducation intellectuelle morale et physique.

semenea considerațiunĭ sunt *falșurĭ* și nu *realitățĭ*, sunt *minciunĭ*, *perfidiĭ* și nu *adevărurĭ*.

Un *Claude Bernard*, cînd a demonstrat funcția glicogenetică a maiuluĭ, demonstrare care a rădicat în contrăĭ o lume întreagă de experimentatorĭ, n'a impus aceleĭ lumĭ **respect** nu numaĭ față de dînsul, ci față de *știință*?

Cînd *Pasteur* fu trimis, contra voințeĭ luĭ de cătră marele chimist *Dumas*, să studieze cauzele distrugereĭ vermilor de mătasă din numeroasele crescătoriĭ de asemenea vermĭ, din împrejurimile orașuluĭ Lyon, și de la 1865 până în 1870, reușind să combată acel răŭ și să arăte cum în viitor se nu să maĭ ivească, n'a provocat iarășĭ—de astă dată—în *mulțime* (popor), **respect**, *în bine facerile științeĭ* și deci respect, pentru aceia care *se îndeletnicesc cu dînsa*?

Și de la această descoperire a luĭ Pasteur, geniul săŭ, n'a reușit să împingă cercetările științifice în atîtea direcțiunĭ, încît să pue bazele *sero-therapieĭ*? Industriile și omenirea aŭ dobîndit de la cercetările luĭ Pasteur, foloase ce nu se pot cîntări. Fabricațiunea *vinuluĭ*, *a bereĭ*, *a oțetuluĭ*, *sericicultura* (creșterea vermilor de matase), suferinde până la Pasteur, aŭ luat un avînt mare, aflînd ce inimicĭ aŭ saŭ ce condițiunĭ reclamă? Omenirea decimată de atîtea bolĭ nepipăite ca se zic așa, până la dînsul, a început cu mîndrie a li se opune, dscoperind *microbiĭ* respectivĭ și găsirea și prepararea serumuluĭ anti-rabic și maĭ ales prima îndrăzneală de a inocula un copil cu acel serum (4 Iulie 1885), decĭ a face experiențe pe *om*, nu sunt momente de *înaltă admirație* de *respect* ce omenirea datorește savantuluĭ, ce datorește științelor?

Și'n străinătate, vedem aeel respect și Universitățile caută să se întreacă unele pe altele, prin dobîndirea unor asemenea gloriĭ sufleteștĭ, maĭ adesa singura resplată, pentru munca ce o depun. Și de aceia vedem studențiĭ alergînd să se instruiască în anumite Universitățĭ, unde sunt ilustrațiĭ și nu e de mirare, că ilustrațiile să înmulțesc, profesoriĭ fiind stimulațĭ tocmaĭ de studențĭ, *care-ĭ caută*, *îĭ încunjoară cu dragoste*, *căldură* și *respect*.

Fără studențĭ și *studențĭ cu o asemenea însuflețire*, se poate oare concepe stimulus și izbîndă?

Cu indeferența, ca să nu zic și cu rea voință, cum ni se întîmplă din nenorocire nouă aicea în Iașĭ, să poate cere oare izbîndă? Să poate intrevedea progres?

Și ca să nu vorbesc și de alte ramurĭ științifice, care prin *educația lor*, aŭ contribuit și la formarea de caractere și la moralizare și la înavuțirea națională, ce exemplu maĭ puternic pot aminti, în susținerea temeĭ noastre: *rolul esențial educativ al științelor*, deeît numeroasele exemple de persoane care în timpul viețeĭ, saŭ după moarte, las sume însemnate tocmaĭ pentru întemeerea saŭ susținerea unor instituțiunĭ de cultură științifică. Aceștĭ oamenĭ, îșĭ daŭ samă dară de bine-

facerile ştiinţelor, şi *naţiunile* în care se găsesc asemenea persoane, *daŭ dovadă de înaltă civilizaţiune.*

La noĭ însă, aceste bine-facerĭ, să nesocotesc. Lumea aleargă la conferinţĭ literare ; să înghemueşte la studiĭ filosofice ; să uită chiorîş la ştiinţĭ.

Şi aŭ dreptate. Trecem prin aceleaşĭ neajunsuri prin care aŭ trecut toate popoarele din occident, deşi nu putem fi scuzaţĭ, de o asemenea apucătură, cum pot fi dînsele. Străiniĭ şi aŭ format educaţia naţională, din bucăţĭ bucăţĭ, în seria veacurilor ; noĭ am întemeiat-o de-odată, luînd-o de-a gata din occident. Şi cum premergătoriĭ aŭ studiat în străinătate tocmaĭ cînd şi în acele părţĭ, *clasicismul* era la ordinea zileĭ, înrădăcinat de timpurĭ şi **ştiinţa** în luptă şi în evoluţie, şi cum la noĭ nevoile sociale cereaŭ maĭ multă frămîntare de minte, de cît de experimentare, de sigur că *clasicismul* s'a înfipt şi educaţia maselor, s'a făcut în această direcţiune.

In 1879, *Bain*, ocupîndu-se de educaţia în Anglia, nu arăta că a sosit momentul să se de loc ştiinţelor ? *Herbert Spencer* susţinea acelaş lucru ? Care este cunoştinţa cea maĭ folositoare— să intrebà Spencer, şi răspundea : *„unanimitatea proclamă ştiinţa“.*

Şi unde se poate face o educaţie ştiinţifică, serioasă, dacă nu în universitate. Cursurile universitare ştiinţifice dacă cuprind în mod silit, lecţiunĭ de detaliurĭ, de legăturĭ între fapte aŭ în totdeauna *concluziunĭ generale educative.* pe care nu le pot avea absolut nicĭ un alt curs. *Scopul ştiinţelor este binele public* şi cursurile noastre trebue să aibă ca *suflet* iubirea de patrie. Şi în asemenea condiţiunĭ să maĭ cere, să avem *sufletele* cărora *să ne adresăm,* ĭar nu băncile goale ale amfiteatrelor !

Cînd explicăm sp : ex : ce să înlîmplă cînd *respirăm*, cu aerul luat din atmosferă şi cum respirăm, cînd suntem tinerĭ, adolescenţĭ, bătrînĭ, în picioare, stînd jos, culcaţĭ, mergînd, şăzînd, vorbind, cîntînd şi cum să află in acele momente de respiraţie, *inima* care bate în peptul nostru. să nu să creadă, că înşirăm numaĭ cifre şi că debităm numaĭ legĭ. La fiecare fapt, imediat arătăm aplicaţiunile zilnice, care toate tind spre idealul omenirel repetat de atîtea orĭ. *Institutorul*, *Profesorul*, *Gimnasticul, Ofiţerul Legislatorul* şi maĭ de aproape, orĭ-care părinte : *tata, mama*, aŭ nevoe de a cunoaşte acele concluziunĭ.

De unde dară aŭ să le cunoască, dacă nu vin la asemenea cursurĭ ; dacă nu li să face cel puţin în liceŭ, o asemenea educaţie ştiinţifică ?

Nu cunoştinţa de un număr infinit de cuvinte întortochiate, fără rost cele maĭ adese orĭ, ar trebui puse în programele noastre.

Şi din o exagerare în alta. *Nu frămîntarea minţeĭ cu teoriĭ speculative, este tendinţa educativă a ştiinţelor,* tendinţă care iarăşĭ o găsim în acele programe !

Şi atîta e de adevărat cele ce spun, în cît o experienţă făcută maĭ aniĭ trecuţĭ, la Universitate, mĭ-a dat dovada cea maĭ deplină de mentalitatea tineretuluĭ—*mentalitate provocată de tendinţa sus citată.*

Vorbind de fiziologia tegumentuluĭ şi ale anexelor, a trebuit, să ating chestiunea : *rolul ce-l are în aşa zisa teorie: lupta pentru existenţă.*

Anunţînd asemenea lecţiunĭ, fuĭ surprins de o invaziune de studenţĭ şi studente, de la alte facultăţĭ.

Cum însă, nu înţeleg a expune pur şi simplu o teorie, fie ea chiar a luĭ *Darwin*, fără o analiză apropiată şi cum de la început am vestit, că în *regnul animal* şi maĭ ales *vegetal*, să confundă *fenomene biologice naturale*, cu *acte psychice* şi sociale din domeniul omenireĭ şi că voi dovedi că în aceste regne o *adevărată luptă pentru existenţă*, nu există, aceĭ studenţi n'aŭ maĭ avut curiozitatea să asiste la dovezile sigure ce voi aduce, în susţinerea celor anunţate.

Prin urmare, nu dorinţa de a se instrui, i-a împins la acea eşire din exlusivismul înrădăcinat, venind la prima lecţiune, ci curiositatea de a li se măguli timpanul cu şoapte clasice : *totul se luptă în lumea aceasta*, de unde *selecţiune* şi din deducere în deducere—după cum făcu Häckel—profesorul de la Iena şi apoi Huxley şi Carl Vogt, să ajuugem la concluzia : că Englejiĭ sunt rasa cea maĭ inteligentă, mîncînd biftece de bună calitate, şi că aŭ asemenea biftece, fiind că vitele respective, aŭ trifoĭ buni de mîncat, şi acel trifoĭ este bun, pentru că sunt multe fete bătrîne în Anglia, care îngrijesc de mîţe şi acestea mănîncă şoarecii de cîmp, care de altmintrelea, ar împuţina *bondariĭ* trebuitorĭ împrăştiereĭ polenuluĭ pe florile de trifoĭ ! !

Cele ce am spus, relativ la *respiraţie*, să aplică şi la studiul tuturor organelor, încît, asemenea studiĭ sunt trebuitoare tuturora şi am spus chiar *ofiţeruluĭ instructor* saŭ *comandant*, chestiune foarte însemnată, care însă nu poate fi acuma demonstrată. Dacă ar capata ofiţeriĭ o instrucţie ştiinţifică maĭ serioasă, am ajunge ca *serviciul militar*, să fie cu dragoste îndeplinit şi nu cu desgust. Mult, foarte mult atîrnă de la educaţia ofiţerilor şi în special a gradelor inferioare.

* * *

Ne rămîne să maĭ intrevedem dacă *ştiinţa*, fiind izvorul cel mare educativ, poate fi in acelaş timp *naţională* saŭ exclusiv *cosmopolită.*

Şi în această chestiune—*vitală după mine*—ca şi în multe altele, rezolvirea depinde de mentalitatea auditoruluĭ saŭ a publiculuĭ căruĭa te adresezĭ. Cu alte cuvinte, de starea sufletească a mulţimeĭ.

Ceĭ cari fac analize în aceste direcţiunĭ, dacă suprimă acest factor—*mentatitatea*—lucrează în zadar.

Şi să iau un exemplu, ceva maĭ concret şi de actualitate.
Avem printre noĭ maĭ multe suflete, dintre care *doĭ*, nemaĭ obosiţĭ, luptă întru deşteptarea sentimentuluĭ naţional, amarnic de amorţit, de împrejurărĭ. Din mulţime, uniĭ i'aŭ inţăles şi'i înconjoară cu toată căldura Alţiĭ şi ceĭ maĭ numeroşĭ—din cauze ce nu voĭ analiza—din contra îĭ desconsideră şi chiar lucreaz în contră le.
Voĭ spune fără şovăire: *onoare* celor d'întăĭ. Şi acestora din urmă, orĭ şi ce încercare, de a-ĭ face să întrevadă lucrurile altfel decît le învoeşte mentalitatea ce aŭ, este zadarnică.
Atuncea, aceĭ care în universităţile noastre nu încetează, de a profesa ştiinţa sub toate aspectele eĭ, sub care se prezintă—căutînd adevărul şi numaĭ adevărul, *simbolul real al ştiinţeĭ*—să pot dînşiĭ bucura de un bun rezultat, avînd înaintea lor mentalităţĭ care nu vraŭ să se educe, ci numaĭ să se impue?
Şi în ce constă impunerea? In a admite numaĭ şi numaĭ ceĭa ce aŭ scris, descris, înaintat *străiniĭ*, fie dînşiĭ de orĭ ce categorie; numaĭ ţie Romînul, nu-ţĭ este învoit a spune, scrie, descrie, înainta, dovedi, altfel decît străinul!
Cele ce înaintez sunt rezultatul experienţilor de anĭ de zile. Toţĭ aceĭa care debitează teoriile cutăruĭ neamţ, francez saŭ englez, sunt savanţĭ şi vaĭ de aceĭ cari îndrăznesc a-ĭ critica, a ĭ combate!
Atuncea, pentru rezolvirea chestiuneĭ pusă nu ne rămîne decît să alergăm la alte popoare şi să vedem ce s'a petrecut la dînşiĭ. Şi *poporul german* e acela care ne poate da dovada cea maĭ deplină, de vigoarea unuĭ neam, de influenţa mentalităţeĭ poporuluĭ şi că ştiinţa este bine-făcătoarea omenireĭ, însă în primul rînd al naţiunilor.
Cine nu cunoaşte pe marele anatomist *Virchow*. Acesta la un congres al naturaliştilor în 1865 la Hanovra, a arătat că *Germania*, pănă atuncea, nu să putea lăuda că a contribuit întru cît-va la progresele ştiinţeĭ din cauză că nu aveaŭ curajul a gîndi altfel de cum gîndeaŭ străiniĭ. Şi *Leibnitz* era tocmaĭ propoveduitorul *cosmopolitismuluĭ ştiinţific*, impunînd poporuluĭ german ştiinţa franceză. Maĭ înainte, să impunea ştinţa latină şi chiar nu să concepea o teză, o lucrare o descriere, decît în limba clasică latină.
Oken, mare anatomist, a fost cel întăĭ, care a dat alarma că să poate gîndi, lucra şi în *limba maternă* şi tot Virchow—maĭ tîrziu (1866), în faimoasele luĭ lecţiunĭ de fiziologie, arată, cum progresele ştiinţifice cereaŭ cuvinte nouă şi că un *popor conştient*, trebue să şi le creeze şi să le creeze în limbagiul luĭ, ca să se poată răspîndi în mase, ştiut fiind, că *numaĭ limba maternă este în stare a da curs liber gîndireĭ*; ştiut fiind, că numaĭ în aceste condiţiunĭ, *ea*, îşĭ poate face curs în mentalitatea semenilor tăĭ; ştiut fiind, că numaĭ astfel să stabileşte legătură între ştiinţă şi *interesele vitale ale poporuluĭ*;

ştiut fiind, că numaĭ din asemenea legăturĭ, poate înflori *starea economică*, **rîvna legitimă a naţiunilor**.

Şi pe cînd în 1865, în sălile de recepţiune ale universităţilor germane, vedeaĭ numaĭ nume de străinĭ, cu *Aristotele* în frunte şi prin colţurĭ, cîte un nume german—întocmaĭ ca şi la noĭ în Bucureştĭ, pe frontispiciul muzeuluĭ naţional, zidit cu banĭ romîneştĭ—astăzĭ, nu vezĭ de cît nume de învăţaţĭ germanĭ.

Este o minune că pe frontispiciul universităţiĭ noastre din Iaşĭ, precum şi în Aulă, nu s'a dat întăetate, tot numirilor de *străinĭ*, faţă cu mentalitatea şi apucăturile cosmopolite ce avem.

S'ar fi întrebat—cu drept cuvînt—copiiĭ noştri, întrucît a contribuit sp : ex : *Darwin*, la întocmirea Universităţiĭ dacă i să punea numele? Şi mă întreb ce idee îşĭ fac aceĭ care se învărtesc în jurul Muzeuluĭ de la Şosea din Bucureştĭ, avînd atîtea numirĭ de streinĭ, şi într'o îndoitură, numele mult regretatuluĭ meŭ profesor Cobălcescu. Şi de ce Virchow maĭ în vază şi Cobîlcescu maĭ dosnic, căcĭ dacă cel dintăĭ a deşteptat mintea germană la o conlucrare naţională, avînd curajul a susţinea pe *Oken* propoveduitorul uneĭ *ştiinţĭ naţionale*, cel de al doilea—*Cobălcescul nostru*—şi dînsul a fost şi o *ilustraţie ştiinţifică* şi un *propoveduitor al ştiinţelor în folosul neamuluĭ romănesc*.

Exemplul care îl daŭ, este o dovadă de mentalitatea de străinism înrădăcinat la noĭ, şi contra căruĭa lupt şi voĭ lupta.

Atîta timp cît nu vom lucra cu sufletul de Romîn, ca să punem în legătură bine-facerile ştiinţelor cu viaţa reală a ţăranuluĭ, a poporuluĭ, nu vom face nicĭ ştinţă şi nicĭ să ne aşteptăm la progres, la îmbunătăţirea stăreĭ noastre economice.

Nu orĭ şi ce *vlăstar străin* să poate hultui cu succes pe viţa romînească. Să cere maĭ întăĭ o cultivare, o adaptare gradată şi aceasta nu să poate de cît prin **şcoală**: **viitorul generaţiilor** şi prin o educare ştiinţifică a parlamentelor noastre, de care sunt lipsite cu desăvîrşire.

De la educaţie depinde tot viitorul uneĭ naţiunĭ şi din cele spuse, rolul primordial şi nediscutabil îl aŭ ştiinţele şi o ştiinţă naţională, făcută, gîndită, experimentată, aplicată, de Romînĭ şi numaĭ de Romînĭ.

A sosit momentul dară, ca Universităţile noastre să-şĭ îndeplinească rolul şi a sosit momentul ca *studenţiĭ* să vie în jurul profesorilor, cu acea *căldură*, *credinţă*, *disciplină*, *respect*, de care studenţiĭ din celelalte ţărĭ sunt însufleţiţĭ.

Să maĭ cere, ca ştiinţele să fie maĭ de aproape cercetate de tinerit, dînsele fiind adevăratul izvor, al unuĭ *bine*, rîvnit de orĭce popor conştient.

Să sperăm, că ceĭ ce ne vor urma vor vedea îndeplinindu-se mişcarea ştiinţifică—cu foloasele ce decurg—şi că sfatu-

rile ce dăm, *aŭ prins rădăcinĭ,* desrădăcinînd vechile apucăturĭ ce cred că am dovedit că numaĭ dăunătoare sunt pentru neamul romînesc.

27 Martie 1910.

Dr. Leon C. Cosmovicĭ
Profesor Universitar

Dicţionarul geografic al Bucovinei şi critica d-lui V. Mironescu.

(Urmare).

Cea maĭ răutăcioasă acuzaţie îmĭ face criticul la istoricul oraşuluĭ Cernăuţĭ, care după istoricul general al Bucovineĭ a fost partea cea maĭ grea ce am avut de îndeplinit în lucrarea mea. Despre întăĭa nu pomeneşte nimic, a doua mi-o micşorează pe tema imputăriĭ, că n'am vorbit destul de instituţiile culturale, n'am lăudat fondatoriĭ, n'am atins mişcarea naţională din aniĭ din urmă (cu certurile hidoase ale fraţilor de acolo?) şi n'am înşirat toate societăţile de dată recentă constituite în Cĕrnăuţĭ, cu un cuvînt, n'am întrunit condiţiunile cerute (prin viul graiŭ al d-luĭ Mironescu), de la un adevărat dicţionar geografic al Bucovineĭ.

Coribuniţa, mănăstire stînsă, întocmaĭ ca şi Beresniţa pomenită maĭ sus, îmĭ sunt numirĭ necunoscute şi decĭ nu le-am pus. Dar dacă este vre-o imputare, care ar fi îndreptăţită, este că n'am pomenit de numele Cosmin, de care este legată o tradiţie adevărat frumoasă. D-l Mironescu ne spune că a existat chiar sat şi moşie cu acest nume şi-mĭ dă date culese din mult pomenitele *prot. imp.*, garnisite de astă dată cu iniţialele şi maĭ misterioase L. T. I., izvoare care mie nu mi-aŭ fost accesibile. Epizodul vestiteĭ bătăliĭ cu regele polon Albrecht l'am amintit însă la istoricul districtuluĭ Siret, pagina 196, precum şi la numirea Dumbrava, vorbind despre *Dumbrăvile Roşĭ* pomenite de cronicariĭ Moldoveĭ.

La tîrgul *Coţman* criticul îmĭ cere, nu zice însă pe ce temeiŭ, să îndrept această numire în Cosmanĭ, pretinzînd ca să maĭ zic cum-că teritoriul acesta a fost dăruit episcopieĭ Rădăuţĭ deja la 1420. Lucrul acesta îl ştiŭ şi eŭ, numaĭ că eŭ l-am citat la istoricul mănăstireĭ Rădăuţĭ, din care a purces episcopia de maĭ tîrziŭ. Numirile *Crăiniceştĭ* şi *Crasnodiu* nu se găsesc în dicţionar, pentru cuvîntul simplu, că satele, ce pretinde d-l Mironescu că ar fi existat sub aceste numirĭ, nu există; cît despre adaosul istoric la satul Crasna Ilschi, cade şi el în categoria izvoruluĭ *prot. imp.*, de care pot ţinea samă.

Crisceatec, schit, îl găsește criticul meŭ savant, că trebue scris Crisciatec, că așa e românește, pe cînd scrierea din dicționar e poloneză(!). Cîtă competență în materie de scriere ortografică a numelor geografice? Șica fortificare la acest gest corectiv, ĭar un pasagiu întreg de date istorice, pomenite în dicționar în chip maĭ sumar. Iar ca final admonestativ, d-l Mironescu maĭ repetă și comuna cu acelaș nume, însă cu scrierea d-sale specială și observă cu ifosul întregitoruluĭ datelor mele de acum 7 anĭ: „Să se adaoge: posedă o însoțire de împrumut cu 72 membri".

La muntele Cocoșul, criticul îșĭ dă ĭar în petec cu legendele și cum povestea sihastruluĭ de la muntele Dărîmoasa e simburele cicluluĭ de legende naive ce se aud în partea loculuĭ, d-l Mironescu nu scapă ocazia să se facă de rîs numind acest munte *Derimocsa*, așa cum l-a schilodit ofițeriĭ boemĭ aĭ institutuluĭ geografic militar austriac, carĭ aŭ rîdicat harta Bucovineĭ. Nu știŭ drept ce să ĭaŭ, această năzdrăvănie a criticuluĭ dicționaruluĭ și îmĭ și lipsesc termeniĭ de a o preciza; în orĭ-ce caz nu pot aplica nicĭ cuvîntul de curaj și nicĭ cel de erudiție. Sigur este însă că neamurilor străine din Bucovina li va face bucurie acest nume frumos de Derimocsa, care sună tot atît de rutenește ca și Mironowicz.

Cuciurmare, comună, se va scrie Cuciurul Mare, așa ne poruncește d-l Mironescu, tot încă pe tonul de erudiție ce sbîrnăe în urma povețelor cu Crisciaticul și Derimocsa. Poate am fi făcut pe placul d-luĭ Mironescu și,—mărturisesc că nu ar ședea răŭ nume așa frumos românesc, scris în toată amplitudinea limbeĭ noastre, dar ce folos, s'a generalizat în Cuciurmare, —și nicĭ Austriaciĭ d-luĭ Mironovicĭ-Mironescu, astăzĭ nu maĭ scriŭ Wiener-Neustadt, ci numaĭ Wienerneustadt. Decĭ desideratul comitetuluĭ Societățeĭ Geografice Romîne îmĭ era maĭ presus de cît acel al d-luĭ critic.

Intîmpinările de la numirile ce urmează pînă la întregirile legendare de la Dealul Cruceĭ sunt menite a arăta întinsele detaliĭ ce le cunoaște d-l Mironescu în privința cutăruĭ și cutăruĭ nume. Păcat numaĭ că trebue să le punem la carantină, cîtă vreme d-luĭ nu ne probează în chip cert că sunt lucrurĭ existente și nu ficțiunĭ, ce mi-le scoate mereŭ înainte cu vorba: *lipsește în dicționar*. Legendele aŭ nevoe și ele de un nimb de acreditare.

La *Dealul Ianculuĭ*, criticul se umflă din noŭ în pene și glăsuește: „In rîndul al patrule trebue adăogat, că pe vîrful acestuĭ deal s'a găsit în anul 1872 un mormînt tumulus" (!) format din lespezĭ de rîŭ necĭoplite, pardosit și acoperit (!). La rîdicarea lespezilor s'a găsit (probabil *s'aŭ găsit*) două schelete omeneștĭ ș. a., unul maĭ mare și altul maĭ mic suprapus. Intre extremitățile scheletuluĭ maĭ mare (!) s'aŭ aflat două oale de pămînt negru, arse de formă rotundă neregulată și cu perețĭ groșĭ (!) care conțineaŭ cam a 1/6 parte dintr'o massă con-

sistentă, de culoare cafenie, opacă, cleĭoasă, inodoră şi amăriĭe, etc.“. Şi d-l critic pretinde cu orĭ-ce preţ să adaog aceste detaliĭ inodore, cu limba lor cleĭoasă şi expresiunile amăriĭ pentru a da cuprinsuluĭ dicţionaruluĭ o înfăţişare ceva maĭ consistentă. Iĭ mulţămim pentru bunavoinţă.

La Dealul Leahuluĭ ĭar un supliment legendar, primit cu recunoştinţă şi sub rezerva ca să fie tipărit la ediţia a doua a dicţionaruluĭ, dacă „Comitetul Societăţii Geografice“ va permite extensiunea legendară.

Odată cu litera D. vin exploziunile necuviincĭoase şi răutăcĭoase pornite pe tema cuvîntuluı Dorna Vatra, despre care am pomenit la începutul acestuĭ răspuns, şi cum imputarea finală a învinuirilor ridicule din pasagiile referitoare, cumcă autorul dicţionaruluĭ geografic al Bucovineĭ a vrut intenţionat să înfăţişeze Bucovina într'o haină oficială străină, spre a face pe placul Austriacilor, nu-mĭ inspiră de cît milă şi desgust, voiŭ trece cu răspunsul înainte.

La comunele Călineştiĭ luı Cuparencu şi Piedecăuţĭ, criticul îmĭ face proces de date statistice asupra populaţieĭ învinuindu-mă că am pus prea puţinĭ romînĭ în populaţia acestor comune, precum şi a. cîtorva altor localităţĭ locuite de răzeşĭ. Ştiŭ şi eŭ despre năzuinţele acestor localităţĭ cotropite de potopul slavizator, care maĭ ales în timpul cînd Bucovina figura ca cerc administrativ galiţian, aŭ fost înghiţite de elementul slav, de a se salva de îmbrăţişarea mortală a duşmanilor naţiuneĭ noastre. Dar ce eram să fac faţă de o statistică oficială care îmĭ prezenta cifre pozitive. Era să denaturez pe răspunderea mea date culese de un biroŭ şi comitet întărit de guvern şi confirmat de autorităţĭ. Prin ce eram să dovedesc contrarul şi pînă la ce limită eram să contestez cifrele de populaţie în aceste comunĭ, cînd nu avem în mînă nicĭ măcar un protest contra recensîmintelor incriminate de d-l Mironescu cu atita prisosinţă de argumentărĭ. Pe ce era să bazez rectificările ce mi se cer? Repet şi la locul acesta, că nu am fost ajutat în privinţa limpezireĭ acestor chestiunĭ, ale căror importanţă o recunosc din tot sufletul, de nimene şi prin nimic, şi maĭ reamintesc odată atît d-luĭ Mironescu, cum şi altora carĭ mă vor învinui pe această temă, că maĭ uşor este a critica de cît a face.

La Camenca, Caliceanca şi Clocucica, d-l critic vine cu neobosita observaţie, că nu am pus societăţile de lectură şi de economie, de curînd create şi îmĭ indică numele lor. Apoĭ urmează ca din senin un exordiu întreg asupra sistemuluı de desnaţionalizare pe care l'a pregătit,—spune d-l Mironescu—guvernul austriac pentru Bucovina, încă înainte ca aceasta să fie încorporată imperiuluĭ Austrieĭ. Harta falşă, care,—cum zice criticul—ar fi fost fabricată de austriacĭ, pentru a justifica pretenţiunile de anexare faţă de Turcĭ, ar fi conţinînd nume moldoveneştĭ polonizate, pe carĭ le înşiră şi citează d-l Mironescu,

comentînd apoĭ după felul săŭ şi cu invective de tot felul acest monstruos act de şiretenie diplomatică şi lăsînd în cele din urmă ca toate să se spargă în capul dicţionaruluĭ geografic, care nu numaĭ că nu a pomenit de toate aceste străşniciĭ, dar a adoptat din acele numirĭ ticluite, punînd unele în nomenclatură. Intreb acum pe orĭ-cine, dacă îmĭ era mie permis, să fac proces de tradare statuluĭ vecin, pe tema celor afirmate de d-l critic,—chiar dovedite dacă ar fi toate acele lucrurĭ, şi ce ar fi devenit acest dicţionar de fapt, dacă adopta tema de elucidare polemică, pe care o doreşte criticul?

Ajung însă acum la un loc, unde d-l Mironescu are dreptate a ataca cartea mea şi anume prin faptul că la comuna Dragoeştĭ s'a strecurat, saŭ maĭ bine zis s'a instituit o greşală cu atît maĭ regretabilă, deoarece se referă la o dată istorică prea elementară, în cît să nu deştepte bănuiala orĭcuĭ, asupra incidentuluĭ care a putut pricinui acel falş ridicol. In loc de Dragoĭ, s'a tipărit din greşală Dragoş şi precum după prima corectură brută a coalelor dicţionaruluĭ, textul acestuĭa se maĭ revizuia odată pe întreg, în vederea limbeĭ,— s'a întîmplat, ca tocmaĭ în acel timp să fiŭ în străinătate şi acea revizuire să cadă în sarcina uneĭ persoane care,—din păcate s'a încumetat să facă la numele greşit *Dragos* încă şi fatalul adaos de *Vodă* şi să insiste cu acest nume greşit şi la alt pasagiŭ. D-luĭ Mironescu nu i s'a întîmplat, de sigur ast-fel de substituirĭ de mînă străină şi mulţumit de punctul acesta formidabil descoperit în favorul criticeĭ d-sale, va zimbi ironic la această declaraţie a mea. Nu cred însă că d-luĭ să-mĭ atribue personal ignoranţa din care s'a produs confuziunea înregistrată la istoricul localităţiĭ Dragoeştĭ.

De la numele Florinta şi pînă la Gura Humoruluĭ, pe care în urmă l-am scris în felul abreviat (nu străinizat cum mi se reproşează) adică Gurahumora, criticul îmĭ cere tot felul de adaose şi merge pînă'ntr'acolo să-mĭ observe că de ce nu am pomenit despre localul propriu al primărieĭ (clădit de curînd), care are două etaje, sală de recepţie, hotel, etc. Pînă unde merge patima cu adaosele, ce mi se cer la diferitele localităţi, se vede la numele Horecea, comună rurală, unde d-l critic îmĭ observă literalmente: „In rîndul al 17-lea este a se adăoga că o parte din satul Horecea a fost dăruită la 23 Octombrie 1780, *protocolul imper. însă nu spune de cine (!)*". Care va să zică, cînd însuşĭ celebrul izvor, de unde a scos d-l Mironescu datele sale întregitoare şi pe care îl pomenea pînă acum cu atîta rezervă misterioasă, nu ştie cine a făcut dania în chestiune, întru cît ar fi necesar să se maĭ lungească textul dicţionaruluĭ cu astfel de date nedesăvîrşite. Făcînd pe placul d-luĭ critic şi înregistrînd cîte mi le cere, am împăna istoricul localităţilor cu atîtea date, în cît dicţionarul geografic ar deveni o adevărată carte de poveştĭ. Dar şi aceste ar plictisi de la o vreme pe cititorĭ, aşa de exemplu, dacă s'ar istorisi despre nuĭaua cu

care s'a apărat împăratul Rusieĭ la vizitarea clandestină a mănăstireĭ Horecea (1821), de cîniĭ satuluĭ ce se năpustiră asupra luĭ, nuĭa, care după cum ne asigură d-l Mironescu, se păstrează și astăzĭ la acea mănăstire. Cît despre seminarul teologic ce ar fi existat într'o vreme la mănstirea Horecea, d-l critic pare a fi cules datele sale cam tot pe acolo, unde i s'a spus și basmul cu nuĭaua. Saŭ poate aŭ fost și aci în joc protoc. imperiale cele multișoare și pe carĭ numaĭ d-l Mironescu a avut excepționala favoare a le vedea și discoase?

Comuna *Gorășăuțĭ* (Horoșăuțĭ cum zice nomenclatura oficială) care-șĭ trage evident numele săŭ de la cuvîntul *goroh (horoch)* care înseamnă în idiomele slave atît ca *bob*, prezintă d-luĭ Mironescu ocazia să-mĭ ceară ca să schimb numele în *Arosăuțiĭ*. Pentru ce și pe ce temeiŭ, nu ne spune. E destul că cere asta și încă cu multă insistență.

La istoricul mănăstireĭ Humoruluĭ, d-l critic îmĭ contestă niște date pretinse greșite, și făcîndu-se că aduce probe, caută să demonstreze prin reproducere de texte germane, pe care apoĭ le traduce prost pe romînește, cît de mult s'a aprofundat în studiul istorieĭ noastre și mă trimite în cele din urmă la publicațiunile d-luĭ Raimund Kaindl, scriitor tendențios și apărător al Rutenilor.

Existența istorică a mănăstirilor astăzĭ dispărute, Ilișeștĭ și Jadova, pe care mi-o aduce criticul în observările sale in șirul de adaose dorite de la pag. 270 a revisteĭ „Arhiva“ este în adevăr o contribuire folositoare, ca și legenda despre Izvorul luĭ Ștefan cel Mare și mulțumesc d-luĭ Mironescu pentru aceste date, carĭ îmĭ lipseaŭ. Dar de ce se supără criticul că în numirea cătunuluĭ Cotul Jadoveĭ, am pus pe cea oficială austriacă. Va fi pocitură cuvîntul Neu-Zadova, nu zic ba, dar pe mine mă face responzabil criticul pentru aceste numirĭ, carĭ nu pot fi înlăturate din moment ce aŭ pecetea existențeĭ oficiale?

Avînd date, am pus la lit. L. schitul Luca, stîns astăzĭ. Credețĭ că asta i-a plăcut criticuluĭ? Nu. Lipsea ceva și aci ceva important, căcĭ ĭată ce zice: „Să se adaogă după numele întemeĭetoruluĭ Atanasiu Țintă, *că a fost căpitan*“. Apoĭ un rechizitoriŭ întreg cu proces, pe tema că de ce s'aŭ dat istoricul schituluĭ Luca, dacă nu s'a dat la alte mănăstirĭ stînse și de ce nu s'a dat paralel și istoricul satelor stînse, ca să se poată stabili cu dovezĭ *sigure*, la stabilirea în mod cert a evenimentelor istorice petrecute in anumite localitățĭ și timpurĭ. „In d l Mironescu s'a perdut de sigur un mare istoric, și încă un om ideal. Să adune d-l Mironescu cît maĭ curînd acele numirĭ cu istoricul lor, și fie sigur că nația și țara îĭ vor fi recunoscătoare. Nu-mĭ ceară mie maĭ mult de cît am putut afla. Am luat redactarea dicționaruluĭ asupra mea, fiind-că nu s'aŭ găsit alțiĭ. Dacă nu am putut face maĭ mult, nu e vina mea. Homo sum...“

După diferite micĭ adaose ce mi se cer la lit. L. vine din noŭ reproșul cu mănăstirile stînse, dintre care una e și Mamă-

eştĭ, la care criticul pare a ţinea foarte mult, căcĭ ne dă un istoric întins. Iĭ mulţumim, precum şi pentru interesantul detaliu la comuna Mihucenĭ, unde ni se spune că la descălecarea luĭ Dragoş Vodă, ar fi existat pe locul aceluĭ sat un tîrg cu numele Cotovăţ. Din nefericire nu ni se spune originea acesteĭ reminiscenţe istorice.

La localitatea Mologhia mi se cere să schimb scrierea în Molodia. De ce, nu se spune. La Mitocul Dragomirna sunt acuzat de o enormitate, care cade şi ea în sarcina corectoruluĭ meŭ isteţ. Dintr'un simplu Stefan s'a amplificat numele Stefan cel Mare, alăturĭ de data istorică 1551, astfel caşi cum eŭ autorul nu aşĭ şti nicĭ timpul domnieĭ mareluĭ domn al Moldoveĭ. Mărturisesc şi eŭ că greşala aceasta, ca şi cea cu Dragoş în loc de Dragoĭ i-aŭ putut da d-luĭ Mironescu drept a critica, dar nu a face spirit, care cu cît vrea să fie pus maĭ tare în evidenţă, cu atît trădează maĭ mult duhul josnic şi pizmaş de unde izvoreşte.

La lit. M. se aduc maĭ multe numirĭ, carĭ lipsesc în dicţionar, aşa Movila luĭ Razvan, Măgura Pojoriteĭ, Manoila, Macrişul, Munteanca, Muntele luĭ Vodă, Obcina Arseneseĭ, ş. a. La muntele Vejul Mare şi Vejul Mic, d-l Mironescu vrea cu orĭ-ce preţ să romanizeze aceste numirĭ şi face etimologiĭ de ale sale proprii, zicînd că ar fi vorba de *Văzul* mare şi mic, caşi cum ar fi vorba de rădăcina cu înţălesul a vedea. *Veja* se chiamă în idiomele slave atît cît un turn şi dacă locuitoriĭ huţanĭ din acea regiune muntoasă aŭ dat acestor munţĭ numirĭ în înţălesul limbeĭ ce o vorbesc, asta nu ne poate jigni, întru cît nu avem posibilitatea de a găsi cum s'aŭ chemat aceştĭ munţĭ înaintea epoceĭ slave. Dar a risca etimologiĭ de calibrul acesta, se chiamă a căuta sublimul, făcîndu-ne ridiculĭ.

Dacă numirile în aparenţă interesante, indicate de d-l Mironescu ca lipsind în dicţionar, îmĭ fac impresia regretuluĭ că nu le-am cunoscut şi n-am avut de unde să le culeg, acea de Părîul Icoaneĭ, menţionată ca strîns legată cu istoria uneĭ tinere cucoane amorezate de un călugăr din Sahăsria Putneĭ îmĭ dă de gîndit, dacă nu cumva şi altele din numirile ce nu le găseşte criticul în dicţionar, se bazează tot pe asemenea poveştĭ romantice înregistrate în carnetul de turist al d-luĭ Mironescu.

La comuna Panţirĭ, criticul ne explică cu cunoscuta ĭ competinţă că aicĭ se aflaŭ un fel de ostaşĭ călăreţĭ numiţĭ Panzerreiter (termenul a trecut la noĭ polonizat deja de la veciniĭ Moldovenilor şi nu eĭ, ci Leşiĭ sunt fabricanţiĭ acesteĭ stîlcirĭ).

La Parteştiĭ de Jos găseşte criticul de unde aŭ luat istoricul şi la Pătrăuţĭ (mănăstire) constată că nu e destul ce se zice în istoric. Ca consecinţă un adaos destul de întins cu tot felul de presupunerĭ şi teoriĭ istorice, în care erudiţia criticuluĭ tinde a lua forme chiar serioase de tot. Şi acest elan de savant d-l Mironescu îl menţine şi maĭ cu înverşunare la nu-

mirea „mănăstireĭ Putna“, unde înlocueşte istoricul meŭ (redus de repausatul prof. Tocilescu, referentul dicţionaruluĭ) cu un şir lung de date incoherente, înflorite cu observărĭ, reflexiunĭ individuale şi vorbe de paradă, cum d. ex.: principesă în loc de domniţă, ş. a. Maĭ înainte îmĭ maĭ scoate însă cîteva numirĭ ce ar fi lipsind din dicţionar, ca Piatra Străjiĭ, Piatra tunată, Piciorul Dealuluĭ, Piciorul Cireşuluĭ, Porcăreaţă, Fortăreaţă, etc. Tot aşa şi la oraşul Rădăuţi, datele aduse de dicţionar îĭ par criticuluĭ insuficiente, între altele pentru că nu se vorbeşte maĭ pe larg de biserica catolică, de templul evreĭesc, şi de turnul pompierilor şi al *societăţiĭ lor pentru paza oraşuluĭ contra incendiuluĭ*. Cît pentru istoricul episcopieĭ Rădăuţuluĭ, mi se reproşează că am copiat din cartea d-ruluĭ Werenca şi că am schimbat numirĭ, ĭar la cîteva alte numirĭ ce maĭ urmează sub lit. R mi se impută că n-am pus societăţile locale înfiinţate de curînd.

(Va urma). **Em. Grigorovitza**

POVESTE ANTICĂ

Cră'asa Echo, cea maĭ mîndră, stăpîn'a munţilor bătrînĭ
Cică tînjea se spune odată, după cĭobanĭ ĭubiţĭ şi stînĭ....

Era Narcis, cĭoban cu plete prea mîndre, ochĭ negri văpăĭ...
A căruĭ turmĭ treceaŭ spre noapte, ea le ştiea pe zurgalăĭ!

La uşa căruĭa bătut-a'ntr'o bună vreme ş'a grăit:
— Aşĭ vrea să-mĭ lepăd veşnicia dacă mă vreĭ, te laşĭ ĭubit!

Dar desnădejdea o cuprinse cînd a văzut cum sta Narcis
Aşa nepăsător la toate... Urîndu-l uşa i-a închis!

Şi afundîndu-se departe, în peşterĭ mute, triste, recĭ!
Se mistui! Iar glasu-ĭ încă rămas ecoŭ-s'aude'n vecĭ!

*
* *

Dar zeiĭ ceruluĭ voit-aŭ ca s'o răzbune ş'aŭ ales
Tot prin dispreţ şi luĭ pedeapsa, cînd spre fîntînă l'aŭ purces...

In care a fost să se privească, pîn' s'a 'ndrăgit de chipul luĭ
Ş'amar căznindu-se acolo—muri, ĭubitul nimănuĭ!

Din trupul luĭ cresc azĭ pe dealurĭ, pe munţĭ, în codri şi pe văĭ
Florĭ albe gingaşe, duĭoase, ĭar noĭ le zicem clopoţeĭ!

*
* *

Voĭ stolurĭ de culegătoare nu faceţĭ vuet. De-a pătruns
In depărtările uĭtate, ştiţĭ doar că Echo dă răspuns!

V. Iorga

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1859—1860.

(Urmare)

Direcția Alecu Fotino și Mihail Galino,—Deschiderea stagiunei-—Piesele Păunașul codrilor, Soldatul și Plăeșul, Prăpăstiile luxuluĭ și criticele la care aŭ dat loc.—Reprezentarea pieselor Fetele de Marmoră.—Reprezentația de gală pentru aniversarea Unireĭ Principatelor Romîne, la care a asistat Domnitorul Alexandru Ioan I. Cuza și Principesa Elena.—Imnul cîntat în onoarea luĭ Cuza Vodă.—Vodevilul Nunta țărănească jucat cu prilejul concertuluĭ dat de frațiĭ Teodor și Mihail Burada în beneficiul cabinetuluĭ de fizică din Colegiul Național din Iașĭ.—Tînguirea luĭ Delmary către guvern că abonațiĭ săĭ aŭ părăsit Capitala Moldoveĭ și s'aŭ dus în Bucureștĭ.—Ultima reprezentație a trupeĭ de Comediĭ franceze de sub direcția luĭ Levassor.— Reprezentația de Adio a unor artiștĭ din trupa italiană a luĭ Delmary.

In acest an, stagiunea Teatruluĭ Moldovenesc s'a început în sara de 22 Octombrie 1859, cu piesa *Păunașul Codrilor*, operetă vodevil, sub direcțiunea oficială a luĭ Alecu Fotino, ĭar de fapt a luĭ Mihail Galino.

In trupa aceșteĭ stagiunĭ, pe lîngă maĭ mulțĭ actorĭ cunoscuțĭ din stagiunile precedente, aŭ venit și cîțĭ-va actorĭ Muntenĭ din Bucureștĭ, între carĭ aŭ fost *Ioan Caragiale* cu soția luĭ *Elena Caragiale*, actriță de asemene, *Alexandrescu* și alțiĭ.

Pe lîngă piesa Păunașul Codrilor s'a maĭ jucat în pri-

mele reprezentaţiĭ de la 22 şi 25 Octomvrie şi vodevilul *Soldatul şi Plăeşul*, compus de Teodor Porfiriu, precum şi Prăpăstiile luxuluĭ, piesă fantastică în treĭ părţĭ.

Asupra chipuluĭ cum s'a început stagiunea aceasta, în ce priveşte atît jocul actorilor cît şi impresiunea ce a produs în public spectacolele ce se dădeaŭ, vom cita maĭ multe aprecierĭ publicate în foaia *Steaua Dunăreĭ* (Zimbrul şi Vulturul), No. 217, din 29 Octombrie 1859, în care găsim următoarele:

„Ar fi o curioasă pretenţie din partene de a veni şi a spune cetăţenilor noştri ce este Teatrul, şi maĭ cu seamă cel nacional, după două-zecĭ şi atîtea de sezoane, după miĭ de reprezentaţiĭ, ce aŭ trecut pe sub ochiĭ Dumilorsale!... De ar urma să ne întindem, orĭ cît de mult, asupra acestuĭ interesant sujet, concluzia la care am pute veni ar fi una şi aceiaşĭ cunoscută de toată lumea, că adecă: Teatrul în genere, privit din punctul de vedere moral, este cea maĭ eficace scoală a societăţeĭ, cel maĭ aprig biciŭ al abusurilor publice şi a corupţieĭ particulare; iară din acel special teatrul este, la noĭ Romîniĭ, o instituţiune adevărat naţională, pe care datorim a o îmbrăţişa din toate puterile fisice şi morale. . . . . .

„Repertorul bucăţilor înşirate în afişul de deschidere pare a fi de un gust ales.

„Dacă noĭ însă, n'am emis nicĭ o revişţă pentru prima reprezintăciune, aceasta aŭ fost numaĭ, cu scop de a face cunoştinţa trupeĭ întregĭ.

„Acuma dară, cînd am asistat la două reprezintaţiĭ, cînd am căpătat, împreună cu publicul întreg, o aşa dorită cunoaştere, ne simţim competinţĭ a înregistra deschiderea Teatruluĭ Naţional pentru anotimpul dramatic de 1859—1860; ne credem permişĭ de a pute prezice publiculuĭ amator de lucrurĭ naţionale, de arte naţionale, că o să aĭbă în iarna aceasta frumoasă şi morală distracţie. Fraţiĭ muntenĭ, ne aŭ despăgubit, ne aŭ răsplătit îndestul, darul ce noĭ moldoveniĭ am făcut frumosuluĭ teatru Bucureştean în persoana d-luĭ Milul, autorul şi actorul celebru a *Babeĭ Hîrceĭ*, trimeţîndune şi eĭ din sinul lor pre Domniĭ *I. Caragiali*, *Alexandresco* şi *Doamna Caragiali*, întru atita buna natură ne a creat pentru *unire* şi *înfrăţire* că este peste putinţă să nu să găsască acelaşĭ spirit şi talent în Moldovenĭ, fără a fi şi în Muntenĭ saŭ vice-versa!

„Am avut ocazie păn acam a distinge aptitatea, arta, ca-

racterul special al acestor artiştĭ şi cu fericire putem constata că trupa naţională din Iaşĭ, aŭ cîştigat prin cooperarea Dumilorsale o îmbunătăţire nimerită.

„In seara de 22, publicul aŭ semnalat o prea abondinte presurare de *ariĭ* estrase din *operile Italiene*, pe care s'aŭ pus cîntecile din *Paunaşul Codrilor*, ce arare orĭ, ba chiar nicĭ odată, părăseşte pitoreştiĭ munţĭ Carpaţĭ, spre a se străpurta pe aripele vaporuluĭ în patria muziceĭ occidentale.

„Fie ce lucru, cere al seŭ !

„Tabloul de la finitul *Păunaşuluĭ Codrilor* aŭ fost foarte bine văzut, totuşĭ orchestra—care reclamă foarte simţitoare înbunătăţirĭ,—ar fi contribut la îndoit succes al reprezentaţiilor dacă *întractele* eraŭ amplificate cu frumoasele şi melodioasele ariĭ *naţionale*, pe care Romîniĭ din ce în ce le apreciază după tot meritul. Suntem sătuĭ de valţurile luĭ *Straus*, ce mult ne aŭ bătut urechile în cursul anilor de *ocupaţie Austriacă.* Do vadă aplauzele frenetice a publiculuĭ, cînd *Doina* jalnică are onoare de a veni la rînd.

„In *Soldatul şi Plăeşul* Domnuluĭ Porfiriu, oricine aŭ observat una din acele scene sociale devenite astăzĭ foarte dese până şi prin satele noastre, din cauza expropriăreĭ ţeranilor prin *multe bune voinţĭ.....* *Florica* ĭubeşte pe *Dragomir*, băet sărac, dar onest, tatul eĭ voeşte şi insistă numaĭ decît ca să iei pe Verdişĭ, snb-ofiţerul şi prorietarul de 30 stînjinĭ pămînt, căcĭ la noĭ onoarea nu'ĭ avere. Dragomir scapă viaţa sub ofiţeruluĭ, carele, din parte'ĭ văzîndu-se ne ĭubit de fată: se pătrunde de un uman simţimînt, dărueşte binefăcătoruluĭ săŭ adversar pămîntul ce însuşĭ posedă, se face apoĭ peţitorul luĭ, şi izbuteşte a cîştiga consimţimîntul îndărătniculuĭ părinte, carele binecuvîntează însoţirea ferici̦ţilor amanţĭ : Florica şi Dragomir.

„Ceĭ dreptul generositatea şi morala transpir în toate episoadele bucăţĭ. Observăm însă numaĭ, că s'aŭ dat prea busta la desnodămîntul intrigeĭ. Moş Vlad aŭ trecut prea repede de la împrotivire la plecare ; de la ură la dragoste cătră sărmanelul Dragomir. Apoĭ Verdiş nu şi-aŭ prea ales cu exactitate costiumul. Uniformă de soldat cavalerist cu chipiul de adiotant nu corespundea nicĭ cît adiectivuluĭ de sub-ofiţer...,..

„Cu toate acestea Verdiş ca un brav şi generos Romîn fu îndestul de aplodat, într'altele, şi pentru încurajarea ce dădea

sătenilor de a nu se feri maĭ mult de oaste, şi a merge cu peptul întru apărarea mumeĭ comune: patria, precum făceaŭ odinioară vitejiĭ noştri strămoşĭ.

„Am agiuns la *Prăpăstiile luxuluĭ*. Piesă fantastică în treĭ părţĭ. Aicĭ nu vom zice nicĭ maĭ mult nicĭ maı puţin, decît aŭ zis numerosul public ce umplea toate stalurile, logiele, galeriile, parterul şi intrările: Impreună cu dînsul am lăcrămat de simţire, şi am aplodat cu mulţumire toate marele adevărurĭ politice şi sociale, ce Lazăr cerşetorul ne spunea prin gura „de aur" a d-luĭ Carageali artist, care ş'aŭ jucat rolul cu o perfectă nimerire, Dumnealuĭ nu lasă nimic de dorit, o constatăm în conştiinţă.

„*Doamna Caragiale* şi *Domnul Alexandrescu*, saŭ secondat foarte bine. *Chir Sfetcul* avea costiumul nimerit, şi aŭ răspuns la chemarea sa cu o esactitate încîntătoare.

„Nimic din viciile politice şi sociale ale societăţiĭ noastre n'aŭ rămas nebiciuite în *Prăpăstiile lucsuluĭ*, cu o vervă formidabilă. Sărăcia familiilor neguţătoreştĭ căzute şi ele din cauza lucsuluĭ, la care şi această clasă s'aŭ dat asemene boerilor; puţinul patriotism ascuns sub masca crizeĭ financiare, ce dă pretecst ca să se restrîngă mîna Romînuluĭ falş de la cerinţile patrieĭ sale; falşul patriotism; falşul liberalism; veritabilul retrogradism; adevărata generositate creştină; desfrînările şi depravaţia multor familiĭ, pentru care morală, religia, părinţiĭ, aŭ ajuns basme: într'un cuvînt totul s'aŭ demonstrat cu cuvintele uneĭ limbĭ morale, uneĭ limbĭ artiste, degajate totodată.

„Aceste marĭ şi sacre adevărurĭ sint şi trebue să fie aşa de reale, că am auzit cu însuşĭ urechile noastre, am văzut cu însuşĭ ochiĭ, indivizĭ ce se zic semandicoşĭ în societate, care ne maĭ putînd suferi, ş'aŭ părăsit loja, tocmaĭ cînd D. Caragiali era în apogeul declamăriĭ sale, tocmaĭ cînd el spunea maĭ verde şi maĭ neted păcatele ce comitem în toate oarele; i-am văzut zicem retrăgîndu-se cu furie, *pentru că nişte asemene trivialităţĭ, se nu le rupă inima*, după cum zise trîntind scaunul. Aşa Domnule te ştim, te-am văzut şi te-am auzit. Nimic dar maĭ drept decît aŭ zis Carageali în *Prăpăstiile lucsuluĭ*, dacă societatea are nefericirea a hrăni in sinul eĭ *monştri*, ce nu numaĭ că nu făptuesc dreptul, nu numaĭ că poartă masca pe faţă, dar nicĭ pot suferi ca o gură ageră să rădice limba în contra nelegiuirilor în care înotaţĭ...

„In cele de pe urmă, reprezetaţia aŭ avut viŭ interes prin triĭ episoade, ce nu credem a le trece sub tăcere : remostrerile adresate *comercianţilor romînĭ*, pentru puţinul sprijin ce îşĭ daŭ unul altuia în grelile împrejurărĭ actuale; în timp cînd alte tagme, bună oară *jidoviĭ*, cariĭ la toată nevoia îşĭ daŭ un ajutoriŭ mutual; tablourile alegorice a *Unireĭ*, a credinţeĭ, speranţeĭ şi carităţeĭ, în fine refrenele: *luminează-te şi veĭ fi* !, jos cu retrograziĭ ! traiască liberaliĭ adevăraţi ! Toate aceste aŭ ataşat într'un chip nealienabil stima şi iubirea publiculuĭ cătră grupa, care în earna aceasta viitoare va avea a'l transporta în regiunile luĭ Apolon.

„Continueze numaĭ şi uniĭ şi alţiĭ în calea în care a intrat: susţie ceĭ întăĭ prin o concurenţă ca acea de Duminică acest institut naţional; urmeze iştĭ din urmă a ne face să admirăm maĭ adesea vorbe pline de înţelepciune, de bărbăţie, de patriotism, ca a luĭ *Lazăr Cerşitorul*, atuncĭ societatea romînească va ave o şcoală maĭ mult, un public maĭ apt a judeca şi a răsplăti; iar noĭ părtaşĭ plăcerii, obşteştĭ vom fi ceĭ întăĭ de a aploda şi pre publicul care îşĭ preţueşte artistul şi pre artistul care îşĭ cunoaşte publicul.“

Duminică în 29 Noemvrie 1859, s'a jucat *Fetele de Marmoră*, dramă în 5 acte, tradusă din franţuzeşte de T. Porfiriu. Actoriĭ cari aŭ jucat aŭ fost: D-niĭ Galino, Porfiriu, St. Mogîldea, Alexandrescu, Băluşescu, Şibovicĭ, Idieriu, A. Gatino, A. Bălăceanu, G. Bălăceanu, Corbu, D-nele E. Carageali, Merişescu, Camban, Zăhărescu, Pedru, Filaret, şi D-ra Stefănescu. Biletele se găseaŭ de vînzare la biuroul direcţieĭ, strada Rolla casa Caţichi [1]). Joĭ în 3 Decemvrie 1859 se joacă pentru beneficiul d-neĭ Elena Carageali, piesele : *Plăpomăreasa* şi *Umbra luĭ Stefan şi a luĭ Mihaĭ.*

In ziua de 5 Ianuarie 1860, s'a serbat în Iaşĭ cu mare entusiasm şi solemnitate, cea întăi *aniversară a Unireĭ Principatelor Romîne*, la care serbare a asistat atît *Domnitorul Alexandru Ioan I Cuza*, cît şi *Domniţa Elena* soţia sa.

Palatul Administrativ şi piaţa cum şi alte zidirĭ publice precum şi casele particularilor, aŭ fost frumos iluminate.

Asupra acesteĭ serbărĭ extraordinare, găsim în foaĭa *Tribuna Romînă*, No. 57 din 14 Ianuarie 1860, următoarele relaţiuni amănunţite :

---

1) Afişul se află în proprietatea autoruluĭ.

„Sara teatrul a dat o reprezentaţie de gală, organizată prin îngrijirea şi cu cheltuĭala Ofiţerilor Moldovenĭ, şi prin dispoziţiile Direcţieĭ, care n'aŭ lăsat nimica în neîngrijire, spre a da acesteĭ reprezentaţiĭ toată strălucirea de care era vrednică. Sala, învestită cu pavilioane, amestecate cu ramurĭ de brad, aŭ întrunit o societate numeroasă. *I. Sa* aŭ onorat acea reprezentaţie solenelă cu prezenţa Sa, şi aŭ fost primit la venire de către Şefiĭ armieĭ, Directorul teatruluĭ şi alte notabilităţĭ; şi aŭ intrat în sală sub îndoita armonie a muziceĭ militare şi a orchestreĭ. Principiĭ aŭ fost salutaţĭ de aclamaţiĭ unanime, repetate de maĭ multe orĭ şi la care aŭ respuns cu efuzie.

„Toată trupa actorilor, întrunită pe avanscenă aŭ cîntat *Imnul Naţional*, al căruia cuvinte, compuse de T. Porfiriu sunt aceste:

Azĭ e zi aniversare.
Cînd poporul Romînesc
Arată că el tot are
Simţimentul strămoşesc.

Grăbeşte dară, o Romînie
Şi chiamă astăzĭ, pe fiiĭ tăĭ,
Rugĭ să înalţe la ceriŭ, să vie,
Pentru *Alexandru Ioan întăĭ.*

Multe veacurĭ umilită
Inclinat'aĭ capul tăŭ,
Dar eştĭ astăzĭ mîntuită
Numaĭ prin *Alesul tăŭ.*

Grăbeşte dară o Românie
Şi chiamă astăzĭ pe fiiĭ tăĭ,
Rugĭ să înalţe la ceriŭ, să vie
Pentru *Alexandru Ioan întăĭ*

Ceriule la ea priveşte,
Şi ascultă al nostru dor!
Din înălţime ocroteşte
Pe *al nostru Domnitor!*

Grăbeşte dară o Romănie
Şi chiamă astăzĭ pe fiiĭ tăĭ,
Rugĭ să înalţă la ceriŭ, să vie,
Pentru *Alexandru Ioan întăĭ*

„Perdeaua s'aŭ ridicat. Decoraţia din fund reprezenta un *Arc de triumf* de o arhitectură gotică, avînd deasupra *Icoana Sf. Gheorghe*, şi decorat cu *armele puterilor garante*. Sub arcul de triumf se vedea, cam în fund, pe un piedestal bustul *I. Sale Prinţuluĭ Domnitor*, cu inscripţia *Vox populi Vox Dei*, ĭar în dreapta şi în stîngă Prinţuluĭ, se aflaŭ persoane ce reprezentaŭ pe Domniĭ *Stefan Vodă, Petru Rareş, Mihaĭ Viteazul* şi *Mircea*, cu costiumul lor cel antic. In acel moment dobele aŭ început a bate, şi detaşamente de soldaţĭ din toate armele, cu muzica în frunte, aŭ defilat pe dinaintea I. Sale, şi'ĭ închinaŭ steagurile lor, în mijlocul transportelor şi a aclamaţiilor gene-

rale. Totodată, scena aŭ fost iluminată cu focurĭ bengale de felurite colorurĭ.

„Fie-cine aŭ putut vedea destul de lămurit, că astă serbare împrumută de la împregiurările încă proaspete a uneĭ noue stărĭ de lucrurĭ, un caracter foarte solenel, şi că aceste manifestaţiĭ înfocate aŭ reînoit, între ţară şi Domn, pactul regeneraţieĭ naţionale. Astfel, istoria nouei domniĭ, aŭ însemnat încă o nouă dată, în şirul frumoaselor zile ce le-aŭ inaugurat. Astă primă aniversară brilantă, aŭ lăsat în toate inimile o impresie adîncă şi suvenire neşteársă".

Sîmbătă în 19 Martie 1860, cu prilejul unuĭ concert dat de fraţiĭ *Teodor şi Mihail Burada*, în beneficiul *Cabinetuluĭ de fizică din Colegiul Naţional din Iaşĭ*, s'a jucat în Teatrul de la Copoŭ, piesa; *Nuntă Ţărănească*, vodevil într'un act de V. Alecsandri. Actoriĭ ce aŭ jucat aŭ fost; d-niĭ Idieriu, Bălănescu, St. Mogîldea, Băluşescu, Alexandrescu, d-na Stefănescu. Tot atuncĭ s'a aranjat de regisorul A. Gatino un *Tabloŭ Alegoric*.

Tot în luna Martie socotindu-se că este neapărată trebuinţă ca edificiul teatruluĭ de la Copoŭ să aĭbă un îngrijitor pentru intreţinerea luĭ precum şi pentru paza decorurilor, bronzeriilor, mobilaţieĭ şi celorlalte obiecte ce compun zestrea teatruluĭ, s'a numit în acest post pe d. Gatino în calitate de inspector, cu un salar de 12 galbenĭ pe lună, plătitor din subvenţia Teatruluĭ naţional şi a opereĭ, dîndu-i-se şi locuinţă de 4 odăĭ în localul din dosul teatruluĭ precum şi un rîndaş cu leafă de 2 galbenĭ pe lună. Gatino fiind apoĭ numit ca regisor teatruluĭ din Bucureştĭ, a fost înlocuit prin actorul Mihail Galino. (Dosarul Moldovenesc intitulat; *Pentru întreţinerea teatruluĭ de operă şi Romîn*, trimis de Ministerul instrucţiuneĭ publice la Arhiva statuluĭ din Bucureştĭ No. curent 228, din 1862).

Opera italiană care deşi acuma era subvenţionată de Primărie cu 1000 galbenĭ, şi care în aniĭ precedenţĭ mergea foarte bine şi era frecventată de public, cu mutarea capitaleĭ Moldoveĭ la Bucureştĭ, începu a merge din ce în ce maĭ răŭ, şi încetarea reprezentaţiilor sale era iminentă; pentru aceasta decĭ Victor Delmary se tînguește în 20 Aprilie 1860, consuluĭ Franţieĭ, şi-l roagă să intervină pe lîngă guvern şi să-ĭ arăte că prin evenimentele petrecute în ĭarna acestuĭ an, care într'un mod brusc a transformat capitala Moldoveĭ într'o capitală de provinţie prin ducerea în noua capitală maĭ a totali-

tăţeĭ abonaţilor şi a celor ce eraŭ obicĭnuiţĭ să vină la operă, i s'a cauzat marĭ pagube şi decĭ în faţa acestor petrecute, cere anularea contractuluĭ şi despăgubire de la guvern pentru daunele ce i s'a cauzat prin aceasta. (Dosarul *Pentru administraţia de peste Milcov a teatrelor*. No. curent 232, depus la Arhiva statuluĭ din Bucureştĭ de Ministerul Instrucţiuneĭ publice şi a Cultelor).

In această stagiune pe lîngă reprezentaţiile teatruluĭ naţional şi a opereĭ, a maĭ jucat şi o trupă franceză de comediĭ şi vodevilurĭ, sub direcţia renumituluĭ Prim comic al Teatrului *Palais-Royale* din Paris *Levassor*, avînd pe lîngă el pe D-na *Teisseire*, prima actriţă de la treatru *Gymnase* din Paris, D-l *Tournade*, D-na *Pelagie*, etc.

Dintr'un afiş cu data de Vinerĭ 29 Aprilie 1860, vedem anunţîndu-se ultima reprezentaţie a acesteĭ companiĭ, în care s'a jucat piesele: *Les Amours d'un Coiffeur*, comedie într'un act în versurĭ cu cîntice de Galoppe d'Onquaise, *La Queteuse*, romanţă cîntată de D-na Teisseire, *Adélaide ou les Couplets de Fête*, scenă comică executată de Levassor, *Le camp des Bourgeoises*, comedie vodevil într'un act de Dumanoire, *L'Anglais Mélomane*, scenă comică executată de Levassor şi *Madame Bertrand et M-elle Raton*, comedie vodevil într'un act de Dumanoir.

Din trupa de operă italiană, de sub Direcţia luĭ Delmary care a jucat în tot timpul stagiuneĭ, vedem că la 28 Aprilie 1860, cîţ-va artiştĭ daŭ o reprezentaţie extraordinară de *Adio*, la care ĭaŭ parte *Gaetano Biundi*, *Stefani* şi *Pèdre*, cîntăreţiĭ opereĭ italiene, precum şi toţĭ artiştiĭ din orchestra opereĭ italiene. Bucăţile executate în acea sară aŭ fost următoarele: *Uvertura cu mare orchestru* compusă de Gheorghe Burada, actul al IV-lea din *Lucia di Lamermoor*, *Souvenir de Bellini* fantasie brilantă executată pe violină de Stepani cu acompaniament la piano de maestrul Galea, *Nunta ţărănească* de V. Alexandri, jucată de Galino, Bălănescu, Nicolau, Mogîldea, Idieru, Bălăşescu şi Corbu; *L'Elesire d'Amore* şi le *Sacrifice d'Abraham*, mare tabloŭ final, cu focurĭ bengale. (Afişele acestor reprezentaţiunĭ se află în pastrarea autoruluĭ).

* * *

Stagiunea 1860—1861.

Direcţiunea teatruluĭ naţional şi principaliĭ artiştĭ romînĭ.—Reprezentaţia de gală ce s'a dat cu prilejul deschidereĭ Universităţiĭ din Iaşĭ. —Greutăţile întimpinate de actoriĭ romînĭ şi întreruperea reprezentaţiilor.— Prima reprezentaţie a peseĭ Lipitorile satuluĭ, de Vasile Alecsandri.—Plecarea uneĭ părţĭ din trupă la Botoşanĭ.—O nouă încercare de redeschidere a stagiuneĭ, în care s'a reprezentat Rusaliile şi două cînticele comice de V. Alecsandri, precum şi criticele ce s'aŭ făcut împotriva aceste ĭpiese.—Incercarea de a se înfiinţa un teatru popular prin mahalalele Iaşuluĭ.—Reprezentaţiile opereĭ italiene.—Apariţia primuluĭ ziar teatral **Il Fulmine.**

Direcţiunea teatruluĭ naţional continuă în această stagiune tot cu Alecu Fotino şi Mihail Galino, după cum fusese şi în anul precedent. Intre principaliĭ actorĭ ce aŭ fost angajaţĭ în această stagiune găsim pe Neculaĭ Luchian, Constantin Bălănescu, Bosie, Idieriu, Mogîldea, Xenofonte, Calcăntraur, Cemino, Corbu etc., şi d-nele Luchian, Harmanda, Filaret, Mariţa, etc.

Inainte de începerea stagiuneĭ, făcîndu-se de guvern în sara de 26 Octomvrie solemnitatea deschidereĭ Universităţiĭ, s'a găsit cu cale a se organiza atuncĭ şi o reprezentaţie extraordinară teatrală şi muzicală, la care aŭ luat parte atît artiştiĭ trupeĭ locale, cît şi maĭ mulţĭ diletanţĭ din societatea cultă ĭeşană. Cu acest prilej s'aŭ reprezentat piesele: *Margo saŭ binefacerile educaţieĭ,* vodevil într'un act tradus de T. Porfiriu, în care rolurile aŭ fost ţinute de actorii: Mogîldea, Bălănescu, Xenofonte şi Porfiriu (ca amator), precum şi de actriţele Harmanda şi Filaret; *Sacagiul* canţonetă de V. Alecsandrescu (Ureche), cîntată de C. Bălănescu; şi *Nunta Ţărănească*, scene naţionale de V. Alecsandri; s'a maĭ reprezentat şi un *Tabloŭ alegoric de circumstanţă*, aranjat de M. Galino. Apoĭ s'a cîntat o *Mare Uvertură pe motive a luĭ Bellini*, precum şi două *Potpuri naţionale*, de Gheorghe Burada, toate aceste executate de orchestră. Asemene aŭ maĭ luat parte la această solemnitate ca diletanţĭ, fraţiĭ Teodor şi Mihail Burada, executînd maĭ multe bucăţĭ, cel întăĭ pe violină, iar acel al doile pe piano [1]).

Din cele relatate de ziarul *Ateneul Romîn*, din 12 Noembrie 1860, vedem că Teatrul Naţional, îndată chiar după deschiderea sa, mergea foarte greŭ; maĭ multe neînţelegerĭ se iviră între actorĭ şi Direcţiune, ceĭa ce făcu ca să întîrzie şi reprezentaţiile şi ca piesele să fie jucate în chip nemulţemitor

1). Afişul aceste ĭreprezentaţiunĭ se află în proprietatea autoruluĭ.

pentru public. Inainte de 24 Noembrie abia se jucase două reprezentaţiĭ, cînd la acea dată se dădu a treĭa reprezentaţiune cu noua piesă a luĭ Vasile Alecsandri, *Lipitorile satelor*, dramă în 4 acte cu cîntice. Despre această piesă, ziarul citat zice că „Vasile Alecsandri, a reîntrat în adevăratul săŭ Ministeriŭ acel de poet şi de autor, Ministeriul în care şi-a făcut şi îşĭ va face maĭ mare faimă de cît cu orĭ ce note diplomatice, orĭ cu invenţiunea cavaleriei *Jerbieĭ de aur*".

Asupra moduluĭ cum s'a jucat această piesă, se arată că actoriĭ ceĭ maĭ mulţĭ aŭ fost bine identificaţĭ cu rolurile; Luchian ca răzăşul *Vîntură ţară*, Idieriu ca *Moisi Evreul*, Bălănescu ca *Kir Iani Grecul*, Bosie ca *Gavril Sîrbu* argatul beţiv, aŭ fost în rolurile lor, şi nu le-aŭ lipsit aplaosele numerosuluĭ public asistent. Singura doamna Harmanda în travesti, şi în rolul de amorez, a lasat mult de dorit.

Cu toate acestea vedem că reprezentaţiile romîneştĭ s'aŭ întrerupt înainte de sfîrşitul luneĭ Decemvrie, întru cît nicĭ publicul nu venea îndestul la Teatru şi nicĭ actorii nu se prea întreceaŭ prin meritele lor, aşa că stagiunea romînească din aceste împrejurărĭ s'a închis. Actoriĭ s'aŭ împrăştiat, uniĭ apucîndu-se de alte trebĭ, iar o parte din eĭ formînd o trupă nouă, aŭ plecat la Botoşanĭ, spre a da acolo o serie de reprezentaţiĭ.

Pe la sfîrşitul luneĭ Martie 1861, o parte din actoriĭ romînĭ aflătorĭ prin Iaşi, în unire cu nişte scamatorĭ streinĭ, şi anume *T. Roman* şi *Auboin*, aŭ dat cîteva reprezentaţiunĭ compuse din nişte piese romîneştĭ şi bucăţĭ de scamatorie. In acest timp s'aŭ reprezentat între altele, cîteva nouă scrierĭ teatrale ale luĭ Vasile Alecsandri, între care maĭ de samă *Rusaliile în satul luĭ Cremene*, vodevil într'un act jucat la 27 Martie, precum şi canţonetele *Cleveticĭ* şi *Napoilă*. Aceste piese jucate pe scena romînească, atrase autoruluĭ criticĭ din partea unor persoane cărora nu le plăcu biciuirea tipurilor şi moravurilor expuse în aceste scrierĭ [1]).

Din cîte ştim aceste criticĭ fură singurele care s'aŭ adresat mareluĭ nostru poet şi autor dramatic Vasile Alecsandri, relativ la producţiile sale teatrale, atît de numeroase şi de valoroase, care s'aŭ reprezentat necontenit cu mare succes în totdeauna pe scenele romîneştĭ atît din ţară cît şi de peste hotare.

După închiderea acesteĭ stagiunĭ, vedem că uniĭ dintre

1) Ateneul Romîn No. 23, din 3 April 1861.

actorii teatruluĭ național, în unire cu maĭ mulțĭ diletanțĭ tinerĭ, se încearcă să organizeze un teatru mic în măhălălile Iașuluĭ, spre a da reprezentații de piese populare ca să producă o distracțiune locuitorilor de prin mahalale, carĭ nu eraŭ în stare să frecventeze Teatrul național din centrul Iașuluĭ.

Pentru realizarea acestuĭ scop, aceștĭ asociațĭ făcură o petițiune colectivă pe care o dădură Președintelui Eforieĭ Capitaleĭ, în zioa de 15 Aprilie 1861 și care glăsuește ast-feliŭ :

„Sub-scrișiĭ dorind a deschide un mic teatru în unile din măhălălile orașuluĭ, maĭ mult pentru deșteptarea tinerilor romînĭ, cît și spre întreținerea publiculuĭ în vreme de primavară. Venim prin aceasta a ruga pe Domnia-voastră, ca să bine vroiți a ne acorda asemene cerire, pentru care ne îndatorim a da în folosul saracilor una din reprezentațiile ce vom da, învoindu-ne tot odată a ne acorda și plata antreleĭ, ce s'ar socoti, pentru ca și noĭ să ne putem acoperi cheltuelile necesare".

Iscăliți: *Stefan Mogîldea, I. Teodoru, Gr. Borș, T. Costinescu, A. Vizanti, N. Nekita, P. Contu, S. Mihailescu, Al. Costăchescu, G. Carpus, M. Paleolog, I. Țincu.*

Pe această petiție s'a pus următoarea rezoluție :

„Cu părere de bine să grăbește Municipalitatea a acorda cerirea de față Domnilor actorĭ romînĭ, în scopul propus, cu plata de antre la Teatru, conformîndu-se în totul de legile polițienești. Despre aceasta se va da în știință și Poliţieĭ Capitalieĭ spre regulă" [1]).

Nu știm ce rezultat va fi avut această încercare, care ar fi de mare folosință pentru respîndirea atît a gustuluĭ de teatru, cît și a cultureĭ în genere în popor, căcĭ din dosarele Eforieĭ nu se maĭ vede dacă s'a pus în aplicație saŭ nu acest proect.

* *
*

Opera italiană a jucat și în anul acesta o serie de reprezentațiĭ, atît din repertoriul vechiŭ, cît și cîteva piese noue; dar se pare după cît vedem din cele scrise în foile din acel an, că nicĭ opera nu mergea maĭ bine de cît Teatrul național; intru cît publicul nu mergea și Teatrul era maĭ tot-deauna deșert.

Dintre artiștiĭ principalĭ aflăm pe Primadonele *Gianfredi* și *Iackson*, Baritonul *Enrico Storti*, Tenoriĭ *René* și *Angelo*

1). Vezĭ Dosarul Eforieĭ Capitalieĭ, No. 53 pe 1861.

Zennari, Basul *Segri Segara*, etc.. carĭ jucaŭ fără întrerupere de cîte patru orĭ pe săptămînă. Corurile însă eraŭ tot atît de slabe ca şi în stagiunea precedentă. Orchestra fusese ceva maĭ complectă şi maĭ bună[1]).

Deschiderea stagiuneĭ italiene s'a făcut cu opera *Ebreo*, pe la începutul luneĭ Noembrie 1860.

In această ĭarnă a apărut *Il Fulmine*, foaĭe literară, teatrală şi umoristică, editată de Luigi Ademollo, profesor de limba italiană la gimnaziu. Era anunţat că această foaĭe va apărea odată pe săptămînă şi era redactată în italieneşte şi romîneşte. Pe cît ştim, din această foaie n'a apărut de cît vre-o două saŭ treĭ numere.

In No. 1 al luĭ *Il Fulmine*, se face critica opereĭ italiene *L'Ebreo*, de *Giuseppe Appolloni*, care se reprezentase atuncĭ pentru prima oară în Iaşĭ. Ademollo se declară mulţumit de chipul cum basul Segri Segara şi tenorul Angelo Zennari şi-aŭ interpretat rolurile lor[2]).

Stagiunea 1861—1862

Decăderea Teatruluĭ moldovenesc continuă.—Lipsa uneĭ direcţiunĭ.—Asociaţia actorilor remaşĭ în Iaşĭ —Apelul actorilor făcut la guvern spre a le da o subvenţiune pentru susţinerea teatruluĭ. — Critica contra reprezentaţiunilor teatrale.—Opera italiană.—Clădirea unuĭ local special de Teatru în Galaţĭ.—Trecerea Administraţieĭ Teatruluĭ din Moldova către Ministerul de Interne din Bucureştĭ.

După cum am văzut din stagiunile precedente, instituţia teatrală românească din Iaşĭ mergea din ce în ce tot maĭ spre răŭ, fie din pricina diferitelor direcţiunĭ carĭ se tot schimbaŭ şi nu se îngrijaŭ îndestul şi cu interes de piesele ce se reprezentaŭ, cît şi de celelalte condiţiunĭ cerute pentru satisfacerea cerinţelor publiculuĭ, căutînd numaĭ la interesul material, nechibzuind în deajuns asupra repertoruluĭ ce'l dădea publiculuĭ, potrivit cu gusturile sale de pe atuncĭ, fie chiar şi din pricina însuşĭ a publiculuĭ căruĭa îĭ plăcea maĭ mult să cerceteze reprezentaţiile trupelor străine, franceze, saŭ italiene, decît ale trupeĭ naţionale.

Astfeliŭ fiind, teatrul fu părăsit din ce în ce maĭ mult de

---

1). *Ateneul Romîn*, No. 7, din 12 Noembrie şi No. 9 din 30 Noembrie 1860.
2). *Ateneul Romîn*, No. 9, din 30 Noembrie 1860.

public şi ameninţat de a'şĭ întrerupe reprezentaţiile cu totul; în cît pentru stagiunea 1861—1862, vedem că nu s'a putut încredinţa direcţiuneĭ Teatruluĭ niciĭ uneĭ persoane anumite.

Faţă cu aceste împrejurări actoriĭ romînĭ din Iaşĭ, pentru a înlătura dezastrul care ĭ ameninţa, s'aŭ sfătuit şi aŭ hotărît să formeze o Asociaţiune teatrală, care să ĭea asupra sa înjghebarea uneĭ seriĭ de reprezentaţiunĭ în cursul acesteĭ ĭernĭ, pentru ca vechea capitală a Moldoveĭ să nu rămîe în totul lipsită în cursul acesteĭ ĭernĭ de reprezentaţiunĭ dramatice în limba patrieĭ.

Această asociaţiune se făcu, şi în ea luară parte următoriĭ actorĭ maĭ de samă: Neculaĭ Luchian, Mihail Galino, Constantin Bălănescu, Anton Camban, Gabriela Luchian, Merişasca, Elena Negroni, Maria Camban, Stefan Mogîldea, I. Idieriu, etc.

Stagiunea s'a deschis de această Asociaţiune prin luna Noembrie, şi pînă la 26 Februarie 1862, se dădu un număr de 25 reprezentaţiunĭ. Neavîndu-se însă cu ce să se urmeze reprezentaţiile maĭ departe, Asociaţia actorilor făcu o cerere la guvern spre a le înlesni sarcina ce-şĭ luase. Guvernul apreţuind sforţarea şi tendinţa actorilor de a nu lasa Iaşul fără teatru naţional, le dădu o subvenţiune de 30,000 leĭ pentru ca se poată merge înainte cu reprezentaţiile pînă la 22 Martie 1862, după cum se prevedea în actul de asociaţiune, şi probabil şi după abonamentele făcute de dînşiĭ. Pe lîngă această subvenţiune li maĭ puse la dispoziţie şi teatrul de la Copoŭ.

Dintre piesele ce s'aŭ jucat în această stagiune şi care fură repetate, în cea maĭ mare parte din cele ce se jucase în aniĭ precedenţĭ, găsim că pe la începutul luĭ Martie 1862, s'a jucat drama în 5 acte *Fetele de Marmoră*, şi comedia-vodevil de V. Alexandri *Cucoana Kiriţa în Iaşĭ.*

Revista umoristică *Bondarul,* No. 40 din 18 Martie 1862, vorbind de aceste reprezentaţiunĭ, critică cu asprime chipul cum aŭ jucat actoriĭ în aceste piese, zicînd că Teatrul Naţional e maĭ mort, şi chiar semnele de viaţă ce maĭ dă din cînd în cînd, „sînt numaĭ nişte strîmbăturĭ ale agonieĭ sale".

In cursul acesteĭ stagiunĭ s'aŭ jucat de asemenea un şir de reprezentaţiunĭ de trupa de Operă italiană, închizîndu-se stagiunea eĭ la 6 Martie 1862. Dintre artiştiĭ maĭ distinşĭ din această trupă arătăm pe primadonele: D-na *Donateli* şi D-ra *Varezi*, precum şi pe Baso-bufo *Cavisago*,

* * *

In acest timp găsim că gustul de teatru nu încetase de a se respîndi şi a se desvolta până la un oare care punct şi prin provinciile Moldoveĭ, aşa vedem că Municipalitatea din Galaţĭ, doritoare şi ea de aşĭ avea un local propriŭ pentru teatru, a intervenit în 7 Martie 1862 pe lîngă Ministerul trebilor interioare a Principatelor-Unite, rugîndu-l ca avînd în vedere dorinţa cetăţenilor să le învoiască clădirea unuĭ teatru. In urma acesteĭ intervenţiunĭ Ministrul secretar de stat la Departamentul din năuntru, bazat pe jurnalul încheet de Consiliul de Miniştri pentru a se aproba zidirea unuĭ teatru în Galaţĭ, vine înaintea Domnitoruluĭ Alexandru Ioan I, arătînd dorinţa cetăţenilor gălăţenĭ. Domnitorul admiţînd cererea încuvinţază prin decretul cu No. 2654 din 12 Aprilie zidirea unuĭ teatru în Galaţĭ.

Teatrul avea să se zidească din fondurile adunate din contribuţia orăşenilor gălăţenĭ care aŭ exprimat dorinţa de a avea un teatru în oraşul lor, fără însă ca guvernul să-şĭ eie angajamentul de a subvenţiona sus zisa lucrare din fondurile fiscululuĭ [1]).

Dorinţa Gălăţenilor însă de a avea un teatru al lor propriŭ, din maĭ multe împrejurărĭ nu s'a putut aduce la îndeplinire în timpurile de atuncĭ.

Consiliul de Miniştri din Bucureştĭ prin jurnalul No. 6 din 5 Aprilie 1862, a hotărît ca administraţia teatrelor din România de peste Milcov (Moldova) se treacă în atribuţiunile teatrelor din Bucureştĭ.

(Va urma). **Teodor T. Burada**

PE MAREA NEAGRĂ

— Amintirĭ de călătorie —

Sirena şueră prelung; în toate părţile vaporuluĭ încep a circula cu repegiune mateloţiĭ; la comandă, căpitanul vasuluĭ un om în doĭ perĭ, bine construit şi rumăn la faţă, face oare care semne către maĭ mulţĭ subalternĭ ce staŭ pe marginea coverteĭ, de o parte şi de alta a proreĭ; macaralele încep a

1) Dosarul Moldovenesc cu No. curent 227 *Pentru clădirea teatruluĭ din Galaţĭ*, depus la Arhiva Statuluĭ din Bucureştĭ de Ministerul cultelor şi Instrucţiuneĭ bublice.

se învîrti, trăgînd odgoanele de sîrmă, cu cari fusese legat vasul de ṣarampoii cheiuluĭ Sulineĭ.

Incepem a ne legăna puţin; pliscul vaporuluĭ cîrneşte în loc; apoĭ, agale-agale, descriem cu toţiĭ şi cu totul o respectabilă curbă spre largul Dunăreĭ. Un alt ṣuer de sirenă, parcă maĭ lugubru, şi incepem a pluti înainte, în linie dreaptă. In cîte-va minute suntem drept între cele două farurĭ, potrivite de mărime, a căror ferestre se văd încă, la acea oară, acoperite cu perdele. Sîntem între apa dulce şi apa amară. Indărătul nostru apa Dunării se vede tulbure, de coloare glodoasă; înaintea noastră apa măriĭ se întinde la nesfîrşit, într'o coloare limpede şi străvăzătoare, verde ca smaraldul.

Ni se înfăţişază ochilor o linie fixă de demarcare între aceste două marĭ pînze de apă, linie ce se mănţine necontenit, aproape neschimbată pe acelaşi loc, cu toate mişcările curentelor şi a valurilor. S'ar crede că cele două ape, dulce şi amară, nu vor să facă casă bună împreună, cu toate că nimic în lume nu pare a fi maĭ uşor de amestecat şi de contopit, decît o apă cu altă apă.

Vaporul nostru însă stopează de-odată; şi lîngă el se alătură cu grabă un vaporaş pitic, care îşĭ lipeşte chiar pîntecele săŭ fragil de acel căptuşit cu marĭ plăcĭ de fer al vasuluĭ nostru.

— Ce să fie? ne întrebăm cu curiozitate, între noĭ, cîţĭva călătorĭ ce stam rezemaţĭ pe parapet, şi cari eram cu toţiĭ novicĭ în arta de a naviga.

O scară mare, compusă din frînghiĭ groase şi numaĭ cîteva trepte alternative de fer, se aruncă de pe vasul nostru în jos, şi o comunicaţie quasi-aeriană se stabileşte într'un minut cu văsuşorul ce se lipise de al nostru. Pe scară un om, îmbrăcat civil, purtînd numaĭ o ṣapcă albă, pe care era scris cuvîntul *Pilot*, se scoboară, şi punînd piciorul pe vasul cel mic, îşĭ scoate ṣapca de pe cap şi ne salută, agitînd'o de cîteva orĭ.

Sirena ṣueră ĭar, şi noĭ o pornirăm spre larg.

Soarele este acum numaĭ cu cîteva picioare deasupra apeĭ, colo, unde vederile noastre se sfîrşesc; coloarea şi puterea sa de strălucire nu maĭ este cea obicinuită din timpul zileĭ,— nicĭ aceĭa ce-o vedem de obiceiŭ pe la asfinţit, pe după dealurĭ saŭ pe cîmpiĭ. Aicĭ, există un soare special al Măriĭ, un aparat luminos *extra-chic*, un soare—căruĭa nu i se găsesc *pete* saŭ cusururĭ cel puţin de către ceĭ ce'l privesc în asemenea momente de transport, pe mare. De la el se răspîndeşte pe întregul luciŭ al apeĭ un unghiŭ deschis enorm, cu miriade de raze maĭ roşiĭ şi maĭ strălucitoare ca aurul, saŭ ca becurile electrice cele maĭ puternice, raze ce joc tot soiul de dansurĭ inclusiv *calke-walkul*, prinse de brîu cu valurile săltăreţe, veşnic zburdalnice şi nicĭ-cînd astîmpărate saŭ obosite. E o oglindă incandescentă această mare largă în vremea apusuluĭ soareluĭ, e o comoară de bogăţiĭ şi nestimate legendare, fabu-

loase, fără fund şi fără margini? e o feerie *non plus ultra*, aranjată de mîna celuĭ maĭ mare maşinist impresariu al spectacolelor?

Stăm toţĭ cu ochiĭ holbaţĭ, cu mintea pironită, cu membrele parcă paralizate, sprijiniţĭ pe parapetele şi băncile de pe marginea coverteĭ, şi admirăm *guri-cascantibus*....

Din această beatitudine ne maĭ trezeşte doară din cînd în cînd nişte artiştĭ pigmeĭ, ce găsesc de cuviinţă să ne facă caraghiozlîcuri pe gratis—fără chetă, (Uf! macar aicĭ am scapat de chetă!), artiştĭ ce fac salto-mortalurĭ maĭ bine decît toţĭ clovniĭ şi gimnasticiĭ de prin circurĭ saŭ de prin alte instanţe onorabile. Apărînd ca o sfîrlează din mijlocul valurilor strălucitoare, eĭ se arunc în aer, cu repegiunea uneĭ proectile, şi descriind un cerc larg, se cufund din noŭ în aceleaşĭ valurĭ, spre a nu se maĭ zări decît după alte cîteva secunde, la o distanţă de cîteva zecĭ de metri maĭ departe.

Sunt *delfiniĭ*,—după a căror înfăţişare Moldova noastră, Iaşul nostru, s'a luat stema sau blazonul. Şi precum suprafaţa întreagă a măriĭ străluceşte în valurĭ incandescente tot maĭ feerice, cu cît soarele se acufundă maĭ mult în apă, cu atît jocul delfinilor devine maĭ interesant, maĭ şugubăţ, maĭ *rococo*.

Lumina răspîndită cu atîta profuziune şi răsipă neertată pe valurile nesfîrşite, începe a se rări din ce în ce, a dispare şi a se perde apoĭ cu totul, cu cît marea înghite linie cu linie tot maĭ mult din corpul sferic al astruluĭ zileĭ; şi odată soarele apus, un fior rece ne trece prin tot corpul şi un simţ cu totul noŭ începe a ne scormoli creerul şi a ne increţi inima.

E maĭ puţină încrederea în puterea şi menirea noastră, în stabilitatea platformeĭ pe care ne aflăm, în soarta saŭ destinul nostru, care nu odată în viaţă ne-a dat colosale speranţe problematice.

Inaintea noastră se răspîndeşte tot maĭ mult intunerecul, puţin amestecat cu apariţiile puhave intermitente ale valurilor produse de vapor ce arunc stropĭ abundenţĭ, dar măsuraţĭ, aşa ca să ne familiarizeze încetul cu încetul cu această nouă situaţie în care ne aflăm. La dreapta-ne malurile ţărişoareĭ româneştĭ se maĭ zăresc numaĭ ca nişte fumurĭ îndepărtate; dar sîntem siguri că încă sunt ele, pentru că din distanţă în distanţă,- -cam enorm de largĭ aceste distanţe, ce-ĭ dreptul, sclipesc din cînd în cînd, cu luminĭ diferite şi alternative, farurile înşirate şi aprinse în tot cursul nopţilor, spre a orienta pe ceĭ ce conduc vasele marine, de la un capăt al lumeĭ la altul.

Parcă ne temem să maĭ urmăm convorbirile începute de cu seară, cu ceĭ rezemaţĭ încă de parapete. E o tăcere mormîntală, în mijlocul acestuĭ vuet şi pleoscăit de valurĭ nesfîrşite. E linişte complectă în acest freamăt orĭ muget al elementuluĭ celuĭ maĭ perfid din lumea noastră întreagă!

Iar vasul pe care stăm, cu toate grinzile, podelele, păreţiĭ, catartele, frînghiile, maşinăriile, saloanele, cabinele, bucă-

tăriile, scările, pînzele, lampele, ventilatoarele, canapelele, fotoliurile, macaralele, aparatele nenumărate de plutire saŭ de salvare, plus un furnicar de ființĭ omeneştĭ şi cîteva cuştĭ cu păseri îngrămădite la pupă, ne face efectul,—nu rîdeți mă rog— al unui *fulg de gîscă* aruncat în aer, pe vremea unuĭ vîrtej bine alimentat de un vîntişor de nord.....

Dar mîndra şi miloasa natură ne pregătea un noŭ tabloŭ al veşniceĭ sale feeriĭ ; din partea opusă celeĭ unde soarele se stînse în apă, începu a năpădi un noŭ potop de raze line, carĭ din minută în minută redeschidea întregul orizont, prefăcînd ĭarăşĭ masa imensă a măreĭ într'o oglindă fosforescentă şi sclipitoare ; ĭar cînd blînda şi drăgălaşa lună îşĭ scoase încet fruntea dintre valurĭ şi lăsă să se scurgă de pe fața-ĭ plină ultimele picăturĭ de apă,—mințile şi ochiĭ noştri se fixară pe discul aurit şi nepătat încă de penelul celebrităților europene, şi pepturile noastre se uşurară, respirînd un oxigen noŭ, dătător de viață, de siguranță şi de extaz. Peste toată întinderea măreĭ se presurară ĭarăşĭ miriade de mărgăritare şi diamante, carĭ, deşi maĭ puțin focoase decît cele respîndite de astrul zileĭ, totuşĭ ne înălța sufletul şi ne înviora trupul, într'un chip mult maĭ poetic şi maĭ puternic.

Acest tabloŭ dumnezeesc nu ne fu dat însă să-l admirăm atîta vreme cît am fi dorit; nu ne fu ertat să începem a visa şi a făuri proecte dulcĭ, speranțe mistice, iluziĭ nerealizabile, cum am fi putut face, dacă marele maestru al acestor spectacole celebre, ne-ar fi îngăduit maĭ multă vreme acest tabloŭ admirabil şi gratuit...

O ceață vînătă, în unire cu o boare răcoroasă, începe să ne lovească obrajiĭ şi să ne fîlfie batistele de la gît şi voalurile cuconiților şi domnişoarelor de pe bord ; maĭ toțĭ punem mîna la pălării şi la şepcĭ, ca să ne încredințăm dacă sunt bine ancorate pe tidvele noastre. Maĭ încheem ceva bumbiĭ pardesiurilor saŭ a water-proofurilor, cu carĭ suntem echipațĭ ceĭ maĭ mulț. Ceĭ cu simple surtucele saŭ jachete, îşĭ rîdic bine gulerele şi cam încep a se zgribuli.

Farurile sclipesc din ce în ce maĭ rar şi maĭ slab, întunerecul se înegreşte tot maĭ mult; în schimb un vuet înăduşit şi un curent maĭ rece sporeşte din minut în minut. Vaporul nostru, ce pînă acum patinase ca un stol de Domnişoare pe o oglindă de ghiață artificială, începe a merge ca pe bolovanĭ, producînd din ce în ce maĭ des cîte un hop repetat, care une-orĭ amenință a da peste cap pe patinor.

O scîntee prelungă țîşneşte colo, departe, pe fundul măreĭ, şi de la dînsa pînă la noĭ se face o cale nesfîrşită de lumină, ca o rază furată din cele ce respîndise la amurg divinul soare, cînd era gata să se arunce în profundu-ĭ aşternut lichid. Dar acest fenomen nu ține de cît două secunde ; totul reîntră în beznă ; boarea începe a sufla tot maĭ puțin dulce şi maĭ mult rece.

— *Oho!* o exclamaţie unanimă aproape ese de odată din gîtlejurile maĭ tuturor călătorilor de pe vas, care, într'un elan de admirabilă echilibristică, se rîdicase pe neaşteptate în partea sa dinainte aşa, că toţĭ ceĭ ce stăteaŭ în picioare, făcură cîţĭ-va paşi fără voe îndărăt, ĭar ceĭ de pe băncĭ şi parapete alunecară cam cu vre-o jumătate de metru cel puţin îndărăt, spre coada vaporuluĭ. Şi cînd fulgul nostru căută să-şĭ reiee poziţia sa orizontală, devenirăm din noŭ *oblicĭ*, însă în partea contrară celeĭ în care ne aflarăm cu cîteva secunde înainte.

— Dădurăm de belea, neicuţule!—îmĭ şopti un călător vecin, bucureştean de soĭ, ce făcea via Brăila-Veneţia cu vaporul. O să fie furtună mare.

Mă uităĭ lung la el, şi deşi voiĭ să-ĭ respund ceva,—cuvintele nu voiră să-şĭ facă drum printre buzele mele. Mi se păru că sîngele în mine începe a se răci. Tot felul de gîndurĭ, care de care maĭ abraşe, încep să-mĭ treacă răpede prin creeri, ca portreţelele de pe filmul unuĭ cinematograf. Dar nu avuĭ cînd să mă gîndesc mult, că o legănătură puternică, de astă dată în sens cu totul invers celei dintăĭ, adecă în latul vaporuluĭ nostru, ne clătină la dreapta, apoĭ la stînga, şi aşa de simţitor, în cît fie-care făcurăm cîte doĭ paşĭ la dreapta, apoĭ doĭ paşĭ la stînga;—întocmaĭ ca la *pas des patineurs.*

Un fel de Oficier al vaporuluĭ începe a circula grăbit printre călătorĭ şi a ne spune că am face foarte bine să ne retragem în cabine; maĭ multe cucoane îl ascultă; din barbaţĭ însă prea puţinĭ.

Valurile încep a se rîdica tot maĭ sus şi tot maĭ des; cerul se întunecă tot maĭ tare; unde şi unde maĭ sclipeşte cîte o stea; zefirul de la apus s'a transformat într'un crivăţ ca din luna luĭ Faur; stropiĭ valurilor ne udă maĭ bine de cît o ploaie abondentă; pe coverta vasuluĭ curg pîrăe de apă; turciĭ şi greciĭ ce îşĭ întinsese aşternuturile şi dormeaŭ liniştiţĭ pe coverta de jos la clasa a III-a a vaporuluĭ, se trezesc speriaţĭ, îşĭ strîng halandala bulendrele şi se scobor buzna pe o scară îngustă, pînă ce dispar cu toţiĭ.

Oameniĭ echipagiuluĭ încep a închide ferestrele cabinelor, a trage nişte frînghiĭ de diferite dimensiunĭ, a învîrti nişte roţĭ saŭ manivele, a manevra, într'un cuvînt, în diferite chipurĭ, pe care nicĭ eŭ, nicĭ concălătoriĭ meĭ nu le ştim rostul.

O lumină mare sbucneşte de odată din mijlocul întunereculuĭ şi a valurilor, fulgerînd de la dreapta spre stînga şi producînd înaintea ochilor noştri un spectacol şi feeric şi înfiorător, ce ne orbeşte pentru cîte-va minute şi ne zgudue în acelaşĭ timp toţĭ nerviĭ creeruluĭ şi aĭ trupuluĭ întreg; apoĭ un tunet îndepărtat, ce se apropie grabnic şi tot maĭ puternic şi maĭ lugubru de urechile noastre; apoĭ... un trăsnet asemănător uneĭ canonade formidabile, de care pînă în acel moment, urechile mele nu a maĭ avut fericitul prilej să audă.

Se pare că nu maĭ e glumă. Drăgălaşiĭ marinarĭ italienĭ

încep a ne invita cu un ton maĭ puţin delicat de cît adineaorĭ să intrăm în cabine; şi, într'adevăr, maĭ toţĭ dintre noĭ, călătoriĭ, pornim spre uşele claselor respective, uniĭ ţinîndu-ne de mînă cu alţiĭ, alţiĭ ţinîndu-se de păreţĭ saŭ parapete; singurĭ aceĭ ce încep să restitue măreĭ ceĭa ce consumase pe pămînt înainte de plecarea vaporuluĭ, maĭ remîn pe covertă, pînă ce ajung în stare de a fi conduşĭ în lăuntru, de cîte un om de serviciu.

Ajunşĭ in cabina noastră, ne aruncăm pe paturile molcuţe, ne maĭ putînd ţine capetele pe umerĭ, întru cît ele se îngreuiase din cale afară. Noroc numaĭ că lîngă fie-care pat se află aşezat, cu multă prevedere, cîte un mare lighean, în care căutarăm să depunem în chipul cel maĭ prozaic, contribuţiunea stomahurilor noastre clătinate zdravăn şi ele de legănătura valurilor înfuriate.

Cum am trecut restul nopţeĭ aceleĭa, e cam greŭ de spus, şi nu tocmaĭ încurajator pentru ceĭ ce ar vrea să facă o călătorie *de plăcere* pe mare. Destul e că, cînd începu a se lumina de ziuă, începură a se lumina şi creeriĭ noştri, şi a se linişti şi organele noastre înghiţitoare şi rumegătoare.

Eraŭ ceasurile treĭ şi jumătate de dimineaţă, cînd eşirăm ĭarăşĭ din cabine, galbenĭ-vineţĭ la faţă şi ţinîndu-ne cu mînele de parapete. Marea era ĭar liniştită. Prima lumină a soareluĭ îşĭ făcea loc în orizont pe după marginea văzută a măreĭ... Se vedea Constanţa, cu farurile şi fînarele eĭ electrice încă aprinse. Era ca o broşă uriaşă bătută cu pietre nestimate. Şi cu cît treceaŭ minutele, cu atîta începu să se sleĭască acele luminiţĭ artificiale, şi să se lumineze turnurile şi acoperişurile metalice ale oraşuluĭ ce-l zăream, cu nişte luminĭ cu totul deosebite.

Dintr'un spectacol în altul, treceam ca la ochenele uneĭ panorame grandioase,—pînă ce în fine soarele se ridică drept pe nivelul apeĭ, luînd forma unuĭ mare oval, cu faţa de foc şi cu razele sclipitoare răspîndite pe întreaga suprafaţă a Măreĭ.

Bosnia, intră în port. Şi cînd ne dete drumul să punem piciorul ĭar pe pămîntul ĭubit al ţărişoareĭ noastre, un Domnişor ce purta o şapcă cu banda verde şi cu o tresă de fir, ne zice:

— *Il vostro passeporto ?*

Remăseĭ perplex. Intram oare în Italia ?!

După puţine explicaţiĭ mă lămuriĭ. Eram tot în ţara romînească; dar Vameşul nostru era om complezent cel puţin, dacă nu chiar *internaţional*. El ştia să întrebe în diferite limbĭ de paşport, pe călătoriĭ ce soseaŭ acolo, cu diferite vapoare străine. Dar numaĭ asemenea întrebărĭ le ştia pe de rost; dacă îl întreba cineva vre-un cuvînt maĭ mult, în altă limbă decît a noastră, el, dădea respectabil din cap şi din umerĭ.

N. A. Bogdan

Amintiri din Călătorii

XVIII.

Cum eram să-mĭ primejduesc viața scoborîndu-mă în piramida luĭ Keops de la Ghize din Egipt (Africa).

In ziua de 23 Aprilie 1909 pe la 11 oare noaptea am pornit din Constanța cu vaporul romînesc „*Impăratul Traian*“, spre a mă duce la Alexandria din Egipt. Marea era liniștită și eŭ profitînd de aceasta, am luat violina ce o aveam cu mine, tovarășa mea nedespărțită, și după obiceĭul meŭ ce avusesem și pe alte vapoare în călătoriile mele, am cîntat tot timpul, pe lîngă bucățĭ clasice de diferițĭ autorĭ streinĭ, și duĭoasa noastră *doină*, și alte cîntece de ale poporuluĭ nostru.

Aceste cîntece înveseleaŭ foarte pe călătorĭ, ĭar după aceĭa începînd a zice *bătute* și alte cîntece de joc, ĭată că călătoriĭ romînĭ, nemaĭ putîndu-se stăpîni, aŭ prins a juca, luînd la joc și pe călătoriĭ streinĭ, carĭ împreună, așa săreaŭ, încît se prăbușeaŭ dușamelele vaporuluĭ.

Apoĭ în dimineața zileĭ de 27 a aceleașĭ lunĭ, am ajuns în Alexandria, numită de Arabĭ și de Turcĭ „*Iscanderĭ*“, portul cel maĭ însemnat din Marea Mediterană și al doilea oraș din Egipt după Cairo. Alexandria a fost zidită de Impăratul *Alexandru cel Mare*, în anul 331 în. de Hristos; aicĭ se afla vestita bibliotecă ce conținea aproape 900.000 de sulurĭ de Papyrus, și care a ars. Astăzĭ Alexandria numără aproape 400,000 locuitorĭ.

Pe lîngă multele clădirĭ renumite prin anticitatea lor, vrednic de văzut este și *muzeul de antichitățĭ greco-romane.*

De aicĭ luînd drumul de fer, după o călătorie de aproape 4 oare cu acceleratul, am ajuns în Cairo, numit de Arabĭ *el-Kahira* capitala Egiptuluĭ situat pe Nil, reședința Kedivuluĭ (vice-regeluĭ), și cel maĭ mare oraș din Africa, cu aproape 600,000 locuitorĭ. In acest oraș am văzut *universitatea, școlĭ, teatre, Teatru de Opera Kedivială, moschee, biblioteca Kedivială, muzeul de antichitățĭ egiptene, mormintele Kalifilor, și a mamelucilor*, și alte multe antichitățĭ de cea maĭ mare însemnătate.

Nerăbdător să văd piramizele, am luat tramvaĭul electric și trecînd podul cel mare de pe Nil, după o oară și jumătate am ajuns la *Ghize.* Acolo se află înșirate treĭ piramizĭ, întăia a luĭ *Kheops*, a doua a luĭ *Khefren*, și a treia a luĭ *Menkheres.* Nimic maĭ măreț și maĭ impunător de cît vederea acestor piramizĭ, cele maĭ vechĭ clădirĭ din lume. In ele se vede geniul

şi vastele cunoştinţĭ tecnice ale Egiptenilor. Aceste monumente funerare serveaŭ de morminte regilor.

Cea maĭ mare dintre aceste piramizĭ este acea a luĭ Kheops. Ea a costat colosal de mult, căcĭ după calculul făcut de Egiptologul englez W. M. Flinders Petrie, s'a întrebuinţat pentru construcţiunea eĭ aproape 2,300,000 de lespezĭ de piatră cioplită, avînd aproape fie-care lespede 40 picioare cubice (1 m. c. 10). transportate fiind de dincolo de Nil.

Herodot supranumit *părintele istorieĭ*, care a călătorit în Egipt dela an. 470—460 înainte de Hristos, ne spune în Cartea II, a istorieĭ sale, că la piramida luĭ Kheops aŭ lucrat 100,000 de oamenĭ în timp de 20 de anĭ, cîte treĭ lunĭ pe fie-care an. Piramida a fost învălită toată cu o tencuială de calcar alb, astăzĭ acea tencuĭală nu se maĭ vede decît în cîteva locurĭ numaĭ. Laturile orizontale ale aceşteĭ piramizĭ aŭ o lungime de 270 m. 50, înălţimea eĭ verticală este de 137 m. 18, ĭar laturile înclinate de 173 m.

Suirea pe piramizĭ se face uşor, acăţîndu-te cu mînele de lespezĭ, se înţelege cu ajutorul Beduinilor, carĭ te împing şi te ajută ca să te suĭ până în vîrful piramideĭ.

Dar eŭ vroiam să văd şi interiorul eĭ, de aceĭa am spus această dorinţă a mea Arabilor ceĭ luasem ca să mă conducă acolo. Eĭ îmĭ spuseră atuncĭ, în limba franceză, ce o vorbesc de obiceiŭ, însă stricat cu totul, că dorinţa mea era greŭ de îndeplinit, căcĭ trebuĭa maĭ întăĭ să mă scobor printr'o hrubă de peatră ce merge pieziş sub piramidă, şi care e ingustă, în cît trebuĭ să-ţĭ daĭ drumul în jos, de-a îndărăptele cu capul plecat pînă ce ajungĭ la o cameră subterană, apoĭ de acolo să te urcĭ prin diferite cotloane şi galeriĭ întunecoase, până ce daĭ de cavoul regeluĭ şi de camera regineĭ. In unele locurĭ culoarele aŭ numaĭ 1 m. înălţime şi 1 m. 30 lărgime, ĭar aerul e închis şi stricat cu desăvîrşire din cauza murdăriilor liliecilor ce se află acolo. Căldura din interiorul piramideĭ e de 21°R. Arabiĭ mă maĭ sfătuiră că dacă sînt hotărît să văd numaĭ decît şi interiorul piramizeĭ, apoĭ ar fi bine să mă descalţ, căcĭ în hrubă nu sînt scărĭ ci numaĭ lespezĭ de piatră foarte lustruite şi lunecoase, avînd numaĭ pe icĭ pe cole ceva ciopliturĭ în ele, spre a te pute sprijini întru cît-va.

Eŭ neţinînd samă de spusele lor, am vrut să mă scobor în fundul hrubeĭ cu orĭ ce preţ, şi de aceia m'am şi urcat la gura piramizeĭ, de unde se începe hruba şi pe unde trebuia

să mă scobor, la care uitîndu-mă m'a apucat groaza, căcĭ nu se zărea de loc fundul eĭ, şi era întuneric beznă.

Un arab porni maĭ întăĭ să se scoboare de-a îndărătele tîrîş, apoí am urmat şi eŭ tot aşa după dînsul, dar n'am apucat să fac vr'o cîţí-va paşĭ şi iată c'am şi alunecat; dacă n'ar fi fost arabul să mă ţie m'aş fi rostogolit de sigur pănă'n fundul hrubiĭ, şi viaţa mea ar fi fost pusă în primejdie.

Mulţumind luĭ D-zeŭ că m'am ales numaĭ cu atîta, am spus arabilor că nu maĭ vroesc să mă maĭ scobor maĭ departe după cum doream. Atuncĭ unul dintre arabiĭ ce mă însoţiaŭ îmĭ spuse că dacă vreŭ să văd numaĭ decît fundul hrubeĭ unde se află camera subterană, se va scoborî singur, şi acolo va lumina fundul eĭ, aprinzînd o sîrmă de magnezie, ceea ce şi făcu, şi cu modul acesta numaĭ am văzut acea cameră subterană.

După aceĭa m'am dus de am zărit *Sfinxul* şi *Templul de granit* saŭ *Templul Sfinxuluĭ.*

Sfinxul, monumentul cel maĭ celebru după pirămizile din acele locurĭ, este un leŭ, colosal de mare, culcat pe labe, cu capul de om. Urechĭa luĭ are 1. m, 37, nasul 1 m. 70, gura 2 m. 32, lărgimea feţeĭ 4 m. 15, lungimea luĭ de la labe pănă la coadă 57 metri. A fost înecat de maĭ multe orĭ de ninisipul pustiuluĭ, dar a tot fost scos din nisip şi dat la lumină.

Templul de granit este un model de simplicitate ca construcţie, dar e măreţ în acelaş timp. Aicĭ pe ruinele acestuĭ templu arabiĭ mi-aŭ oferit cafea după obiceĭul loculuĭ, apoĭ am cumparat de la eĭ monezĭ vechĭ egiptene şi vr'o cîţĭ-va scarabeĭ.

Admirînd încă odată aceste producţiunĭ ale geniuluĭ arhitectonic a Egiptenilor m'am retras, ducînd cu mine amintiri neşterse despre măreţia lor. Pregătindu-mă apoĭ de drum maĭ departe, în Arabia şi Palestina am şi pornit.

Teodor T. Burada

Un manuscript vechiŭ romînesc

Secolul al XVII-lea

Cine citeşte lista tipăriturilor romîneştĭ din secl. al XVI-le şi al XVII-le, vede cu mirare că toată activitatea se mărgineşte în Transilvania şi Muntenia, ĭar Moldova intră cu mult maĭ tîrziŭ în serie. Coressi tipăreşte la 1560 Tetraevanghelul săŭ, şi tocmaĭ după 86 de anĭ avem Cartea de învăţăturĭ a luĭ Varlaam.

Romînii începură întăi cu cărțile de ritual: Evanghelii, Apostol, Psaltire, aceste fiind cele mai de trebuință cărți în slujba bisericei; apoi aŭ urmat cărți de predici. (Evanghelii cu tîlc), părți din Pentateucul lui Moisi, apoi Noul Testament în întregime (1648) și tocmai mai tîrziŭ Biblia (1688).

Ar urma că Moldova întreagă să fi fost servită de tipăriturile lui Coressi și ale altor cărturari din Transilvania. Noi credem că Moldova și-a satisfăcut singură nevoile sale culturale și că s'aŭ găsit în deajuns cărturari, cari să fi tradus pe moldovenește textele cărților bisericești: Evanghelie, Psaltire și Apostol, dar că nefiind tipar, asemenea traduceri umblaŭ în manuscript pe la biserici și mănăstiri, suferind schimbările inerente ori cărei copii. Domnia fericită a lui Vasile Lupul a putut înlesni aducerea tiparului și tipărirea a cîtorva cărți traduse de cei mai de aproape de domn ca Mitropolitul Varlaam ori Evstratie logofătul, pe cînd alte traduceri ce umblaŭ pe la bisericile din Moldova așteptaŭ în zadar rîndul tiparului, care n'a venit nici odată.

Ce interes nu poartă aceste manuscripte vechi, și cîtă discuție n'aŭ provocat textele Codicelui Voronețian, saŭ ale Psaltirei Scheiane! D-l dr. Gaster aducînd textul Psaltirei lui popa Ion din Vaslui din 1710 îl pune în legătură cu Psaltirea lui Coressi, că adică popa Ion din Vaslui, ar fi prelucrat pe moldovenește textul Coresian din 1570!

Eroare!

Umblaŭ în Moldova mai multe din aceste manuscripte, și popa Ion din Vaslui n'a făcut de cît să copieze pentru sine și biserica sa—vechea biserică a lui Stefan Vodă cel Mare cu hramul sf. Ion Prediteci—un vechiŭ manuscript, care era foarte citit în țară, opera vre-unui cărturar călugăr de pe la schiturile și mănăstirile din Moldova. Nu greșim cînd bănuim că singurul cărturar mai de samă în jumătatea întăia a secolului al XVII-le a fost Varlaam Mitropolitul, de metanie de la Secul, și că acest Varlaam a făcut o operă literară mai complectă de cît tipăriturile de sub Vasile Vodă, și că cei doritori, călugări, popi și boeri copiaŭ pentru sine unele din traducerile sale.

Sînt în posesiunea unui vechiŭ manuscript de Psaltire și de Evanghelie din secl. al XVII-le, care are cea mai de aproape filiațiune cu copia popei Ioan din Vaslui din 1710 și ceva înrudire cu textele lui Varlaam.

Manuscriptul meŭ a aparținut oare cînd mănăstirei Floreștilor din Tutova, unde a slujit drept carte de cetire la strană, pentru care scop a fost legat la un loc, de și scriitorii eraŭ deosebiți.

Dar pînă atunci să dăm descrierea manuscriptului.

E un gros volum în 8% 0m. 18 lungime pe 0m. 14 lățime, hîrtie de diferite fabrici, luîndu-ne după mărcile fabricilor: 3 semiluni turcești, o corabie, un șerpe, o albină, un scut de cetate, etc., hîrtie care se găsește în foarte multe documente din secl. al XVII-lea.

Lipseşte începutul manuscriptuluĭ ; primele 2 colĭ (pag. 1—32). Aicĭ eraŭ scrise Caftizma 1—4 inclusiv.

Coala 3-a (pagina 33—48), complectă ; coala 4-a (pagina 49—64), complectă ; coala 5-a (pag. 65—80), complectă : coala 6 (pagina 81—96), complectă ; coala 7 (pagina 97—110), lipseşte fila 8, adică pag. 111—112 şi anume sfîrşitul psalmuluĭ 103, (v. 14—35) şi începutul psalmuluĭ 104, (v. 1—14) ; coala 8 complectă, (pag. 113—128) ; coala 9 complectă, (pagina 129—144) ; coala 10 complectă (pagina 145—160) ; coala 11 (pagina 161—174) lipseşte fila a 8-a (pagina 175—176). Dela pagina 167 încep *pesnele* luĭ Moisi, şi anume : peasna întăia (pag. 167—169) ; peasna a 2-a (v. 1—51 pag. 169—173), pag. 174 albă, pag. 175—176 lipsesc ; coala 12 (pag. 177—192), complectă ; cuprinde peasna a 2-a (v. 51—66), peasna 3—7 ; peasna 8 (v. 1—14) ; coala 13 lipseşte toată (pag. 193—208) ; se vede a fi ruptă după ce s'aŭ desprins tărtajiĭ de legătură. Aicĭ e şi sfîrşitul Psaltireĭ şi începe Evanghelia de la Mateiŭ. coala 14 (pag. 209—224), complectă ; coala 15 (pag. 225—240), complectă ; coala 16 de 12 file, (pag. 241—264 complectă ; coala 16 *bis* (pag. 265—280), complectă ; coala 17 (pag. 281—296), complectă ; coala 18 (pag. 297—312), complectă ; coala 19 (pag. 313—328), complectă ; coala 20 (pag. 329—344), complectă ; coala 21 (pag. 345—360), complectă ; coala 22 (pag. 361—368), complectă ; coala 23 (pag. 371—384), lipseşte fila 1, (pag. 369, 370, zacealele 20, 21 şi 22) ; coala 24 (pag. 385—394), lipsesc filele 6, 7 şi 8, adică pag, 395—400, cuprinzînd zacealele 57—66 de la Luca ; coala 25 (pag. 401—404), cuprinzînd zacealele 67—71, Cap. 13 v. 15 ; lipsesc apoĭ 4 file (pag. 405—412) şi se păstrează fila a 7-a din coală (pag. 413—414) cuprinzînd zacelele 88, 89 şi 90 (Cap. 17 v. 34, Cap. 28 v. 1—18). Lipseşte sfîrşitul din Evanghelia Luca, adică toată coala 26, (pag. 415—430) cît putea cuprinde Evanghelia Luca.

Din Evanghelia de la Ioan nu se păstrează de cît o filă, (Cap. VI v. 48—71 ; Cap. VII, 1—10) adică zacelele 24 şi 25 ceĭa ce avem fila a 6-a din coala 27 (pag. 441, 442). Restul lipseşte totul. Cum însă Evanghelia de la Ioan ar fi cuprins ce mult 21 file adică 42 paginĭ, ea ar fi cuprins coalele 28, 29 şi 30, adică pagina 431—473.

Tot manuscriptul trebuia să fi cuprins cel mult 500 paginĭ, socotind că nu putea cuprinde la urmă şi Apostolul, ceĭace i-ar fi dat o foarte mare extindere, şi s'ar fi putut păstra cît de cît ceva din celelalte cărţĭ canonice ale Nouluĭ Testament.

In total dar ni se păstrează din tot manuscriptul 172 file şi s'aŭ pierdut 62 file. Din cele rămase ne putem face o foarte bună idee despre cuprins, limbă, traducere şi putem stabili o filiaţiune literară între textul nostru şi alte manuscripte maĭ cunoscute.

*
* *

Cine-ĭ autorul? Pentru a răspunde la această întrebare

trebue să vedem ce notițe se găsesc scrise pe marginele foilor, însemnări de oamenĭ, de date, de fapte; și manuscriptul nostru are foarte multe și bogate însemnărĭ.

Le vom lua pe rînd filă cu filă.

Pe fila a 8-a din coala întăia (pag. 48), staŭ scrise niște însemnărĭ de cumpărătorul Chirilă.

„Acĭastă psaltire am cumpărat-o eu Chirilă într'un leŭ și îm (sic) dat Temiĭ (sic) să fie pomană părinților“.

Izvod de ce am dat banĭ leĭ să să știe.

16 banĭ întăiŭ sara la noĭ.

6 banĭ o oc(ă) vin la Crăngu

(6 banĭ) o oc(ă) vin la Costachi Cărăușu.

2 pot(ronicĭ) ce am maĭ datu.

12 banĭ maĭ dat dup(ă) cas(ă) Cozmeĭ.

19 banĭ tij. un pește.

16 banĭ tij. un pește.

14 banĭ tij. înc(ă) unŭ.

10 banĭ Toma

Socoteala aceasta a banilor arată cam în ce fel a cumpărat Chirilă Psaltirea; banĭ curațĭ 38; 3 peștĭ 49 banĭ, 2 ocă vin 12 banĭ și 2 potronicĭ a 6 banĭ potronicul fac 12 banĭ. Decĭ Chirilă a notat 111 banĭ; de 9 banĭ nu ne dă socoteală în ce fel s'a plătit cartea.

La pagina 82 jos, ultimul rînd stă scris: „Slav. Caftisma 12. m(o)l(i)tva Davida, 85. *Să s știe că aŭ scris aicea Apostol. Noev. 13.*

Iată o indicație precisă că acela care a scris Psaltirea e un *Apostol*, și că acel Apostol a scris în lunile de ĭarnă. Vom vedea cine e acest *Apostol.*

— La pag. 110 (coala 7-a fila 7-a retro) se găsește un criptograf: ївнωχбѱє Ѕχнаѱа фцаѱє аовωна нѹцє. Cerneala și mîna pare a fi tot acea a luĭ Chirilă, care a scris notițele de la pag 48, că a cumpărat psaltirea cu un leŭ plătit în vin, în pește și în potronicĭ.

Iar la pagina 111 se citește alt criptograf: єчичафнтаѳра ръттние сли фи мна а тъ нъсъстос, scris de aceĭași mînă și cu aceĭașĭ socoteală ca cel de maĭ sus.

— La pag. 119 (coala 8 fila 4 și 5) ce citește altă însemnare: „acĭastă psaltire iaste a Kirili | odor de la moșusăŭ de l.....).

Insemnarea aceasta ar sta în contrazicere cu cea de maĭ sus de la pagina 48 și cu alte de maĭ jos de la fața 143 (coala 9 fila 8, care sună: „acĭastă carte am cu(m)părato eŭ Chirila într'un leŭ prost“

Am putea împăca însă aceste 2 arătărĭ: „întăĭ că leul era prost, și în natură valora numaĭ 111 banĭ în loc de 120 cît prețuia leul noŭ; al doilea că moșuluĭ săŭ, fostul proprietar al Psaltireĭ, ĭ-a fost luat pește de 49 banĭ, vin de 12 banĭ și restul 50 banĭ peșin, prea puțin față cu așa odor de carte!

Insemnărĭ de condeiŭ vedem la pag. 157 (coala 10 fila 6). „cinstite dumneta“, ĭar la pagina 167, (coala 11 fila 4), după isprăvitul psalmuluĭ 150 şi înainte de a trece la Peasnele luĭ Moisi, rîndurile 13—15 citim deslușit asupra persoaneĭ scritoruluĭ:

„Слав. съвръшителю бꙋ сѧ | ѱалтир мсца феврь дї апостол ѿт текꙋч тръг.=Slavă; săvîrşiiŭ cu D-zeŭ această Psaltire in luna luĭ Februarie 14. Apostol din tărgul Tecucĭuluĭ“.

Iar pe marginea din dreapta a primuluĭ rînd din Peasna întăia a luĭ David: „Să căntăm la D. căcĭ (mare mărire să proslăvi)“ acelaşĭ verset în latineşte: *Cantemus dno glorioso enim.....*

Aceiaşĭ notare latinească se face şi la începutul peasneĭ a doua: „Ia aminte ceriu“=„*attendite coeli*“ (pagina 169).

Iar la pag. 167 scriitorul Apostol din Tecueĭ din ce motiv nu ştim a încheĭat scrierea cu rîndurĭ din ce în ce maĭ scurte cu versetul 51 din piasna a doua, a lasat 2 file albe şi apoĭ o altă mînă cu alt condeiŭ a continuat scrierea Psaltireĭ încă 2 coale adică 32 paginĭ, din care coala a 12 se păstrează întreagă, ĭar coala a 13 a fost ruptă toată, după ce s'aŭ desprins tartajiĭ cărţiĭ legate.

Pe fila albă (pagina 173) căcĭ paginile 175 şi 176 lipsesc —citim diferite notiţe; ca: „ѥєŭ popa Totofan (sic) ot Petreştь; să păpădie ego Aniţa i sin Flore=Eŭ popa Tofan din Peştreştĭ şi cu preuteasa luĭ Aniţa şi cu fiul (lor) Flore“.

Pe faţa 174 se copiază toată pagina 196 din Psaltirea tipărită în 7211 la Buzeŭ de Damaschin Episcopul. „In s(vă)nta şi marea Sîmbătă începem *Neporocĭni* pe glas. 5. cu Aliluia. pe treĭ statiĭ. la statii cia dintăĭŭ. la Blajeni. neporocĭni. pripeală:

Велича ємта животдавче хс. и с ради погребеннаго претерпѣвшаго и ѡживлающаго преславно мьртвиа.

altă pripial(*ă*).

Величаємта животдавче хе, и чтем, страсти твоа чстниа и всѧ славное славим погребеные твоа.

la a 2 statie la „рꙋца твоа“ pripial(ă).

Достоино есг величаемтѣ животдавче хе. врата адова сътерщаго и насилии диаволе разоршаго.

altă pripial(ă).

Достоино есть величаемтѣ животдавче хрсте [врата şters] на крсте рꙋце распростершаго и сакрꙋшившаго дьржавꙋ. вражиа пес глас г „призри намь“. Роди вси песнѫ погребение твоемꙋ приносим щедре. животе въ гробе положеле есихе. и аггаские воинства девлехисе славеще съхождение твое.

Copiatorul, care pare a fi moşul luĭ Chirilă, un popă la schitul Floreştĭ din Tutova, a scris această pagină din ediţia din 1705, căcĭ nu se găsesc pripelile din Sîmbăta cea mare în alte ediţiĭ de Psaltirĭ, şi a ţinut s'o aĭbă în manuscriptul

său. Urmează dar că atît moşul luĭ Chirilă cît şi Chirilă aŭ fost în posesiunea manuscriptuluĭ Psaltirei după 1703, cînd aŭ însemnat pentru sine mărimurile din Sîmbăta cea mare spre Paştĭ.

Deja Psaltirea era legată la un loc cu Evanghelia în 1709, căcĭ despre Chirilă, care a însemnat de 3 orĭ până acum că a cumpărat Psaltirea cu un leŭ prost, se maĭ repetă de un Vasile însemnarea şi la pagina 241 înainte: „acĭastă svăntă psaltire a cumpărat'o | Chiril într'un leŭ bătut de la un popă din | Floreştĭ ca să-ĭ fie pomană părinţilor | şi cuconilor luĭ, ĭar cine s'ar ispiti | să o ia să fie afurisitu de т şi ні (318) oteţ | şi de maica precista să fie blăstămat | văleat 7217 Martie în 15 zile | Vasile.

Slova din această notiţă nu samănă cu cea de la pagina 48 nicĭ cu cea de la pagina 174 copiată din Psaltirea din 1703 (faţa 196) ceĭa ce arată că scriitorul a fost altul.

Imbinînd arătările acestuĭ Chirilă urmează că popa din Floreştĭ îĭ era moş luĭ Chirilă, lucrul despre care nu ştie nimic Vasile, autorul notiţeĭ din 1709, şi că acel popă din Floreştĭ şi-a întregit pripelile, priimind apoĭ a vinde nepotuluĭ său Chirilă cu un leŭ vechiŭ manuscriptul acesta, de oare ce nepotul său îi dăduse peşte, vin şi ceva banĭ în mînă.

Cine este însă acel Apostol din Tecucĭ? pe cînd a trăit? şi ce rol a jucat el? Vom vedea în numărul viitor.

Gh. Ghibănescu

Inscripţiile M-rei Neamţu

133. *Traducere din slavoneşte de pe Evanghelia luĭ Evloghie.*

† „Cu bună voire Tatăluĭ—şi buna agiutorinţă Fiuluĭ şi săvîrşirea sfîntuluĭ Duh.

Cunoscătoriul inimilor şi prea bunul Dumnezeŭ, slava vecĭnică stăpînire şi ţiere acum şi în nesfîrşite veacurĭ, Amin. Acela ce de a începe şi a sfîrşi orĭ ce lucru bun ce întru dînsul să începe aŭ făcut şi aŭ ferecat această sfîntă Evanghelie Domnul Grigorie Ficşevici al treilea logofăt—şi aŭ dat-o la sfînta Mînăstire Neamţuluĭ unde este hramul Inălţarea Domnuluĭ şi Dumnezeuluĭ şi Mîntuitoruluĭ nostru Isus Hristos întru pomenirea sa. In zilele bine credincĭosuluĭ şi ĭubitoruluĭ de Hristos Ioan Alexandru voevod. Aŭ scris cel de pe urmă dintre păcătoşĭ Ieromonahul Evloghie în sfînta Mănăstire Putna. August 7 zile, an. 7068 (1555)".

Evloghie aŭ fost stareţ Mînăstireĭ Neamţu între aniĭ 1556—1560.

NB. In veşmîntăria Mînăstireĭ Neamţu este o evanghelie

—mare groasă—scrisă pe pergament (pele) şi legată în argint şi aur—după ştiinţa legătorilor vechĭ cu zale la rădăcină. Placele aŭ Invierea şi înălţarea domnuluĭ.

Pe faţa întăĭa jos—are aceste vorbe: „Această Evanghelie (Tetravanchel) saŭ făcut şi ferecat de Crigorie Fic;evicĭ al treilea logofăt 1555“—(7063). Pelea este bine lucrată; Caligrafie aleasă, florĭ şi colorit pre artistic lucrate—sfinţiĭ Evangheliştĭ—pe la începutul fie-căreĭ—Evengheliĭ—bine lucrat în desen şi colorit.

De pe această Evanghelie—saŭ copiat florĭ şi pentru Alteţa sa Regală—Principesa Maria a Românieĭ la 1902.... prin mine Narcis.

131. *Crucea ce mare de Vehop din Neamţu.*

† „Această cruce saŭ făcut de viţă Timuşască de argin„tariul Andreĭ Verbinschi cu cheltuĭala tot a aceleĭaşĭ stră„lucite viţe reposatu Filip Cazacu în Mănăstirea Moldo-Vlahieĭ. „sfitul Duh an. *1767* Fevruare 18.“ (Dragomirna).

NB. Cruce Deivehod mare, lungă de argint—aurită,—Piciorul jos are diametru $28^1/_2$ cent. Crucea cu piciorul eĭ este de 1 m. 835 mil.

Astfel de crucĭ de Vehod—sînt raritățĭ şi podoabe demne de văzut şi de admirat, şi ca artă de săpătură în lemn de tiparos, pătruns, fulguit, şi cu pietre şi ca artă şi ca argintărie. Inscripţia este slavonă—Malorosiană, aice am traduso pe romîneşte. Această cruce s'a făcut pentru sfînta Mănăstire Dragomirna cu hramul sfntul Duh. saŭ adus de sfinţia-sa părintele stareţul Paisie Velicicovschie de la stînta M-re Dragomirna la M-rea Secu la anul 1775. Cînd saŭ permutat, cu uceniciĭ săĭ la M-rea Secu—la luarea Bucovineĭ—(în an. 1774 Oct. 1, de Baronul Gavril de Spleny)—Iară la anul 1779. Stareţul Paisie Velĭcicovsche saŭ permutat la 14 August de la Secu la M-rea Neamţu, aŭ lăsat la Secu ĭgumen pe Slavian Dascalu şi Paisie cu parte din uceniciĭ luĭ saŭ permutat la M-rea Neamţu şi de atunce încoace aceste două mînăstirĭ Neamţu (cu schitul Ovidenia şi Pocrovu) şi M-rea Secu (cu schitul Sehăstria şi Sihla) aŭ rămas unite Neamţu cu Secul ca o singură casă, cu o singură administraţie dohovnicească—in persoana luĭ Paisie şi Flavios sub ordinile luĭ.

Crucea de Vehod adusă în M-rea Neamţu pecetlueşte unirea acestor două M-rĭ marĭ într'o singură casă şi o singură Lavră sivă chinovie. Cînd eŭ Narcis eram ierodiacon tînăr—duceam pe mînă această sfîntă cruce la Vehodul dela privi-

ghere, în biserica mare înaintea sfinteĭ Evangheliĭ prin mijlocul bisericiĭ.

Doamne! Doamne! ce mă maĭ fuduleam eŭ atunce. Iară acuma eŭ am îmbătrînit şi crucea aŭ rămas tot tînără.

135. *Candele marĭ cu fofeze la M-rea Neamţu.*

† Sînt două candele marĭ cu fofeze şi aŭ fie-care împrejur—alte şase candele maĭ micĭ—în chip de policandre—de argint pre bine lucrate. Pe cercul cel de sus împrejur—pe din lăuntru aŭ inscripţia următoare:

† „De Dimitrie Sturza logofăt şi soţia sa Eleana născută „Balş saŭ hărăzit această candelă sfinteĭ Mînăstiri Neamţu 1838 Iulie 29.

Această Candilă s'a pus una în dvera împărătească şi alta la sfînta masă, la sărbătorĭ marĭ este un mic policandru de candele.

Aŭ aceaşĭ inscripţie—continuîndu-se pe amîndouă,—aice am copiat numaĭ pe una—din ele.

136. *Căţuele de la M-rea Neamţu.*

† „Această cadelniţă (căţue) saŭ făcut de argint de sta„reţul Paisie Cazacom pentru Partenie la *1784* şi saŭ înoit de „Coşmam Ţeşnicov la 1836".

Căţuĭ bune de lux de argint aurit sus pe placa piciorului—deasupra este săpat chipul maĭceĭ Domnuluĭ în formă de gravură. (Căţuele sunt două părechĭ de căţuit clisiarhiĭ la sărbătorĭ marĭ)

Stareţul Paisie Cazacom—este un stareţ—Basarabian rudă cu Partenie de la M rea Neamţu.

137. *No. I. Gavriil* Traducere din slavoneşte de pe Evanghelia luĭ Uricon.

† „Saŭ scris această sfîntă Evanghelie sfinteĭ M-rĭ Neam„ţuluĭ de Gavriil monahul fiul luĭ *Uricov* în vremea egume„nicеĭ stareţuluĭ *Siluam.* Aŭ început la 6 Apriil şi aŭ sfîrşit la 3 Fevruare an. 6944 (1436)".

Gavriil aŭ fost Egumen M-riĭ Neamţu între aniĭ 1449—1452.

In veşmîntăria M-riĭ Neamţu este o Evanghelie mare, groasă scrisă pe pergament (pele) de monahul Gavril Uricov la anul 6944 (1446) ferecată cu argint şi aur—cu icoanele învierea şi inălţarea, este cel maĭ mare tetravanghel ce ne-a rămas nouă din vechime.

Arh. Narcis Creţulescu

TIPOGRAFIA H. GOLDNER, STRADA PRIMĂRIEI

Bibliografie

Alexandre A. C. Stourdza.—La Roumanie et les Roumains, leçon d'ouverture de cours libre autorisé en Sorbonne d'histoire et littérature roumaine. Paris, Ernest Leroux, Editeur, 1910. Prix: 2 francs.

E. Lovinescu.—Critice vol. II, Bucureştĭ 1910. Editura libr. Socec, 1 vol. 324 pag. Pr. 3 leĭ.

Gh. V. Botez-Gordon.—Petale (versurĭ), Tipografia Iliescu Iaşĭ, Preţul 1 leŭ.

Dr. Traian Bratu.—Creaţiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germanĭ, studiĭ de poetică, Iaşĭ 1909, un vol. de 154 pag., pr. 3 leĭ.

Gheorghe Panu.—Cercetărĭ asupra stăriĭ ţăranilor în veacurile trecute, vol. I, partea I, 320 pag., preţul 8 leĭ, Bucureştĭ, 1909. Institutul de arte grafice Eminescu.

In insemnata biblioteca Socec—Scriitorii Romîni—au apărut:

Dimitrie Cantemir.— Descrierea Moldoveĭ cu o notiţă introductivă, note explicative, un portret şi o hartă de *Miron Nicolescu*, No. 10 şi 11, număr dublu leĭ 1.90.

Poeziĭ populare din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 264 pag. No. 12—13, număr dublu, leĭ 1.90.

Basme din toate ţinuturile romîneştĭ. 1 vol. de 316 pag. No. 14—15, număr dublu, leĭ 1.90.

In institutul de arte grafice „Minerva" Bucureşti 1909, au aparut:

Arhiereul Sofronie Craioveanul.—Noul testament, 318 paginĭ, cu ilustraţiunĭ. Pr. 4 leĭ.

Ioan Bîrsanul.—Rapsodiĭ şi Balade, 185 pag. Pr. 1 l. 50 b.

Th. D. Speranţă.—Anecdote nouă, 311 pag. Pr. 1 l. 50 b.

O nouă publicaţie populară, foarte însemnată şi necesară a Institutului Minerva, sub numele „Biblioteca Teatrului Naţional", din care au apărut:

No. 1. *Wilhelm Meyer Förster.*—Heidelbergul de altă dată, piesă în 5 acte, trad. de Ovid Densuşianu. Preţul 40 b.

„ 2. *Emile Augier.*—Guérin Notarul comedie în 5 acte, trad. de A. Brătescu-Voineştĭ. Pr. 45 b.

„ 3. *Björnstjerne Björnson.* — Un faliment, piesă în 4 acte şi un tabloŭ, trad. de J. B. Hétrat. Pr. 45 b.

„ 4. *Al. G. Florescu.*—Sanda, piesă în 3 acte. Pr. 35 b.

„ 5. *N. Gogol.*—Revizorul, comedie în 5 acte, trad. de N. Dunăreanu. Pr. 45 b.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢEI ŞTIINŢIFICE şi LITERARE

Domniĭ abonaţĭ sunt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voĭască a plăti abonamentul la timp, de oare ce e singurul mijloc de existenţă al revisteĭ noastre, sau a plăti încasatoruluĭ nostru I. Georgescu, atît pe anul curent cît şi din urmă.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din ţară,—ne silesc a ruga cu insistenţă pe toţĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenţia să nu plătească sînt rugaţĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Administraţia

ABONAMENTUL:

Ediţia de lux, 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediţia de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ. Avem două colecţiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele şi revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Iaşĭ.—Tip. H. Goldner, str. Primărieĭ No. 17.

ANUL XXI. Maĭ şi Iunie 1910 No. 5 şi 6.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢII ŞTIINŢIFICE şi LITERARE DIN IAŞI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orĭce priveşte redacţia şi administraţia, a se adresa
d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iaşĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA, organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaşĭ

Membri şi colaboratorĭ în 1910

Preşedinte : **Teodor T. Burada**

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la şcoala Artelor Frumoase.
A. A. Bădărăŭ, Avocat f. profesor f. ministru de justiţie.
N. A. Bogdan, publicist, funcţionar la primăria de Iaşĭ.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte şi meseriĭ.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Creţulescu, f. stareţul mînăstireĭ Neamţ.
Dr. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboş, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor. publicist, membru corespondent al Academieĭ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiţie.
Valeriu Hulubeĭ, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Meleticiŭ, medicul şef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, diretor gimn. Ştefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciarului Focşanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iaşĭ.
V. Popovicĭ, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureştĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iaşĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director
Caton Teodorian, publicist, funcţionar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceuluĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franţa etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşĭ, Membru al Academieĭ.
N. Zaharia, publicist.

Secretar : A. D. Atanasiu

ARHIVA
ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE
DIN IAȘI

Anul XXI | No. 5 și 6. | Mai, Iunie 1910

FIZIOLOGIA

Ca știință, îndrumare și foloase.

Fiziologia, după Cl. Bernard adevăratul întemîetor al acesteĭ științı *„să ocupă cu studiul fenomenelor ce aŭ loc în corpul ființelor viĭ"*.

Și zic întemîetorul Fiziologieĭ, căcĭ toțĭ aceĭ cari aŭ lucrat sub povețele acestuĭ învățat francez, n'aŭ încetat a spune, că Cl. Bernard nu era un simplu fiziologist ci fiziologia însășĭ [1].

Această definiție dată științeĭ, atrage existența uneĭ substanțe deosebită, numită *vie* și implicit, a uneĭ energiĭ speciale: *viața*. Și așa și este.

Răsfoind însă trecutul gîndireĭ omenireĭ, precum și feliul de a gîndi astăzĭ, găsim pe de o parte, o tendință, în a considera *viața*, ca ceva în afară de materie, numindu-o *suflet* și toțĭ aceia sunt înmănunchiațĭ sub epitetul de *vitaliștĭ* și mulțĭ alțiĭ, cu tendința de a considera viața, ca o putere fizico-chimică, aproape în totul asămănătoare, și ca origine și ca manifestare, celor alte puterĭ fizico-chimice mecanice, studiate de științele respective: fiziea, chimia, mecanica. Aceștia sunt *materialiștiĭ*.

I. Loeb, profesor de fiziologie din Berkeley-California [2]) consideră fenomenele vitale ca niște reacțiunĭ chimice. Spune dînsul „ființele viĭ sunt niște mașinĭ chimice, pentru două „rezoane: pentru că *energia* trebuitoare funcțiuneĭ lor (adecă „a mașinelor) este dată de procesurĭ chimice, și pentru că „substanțele însușĭ ale mașineĭ, sunt rezultatul synthezelor „chimice".

Vitaliștiĭ și-aŭ avut epoca lor. Astăzĭ puținĭ maĭ sunt— dintre persoanele cu educația științifică—care maĭ cred în-

---

1) A. Dastre: Travaux originaux. Découvertes de Cl Bernard. La grande encyclopedie vol. 6 p. 364.

2) I. Loeb. La dynamique des phénomènes de la vie, Paris. 1908.

tr'un suflet. Şi totuşĭ, avem dovezĭ, că dintre ceĭ maĭ învăţaţĭ materialiştĭ în momentul cînd simţi aŭ că a sunat oara dispariţieĭ lor, din mijlocul omenireĭ, manifestaŭ acte, care contraziceaŭ credinţa profesată. Ba uniĭ, în cursul vieţiĭ lor, întrebaţĭ asupra sufletuluĭ—nu se opreaŭ a răspunde: „în Laborator nu există în, viaţa privată n'are nimene dreptul a se amesteca". Aceste spuse, a unor oamenĭ ca Pasteur şi alţiĭ, aŭ însemnătatea lor şi *educativă* şi *ştiinţifică*. Cine cunoaşte în toate detaliile sale, manifestările vieţeĭ şi maĭ ales în corpul omuluĭ, *manifestărĭ care aŭ atras o organizare aşa de complexă şi de armonioasă a corpuluĭ omuluĭ* şi al animalelor în genere, nu se va mira, de acel zdruncin al gîndireĭ acestor învăţaţĭ, cînd se aflaŭ în faţa problemeĭ: *există saŭ nu suflet*, deşi în viaţa lor întreagă, l'a negat fără însă a nega *viaţa*.

Şi tocmaĭ aicea vroesc să ajung: că printre Materialiştĭ sunt uniĭ—maĭ ales astăzĭ—care neagă şi să încearcă a dovedi, ne-existenţa *vieţeĭ*. Pentru aceştia, e o ruşine a să maĭ presupune o *viaţă* pe pămînt, o manifestare aşa zisă vitală în corpiĭ viĭ, şi spre deosebire, aruncă în faţa acelora ce o susţin, epitetul de *neo-vitaliştĭ*. Pentru dînşiĭ, toate manifestările aşa zise vitale, sunt nuanţe de ale manifestărilor puterilor fizico chimice mecanice, cunoscute în corpiĭ bruţĭ.

A. Giard, în prefaţa cărţiĭ citate a luĭ I. Loeb, lasă să se întrevadă, destul de limpede, că suntem departe de a să explica totul prin simpla mecanică, saŭ prin chimie cînd sunt în joc organizmele.

Ne spune (loc, cit. p. VIII) „a vroi să aplicăm strict sub-„stanţei viĭ, principiile ordinare ale mecaniceĭ actuale, nu e „oare o exageraţie a valoareĭ explicative a celor ce'n fond nu „sunt de cît o comparaţie şi o primă apropiere cu realitatea" şi maĭ departe (p. X): „un mare număr de observaţiunĭ pri-„vind dezvoltarea saŭ chiar fiziologia fiinţelor viĭ, demon-„strînd că aceste organizme manifestă în felul lor de a răspun-„de excitanţilor din mediŭ încunjurător, o elasticitate care sa-„mănă foarte puţin compatibilă cu ipoteza unuĭ mecanizm strîns „fixat şi foarte puţin asămănătoare cu acele ce cunoaştem în „maşinele construite de mîna omuluĭ".

Profesorul Laulanié, de la şcoala veterinară din Toulose le spune bine acestora, în tratatul săŭ de fiziologie [1]) *„că ase-„menea apropierĭ nu pot satisface de cît spiritele care aŭ maĭ „mult gust pentru unitate, de cît pentru* **evidenţă**". Şi aşa şi este.

După neo-materialiştĭ (trebue să le dăm şi lor un epitet) dacă nu există viaţă, nu există nicĭ substanţă vie. Să poate oare spune, că n'avem o asemenea substanţă? Si nu e vorba de om, ci de *protoplasma*, care a înjghebat ţăsuturile fie din corpul animalelor, fie din acel al vegetalelor. Avem protoplasmă vegetală şi protoplasmă animală şi manifestările acestor protoplasme, pe care le studiază Fiziologia (*animală* saŭ *vegetală*)

1) F. Laulanié. Eléments de Physiologie. Paris 1905 p. 2

sunt cu totul deosebite de manifestările din corpurile aşa numite brute. Zicînd manifestări, e vorba de *fenomenul*—şi să numesc:—*nutriţiune*, *reproducere*, atît la vegetale cît şi la animale şi de *relaţiune*, în maĭ mult, la fiinţele din urmă.

Şi ca să avem o noţiune maĭ precisă, asupra esenţeĭ acestor fenomene, care la un loc, constituesc *viaţa*, vom adăugi —după noĭ—că sunt datorite uneĭ *energiĭ* speciale, pe care o numim *viaţă*, nu in afară de materie, ci datorită *feluluĭ de a fi* al materieĭ în care se manifestă : *în materia organică*, de o composiţie şi o structură foarte complexă, şi precum sp : ex : *electricitatea* este o putere (energie) care să manifestă după atîtea modalităţĭ ce cunoaştem, tot astfel şi *viaţa* să manifestă după un mare număr de modalităţĭ, dîndu le numirĭ, fie generale, ca acele de *nutriţiune*, *relaţiune*, *reproducere*, fie speciale ca: *iritabilitate, simţire*, cînd e vorba de relaţiune; ca: *digestiune, absorbţiune, respiraţiune circulaţiune, execreţiune*, cînd e vorba de nutriţie. Şi precum în fizică studiem modalităţile manifestăreĭ electricităţiĭ, tot astfel în fiziologie studiem manifestările vieţeĭ. Definiţia luĭ Cl. Bernard este exactă.

Şi cînd zicem modalităţĭ de manifestare sp: ex: contractilitate, simţire, digestiune etc. etc. zicem atîtea fenomene, avînd drept cauză, *viaţa*, adecă sunt mînuite de energia ce numim viaţă şi cu efecte numeroase. Cînd le studiem, cautăm feliul şi ordinea în care să manifestă fie-care din aceste fenomene precum şi împrejurările contribuitoare la buna lor manifestare, deci stabilim legĭ. Tocmaĭ acele legĭ a căutat Cl. Bernard, şi dînsul este acela care a introdus în ştiinţă expresiunea de *determinism* şi *experimentaţie* Prin cea dintăĭ, vroia să spue, că odată stabilindu-să o lege, s'a *determinat* împrejurările în care un fenomen biologic dat, să îndeplineşte şi'n afară de care, nu maĭ poate avea loc şi căutînd împrejurările a *experimentat*. Şi ca experienţele să dea rezultate dorite, adecă să reuşască a ne da legile exacte după care *fenomenele vitale* (*fiziologice* zicem noĭ), ca să rupem cu cuvîntul de vital, care ne atrage ura materialiştilor)să manifestă, să impune *facerea ipotezelor*. Şi Cl. Bernard este tocmaĭ unul din aceĭ rarı învăţaţĭ, care a dat cîmp larg presupunerilor, ipotezelor şi pe baza cărora a stabilit acea serie de experienţe, care l'aŭ condus la atîtea şi atîtea rezultate precise. Teoria sa: *funcţia glycogenică a Maiuluĭ* este dovada cea maĭ puternică şi *de determinism fiziologic* şi de *rolul ipotezelor* în conducerea experimentelor. Şi aceiaşĭ metoadă şi aceiaşĭ perspecacitate o întîlnim în toate lucrările luĭ ; încît numaĭ din amintirea acestor fapte reesă cele spuse maĭ sus, că Cl. Bernard este însăşĭ fiziologia.

Cl. Bernard a avut mult de luptat cu metoada *statisticilor*, adecă a facereĭ mediilor, cînd rezultatele experienţelor să contraziceaŭ. Dînsul spunea, că fenomenele biologice (vitale) să îndeplinesc după legĭ determinate, ca şi fenomenele fizicochimice şi cînd sunt controverse, în rezultatele experienţelor făcute pentru a le găsi, experienţele sunt răle, căci s'a intro-

dus factorĭ străinĭ. O experiență dată, orĭ şi cine o va face, dacă se va pune în condițiunĭ absolut identice, va da în totdeauna acelaş rezultat. Faptul acesta, e baza fundamentală a fiziologieĭ.

Din cele ce urmează se vede că Fiziologia, ca ştiință, are metoadele sale de investigație şi temelia sa a fost pusă de către Cl. Bernard.

*
* *

Cîmpul fiziologieĭ. După cum s'a spus, sunt ființĭ vegetale şi ființĭ animale şi aceste din urmă să deosebesc de cele dintăĭ, prin fenomenele aşa numite de *relațiune*, adecă *mişcare* şi *simțire*, cînd animalele capătă cunoştințĭ de stările mediuluĭ în cari se aflu.

Materialiştiĭ care neagă *viața*, se anină tocmaĭ de relațiune, pe care o spunem că se manifestă numaĭ la animale, ca să o dovedească că există nu numaĭ la vegetale dar chiar şi la minerale. O bucată de pucioasă (exemplul este dat de către de Lanessan, în tratatul săŭ de zoologie. Paris 1882. Protozoare p. 21) ținută în mînă pîrîe; decĭ să mişcă (! ?), căcĭ pentru acest Naturalist, mişcarea uneĭ protoplasme, nu e de cît o dilatare, tocmaĭ ceia ce să întîmplă în bucata de pucioasă, pusă la căldura mîneĭ noastre. Cu asemenea logică, nu se maĭ discută.

Da, observăm mişcărĭ şi la vegetale, fie în unele organe, ca foliole şi frunzele Mimozelor, ca în petalele unor florĭ; fie în protoplasma unor celule, fie în protoplasma unor vegetale reduse la stare de cytodă (fără membrană), mişcărĭ însă care *diferă* în manifestare, de mişcările organelor corpuluĭ animal saŭ ale animalelor reduse la stare de *cytodă*. Mişcările celor dintăĭ se fac în totdeauna în acelaşĭ mod—mecanic—sub influența mediuluĭ, pe cînd mişcările celor din urmă animale, se fac, după voința animaluluĭ, deşi cuvîntul de *voință*, implică un act maĭ complicat, psychic după cum se spune. Şi un amib, *capătă cunoştință de stările mediuluĭ în care se mişcă* şi decĭ, se va mişca înainte dacă mediul îĭ este favorabil: se va opri dacă nu-ĭ este favorabil, pentru a reîncepe, încercînd oare-cum. Aceste nuanțărĭ nu le poate avea cine-va, de cît observînd *mult* şi *îndelungat*, animalele cele maĭ inferioare **Protozoarele**. Mişcarea animală nu e o simplă dilatare moleculară a corpuluĭ, care atrage după sine şi o schimbare a formeĭ corpuluĭ şi o mutare în spațiu, după cum susține Lanessan (loc. cit. p, 20). Şi tot aşa cu teoriile luĭ Quincke şi alțiĭ.

Şi cînd zicem că animalul capătă cunoştințĭ de stările de a fi ale mediuluĭ, zicem iarăşĭ ceva exact, căcĭ feliul de a se comporta protoplasma animală, în acele împrejurărĭ, ne loveşte aşa, încît în noĭ se deşteaptă noțiunea sus amintită. De Lanessan însă, spune (loc. cit. p. 22—24) că o bombiță de soc atrasă de o baghetă de steclă electrisată prin frecare , este un

fenomen identic cu o mişcare şi o sensibilitate a unuĭ protozoar, căcĭ se apropie de baghetă, fiind că-ĭ place şi apoĭ fuge, fiind că făcînd cunoştinţă cu bagheta, îĭ disp'ace. Cine are în ochiĭ săĭ, nuanţa mişcărilor unuĭ protozoar interior *Amib*--şi mişcarea bombiţeĭ de soc suspendată şi atrasă de o baghetă, nu va sta un moment la îndoială să spue, că este o diferenţă colosală şi că nu se încape nicĭ o asămănare.

Loeb însă spune că mişcările ce numim instinctive (loc. cit p. 9) sunt efectul unor mecanismurĭ ce rezultă esenţialminte din structura simetrică a corpuluĭ şi distribuţiea simetrică a excitabilităţiĭ la fiinţele viĭ". Şi dă un exemplu de mişcare instinctivă, aşezarea ouelor de cătră o muscă, pe o carne care va sluji de hrană larvelor ce vor eşi din acele ouă.

Dară cu aşezarea oulelor, alte insecte maĭ aduc adesa şi o *larvă* saŭ o *insectă*, pe care o otrăveşte, luptîndu-se. Acel act este şi el un *tropism*, adecă rezultatul structureĭ simetrice a corpuluĭ?

Cu aruncăturĭ de vorbe bombastice, nu se face fiziologie ci ştiinţă speculativă.

Şi apoĭ, pentru ce nu am admite, ceĭa ce este admis, adecă *mişcărĭ, simţirĭ*, decĭ fenomene ce aŭ loc numaĭ în corpul fiinţelor viĭ, maĭ ales că asemenea fiinţĭ, ajung la un moment cînd nu maĭ manifestă acele mişcărĭ, deşi există încă în mediul lor, momente cînd zicem că aŭ *murit*. Numaĭ faptul acesta că o *fiinţă dată*, ajunge la un moment dat în stare de fiinţă *moartă*, este o dovadă că avem în lumea noastră *fenomene vitale* şi să nu ne fie frică a le spune, după cum ar urma să ne fie, din spusele luĭ Lanessan şi alţiĭ ca dînsul. In adevăr spune (loc. cit. p. 24) „noĭ nu ştim multe lucrurĭ, însă „cunoaştem destule, pentru a nu ne lăsa tîrîţĭ a considera ca „adevărurĭ opiniile închegate de ignoranţa părinţilor noştri „saŭ a noastră".

Vorba luĭ Laulanié, „spirit cu gust pentru unitate şi nu pentru adevăr".

Revenind la studiul Fiziologieĭ, urmează ca să avem două speciĭ: una *vegetală* şi o alta *animală* şi că în fie care din ele urmărind fenomenele ce aŭ loc în substanţa organică respectivă: *protoplasma vegetală, protoplasma animală*, zicem că facem un studiu general: *fiziologia generală.*

Protoplasma animală—de dînsa ocupîndu-ne, a închegat regnul animal, avînd *corpul* cu numeroase aspecturĭ, corp alcătuit din unul saŭ maĭ multe organe şi fie-care din aceste organe, alcătuit din unul saŭ maĭ multe ţesuturĭ. Şi *corpul* şi *organele* şi *ţăsuturile* aŭ proprietăţĭ şi rolurĭ, în cît studiul acestora, e special: *fiziologia specială*. Ea cuprinde dară: fiziologia ţăsuturilor, fiziologia organelor, fiziologia corpuluĭ animal.

Urmează din cele spuse, că studiul Fiziologieĭ, poate fi îmbrăţoşat în maĭ multe felurĭ, S'a luat însă o normă, pe care o urmăresc aproape toţĭ Fizlologiştiĭ, normă găsită ca maĭ nimerită, pentru ca din punct de vedere didactic, să fie

maĭ la îndămîna învăţămîntuluĭ. Cu toate acestea şi cînd e vorba de terenul didactic nu toţĭ fiziologişliĭ înţăleg în acelaş mod fiziologia specială.

S'a zis că Fiziologia studiază fenomenele care aŭ loc în corpul fiiinţilor viĭ şi aceste corpurĭ fiind alcătuite din organe şi ţăsuturĭ, urmează că organele şi ţăsuturile contribuesc la îndeplinirea acelor fenomene ; contribuind, fiecare aŭ un rol aşa că Fiziologia are de studiat, în primul loc rolurîle şi apoĭ fenomenele.

Şi fenomenele generale s'aŭ amintit maĭ sus: *relaţiunea*, *nutriţiunea* şi *reproducerea*. Fie care din ele sunt rezultatul funcţiuneĭ unor seriĭ de organe şi ţăsuturĭ şi anume:

Relaţiunea, rezultatul funcţionăreĭ aparatuluĭ locomotor şi de inervaţie.

Nutriţia, rezultatul funcţionăreĭ aparatelor de digestie, respiraţie, circulaţie şi excreţie (urinar).

Reproducerea, rezultatul funcţionăreĭ aparatuluĭ genital.

După cum se vede, aproape fie care fenomen este rezultatul funcţionăreĭ, nu a unui număr oare-care de organe, ci a unuĭ număr oare care de aparate, căcĭ sp. ex.: *aparatul locomotor* singur, cuprinde sisteme de organe: *osos*, *articular*, *muscular*, *tegumentar*, iar pentru nutriţie avem 4 aparate, fie care compus din sisteme ca sp. ex.: cel circulator, avînd: sistemul cardiac, arteriel, vînos, capilar, limfatic, şi al ghindurilor vasculare. Şi aşa şi cu celelalte aparate.

Trebue să maĭ amintim, că sus numitele treĭ fenomeue sunt în strînsă legătură unele cu altele şi că din conlucrarea lor, rezultă pe de o parte *viaţa*, şi pe de alta, să propagă acea viaţă în spaţiu şi-n timp. Fiind vorba de a le studia, nu este indiferent cu care fenomen să începem.

Animalele există în mediĭ şi se manifestă, decĭ cu existenţa lor trebue să ne ocupăm în primul loc: cu *relaţiunea*; apoĭ vine rîndul studiuluĭ, cum se mănţin — *trăesc* — decĭ al *nutritiţiuneĭ* şi numaĭ în cele din urmă, cum se propagă *reproducerea.*

Şi trecînd la studiul fiecăruĭ din cele 3 fenomene generale, suntem ĭară şĭ nevoiţĭ, a studia în primul loc, funcţia aparatelor, începind cu a organelor componente şi numaĭ în urmă cu rezultatul funcţionăreĭ acestora. Aşa sp. ex.: vroind a analiza relaţiunea, ne ocupăm întăĭ de locomoţiune şi de inervaţie şi începînd cu locomoţia, începem ĭarăşi maĭ întăĭ cu studiul funeţiuneĭ sistemuluĭ osos, apoĭ al aceluĭ articular, muscular şi tegumentar şi numaĭ apoĭ cu locomoţia propriu zis. Şi aşa şi cu celelalte aparate.

Aceasta e calea de urmat în studiul Fiziolcgieĭdin punct de vedere didactic şi raţional, avînd în vedere şi împrejurările contribuitoare la organizarea regnuluĭ animal.

O schiţare maĭ detaliată a ramurilor de învăţămînt, cu-

prinse de studiul Fiziologieĭ şi în ordinea urmată de noĭ, să găsăşte în următorul tablou :

FIZIOLOGIA

- I *Specială*
  - A. *Aparatelor vieţeĭ individuale*
    - 1⁰ de relaţiune (vieţeĭ animale)
      - a. Ap. locomotor
        - *a.* Sistemul osos (fiziologia oaselor).
        - *b.* Sistemul articular (articulaţiele).
        - *c.* Sistemul muscular
          - Fiziologia ţăsutuluĭ
          - Funcţia muşchilor
        - *d.* Sistemul tegumentar.
      - b. Ap. inervator
        - *a.* Ţăsutul nervos.
        - *b.* Sist. nervos
          - 1⁰ Centre
            - a. Măduva spinăreĭ
            - b. Encefalul
          - 2⁰ Nervi
            - a. Cranienĭ
            - b. Rachidienĭ
            - c. Sympaticĭ
    - 2⁰ de nutriţiune (vieţeĭ vegetative)
      - a. Ap. Digestiv. Digestiunea.
      - b. Ap. Respirator. Respiraţia.
      - c. Ap. Circulator. Circulaţia.
      - d. Ap. Excretor. Excreţia. (funcţie renală).
  - B. *Aparatuluĭ de generaţie*
    - 1⁰ Organele genitale
      - Funcţia organelor genitale.
      - Fecundaţia.
    - 2⁰ Anexe.
      - Lactaţia.
- II *Generală*
  - A. Relaţiunea
    - 1⁰ Locomoţia
      - a. Mecanica animală
      - b. Felurile de locomoţiunĭ
    - 2⁰ Inervaţia.
  - B. Nutriţiunea
    - 1⁰ Depozitele alimentare.
    - 2⁰ Asimilaţia şi desasimilaţia.
    - 3⁰ Caloıificaţia ; producere de lumină, electricitate.
    - 4⁰ Secreţiunele.
  - D. Reproducerea
    - Embriologia
      - Ontogenia
      - Filogenia
  - D. Traiul
    - 1⁰ Mediele
    - 2⁰ Manifestările vieţeĭ
      - individualitatea
      - evolutilitate
      - iritabilitate
    - 8⁰ Moartea

* *
*

Ajutoarele fiziologieĭ. Analizînd feuomenele fiziologice, adecă *relaţiunea*, *nutriţiunea* şi *reproducerea*, găsim că cu toatele sunt întovărăşite de numeroase fenomene fizice, chimice şi mecanice şi totul condus de energia ce am numit *viaţă*. Aşa sp. ex.: în timpul mestecăreĭ alimentelor în gură—act mecanic—curge o cătime de bale care se amestecă cu alimentele sfaramate, curgerea fiind un act mecanic, iar producerea (secreţiunea) balelor un act fiziologic, pe care îl putem analiza maĭ de aproape, găsind că în acele momente, unele celule a unor anumite organe: *ghindurĭ salivare*, se topesc şi se amestec cu apa şi sărurile, care s'aŭ strecurat în cavitatea organuluĭ, din plasma sîngeluĭ înconjurător, şi acel amestec— balele (saliva)—se bucură de proprietăţĭ cu totul speciale. Topirea saŭ maĭ bine distrugerea acelor celule, nu este un act pur fizic şi proprietăţile speciale ce are lichidul născut din amestecul amintit, nu sunt rezultatul unuĭ simplu act chimic, ci sunt rezultatul activităţeĭ speciale ale tuturor elementelor din acel organ (ghindură), activitate vitală. Şi acea activitate o maĭ găsim subordonată unuĭ stimulus care-ĭ vine de la sistemul nervos, o altă activitate vitală

Prin urmare, fiziologia, se slujeşte neîncetat de legile stabilite de fizică, chimie şi mecanică. Maĭ are ajutor şi de la *anatomie*, şi chiar nu se poate fiziologie, fără a cunoaşte cu desăvîrşire, toată anatomia, atît umană cît şi a tuturor tipurilor de organizare animală.

Berzelius în 1835 [1]), a întrodus în chimie, numirea de substanţe catalytice şi de o putere catalytică şi de un fenomen catalysă (de la καταλύειν =a disolvi); pentru a caracteriza fenomenul ce se observă, cînd uniĭ corpi nu se combin saŭ nu se descompun, de cît în faţa unuĭ alt corp, care nu ĭea parte directă nicĭ la acea combinaţie, nicĭ la acea descompunere. De asemenea corpĭ găsim maĭ cu seamă în corpul fiinţilor viĭ şi poartă numirea generală de *fermenţĭ*. In urma descoperirelor luĭ Pasteur, s'a ajuns de către chimiştiĭ biologĭ şi fiziologiştĭ a se lămuri o serie întreagă de sinteze şi descompunerĭ care aŭ loc în organismele viĭ.

Sunt persoane care cred, că dacă fenomenele catalytice ne dă atîtea deslușirĭ şi speranţe, *viaţa* nu ar fi de cît o modalitate de a energieĭ numită catalytică. Se greşeşte Să nu se uite că în organism se nasc aseminea substanţe catalytice, fără de care sintezele şi descompunerele ce studiăm, analizăm, experimentăm, nu ar putea avea loc. Asemenea substanţe—ca *lipaza*, *ptyalina*, *pepsina*, *kinaza* etc., se nasc numaĭ în substanţa vie şi nicĭ odată în substanţa moartă. Iată dară rezultatul activităţiĭ vieţiĭ—*energieĭ fiziologice*, după cum o numim—în cît fiziologiĭ, biologiĭ, care cred că se reduc la o simplă *chimie*, absolut toate fenomenele din corpiĭ viĭ, după cum s'a

1). Berzelius. Jahresbericht. 1835 Vol. XV, p. 237.

spus, se înşală. Maĭ lămurit, trebue să zicem că tot reacţiunĭ chimice sunt şi organizarea substanţelor catalytice, numaĭ sub puterea energieĭ fiziologice—*viaţa*. Nu se poate concepe ceva anti-chimic, anti-fizic saŭ anti-mecanic, dar maĭ există ceva : *fizio ogic*.

J. Loeb are dreptate cînd spune (loc. cit. p. 391) că „este si„gur că nimene pînă astăzĭ n'a observat, în sensul absolut al cu„vîntaluĭ, transformarea uneĭ substanţe moarte în una vie. Şi că „nu se va putea considera problema uneĭ asemenea transformărĭ, ca rezolvită de cît atuncea cînd substanţa vie care se va căpăta „în chip experimental, va avea facultatea de a se desvolta, „creşte şi reproduce. Nu va fi destul a se capata sintetic al„bumină; precum nu este destul să facĭ să apară în gelatină „saŭ într'un coloïd oare-care, structurĭ avînd o asămănare mor„fologică de *coccus*, de *bacteriĭ* saŭ de alte organisme. Caracte„rul esenţial pe care, un amestec de substanţe trebuĭe să poseadă, ca să fie considerat ca *viŭ* (decí este substanţa vie), să „aibă puterea automatică de conservaţie, creştere şi reprodu„cere; forma exterioară este secundară".

Tocmaĭ cele ce susţinem şi noĭ şi propoveduim de atîta vreme.

* *
*

Foloasele fiziologieĭ. La prima ochire s'ar părea, că această ştiinţă nu ar avea de cît un scop pur ştiinţific, filosofic, căutînd a cunoaşte secretele vieţeĭ şi nicĭ un alt rol social, binefăcător omenireĭ.

In realtitate însă, *ea*—putem spune—e *baza fundamentală a organizăreĭ sociale* şi că progresele numeroase ale societăţiĭ sunt consecinţe de ale înaintăreĭ studiuluĭ fiziologieĭ. In adevăr igiena, medicina şi zootechnia, dacă aŭ temeĭnicie, şi-o datoresc Fiziologieĭ. Şi de astă dată, tot Cl. Bernard este acela care a dat avîntul. Dînsul spunea că fiziologia este baza mediciney, căcĭ căutind şi lămurind fenomenele vitale normale, se determină *fiziologia sănătăţeĭ* şi prin urmare căutînd fenomenele anormale, se determină *fiziologia pathologică* şi apoĭ căutînd readucerea la starea normală, se pune temelia terapeuticeĭ—*fiziologia terapeutică*. Procedînd ast-fel, Cl. Bernard întemeĭă *medicina experimentală*, care astăzĭ a ajuns aşa de departe.

Combaterea filoxereĭ sp. ex.: nu este rezultatul unuĭ studiu fiziologic, căutîndu-e traiul aceleĭ insecte, experimentîndu-se. Combaterea epizotielor, nu e acelaş lucru ?

Higiena şcolară, cînd avem in vedere şi *intelectul* şi *fizicul copiilor*, nu se razimă absolut pe studiĭ de fiziologie? Vederea şi asigurarea eĭ sp. ex.: depinde de rezultatele dobîndite experimentîndu-se asupra ochilor, punîndu-ĭ in condiţiunĭ deosebite. Şi aşa cu celelalte probleme, fără a maĭ insista.

Şi dacă aşa sunt lucrurile, se vede, cîtă nevoe are o so-

cietate, pentru ca în educaţia intelectuală a cetăţenilor eĭ, *fiziologia* să aibă şi întăetate şi universalitate. Ştiinţa aceasta trebue să fie studiată de toţĭ, fie pentru binele lor, fie pentru a conlucra cu precizie la binele obştesc, îmbrăţişînd orĭ şi care ramură de activitate.

O Universitate, care ţine la prestigiul eĭ, are datoria să-şĭ deie toate silinţele, ca *Fiziologiea* să ocupe locul de onoare, ca institut de înaltă cultură.

In Iaşĭ, după o muncă de 30 anĭ, ce se împlinesc în Octombrie a. c., putem spune—fără greş—că *Institutul de fiziologie animală*, este întemeiat pe baze sănătoase şi că se pot întreprinde aproape orĭ ce fel de experimente.

Dr. Leon C. Cosmovicĭ
Profesor de fiziologie animală.

LA TEKIR-GHIOL şi LA MAMAIA

— *Amintirĭ de călătorie* —

Intrebînd pe medicul meŭ curant, la ce băĭ aş face maĭ bine să mă duc, spre a'mĭ drege beteşugurile capatate în cursul vremeĭ şi a tuturor ocupaţiilor mele trecute şi actuale,—după o examinare amănunţită şi conştiincioasă, bunul Esculap îmĭ spuse următoarele :

— Dacă aĭ banĭ mulţĭ de cheltuit, aĭ face bine s'o ieĭ razna întâĭ pînă la Ostenda ; după vre-o cîteva zile de băĭ de Ocean, poţĭ trece la Vichy, unde să nu zăboveştĭ mult, spre a pleca repede la Vitel, orĭ la Aix-les Bains. Acolo veĭ putea face o mică siestă, după care, trecînd şi vizitînd Karlsbadul, te veĭ opri niţel la Baden-Baden, apoĭ la Lucaczbad, la Lipik saŭ la Tusznad; veĭ reîntra în ţară însă numaĭ cînd nu veĭ maĭ rămînea cu alte parale în pungă de cît atîta cît să poţĭ plăti drumul pînă acasă. Cu această cură serioasă, îţĭ veĭ recapata negreşit sănătatea şi dispoziţia pierdută; şi dacă nu o veĭ putea recăpăta pe deplin, veĭ urma o cură diferentă în vara viitoare.

— *Mersi Doctore !* eştĭ prea bun ; dar aĭ fi şi maĭ perfect, dacă mi-aĭ împrumuta şi capitalul necesar pentru executarea acesteĭ reţete *mirobolante*.

Şi fiind că nu căzurăm la înţelegere asupra acesteĭ din urmă chestiunĭ, mă hotărîi să fac o altă cură, potrivită cu punga şi timpul de care puteam dispune.

Inţelegeţĭ şi D-voastră că Esculapul ş'a rîs de mine ; că mi-a spus verde că n'am nevoe de o cură specială la anumite băĭ, şi că dacă am parale de asvîrlit, să bat lumea în lung şi

în lat, ca să-mĭ pot cîrpi beteşugurile maĭ mult sufleteştĭ de cît trupeştĭ. Imĭ prescriseĭ dar eŭ singur reţeta: o escursiune în ţară, de o lună maximum, cu vizitarea a cîtorva localităţĭ, unde aş putea să mă odihnesc şi reîntremez, trupeşte şi sufleteşte, ostenindu-mĭ mădulările moleşite prin meseria mea zilnică de biurocrat, să-mĭ maĭ vîntur imaginaţia privind o lume nouă, cu moravurĭ şi peisaje schimbate, şi să mă răcoresc în zilele călduroase ale luĭ Cuptor, spălîndu mă, împroşcîndu-mă şi îngurgitînd tot felul de ape, maĭ mult saŭ maĭ puţin recĭ saŭ calde, maĭ mult saŭ mai puţin mineralizate saŭ... alcoolizate.

Ajuns dar acum în Constanţa, după ce trecusem prin Brăila, Galaţĭ şi Sulina, descinseĭ din marele vapor *Bosnia*, aşezîndu-mĭ apoĭ bagajele la un hotel aşa zis *Central*, dar care e aproape de gară, situată la o margine a oraşuluĭ. De pe fereasta odăiĭ mele zăresc un şir de omnibuzurĭ, pe carĭ staŭ tăbliţe atîrnate cu inscripţia: *Tekir-Ghiol.*

Constanţa o maĭ văzusem de vre-o cîte-va orĭ. Tekir-Ghiolul încă nu; în 15 minute fuĭ aşezat în omnibus, cincĭ persoane pe o bancă făcută pentru treĭ, plus vre-o doĭ copiĭ in picioare, carĭ mi se vîraŭ în braţe, şi-şi introduceaŭ mîinele pînă şi prin buzunarele mele.

Zurgalăiĭ de la caĭ ne răsună în creerĭ, colbul se rîdică în formă de nourĭ şi ne umple ochiĭ, nasul şi urechile; hopurile nenumărate ne zdruncină măruntaiele,—şi timp de două ceasurĭ aproape simţim un admirabil supliciu, pe care ni l'am prescris cu cea maĭ absolută bunăvoinţă şi cu cel maĭ liber consimţimînt. Deoparte şi dealta nu vedem de cît cîmpiĭ dogorîte de soare, lanurĭ aproape sterpe, unde şi unde cîte o căsuţă saŭ cîte-va animale păscînd; nişte căruţĭ micĭ tătăreştĭ, trecînd în goana cailor, adaug la colbul înăduşitor, iar vre o 4—5 automobile ce ne întrec in mers, buhăind ca nişte taurĭ turbaţĭ, ne complectează plăcerea de a călători spre Tekir-Ghiol, într'un tunel de glod sadea pulverizat.

După o mică staţie înaintea unor crîşme şi bragageriĭ, omnibusul se opreşte într'un cîmp plin de gunoae; toţĭ ne dăm gios; am ajuns la Tekîr Ghiol. Dar încotro s'o apucăm? Se zăresc maĭ departe nişte căsuţĭ maĭ prezentabile. Intreb pe unul ce părea mai familiarîzat cu localitatea, de ce s'a oprit omnibusul aicĭ şi nu între case?

— Ca să tragă toată lumea la birtul ăsta din stînga...

— Un birt?

— Da, iatăl colo!

Mă uit, şi într'adevăr, zăresc o gaşcă de scîndurĭ vechĭ, cu maĭ multe coteţe prin prejur, şi deasupra acoperemîntuluĭ o tablă pe care stă scrisă firma respectivuluĭ *Restaurant!*

— El dă remiză antreprenoruluĭ omnibuzurilor, ca să le oprească totdeauna înaintea birtuluĭ săŭ, îmĭ adaugă Domnul la care mă adresasem...

Pricepuĭ ingeniositatea spirituluĭ comercial, şi fără a mă opri aicĭ, porniĭ spre aglomeraţia de case, ce se întitulează satul Tekir-Ghiol.

Aspectul uneĭ mahalale sărăcăcioase mi se înfăţişază înaintea ochilor; case aruncate în toate direcţiile, făcute în grabă şi pospăite cum a daĭ Dumnezeŭ, ogrăzĭ goale şi pline numaĭ de colb saŭ gunoae; unde şi unde cîte o ţîră de verdeaţă saŭ cîţĭ-va copacĭ chirciţĭ,—lipsă complectă de şoşele pietruite, de trotuare, felinare, saŭ orĭ-ce îngrijire edilică,—cîteva crîşme şi cafenele ordinare ce se întitulează *Hotelurĭ*, *Confeteriĭ*, *Restauranturĭ*, etc., ĭată tot ce cuprinde satul Tekir-Ghiol.

La stînga lacul se desfăşoară în toată întinderea sa austeră, înaintea ochilor noştri; malurile rîpoase şi pline de tot felul de buruenĭ proprie terenurilor sarate, apa verzuĭe şi groasă, ce la razele soareluĭ produce un aspect de argint murdărit, cîteva gherete de scîndurĭ negeluite, aşezate lîngă o costişă a maluluĭ, o punte mică ce înaintează de vre-o zece metri în apă, servind sacagiilor spre a lua apă maĭ de la adînc, ĭată tot ce se poate vedea poetic şi demn de admiraţie de pe podişul satuluĭ Tekir-Ghiol, spre partea vestituluĭ lac.

— Acesta e lacul făcător de minunĭ? întreb pe un alt Domn ce pare că stă în localitate.

— Da, Domnul meŭ, îmĭ respunde acesta, în deplină cunoştinţă de cauză.

— Şi unde se fac băile?

— Băile recĭ, colea, în poeţile ce le vezĭ; băile calde însă, pe la locuinţele fie căruia. Dar cine are banĭ maĭ mulţĭ de cheltuit să meargă colo, hăt colo, unde se zăreşte curtea cea mare; acolo sunt hotelurile noĭ, *Movilă*, *Popovicĭ*, *Sanatoriile* etc.; sunt instalaţiĭ maĭ bune, maĭ moderne. Pentru noĭ ceştia ce trăim cu dietă din budget, saŭ din comerţurĭ orĭ industriĭ modeste, nu ne e îngăduit să stăm pe acolo.

— Costă scump dar acolo!

— Nu prea scump, dar fără 20—30 leĭ de persoană una cu alta, nu scapĭ pe zi; şi dacă eştĭ ca mine, cu femee şi copiĭ,—înţelegĭ D-ta că budgetul nostru se află în primejdie mare.

— Şi aicĭ în sat e maĭ eftin?

— Ce-ĭ drept; aicĭ e maĭ eftin; cu 6 pînă la 700 leĭ pe lună scapĭ cu familia; în schimb însă dormim prost, stăm ziua în praf, în căldură tropicală, şi mîncăm de multe orĭ ceia ce nu ne e pofta de loc să mîncăm.

Tot vorbind astfel, mă treziĭ lîngă aşa zisele cabine ale Domnilor, unde mi se înfăţişă, înainte de a intra în ele, o aglomeraţie de vre-o 30 persoane, carĭ mişunaŭ în costumele luĭ Adam, cu diferenţa că sămănaŭ maĭ mult a negri din mijlocul Africeĭ equatoriale, de cît a europenĭ; fie-care însă avea pe cap cîte-o pălărie de pae; vre-o treĭ făceaŭ excepţie, căcĭ îşĭ acoperise partea cea maĭ nobilă a corpuluĭ lor cu chipie de Maiorĭ şi Căpitanĭ.

Făcuĭ şi eŭ ca toţĭ, după ce plătiĭ 30 banĭ, dreptul de cabină; mă desbrăcaĭ; un băet mă unse peste tot cu nămolul scos din lac; mă transformaĭ pentru întăĭa dată în viaţa mea în *negru*. Incepuĭ să mă prăjesc la soare, după cum mi se recomandă, pînă să se usuce nămolul pe mine, lucru de vre-un sfert de ceas. Apoĭ înaintaĭ cu precauţie în lac.

E o apă groasă, puţin străvezie, în care pare că nu trăeşte altă vietate de cît o pozderie de viermişorĭ micĭ, ce seamăn şi a puĭ de peştĭ şi a vegetale. Cîţĭ-va stropĭ ce-mĭ sar în gură, mă fac să gust fără de voe apa; o salamură nu tocmaĭ greţoasă. Ne fleoşcăim o bună jumătate de ceas în această apă căldicică, pînă să se ia nămolul de pe noĭ. Redevenind apoĭ albĭ, ca maĭ înainte, ne îmbrăcăm hainele şi pornim spre sat. In drumul nostru trecem pe lîngă *Cabinele Damelor*.

Aicĭ, acelaş spectacol caraghioz se poate privi de la o mică distanţă ca şi la cabinele Domnilor; în locul rochiilor *Directoire* sau a corsetelor *Droit-devant*, a botinelor *Louis XV*, sau a pălăriilor harabale, de ultima creaţiune, zărim respectabilele Doamne şi Domnişoare ce fac cura de Tekir-Ghiol în costumele strămoaşeĭ noastre Eva, avînd toate tenul Impărăteseĭ Menelik.

— Ce bine le şade în drăcuşorĭ goĭ! exclamă un cunoscut de alăturĭ cu mine?

— Şi nu se jenează de loc, drăguţele lor! ia'n priveşte ce talie! ce sîn... la cea dinainte...

Un rîs colosal sbucneşte însă deodată din piepturile noastre, cam fără de voe, văzînd cum apare din una din cabine o respectabilă matroană, a căreĭ importante musculaturĭ ne prezintă aspectul unuĭ imens oval...

Dar ne oprim aicĭ cu descrierea şugubeţelor apariţiĭ de la cabinele Doamnelor. Am atinge poate prea mult susceptibilele pudorĭ ale cetitorilor noştri.

După un dejun suculent făcut sub un salcîm de la cel maĭ prima restaurant din sat, un prieten mă invită să vzităm băile Movilă; dar omnibusul e plin şi colbul ce se rîdică e maĭ mare decît orĭ cînd.

— Ce am putea vedea la Băile Movilă? îl întreb pe prieten.

— O instalaţie perfectă, un hotel frumos construit; vîzitatorĭ *selecţĭ*; serviciŭ prompt şi...

—Şi preţ moderat?

— Eĭ aş, fugĭ încolo!

Renunţăĭ; şi după o rătăcire de vre-o două oare printre căsuţele din sat, între care întîlnesc vre o doĭ treĭ cunoscuţĭ, profit de cel întăĭ omnibus ce pleacă spre Constanţa şi grămădindu-mă în el, mă scobor peste alte două ceasurĭ în faţa găreĭ Constanţeĭ, de unde reîntru imediat, grăbit şi prăfuit, la Hotelul meŭ Central.

Aicĭ mulţumesc luĭ Dumnezeŭ, şi Doctoruluĭ meŭ curant,

că nu mi-a recomandat o serie respectabilă de băĭ miraculoase la Tekir Ghiol.

* * *

După un somn aproape de 10 ceasurĭ, a doua zi mă scoborîĭ în centrul Constanţeĭ. Piaţa Ovidiŭ şi străzile vechĭ ce le cunoşteam de vro 12 anĭ, n'aŭ suferit în acest interval mare schimbare. E drept că un număr respectabil de clădirĭ noĭ aŭ înlocuit multe altele vechĭ; dar aceasta nu va să zică o prefacere aşa după cum le place unora să anunţe pe sama Constanţeĭ. Ceea ce a ridicat valoarea acesteĭ localităţĭ, sînt lucrările din Port, Docurile încă în construcţie, şi noua suburbie înfiinţată pe platoŭ, dincolo de gară. E un tîrguşor model apoape; dar cea maĭ mare parte de clădirĭ sunt modeste şi făcute cu multă economie. O biserică zidită de curînd aicĭ, frumuşică ca stil, e încă nedată serviciuluĭ religios; o grădină publică, cu copacĭ tinerĭ de tot şi cu alee colboase, e departe de a aduce recreaţia necesară Constănţenilor; cîte-va case în formă de vile drăguţe, înveselesc din cînd în cînd ochiul scrutător al străinuluĭ ce se primblă pe aicĭ. Comerţul, esercitat de tot felul de negustorĭ veniţĭ de prin toate vînturile lumeĭ, e cît se poate de viŭ.

Atracţiunea principală pentru mine fu, de astă dată, să merg cît maĭ curînd *la Mamaia*...

Această Mamaĭe drăgălaşă, însă, pentru ca s'o putem vizita, trebuĭe să luăm trenul special care duce la reşedinţa D-sale. Ne suim dar în tren; şi un bun sfert de ceas, dacă nu maĭ mult, după ce ne oprim la vr'o patru halte aşezate dealungul oraşuluĭ, mergem dogorîţĭ răŭ de căldura luĭ Iuliŭ, şi ajungem pe o cîmpie întinsă, care se mărgineşte pe de o parte cu malul Măreĭ Negre, pe de alta cu un fel de deşert Saharian. Aicĭ se află stabilită... Mamaia. In afară de bastimentul băilor, nu se zăreşte în apropiere macar un bordeĭ o menesc. un copăcel or un brusture, Dune largĭ de năsip învăluesc în multe locurĭ chiar şinele drumuluĭ de fer.

Intrăm în bastiment saŭ stabiliment, cum veţĭ voi să-ĭ ziceţĭ, care serveşte în acelaşĭ timp şi de gară. Un bufet larg, dar cam pustiŭ de lucrurĭ de consumaţie, De aicĭ, eşind pe o terasă, se întind două braţe în formă de şferturĭ de cerc, ce serveaŭ de coridor, spre a ajunge la cabinele băilor, carĭ sunt apoĭ aşezate în linie dreaptă, făcînd front măreĭ, la dreapta pentru sexul slab, la stînga pentru cel tare.

In cîteva minute ne desfacem de toate bulendrele ce ne ascund corpul, şi îmbrăcînd tricoul ce ni'l serveşte Administraţia băilor, ne scoborîm pe o scară largă drept în vadul Măreĭ.

Ca un enorm sul de pînză apa străvezie a Măreĭ se desfăşură repede sub picioarele noastre, şi trece în valurĭ din ce în ce maĭ înalte, până se sparge în clocote şi stropĭ de desuptul

cabinelor de băĭ; apoĭ executînd un fel de joc de dute-vino necontenit, ea se retrage încetinel, dîndu-ne în răstimpurĭ fiorĭ plăcuţĭ prin izbirile repetate dar nedureroase ale faldurilor lichide recoritoare. La fiecare pas ce înaintăm, apa ne acopere cu zece-cincĭsprezece centimetri maĭ mult. Mergem o bună bucată de loc spre interiorul Măreĭ, pentru ca să putem fi acoperiţĭ până subsuoară de apă. Aicĭ însă, cată să ne ţinem bine pe picĭoare, căcĭ din clipă în clipă, valurĭ cît se poate de respectabile ne sar peste cap, saŭ ne fac să sărim fără voe împreună cu dînsele, jucînd un fel de *cake-walk* continuu, cu atîta maĭ caraghios cu cît sîntem cu toţiĭ în costumurĭ destul de străveziĭ.

Cu cît soarele arde maĭ tare, cu atît baĭa în mare e maĭ plăcută, maĭ satisfăcătoare; glumele maĭ mult saŭ maĭ puţin sarate, nu lipsesc şi aicĭ, şi tumbele executate de uniĭ ce's meşterĭ bunĭ de înotat, ne daŭ emoţiunĭ, nu totdeauna plăcute.

De la locul de scăldătoare al barbaţitor până la cela al femeilor, e o distanţă relativ mică; vedem fără binocle multe contururĭ ce se deseneazǎ abil şi estetic cînd se scobor pe scara respectivă, în costiumele de bae, cu bufurĭ şi ajururĭ drăgălaşe, cu bonete şi lipsă de corsete ispititoare. Dar, după ce aceste reprezentante ale sexuluĭ frumos aŭ intrat în apă, şi şi-aŭ muiat toate falbaralele şi creţiĭ transparentelor lor bufurĭ, contururĭ şi maĭ ispititoare apar înaintea ochilor noştri, şi dacă nu înaintăm ceva maĭ mult în apă, spre locul unde aceste drăgălăşeniĭ se lincceresc cu atîte graţie în valurĭ, este că ... doĭ prozaicĭ sergenţĭ de poliţie veghează ca doĭ Cerberĭ între ambele vadurĭ, ca nu cumva din nebagare de samă saŭ lipsă de respect, să se poată amesteca respectivele sexurĭ acolo unde nu le fierbe oala.

La noĭ încă, se vede, n'a pătruns adevarata civilizaţie europeană; prejudiţiile Orientuluĭ maĭ sunt în cinste la noĭ: la Ostenda, la Veneţia, cum şi pe alte plaje din Occident, asemenea oprire poliţienească nu există, sexurile aŭ voie să se lincerească în aceeaşĭ apă, precum pe usçat ele respir în deplină libertate acelaş aer. Curînd însă, să nădăjduim, şi acest eres oriental va dispărea şi dela noĭ.

Un val maĭ puternic de cît celelalte de până acum, venit de pela spate, mă izbeşte cu totul în apă, aşa că ajung cu nasul în nasip. Cu greŭ mă rădic în sus, cînd valul a trecut; şi cînd apa abia mi se scurge de pe ochĭ şi din urechĭ, un alt val tot aşa de puternic îmĭ dă o nouă izbitură, făcîndu-mă de astă-dată să înaintez fără voie vr'o 5—6 paşĭ spre mal. Apoĭ apa se retrage în spume înciudate; ceĭ maĭ mulţĭ din scăldătorĭ se aud vociferînd şi gesticulînd răpede, uniĭ căutîndu-şĭ prietiniĭ, alţiĭ ridicîndu-şĭ copiiĭ în braţe, ĭar toţĭ la un loc grăbindu-se să înainteze spre uscat, întru cît se vede că valurile Mărei Negre încep să'şĭ arăte arama.

In cîteva minute sunt în cabina mea, unde îmĭ îmbrac

grăbit hainele. De pe balcon zăresc cum două bărci, văslite de cîte doi luntraşi robuşti, alerg în ajutorul cîtorva scăldători, cari, fiind înaintaţi prea mult înspre largul mării, se încerc cu multă greutate să revie la mal, dar valurile îi copleşesc mereŭ şi din clipă în clipă sunt ameninţaţi să facă o baie de vecĭ. Toată lumea e agitată şi îngrijită la mal; unii ţipă, alţii îndeamnă mereŭ să se maĭ trimeată ajutoare. Dar voinicii barcagii aŭ reuşit, nu cu puţină sforţare, să ajungă pe ceĭ doĭ ce eraŭ maĭ în primejdie. Le aruncă cîte o frînghie; eĭ se prind de ea, şi în cîteva secunde sunt traşi în barcă.

Fug repede spre bufet să-mĭ caut nevasta: o găsesc, îngrijată şi ea, de efectele furieĭ valurilor. După ce luăm cîte un pahar cu lapte cald,—în timpul căreĭ gustărĭ dăm de 5 orĭ la chetă unor baragladine ce miorlăĭaŭ un *Trovatore massacrato*, ne suim în trenul ce tocmaĭ şuera pentru a treia oară.

Odată reajunşĭ în Constanţa, o ploaie aproape torenţială ne complecteazā duşurile primite la Mamaia, aşa că reintrînd la hotelul nostru, clănţănim bine din dinţi, cu toate că suntem în mijlocul luĭ Iuliŭ.

N. A. Bogdan

NOAPTE DE VARA

Tihnite dorm cuprinsurile zăriĭ
In claru-obscur al nopţeĭ înstelate;
Sub bolţĭ de crengĭ, ce par'c'ar fi sculptate
Mă primblu dus în lumile visăriĭ.....

Nu mişcă-un fir, un zvon nu se aude;
E cias tărziŭ de-odihnă şi uĭtare....
Colo, din plopĭ, încet luna apare,
Şi'n raza eĭ sclipesc petale ude....

Un văl de-argint încetişor îmbracă
Cuprinsul tot şi ceru'l înseninā;
Pădurea-acum de licărirĭ e plină
Iar crengile îs par'că'n promoroacă....

In faţa ta, tulburătoare noapte,
Sub luna ta, de farmec dătătoare,
Ce's iştĭ fiorĭ de gîndurĭ creatoare?
Şi-aceste dragĭ suspinătoare şoapte?...

Iaşĭ 1910. **G. V. Botez-Gordon**

In preajma epidemiilor de friguri tifoide

Față cu cele petrecute în localitate, în cursul anului trecut și față cu feliul cum la noĭ, se *conduc destinele comunelor* și față cu *mentalitatea maselor,* care fac politică de gașcă și nu politică umanitară, nu e răŭ de a spune *adevărul științific*, orĭ de cîte orĭ împrejurările o cer. Aude unul, aude altul și azĭ un pas, mîne doĭ pașĭ și acel *adevăr* tot îșĭ face *drumul binefăcătar.*

Toțĭ știŭ, uniĭ — *specialiștiĭ* — din studiĭ și experimente, alțiĭ—*politicianiĭ*—din auzitele, că *apa* este focarul principal de răspîndire a microbuluĭ tific: *baccilul luĭ Eberth* (teoria hidrică a D-ruluĭ Brouardel).

Decĭ, ca prophylaxie *(apărare)*, toțĭ, și cu drept cuvînt, s'aŭ ocupat de analiza apelor și de mijloacele de a o face nevătămătoare. Nu mă voĭ ocupa, de feliul cum s'a procedat la noĭ. Voĭ califica procedarea: *de absolut fără nicĭ o prevedere științifică.*

In realitate însă, nu numaĭ *apa* este focarul de infecțiune, ci și *mediciĭ* și *agențiĭ sanitarĭ* și maĭ cu samă aceștia și *convalescențiĭ.* Nu o spun eŭ, ci somitățile higieniștilor, ca Dr. Frosch în Germania, Dr. Landouzy (vedețĭ comunicarea la Academia de medicină din Aprilie 1910), Dr. L. Thoinot, profesorĭ la Facultatea de medicină din Paris, Dr. P. Ribierre, din consiliul superior de higienă publică din Franța

Mediciĭ și agențiĭ sanitarĭ, măcar că nu aŭ fost bolnavĭ de tifos, din cauza contactuluĭ și maĭ ales aceĭ însărcinațĭ cu desinfectările, *ĭeaŭ* și *duc* cu dînșiĭ bacilul tific. Că prin urmare, se cere, în mod imperios, după cum o spune Dr. Landouzy, ca toțĭ aceștia să aibă *conștiință* de faptul acesta și prin urmare, orĭ ce precauțiune din cele maĭ exagerate să cere să fie luate de dinșiĭ.

Asupra acestuĭ punct—*așa de însemnat*—orĭ și cine îșĭ poate închipui, cît sunt de departe cîrmuitoriĭ din țara noastră. Nu e nevoe de exemple. Afirm, cu multe dovezĭ, că ceĭ

puţin aci în Iaşĭ, agenţiĭ sanitarĭ şi etuvele de desinfectare, sunt focarele de infecţiune din cele maĭ întinse.

Convalescenţiĭ sunt purtătorĭ de bacilĭ, foarte multă vreme şi-ĭ aruncă maĭ ales prin *excremente* şi apoĭ prin *urină*. Aceste producte aruncate, sunt pline de bacilĭ şi în timpul cît persoanele sunt bolnave. Faptul acesta îşĭ are ĭarăşĭ *marea luĭ însemnătate*, maĭ ales la noĭ, unde se face aruncarea lor, în aşa chip, absolut lipsit de cea maĭ mică *prevedere*. Dar cine de la comună, se maĭ gîndeşte ce se întîmplă cu excrementele, odată aruncate în gropile, saŭ pe cîmpiile destinate. Cine îşĭ bate capul să ştie, că toţĭ aceĭ microbĭ, ce cuprind, fie prin *vînt*, fie prin *torente de apă de ploae*, fie prin *muşte*, sunt împrăştiaţĭ în lumea întreagă.

Şi dacă s'ar face *politică umanitară*, după cum am calificat-o, atuncĭ conducătoriĭ ar avea îngrijire de sănătatea cetăţenilor şi înainte de orĭ ce alte cheltuelĭ, ar prevedea fără şovăire, sume îndestulătoare, pentru *satesfacerea higieneĭ sociale*. Voĭ maĭ adăogi, *higienă serioasă* şi nu mijloc de a maĭ înfrupta pe uniĭ şi pe alţiĭ.—Ceĭ care staŭ în frunte, să ştie *higienă* cam de-a-întregul şi nu din auzitele saŭ din cetitele. Şi ceĭa ce spun de higienă, se cere şi pentru orĭ care activitate.

Şi ca să concretizez printr'un exemplu, *adevărul* că există purtătorĭ de bacilĭ tificĭ, fie *Bazillentrager*, fie *Dauerausscheider* după cum le spun Nemţiĭ, voĭ cita cele observate anul trecut într'o cazarmă franceză.

S'a observat într'un asemenea local, absolut noŭ construit şi după regulele cele maĭ higienice, isbucnirea unor cazurĭ izolate de tifos. Surprinşĭ şi analizînd apa şi negăsind bacilul tific, nu-şĭ puteaŭ lămuri ajungerea acolo, a acesteĭ bolĭ, care —în treacăt fie spus—face multe victime în garnizoanele din sudul Franţeĭ.

Comunicîndu-se, felul de a fi al bolnavilor de tifos, din acea localitate—*căcĭ şi tifosul are aspecturile luĭ*—aŭ atras luarea aminte a unuĭ medic dintr'o garnizoană, care avusese sub a sa căutare cu 6 lunĭ înainte, un serjent major, bolnav de tifos tocmaĭ în feliul citat. Şi venind în localitate, îşĭ recunoscu convalescentul. Ceva maĭ curios. Soldaţiĭ care s'aŭ îmbolnăvit unul după altul, *văcsuiseră* pe rînd, botforiĭ aceluĭ serjent. Examinîndu-l din noŭ, s'a constatat, că în *urină* avea bacilul luĭ Eberth.

Orĭ şi cine îşĭ explică acuma, feliul cum comunică acest serjent, bacilul tific, la soldaţiĭ din garnizoană. Se înţălege uşor, cum asemenea purtătorĭ de bacilĭ, maĭ ales într'o localitate ca Iaşul, unde nu există şi nicĭ macar nu s'a prevăzut odată cu canalizarea şi aducerea apeĭ, construirea de *„urinătoare“*, pot răspîndi în mod inconştient, bacilul tific.

Se înţălege de asemenea, că zădarnic e a se năpusti başbuzuceşte—după cum s'a făcut—asupra fîntînelor, în timpul izbucnireĭ epidemieĭ de tifos, cînd se lasă *cîmp larg deschis*, celorlalte mijloace de răspîndire a microbuluĭ infecţios.

Cîtă *chibzuință*, cît *dor de muncă*, cîtă *prevedere*, se cer de la *conducătoriĭ ceĭ de sus* şi apoĭ de la *însărcinațĭ*, pentru ca în chestiunea această specială: *higiena publică*, să avem rezultatele dorite.

Şi de astă dată, am găsit o datorie, să atrag luarea aminte, a acelora ce vroesc binele obştesc.

Iaşĭ, 2 Maĭ 1910.

Dr. Leon C. Cosmoviciĭ
Profesor Universitar

Un vechiŭ manuscript romînesc

(Secl. al XVII-lea)

II

După ce am dat în primul articul descrierea manuscriptuluĭ şi notițele cuprinse în el, pentru a ne desluşi asupra scriitoruluĭ cum şi a vremeĭ în care a fost scris, ne-am pus întrebarea: cine e acel Apostol din Tecucĭ, care se dă că a scris Psaltirea în lunile de ĭarnă Noembre... pănă la Februarie...?

In documentele timpuluĭ dăm nu tocmaĭ des de un uricar de divan, care iscăleşte *Apostol, Apostol uricarul* şi *Apostol Tecucĭ.* Sub aceste 3 nume e una şi aceĭaşĭ persoană, *Apostol uricarul din Tecucĭ*, saŭ maĭ pe scurt *Apostol Tecucĭ uricarul.* Slova tuturor actelor scrise de acest Apostol uricarul din Tecucĭ e una şi aceĭaşĭ şi este întocmaĭ slova din manuscriptul nostru de Psaltire, cu toată variațiunea de cerneală, de rîndurĭ liniate şi de penițe de gîscă. O simplă vedere a uneĭ paginĭ din psaltire cu orĭ-ce act scris de Apostol Tecucĭ, lasă convingerea adîncă că scriitorul Psaltireĭ e uricarul Apostol Tecucĭ.

In colecțiile mele de documente găsesc pe acest Apostol Tecucĭ, uricarul figurînd ca scriitor de divan supt Evstratie Dabija Vodă, între 7170—7173; şi anume: El scrie actele din 7170 Ghenar 3. (Surete şi Izvoade IV, 308); 7170 Ghenar 11 *slavonesc* (idem IV, 311) din 7170 Mai 15 (Surete şi Izvoade IV. 314), 7170 Iunie 18 (Ispisoace şi zapise III, 1, 213); 7171 Oct. 12 (Surete şi Isvoade IV, 318), 7173 Noem. 11 (Surete şi izvoade IV, 191) ca Apostol Uricar;—din 7170 Febr. 7 (idem IV, 17), 7170 Maĭ 2 (Ispisoace şi zapise vol, III p. I pag. 205) 7170 Iunie 14 (idem III, 1, 210), ca Apostol; din 7170 Iulie 7, *sla-*

vonesc (Ispisoace şi zapise III, 2, 217), 7171 Febr. 18 (Surete şi Izvoade IV, 223) ca Apostol Tecucĭ.

Nu pot spune nimic asupra persoaneĭ acestuĭ uricar, familia luĭ, atîta numaĭ reïese că fiind de loc din Tecucĭ, el a fost rînduit ca diac în divan de Eustratie Dabija Vodă, acest boer din ţara de jos de pe valea Răcătăuluĭ, care şi-a fost adus în jurul său maĭ mulţĭ boerinaşĭ din ţara de jos. Asfel a ajuns şi Apostol ot Tecucĭ scriitor în divanul domnesc şi a putut găsi timp în cursul uneĭ ïernĭ să scrie pentru *cineva*, dacă nu chiar pentru sine psaltirea toată, după o traducere proprie Moldoveĭ.

Apostol uricarul cunoştea limba slavonă, căcĭ îl vedem scriind şi acte slavoneştĭ eşite din cancelaria domnească. alăturea cu colegiĭ săĭ de cancelarie: *Contăş*, *Corlat*, *Poiană Drăguş*, *Strătulat*, *Veisa Dim*, *Chirilă*, *Gheorghiţă*, *Mateiaşĭ*, *Goroveĭ*, *Tiron*, *Stratul*, *Moldovanul*, şi *Patraşco*, cari toţĭ aceştia vin în actele timpuluĭ între 1660—1670, ca uricarĭ, diecĭ, piserĭ de divan.

Cu toate că Apostol ştia slavoneşte nu credem ca el să fi intreprins traducerea Psaltireĭ, căcĭ n'avea motiv pentru ce ar fi făcut aceasta. El a copiat'o pentru cineva în lunile de ïarnă de la Octombre pănă la Martie, ale anuluĭ 7173 (1664—65). Şi împrejurările mi le explic aşa.

Psaltirea aceasta a umblat pe la schiturile din satul Bereasa (Vaslui), şi Floreştĭ (Tutova). Cum însă bisericile acestea sînt maĭ nouă de cît timpul cînd scrie Apostol din Tecucĭ, el n'a putut să scrie Psaltirea nicĭ pentru Floreştĭ nicĭ pentru Bereasa, unde era biserica Bantăşască, de a socrilor luĭ C. Cantemir Vodă.

Apostol Uricar a trebuit să scrie Psaltirea pentru slujba uneĭ bisericĭ şi bănuim că mănăstirea care se isprăvise de curînd în vara anuluĭ 7172 de către Dabija Vodă fiind Bîrnova, din codriĭ Ïaşilor, începută cu 35 anĭ maĭ înainte de Bărnovski Vodă, dar lăsată neisprăvită, se prea poate ca uricarul Apostol să se fi tocmit a scrie pentru trebuinţele mănăstireĭ de curînd zidite această Psaltire, şi aceasta n'a putut'o face de cît după tîrnosirea bisericeĭ, adecă în ïarna luĭ 1664—65. ïar de la Adam 7173 Oct—Februarie.

Manuscriptul a slujit puţin ca text de cetire la strană, căcĭ aŭ început a umbla tipăriturile luĭ Dosofteĭ şi tocmaĭ marile mînăstirĭ n'aŭ avut cărţile lor tipărite, ïar manuscriptul

luĭ Apostol Tecucĭ a îmblat din mînă în mînă pănă la un popă din Floreştĭ, de la care l'a cumpărat Chirilă şi despre care scrie Vasile în 1709 că a dat un leŭ prost pe el.

Intre 1663—1703 exemplarul nostru a făcut acest drum eşind din circulaţia străniĭ, întru cît nu era o traducere tocmaĭ pentru slujba zilnică a bisericeĭ, nefiind aşezarea Caftizmelor cu aleluia şi slavă, cu psalmĭ înşiraţĭ în caftizme, făr alte indicărĭ de ritual, cum de obiceiŭ cuprind Psaltirile. Traducerea care a servit de copiat uricaruluĭ Apostol în ĭarna anuluĭ 1663 era în adevăr a uneĭ Psaltirĭ aşezată pe caftizme, fără psalmul 151 nescris la Iudeĭ, cu cele 9 pesne ale luĭ Moisi şi probabil cu mărimurile celor 24 de hramurĭ marĭ în biserică, după cum este aşezată şi Psaltirea slavo-romînă tipărită în 1703 la Bucureştĭ şi după care Chirilă cumpărătorul saŭ altul a crezut să copieze mărimurile din Sîmbăta mare a patimilor.

Manuscriptul nostru n'are pănă astă-zĭ înaintaşĭ; dară că Apostol a copiat se vede după desele greşelĭ de cuvinte sî chiar ziserĭ şterse de copiator, uitărĭ şi adaose pe delăturĭ lucrurĭ care vin maĭ mult supt condeĭul copiatoruluĭ obosit cu copia. Trebue să recunoaştem că uricarul Apostol a mers cam încet cu copiatul, căcĭ ca de la Noembrie la Februarie, în 3—4 lunĭ, să copieze 200 paginĭ însamnă că n'a avut răgaz ca un călugăr din mănăstire, ci ca un diac de divan, care între oarele de cancelarie şi—a copiat Psaltirea. Graba luĭ şi intermitenţa timpuluĭ de copiat ne explică întăĭ de ce liniatul este aşa de negiijat; apoĭ de ce rîndurile nu sunt egale în număr pe toate feţele; apoĭ şi cerneala şi condeiul şi chiar trăsăturile slovelor de şi aŭ tiparul aceleiaşĭ mînĭ, n'aŭ însă aceiaşĭ uniformitate; ĭar către sfîrşitul pesnelor luĭ Moisi se vede că uricarul Apostol a fost împedecat de a maĭ scrie de oare ce el închee cu vers. 51 din peasna a 2-a (pagina 173 din manuscript), şi tocmaĭ maĭ tîrziŭ un alt scriitor cu alt condeĭŭ, altă hărtie şi altă cerneală continuă restul de pesne şi mărimurĭ.

Intermitenţa timpuluĭ la copiat ne maĭ explică variaţiunea hîrtieĭ maĭ ales că Apostol Tecucĭ fiind uricar el îşĭ luă hărtia de la cancelarie, de care cum se întîmplă la fie-care zi; se vede că nu-şĭ pregătise hîrtia pentru tot manuscriptul. Aşa coala 11, cu care închee Apostol are de marcă cele 3 *semilunĭ*, care vin des în hărtiile de cancelarie; pe cînd coala

a 12-a are de mareă *culbecul*; hărtia maĭ groasă maĭ poroasă şi maĭ ordinară.

In privinţa rîndurilor avem de la 17 pe pagină (fila 14) până la 25 (fila 1-a), cu variaţiunea: fila I-a 25 a, 25 b, fila II 23 a, 24 b; fila VIII, 19 a, 23 b, etc.

Am zis că manuscriptul nostru în forma luĭ cum îl avem n'are înaintaşĭ, saŭ cel puţin din cîte se cunosc până acum tipăriturĭ şi manuscripte de Psaltirĭ nu-ĭ putem stabili înrudirea.

In adevăr în lista Psaltirilor anterioare luĭ 1663 noĭ nu găsim de cît Psaltirile luĭ Coresi, şi Psaltirea din 1651 de la Belgrad, cum şi *Psaltirea Şcheiană.* Intre Coresi şi Psaltirea Şcheiană este o evidentă înrudire; criticiĭ nu sunt înţeleşĭ asupra priorităţiĭ, adecă dacă Coresi a precedat Psaltireĭ Scheane orĭ a urmat'o; saŭ maĭ lămurit dacă copiatorul în criptogramă al Psaltireĭ Scheane s'a luat după Coresi—cum credem noĭ—rotăcisînd cu strădanie textul în primele 200 paginĭ, orĭ Coresi a utilizat iraducerea psaltireĭ Scheiane, ce era maĭ veche, evitînd rotacismele—ceia ce e greŭ de admis.

Traducerile luĭ Coresi maĭ că n'aŭ avut curs în Moldova, unde nu se găseşte nicĭ o urmă de exemplar, cît de rupt, ci numaĭ în Ardeal şi Muntenia. Moldova avea destuĭ cărturarĭ, care şi-aŭ putut satisface nevoile culturale ale bisericeĭ, traducîndu-şĭ pentru sine în bisericile lor diferite cărţĭ, dintre care Evanghelia, Apostolul şi Psaltirea aŭ trebuit să fie între cele dintăĭ. Opera literară a acestor vechĭ traducătorĭ n'a avut norocul tiparuluĭ ca în Muntenia de cît pentru o foarte mică parte supt domnia luĭ Vasile Vodă Lupul şi tocmaĭ maĭ tîrziŭ supt Dosoftei, care din lipsă de tipar în ţară—cum afirmă şi Miron Costin în Letopiseţul săŭ că nu era—a trebuit să se ducă la Chiev şi Liov să le tipărească psaltirile sale: în versurĭ şi Slavo-Romînă.

Academia posedă un manuscript de Evanghelie şi Psaltire din scl. al XVII, unul dat de Epitropia Sf. Spiridon în 1883 (No. 206), altul aflat la schitul Icuşeştĭ de răposatul Episcop Melhisedec (No. 170), care ar avea multă asemănare cu manuscriptul nostru. Vom cerceta la Academie aceste 2 manuscripte pentru a ne lămuri pe deplin asupra înrudireĭ textelor, întru cît după arătările Episc. Melhisedec ar fi maĭ mare înrudire între copia noastră şi cea a Academieĭ, de cît acea a popeĭ Ion din Vasluĭ, 1710, întru cît găsim în amîndouă

textele traducerile sinonime notate cu literile Б. Г. etc., tocmaĭ ca în exemplarul nostru.

Pentru edificarea cetitorilor dăm loc la 7 psalmĭ, pentru a se face asemănare cu alte traducerĭ din Psaltirea luĭ Coresi, Psaltirea de la Belgrad, saŭ psaltirea preotuluĭ Ioan din Vasluĭ, şi anume aceĭ psalmĭ ce se găsesc reproduşĭ în Crestomatia d-luĭ dr. Gaster: psalmiĭ 48 (Ediţia 1651), 54, 71, 111, (Popa Ion din Vaslnĭ 1710); psalmiĭ 97, 99 şi 150 (ediţia 1577 Coresi).

Psalm 48

Ascultaţĭ aceastea toate limbile şi socotiţĭ toţĭ ceia ce lăcuiţĭ | pespre toată lumea, pemintianiĭ şi fiĭ omeneştĭ depreună | bogaţiĭ şi mişeiĭ, rostul mieŭ grăiaşte pre înţelepciune, şinvăţătura | inimiĭ meale înţeleagere, plecavoiŭ în pildă ureachea mea. şi voiŭ deşchide întru căntărĭ cimilitura mia [2] *şi voiŭ deşchi | de întru căntărĭ poveastıa mia,* pentru ce mă voiŭ teame la zua | cea cumplită, fără de legile călcaiuluĭ mieŭ mă încungĭurară, | ceia ce se nedejduiia puteriĭ sale. şi cu mulţimea bunătăţiĭ | sale să lăuda, cîndu frate pe frate nu va izbăvi aŭ doară va | izbăvi altă cineva, nu va dà luĭ d. скымбь dereptu sine şi | preţ dea izbăvirea sufletuluĭ săŭ, ce trudeaşte pururea şi ver fi | viŭ pînă în sfrăşit şi nu verĭ vedea perirĭ căndu verĭ vedea pre ceĭ | prea înţelepţĭ murindu [2] *şi nu verĭ vedea piiarderi cîndu verĭ vedea pre ceĭ | înţelepţĭ murindu,* depreună, cel nebun cu cel neînţeleptu va peri, | şi vor lăsa streinilor bunătatia sa, şi gropile lor le vor fi lor casă în veacĭ şi satele lor din rod în rod [5] *şi satele lor vor îmbla | din mănă în mănă* că vestiră numele sale pre pămăntu, [2] *căşĭ măriră* | şi omul fiindu (adaus: ome ce folosu de rumeneala ta că va mearge întru putregĭune) în cinste nu înţeleage, adaogese a neşte dobito | ace nenţeleapte şi să asamănă lor, iată acĭasta cale le fu lor de | smenteală, [2] *iată această viiaţă* şi după acea întru gurile sale bine vru | ră, [2]*bine iubiră,* ca nişte oĭ vor fi mănaţĭ în ad, [6] *vor fi puşĭ în ad,* | şi moartea i va socoti prinşĭ şi le vor birui lor direpţiĭ deme | neaţa dezdedemeneaţă şi agĭutoriul lor să va învechi în ad, | că de mărirea sa să lepădară, însѫ d. va izbăvi sufletul 'mieŭ | din mănule aduluĭ căndu mă va priimi, decĭ nu te teame căndu | va înbogăţi omul, saŭ căndu să va mulţi mărirea caseĭ luĭ, de aŭ | doară nu va muri şi le va lăsa toate, [2] *decĭ aŭ nu va muri şi | le va lăsa toate,* nicĭ va pogoră eu nus

mărirea luĭ, că sufletul luĭ | întru viaţa luĭ bine saŭ cuvîntat şi ţi sau mărturisit căndu | iaĭ făcut luĭ bine, întrava pănă la rodul părinţilor săĭ | şi pănă în veacĭ nu va vedea lumină şi omul fiindu în cinste | nunţeleage, adaogese a neşte dobitoace nenţeleapte şi se asamănă lor.

Psalm 54

Socotiaşte doamne ruga mia şi nu treace rugarea mia, iamă amente şi mă ascultă, cántru scră | bele grijilor meale mă spămăntaiu, de glasul vrăjmaşuluĭ şi de | supărarea păcătosuluĭ, că plecară spre mene cu lucrure fără | de leage. şintru mănie vrăjmăşiia mie. Inima mia se spămăn | tă întru mene şi frica morţiĭ căzu spre mene. teamere | şi cutremur veni spre mene şi mă acoperi întunearicul şi | ziş cine mi va da arepĭ ca porumbuluĭ. să zbor şi să mă odih | nescu, [2] *să zbor şi să mă răpaws*, iată mă delungaiu fugindu şi mă sălăşluiiu | în pustie, [2], *iată mă delungaiu fugîndu şi mă dezmerdaiu | în pustie*, [2] *şi mă încrucişiaiu în pustie*, aşteptaiu pre d. cela ce era || să mă măntuiască din puţinarea fireĭ şi din vivor, [2] *de slăbiciunea | fireĭ şi de vivor*, piardeĭ doamne şi înparţĭ limbile lor, [2], *şi răşchiră limbile ler*, că văzuiu fără de leage şi price în cetate, [2] şi pără | şi ziwa şi noaptea wncungiură prinse şi după zidurile eĭ | şi păreţiĭ eĭ, făr de leage şi usteninţă pre mijlocul ei şi ne | dereptate. şi nu se maĭ impuţinează din calia eĭ aslamul şinşe | lăciunea că de mi iaŭ vrut ponoslui vreun vrăjmaş vrutuam răbda amu şi | de saŭ vrut mări spre mene de ceia ce nu mă iubiia vrutumam ascunde | dînsă, iar tu ome aseamenea firiĭ, [2] *iar tu ome asemenea vieţiĭ*, | despuitoriul mieŭ şi ştiutul mieŭ, ce depreună măndulciş în bucate, | şin casa luĭ d. am îmblat cu un găndu, ca să vie moartia sprinşi şi să pogoară în ad de viĭ, că e rău întru sălaşurile lor pre mijlocul lor, eŭ că | tră d. strigaiŭ şi d mă auzi, sara şi demăneaţa şintramiazăzi | spuiu şi vestescu, [2] *spuiu şi mărturisăscu*, şi auzi glasul mieŭ, | izbăvi cu pace sufletul mieŭ de ceia ce se apropiar de mene, cántru multe | svatul era cu mene, [2] *pentru multe tocmeale ce era cu mene* , auzi d. şii smeri | prinşĭ, cela ceĭ maĭ năte de veacĭ, că nu le iaste lor скымбаре că nu se | temură de d. tinse măna spre dare, [2] *tinse măna sa spre plată*. şi spurcară svatul luĭ, înpărţirăse de către mănică fraţiĭ luĭ şi să apropiiar inimile lor [de ad şi de perire, *şters*], [2], *lepădarăse jidoviĭ de prooroci şi de apostolĭ şi să apropiară inimile lor de ad*

şi de | *perire*, muiarăsă cuvintele lor maĭ vrătos de căt untul şi acealea săntu | segeţĭ, aruncă spre d. grija ta şi acela te va hrăni, [2] *pune spre d.* | *grijia ta şi acela te va spăsi,* nu va da nici dănăoară glăca | vă dereptuluĭ, iar tu doamne gĭos îĭ obor prinşĭ şi în puţul putregĭiuneĭ, | bărbaţiĭ ceĭ încruntaţĭ şi inşelătorĭ nuş vor îngĭumătăţa zile | le sale, ĭar eŭ doamne spre tine nedejduescu.

Psalm 71

Doamne giudeţul tăŭ dăl Impăratuluĭ şi dereptatea ta fiiuluĭ împă | ratuluĭ, ca să giudece oamenilor tăĭ întru dereptate şi measerilor | tăĭ întru giudeţ dereptu ca să ia oamenii pacia măgurilor, [2] *ca să ia oameniĭ* | *credinţa proorocilor şi dereptatea munţilor,* | [2] *şi dereptatea svnţilor*, să gĭudece measerilor omeneştĭ şi va măntui fiiĭ ceĭ mişeĭ, şi va smeri | pre cel clevetnic şi petriace eu soarele şi mainte de lună şi de rodul rodurilor | pogorăva ploaia pre lăănă şi ca o picătură ce picură pre pămăntu străluciva întru zilele luĭ dereptatia, şintru mulţimia paceĭ pănă | căndu se va lua luna şi va birui de la mare pănă la mare, [2] *de la mare pănă la ceaia mare* şi de la ape pănă la marginile lumiĭ, | înnaintia luĭ vor cădea ѲѦНѠПЛѢНЇИ, [2] *înnaintea luĭ vor cădea draciĭ* şi vrăjmaşiĭ luĭ ţărănă vor linge, împăraţiĭ Ѳarsisuluĭ şi a ostrovelor, | darure i vor aduce, împăraţiĭ araviĭ şi Sava, darure i vor aduce, [2] *împăraţiĭ arăpeştĭ şi Sava darureĭ vor aduce* şi se vor inchîna luĭ toţĭ împăraţiĭ | pementeşti, şi toate limbile i vor şerbi luĭ, că izbăvi pre measer de la | cel putearnic şi pre cel mişel şi sufletele celnr mişeĭ le va mîntui de aslamuri | şi de nedereptăţĭ va izbăvi sufletele lor. şi va fi cinstit numele luĭ | înnaintia lor şi va fi viŭ şi i se va da luĭ de aurul arăpăscu, [2] *şi i se va* | *da luĭ de aurul araviĭ,* şi i se vor ruga luĭ pururea. şin toate zilebine l vor | cuvănta prinsu şi va fi tărie pre pămăntu până în vărvul măgurilor, | prea se va înălţa maĭ vrătos de căt livanul roada lui, [2] *maĭ vrătos de căt tămăia* | *semenţiia luĭ.* şi vor înfluri din cetate ca iarba pementească şi bine va fi cuvăntat numele lui pururea. şi mainte de soare petreace numele lui[2] | *custâ numele luĭ.* şi se vor blsvi (blagoslovi) dinsu toate semenţiile pementeştĭ | şi toate limbile (*se* şters) vor ferici prinsu, bineĭ lăudat domnul dumnăzăul Iilu(Istriul)teanilor, | ccla ce face minunĭ însuş [2] *singur*, şi bineĭ cuvăntat numele măririĭ luĭ pururea | şintru veaciĭ nesfrăşiţĭ şi se va împlea de mărirea luĭ tot pămăntul, fiva fiva [2] *fostaŭ* | *şi va fi.*

Psalm 97

Cѫntaţĭ luĭ d. cu căntare noao, că mi(nu)nate lucrure feace | d. şil măntui prinsu dereapta luĭ. şi braţul săŭ cel svntu spuse d. măntuirea sa. şi înnaintea limbilor descoperi drep | tatia sa [2] *şi înnaintea limbilor arătă dereptatea sa*, adus aminte mila sa luĭ Iacov. şi adevăriul săŭ caseĭ luĭ Iislь, | văzură toate marginile lumiĭ măntuirea dumnezăuluĭ nostru, căntaţĭ luĭ d. toţĭ pementeanii, căntaţiĭ şi vă bucuraţi şiĭ | căntaţĭ, căntaţĭ luĭ d. întru alăute, întru alăute şi | întru glasurĭ de psalmĭ, întru bucine ferecate. şintru gl | asurĭ de bucine de cornu, căntaţĭ înnaintea împăratuluĭ luĭ d. | ca să se clătească marea şi împlearea eĭ, lumea şi toţĭ ceѫ ce lăcuescu sprinsâ, apele vor bate cu mănule depreună, | măgurile se vor bucura de faţa luĭ d. (că va veni) că va veni să gĭudece pe | menteaniĭ, să gĭudece lumiĭ întru dreptate şi oame | nilor întru dreptare.

Psalm 99

Cѫntaţĭ luĭ d. toţi pementea | niĭ şi şerbiţĭ luĭ d. întru ves(e)lie. întraţĭ înnaintea luĭ d. întru bucurie şi să ştiţi că dmnul acela iaste d-ul nostru, acela neaŭ făcut pre noĭ iar nu noĭ prinsu, noĭ săntem oame | niĭ luĭ şi oile paşteriĭ luĭ [2] *şi oili turmeĭ luĭ*, întraţĭ pre | poarta luĭ întru mărturie şintru curtea luĭ cu căntare şiĭ | vă rugaţĭ luĭ şi lăudaţi numele luĭ, că e bun d. şiĭ pururea mila | luĭ şi din rod în rod e adevărul luĭ.

Psalm 111

Ferice de omul cela ce se teame de d. şintru văţăturile luĭ. doreaşte. foarte tare va fi pre măntu (sic) semenţiia luĭ rodul direapţilor bine se cuvănta. mărirea şi bunătatea entru casa | luĭ şi dereptatia luĭ va petreace, întru veaciĭ nesfărşiţĭ, streluci întru tunearec, lumină direpţitor, mlstivu e şi îndurat şi direptu, cela ce e om bun, miluiaşte şi dă. şi socotiaşte cuvintele sale, să vorovască la ziwa de gĭudeţu, că nice dănăoară, | nu se va clăti [2] *nu se va smintı*, întru pomenirea cia nesfărşită va fi direptul. şi de auz răŭ nu se va | teame [2] *şi de veasterria* nu se va tiame, | gata e inima luĭ, a nedejdui spre d. | întăritusau inima luĭ, | nu nu s va tiame, pănâ căndu va căuta. spre vrăjmaşiĭ săĭ. în parte | şi dă mişeilor. şi de(re)ptatia luĭ, va petriace, întru veciĭ nesvîrşit, cornul luĭ, să va înălţa, iar păcătosul va prăvi | şi să va măniia cu dinţiĭ săĭ. va scărşca şi să va topi dorirea | păcătosuluĭ va peri [2] *să va zvîrşi.*

Psalm 150

Laudâ (*lăudaţĭ* scris peste) pre d. | întru svinţiĭ luĭ, lăudaţil prinsu întru tăriia pute | rilor luĭ, lăudaţil pre însu spre puterile luĭ, lăudaţil pre însul după preamulţimea măririeĭ luĭ, | lăudaţil prinsu întru glasurĭ de bucine, lăuda | ţil prins în psaltire şintralăute, lăudaţil pre îns în tămpine şi în cinghiĭ, lăudaţil pre îns în strune şl în | organe [2] *în strune şi în cobuze*, lăudaţil pre îns întru clopote cu bune glasurĭ, lăudaţil pre ins întru clo | pote cu bună răsunare, [2] *cu bună zвırnăire*, toată dihaniia ca s laude pre d. *slov.** *4*, *toatâ suflarea*, *toată mişcarea*, *toatâ clătirea*, *toatâ răsuflarea*, *ca s laude pre dumnezăŭ*.

*
* *

In cele ce urmează vom stărui asupra înrudirilor dintre Psaltirea luĭ Apostol Tecucĭ uricerul şi Evangeliarul luĭ Contăş logofătul pentru a stabili că a fost aceiaşĭ traducere şi acelaş traducător: Varlaam Mitropolitul Moldoveĭ.

Gh. Ghibănescu

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1862—1863.

(Urmare)

Intervenirea Guvernuluĭ pentru reînjghebarea trupeĭ teatrale din Iaşĭ. — Condiţiile de antrepriză.—Aprobarea ca artistul Constantin Bălănescu să eie antrepriza teatruluĭ naţional.— Adresa Preşedinteluĭ Municipalităţiĭ Iaşuluĭ către Ministerul de Interne.—Reprezentaţia extra-ordinară dată în beneficiul actoruluĭ M. Galino, spre a-şĭ continua studiile dramatice în străinătate.—Piesele jucate în scopul înfiinţăriĭ unuĭ fond al Caseĭ de ajutor pentru actorĭ.—Programul companieĭ teatrale franceze.—Trupa de operă italiană.

Guvernul Principatelor-Unite, văzind starea de decadenţă în care ajunsese Teatrul din Iaşĭ, în timpul din urmă, după cum am văzut din cele aratate în stagiunea precedentă, s'a gîndit a lua măsurĭ ca să înlăture neajunsurile ce se simţiaŭ, şi să facă a reînflori din noŭ scena ieşană. Drept aceia el instituĭ un comitet teatral, care să se ocupe cu redactarea unor condiţiunĭ pentru darea în antrepriză a Teatrului Naţional din Iaşĭ, hotărînd tot odată a se ţinea o licitaţie publică în zilele de 9, 11 şi 14 August 1862, prin oferte, în Pretoriul Comitetuluĭ teatral, cum şi în zioa de 14 August în acela al Cance-

lariei Municipalității Iașului, spre a se adjudeca direcțiunea teatrului, asupra persoanei care va prezenta o mai serioasă garanție.

Din totalul acestor condițiuni de antrepriză se vede intenția Guvernului de a restabili cursul reprezentațiilor teatrului romînesc din Iași, dîndu-se concesiunea pentru trei ani următori și punînd la dispoziția celui ce va lua antrepriza, atît localul teatrului de la Copoŭ, cît și întreaga sa zestre, în tovărașie cu antreprenorul trupei de opera italiene, cum și o subvențiune de 30,000 lei pe fie-care an. In acelaș timp se impun condițiuni Direcțiunei de a avea atît trupa teatrală cît și orchestra complecte, compuse din artiști de samă, precum și se redacteze un Regulament disciplinar pentru îndatoririle actorilor, atît în scenă cît și în școală. Asemenea se mai prevede înființarea unui fond de ajutor pentru actorii meritoși, cari mai tîrziŭ ar putea ajunge în stare de a nu-și mai putea cîștiga existeața lor. In acest scop urmează a se da în cursul stagiunei, două reprezentații în afară de abonament, cu piese din cele mai alese, iar venitul lor să se verse prin Comitetul teatrului, în casa Visteriei, unde urma să se păstreze, producînd și cuvenitul procent, pînă la a lor întrebuințare.

Pentru o mai bună lămurire a tuturor îndatoririlor ce se impuneaŭ antreprizei teatrului, reproducem aici *condițiile* de care vorbim, așa cum le găsim publicate în *Foaia de publicații Oficiale a Principatelor-Unite*, din Iași, An. IV, No. 1685 din 3 August 1862. Iatăle:

Art. 1. Antrepriza teatrului național din Iași, se dă pe termin de 3 ani, cu începere de la 1 Septembrie anul 1862 și pînă la 1 Septembrie anul 1865.

Art. 2. Antreprenorul va avea localul teatrului de la Copoŭ, cu aceleași drepturi și îndatoriri ca antreprenorul Operei italiane, în ceia ce privește chiria.

Art. 3. Pentru reprezentațiile naționale se daŭ 3 zile pe săptămînă, și anume: Marța, Joia și Duminica, iar în Carnaval se vor da baluri mascate, va avea drept Joia și Duminica alte două zile în schimb.

Art. 4. Sala teatrului, saloanele de repetiții, magaziile de decoruri și de garderobă, costiumile, decorurile și mobilația, cîte sînt ale guvernului, vor fi de întrebuințare comună direcțiilor Italiană și Romînă, la toate repetițiile și reprezentațiile teatrale, iar pavilionul teatrului alăturea cu acest teatru, remîne în dispoziția esclusivă a direcției Operei Italiane.

Art. 5. Toate încăperile teatrului, precum: salele și camerele din rîndul de gios, magaziile, atenansele din curte și bufetul, se pun în dispozițiile ambelor sus zise direcții, bine înțălegîndu-se, că fie care din ele, va dispune de bufet după plăcerea sa, numai în zilele sale de reprezentații; atenansele din curte vor servi pentru cancelariile ambelor direcții, pentru biurourile casierilor respectivi și pentru locuința unui îngriji-

toriŭ recunoscut de Comitet, şi care îngrijitoriŭ, sus zisele direcţiĭ sînt datoare a-l ţine cu cheltuiala lor, pentru conservarea edificiuluĭ şi zestreĭ teatruluĭ.

Art. 6. Toate obiectele ce compun zestrea teatruluĭ, se vor preda pe sama ambelor direcţiĭ, cu inventariŭ lămurit, în care se va prezenta starea de faţă a fie căruĭ obiect.

Acest inventariŭ, subscris de directoriĭ respectivĭ şi de delegatul guvernuluĭ se va face în număr de treĭ, din care unul se va depune în cancelaria comitetuluĭ teatral, iar celelalte două, se vor da ambelor direcţiĭ.

Art. 7. Se acordă de guvern pe fie care an antrepriziĭ teatruluĭ naţional o subvenţie de 30,000 leĭ, care i se va respunde prin ştirea comitetuluĭ în două cîştiurĭ, giumătate cu o lună înaintea începereĭ stagiuneĭ şi cealaltă giumătate în cursul luneĭ Ianuarie al fiecăruia an.

Art. 8. Stagiunea teatrală va fi de 6 lunĭ, cu începere de la 1 Octombrie al fiecăruia an.

Art. 9. La începutul stagiuneĭ fiecăruia an, antreprenorul va supune la aprobarea Comitetuluĭ, un program cuprinzătoriŭ de toate piesele ce se vor da în cursul stagiuneĭ, precum şi de numele întreguluĭ personal ce va compune trupa.

Art. 10. Antreprenorul va fi datoriŭ ca pe timpul de 6 lunĭ ale stagiuneĭ teatrale, să aibă e bună trupă aleasă printre ceĭ maĭ bunĭ artiştĭ romînĭ, un bun cor de bărbaţĭ şi de femeĭ în număr de 16 persoane, o orhestră bună în număr de 24 persoane artiştĭ, muzicanţĭ de pupitru şi osebit un director al eĭ, care va dirija orhestra.

Art. 11. Antreprenorul îşĭ va compune un regulament de îndatoririle actorilor în scenă şi în şcoală, pentru menţinerea disciplineĭ la repetiţiĭ şi reprezentaţiĭ, care regulament se va legaliza de Comitet şi de Poliţie, ca instanţe executive.

Art. 12. Cînd vre-un artist şi-ar permite a adăoga ceva peste textul pieseĭ ce s'ar reprezenta, saŭ ar schimba sensul frazelor cu care s'ar atinge bunele moravurĭ, saŭ ar ataca societatea orĭ guvernul, antreprenorul va fi respunzător şi supus la o amendă ce se va decide de Comitet.

Art. 13. Orĭ ce neînţelegere s'ar ivi între antreprenor cu artiştiĭ, şi vice-versa, se va supune Comitetuluĭ, care va decide şi satisfacţia cuvenită celuĭ în drept, pînă atuncĭ însă ambele părţĭ vor urma îndatoririle lor stipulate în contracte.

Art. 14. Antreprenorul va fi datoriŭ, ca în cursul fiecăreia stagiunĭ, să dea două reprezentaţiĭ suspendate, dintre piesele cele maĭ alese şi maĭ bine giucate, pentru îmbunătăţirea soarteĭ artiştilor, iar suma ce se va aduna de la aceste reprezentaţiĭ, se va depune prin Comitetul Teatrelor în casa Visterieĭ, cu interesul legiuit.

Acest capital crescînd pe fiecare an, prin darea regulată a reprezentaţiilor, precum şi din aceea a procentuluĭ, va servi la timpul cuvenit de agiutor acelor din artiştĭ, care s'aŭ deosebit prin talentul lor, şi nu vor maĭ putea giuca.

Art. 15. Prețurile locurilor în teatru vor fi tot acele din anul trecut, nefiind în drept antreprenorul de ale urca, sub nicĭ un cuvînt.

Art. 16. Se îndatorează antreprenorul a încălzi tot teatrul și a-l lumina bine și cu material care să nu aducă suparare, iar căldura în teatru va fi la 7 jum. oare între 16 și 17 grade Reomur.

Art. 17. Potrivit dispozițiilor luate de Consiliul de Miniștri, din partea Romînieĭ de peste Milcov, prin jurnalul închiet în ședința de la 5 Octombrie anul 1860, se va scădea antreprenoruluĭ din subvenția anuală suma de 50 galb. și 19 leĭ cuveniţĭ cu analogie în sarcina teatruluĭ național, pentru asigurarea edificiuluĭ contra incendiuluĭ.

Art. 18. Orĭ-ce împrejurare de forță majoră ar precurma cursul reprezentațiilor teatrale, nu dă drept Antreprenoruluĭ a cere vre-o despăgubire de la stat.

Art. 19. Pentru paza condițiilor stipulate maĭ sus, antreprenorul este dator să dee o garanție valabilă ecuivalentă cu suma de 150 galb.

Urmînd licitația de care am vorbit, s'aŭ prezentat doĭ concurenţĭ și anume: Constantin Bălănescu, cunoscutul artist din Iașĭ și Teodorini, fost director timp de zece anĭ al Teatruluĭ din Craiova; numaĭ Bălănescu însă aŭ acceptat în întregime condițiile puse de guvern pentru antrepriza teatruluĭ, oferind în acelaș timp și o garanție cu mult maĭ mare de cît aceia ce i se cerea prin condițiile de licitație.

Asupra acesteĭ chestiunĭ găsim ca Președintele Eforieĭ Municipalității Iașuluĭ din acel timp, comunică Ministeruluĭ de Interne printr'o adresă cu data de 20 August 1862, următoarele [1]:

Domnule Ministru,

„Subscrisul Președinte conform închiereĭ Camereĭ, are onoare a vă transmite oferta, pentru antrepriza Teatruluĭ Național, fiind numaĭ d-luĭ Bălănescu, care aŭ admis condițiile antreprizeĭ publicate prin *Foaia Oficială No. 168*—și încă cu avantaj— pe lîngă primirea în totul a condițiunilor, însămnate pentru guvernămînt—adică d-luĭ va da guvernuluĭ după expirarea contractuluĭ, toate decorurile ce va face în timp de treĭ anĭ, asemene va da și repertorul de piesele ce se vor juca; tot odată garanția o va depune în avere nemobilă, echivalentă de 2,000 galbenĭ".

Președinte, *Vornic Burada.*

In urma acestor împrejurărĭ noul director C. Bălănescu, caută prin toate mijloacele să poată corespunde misi-

---

1). Vezĭ Dosarul No. curent 219 din 1862 a Ministeruluĭ Cultelor și Instrucțiuneĭ publice din Moldova, întitulat «Corespondența relativă la Teatru din Iașĭ», aflat la Arhiva Statuluĭ din Bucureștĭ.

uneĭ la care e chemat, acea de a ridica arta dramatică atît de decăzută. In acest scop decĭ, el angajează pe lîngă actoriĭ ce se aflaŭ în Iaşĭ şi pe alţiĭ din Bucureştĭ: Pascali, Anestin, D-nele: Matilda Pascali şi Polixenia Filaret etc.

Cu o asemine trupă, reprezentaţiile teatruluĭ romînesc, aŭ urmat cu succes în cursul acesteĭ stagiunĭ 1862—1863, jucîndu-se diferite spectacule, atît naţionale cît şi traducţiunĭ, maĭ ales din piesele cele maĭ de seamă ale repertoruluĭ francez, drept care publicul Ieşan a adresat Directoruluĭ C. Bălănescu, o mulţumire în scris iscălită de o sumă de cetăţenĭ.

Repertoriul care s'a jucat în această stagiune, se compune din următoarele piese:

Idiotul, dramă în 5 acte, *Perucheriţa*, vodevil 1 act, *Procopsiţlì*, vod. 1 act, *Remurea*, vod. naţ. 1 act, *Advocatul*, vod. 1 act, *Muzicantul*, vod. 1 act, *Nunta ţărănească*, vod. naţ. 1 act, *Sclavul*, comedie în 3 acte, *Baba Hîrca*, operă naţ. în 3 acte, *Cîrlaniĭ*, vod. naţ. 1 act, *Orbul şi Nebuna*, dramă în 5 acte, *Cerşitoarea*, vod. în 2 acte, *Voioşilă*, vod. în 2 acte, *Craĭ noĭ*, vodevil 1 act, *Nebunul din amor*, dramă în 5 acte, *Cucoana Kiriţa*, vod. naţ. în 3 acte, *Ingerul morţiĭ*, dramă în 5 acte, *Dalila*, dramă in 5 acte, *Doĭ morţi viĭ*, vod. naţ. în 2 acte, *Credinţa*, dramă în 5 acte, *Martirul inimeĭ*, dramă în 5 acte, *Tuzu Calicu*, vod. naţ. în 2 acte, *Balul mortuluĭ*, comed. 1 act, *Dorul Romînilor*, monolog, *Oftigosul*, dramă în 5 acte, *Ghebosul*, dramă în 5 acte, *Căpitanul Ghileri*, dramă în 5 acte, *Jieanul*, dramă naţ. în 5 acte, *Peticarul*, dramă în 5 acte, *Cateriua Hovard*, dramă în 5 acte, *Lipitorile Satuluĭ*, dramă naţ. în 5 acte, *Intriga şi amorul*, dramă în 5 acte [1]).

Actorul simpatizat de publicul Ieşan pe atuncĭ Mihail Galino, a fost încurajat atît de public cît şi de însuşĭ colegiĭ seĭ, spre a se duce în străinătate să studieze şi să se perfecţioneze în arta dramatică. Spre a-şĭ realiza acest scop, el a dat o reprezentaţie extraordinară în beneficiul seŭ. Iată ce găsim într'un afiş relativ la acest beneficiu [2]):

„Marţĭ în 9 Aprilie 1863, pentru beneficiul luĭ M. Galino se va juca *Orbul şi Nebuna*. dramă tradusă de M. Millo şi Pascali, *ca subvenţie pentru călătoria sa în străinătate spre a face studiĭ dramatice*. La această reprezentaţie aŭ luat parte actorii: Pascali. Galino, Popovicĭ, Bălănescu, Anestin, Ionescu, d-nele: Matilda. Pascali şi Filaret.

„Toţi artiştiĭ aŭ binevoit a conlucra de complezenţă la această reprezentaţie. D-na Matilda Pascali şi d-l Pascali aŭ întîrziat plecarea d-lor, numaĭ pentru astă singură reprezentaţie.

Inceputul la 8 oare neaparat".

Pe baza îndatoririlor puse Directoruluĭ prin Art. 14 din contract, s'a jucat în sara de 14 Aprilie 1863, o reprezentaţie

---

1). Vezĭ Dosarul 119 din 1865. Arhiva Primărieĭ Iaşĭ.
2). Afişul se află în proprietatea autoruluĭ.

extraordinară în beneficiul *Caseĭ de ajutor pentru actorĭ*, dîndu-se piesa *Caterina Howart*, dramă tradusă din franţuzeşte, iar în sara de 5 Martie următor, s'a jucat a doua reprezentaţie în acelaş scop, piesa *Peticarul din Paris*, de asemene dramă, tradusă din limba franceză.

Din aceste două reprezentaţiĭ s'a încasat suma neto de 2392 leĭ 14 parale, care s'a şi trimis prin Comitetul teatral la Ministerul de Interne [1]).

Această dispoziţie lăudabilă are meritul că pe timpurile acele, guvernul s'a gîndit şi la soarta actorilor carĭ luptaŭ din toate puterile şi-şĭ sacrificaŭ interesele lor, numaĭ ca să vadă propăşind scena romînească; şi dacă această dispoziţie ar fi fost urmată cu stăruinţă şi devotament pînă astăzĭ, Societatea Dramatică actuală, ar fi avut un fond însămnat, spre a nu lasa în suferinţă cea maĭ mare parte din artiştiĭ ajunşi la scăpătăciune.

Iată dar cum pe atuncĭ se găseaŭ în fruntea guvernuluĭ, barbaţĭ luminaţĭ şi devotaţĭ, carĭ se gîndeaŭ şi la actoriĭ teatrnluĭ nostru naţional, chemaţĭ a contribui şi a da sprijinul lor cultureĭ noastre naţionale!

Publicul ieşan care era în totdeauna iubitor de teatru, a avut prilejul în iarna aceasta, de a vedea pe lîngă trupa naţională şi o trupă din cele maĭ bune de comediĭ franceze, care, după cît vedem dintr'un program scris în limbă franceză, ce se găseşte în *Biblioteca Academieĭ Romîne* [2]), urma să deie un şir de şasezecĭ de reprezentaţiĭ, cu începere din luna Octombrie 1862.

Iată arătăm aici acel program, conţinînd artiştiĭ şi piesele ce urmaŭ să se joace în acea stagiune.

Théatre de Jassy

Ouverture de la saison du 20—30 Octobre 1862
Compagnie française

Soixante représentations

Comedies, vaudevilles, quelques drames de choix et quelques operettes.
Composition de la compagnie:

Premier rôle marqué, père noble, grand 3-me rôle . . .	Mr. Guerin
Premier rôle jeune, premier rôle .	Lafarge
Jeune premier, jeune premier rôle .	Chenser
Second amoureux, des premiers .	Sauvajole
Premier comique marqué et Financier	Roche
„ „ en touts genres .	Donatien
Second comique des premiers . .	Eugène
3-eme amoureux	Ludovic

---

1). Vezĭ Dosarul Eforieĭ Municipalităţiĭ Iaşĭ. No. 104 din 1862.
2). Pachet, *Foĭ răzlețe.*

Premier rôle grande coquette . .	M-elle Arsène
Jeune premier rôle, forte jeune première	M-me Guerin
Jeune première ingenuité . .	M-elle Raynauld
Jeune première et seconde amoureuse	M-me Sauvajol
Soubrettes travestis . . .	M-elle Vacasson
2-eme et 3-eme amoureuse . .	M-elle Clarisse
Première Duègue, mère noble, caractères	M-me Derochers
Utilité, des soubrettes, des amoureures	M-me Donatien

Repertoire

Le trois gamins	Le testament de César
Si jamais je te pince	L'honneur et l'argent
Gara	Dalila
Nos intimes	Les faux bonshommes
Le duc Job	Les filles de marbre
Le voyage de Pericheu	Le serment d'Horace
Le demi monde	Les crochets du Père Martin
Le gentillomme pauvre	Un troupier qui suit les bonnes
La Fiamina	La station de Champbaudais
Les petites mains	Midi a quatorze heures
Les pattes de mouche	La Poule et ses poussin
Le capitain Tic	La première Idole

L'Abonnement est ouvert dès ce jour au Bureau de la Direction, au Théatre même et au premier Etage.

Avant-scène : Bel-étage ou Baignoire	186 ducats
Bel-étage, loge simple . .	86 „
Baignoire, loge simple . .	76 „
Loge du centre, Bel-étage No. 11 .	100 „

*
* *

Tot în această stagiune a urmat şi o serie de reprezentaţiunĭ ale trupeĭ de Operă, italiană sub direcţia tot a vechiuluĭ impresariu din stagiunile precedente, Victor B. Delmary.

Stagiunea 1863—1864.

Infiinţnrea unui comitet teatral special pentru Iaşĭ, pe lîngă «Comitetul general al teatrelor din România».—Continuarea direcţiuneĭ luĭ Constantin Bălănescu.—Compunerea personaluluĭ artistic şi Repertoriul.—Reprezentaţia dată pentru aniversarea Unireĭ Principatelor-romîne.—Dife şitele piese ce s'aŭ maĭ reprezentat.—Versurilè făcute în onoarea artiştilor Velescu şi Galino —Opera Italiană.—Reprezentaţia de retragere a luĭ Vector Delmary din direcţia teatruluĭ de operă italiană.

Inainte încă de a se începe această stagiune, Ministerul de Interne din Bucureştĭ, prin o adresă cu No. 16,533 din 26 Iunie 1863, face cunoscut Preşedinteluĭ Municipalităţeĭ oraşuluĭ

Iaşĭ, că în interesul propăşireĭ teatruluĭ ieşan, a luat dispoziţia ca pe lîngă *Comitetul general al teatrelor din România*, aflător în Bucureştĭ, să înfiinţeze un comitet special onorific pe lîngă Teatrul din Iaşĭ, care să fie compus din Preşedintele Municipalităţeĭ, Prefectul judeţuluĭ şi Prefectul oraşuluĭ; acest comitet avu însărcinarea de a regula şi a face să se esecute întru toate atît condiţiile contractelor ambelor antreprize cît şi osebite alte dispoziţiĭ ce s'ar lua în privinţa teatruluĭ.

Acest comitet teatral a fost compus atuncĭ din Preşedintele Municipalităţeĭ oraşuluĭ Iaşĭ Teodor Burada, Prefectul poliţieĭ Eugen Alcaz şi Prefectul Judeţuluĭ N. Catargi [1]).

Constantin Bălănescu urmează şi în această stagiune a ţinea Direcţiunea Teatruluĭ Naţional pe baza contractuluĭ ce a închiat cu guvernul în anul precedent. In acest scop el maĭ angajează pe lîngă actoriĭ localĭ,—cunoscuţĭ publiculuĭ din stagiunile precedente,—maĭ mulţĭ actorĭ noĭ din Bucureştĭ şi de pe aiurea precum şi un număr de *elevĭ*, *eleve* şi *începătorĭ*, după cum se vede din lista următoare, prezentată comitetuluĭ teatral, şi anume:

Actorĭ: Stefan Velescu, Const. Bălănescu, Alecu Gheorghiu, Mihail Galino, Mihail Dimancea, Gheorghe Handoca, Cristea Calcăntraur, Mihail Popovicĭ, Nicolaĭ Chiruş;

Actriţe: D-na Smaranda Merişescu, Maria Evolschi, D-ra Alexandrina Teodorescu, D-na Ecaterina Gheorghiu, Polixenia Filaret.

Eleve: D-rele Roza Novac, Emilia Alexandrescu, Maria Neculau, Efrosina Sion.

Elevĭ: Constantin Radu, Gheorghie Voita, Alecu Eamandi, Vasile Ionaşcu.

Incepătorĭ: Ioan Panu, August Buchman, Nicolai Pontescu, Nicolaĭ Gribenciu, Vasile Grigoriu.

Regisor Teatruluĭ fu angajat un actor francez Emil Lafarge, care jucase în iarna precedentă cu trupa de comediĭ franceze. Suflior a fost Iancu Botez, şef de orchestră Gheorghe Burada.

In cursul erneĭ urmă să se joace diferite piese de teatru drame, comediĭ, şi farse, prezentate de Direcţiune, Comitetuluĭ teatral, şi anume:

Drame : Latuid saŭ 30 de anĭ de captivitate, Pardonul Bretanieĭ, Orfeliniĭ, Stela, Puritaniĭ Londriĭ, Curierul de Lion, Proscrisul, Cerşitoarea, Uvrierul, Bucureştiĭ plînge-Bucureştiĭ rîde, Plăeşul logofăt mare, Lăpuşneanul.

Comediĭ: Prietiniĭ falşĭ, Caterina a II-a Impărăteasa Rosieĭ, Duelul Damelor, Bărbierul de Siviglia, Căsătoria luĭ Figaro, Ţara amoruluĭ, Slugile, Cleopatra, Vîntură-ţară, Godov fiul.

Farse : Jorj prinţul de Gal, Voiajul împrejurl uneĭ tingirĭ, Omul fără duşmanĭ, Ursul şi Paşa, Holteiul tomnatic, Horăilă,

---

1) Vezĭ Dosarul Primărieĭ Iaşĭ No. 113 din 1863.

Telalul, Soliman Agă, Pacatul, Două văduvițe, Un scandal, Voinicos da fricos.

Deși se vede anunțat în pcogramul de deschidere a stagiunei aceste piese, totuși dintr'o listă prezentată Comitetuluĭ Teatral din Iașĭ la sfîrșitui stagiuneĭ, de Directorul Constantin Bălanescu, vedem că numaĭ unele din ele s'aŭ reprezentat într'adevăr, iar în realitate s'aŭ jucat următoarele piese:

Puritanii Londrii, dramă 5 acte, *Rezbelul damelor* comed. 3 acte, *Surugiul*, canțonetă națională, *Curierul de Lion*, dramă, 5 acte, *Slugile*, vod. 3 acte, *Bărbierul di Sevilia*, vod. 4 acte, *Trotman*, vod. 3 acte, *Poetnl*, vod. 1 act, *Giucătorul*, dr. 5 acte. *Două despărțenii*, farsă 1 act, *Ursul și Pașa*, farsă 1 act, *Ulița luneĭ*, farsă 1 act; *Spînzuratul*, farsă 1 act; *Lăcătușii*, dramă 5 acte, *Muza*, farsă 1 act; *Corsicana*, farsă 1 act; *Pardonul Bretaniei*, dramă 5 acte; *Omul care'șĭ ucide femeia*, farsă 2 acte; *Doctorul negru*, dramă 5 acte; *Banii*, *Gloria și Femeile*, vodevil 5 acte; *Gutunarul*, farsă 1 act; *Paul John*, dramă 5 acte; *Suflă-mĭ în ochĭ*, farsă 1 act, *Strengarul de Paris*, vod, 2 acte; *Lucrătorii*, dramă 5 acte; *Casa de nebunĭ*, farsă 1 act, *Piatra din casă*, vod. 1 act, *Otrăvițiĭ*, vod. 2 acte; *Mila lui Dumnezeŭ*, dramă 5 acte, *Michel și Cristina*, vod. 1 act, *Proscrisul*, dramă 5 acte, *Omul fără cap*, dramă 5 acte, *Vornicul*, vod. năț. 1 act. *Secăturile*, comed. 1 act, *Spionul*, oramă 5 acte, *Sora luĭ Jocris*, farsă 1 act, *Reposata*, farsă 1 act, *Căderea unuĭ Ministru*, dr. 5 acte; *Matilda*, dramă 5 acte, *Cavalerul damelor*, comed. 1 act, *Indiana*, *Șarlemani*, *Cleveticĭ și Napoilă*, canțonete, *Scara mîțeĭ*, vod. 1 act, *Zuliaridi*, farsă 1 act, *Legea rurală*, canțonetă națională, *Moartea luĭ Carol*. monolog, *Palma*, farsă 1 act, *Țaranca*, farsă 1 act, *Coarda simțitoare*, farsă 1 act[1])

Asupra moduluĭ cum s'aŭ jucat diferite piese, găsim maĭ multe relațiuni, într'o revistă specială teatrală cu titlul *Fulgerul* redactată în limba romînă și italiană de Luigi Ademollo, despre care am maĭ vorbit la stagiunea 1860—1861.

Ast-feliŭ vedem că în cursul luneĭ Ianuarie 1864, s'a jucat comedia-vodevil în 5 acte, *Baniĭ, gloria și femeile*, tradusă de T. Porfiriu, avînd ca actorĭ principalĭ pe Luchian și soția sa, D-na Merișasca, D-niĭ, Galino, Radu, etc. Asupra esecutăriĭ pieseĭ, revista amintită face următoarele aprecierĭ:

Despre d-l Luchian vom zice maĭ tot aceia ce am zis de atîtea orĭ, că D-luĭ știe cu perfecțiune se pătrundă natura și toate nuanțele rolurilor sale... Singurul lucru ce ne permitem a imputa specialminte pentru această sară demnuluĭ nostru artist, este aceia că pre adese orĭ, părînd parcă singur încîntat de comicăriile sale, Dl Luchian rîde împreună cu spectatoriĭ, deși nu așa cu hohot, dar orĭ cum fie, aceasta nu prinde, și a fi serios cînd toțĭ nu sînt, și acesta e unul din merilele unuĭ bun comic. Luchian a jucat rolul luĭ *Digdig*.

---

1) Vezĭ Dosarul Primărieĭ Iașĭ, No. 119 din 1865.

Galino care a jucat rolul luĭ *Rodolfo*, tînăr amorezat, poet în iluziile sale, care caută aventurĭ, pentru ca să primască cununĭ de glorie, aŭ fost foarte sentimental. In scurt vorbind D. Galino a reuşit cu deplinătate. Aceeaşĭ observaţie ce am făcut'o cu Lucian o fac şi luĭ Galino, aceia că: D. Galino în toate scenele ce le-aŭ avut cu D. Luchian, nu se putea stăpîni de rîs.

D-l Radu, în micul dar însemnatul rol al *Doctoruluĭ Tracu* a ştiut deplin aĭ reprezenta caracterul cel serios şi imposant. D-luĭ are toate dispuseciunele unuĭ viitor actor, va trebui numaĭ să le îmbrace în haina cea salutară a teorieĭ.

D-na Luchian în rolul *Stelleĭ*. N'a perdut nimica de ceea ce a avut odată, D-sa ne-a arătat toate graciile pline de inocenţă.... Şi voacea D-sale dacă a perdut din tăria sa primitivă ea îşĭ conservă aceiaşĭ dulceaţă pe care ne-o arătà în toate ariele ce le-aŭ esecutat.

D-na Merişasca e o artistă bună şi a esecutat foarte bine rolul servitoareĭ *Cretli* [1]).

La 24 Ian. 1864, s'a dat o reprezentaţie pentru *Serbarea naţională* din acea zi. Spectacolul se începù cu un *imn* cîntat de ambele trupe romînă şi italiană. După ce se terminà de cîntat *Imnul*, se ridică o cortină din fund, apăru uu tabloŭ naţional, foarte bine aranjat şi ocazional, de D. Galino, în unire se zice şi cu *Dl. Lafarge* regisorul teatruluĭ.

S'a jucat apoĭ *Peatra din casă*, vodevil care a fost aplaudat frenetic. D-na Merişasca a esecutat cum nu se poate maĭ bine şi maĭ natural rolul *Cucoaneĭ Zamfira*. Toate gesturile, toate vorbele acesteĭ artiste, te făcea să crezĭ că nu eştĭ la teatru, ci în casa d-neĭ Merişescu, că parcă se afla singură (fără prefacere), preocupată de ideia de aşĭ urni *peatra din casa*, pentru ca în urmă să poată a se lăsa în voia plăcerilor, acelor plăcerĭ pe care le doresc multe cucoane Zamfiriţe din societatea noastră. D-na Merişescu pare a fi singura artistă care poate pricepe şi esecuta unele rolurĭ din repertorul D-luĭ Alexandri. Dl Luchian a exprimat saŭ maĭ bine contrafăcut cu destul succes rolul *prostuluĭ Nicu Palciu*, cu toate că şi aicĭ, de multe orĭ nu se putea stăpîni de rîs.

Dl. Bălănescu, drept vorbind, nu a ştiut aşa de bine, a pătrunde spiritul roluluĭ ce a jucat. D-luĭ uĭtă de multe orĭ că era un neamţ, care nu poate ave nicĭ de cum accent romînesc cel puţin ast-fel e persoana ce o introduce în piesă Dl. Alexandri, şi pe care D. Bălănescu trebuia s'o copieze cu fidelitate. D-niĭ Galino, Radu şi d-ra Teodorescu, a fost fie-care la locul săŭ.

Tot în acea sară s'a jucat comedia „*Nenorocirile unuĭ băet frumos*. Această piesă deşi cuprinde o intrigă bine ţăsută, dară

1) Vezĭ *Fulgerul* No. 8 din 25 Ianuar 1864. Tipografia Buciumului Român, Ieşĭ.

pare a nu avea nicĭ un scop final, adică acel scop moral ce'l are, saŭ trebui să'l aibă, fie-care reprezentaţie teatrală. Nu însă pentru prima oară, Dl. Bălănescu ne pune pe scenă, piese de aceste... In această comedie Dl. Luchian a avut rolul principal şi d-luĭ a şi fost obiectul aplauselor generale.

Sîmbătă în 25 Ian. 1864, s'a reprezentat piesa *Pardonue Bretanieĭ*. In această piesă, eroul principal a fo st *Chernoel*, l-secutat de dl. Velescu. Asemenea d-ra Teodorescu, cu sentimente pasionate, ştin a depinge întregul rol al nenorociteĭ fiice a luĭ Mogar. Dl. Gheorghiu de asemenea in rolul luĭ Mogar a fost la înălţimea roluluĭ săŭ.

Marţi 28 Ianuar 1864, s'a dat piesa *Mila luĭ Dumnezeŭ*, în beneficiul D neĭ Merişescu. Rolul beneficienteĭ deşi destul de mic, cu toate aceste a ştiut a'ĭ da importanţa, merit numaĭ al artiştilor care'şĭ înţeleg cu deplinătate misiunea lor.

Cîntecul de la act. I, cind *Margareta* se desparte de fiĭca sa *Maria*. a fost esecutat cu atîta înduioşare, încît a făcut să resune teatrul de aplause. Toţĭ ceilalţĭ actori aŭ jucat în această piesă într'un mod satisfăcător [1]).

In 4 Fevruarie următor s'a reprezentat în beneficiul d-luĭ Velescu drama „*Veteranul tuĭ Napolion I* şi *Proscrişiĭ*“ despre care revista amintită zice următoarele:

„Dacă drama aceasta a fost ultima creaţiune a renumituluĭ artist dramatic *Frederic Lemaître*, ea a adaos încă o piatră pre.-ţioasă la corona artistică a demnuluĭ nostru artist Velescu-Publicul a ştiut ca totdeauna şi acuma a aprecia toate osteĭ nelile sale. Aplausele resunaŭ din toate părţile, cununĭ de florĭ şi poesiĭ eraŭ cu îmbelşugare. Una din aceste cununĭ şi poesi aŭ fost oferită din partea junimeĭ studioase.... Dară vorbind despre eroul drameĭ nu putem da uităriĭ pe D. D. Bălănescu Galino, Gheorghiu, pe D-nele Merişescu şi Ievolschi, şi pe d-ra Teodorescu, cari deşi aŭ avut rolurĭ micĭ, cu toate aceste n'aŭ lipsit de ale caracteriza cu destulă expresiune. Doamneĭ Ievolschi. însă, avem aĭ face o mică observaţiune. Dumneeĭ exagerează de multe orĭ prea mult, durerea şi suferinţa, ceea ce departe de a produce o impresiune plăcută, produce maĭ degrabă un efect după cum zic Franceziĭ *ennuyant* [2]).

Reproducem aicĭ una din poesiile respîndite cu acel pirlej în teatru, ştiut să fie:

Luĭ Stefan Velescu

Distinctul artist dramatic de la Teatrul Naţional din Iaşĭ
La ocaziunea beneficiuluĭ seŭ din 4 Fevr. 1864.

De unde-aĭ primit faţa, şi accentele duioase,
Ce ştiĭ în orĭ ce inimĭ, durerile-a sădi ?
Şi cine ţ'-aŭ dat raze aşa de luminoase,
Se poată cerul nostru de negurĭ a'l goli ?

1) Vezĭ *Fulgerul*, Anul II Ne. 8 şi 9, 25 Ianuar şi 8 Fevruar 1864.
2) Vezĭ *Fulgerul*, No. 10, din 17 Fevruar 1865, An. II.

Natura și cu geniul, voiră ca să lase,
Mărețul soare'-al arteĭ, pe frunte-ațĭ străluci,
Onoare și mîndrie, facĭ tinereĭ ceĭ frumoase,
Ce poate'n vecĭnicie cu tine-a se făli!

Urmează cu credință, artistica ta cale,
Ea singură te-a duce pe sinurile sale
Acolo unde zboară, gîndirile omeneștĭ.

Renumele ce astăzĭ, cu fală-țĭ împletesc
Cununele de aur, cu tine, mînĭ grăbește,
Se sboare printre seculĭ, pe-aripele cereștĭ.

Trad. liberă din ital. de S. V. [1]

La 20 Fevruarie acelașĭ an s'a jucat piesa originală intitulată *Vornicul*, tabloŭ cîmpenesc, compus de Teodor Boĭan, la care aŭ luat parte actoriĭ Luchian, Bălănescu și un *** (anonim) [2].

La 22 Fevruarie 1864 conform art. 14 din contract s'a jucat piesa Napolion I, în folosul *Caseĭ de ajutor pentru actorĭ*, și a produs suma net de 472 leĭ 15 parale.

Marțĭ în 25 Fevruarie 1864 se joacă de trupa romînă drama în 5 acte *Spionul din lumea cea mare*, în beneficiul luĭ M. Galino, la care a luat parte și actoriĭ Stefan Velescu, Luchian, D-nele Ievolschi, Teodorescu etc. Alegerea pieseĭ ne spune *Fulgerul*, n'a fost nimerită a se da în beneficiul D-luĭ Galino, cu cît știm că dl. Galino are o piesă studiată de el și reprezentată pe scena noastră cu un succes foarte bun *Paul Jones* în care am avut ocazie a admira progresele artistuluĭ făcute în timpul din urmă.

Cu această ocaziune s'aŭ asvîrlit în teatru de asemenea spre încurajarea acestuĭ tînăr artist o ploaie de imprimate, conținînd versurile următoare:

Inaltă e artiste frumoasa ta chemare;
Dulcĭ raze de speranță aruncă ochiĭ tăĭ;
Sublimă-țĭ este arta, și scopu-ĭ este mare;
Din lutul omenireĭ, ea scoate Dumnezeĭ.

Mergĭ dar înainte, urmează cu tărie;
Pătrunde bine scopul cereșteĭ nemurirĭ;
Sublimul și frumosul, deviza ta să fie;
In cartea pasiuneĭ, cetește tu simțirĭ.

---

1) Vezĭ *Fulgerul*, idem.
2) Această piesă s'a tipărit la Iașĭ în 1865. (Ediția II-a).

Şi ca o rază dulce, ce sparge neagra ceaţă ;
Imprăştie lumina ; din nour în nour zbori ;
Scoboarăte în iadurĭ, la ceriurĭ te înalţă
Pătrunde tu artiste misterele din sorĭ.

Şi mergĭ, mergĭ, înainte păşind cu otărire,
Te luptă, şi învinge obstacolul amar,
Şi lasă despre tine, o dulce amintire,
Depune aĭ teŭ nume, pe-al patrieĭ altar.

N.

* * *

Opera italiană şĭ a deschis stagiunea la 7 Decembrie 1863, cu *Trovatore* de Verdi şi a continuat să dee un număr de reprezentaţiĭ în abonament, cît şi diferite beneficiĭ, tot sub direcţiunea luĭ *Victor Delmary.* Intre principaliĭ artiştĭ ce aŭ compus trupa din această stagiune, găsim pe prima-dona *Donatelli*, tenorul *Pardini*, baritonul *Federico Monari*, *Boca*, *Gaetano*, D-rele *Butti, Ester Trucco*, *Rosa*, tenorul *Bozzetti*, *Rigo*, *Bellini*, *Giovani Nicolaĭ*, etc.

In ceia ce priveşte orchestra şi corurile se vede că aŭ fost foarte slabe, după cum se arată în revista *Fulgerul.*

Dintre operile ce s'aŭ jucat, notăm : *Trovatore*, *Bărbierul de Seviglia*, *Otello, Linda di Chamounix*, *Norma*, *Ana Bolena*, *Lucia di Lamermoor*. *Ernani*, *Gemma*, *Lucrezia Borgia*, *Beatrice de Tenda, Traviata*, etc.

La 19 Ianuarie 1864, s'a jucat opera *Beatrice*, în beneficiul tenoruluĭ Bozzetti.

Duminică la 2 Fevruarie s'a jucat pentru beneficiul D-reĭ Ester Trucco, opera *Lucrezzia Borgia.* Prima-dona *Donatelli* a fost ca în totdeauna actriţa *par excellence*, şi a fost necontenit aplaodată.

Mercurĭ la 26 Fevruarie 1864, s'a dat o reprezentaţie de retragere în beneficiul luĭ Victor B. Delmary, care cu acest prilej îşĭ împlini cel de al 16-lea şi ultimul an al direcţieĭ sale, cînd s'a jucat opera *Traviata* de Verdi.

Cu toată corectitudinea luĭ Delmary, atît faţă de publicul ieşan, cît şi de actoriĭ seĭ, din cauza puţineĭ frecventărĭ a teatruluĭ, el fu silit a nu se ţinea de stipulaţiunile contractuluĭ seŭ, atît faţă de guvern cît şi de artiştiĭ seĭ, ceia ce i-a atras declararea sa în stare de faliment, urmată de o sechestrare a tuturor decorurilor, costumelor, accesoriilor, partiturilor operilor şi pieselor franceze, ce le posedă, spre îndestularea creditorilor seĭ [1]).

La 27 Fevruarie 1864, s'a jucat *Bărbierul di Siviglia* în beneficiul luĭ Signior *Charles*, iar Duminică la 1 Martie 1864, a avut loc închiderea teatruluĭ italian cu opera *Traviata*. A-

---

1). Vezĭ Dosarul în arhiva Primărieĭ de Iaşĭ, No. 113 din 1864.

ceastă reprezentaţie s'a dat la ora 12 din zi. Prima-dona Donatelli şi artiştiĭ Pardini şi Monari, aŭ fanatizat pnblicul, maĭ ales în această operă, aşa că amintirea lor a remas foarte vie în capitala Moldoveĭ, repurtînd aplaose şi ovaţiunĭ nesfîrşite [1]).

Stágianea 1864—1865.

Direcţiunea luĭ Constantin Bălănescu.—Personalul artistic —Lista pieselor jucate în cursul Stagiuneĭ.—Decăderea instituţieĭ teatrale prin lipsa de mijloace pentru întreţinerea luĭ.—Opinia publică contra reprezentăreĭ pieselor imorale pe scena Teatruluĭ romînesc —Sfaturĭ date actorilor pentru chipul cum să interpreteze rolele ce le execută.—Reprezentaţia dată în folosul Caseĭ de Ajutor a Actorilor.—Piesele predate de Bălănescu la sfîrşitul stagiuneĭ, pentru Biblioteca Teatruluĭ.—Trecerea Direcţieĭ Opereĭ italiene către Gheorghe Spiro.—Condiţiile Contractuluĭ.— Programul personaluluĭ artistic cît şi a operelor.—Sonetul împărţit 'in teatru la beneficiul Primadonii De Fanti.—Cererea luĭ Gheorghe Spiro de a i se rezilia contractul încheiet pentru antrepriza Opereĭ Italiene.

Şi în această stagiune teatrul naţional urmează a da reprezentaţiunile sale sub direcţiunea tot a luĭ Constantin Bălănescu. Personalul din care se compunea trupa luĭ, cuprinse şi de astă dată maĭ mulţi actorĭ noĭ, aduşĭ din Bucureştĭ, cum şi tinerĭ din localitate ce se devotaŭ studiuluĭ arteĭ dramatice. Astfel găsim că programul personaluluĭ peutru această stagiune, conţine următorii actorĭ, actriţe şi corişti:

Actorĭ : Constantin Dimitriade, Neculaĭ Luchian, Const. Bălănescu, Mihail Popovicĭ, Neculaĭ Chiruş, Ioan Gafencu, D-na Gabriela Luchian, D-ra Alexaudrina Teodorescu, D na Smaranda Merişescu, D-ra Mariţa, D-ra Teodoriţă Ştefănescu, D-na Camban ; *Elevĭ şi eleve :* D niĭ V. Conta [2]), Buchman, Panu, Coraliu, Corbu, D-rele : Alexandrescu, Neculau, Adela, Apostolu; *Coriştĭ :* D niĭ : Alex. Gheorghiadi, Teodoru, Galeri, Florescu, Păun, Cristea, Grigoriu.

Orchestra era compusă din 30 persoane din Banda Muzicei de Lăncierĭ.

Piesele ce urmaŭ a se da în abonament, fură *Drame, Comediĭ* şi *Vodevile*, după cum urmează:

Zarafu, *Rezbunarea*, *Copiiĭ luî Eduard*, *Bertram Matelotu*, *Mariana*, *Orfelinele*, *Germena*, *Balul mascat*, *Cartuş*, *Prieteniĭ falşĭ*, *Leonard perucherul*, *Vicontele de Letorier*, *Cine este ea?* *Cleopatra*, *Obraznica*, *Meli-Melo*, *Fricoşiĭ*, *Un tenor fără voie*, *Parisianu*, *Prinţul di Gal*, *Socru fără voie*, *Căsătoria secretă*, *Triole*, *D-ra Nişon ;* totuşĭ, din lista prezentată de Bălănescu,

---

1). Vezĭ „Fulgerul", No. 11, din 1 Martie 1864.

2). Acesta e Vasile Conta, fostul profesor Universitar şi Ministru autor al Teorieĭ Fatalismuluĭ.

Directorul Teatruluĭ, cătră Comitetul Teatral, găsim că, în cursul stagiuneĭ, s'aŭ jucat următoarele piese :

Balul mascat, comedie, în 3 acte, *Familia spiţeruluĭ*, comedie 1 act, *Copiiĭ luĭ Eduard*, dramă în 3 acte, *Prinţul de Gal*, comedie 1 act, *Socrul fără voie*, comedie 1 act, *Voiajul Chiriţeĭ*, canţonetă, *Prizonierul*, comedie 1 act, *Cine este ea?* comedie în 5 acte, *Camera verde*, comedie în 2 acte, *D l şi D-na Pinşon*, comedie 1 ct, *Oarba din Paris*, dramă în 5 acte, *Vicontele Garofă*, vodevil 1 act, *Tenorul fără de voie*, farsă 1 act, *Pandurul cerşitor*, canţonetă, *Cartuş*, dramă 5 acte, *Femeia e datoare s'asculte pe barbat*, comed. 1 act, *Luizeta*, comedie în 2 acte, *Herşcu Boccengiul*, canţonetă, *Barbatul anonim*, comedie în 2 acte, *Birtul luĭ Atanasie*, farsă 1 act, *Căpitanul negru*, dramă în 5 acte, *Căpitanul de talharĭ*, comedie în 2 acte, *Cartea 3, Cap. I*, vodevil 1 act, *Paraponisitul*, canţonetă, *Jana Janeta*, vodevil în 2 acte, *Triolè*, comed. vod. 1 act, *Don Cezar de Bazan*, dramă în 5 acte, *Minuuică*, comedie 1 act, *Egumenia de Gastro*, dramă în 5 acte, *Fără nume*, farsă 1 act, *Palamaru*, vodevil 1 act, *Otrăvitoarea*, dramă în 5 acte, *Cărciogărescu*, canţonetă, *Fetele de marmoră*, dramă în 5 acte, *Turnu Babilonuluĭ*, farsă 1 act, *Păpuşerul*, canţonetă, *Victima mizerieĭ*. dramă în 5 acte, *Dracu în patru*, comedie în 3 acte, *Omul veaculuĭ*, canţonetă, *Regele petrece*, drdmă în 5 acte, *Garda naţională*, canţonetă, *Gură cască*, canţonetă, *Pareatca*, canţonetă, *Moartea luĭ Avel*, monolog, *Intr'o ureche* farsă 1 act [1]).

Din relaţiile ce găsim publicate asupra mersuluĭ acesteĭ stagiunĭ, vedem că Teatrul ieşan era departe de a fi la înălţimea la care se aştepta pnblicul iubitor de artă de pe atuncĭ. Antreprenorul Constantin Bălănescu, care-şĭ dăduse de la intrarea sa ca Director al Teatruluĭ naţional, toată silinţa, şi făcea tot ce ĭ sta prin putinţă, pentru rîdiearea acesteĭ instituţiunĭ culturale, vedea cum îĭ era peste putinţă a ajunge la scopul dorit, întru cît mijloacele ce le avea Direcţiunea, atît pentru angajamentul actorilor, cît şi pentru facerea decorurilor, costiumurilor şi celorlalte obiecte necesare uneĭ bune interpretărĭ, eraŭ foarte restrînse, ele mărginindu se într'o subvenţie de 900 galbeni, ce-i dădea guvernul şi cite-va loje abonate [2])

La 29 Noembrie 1864, s'a jucat *Cartuş*, piesă cu mare spectacol, a căreĭ rol principal a fost interpretat de *Constantin Dimitriade*.

Publicul ieşan însă, care era obicinuit cu piese avînd un conţinut moral şi instructiv, n'a gustat de loc acest spectacol, după cum observă şi Gazeta *Teatrul*, care se exprimă în contra unor asemene piese, jucate pe scena Teatruluĭ nostru na-

---

1). Vezĭ Dosarul Primărieĭ Iaşĭ, No. 119 din 1865.

2). Vezĭ Gazeta *Teatrul*, de I. C. Fundescu. Iaşi, No. 3 din 13 Dec 1864.

țional, piese care nu învață pe publicul incult de cît vițiurile streine, cum se fure punga, cum se scape din temniță și cum se între în închisoare să corespundă cu ceĭ prinșĭ și să le aducă uneltele de scăpare.

Asemene piese trebuesc înlăturate cu desăvîrșire de pe scena teatruluĭ romînesc, care e chemat a propaga morala, a respîndi gustul frumosuluĭ și a sentimentelor nobile, naționale și patriotice, fiind privit ca un element puternic de cultură a poporuluĭ nostru.

Astăzĭ însă Comitetele teatrale la noĭ, sînt indiferente cu totul la alegerea pieselor ce sînt a se reprezenta pe scenele romîneștĭ!

Asupra feluluĭ cum aŭ urmat diferitele spectacole romîneștĭ în cursul acesteĭ stagiunĭ, găsim în Gazeta *Teatrul*, o dare de seamă maĭ amănunțită, din care reproducem următoarele:

„De la deschiderea teatruluĭ național, s'aŭ reprezentat pe scenă maĭ multe piese: drame, comediĭ și farse, dar din toate care aŭ atras maĭ mult atențiunea și aŭ plăcut publiculuĭ, aŭ fost: *Copiiĭ luĭ Eduard*, *Cine este ea*, *Oarba din Paris* și *Prințul de Gal*. Aceste piese deși unele din ele nu s'aŭ jucat tocmaĭ bine, însă jocul s'a acoperit prin frumuseța lor.

„*In 4 Decembrie 1864* s'a jucat *Femeia să asculte de barbat și Luiseta*. Putem zice că de cînd s'a deschis stagiunea, nicĭ un spectacol n'a fost maĭ slab de cît acesta. Recomandăm D-lor actorĭ, atît celor comicĭ cît și celor dramaticĭ, consiliul ce da *Shakspeare* unuĭ actor:

„Cînd începĭ a delama, caută să fiĭ sonor, înțăles, a profera curat, și fereștete de a striga peste măsură ca nu în urmă se semenĭ unuĭ nunțiu public și se stricĭ toată valoarea frazelor; nu trebue iară ca gestul tăŭ rapace și întins ca un compas se cuprindă tot spațiul. Fiĭ stăpîn pe tine, fereștete de a face efect stîngaciu; conservă demnitatea arteĭ în emoțiunile inimiĭ, și cînd pasiunea predomină, atuncĭ fulgeră și tună. Silești te să te admire maĭ înainte de a se mira. Ce supliciu maĭ mare de cît a auzi și a vedea niște lătrătorĭ carĭ fără temere îțĭ sfîșie amorul, îțĭ strică de odată piesa și țĭ asurzește urechile! Și încă ce e maĭ ridicul că publicul, încîntat de aceste marĭ minunĭ, înmărmurit, aplaodează strigătele cele marĭ, gesturile cele momițereștĭ, bufoneriile cele maĭ triviale și flueră un actor celebru și demn care nu l'a asurzit prin declamarea sa. Biciŭ pentru niște asemenea bezmeticĭ și lăudăroșĭ carĭ, prin destrămăturile lor fac pe tiran a apărea maĭ oribil de cît este în realitate.

„Pe lîngă aceasta trebue să te fereștĭ de răseală și de aer manierat. Acordă parola și gestul liber, și fă ca natura se joace în rolul tăŭ, natura să-țĭ fie deviza. Scena este o oglindă în care omul trebue să se vadă așa cum este, în carĭ secolĭ ce aŭ espirat, țerile ce aŭ remas necunoscute, obiceiurile moarte

şi, în fine, tot ceea ce oamenilor nu place a vedea renăscînd şi apărînd supt o fază nouă. Dacă imaginea este exagerată, saŭ reflectul palid, şi cu toate aceste celor ordinarĭ apare o sublimitate. Un singur spirit erudit de va face observaţiunĭ, primiţi-le cu bucurie, căcĭ el predomină asupra unuĭ vulg încult. O ! am văzut un actor ce mi se recomendase pînă la exagerare, şi al căruĭ aspect nu semăna nicĭ a creştin, nicĭ a păgîn, saŭ ce se zic maĭ bine, nicĭ a uman, şi care, gesticulînd, urlînd ca un deluviu, nu prezenta umanităţiĭ de cît un tabloŭ rîzitoriŭ şi plin de ironie.

„Cîte odată comiciĭ voştri, reŭ grimaţĭ, trîntesc rîsul şi farsa tocmaĭ cînd interesul este maĭ mare, stricînd scenele cele maĭ frumoase. Asta este de rîs şi stupid!"

La *10 Dec. 1864*, s'a jucat la Teatru naţional, *Tuzu Calicu* şi *Herşcu Boccengiu*. D-l Bălănescu în roluĭ *Herşcu*, a fost foarte bine, şi ca costum şi ca joc; a fost maĭ natural de cît toţĭ ciţĭ am văzut pînă acum jucînd acest rol. *Tuzu Calicu* asemenea s'a jucat bine;.. corurile s'aŭ cîntat binişor, maĭ cu seamă corul de la finalul actuluĭ întăiŭ.

In 13 Dec., s'a jucat *Barbatul Anonim*, vodevil în 2 acte, tradus din franţuzeşte [1]).

Tot în luna Decembrie s'a maĭ jucat piesele; *Familia Spiţeruluĭ*, *Camera Verde*, *Birtul luĭ Atanasie*, care după cum zice aceiaşĭ gazetă, „n'a fost bine primite de public, căcĭ nouă nu ne trebue de cît piese cu care publicul se poate instrui şi aşĭ forma gustul pentru frumos; trebui să dispară de pe scena teatruluĭ nostru *farsele secĭ* şi imorale, căcĭ din ele nicĭ publicul nu poate să înveţe nimic, şi nicĭ actoriĭ nu pot să-şĭ dezvolte talentul lor. Ne trebuesc piese maĭ mult se instruiască decît să ne facă să rîdem.

„Cît pentru jocul actoruluĭ, profesiunea sa chiar, cere multe sacrificiĭ şĭ morale şi materiale. Ca să se facă cineva actor bun, trebue să-şĭ dee osteneală, să lucreze, să studieze să cerceteze, să observe să fie cît se va putea maĭ natural şi să se păzească de exageraţiune. Prea cerĭ mult de la actoriĭ noştri Domnule, ce ne va zice cetitorul!

„Nicĭ de cum! Cer atîta cît trebue să dea pentru ceia ce i se plăteşte. De la marele şi distinsul nostru comic ieşan, Dl Luchian, cerem să ne dea pentru 80 galbenĭ pe lună; de la dl. Dimitriade pentru 80 galbenĭ, de la d-na Luchian pentru 50 galbenĭ, de la d-ra Lina 30 galbenĭ, de la d-na Merişescu pentru.... pentru cît? Nu ştim ce se cerem de la d-na Merişescu, căcĭ ne dă adesea orĭ maĭ mult de cît pentru 30 galbenĭ ce i se plăteşte! D-na Merişescu care joacă bine maĭ toatea rolele, şi în drama şi în comedie, care este putem zice

---

1). Vezĭ *Teatrul* No. 3, din 13 Dec. 1864.

fără a fi bănuiţi de partizanĭ aĭ seĭ, cea maĭ bună actriţă din Iaşĭ. Să fie aşa de puţin plătită, ni se pare o injustiţie!—Eĭ! Dară cîte injustiţiĭ nu se fac în lumea asta" !

Duminică 13 Dec. 1864 s'a jucat *Barbatul Anonim*, vodevil în două acte. Această piesă deşi nu este tocmaĭ după gustul nostru, dar s'a jucat binişor, afară de cîteva micĭ lucrurĭ, precum a fost vr'o două corurĭ cari nu s'aŭ cîntat tocmaĭ bine, unul de la actul întăĭ şi altul de la finele actuluĭ al doilea. Noĭ rugăm pe dl Director a pune în scenă cît se va putea maĭ puţine corurĭ; asemene rugăm pe d. Dimitriade se cînte cît se poate maĭ rar, căcĭ de multe orĭ nu prea este fericit în voace, de exemplu cum a fost Duminică.

Marţĭ 15 Deb. 1864, s'a jucat *Intr'o ureche* farsă într'ŭn act tradusă de d-nul Luchian.

Joĭ în 17 Dec 1864 s'a jucat alte două farse: *Birtu luĭ Atanasie* şi *Sora luĭ Jocrys*. Dacă D-nul Luchian nu ne-ar fi *oprit* de a vorbi de piesele traduse de d-sa, şi despre jocul d-sale, şi a d-neĭ Luchian am fi spus că piesa de Marţĭ, cu toată osteneala ce şi-aŭ dat actoriĭ să-ĭ pună încă o ureche a remas tot intr'o ureche! că la reprezentaţiunea de Joĭ, în *Birtul lui Atanasie*, n'am găsit de cit morală de birt; că farsa *Sora luĭ Jocris*, deşi foarte bine jucată, deşi are întrînsa scene frumoase, dar tot spiritul eĭ stă în spargerea vaselor, în mînjirea dantelelor Domnişoareĭ cu cerneală şi in transformarea papagaluluĭ în pisică; am fi rugat pe d-niĭ artiştĭ ca să nu maĭ rîdă pe scenă, şi să lase locul publiculuĭ! am fi spus toate acestea; dar fiind că d-nul Luchian ne-a oprit, în puterea dreptuluĭ ce are de actor care joacă de 20 anĭ pe scenă, noĭ ne supunem a tot puterniciei sale şi nu zicem nimic [1]).

Duminică în 14 Martie 1865, s'a jucat o reprezentaţie extraordinară, dată conform art 14 din contract, în beneficiul Caseĭ de ajuter al actorilor,—dar nu s'a putut încasa de astă dată de cît minima sumă de 94 leĭ vechĭ.

Incheindu-se stagiunea Teatruluĭ romînesc, Directorul Bălănescu, a predat pentru biblioteca Teatruluĭ, în primirea inspectoruluĭ Teatruluĭ M. Galino, un număr de manuscripte ale pieselor ce urmează:

Suflă-mĭ în ochĭ comedie, *Duelul Damelor* idem, *Balu-Mascat* idem, *Gentilomul muntelui* dramă, *Germen*, idem. *Copiiĭ luĭ Eduard* idem, *Otello* idem, *Kean (Kin)* idem, *Lucrătoriĭ* idem, *Proscrisul* idem, *Cartuş* idem, *Don Cezar*, idem, *Martiriĭ inimiĭ*, idem, *Bărbierul de Sevilia*, comedie, *Pardonul Bretanieĭ*, dramă, *Fiul Draculuĭ*, idem, *Zaraful*, dramă în 5 acte, *Bogat şi sarac*, dramă in 5 acte, *Turnul de Nel*, idem, *Clopotarul*, idem, *Dealul Draculuĭ*, idem, *Orfeliniĭ* idem, *Şarlota*, idem, *Capo d'operă*, dramă în 1 act, *Palma saŭ Noaptea*

---

1) Despre toate aceste vezĭ: *Teatrul* No. 4 din 20 Dec. 1864.

Vinerii Marî, dramă în 5 acte, *Interdicția* idem în 2 acte, *Smărăndița fata jitaruluî*, comed. naț. în 2 acte *Judecata luî Brânduşî*, idem, *Studentul de la Universitate*, comed. în 1 act, *Boerii şi Răzăşii*, comed. Națion. în 2 acte. *Prețioasele ridicule*, comed. în 1 act, *Rusaliile*, comedie naț. în 1 act. *Eczinda Veloni* comed. în 2 acte, *Un june foarte grabnic*, vodev. în 1 act *Credința*, *Speranța*, drame în 5 acte, *Matilda* idem, *Jucătorul de cărți*, idem, 3 acte, *Triolè* comedie în 1 act, *Socru fără voie*, comedie în 1 act, *Lacheul luî Arturiŭ* vod. în 1 act.

Toate aceste piese s'aŭ reprezentat în timpul direcțiuneî luî Bălănescu.

In urma retrageręî luî Victor Delmary de la antrepriza Opereî Italiene, Iaşul remasă fără această Instituție, aşa că Guvernul ținînd samă de dorința publiculuî ieşan, de a avea *Operă*, a publicat o licitație pentru darea eî în antrepriză.

La licitația ce s'a ținut la 2 Maî 1864 nu s'a prezentat de cît *G. Spiro*, fost director al Conservatoruluî din Iaşî, care a şi obținut antrepriza.

La 21 Noemvrie 1864, se încheie contractul prin care se da în artrepriză luî Spiro opera italiană din Iaşi, pe termin de 3 anî cu începere de la 1 Maî 1864 şi pănă la 1 Maî 1867; din acest contract extragem cele ce urmează: Teatrul de operă este acel de la Copoŭ; patru zile pe sămptămînă pentru operă: Lunî, Mercurî, Vinerî şi Sîmbătă; subvenția de la guvern e de 2500 galbenî saŭ leî vechî 78,750; Antreprenorul va putea da balurî mascate în sala teatruluî pe timpul carnavaluluî; Abonamentul şi pentru 50 reprezentațiî, e următor: lojile rangul I şi II 80 galbenî; iar cu sara loja de rangul I, 2 galb. iar lojile de rangul II, 2 galb. şi jumătate.

Pentru lojele de rangul al III-le, abonamentul va fi 40 galb. iar cu sara un galben Stalele la abonament cît şi la beneficiî şi reprezentațiî suspendate, pe sară cîte un icosar, iar locurile în parter, 2 sfanțî unul. La gradurile militare se va face o reducere pe jumătate. Inceputul stagiuneî va fi la 1 Noemvrie al fiecăruî an, iar încheierea la 1 Martie. Antreprenorul va da pe fiecare sezon două reprezentațiî în folosul *Ospiciuluî infirmilor de la Galata*. Loja Domnească, şi intrarea amploiaților polițieneşti sînt scutite de plată. Actoriî şi actrițele romîne aŭ dreptul de intrare la reprezentațiile de opere atît în parter cît şi în una din avanscenele de al III-lea rînd [1]).

Acest contract în întregimea luî e publicat în *Monitorul Oficial* No. 78 din 1864 în suplimentul de la acel număr.

---

1) Despre aceste vezî Dosarul. Darea în antrepriză a operiî italiene din Iaşî, No. 68 (34) din 1864, trimis de Minist. de Instrucție la Arhiva Statuluî din Bucureştı.

Iată şi programul stagiuneĭ de Operă Italiană 1864—65.

Teatrul Italian din Iaşi

Sub direcţiunea d luĭ G. Spiro

Stagiunea 1864—1865

Programul operilor ce se vor da în cursul Stagiuniĭ.

Opere noue	*Opere din repertoriŭ*
Un ballo in Maschera di Verdi.	*Favorita*, de Donizetti,
Il giuramento de Mercadante,	*Norma*. de Bellini,
Marta, de Flotow,	*Traviata*, de Verdi:
Il Bravo, de Mercadanie,	*Maria de Rohan* de Donizetti
	Rigotetto, de Verdi.

Personalul artiştilor

Prima-done *Sofia de Montellio*, D-ra *Sofia Dixon*, D-ra *Luigia de Fanti.*

Tenorĭ, Baritoni, Başĭ: *Giuseppe Marlli*, *Melkiore Vidal*, *Filipo Proni*, *Giovani Caponi*, *Vicenzo Paraboschi*, *Fillipo Proni*, *Alexandro Manetti*, *Gio. Nicolai.*

Director de orchestră şi prim violin :*Alexandro Gislanzonni*

Instructor coruluĭ *N. Mangiagalli.*

Corul compus din 20 corişti de ambe sexe. Orchestra de 28 profesorĭ.

Deschiderea stagiuneĭ se va face cu opera *Un Ballo in Maschera.*

Preţul abonamentuluĭ pentru 50 Reprezeneaţiĭ :

Loja Bel-etaj Avanscenă 170 galb. Loja Bel-etaj simplă 85 palb. Loja Bel-etaj No. 11, 90 galb. Loja Benuar Avanscenă 150 galb. Loja Benuar simpă 75 galb. Loja rangul al II-lea 35 galb., Stal 14 galb.

N. B. D-niĭ ofiţerĭ cari se vor abona la Stal plata pe jumătate.

Preţul de intrare cu sara: Bel etaj simplu 2 jum, galb. Bel etaj avan-scenă 5 galb. Benuar simplu 2 galb. Benuar avanscenă 4 galb., Rangul II, 1 galb. Stal 12 leĭ, Parter 5 leĭ Galeria 2 jum, leĭ [1]).

Intradevăr, Opera s'a deschis cu *Un Ballo in Maschera*, după care s'a jucat *Marta*, *Maria di Rohan*, *Somnambula*, *Favorita*, *Norma*, *Traviata*, *Don Pasquale* etc.

Cu oeazia beneficiuluí dat în 28 Noemvr. 1864, de primadona *D ra de Fanti* contraltă, cîntăreaţa cea maĭ bună de la operă italiană, i s'a distribuit următorul sonet; [2])

---

1) Vezĭ Dosarul Primărieĭ Iaşĭ No. 113 dir 1863.
2) Vezĭ Teatrul No. 1 din 20 Noemv. 1164.

Cîntă păstorul doina de jale;
Şi păserica în crîng stufos,
Cîntă pîrăul într'a sa cale;
Dar al tăŭ cîntec e maĭ frumos.

Cîntă natura imne plăcute;
Ingeri'n cerurĭ cîntă voios,
Cîntă în aer vocĭ nevăzute;
Dar al tăŭ cîntec e maĭ frumos.

De unde oare? din cerĭ, din soare,
Ai furat voacea încîntătoare?...
Saŭ vre o zînă te-a legănat;

Şi lîngă leagăn cîntărĭ duioase,
Cîntărĭ plăcute, armonioase,
Să te învețe—ți-a tot cîntat?

G. Siro care era antreprenor în acelaşĭ timp şi la Teatrul din Bucureştĭ, arată prin suplica sa din 31 Mart, 1865, adresată Ministerului de Interne, Agricultură şi Lucrărĭ publice, că-ĭ este peste putință ca să maĭ ție Opera Italiană, la Iaşĭ, fiind că publicul nu vine la teatru, prin urmare cere să fie desfăcut de contractul săŭ pe aniĭ al 2-le şi al 3-lea. Comitetul Teatral luînd în considerație cele arătate de G. Spiro, îĭ admite cererea [1]).

(Va urma).

Teodor T. Burada

UNUI MARE CRITIC...

Din partea unuĭ mic poet.

Criticeĭ tale de fiere,
Cînd vor face-o aniĭ „foastă",
Lumea tot o să-ĭ prefere
Chiar şi-o poezie proastă

Căcĭ, vezĭ tu, o poezie
Orĭ şi cum ar fi să fie,
Are'n ea un strop de vis...
Tu, nu-l aĭ în tot ce-aĭ scris.

B.

---

1) Vezi Dosarul No. 113 din 1863, a Primărieĭ Iaşĭ,

SUFERINŢA

I

Se lasă noaptea, se aprind
Incet, prin goluri, stele...
O, cum aş vrea să le cuprind
Cu gîndurile mele;

Să zbor colo, pe unde'n zări
Amurgul trist se stinge,
Pe unde nu se-aud oftări,
Pe unde nu se plînge....

Şi drept, şi mut, cu mînĭ pe pept,
Cu inima pustie,
S'ajung pe-aceea ce-o aştept
Şi n'are să maĭ vie...

II

Te-aĭ dus precum se duce-un vis
Duios, în dimineaţă,
Cînd ochiĭ, ochiĭ s'aŭ deschis
Din somn ĭarăşĭ la viaţă...

Te-aĭ dus, drag suflet blînd şi bun
C'o tristă suspinare...
Şi te-am privit... şi nu-s nebun,
Nebun de disperare...

Şi ştiŭ că'n plîns n'aş mîngîia
Durerea mea cumplită,
Nicĭ jalea, jalea asta grea
Din inima'mĭ zdrobită...

In juru'mĭ, mut, mă uĭt trudit,
Mă uĭt cu'nfiorare
Şi simt că totu-ĭ năruit
Şi fără de'ndreptare...

III

S'a'nseninat iar cerul drag,
Ş'April e cu comorile....
Dar tu-aĭ trecut de-al vieţiĭ prag
La ce maĭ cresc dar florile ?...

Pe taĭnice cărări azi ĭar
E luna cu visările...
Dar tu nu eşti... şi-ĭ în zadar....
La ce maĭ bate zările ?....

Şi apele din stîncĭ se rup
Şi'n ele resfrîng soarele...
Dar tu nu-ĭ maĭ răsfrînge trup...
La ce maĭ curg izvoarele ?...

In cîrdurĭ rîndunele vin
Şi'şĭ cată cuĭburelele...
Dar tu nu le maĭ vezĭ cum vin...
La ce vin rîndunelile ?...

Vezĭ, stelele cînd îşĭ fac drum,
In plîns li ard clipelele.
Şi ele te ştiŭ dusă-acum...
La ce dar maĭ ĭes stelele ?...

Iaşĭ 1910. **G. V. Botez-Gordon**

Inscripțiile M-rei Neamțu

138. *Evanghelia Rosiană din M-rea Secu.*

† La Mănăstirea Secu este o Evanghelie Rosiană tipărită la M-rea Neamțu la 1821, în zilele starețului Ilarie; format mare fila lungă de 18 cent. și lată de 14 cent. cu chenare marĭ de sfințĭ—pe toate fețele tuturor filelor în toată cartea săpațĭ de monahul Gervasie săpătoriul tot din M-rea Neamțu. Asemenea Evangheliĭ sînt multe prin țară. Chinoviul are săpațĭ pe el sfințiĭ apostolĭ. Această Evanghelie este însemnată prin legătura de argint, aur, firifturĭ, pietre și artă—care n'are păreche nicăirĭ în România. Pentru aceasta s'a notat aice.

139. *Aurarele din M-rea Secu.*

La M-rea Secu sînt aurare pentru stiharele diaconeștĭ care aŭ pe ele place de argint aurite—cu îngerĭ 5+6—place marĭ. 6+6—place maĭ micĭ, 12+12, crucițĭ de argint—aurit pintre place, aseminea rarităţĭ nu se uflă pe la alte mînăstirĭ din România.

140. *Chivotile.*

† „Aceste două gropnițĭ (chivote) sînt ale sfinteĭ mînăs-„tirĭ Seculuĭ făcute de robiĭ luĭ Dumnezeŭ Grigorie (și) shi-„monahia Saveta Brancovan la anul 1842“.

Aceste două chivote sînt păreche avînd fie-care cîte cincĭ turnurĭ, sînt de argint aurit, cu pixifturĭ încunjurate peste tot cu briliante; lucrul, arta și prețul n'aŭ păreche în România. Cine n'a văzut aceste chivote zise gropnițe (sf. mormînt a D. Hristos). acela n'are ideie de așa odoare bisericeștĭ; odoarele mănăstireĭ Seculuĭ sînt maĭ pre sus de orĭ ce laudă.

Tot la M-rea Secu sînt feloane vechĭ titoreștĭ de stofă tare, feloane largĭ de cincĭ metri în poale, de 1.25 dinainte, și de 1.50 dinapoĭ, asemenea feloane nu se găsesc nicăirĭ la noĭ de cît la mînăstirea Secu.

Arh. Narcis Crețulescu

Pomelnic titoresc a S-tei M-ri Neamțu

(Urmare)

III. Episcopiĭ Eparhioțĭ

Num. de Pomen.	Metania	Eparhia	Anii	Observațiĭ
Dorofteĭ	M. Neamț	Roman	1517—1521	Aŭ dat Orțeştiĭ
Teodosie	Neamț	Rădăuțĭ	1538—1549	Cliserhia veche
Macarie	Neamț	Roman	1531—1558	Orțeştĭ
Mitrofan	Secu	Huşĭ	1617—1622	Brătulețu
Pavel	Neamț	Roman	1613—1632	
Pahomin	Neamț	Roman	1707—1714	Procovu-Pencovski
Danili	Socola	Roman	1729—1735	
Varlam	Neamț	Rădăuțĭ	1735—1745	Case Vlădiceştĭ bolniță, priseci
Teofil	Neamț	Roman	1746—1747	Zid şi Case
Ionichie	Neamț	Roman	1749—1769	Hadîmbu-Hasan Vovidenia
Dosofteĭ	Putna	Rădăuțĭ	1750—1789	Herescu
Inochenti	Putna	Huşĭ	1752—1782	Gelasi, Hlăpeştĭ
Iosif	Neamț	Argeş	1793—1820	Aŭ dat mile
Gerasim	Putna	Huşĭ	1803—1826	Clipa-banĭ
Chesarie		Buzeŭ	1825—1846	Mile
Veniamin		Roman	1843—1851	Roset, grîne
Filofteĭ	Neamț	Buzeŭ	1850—1866	Mile
Mardarie	Neamț	Eg. Coşula	1852—1855	Apamiaş dughene
Nietarie	Neamț	Roman	1867	Hermeziu, case
Isaiia	Socola	Roman	1872	Vicol, banĭ
Melchisedec	Socola	Roman	1872	Ştefănescu, banĭ
Narcis	Neamț	Mitropolie	1881—1909	Crețulescu, veşminte, argintăriĭ, cărțĭ şi altele.

IV. Egumeniĭ Sfinteĭ M-rĭ Neamțul

Toțĭ Ieromonahĭ şi Duhovnicĭ

Numele de pomenit		Aniĭ	Observațiĭ
German [1])		1320—1362	Sfîntu
Chiprian		1362—1373	Muşat Vodă
Macarie		1373—1302	Bou.... Boişteanu
Sofronie		1392—1393	Iegumen

1) Despre Sf. Gherman Ist. Sf. M-rĭ Neamț T. 1. 362 T. 7. 614—619 cu probele aduse de Asachi şi N. Istrate vezĭ în text t.

2) Să nu se maĭ pomenească numele subliniate, fiind că maĭ figurează odată.

Numele de pomenit		aniĭ	Observațiĭ
Pimen		1393—1407	Toțĭ rude şi ucenicĭ aĭ Mitrolituluĭ Iosif ·I·
Dometian		1407—1422	
Siluam ·I·		1422—1439	Iosaf, Muşat Vodă
Grigorie ·I· [2])		1439—1449	Țanblac întăĭ Mitropolit la Chiev, în urmă egumen la Neamț
Gavriil		1449—1452	Urie, scritor de cărțĭ
Simon		1452—1470	S'a ferecat cap. sf. Simion la 1463
Siluam II		1470—1487	Iegumen
Teoctist		1487—1503	Nemțan Mitropolit a zidit biserica mare 1417
Macarie		1503—1512	Nemțan Episcop Roman
Parfenie		1512—1514	S'aŭ scris Evanghelia
Dorofteĭ		1514—1523	Nemțan Episcop Roman
Macarie	a II-a oară	1523—1527	S'a scris tipicu
Gherman		1527—1528	S'a dat Copanu
Anastasie		1528—1531	S'a dat Dolheştiĭ
Teodosie		1531—1536	Iegumen
Hariton		1536—1554	Iegumen
Evtimie		1554—1556	Aŭ scris Evanghelia
Evloghie		1556—1560	
Spiridon		1560—1592	A fost în bejenie la Strînbu (A scris o Evanghelie)
Serafim		1592—1624	Drăgăneştĭ
Ioachim ·I·		1624—1629	Intăreşte Hrisoave
Ioan ·I·		1629—1639	S'a prădat M-ria la 1633
Ioachim ·II·		1639—1650	
Dosofteĭ		1650—1661	
Teofil		1661—1668	
Genadie		1668—1668	
Ioil		1668—1671	
Mihail		1671—1682	A fost M-rea pustiită 12 anĭ
Paladi		1682—1683	Stratulat dă Bourenii
Efrem		1683—1691	Ion țiganu se dă rob de voe
Ioan ·II·		1691—1702	Percovschi face Proscovu
Pahomie		1702—1706	
Isaia		1706—1710	Caragia Vodă face Bulucu
Genadie ·II·		1710—1715	
Mihail ·II·		1715—1715	
Genadie ·II·	a II-a oară	1715—1716	
Varlam I		1716—1720	
Paisie		1720—1721	Intăreşte moşia Covasna
Isachie		1721—1722	
Isaia		1722—1725	Caragea Vodă

Numele de pomenit		anii	Observații
Teofil		1725—1734	Episcop Roman a încunj. M-rea cu zid și chilii înprej.
Gedeon		1734—1742	Să judecă pent. Drăgăneștĭ
Lazăr		1742—1744	Ursu dă Sociĭ
Macarie ·III·		1744—1746	Costuțianu dă Preuteștiĭ
Ioanichia ·I·		1746—1746	Episc.Roman face Voviden
Gedeon ·I·	Dinga Blehea	1746—1749	Aceiașĭ persoană numele
Grigorie ·II·	Dinga	1749—1751	schimbat la schimnice
Nicanor		1751—1756	Au întărit hrisoave
Nicolae	Hadîmbu (Hason)	1757—1758	Frate cu Episcopul Ioanichie face pîrgu și altele
Grigorie ·II·	a II-a oară (Dinga)	1758—1759	
Avram		1759—1760	Aŭ întărit hrisoave
Sava		1760—1760	Să judecă pentru țiganĭ
Nicanor	a II-a oară	1760—1762	
Ionichie ·II·		1762—1762	
Varlam	(Dinga)	1762—1764	
Iorest		1764—1774	
Varlam	a II-a oară Dinga	1794—1771	
Sofronie ·II·		1771—1776	Aŭ cîștigat Hlapeștiĭ
Venedict	Dinga	1776—1779	Aŭ făcut poarta și biserica de la Tîrzia și Cristelnița
Iosaf		1779—1779	
Varlam	a III-a oară Dinga	1789—1779	Aŭ întărit hrisoave

Egumeniĭ S teĭ M-rĭ Secu

Toțĭ ĭeromonahĭ și duhovnicĭ

Numele de pomenit		Aniĭ	Observații
Zosima		1560—1590	Au făcut schitu Zosima
Dosofteĭ		1590—1607	Dascalu să face M-ria Secu
Andreĭ		1607—1626	Se face M-ria Secu
Varlam ·I·	Moțoc	1627—1737	Mitropolit
Efrem		1636—1652	Arătat în dania viilor
Gedeon		1652—1655	Mitropolit
Teodorit		1655—1657	In dania luĭ Ghedeon
Paisie ·I·		1657—1660	Moșia Huhurez
George		1660—1661	Tocmeala cu Hangu

Numele de pomenit		Anii	Observații
Ioan		1661—1565	Egumen la M-ria din cetate
Genadie		1665—1671	Moșia Brăteșii
Ioan	a II-a oară	1671—1672	Documentele cu țiganii
Paladie		1672—1677	Moșia Valia Rusului
Ioan	a III-a oră	1677—1680	Pe timpu lui vin Leșii
Parfeni		1680—1691	Egum. la M-ria din Cetate
Iorest		1691—1593	De la Cetate
Aftanasie		1691—1703	De la Cetate
Iorest	a II-a oară	1703—1714	
Nicanor		1714—1739	Arătat la Moșia Icușeni
Nicodim		1739—1746	S'a dat Moșia Avereștĭ
Aftanasie		1746—1750	A scris Mitropolit Nichifor
Evtimie ·I·	Cananău	1750—1751	La moșia Târgoneștĭ
Nichifor		1751—1752	Aduce piciorul Sf. Ioan
Calistru	Eni	1752—1753	Aŭ fos Egumen la Râșca
Porfirie		1753—1756	Pentru țiganii M-rii Secu
Varlam ·II·		1756—1757	
Nifon		1757—1765	Aŭ făcut Schitu Nifon
Evtimie	a II-a oară	1765—1775	S'a perd. sf. picior a sf. Ioan
Paisie ·II·	Velicovski	1775—1779	Venit din M. Dradomirna

La anul 1779 August 15 s'a unit M-rea Neamțu cu Secu ; de acum e un singur egumen zis stareț peste amîndouă mănăstirile.

Starețiĭ Sf. Monastirĭ Neamț-Secu cu nume de Arhimandrițĭ și Ieroschimonahĭ.

Numele de pomenit		Anii	Observații
Paisie	Rus	1779—1794	Stareț Ieroschimonah și Arhimandrit pe amîndouă Mănăstirile
Sofronie	Rus	1794—1799	
Dorofteĭ	Rus	1799—1803	
Sofronie	a II-a oară	1803—1805	
Dosofteĭ	Calmuschi	1805—1808	
Ioan	Rus	1808—1812	
Silvestru	Ungur	1812—1818	De la Cheoara Ungaria
Ilarie	Huțan Cern.	1818—1823	
Dometian	Brașovan	1823—1834	
Neonil	Buzilă Horci.	1834—1835	Huțan din Bucovina

Numele de pomenit		Aniĭ	Observaţiĭ
Mardarie	Rus	1835—1838	
Neonil	a II-a oară	1838—1839	
Mardarie	a II-a oară	1839—1840	
Venedict	(Vasion)	1840—1843	Ţigan din Transilvania
Neonil	a III-a oară	1843—1853	
Naftanail	Banohabul	1853—1855	Leah rusit
Dionisie	Romano Sad.	1855—1856	Transilv. Episc. la Buzeŭ
Gerasim	Miron Mold.	1856—1860	Cel I Moldovan
Timoftei	Ionescu Mol.	1860—1887	A restaurat M-ria după arderea din 1862 Noemv. 25
Teodosie	Florescu M.	1887—1892	
Isaia	Persicianu	1892—1893	
Teodorit	Badenschi	1893—1899	Leah
Veniamin	Niţescu	1899—1902	Licenţiat în teologie
Narcis	Creţulescu Moldovan	1802—	Arhiere ŭ ctitor

Şi a robilor lui Dumnezeŭ

Ieromonahiĭ: Orest, Ieremia, Chesarie, Schimonahiĭ: Mihail şi Grigorie, Monahiĭ: Climent, Grigorie, Mihaĭ. Monahiile: Anatolia, Serafima. Schimonahia Agafia, Iancu, Constantin cu tot neamul.

Robiĭ luĭ Dumnezeŭ

Teodor, Teodora, Grigorie, Constantin, Maria, Ilie, Tănasă, Tofana, Ilie, Maria, Mafteĭ, Moseĭ, Teodor, Safta, Ion, Casandra, Teodor, Vasile, Maria, Toma, Safta, Grigorie Teodor.

Şi a tuturor celorlalţĭ Ctitorĭ şi făcătorĭ de bine a Sfîntuluĭ lăcaşuluĭ acestuia.

NOTE pentru cîteva dintre persoanele notabile, cînd aŭ murit şi unde s'aŭ îngropat după vreme, şi unde aŭ fost strămutate în urmă în M-rea Neamţ.

Anul morţiĭ

1392 *Chiprian* Ieromonah din M-rea Neamţu, ctitorul Sf. M-rĭ Chipriana din neamul luĭ Muşat Vodă moş luĭ Alicsandru Vodă cel bun.... îngropat la Biserica Albă.

Anul morţiĭ

1392 *Macarie* Boca, boŭ, boiştian, Ieromonah, ctitor mare Sf. M-ri (Neamţ) *Boiştea*. Boer mare din neamul boerilor Muşăteştĭ îngropat la Biserica Albă.

1393. *Sofronie*. Ieroschimonah Egumen M-reĭ Neamţ, discipol al Mitropolituluĭ Iosif I-iŭ Muşat Vodă.

1407. *Pimen* (·I·) Ieroschimonah, Egumen M-reĭ Neamţ discipol al Mitropolituluĭ Iosif I-iŭ Muşat Vodă îngropat la biserica Albă.

1416. *Iosif* ·I· Muşat Vodă cu metania din M-rea Neamţ (fiul luĭ Petru Vodă Muşat) Arhiepiscop şi Mitropolit Suceviĭ şi Moldoviĭ cel întăĭ Exarh al Moldoveĭ, şi cel maĭ mare ctitor al M-reĭ Neamţ. (Arhiva Ist. T. I. p. 140).

1422. *Dometian* Ieromonah. Egumen M-riĭ Neamţ şi al M-reĭ Bistriţa discipol al Mitropolituluĭ Iosif ·I· (Arhiv. Ist. T. I. p. 140)

1439. *Siluam* ·I· Ieromonah, Egumen al M-riĭ Neamţ care a făcut Aerul cel bun la 1437 Sept. 1.

1447. Iuliu 13. *Stefan Voevod* (fratele luĭ Ilieş, şi fiu a luĭ Alexandru cel Bun) ucis de Roman Vodă. Ingropat în biserica mare.

1449. *Grigorie* Ţanbalac fost întăĭ Mitropolit la Chiev şi Egumen M-riĭ Neamţ între aniĭ 1439—1449 îngropat în litier.

N. B. Toate persoanele scrise maĭ sus sunt neamurĭ şi discipolĭ Mitropolituluĭ Iosif ·I· Muşat Vodă şi nu venit de la răsărit ca Sofronie, Pimen, şi Sulonan I, precum arată la pag. 1 la Istoria M-riĭ Neamţu din 1857.

1452. *Gavril ·I·* Uricon Ieroschimonah (fiul luĭ Urie) renumitul scriitor de cărţĭ bisericeştĭ, egumen al M-reĭ Neamţ în litier.

1528. Ianuar 16. *Teoctist* (Teodor) al 3-lea Nemţian ; el a zidit Biserica mare din M-rea Neamţ cu cheltuiala luĭ Stefan Vodă cel mare între aniĭ 1487—1497. Noembrie 14 el a dăruit M-riĭ Neamţ Moşia Orteştiĭ cu M-ria Bogdăneştiĭ la M-rea Neamţ la 1518 Dechemvrie 20. El s'a îngropat în pridvorul cel mic lîngă uşă.

A fost Mitropolit (Cron. Macarie Bogdan. Bucur. 1891, pag. 203, T. X. Orteştĭ No. 3, T. VII 583).

1536. Maĭ 7, *Hariton*. Ieromonah Egumen Sf. M-rĭ Neamţŭ în litier (Melchisedec 48 M-rĭ 7 Ist. M-riĭ Neamţ T. 1—137).

1582. Octombre. *Micotia* Părcălabul de Neamţ fiul luĭ Micotia căpitan de Cetatea Neamţ. Ist. M-riĭ Neamţ T. 343 îngropat în pridvorul cel mic în unghiul din fund.

1639. Episcopul *Pavel* de la Roman cu Letania din M-rea Neamţ îngropat în pridvorul cel mare, Ist. M-riĭ Neemţ T. X, 436.

1703 Noembre 14 *Moseĭ* Aftanasie Rachitru căpitan de lefegiĭ de la cetatea Neamţ, ctitor mare a Sf. M-rĭ Neamţ a dat moşiile: Cotova, Visoca, Burdujeniĭ (Pelinel) şi Crecăuţeĭ Ist. M-reĭ Neamţ T. IX 108). Ingropat în pridvorul cel dintăĭ, în gropnica luĭ s'a pus maĭ tîrziŭ Stareţu Paisie Velicovschi (Ist. M-riĭ Neamţ T. 1. 87).

1347 Sept. 1. *Teofil.* Episcopul Huşuluĭ şi a Romanuluĭ cu metania din M rea Neamţ, ctitor mare, îngropat în pridvorul cel mare.

1769 Februar 15. *Ioanichie* Hadîmbu zis şi Hasan cu metania din M-rea Neamţ, fost Episcop de Roman, ctitor mare şi Egumen M-riĭ Neamţ, el a înoit Schitu Vovidenia (Slătioru cel vechĭ) îngropat în pridvorul cel mic; în gropnicul luĭ s'a pus pe urmă Stareţul Timofteĭ.

1805. Maĭ 3. *Sofronic.* Ieroschimonah Arhim. şi Stareţ în 2 rîndurĭ a Sf. M-rĭ Neamţ şi Secu cu schiturile lor; îngropat în pridvorul cel mic rus Malorosian.

1809 April 4. *Doroftei.* Ieroschimonah şi Arhim. Stareţ sf. M-rĭ Neamţ-Secu cu schiturile lor, rus Malorosian, îngropat în pridvorul cel mic.

1810 Noembre 8 *Dosoftei.* Calmuţchi (Calmuş) originar de la Cîmpu-lung. Ieroschimonah, Arhim. şi Stareţ M-riĭ Nemţ-Secu cu schiturile lor, ruşiĭ zic că este rus malorosian. Moldoveniĭ zic că este Moldovan Calmuş de la Cîmpu-lung din Bucovina de modă îngropat in pridvorul cel mic.

1812 Dechmbre 20. *Ion.* (Ionchift) Ieroschimonah Arhim. şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu cu toate schiturile lor, rus Malorosian, îngropat afară lîngă Biserica mare.

1818 Noembre 23. *Silvestrul* Ieroschim. Arhim. şi Stareţ sf. M-rĭ Neamţ-Secu de la Chioniĭ din Ungaria îngropat afară lîngă Bis. mare.

1823 Noemb. 23 *Iiarie.* Cernischi Ieroschimonah Arhim. şi Stareţ al Sf. M-rĭ Neamţ-Secu Huţan romanizat din Bucovina îngropat în biserică în pridvorul cel mic.

1824 Octomb. 4 *Dometian.* Braşovan Ieroschim. Arhim.

şi Stareţ al Sf, M-rĭ Neamţ-Secu cu toate Schiturile lor. Transilvănean din Braşov îngropat în pridvorul cel mic Bis. mare.

1840 Maĭ 1. *Mardarie.* Ieroschim. Arhim. Stareţ în două rîndurĭ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu rus malorosian, îngropat în Pridvorul cel mic,

1843 August 16. *Venedict.* (Vasian) Ieroschim. (Arhim.) şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu Ţigan din Transilvania romanizat, ruşiĭ zic că este rus maloresian.

1853 Octomb. 16. *Neonil.* Buzilă (Hărciag) Cernischi Ieroschimandrit şi Stareţ în treĭ rîndurĭ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu.... Huţan romanizat din Bucovina uepot Stareţuluĭ Ilarie, îngropat în pridvorul cei mic.

1856 Maĭ 29. *Naftanail* Badrabul Ieroschimandrit şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţu Secu... Leah de la Movilăŭ. ruşiĭ zic că este rus malorosian, botezat la Urgoeştĭ. Mort la Ocia, îngropat în pridvorul cel mic.

1856 Dechembre 11. *Iustin.* Crivăţĭ Handoca, Arhiereŭ Edisis Locot. Episcop la Roman, Romîn cu metania din M-rea Neamţ, îngropat afară lîngă zidul bis. marĭ, aproape de piciorul din dreapta.

1861 Maĭ 21 *Sofronie.* Miclescu boer Arhiepiscop şi Mitropolit Moldoveĭ şi Suceveĭ, cu metania din M-rea Secu îngropat în M-rea Neamţ in pridvorul cel mic.

1861 August 18 *Gherasim* Miron (Din satul Ciuşme) Ieroschimandrit şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu cel întăĭ stareţ romîn moldovan fiul preotuluĭ Miron din satul Ciuşme, de lîngă Botoşanĭ, îngropat afară lîngă veşmîntărie.

N. B. Mitropolitul Sofronie şi stareţul Gherasim cad victima secularisăriĭ averilor monăstireştĭ.

1864 Fevr. 23, *Marchian* Stihi (Folescu) Arhiereu Ierapolios cu metania din M-rea Neamţ, fondatorul şcoaleĭ Marchian de la Botoşanĭ, îngropat afară lîngă biserica mare aproape de Sustin. Romîn, fost Egumen la Goroveĭ şi Coşula.

1867 Ianuar 19. *Iosif* Răşanu boer Arhiereŭ Evhaion, romîn cu metania din M rea Neamţ, îngropat afară la bis. mare lîngă Marhian.

1867 Iulie 19. *Nictarie* Hermeziu Arhiereŭ Sotiropoleos Locot. Episcop de Roman după Iustin, romîn cu metania din M-rea Neamţ îngropat afară lîngă biserica mare lîngă Răşcanu.

1886 August 14. *Calinic* Miclescu, boer, nepot luĭ Sofronie

Miclescu, Mitropolit Moldoveĭ şi Sucèveĭ apoĭ Mitropolit Valahieĭ şi primat al Românieĭ, Moldovan cu metania din Episcopia de Huşĭ. Rasofor călugăr din M-rea Slatina mort în Bucureştĭ, adus la M-rea Neamţ, îngropat în pridvorul mic în gropnicul moşuluĭ seŭ Sofronie Miclescu.

1887 Iunie 7. *Timofteĭ* Ionescu, Ieroschimonah şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu, Romîn din Basarabia. Ingropat în pridvorul cel mic, în gropnicul episcopuluĭ Ionichie de la Roman.

1892 August 13. *Teodosie* Florea (Florescu) Ieroarhimandrit şi Stareţ Sf. M-rĭ Neamţ-Secu, Romîn Moldovan din satul Gîşteştĭ, îngropat lîngă veşmîntărie aproape de stareţu Gherasim.

1889 Septembre 30. *Teodorit* Badenschi (Leah romanizat) Ieroschimandrit şi stareţ M-reĭ Nemţ-Secu, Schitian cu metania de la Schitu Pîrveştĭ... Ales stareţ contra aşezemintelor monastireştĭ nemţene, îngropat afară lîngă Proscomidia Bis. Sf. Gheorghe.

1900 Ianuar 7. *Isaia* Persician (Arunba) Arhimandrit şi Stareţ M-riĭ Neamţ-Secu îngropat după cererea luĭ lîngă Proscomidia bis. Sf. Ion Bagtlov Isaia, a stăreţit înaintea luĭ Teodorit.

N. B. La începutul M-riĭ, morţiĭ se îngropaŭ pe la bisericile ce eraŭ pe atuncĭ. După ce s'a făcut bis. mare la 1497, morţiĭ s'aŭ strămutat şi s'aŭ îngropat în pridvorul cel mare dinaintea Inălţăriĭ (Icoaneĭ) zis litier.

Toate pridvoarele eraŭ pline de pietre cu epitaf de morţĭ. Cînd s'a pavat biserica mare cu piatră de marmoră la 1883, atuncĭ s'a desfiinţat şi toate gropnicile cele vechĭ, afară de a stareţuluĭ Paisie.

Alte gropnice s'aŭ săpat oasele de după vremurĭ şi unele s'aŭ pus la gropniţă. Altele saŭ pus ĭar în morminte înapoĭ. Pietrele cu inscripţiĭ pe ele a unor stareţĭ ca Sofronie, Dorofteĭ, Dosofteĭ, Ioan, Mardarie, Venedict, şi alţiĭ s'aŭ pus afară prin ogradă, unele maĭ aproape de biserică, altele maĭ depărtate, oasele nu sunt acolo ci suni aşezate la gropniţă.

Cine oare? cînd oare? mă va scri şi pe mine aici la rînd, precum am scris şi eŭ pe ceĭ dinaintea mea.

„Narcis"

Să se ştie că eŭ Narcis Creţulescu fiind Nemţan vechiŭ dintre aniĭ 1840—1905 am apucat o sumedenie de petre prin pridvoare, le am cetit pe unele pe care le-am putut, pe altele

nu, pe unele le-am uĭtat, ĭar pe altele cele ştiute de mine le-am notat aicĭ maĭ sus, să nu se uite de toţĭ.

Stareţul *Veniamin Niţescu* mort la 12 Februarin 1904. s'a îngropat la Iaşĭ. Singura escepţie o face el cu stareţiĭ de cînd e Monastirea Neamţu şi numele de stareţ.

Arh. Narcis Creţulescu

Dărĭ de seamă

A. Bochard. *L'évolution de la fortune de l'état 1910, Paris.*

Iată o lucrare merituoasă, care trebue să intereseze pe toată lumea, pe ceĭ chemaţĭ să conducă trebile publice ca şi pe oameniĭ de ştiinţă. Chestiunile ce se discută aŭ ca punct de plecare, şi capital în discuţie chestia avantajelor şi dezavantajelor posedăreĭ şi exploatăreĭ de către stat, a domeniilor industriale, producătoare de venitur, şi neindustriale.

Problema aceasta deşi se prezintă ca o chestie de economie publică ie în strînsă legătură totuşĭ cu evoluţia financiară generală, a statelor şi a lumeĭ.

Se demonstrează cu suficienţă cum prevederea cheltuelilor statuluĭ variază după timp şi loc, după starea civilizaţiuneĭ într'un moment dat şi că impozitele, numaĭ in timpurile moderne aŭ început a juca un rol important în mecanizmul statuluĭ.

Evoluţia financiară a statuluĭ, spune autorul, ie o fază a evoluţieĭ sociale, lucrul incontestabil astă-zĭ, ĭar faptele economice care sunt izvorul avuţieĭ publice şi veniturilor statuluĭ, în existenţa lor sunt determinate de gradul de civilizaţie al statuluĭ, de concepţiile despre stat şi de formele juridice ale proprietăţiĭ publice.

Incheie demonstrînd că exploatările de asemenea natură de către stat, în toate părţile lumeĭ, se prezintă cu viciul că din cauza imperfecţiuneĭ metodelor financiare şi alte cauze, nu ne putem da samă, într'un moment dat, nicĭ de costul produselor şi al serviciilor, nicĭ de cîştigul ce-l produc. Ceia ce duce la o confuzie generală în care toate statele trăiesc sub acest punct de vedere al importanteĭ probleme ce discută.

In partea a doua pe care o anunţă, autorul va studia evoluţia generală a veniturilor publice precum şi origina şi transformările impozituluĭ modern.

Judecînd după prezent, viitorul promite mult.

La Reichsbank et la Banque de France. Leur politique Alex. Snyekers Paris 1908.

Politica economică şi financiară a acestor două marĭ institute de credit ie studiată în toate fazele ieĭ actuale. Date fiind marile interese ce sunt guvernate de aceste institute, importanţa studiuluĭ nu sufere discuţie. Autor ul studiază funcţiunile şi politica fie-căreĭ băncĭ, deosebirea de metodă

şi motivele ce le diferenţiază, avantajele şi dezavantajele sistemelor şi mijloacele prin care s'ar putea ameliora cursul pieţeĭ în ambele ţărĭ.

Demonstrează că zisele institute aŭ o politică economico-financiară cu totul deosebită, că politica de scont a Băncei Franţeĭ ie caracterizată prin fixitatea, aproape absolută, a scontuluĭ şi se deosebeşte de cea a băncii imperiuluĭ care ie o politică de variaţiune a scontuluĭ, cu tendinţĭ neîntrerupte de urcare.

Citează critica luĭ P. Leroy Beaulieu, care califică de absurdă politica băncii Franţeĭ.

In legătură cu aceste constatărĭ cercetează dacă criza pieţeĭ germane —comercială şi industrială—se datoreşte acesteĭ politice a bănceĭ imperiale ajungînd la concluzia că această politică ie una din cauze.

Studiază dacă politica uneia din băncĭ s'ar putea aplica celeĭlalte dovedind că ambele politicĭ sunt susceptibile de amelioraţiunĭ pentru binele pieţelor şi marelor interese economice ce conduc. Ceia ce caracterizară această lucrare, de o aşa de mare importanţă economico-financiară, ie că totul ce să discută ie foarte bine argumentat.

La Reforme électorale et les parties politiques en France eu 1910. Georges Hilleret. Paris 1910.

Un mic dar important atudiŭ asupra mariĭ chestiĭ ce agită azĭ pe toţĭ învăţaţiĭ şi care pasionează din ce în ce opinia publică. Problema după vorba luĭ Jaurès «e urgentă şi necesară» Deputaţiĭ aŭ înţeles-o şi Parlamentul a luat iniţiativa reformeĭ. Două-spre zece proecte de lege s'aŭ prezentat în timpul ultimilor două legislaturĭ, cele maĭ multe inspirate de sistemul electoral belgian. Presa la rîndul săŭ îşĭ face datoria şi susţine cu tărie de argumente şi cu căldură, necesitatea acesteĭ urgente reforme.

Partidul socialist din Franţa bine organizat şi cu mare energie în propagandă, susţine reprezentaţiunea proporţională ca singura soluţie a problemeĭ.

Şi p evede un succes al democraţieĭ, dispariţia partidelor intermediare şi formarea de majorităţĭ care vor influenţa în senzul adoptăreĭ acestuĭ regim electoral.

Henry Leyret. La Tyranie des Politiciens. Paris 1910.

O critică înverşunată a actualeĭ stărĭ de lucrurĭ din Franţa. Politicianiĭ sunt acuzaţĭ că aŭ făcut să domnească în Republică utilitarismul şi persecuţia. Aŭ subjugat ţara dominaţiuneĭ coteriilor lor şi se servesc de putere pentru a'şĭ satisface pasiunile egoiste. Aŭ pervertit spiritul public şi îndrumează Francia spre despreţul tradiţieĭ sale şi a viitoruluĭ săŭ. Autorul se întreabă ce este de făcut şi care ie mijlocul remediăreĭ, şi găseşte singurul mijloc în reîntoarcerea la adevăratele principiĭ republicane. Constată că deşi s'aŭ propus diferite reforme electorale parlamentare, administrative şi chiar constituţionale, de către bine voitoriĭ patrieĭ, totuşĭ politicianiĭ nicĭ nu vor să ştie de aşa ceva. Termină cerînd reformele de la guvernanţĭ, pentru ca nu cumva maĭ apoĭ să le facă revoluţionariĭ.

Criticele cuprinse în această carte sunt atît de adevărate şi pentru ţara noastră în cît dacă n'aĭ fi prevenit că se vorbeşte de altă ţară, aĭ crede că ie vorba de ţara noastră. Strigătul de reforma din alte ţărĭ va găsi sprijinitorĭ şi apostolĭ în ţara noastră, pentru a înlocui domnia speculatoare a uneĭ oligarhiĭ, prin una adevărat democratică ?

D. Tomescu-Colelia. Falimentul legilor învoelilor agricole. O reformă inaplicabilă, ruinătoare pentru țărani, vexatoare pentru proprietari și arendași și păgubitoare avuției naționale romînești. București 1910.

O foarte interesantă scriere, cu multă competență scrisă, în care autorul atacă cu curaj defectele unei legi despre care nici odată, oamenii independenți, n'aŭ crezut că va aduce roade bune, dat fiind spiritul în care a fost concepută.

Vorbind de cauzele revoluției din 1907, autorul nu învinuește pe instigatori, dacă aŭ fost, ci le indică însumîndu-le și în starea deplorabilă în care se găsea țăranul romîn din neglijența și reaua voință a guvernanților. Se știe că cu aproximativ douăzeci de ani în urmă se cereaŭ, de oameni pricepuți, pentru a nu cita de cît pe D-l Gheorghe Panu, cu programul radical, reforme agrare de real folos țării și țărănimei.

Se știe de asemenea că guvernanții prin condamnabila lor neglijență aŭ contribuit ca ceia ce trebuia să se facă cu timpul, după matură chibzuire și în binele tuturora, să se facă pripit și sub impresia teroarei ce-o răspîndise revoluția.

Cauzele indicate de autor, o parte din cauzele revoluției sunt: 1) vitre gia administrativă, 2) impilarea arendașului, 3) sărăcia, 4) ignoranța, 5) lipsa de justiție, 6) alcoolizmul, 7) asuprirea dărilor saŭ camăta făcută de evrei în Moldova și de unii conaționali in Muntenia.

Te cutremuri cînd te gîndești cît de grea iera și este încă vița țaranului și ca și autorul, ca și toată lumea și noi ne mirăm de îndelungata ăbdare a țăranului romîn, exprimînd toată admirația pentru ase minea caractere și tot disprețul pentru acei cari ajunși la cîrma țării s'aŭ aratat netrebnici și nevolnici a o conduce. Criminala nepăsare a guvernanților, cauza adevărată a revoluției din 1907, care pe lîngă urmările iei economiae, avu darul să ne arăte cît e de falșificat mecanizmul vieței noastre politice, constatată, și cu această ocazie, dovedește cît de puțin întemeiat e dreptul porecliților barbați de stat ai țării, la recunoștința iei și cît de meritate-s laudele ce li se aduc.

In detalii autorul împarte scrierea în trei capitole principale.

1). *Islazul*. Inființarea islazului, autorul o găsește rea din mai multe cauze: a) pentru că se sustrage din cultura intensivă, cerută de necesitățile economice ale timpului nostru, o întindere de teren de 460—480 mii hectare, pentru ale destina pășunatului vitelor, ceia ce economicește e cea mai mare eroare, întru cît se diminuiază rentabilitatea pămîntului.

Util ar fi fost, susiține autorul, să se îndrumeze activitatea țăranilor spre cultivarea plantelor furagere, cari produc dacă-s plantate în condiții bune, nutreț bun și în cantitate mare, cu două saŭ trei recolte anuale.

b) pentru că legea nu prevede sancțiune pentru proprietarii cari nu vor să ofere islaz.

c) pentru că în condițiile în cari se oferă țăranilor islazul ei nu-l primesc, costînd prea scump și relativ cu ceea ce plătea proprietarului și pentru că țăranul e forțat să-l plătească numai în bani, ceea ce e greŭ pentru el.

2). *Desființarea rusfertului și dijmei la tîrlă.* Deși oprită categoric prin lege, totuși art. 8 partea finală, oferă mijlocul de a o eluda, ceea ce

însamnă în realitate nu că-ĭ oprită o atare învoială ci s'a introdus o complicare a formalităţilor legale, treĭ confracte în loc de unul.

Autorul susţine că acest sistem de raportuiĭ dintre ţaran şi proprietar, nicĭ nu se pot desfiinţa, pentru că e în avantajul ambilor şi apoĭ are prea adîncĭ rădăcinĭ în organizarea agricolă a ţăriĭ. La această părere nu ne unim cu autorul, căcĭ sub influenţa evenimentelor economice, nimic nu rămîne în fiinţă de altă dată, totul se preface.

3). *Maximum şi minimum*, e o dispoziţie în lege care n'a putut şi nicĭ nu poate să se aplice, din cauză că stabilirea lor legală, cere studiĭ îndelungate, date statistice asupra fiecăreĭ moşiĭ, asupra rentabilităţeĭ. preţuluĭ arenzeĭ, muncĭĭ, învoelilor, asupra calităţeĭ pămîntuluĭ etc., date care lipseaŭ consiliuluĭ superior agricol, autorităţeĭ care era chemată să-l stabilească pentru fiecare regiune.

In lipsă de asemenea date, consiliul superior agricol a fost nevoit pentru a prevedea şi calcula maximul de venit şi minimum de salar, să facă o operă de potriveală de cifre, ceea ce e departe de a fi realul, cerut de necesitatea reformeĭ.

In principiu inovaţia legiuitoruluĭ e nenorocită, după cum constată şi autorul şi în practică o utopie, cînd ştim că numaĭ ipotetic se poate vorbi de situaţiĭ economice identice între două moşiĭ oare-carĭ.

Din aplicarea acestor dispoziţiĭ legale se vede arbitrarul consiliuluĭ superior agricol şi urmarea acestuĭ arbitrar dăunătoare ţaranuluĭ e o urcarea preţuluĭ de arendare a pămîntuluĭ cu 50% şi 60% şi chiar maĭ mult, faţă de contractele anterioare, b) menţinerea dijmeĭ maxime, fixată de consiliul superior saŭ comisia regională, acolo unde iera maĭ înainte sub maximum fixat şi favorabilă ţaranilor decĭ, c) căutarea în regie a unuĭ număr maĭ mare de moşiĭ, proprietarul avînd maĭ mult cîştig, de cît aranda ce i oferă legea saŭ chiar ţaranul; decĭ o întindere de teren sustrasă de la satisfacerea trebuinţelor de toate zilele a ţaranuluĭ din cauza uneĭ rele dispoziţiĭ legale.

In fine dacă la toate aceste dispoziţiĭ ale legiĭ dăunătoare ţaranuluĭ. adăugăm puterea de invenţiune a spirituluĭ omenesc în senzul de a eluda legea, ne putem da samă de binefacerile ce le poate aduce, binefacerĭ trîmbiţate de guvernanţĭ ca bune efecte ale legiĭ.

In realitate însă şi această lege fiind făcută în pripă, nu conţine nimic bun. O nouă legiferare se impune, după îndelungate şi serioase studiĭ a chestieĭ. Pînă una alta s'a dat ocazie guvernanţilor de a încarca bugetul statuluĭ cu aproape patruzecĭ milioane şi de a-şĭ plasa un număr mare de partizanĭ în slujbe bine remunerate. In alcătuirea mecanizmuluĭ funcţionăriĭ noueĭ legĭ, se pare că aceasta a fost preocuparea principală.

*
* *

Aimé Berthod. P. I. Proudhom et la propriété. Un socialisme pour les paysans. Paris 1910.

Lucrarea face parte din biblioteca socialistă internaţională şi se prezintă cu caracterul uneĭ expunerĭ sistematizate a ideilor economice, politice, şi filosofice ale luĭ Proudhon. Volumul de faţă, însă, se mărgineşte numaĭ la expunerea sistematică a ideilor economice.

Autorul îşĭ propune să demonstreze *unitatea* reală a ideilor luĭ Proudhon, şi să inziste asupra părţeĭ *pozitive* a aceloraşĭ idei, asupra proprietăţeĭ.

Pune în evidenţă chiar de la început adevăratul senz al propoziţiuneĭ luĭ Proudhon. «La propriété c'est le vol», care nu e acel al uneĭ traducerĭ cuvîut cu cuvînt, ci cu totul altul, şi care în nicĭ un caz, şi în nicĭ o epocă, nu însamnă condemnarea absolută a proprietăţeĭ. In aceste timpurĭ în care problemele agrare se impun atenţieĭ legiuitorilor şi cer soluţiĭ cît de urgente şi bine-făcătoare ie interesant studiul D-luĭ Berthold.

Azĭ cînd ţăranul reclamă să fie proprietar pe peticul săŭ de pămînt ideile auto-didactuluĭ polemist şi filosof găsesc un întins cîmp de influenţă şi autorul doreşte că preocuparea continuă a mareluĭ polemist a fost cerinţa ţaranuluĭ de azĭ, ca fie-care ţaran şi fie proprietar pe peticul săŭ de pâmînt.

Ceia ce critica Proudhon iera organizarea proprietăţeĭ, a căreĭ influenţă ie atît de mare în cît determină şi felul întregeĭ organizărĭ sociale cu toate componentele sale, organizare economică, politică, militară, administrativă, familială, religia şi filosofia.

Problema proprierăţeĭ ie problema destinaţiuneĭ omeneştĭ spune Proudhon, in Contradictions économiques.

Organizarea proprietăţeĭ, dăunătoare vieţeĭ sociale şi indivizilor, cu nedreptăţile ieĭ atît de grave în urmările lor, în cît mulţime de lume rămîne fără pînea de toate zilele, o critica Proudhon ; el cerea totdeauna ca pămîntul să fie al aceluia ce-l cultivă decĭ preocuparea luĭ era proprietatea rurală şi ca mijloc de ajungere a acestuĭ scop propune asociaţiunĭ în serviciul miceĭ proprietăţĭ, organizarea producţiuneĭ şi a circulaţiuneĭ în fine cu un cuvînt *consolidarea* miceĭ proprietăţĭ rurale.

Autorul promite că va continua.

D. Longinescu

G. Tutoveanu.—Albastru (versurĭ), Institutul de arte grafice Minerva, 1910. 1 vol. 1 leŭ.

Onisifor Ghibu—Ziaristica bisericească la Romînĭ, studiŭ istoric, Sibiŭ, Tiparul Tipografieĭ arhidiecezane, 1910, Pr. 2 cor.

Z. Pâclişan (Justia Volbură)—Biserica şi Romînismul, studiŭ istoric, Cluj, Tip. P. Bariţiŭ, 1910, Pr. 1 cor.

G. Panu.—Amintirĭ de la „Junimea“ din Iaşĭ. Vol. II. Noua tipografie str. Patraşcu Vodă 26, Bucureştĭ 1910, Pr. 3 leĭ.

Felician B.—Gîndurĭ nocturne (versurĭ), Iaşĭ, tip. „Progresul“ Pr. 1 leŭ.

Diaconul St. S. Popescu.—Cîteva observaţiunĭ referitoare la decadenţa catolicismuluĭ şi la uneltirile luĭ în Romînia, Craiova, 1910. Pr. 50 b.

Administraţia Caseĭ Bisericiĭ—Bisericĭ cu averi propriĭ,—seria II, Bucureştĭ 1910, un volum de 376 pag.

Redacţia revisteĭ „Ravaşul“ din Cluj.—Prinos memorieĭ regretatuluĭ canonic Dr. Augustin Bunea. Cluj, 1910, un volum 128 pag.

A. Steuerman-Rodion,—Heinrich Heine şi Ed. Grenier—Un răspuns. Editura „Lumen“ str. Calomfirescu 7 Bucureştĭ; o broşură de 16 pag. Pr. 30 banĭ.

I. Kalinderu.—Indrumărĭ date agenţilor Domeniuluĭ Coroaneĭ (vol. II, 1900—1909), Bucureştĭ, Tip. Gutenberg, J. Göbl. 1910.

Gheorghe Panu.—O încercare de mistificare istorică saŭ cartea d-luĭ R. Rosetti „Pămîntul, Săteniĭ şi Stăpîniĭ“. Bucureştĭ, Noua Tipografie Brozer, 1910. Un volum, pr. 2 leĭ 50 b.

Institut de sociologie.—Bulletin mensual, No. 2 Janvier 1910.

Dario Saavedra.—Musikalische Kultur. Populäre Abhandlungen über Musik und ihre erzieherische Bedeutung Berlin-Leipzig 1909, Modernes Verlagsbureau, Curt Wigand.

Jules Nicole.—Le procès de Phidias dans les croniques d'Apollodore, Librairie Kündig—Genève, Prix 6 fr.

In editura d-luĭ Karl W. Hirsemann, în Leipzig vor apărea:

Dr. Ernst Bassermann-Jordan. — Unveröffentlichte Gemälde Alter Meister aus dem Besitze des Bayriscen Staates. III Band: (Die Gemäldegalerie im Königl. Schlosse zu Schleissheim Verlag von Karl W. Hiersemann, Lepzig. Preis in eleganter Leinwandmappe mit Goldprägung M. 120).

E. W. Moes.—Handzeichnungen Alter Meister.

Emil Jacobsen und Nerino P. Ferri.—Neuendeckte Michelangelo-Zeichnungen in den Uffizien zu Florenz.—Preis 65 Mark. Verlag von Karl W. Hiersemann in Lepzig,

A. Bogolubov.—Tapis de l'Asie Centrale. In eleganter Leinwandmappe Preis M. 150.

P. Verneuil.—Étoffes Japonaises tissées et brochées.

Rudolf Neugebauer und Julius Orendi—Handbuch der orientalischen Teppichkunde. Preis. M. 20.

Eugeniu Revent.—Poeziĭ „Din povestea vieţiĭ“ Văleniĭ-de-Munte, Tip. „Neamul Romînesc“ 1910 Pr. 1 leŭ.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂŢEI ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE

Domniĭ abonaţĭ sunt cu stăruinţă rugaţĭ să bine-voiască a plăti abonamentul la timp, de oare ce e singurul mijloc de existenţă al revisteĭ noastre, sau a plăti încasatoruluĭ nostru I. Georgescu, atît pe anul curent cît şi din urmă.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din ţară,—ne silesc a ruga cu insistenţă pe toţĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat poştal.

Aceĭ care ar avea intenţia să nu plătească sînt rugaţĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Administraţia

ABONAMENTUL:

Ediţia de lux, 15 leĭ pe an, în ţară şi străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediţia de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuţĭ, a se adresa ad-ţieĭ. Avem două colecţiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele şi revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ şi numele revisteĭ noastre.

Iaşi.—Tip. H. Goldner, str. Gh. Mârzescu No. 17.

ANUL XXI. Septembrie 1910 No. 7.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa

d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA, organul Societăţiĭ Stiinţifice şi Literare din Iaş

Membri şi colaboratorĭ în 1910

Preşedinte : **Teodor T. Burada** Secretar *A. D. Atanasiu.*

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Belle-Arte şi Liceul Naţional
A. A. Bădărău, Avocat, f. profesor, f. ministru de justiţie.
N. A. Bogdan, publicist, funcţionar la primăria de Iaşĭ.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte şi meseriĭ.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Creţulescu, f. stareţul mînăstireĭ Neamţ.
Dr. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboş, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, profesor. publicist, membru corespondent al Academieĭ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiţie.
Valeriu Hulubeĭ, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Mileticiŭ, medicul şef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, director gimn. Ştefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciarului Focşanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statuluĭ Iaşĭ.
Dr. D. Pompeĭ, profesor universitar.
V. Popovicĭ, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureştĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Enfrosina Simionescu.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iaşĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director
Caton Teodorian, publicist, funcţionar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceuluĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franţa, Membru al Academieĭ Romîne, etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşĭ, Membru al Academieĭ, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenţĭ.

Dr. Ladislau Thót, membru al maĭ multor societăţĭ ştiinţifice şi literare.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE
DIN IAȘI

Anul XXI | No. 7. | Septembrie 1910

SOFIA KOVALEWSKY

Viața și activitatea celebreĭ matematiciane

Se maĭ contestă şi astăzĭ femeeĭ, genialitatea, prejudiciŭ ce nu poate fi considerat, încă, ca un anacronism, deşi doamna Curie din laboratorul său de savant a spulberat din noŭ asemenea păreri tendenţioase. Sclipiri de femeĭ geniale însă, care apar în decursul veacurilor şi care aŭ atras o clipă asupra lor privirile uneĭ întregĭ lumĭ de ideĭ, indicaseră de mult triumful socialismului umanitar.

Şi poetesa antică Sapho şi înţeleapta Aspazie, ca şi d-na de Staël, Clemence Royer, Georges Sand, Sofia Kovalewsky, sunt nume cari contează printre celebritățile mondiale ; de ce numai citeva însă? iată o chestie nebuloasă, ce intră maĭ mult în domeniul cercetărilor ştiinţifice şi de care noĭ nu ne vom ocupa.

E interesantă de tot biografia Sofieĭ Kovalewsky, maĭ ales, că puţinĭ dintre Romînĭ vor fi ştiind, că în această femee, ajunsă matematiciană celebră, profesoară la universitatea din Stockholm, trebue să vedem o conaţională, descendentă în linie bărbătească din vechia familie Corvin de Huniade, care se ştie astăzĭ, după documente autentice, că e de origină romînă.

Teoria mediuluĭ inaugurată de către Taine, ca şi acea cu totul opusă a luĭ Thomas Carlyle par că se împacă de astă dată, ambiĭ factorĭ, acel al mediuluĭ ca şi al raseĭ întîlnindu-se în această natură escepţională cristalizată în personalitatea Sofieĭ Kovalewsky.

Născută la Moscova în 1852 mica suflare abia intrată în lume a fost primită cu indeferenţă; cu cîte-va zile înainte părintele său generalul Konkovsky perduse sume fabuloase la clubul englez aşa că nimic nu era mai inoportun în acele momente decît venirea unei fetiţe, mai ales cînd toţi din casă se aşteptaŭ la naşterea unui băiat. D-na general Konkovsky era prea mîndră pentru ca să nu regrete făţiş acest eveniment neplăcut, care a planat de altfel tot restul vieţei asupra Sofiei „Sonia", cum a fost ea numită totdeauna în cercul intimilor, chiar atunci, cînd avea cele mai înalte trepte ale gloriei. Tîrziŭ, cînd singură şi-a scris memoriile în mica publicaţie „Souvenirs d'enfance" ne istoriseşte cu o vădită melancolie lipsa de iubire ce a resimţit-o în casa părintească, toate privilegiile fiind acordate surorei ei mai mare Ana Vasilievna „Aniuta", pre care Sonia a iubit-o cu sinceritate, tot aşa de mult ca şi pe fratele mai mic Fedia, cu care împărtăşia în copilărie aceiaşi soartă ingrată.

Prima educaţie pănă la vrîsta de 7 ani i-a fost făcută de acelaş tipic de creştere obişnuit în aristocraţia rusască de către bona ei Niania; mai tîrziŭ, o institutoare engleză îndeplini rolul de meditator în familie. Mama se ocupă puţin de soarta copiilor, locuia într'un apartament cu totul deosebit, nu venea decît rare ori în mijlocul lor, şi atunci era prea grăbită, căci petrecerile şi relaţiunile ei înalte sociale nu-i dădeaŭ timpul de a sta mult între ei, totuşi copiii o adoraŭ şi rămîneaŭ adînc impresionaţi de frumuseţa mamei lor şi a tualetelor sale; „cît despre mine, istoriseşte cu duioşie Sonia, aveam pentru mama o profundă admiraţie, ea îmi părea mai frumoasă şi mai încîntătoare decît oricare doamnă pe care o cunoşteam şi cu toate acestea ea era rece cu mine în totdeauna, pentru ce mă iubia ea mai puţin de cît alţii?" [1])

Fire sensibilă şi copilăroasă, d-na Konkovsky era cu mult mai mică de cît bărbatul său, care de altfel pănă la sfîrşitul vieţii a considerat-o ca unul dintre copiii lui, ea singură îl trata cu un respect deosebit nepermiţîndu-şi nici macar a intra în biuroul lui de lucru înainte de a-l fi vestit printr'o uşoară bataie în uşă. El o iubia cu pasiune şi îşi adora copiii, deşi nu se amesteca de loc în educaţia lor, zicînd adese cu un dispreţ aristocratic că aceasta e o afacere de femei.

1) Sophie Kovalewsky, Souvenirs d'enfance p. 56.

De la 12 anĭ înainte Sofia nu se maĭ acomodează cu vederile Margaretei Frantsovna, preceptoarea eĭ, în materie de cunoştinţĭ literare, poezia o atrage, şi ne spune ea singură că citirea baladelor luĭ Jucovsky şi a Crestomaţieĭ luĭ Filanof aŭ fost pentru ea o adevărată revelaţiune. De atuncĭ ea se încearcă să scrie versurĭ, lucru pe care Margareta Frantsovna îl găsea foarte periculos, orice încercare era pedepsită cu lipirea poezieĭ în spatele copileĭ, de care apoĭ o lume întreagă din jurul eĭ găsea nimerit a-şĭ bate joc, şi adesea aceste prime închegărĭ literare eraŭ distruse cu multă răutate. Totuşĭ, Sofia reţinu în memorie doŭă din primele sale poeziĭ : *„Le Bédouin à son cheval“* şi *„Sentiments du pêcheur de perles en plongeant dans la mer“*, scrise într'o rusă impecabilă şi de cari maĭ tîrziŭ, zicea ea, că era cu adevărat mîndră.

Dar imaginaţia eĭ ferbinte avea nevoie de noŭă stimulente, vrîsta pubertăţeĭ cea maĭ critică cere satisfacerea uneĭ curiozităţĭ instinctive. Individul eşit din eul săŭ devine altruist, cere iubire şi această nelinişte sufletească se topeşte adesea în citirea romanelor senzaţionale. Momentul cel maĭ delicat într'o viaţă de om, de la care poate să depindă întreaga directivă a vieţiĭ de maĭ tîrziŭ, n'a fost observat de educatoriĭ Sofieĭ Kovalewsky, ĭată de ce sunt puncte obscure în biografia acesteĭ femeĭ, datorite unuĭ asemenea viciŭ de educaţie. Biblioteca familieĭ îĭ fu lasată la discreţie, căcĭ Sofia adesea în oarele de recreaţie ce-ĭ eraŭ lăsate spre a le petrece alergînd după zborul unuĭ balon copilăresc, ştia să se furişeze din sala mare de joc şi, aprofundată în citirea cărţilor nepermise, trăĭa o lume imaginară şi plină de senzaţiĭ.

Unchiuluĭ Petru Vasilievitch, fratele maĭ mare al tatăluĭ săŭ, Sofia îĭ purta o afecţiune deosebită. De maĭ multe orĭ pe an Petru Vasilievitch venea la Palibino, moşia unde familia generaluluĭ se retrăgea, să petreacă maĭ multă vreme, şi atuncĭ pentru Sofia era o adevărată sărbătoare. Ştia că bătrînul are să istorisească ĭarăşĭ lucrurĭ noŭă, şi ea urmărea cu ochiĭ dilataţĭ de curiozitate toate chestiunile aduse în discuţie. Teoriile cele maĭ abstracte chiar, se forţa cu mintea eĭ de copil precoce să le înţeleagă, dar maĭ ales o pasionaŭ într'un mod excepţional chestiunile de matematecĭ, pe cari deşi Petru Vasilievitch nu le învăţase nicĭ odată, totuşĭ această ştiinţă îĭ inspira mult respect. Asupra cîtorva noţiunĭ pe cari le culesese din treacăt făcea diferite reflecţiĭ, şi de la el a auzit So-

fia pentru prima oară despre pătratul cercului, despre asimptote, cunoştinţi ce-ĭ înflăcărau imaginaţia şi-ĭ inspirau pentru matematecĭ o veneraţie profundă.

In copilărie adesea se manifestă o predilecţie faţă de anumite predispoziţiĭ, cari determină maĭ tărziŭ cariera noastră. Ceia ce a contribuit însă a-ĭ dezvolta interesul pentru această ştiinţă e un detaliŭ curios, pe care doamna Kovalewsky, îl susţine ca fiind un bun presentiment pentru viitorul săŭ încă de pe cînd era copilă. Cînd se mută pentru prima oară la Palibino, trebuia să se repare în intregime casa şi păreţiĭ fură din noŭ tapetaţĭ. Intîmplînduse să nu ajungă hîrtie de tapet şi pentru odaia copiilor, păreţiĭ s'aŭ acoperit cu hîrtie găsite la întîmplare. Lucru curios printre acele foĭ se aflaŭ unele litografiate după cursurile luĭ Ostrogradsky, asupra calcululuĭ integral şi diferenţial, cumpărate în tinereţă de cătră tatăl săŭ. Ei bine, înaintea ziduluĭ misterios, petrecea Sofia oare întregĭ căutînd să descurce cîteva fraze izolate, şi să regăsiască ordinul în care aceste foĭ, conţinînd cele maĭ incomprehensibile formule de matematecă, se succedaŭ. Această contemplare, prelungită şi zilnică, sfîrşi prin a imprima în memoria eĭ aspectul material al multor din aceste formule, şi textul cu toate că atuncĭ neînţeles lăsă o urmă adîncă în crierul eĭ extraordinar.

Maĭ tîrziŭ cînd d-na Kovalewsky luă prima lecţie de calcul diferenţial cu celebrul profesor din Petersburg Alexandru Nicolaevitch Stromnoliubsky el fu mirat de repegiunea cu care îĭ prindea explicaţiile „ca şi cînd le-ar fi ştiut maĭ dinainte“ după propria expresie a profesoruluĭ înminunat. Intr'adevăr, în momentul în care Stromnoliubsky îşĭ făcea pe tabloŭ explicaţia, toate acele formule cabalistice, pe care Sofia le examinase cu atîta atenţie în copilărie, îĭ reveneaŭ acum dinainte, ca şi cînd ar fi avut în faţă acelaşĭ zid tapetat al odăiĭ din casa părinţilor, iar înţelesul acestor termenĭ de care profesorul se servea se părea că de mult îĭ era cunoscut.

In singurătatea „Casletuluĭ de la Palibino“ cum îĭ plăcea Aneĭ Vasilievna să numească casa bătrînească, şi-a petrecut Sofia aproape întreaga-ĭ tinereţă până la măritiş. Poetica localitate era un mediu priincios pentru evaluarea unuĭ temperament emotiv. Aicĭ în acest colţ retras de sgomotul oraşuluĭ, Aniuta şi cu Sofia se găseaŭ în elementul lor. Şi e imposibil a încerca de a duce maĭ departe firul vieţeĭ uneĭa

dintre fete, fără de a interveni fatal în istorisire numele celeĭlalte. Dacă amiciţia pe care sora maĭ mare a acordat-o Sofieĭ a fost saŭ nu un bine pentru sufletul încă în creştere, e un punct greŭ de decis. Probabil că asemenea influenţă decizivă ar fi fost maĭ bine dacă în unele părţĭ ar fi lipsit, căcĭ e încă oare-care diferenţă între două făpturĭ abia trecute de 18 şi 12 anĭ. Dar admiraţia pentru această soră maĭ mare era fără marginĭ, pentru că autoritatea eĭ să nu se impue în totul şi singura plăcere a Sofieĭ era să o asculte orbeşte să-ĭ împărtăşască ideile de socialism rafinat, pe care Ana Vasilievna izbutise a şi le apropia din revistele ce cu ajutorul unuĭ tînăr medicinist, fiul preutuluĭ din sat, şi le procurase. O societate cu totul nouă întemeĭată pe principiĭ de cosmopolitism e o perspectivă într'adevăr seducătoare, atuncĭ, cînd cel ce o doreşte, o înţelege. Socialismul e scutul de apărare al femeeĭ pe care natura a creat-o într'o perpetuă dependenţă, în schimb ea i-a reţinut un devotament secular; învăţăturile luĭ Christ nu s'ar fi întins în omenire, dacă femeĭa nu ĭ-ar fi cules vorbele-ĭ sfinte pentru ca apoĭ să le împrăştie în lume. Astăzĭ, cînd ţările civilizate aŭ adoptat în conducerea statelor asemenea principiĭ esenţialminte egalitare, înţelegem de ce Rusia clocoteşte încă, de a vedea triumful uneĭ ideĭ pentru care atîţia martirĭ s'aŭ jertfit. Dar cu cîteva deceniĭ în urmă, astfel de părerĭ liberale se considerau ca himerice în imperiul din orient, spiritul de castă ţinea încătuşată orĭce aspiraţie democrată, aşa că o întreagă furtună s'a deslănţuit asupra Aneĭ Vasilievna, cînd s'a aflat în casă că ea scrisese la jurnalul socialist „Journal de l'Epoque" al luĭ Dostoiewsky două novele; generalul nicĭ nu vroise se audă de o asemenea „crimă" şi avu un acces de cord în seara cînd a aflat-o. Scena aceasta impresionă adînc pe Sofia şi-şĭ aducea în totdeauna aminte de asprimea cu care tatăl săŭ dojenise pe Aniuta. Numaĭ mult maĭ tîrziŭ putu tînăra fată să se reabiliteze, de atuncĭ însă relaţiunile cu Dostoiewsky eraŭ puse pe cale.

La Petersburg, unde familia Krukovsky avea întinse legăturĭ de inrudire, l'a cunoscut Sofia pe Dostoiewsky. Aniuta pusese la cale această întîlnire şi în mijlocul uneĭ lumĭ amestecate de mătuşe bătrîne, de cunoştinţĭ din tinereţe, Dostoievsky se prezintă în ziua indicată, după primirea imediată a invitaţieĭ, întrevederea a fost aproape banală, scriitorul rus contrariat că se vedea într'o societate, in care era privit ca o

stupidă curiozitate, avea aerul maĭ în totdeauna furios, şi respundea sacadat trăgîndu-şĭ nervos barba roşie şi rară, pe cînd fața îĭ părea convulsionată. Dostoiewsky suferea de epilepsie, boală nervoasă, ce o contractase în urma uneĭ bătăĭ pe care o suferise odată fiind în închisoare, totuşĭ autorul opereĭ, „Souvenir de la maison des morts" afirmă că cu totul alta era proveniența eĭ.

Pe cînd se afla în exil, istorisia Teodor Mihailovitch cu o sinceritate deschisă, veni la el într'o zi un vechiŭ prietin; era în sîmbăta Paştelor, spre seară. Vorbiră îndelung şi de toate maĭ ales singurătatea şi preocuparea condemnaților pentru sărbătoare ce o aşteptaŭ le dădea răgazul cuvenit. Convorbirea se fixă asupra ateismuluĭ, amicul venit fiind un ateŭ convins. „E un dumnezeŭ", strigă de odată Dostoievsky scos din fire şi atuncĭ tocmaĭ clopotele bisericilor sunaŭ oara Inviereĭ. Fu o impresie stranie exercitată asupra poetuluĭ rus, „da D-zeŭ există", maĭ putu zice şi căzu în letargie.

Se afirmă, că în asemenea momente de criză, nevropațiĭ aŭ viziunile cele maĭ frumoase. Mahomet care susține în Coran că a văzut Paradisul poate fi crezut. Accesele de epilepsie sunt o fericire pentru uniĭ suferinzĭ şi Dostoievsky pretindea că nu ar fi cedat un asemenea atac de criză nervoasă pentru toate fericirile pămintuluĭ.

Ana Vasilievna era încîntată de prietenia poetuluĭ rus. In apropierea luĭ oarele se scurgiaŭ limpezĭ, adesea în povestirea unor subiecte de roman abia schițate de marele literat. Sările de ĭarnă la Petersburg sunt inspirătoare de creațiunĭ fantastice şi Rubinstein cu talentul săŭ de artist le-a imortalizat în Romanțele luĭ rămase celebre.

La această dată „mica Sonia" trece printr'o puternică criză sufletească, ce pare aproape un motiv de roman. E drept că Dostoievsky găsea această fetiță atît de deşteaptă superbă şi uneorĭ îĭ arată o atenție deosebită: „le génie est une puissance d'aimer qui tend à la fécondité et à la création de la vie. Le génie doit s'éprendre de tout et de tous pour tout comprendre" [1]).

Măritată cu Valdemar Kovalewsky profesor de paleontologie la Universitatea din Moscova, căsătoria n'a fost fericită deoarece între două naturĭ geniale cu greŭ s'ar fi putut sta-

1) Guyau, L'art, au point de vue sociologique, p. 28.

bili o înţelegere. Vijeliile familiare n'aŭ lipsit. Sofia nu-l luase pe tînărul student din inclinaţiune, aşa ceva se părea înjositor pentru o fată cu pretenţiunĭ de cultură. In special într'o epocă, cînd în Rusia domnea o vie agitaţie cu scopul de a reda acesteĭ ţărĭ libertatea şi dezvoltarea intelectuală, o pornire de un ideal aproape utopic însufleţia tinerimea şi pentru a-şĭ putea realiza ţinta, fete din cele maĭ bune familiĭ contractaŭ o căsătorie simulată cu oamenĭ ce împărtăşiaŭ aceleaşĭ vederĭ. Era într'o astfel de unire ceva care se ridică deasupra comunuluĭ, lipsea acea notă de ĭubire vulgară, care nu caută de cît o satisfacţie pur egoistă. Rămînea de ales pe acel ce ar fi consimţit la un asemenea mariaj. Aniuta indică pe un profesor tînăr de la Universitate. Eram la Petersburg. Sofia de 17 anĭ, sora eĭ şi o prietină Ines se prezentară profesoruluĭ, întrebîndu-l dacă nu ar fi dispus a lua pe una dintre ele, pentru ca apoĭ cu toţiĭ plecînd la o universitate elveţiană saŭ germană să le lese şi fiecare să-şĭ reea de comun acord libertatea. Profesorul ştiu imediat cu cine avea de a face, asemenea combinaţiunĭ fiind cunoscute în societatea aşa zisă cultă din Rusia, le refuză cu un gest delicat, şi 15 anĭ în urmă, cînd d-na Kovalewsky, în apogeul celebrităţiĭ sale îl întîni într'unul din saloanele aristocraţieĭ din Petersburg, făcură mult haz împreună de acest comic episod. Cu toate acestea planul le reuşi, căcĭ tînărul Valdemar Kovalewsky acceptă de a lua în căsătorie pe Sofia, plecînd aproape imediat la Heidelberg. Aniuta se retrase la Paris, iar soţiĭ Kovalewsky făcură în vara aceluiaşĭ an o călătorie la Londra. In jurnalul săŭ celebra romancieră George Eliot trece următoarea notiţă sub data de 5 Octombrie 1869: „Duminică am primit vizita uneĭ părechĭ ruse interesantă, domnul şi doamna Kovalewsky, ea o fiinţă încîntătoare şi modestă, atrăgătoare prin maniera şi vorbă, studiază matematicele la Heidelberg graţie uneĭ învoirĭ speciale obţinută prin ajutorul luĭ Kirchhof [1]; el un om plăcut şi inteligent cu totul dedat geologieĭ se duse la Viena unde speră să rămîĭe şase lunĭ, după ce îşĭ va fi lăsat soţia la Heidelberg“ [2].

De altfel cam acelaş portret ni-l dă şi doamna Anne Charlotte Leffler duchesse de Cafanello, sora decanuluĭ universitar din Stockholm Mittag Leffler, prin protecţia căruĭa Sofia a putut obţinea o catedră de universitate în capitala

1) Kirchhof, profesor la Universitatea din Königsberg.
2) Sophie Kovalewsky. Souvenirs. p. 187.

Suedieĭ: „Un profil serios şi bine definit, părul castaniŭ închis, prins cu neglijenţă întro coadă, o talie subţire, *dar în disproporţie cu un cap monumental.* Gura îĭ era mare, cu o trăsătură neregulată dar expresivă, buzele tarĭ şi pline de viaţă, mînele micĭ, fine ca ale unuĭ copil, puţin diformate din vine prea pronunţate. Dar ochiĭ! Eĭ dădeaŭ acesteĭ fizionomiĭ caracterul de o superioară inteligenţă, aşa de izbitoare pentru orĭ cine. De culoare nedecisă, schimbînd de la gri la verde saŭ brun, marĭ, scînteĭetorĭ, priveaŭ cu o intensitate care părea că pătrunde pănă în fundul sufletuluĭ“ [1])

De la Heidelberg d-na Kowalevsky trece la Berlin pentru a-şĭ continua studiile cu profesorul Weierstrass. Timp de patru anĭ după 1870 ea lucră în particular sub direcţia mareluĭ matematician, Universitatea din Berlin fiind pe atuncĭ închisă pentru femeĭ. Influenţa a fost absolută, lucrările ştiinţifice ale d-neĭ Kovalewsky nu eraŭ de cît dezvoltarea maĭ departe a principiilor maestruluĭ, întocmaĭ ca şi filozoful Fichte, care din principiile ultime ale filozofieĭ luĭ Kant construi sistemul săŭ idealist. In 1874 ea obţine titlul de doctor la Universitatea din Göttingen, în urma a două dizertaţiunĭ scrise sub conducerea luĭ Weierstrass. Cea dintăĭ „Teoria equaţiunilor cu diferenţe parţiale“ îĭ servi de teză şi o dispensă de examenul oral. Valoarea lucrărilor era reală, pentru ca o discuţiune asupra lor să nu fie de prisos.

In urma acestuĭ imens succes, d-na Kovalewsky se întoarce în Rusia. Valdemar după susţinerea tezeĭ de doctorat la Iena obţinu catedra de geologie la Universitatea din Moscova. Sofia era fericită, cu atît maĭ mult că o fetiţă gingaşă venise să arunce o rază de fericire luminoasă pe viaţa celor doĭ savanţĭ. Speculaţiunĭ financiare însă răŭ intreprinse aduseră numaĭ de cît ruina familieĭ Kovalewsky, Valdemar muri curînd şi Sofiia zdrobită, acceptă propunerea profesoruluĭ Mittag Leffler, cu care făcuse cunoştinţă în 1876 la Petersburg de a merge în Suedia, unde i se deschidea posibilitatea unuĭ loc de „privat docent“ la universitate. Lucrurile însă nu putură merge atît de uşor, chestiunea emancipăreĭ femeilor era cu totul la început şi Mittag Leffler se mulţumi a-i putea obţinea de odată învoirea unuĭ curs universitar „privatissima“. Dar cînd auditorul tînăruluĭ profesor universitar modesta Sofia Kovalewsky, înţelese că are înainte o mentalitate prodi-

---

1) Sophie Kovalewsky, ibidem, p. 225, sq.

gioasă, locul de profesor universitar pe un period de 5 anĭ iĭ fu oficial concedat. La telegrama trimeasă de Mittag Leffler d-neĭ Kovalewsky, care se afla la Berlin pentru a-şĭ prepara cursurile în perspectivă împreună cu Weierstrass asupra „Teorieĭ funcţiunilor abeliene", Sofia răspunse printr'un bilet.

Berlin, 1 Iulie 1884.

„..... N'am nevoe de a vă spune cîtă bucurie îmĭ aduce telegrama d-voastră. Acuma pot să vă mărturisesc că până în ultimul moment n'am crezut cu siguranţă că lucrul se va face; mă temeam ca să nu intervie dificultăţĭ neprevăzute, cum se întîmplă aşa de adesea în viaţă, şi planurile noastre să nu se risipească. Sunt convinsă, că datorită d-voastră, perseverenţeĭ şi energieĭ d-voastră am putut să ne ajungem scopul. Ceia ce doresc acum din toată inima, e de a avea tăria şi talentul trebuitor pentru a îndeplini îndatorirea mea, şi a vă seconda într'un mod demn. Acuma pot spera în viitor şi voiŭ fi fericită de a lucra cu d-voastră"..... [1]).

După maĭ multe oscilaţiunĭ între Berlin şi Stockholm, doamna Kovalewsky se retrage la Paris; acolo văzu pe Poincaré şi alţĭ matematicianĭ celebri, cari iĭ înfiltrară dorinţa de a concura pentru premiul Bordin, ce ar fi putut să-ĭ aducă renumele uneĭ marĭ celebrităţĭ. Totuşĭ caracterul acesta expansiv, cari in momente de entuziasm ştiinţific se concentră asupra celor maĭ grele chestiunĭ, nu putea să se fixeze intr'un loc, călătoriile acesteĭ femeĭ sunt nenumărate şi adesea făcute cu o amărăciune crescîndă, până la cea din urmă, care a precedat moartea eĭ prematură.

Aşa era ea, de o escesivă nervositate, veşnic nemulţumită, mulţumindu-se totuşĭ cu cît maĭ puţin, preocupată mereŭ de cele maĭ complicate probleme de matematică, avînd maĭ totdeauna un scop de realizat şi atuncĭ era maĭ descurajată, cînd totul era atins, căcĭ între ceia ce gîndea şi realitate nu era maĭ nicĭ odată potrivire perfectă. Cu toate acestea n'avea nimic din aerul uneĭ pedante, era poate maĭ modestă de cît i-ar fi permis-o situaţia eĭ, deşi în realitate delicateţa excesivă şi prietenia ce le arăta uneorĭ eraŭ maĭ degrabă o aparenţă.

In 1888 Sofia se prezentă pentru premiul Bordin cu o lucrare genială. Subiectul propus de Academia din Paris era: „Perfectionner en un point important la théorie du mouve-

1) S. K. Souvenirs p. 232.

ment d'un corp solide"; într'o şedinţă solemnă la Academie, în prezenţa celor maĭ iluştri savanţĭ ea primi în persoană premiul, distincţine rîvnită de cele maĭ selecte inteligenţĭ din elita intelectuală a timpuluĭ. Momentul era suprem. D-na Sofia Kovalewsky era obiectul unuĭ entuziasm general în Paris unde orĭ ce triumf e maĭ îmbătător de cît orĭ unde. Viaţa îĭ dăduse ce dorise, geniul său era acum recunoscut. Dar într'o asemenea natură particulară, fericirea, miragiŭ ameţitor ce mereŭ te ameţeşte fără de a o atinge vre-odată, nu putea să se grafeze decît un minut. Probabil că cunoştinţa cu Frithiof Nansen, în timpul uneĭ vizite, ce acesta o făcuse puţin maĭ înainte la Stockholm îĭ lăsase o amintire neştearsă şi tristă, şi adese orĭ Sofia marturisea că ar fi schimbat întreaga sa celebritate care şi o cîştigase, toată gloria ce inteligenţa i-o dăduse pentru soarta uneĭ femeĭ de rînd iubită şi fericită.

Moartea Aniuteĭ mări încă şi maĭ mult drama vieţeĭ eĭ intime. Părea că sufletul i se rătăcise; lunile petrecute la Stockholm i se păreaŭ un lung exil, abia ajunse şi se gîndia din noŭ să plece, întreaga eĭ fiinţă aproape se dedublase, *ca femeie* suferise prea mult pentru ca să nu piardă orĭ ce punct de sprijin în conducerea eĭ.

Pentru ceĭ care o întîlniră în ultimile zile din 1891, ea nu maĭ era Sofia Kovalewsky de altă dată. Slabă, îmbătrînită, cu faţa filiată, oboseala emoţiilor sufleteştĭ lăsase urme adîncĭ. O funestă călătorie la Nisa şi pe coasta de Azur, îĭ aduse la sosirea în Stockholm o inflamaţie pulmonară agravată cu o scleroză ereditară. Totuşĭ până în ultimul moment cînd boala o copleşi, îşĭ ţinu cursurile şi discută cu Mittag Leffler noul rector al universităţeĭ, cîteva proiecte asupra unor cercetărĭ ştiinţifice. Avea chiar schiţat planul uneĭ importante lucrărĭ de matematică, care ar fi fost opera cea maĭ însemnată din toată activitatea eĭ.

In literatură de asemenea d-na Kovalewsky are o activitate apreciată, căcĭ în afară de autobiografia sa scrisă întâĭ în limba suedeză sub titlul de: *Les soeurs Rafewsky* şi tradusă apoĭ în franţuzeşte: *Souvenirs d'enfance*, ea maĭ scrise *Vae Victis*, roman în care descria vieţa eĭ de suferinţă şi în care ea era învinsă, căci toată afecţiunea sa era pentru ceĭ învinşĭ în uriaşa luptă a existenţeĭ. Cîteva articole apărute în limba rusă în jurnalul *Le Messager du Nord*, romanul suedez *Vera Vorantzof* şi unul noŭ în perspectivă complectează acti-

vitatea eĭ literară, căcĭ în viaţa Sofieĭ Kovalewsky predomină maĭ mult nota idealistă. Sufletul eĭ învia totul. Problema armonieĭ universale o preocupa necontenit; ea n'a fosf nicĭ odată matematicul hursuz, refractar orĭcăreĭ veleităţĭ de desfăşurare sufletească. „Poezia, fantazia cea maĭ înaltă în limitele nu a bunuluĭ simţ comun, dar al simţuluĭ drept şi al analogieĭ universale" [1]), îĭ era prietină din copilărie.

Seara de Lunĭ, 9 Fevruarie îĭ aducea sfîrşitul, în cursul zileĭ de desesperarea omuluĭ care vede că se mîntue spuse singură: „Simt că în mine se întîmplă o schimbare".

Agonia începu, şi mica fetiţă „Fufi" cînd intra în odaie în inconştienţa eĭ primia ultima privire duĭoasă a mameĭ iubite, care se sfîrşia pe veşnicie. Cine ştie dacă în acele momente, cînd sufletul i se eterniză, o voace ĭubită, o mînă delicată şi scumpă pe fruntea eĭ înflăcărată nu i-ar fi adus o consolare? Singură într'o ţară străină, departe de Rusia, care recunoscătoare îĭ dăduse locul de membru corespondent al Academieĭ din Petersburg, cu inima îngrozită de clipa ce trebue să urmeze, cînd omul aruncă veşmîntul existenţeĭ pămînteştĭ, astfel trebuia să se sfîrşască viaţa aceste femeĭ gigante. Pentru amiciĭ şi admiratoriĭ eĭ, moartea aceasta aproape neaşteptată fu teribilă, căcĭ e sfîşietor de dureros, cînd maĭ vezĭ fiinţa iubită, ca apoĭ s'o laşĭ pentru vecie în răceala mormîntuluĭ distrugător.

In literatura romînă există un pasaj [1]), pe care în simplitatea luĭ îl cred de un efect tot atît de puternic ca vestitul monolog al luĭ Hamlet. Neagoe Basarab stînd în faţa unuĭ schelet, filozofează asupra neantuluĭ acesteĭ vieţĭ :.... „Unde este acum frumuseţa obrazuluĭ? Iată s'aŭ negrit.—Unde este rumeneala feţeĭ şi buzele cele roşiĭ? Iată s'aŭ veştejit.—Unde este clipeala ochilor şi vederile lor? Iată aŭ căzut.—Unde sunt grumaziĭ ceĭ netezĭ? Iată s'aŭ frînt.... Unde sunt hainele cele scumpe? Iată s'aŭ pierdut.... Unde este veselia şi desmierdăciunile tinereţelor? Iată aŭ trecut.—Unde sunt părerile şi rătăcirile omeneştĭ? Iată se făcură ţărînă, că ţărînă aŭ fost".

Dar..... a contesta astăzĭ genealitatea femeeĭ, e un adevărat anacronism, viitorul ne rezervă, de sigur, surprize şi maĭ capricioase: *Natura non agit per saltus.*

Iaşĭ, 1910. **Eufrosina Simionescu.**

1) Guyau. L'art au point de vue sociologique.
1) Din: «Invăţăturile luĭ Neagoe Basarab către fiul săŭ Teodosie».

Dicționarul geografic al Bucovinei și critica d-lui Vl. Mironescu

(sfîrșit)

La comuna *Rohozna* criticul dorește să fie adăugat după cuvintele mele „menționat pentru prima oară“ un suplement de dată istorică găsită de D-sa în prot. imp. Tot așa ceva mi se cere și la com. *Romaneștĭ* și la com. *Rușii Moldavița.*

La „com. Revna d l Mironescu mă dojenește că am zis“ Proegumenul Isaia a zidit o biserică de lemn și are dreptate, căcĭ orĭ cît de căutată cu lumînarea este această greșală, dar e greșală. Zidită putea să fie temelie și de sigur că așa va fi fost, pe cînd restul a fost clădit, firește nefiind de lemn,—dar d-l Mironescu vroia altă ceva, adică să demonstreze cît de adînc cunoscător este dînsul în materie de terminĭ vechĭ, căcĭ iată ce zice: „D-l Grigorovitza ca autor al unuĭ dicționar rus-romîn ar trebui să știe că mînăstirile de lemn nu se zidesc, ci se durează (!)“. Așa observație critică de sigur că trebue să prindă, ba să te pună chiar pe gîndurĭ.

Mi se impută apoĭ numirile Săcălușul, Săcălincea, Săscioara și Saromnișca ca lipsind din dicționar. Negreșit că dacă aceste numirĭ se vor dovedi că există și nu sunt numaĭ niște elemente de indicare curat locală de dată nouă, se vor avea în vedere la revizuirea textuluĭ dicționaruluĭ destinat a forma ediția a doua. D-l Mironescu și a asigurat în orĭ ce caz un merit, că ne-a arătat, deși cu oare-care rezervă misterioasă, izvorul de unde a cules atîtea date ce lipsesc dicționaruluĭ meŭ, adică faimoasele *prot. imp.* și fie sigur că vom căuta și noĭ a ne apropia ce acest oracol,—orĭ cît de inaccesibil ar fi el pentru alțĭ muritorĭ,—dacă nu pentru altceva, dar numaĭ ca să vedem și noĭ cum staŭ lucrurile cu acele adause ce mi se cer la dicționar. Persoana de încredere la care m'am adresat cu o listă de verificărĭ a și început a-mi comunica cîteva rezultate de control în privința datelor în chestie. Pentru moment ajungă a'ĭ spune d-luĭ Mironescu că ceea ce a relatat maĭ sus cu privire la comuna Rohozna, adică *că acest nume e menționat pentru prima oară în anul 1420, într'un uric din 8 August, cînd Alex. cel Bun dăruește episcopieĭ Rădăuților un fînaț de 25 fălcĭ și o crîșmă,* etc. etc. este

luat din domeniul fantazieĭ d-sale, căcĭ nicĭ un cuvînt din toate aceste date aduse cu atîta aparenţă de precisiune (pe lîngă cele 25 fălcĭ se maĭ vorbeşte şi de 1513 stînjenĭ : nu se găseşte pomenit în acele *prot. imperiale* de care abusează d-l critic în mod atît de larg, indicînd chiar şi numerile protocoalelor (241 şi 242).

La comunele *St. Ilie* şi *St. Onufrei* d-l Mironescu îmĭ face proces că de ce nu am scris aceste numirĭ pe întregul, adică Sînt Ilie şi Sînt Onufreĭ. Fiindcă eŭ am zis la istoricul primeĭ din aceste localităţĭ, „mănăstire întemeiată, pe cît se crede, de Stefan cel Mare",—ceea ce menţionează şi cartea d-luĭ Verenca, de care m'am servit, avînd cea maĭ conştiincioasă colecţie de date istorice referitoare la localităţile vechĭ ale Bucovineĭ—d-l Mironescu, cu agerimea (ca să nu spun altăceva) sa de critic neobosit, mă face întăĭ plagiator de texte streine (!) şi se năpusteşte apoĭ asupra luĭ Verenca, făcîndu-l şi pe el necunoscător de chestie şi ne trimete pe amîndoĭ la parohul comuneĭ, ca să ne arăte inscripţia de pe păretele biserice͡ĭ, în care se zice că Stefan Voevod fiul luĭ Bogdan a zidit acest *templu* (oare aşa să glăsuiască inscripţia ? ? ?). D-l Mironescu fiind de loc din Siret, decĭ nu departe de localitatea cu biserica în chestie, va fi fost de sigur pe acolo. Ne vom duce însă şi noĭ pe acolo, dacă nu pentru altă ceva, dar numaĭ aşa ca să vedem inscripţia slavonă de la 1479, în care se vorbeşte de *templul* luĭ Ştefan.

La muntele *Smidovaticul* d-l Mironescu se întrece ca istoric maĭ legendar încă decît e legenda despre cele două suterane ce s'ar fi aflat într'o vreme pe acolo, şi care aŭ dat repos. folclorist Marian Florian tema pentru brodirea uneĭ poveştĭ populare. D-l Mironescu, iubitor de poveştĭ, clădeşte pe aceste poveştĭ un edificiŭ întreg de date, care dacă nu se stîngea lumînarea luĭ Andreĭ Furcă,ţăranul ce cercase să se bage în una din acele găurĭ, era să devie un monument istoric, căcĭ se vorbeşte de Dacĭ, de lăzĭ cu banĭ făcute din *dulapurĭ* (!) groase, cioplite din topor, prinse cu cuie de *brad* şi cu scîndurĭ *albastre*,—aidoma ca şi cum criticul le ar fi văzut cu ochiĭ. Şi toate aceste fantezii pretinde d-l Mironescu că trebuiaŭ puse în dicţionar, dacă era să fie un uvragiŭ serios. Nu, domnule critic ; eŭ aveam numaĭ cît îndatorirea să scriŭ un dicţionar geografic, nu o colecţie de basmurĭ şi poveştĭ.

Fără îndoială că criticul dicţionaruluĭ meŭ, odată pornit pe calea exploraţiunilor istorice, aşa cum le înţelege el, s'a ocupat cu nesaţ de localitatea şi mănăstirea *Suceviţa*, unde datele istorice aduse de mine nu puteaŭ să-l mulţămească, cînd mulţimea legendelor şi tradiţiilor ce s'aŭ brodit în jurul acestuĭ sfînt locaş, este atît de însemnată. Sunt chiar lucrurĭ frumoase între aceste tradiţiunĭ, dovadă că m'am simţit şi eŭ însumĭ să mă ocup într'o vreme de ele, însă la alt loc (Vezĭ volumul meŭ de istorii moldoveneştĭ „De la hotare" cu bucata finală „Povestea uneĭ Icoane"). Aşa amestecat cu ele-

mente legendare, cum îl doreşte criticul şi istoricul mănăstireĭ Suceviţa, nu'mĭ era permis să'l aduc şi greŭ va convinge pe cineva că bine ar fi fost să se scrie cum glăsueşte textul criticeĭ.

Dar pentru ca să isprăvim odată cu acest capitol de învinuirĭ periodice ale d-luĭ Mironescu, să'mĭ dea voe d-luĭ a'l întreba la rîndul meŭ, şi cred că întrebarea mea este îndreptăţită, cînd prin aducerea atîtor detaliĭ legendare şi tradiţionale caută să releveze mereŭ pretinsele lipsurĭ ale dicţionaruluĭ meŭ,—a'l întreba un singur lucru. Pentru ce nu indică d-l Mironescu izvorul din care a cules, să spunem bunăoară, tradiţiunile mănăstireĭ Suceviţa? Poate pentru ca să creadă lumea şi maĭ mult în hărnicia şi isteţimea d-sale individuală? Pentru ce nu spune d l Mironescu adevărul, că a luat întreg acest material din scrierile părinteluĭ Dimitrie Dan? Oare cinstit este acest procedeŭ? Şi cu lucrurĭ copiate de la alţiĭ şi date născocite pe sama *prot. imp.* face critică?

Suhardul mare (munte), ar fi lipsind, după părerea criticuluĭ, în dicţionar. Cunosc,—şi asta din cercetărĭ la faţa locului,—că există un Suhard şi un Suharzel. Termenul de Mare nu l-am auzit. „Ca să scriŭ apoĭ numele *Suhoverha* aşa cum doreşte criticul adică *Suhoverca*, ar fi să mă dedaŭ fanteziilor d-sale, cari apar aci cu atît maĭ extravagante, cînd dînsul de sigur ştie ce însamnă rădăcina aceste numirĭ slave şi ar fi ridicol sa ne ocupăm a romaniza cu sila un cuvînt ce prezintă elementele origineĭ sale atît de netăgăduite. Intrebăm însă şi ce ar putea să ne folosească asemene apucăturĭ şoviniste? D-l Mironescu ştie.

La numirile Tataraşĭ, deal, şi Tatarca, munte, lipsesc tradiţiile. Intru cît stirbeşte lipsa tradiţieĭ localităţeĭ din urmă poate înţelege orĭcine, cînd va auzi despre ce este vorba. Iată povestea pe care pretinde criticul, d-l Mironescu, că trebuia să o aduc în dicţionarul meŭ, pentru a satisface pe deplin menirea aceste publicaţiunĭ; o daŭ textual şi las publicul să judece:

„Tradiţia spune că Hanul Tătarilor careĭ venise în Bucovina cu cetele sale să prade, fu bătut şi apo prins şi adus la un locuitor foarte voinic de munte, numit Moroşan, căruia cerînd Hanu ca să-şĭ astîmpere setea, acesta îĭ dădu moare de curechĭ (varză) să bea dintr'un poloboc ce-l avea în tinda caseĭ, şi Hanul de voe de nevoe aplecîndu-se să bea cu deasila, Moroşanu îl apucă de picioare, il ridică în sus şi'l cufundă cu capul în moare; după ce îl ţinu astfel un moment, resturnă polobocul şi îl slobozi cu Han cu tot de pe munte unde se afla casa locuitoruluĭ şi astfel Hanul, slobozit la vale a ajuns zdrobit cu poloboc cu tot. In amintirea acesteĭ întîmplărĭ s'a dat numele acestuĭ munte „Tatarca", ĭar valea unde a ajuns polobocul „Valea-Tatarceĭ".

Polobocul cu moarea de varză al luĭ badea Moroşan ne aduce aminte, fiind că imediat după această minunată tradiţie urmează o imputare cu privire la mănăstirea Horecea, ne a-

duce involuntar aminte de povestea d-luĭ Mironescu cu faimoasa nuĭa, ce a servit împăratuluĭ rusesc pentru a se apara de cînĭ. Nuĭaŭa se păstrează. după spusele d-luĭ critic, şi astăzĭ încă. Nu ni se spune însă, dacă polobocul luĭ Moroşan maĭ există. Vezĭ d-le Mironescu, că datele D-tale sunt incomplecte până şi la tradiţiĭ. Cam aşa procedezĭ D-ta şi la chestiĭ de natură reală de tot. Imĭ spuĭ că în dicţionarul meŭ ar fi lipsind numirea *Trebicĭ* (?), care ar fi stînd în legătură cu un *fînaţ* primit în dar de către mănăstirea Horecea, *dar nu se ştie de cine, „donatorul nefiind numit în protoc. imp. No. 205.“* Care va să zică nicĭ protoc. imp. acest izvor nesecat cu care tot cauţi a intrigi dicţionarul meŭ, nu indică pe fericitul donator? Atuncĭ ce vraĭ de la mine? Eŭ nu'l cunosc pe acest donator şi nicĭ că am auzit de fînaţul săŭ Trebiş, D-ta de asemenea nu-l cunoştĭ, protoc. imperiale nu-I cunoaşte de aşişdere, ce vraĭ dar să facem, d-le critic? Mă mir atît, că nu ne-aĭ dat dimensiunile fînaţuluĭ, ca la acel pomenit la numirea Rohozna. Căcĭ dacă aĭ putut inventa pe sama protoc. imp. 25 fălcĭ şi 1430 de stînjinĭ, ce mare lucru era să inventezĭ şi un nume pentru donator şi dicţionarul meŭ era distrus.

La comuna *Tereblecea* lipseşte, după arătarea criticuluĭ, legenda relativă la o pretinsă culme ce ar purta numele de „Cetatea Tatarilor“. Aci dl. Mironescu îmĭ face plăcerea a indica că această legendă se află în colecţia de tradiţiunĭ de S. Fl. Marian. Foarte bine: Aşa îl maĭ înţeleg pe critic, Numaĭ nu înţeleg insinuarea D-sale arbitrară, cum că legenda aceasta să o adaog numaĭ de cît la rîndul 62 al textuluĭ din dicţionar, adică, să fur dintr'o carte existentă, ba încă, dacă nu mă înşel, publicată de Academia Romînă, să fur pe rînd toate legendele adunate de reposatul folclorist bucovinean şi să'mĭ îngroş volumul meŭ. Nu, domnule critic, acest lucru nu mi-a trecut macar prin cap şi dă-mĭ voe să pronunţ convingerea mea, că dacă urmam povaţa D-tale şi procedam atît de uşuratec cu proprietatea literară a altora tot D-ta eraĭ să te legĭ cel d'intâi de mine pentru a'ţĭ înpăna falnica d-tale critică.

La comuna Tereblecea maĭ lipseşte,—fapt îngrozitor,— în dicţionarul geografic, indicarea cabinetuluĭ de lectură şi a localuluĭ de păstrare de curînd înfiinţate, ĭar un pretins munte numit „Tocilele“ ar fi lipsind cu totul în nomenclatura dicţionaruluĭ, de unde şi observaţia pe ton poroncitor: „Să se adauge; se află *pe ţermul drept al păråuluĭ Solca.* Bravo“. Ce minunat ştie să se exprime romîneşte criticul meŭ, se vede de altfel din pasagiul ce urmează imediat la cuvîntul Vama, care negreşit că avea nevoe de o complectare din partea savantuluĭ domn Mironescu. Să reproducem textual.

„Locuitoriĭ din Vama se răzvrătiră în maĭ multe rîndurĭ în contra stăpînireĭ mănăstireĭ Moldoviţa, fiind că conform uricelor vechĭ domneştĭ fură trataţĭ ca robĭ şi siliţĭ să lucreze neîncetat mănăstireĭ şi altor proprietăţĭ marĭ. Decĭ locuitoriĭ

cuprinşĭ de furia şi amărăciunea atîtor muncĭ, se împotriviră de a maĭ lucra şi a maĭ plăti mănăstireĭ nicĭ ceĭa ce i se cuvinea, ĭar o parte din eĭ părăsiră locul, fie din cauza asuprireĭ birurilor şi muncilor, fie din cauza năvălireĭ Turcilor şi Tătarilor, din care cauză locuitoriĭ se înpuţinară. Pentru facerea munciĭ necesară pe moşiile mănăstireĭ, fură aduşĭ locuitorĭ liberĭ din alte părţĭ şi stabiliţĭ aci, regulîndu-li-se cuantumul munciĭ şi plăţeĭ, care era maĭ uşoară de cît cea a locuitorilor băştinaşĭ. Aceştĭ din urmă văzînd nedreptatea, se revoltară ĭarăşĭ şi astfel se născură multe procese între egumenul mănăstireĭ şi locuitoriĭ Vămenĭ, pănă cînd Const. Nic. Mavrocordat Vodă, prin uricul din 12 Ianuarie 1742, porunci ca fiecare locuitor saŭ va lucra 12 zile pe an şi va da zeciuială din toate fructele pămîntuluĭ săŭ, saŭ va plăti cîte 2 leĭ moldoveneştĭ de casă plus zeciuială drept bir".

La monumentul tătăresc de lîngă tîrgul Vama, d. Mironescu repetă istoricul monumentuluĭ, ca şi cum ar lipsi în dicţionar şi'mĭ observă, pentru ce nu am numit monumentul „Stîlpul luĭ Vodă". Apoĭ inventează existenţa uneĭ numirĭ, „Valcăŭ" menită a înlocui *Fălcăul*, indicat în dicţionar la locul săŭ. Criticul pretinde că locuitoriĭ din împrejurime ar fi pronunţînd cuvîntul „Vălcăŭ" după o analogie rezultată din denumirea familiară *Vălcan*. La ce fanteziĭ recurge d. Mironescu pentru a'şĭ susţinea născocirile sale. Pentru a face însă din aceste aserţiunĭ monument adevărat, criticul ne maĭ spune —aşa de la sine, că cu ocazia clădireĭ fabriceĭ de ciment, s'aŭ aflat la tăierea unor copacĭ, sub rădăcinĭ, urmele unuĭ zid, în care *era o peatră cu inscripţiă pe care sta scris că acolo a fost un sat al Dacilor*". *De la Vălcăŭ* (aşa glăsueşte textual colosala destăinuire a d-luĭ Mironescu) *aveaŭ Daciĭ un drum care ducea pe apa Suceveĭ în sus, pănă la Obârşia acesteia şi de aicea apoĭ peste plaiul Moldoveĭ şi peste Sucina (?) la Maramureş în Ardeal.* Nicĭ vestitele tabele ale luĭ Peutinger nu cuprind aşa preciziune pentru date vechĭ geografice, n'am ce zice. Aşa cunoştinţă radicală a Bucovineĭ nu o are nimenĭ, mărturisesc şi eŭ, maĭ ales că aci nu maĭ e vorbă de prot. imperiale şi nicĭ de şematismul mult cuprinzător al Consistoriuluĭ bucovinean, ci de cercetărĭ individuale secrete.

Şi acum,—bucură-te domnule critic, şi te întinde la întregirĭ şi complectărĭ, căcĭ aĭ deplină dreptate Vatra Moldoviţeĭ, mănăstire, lipseşte din dicţionarul meŭ. Nu ştiŭ singur, prin ce împrejurare, dar lipseşte şi o declar eŭ însumĭ cu durere, nădăjduind că nu voĭ fi învinovăţit ca la mistificarea numeluĭ Dragoiŭ cu cel al voevoduluĭ Dragoş, cum că din neştiinţă aşĭ fi omis existenţa mănăstireĭ în chestiune. La o a doua ediţie a dicţionaruluĭ, mănăstirea Vatra Moldoviţeĭ nu va lipsi de sigur, doar atît că lista moşiilor ce aparţineaŭ aceste mănăstirĭ vechĭ va fi scurtată,—întocmaĭ cum era în partea perdută a manuscriptuluĭ meŭ—dat fiind că pomelnicul nesfîrşit pe care

ni'l aduce d-l Mironescu cu extrema sa hărnicie şi în vederea demonstrării lipsurilor dicţionaruluĭ este maĭ mult confus de cît lămuritor.

Munţiĭ *Văzul Mare* şi *Văzul Mic*, pe care îmĭ cere d-l critic ca să'ĭ pun în dicţionar, vieţuesc numaĭ în fantesia d-sale. Nu există asemenea numirĭ, orĭcît de mult mi-ar plăcea şi mie să le auz locul adevăratelor numirĭ, pe care le-am indicat la locul respectiv şi de cari d-l Mironescu nicĭ nu pomeneşte. Aceştĭ munţĭ se chiamă *Veşiĭ Velichiĭ şi Veşiĭ Maleĭ* şi d-l Mironescu o ştie asta, căcĭ dacă n'ar fi aşa de sigur că nu omitea prilejul să mă contrazică. Dar aşa numaĭ, ca să'şĭ pună piperul d-sale special peste cele spuse de alţiĭ. Am umblat mult prin regiunile muntoase din partea loculuĭ, şi am constatat privitor la numirile acestor doĭ munţĭ un lucru curios. Populaţia huţănească de la tîrguşorul Seletinuluĭ în sus, precum şi cea din valea lungă a Brodineĭ, al căreĭ fund îl formează masivul pomeniţilor doĭ munţĭ, nu ştie absolut romîneşte şi departe dar însinuarea că eĭ ar fi putut să romanizeze aceste denumirĭ din *Veşiĭ* în *Văzul*. Dar se prezintă altă nostimadă în faptul că nici aceste denumirĭ, aşa cum ni le dă harta Mareluĭ Stat Major Austriac, nu sunt adevărate fiind că orĭ cine cunoaşte puţin idiomul slav vorbit de Huţeniĭ Carpaţilor din Bucovina (despre cari am publicat şi eŭ în Revista Nouă din 1901) înţelege că numele *Veşiĭ* nu exprimă de cît un comparativ de la *Vesochiĭ* (înalt), iar partea a doua a denumireĭ *Velichiĭ* (care însamnă pe romîneşte înalt) ar da ca înţeles total pe limba ruteană înţelesul de *Maĭ Inalt Cel Mare*, ceea ce ar constitui un pleonasm inadmisibil chiar în concepţia rudimentară a populaţiei. Călăuza de care m'am servit în excursia mea prin aceĭ munţĭ. un Huţan bătrîn şi mult umblat, nu cunoaşte aceştĭ doĭ munţĭ de cît sub numele de *Velichi Veji şi Male Veji*, numirĭ ce se găsesc în adevăr şi în hărţile vechĭ ale munţilor bucovinenĭ. *Veji* înseamnă în limba slavă maĭ veche *turnurĭ* şi cuvîntul după formă fiind pus la plural (căcĭ singularul e Veja), va fi fost utilizat dintr'o vreme pentru denumirea ambelor piscurĭ (Veşiĭ Velichii şi Veşiĭ Malei) şi maĭ tărziu abia aŭ primit bifurcaţiunea de Mare şi Mic, pluralul ca denumire a rămas însă şi, probă că terminiĭ aceştĭ sînt de origine maĭ veche, ne dă faptul că substantivul apare precedat de adjectivul Velichi şi Male, nu invers, cum obicînueşte dialectul slav de eră maĭ nouă. Şi să se noteze, că din denumirea veche şi (pe cît cred) singură exactă, maĭ lesne s'ar fi putut scoate un *Văzul*, cum i-a plăcut a'l formula d-luĭ Mironescu, dar din fericire, romanizarea elementuluĭ huţănesc din Carpaţiĭ Bucovineĭ (precum am arătat în mencionatul meŭ studiu asupra acestuĭ popor) este lucru greŭ, dat fiind faptul origineĭ mongolice a străbunilor săĭ Uţĭ (Pecenegĭ) pe de o parte şi influenţa

slavă covîrşitoare pe de altă parte, maĭ ales de cînd cu invazia perpetuă a muncitorilor de pădure din Galiţia.

Şi acum după ce îmĭ maĭ reproşază lipsa tradiţiunilor locale la localităţile Vijniţa şi Voloca despre care criticul observă că ar fi fost odinioară mănăstirĭ, apoĭ la istoricul sat Volovăţ şi la mănăstirea veche Voroneţ, unde găseştĭ date prea puţin întinse, dl. Mironescu înşiră ca ecoŭ tînguios încă o duzină de pîrăĭaşe şi deluşoare, cari nu sunt în dicţionar, precum: Zimineul, Plăiuţul, Mlaca, Fătăciunĭ, Deluţu, Părăul Leonticenilor, Baimacul, Arşicioara, Părăul Răŭ, Demetriţa, Poleucuţa, Cuşba, Scorbura Cioloteĭ, Gruiul Porculuĭ şi Rusu, dl. Mironescu trece la adevăratul scop al criticeĭ sale, mi se pare, al uniculuĭ chiar, şi se aruncă asupra uneĭ teme cu totul independentă de această critică, dar foarte ademenitoare pentru nemărginita sa ambiţie de a poza ca savant. De astă dată dl. Mironescu nu se mărgineşte numaĭ a-şĭ arata talentul săŭ de istoric-geograf cunoscător maĭ ales în ale basmelor şi tradiţiilor, ci se hazardează la filologie şi cearcă a explica într'un număr special al Arhiveĭ originea numirilor geografice din Bucovina.

Deşi mă pricep puţin în această ştiinţă, cunoscînd idiomul slav din Bucovina cu nuanţele sale curioase, nu m'am încumetat totuşĭ a încerca o asemenea lucrare şi nicĭ nu voĭŭ fi acela care să aţiŭ d-luĭ Mironescu calea spre acest noŭ teren de explorărĭ ştiinţifice. Dar un lucru îmĭ voĭŭ permite a face şi anume să întreb pe dl. Mironescu în toată sinceritatea, pentru ce d luĭ,—care ştia prea bine, precum o ştiaŭ şi mulţĭ alţiĭ, despre lucrarea cu care eram însărcinat,—nu a oferit prinosul săŭ de cercetărĭ asupra Bucovineĭ dacă nu mie personal, atuncĭ direct societăţeĭ geografice romîne, care de sigur ar fi găsit mijlocul de a utilisa cele relatate de dl. Mironescu şi, *dacă se găsiaŭ exacte şi bune*, ar fi destinat şi fondurĭ a plăti munca d-sale paralelă? Pentru ce dl. Mironescu a preferit să aştepte maĭ întăĭ apariţia lucrăriĭ, pentru a veni apoĭ în urmă şi a'mĭ oferi spre cumpărare *adaosele d sale împănate cu observărĭ personale?* Adausele acestea, chiar bune dacă ar fi fost, nu le maĭ puteam întrebuinţa, iar observaţiile pătimaşe nu'mĭ era permis a le *rescumpara pe banĭ*, şi am refuzat decĭ pactul. Poate dl. Mironescu nega, că nu a fost aşa?

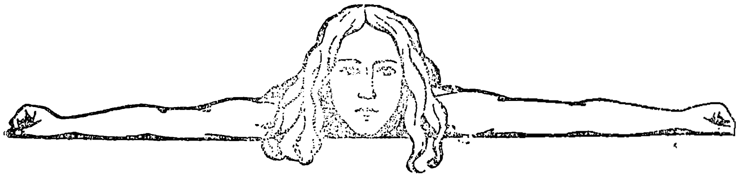
Aci, mi se pare, zace tot secretul exploziunilor răutăcioase, la care s'aŭ dedat dl. Mironescu în critica sa, care aceste adaose speciale nu mi-a făcut atît răŭ mie, cît luĭ însuşĭ. Eŭ din parte-mĭ l-am iertat demult şi regret numaĭ că, în loc de o colaboraţiune cu un compatriot tînăr, ce pretinde că'şĭ cunoaşte patria, am fost nevoit să mă apăr contra uneĭ polemicĭ pornită din o nenorocită pizmă [1].

Em. Grigorovitza

---

1) Revista nu răspunde întru nimic pentru părerile autorilor.

Nota Red.

CÎNTEC

Pe întinderea albastră
Ca şi floarea de cicoare,
Luminînd nemărginirea
Se joc razele de soare.

Din văzduh, pe 'ntreaga fire
S'a lăsat ĭar primăvară,
Dar în suflet tot maĭ grele
Negurile se coboară.

Şi în noaptea ce cuprinde
Toate patimile mele,
Nicĭ o rază nu străbate
Din adîncul plin de stele.

Tu cu-o singură privire
Aĭ trăi o veşnicie,
Şi-aĭ însenina o lume
Mohorîtă şi pustie.

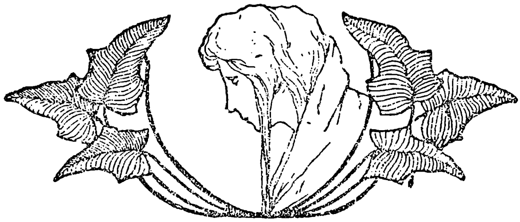
Pe cărările vieţeĭ
S'ar aşterne ĭarăşĭ florĭ,
Şi mĭ-ar fermeca auzul
Cîntec de privighitorĭ.

Mi-aĭ împodobi cu aur
Cerul visurilor mele,
Şi aĭ aprinde ĭar, în noapte,
Cele maĭ frumoase stele.

CUGETARE

Pe cerul vieţiĭ tuturora
Luceşte 'n noapte cîte-o stea ;
Uniĭ o văd fără să fie,
Alţiĭ... în vecĭ n'o pot vedea.

Eugeniu Revent

O FEMEIE DETREABĂ

NUVELĂ

Duduca Rucsăndița e cunoscută de toată mahalaua ca gospodină din cele maĭ de samă, despre care, de șese anĭ de cînd e măritată, nu s'a auzit o vorbă de răŭ, ci din potrivă numaĭ laude, pentru cinstea, statornicia, hărnicia și economia ce purta caseĭ sale; nu tot astfel se vorbea și de barbatul seŭ, Enache Mercureanu, adjutor de grefier la Tribunal, cunoscut pe toate străzile Iașuluĭ ca unul din ceĭ maĭ nelipsițĭ mușteréĭ aĭ berăriilor, cafenelelor, și adeseorĭ chiar a crîșmelor celor maĭ renumite.

Pe cît Rucsăndița se purta maĭ puțin lucsos, ișĭ făcea ea singură rochiile ș'apoĭ le întorcea fel și chip, ca să nu fie nevoită să șĭ cumpere altele nouă, pregătea maĭ adesea singură mîncările, întrucît de multe orĭ nu-ĭ ajungea de unde să plătească o slugă, pe atît Enache cheltuĭa zilnic prin oraș, cu rost și fără rost lefușoara sa, și ceea ce-ĭ maĭ pica pe lîngă leafă, ba maĭ făcea și datoriĭ, pentru care nu rare orĭ era chemat la judecată și amenințat cu sechestru chiar pe lucrurile din casă.

Aceasta însă ar fi costat maĭ puțin pe femeĭa luĭ, dacă ceva maĭ mult n'ar fi venit adesea la urechĭa eĭ. Enache ișĭ petrecea adese orĭ nopțile prin diferite localurĭ, cu tot soĭul de prietinĭ și chiar de prietene, despre care numaĭ bine și cinstit nu se putea vorbi. Și cînd în ziuă venea Dumnealuĭ acasă, Rucsăndița nu avea chip să'ĭ zică nimica, căcĭ orĭ ce cuvînt al eĭ de bănuĭală stîrnea o furtună întreagă.

Odată Rucsăndița așteptă în zădar toată noaptea pînă'n zorĭ, fără ca barbatul eĭ să revie acasă; a doua zi el nu veni asemenea; abia cînd începu a cădea noaptea următoare, ușa caseĭ se deschise repede, și femeea ce se bocea cu capul înfundat în perne, auzi numele'ĭ pronunțat de bărbatul săŭ:

— Rucsandițo!

— Ce e? respunse Rucsăndița sărind de pe pat.

— Tu eștĭ? nu-ĭ nime în casă?

— Eŭ sunt,—nu-ĭ nime.

Enache nu maĭ adause nimic, şi se duse la patul de pe care se sculase femeea luĭ, se lăsă pe dînsul, şi dete drumul unuĭ oftat prelungit.

Rucsăndiţa aprinse repede o lumînare şi veni cu dînsa lîngă pat să se uĭte la barbatul săŭ. Era într'o stare fără stare. Faţa'ĭ zgîriată şi vînătă în maĭ multe locurĭ, ochiĭ îĭ rătăcea în toate părţile, haĭnele-ĭ rupte şi murdărite.

— Ce este? ce s'a întîmplat cu tine?

— Lasă-mă! ţ'oĭ spune altă dată. Dă'mĭ o leacă de apă, şi lasă-mă să mă odihnesc.

După puţină vreme Enache adormi şi începu a horăi.

Adoua-zi urmă esplicaţia între ceĭ doĭ soţĭ. El spuse nevesteĭ sale, că în urma uneĭ discuţiĭ *politice* ce avusese cu un prietin, care face parte din partidul opozant, şi care atacase într'un chip cu totul insultător guvernul, a fost nevoit să-ĭ dee cîteva palme,—ceĭa ce a dat loc uneĭ micĭ învălmăşeli, care l'a adus în starea aceea.

— Eĭ, şi tot timpul nopţeĭ de erĭ, şi ziua de astăzĭ?

— Vezĭ... discuţia a durat mult; şi azĭ... îngăĭmă Enache fără să poată găsi o explicare.

— Eĭ, azĭ?

— Azĭ, am fost la tribunal. Ş'apoĭ, de acolo, am trecut pe la Berărie, unde am maĭ avut o discuţie...

Rucsăndiţa conteni cu întrebările, Inima eĭ se strînse ca un burete uscat, şi cîteva suspine ce voiaŭ să maĭ ĭasă din peptu-ĭ, cercă cu silă să le înăduşe, să le înghită îndărăt.

Trecu cîte-va zile. O vecină, prietenă cu Rucsăndiţa, veni într'o după amează la dînsa, şi începînd cu vorbele, ce de obiceĭŭ îşĭ spun gospodinele de prin mahalale, cînd sunt numaĭ între patru ochĭ, ajunse să-ĭ istorisească şi cele ce auzise de la o altă prietenă a eĭ, despre Enache.

Iĭ spuse, că într'o noapte, după o petrecere zgomotoasă urmată în grădina Pavilionuluĭ, din Păcurarĭ. Enache, în tovărăşia a vr'o patru prietinĭ, şi a cincĭ dame de companie, plecase toţĭ în două trăsurĭ cîte cu doĭ caĭ, în mahalaua Ţicăuluĭ, şi acolo, la o casă cunoscută de toţĭ ca una din cele maĭ primitoare de tot felul de oamenĭ stricaţĭ şi fără căpătăĭ, se reîncepu cheful; după care, apoĭ o gălăgie, urmată de injuriĭ, bătăĭ, asvîrliturĭ de pahare, scaune şi altele, urmă un timp îndelungat, ceia ce făcu să se adune mahalaua în jurul aceşteĭ case. A trebuit la urmă să intervie o patrulă poliţienească, care arestă pe toţĭ ceĭ ce făceaŭ buclucul, şi'ĭ duse la comisie, de unde nu le dădu drumul de cît asupra săreĭ.

Rucsăndiţa nu zise nimic la toate acestea. Ea începu numaĭ a înghiţi nodurĭ: ochiĭ eĭ se umplură de lacrimĭ, faţa i se schimbă cînd roşie, cînd galbenă, cînd vînătă. Se repezi şi deschise fereastra în lăturĭ, şi scoase capul în afară, deschizînd gura şi sorbind cu putere aerul rece al toamneĭ. Dar,

după cîteva secunde ea se lăsă cu totul peste pragul ferestreĭ, şi capul îĭ căzu atîrnat în jos.

Leşinase. Vecina se sperie şi chemă pe o altă vecină din prejur, şi cu mare greutate ridicară corpul aproape neînsufleţit al Ruxăndiţeĭ de pe fereastră, şi o întinse jos, pe duşamele, cu faţa în sus...

*
*

Trecu de atuncĭ treĭ lunĭ.

Enache întră în casă, pe la amurgul sereĭ, şi trîntind uşa cu putere după el, se adresă femeeĭ luĭ:

— Am văzut din capătul stradeĭ eşind un barbat de aice; cine a fost ?

— Un barbat ? de aice ! habar n'am...

— Cum habar n'aĭ ? De aice din casă a eşit. Tu l'aĭ condus pănă la uşă.... Il ţineaĭ de mînă şi chiar... mi se pare şi-a apropiat capul de al tăŭ şi te-a sărutat... Apoĭ a plecat repede ; şi deşi m'am luat pe urma luĭ, totuşĭ a dispărut ca prin farmec.

— Visezĭ, de sigur.

Un scandal grozav urmă, Rucsăndiţa refuzînd a da orĭ ce explicaţie asupra faptuluĭ ce i se imputa, şi acest scandal luă sfîrşit prin două puternice palme aplicate de Enache pe obrajiĭ neveste luĭ, care, ameţită, căzu rostogol peste patul eĭ, şi rămase acolo, zdrobită de durere şi de groază.

A doua zi Enache se duse ca de obiceiŭ la grefa luĭ. Dar în tot timpul ceasurilor de cancelarie, el nu'şĭ maĭ afla astîmpăr; minţile'ĭ rătăceaŭ în toate părţile; ochiĭ eraŭ parcă întunecaţĭ, şi maĭ tot ce scria trebuia să greşească, aşa că îşĭ atrase de maĭ multe orĭ observaţiĭ serioase din partea superiorilor săĭ. Atît ideĭa că în casa luĭ s'a petrecut ceva misterios,—căcĭ barbatul ce'l văzuse erĭ de sigur c'a fost eşit din casa luĭ, şi nu putea fi decît un amant,—cît şi palmele ce dăduse, pentru întăia oară de la însurătoare, femeeĭ luĭ,—nu eraŭ lucrurĭ cari să nu influenţeze simţitor asupra sufletuluĭ şi corpuluĭ luĭ, orĭcît era el deprins cu viaţa desfrînată şi gălăgioasă a acelor de sama sa.

Cum sună ceasul patru, Enachi îşĭ luă pălăria şi porni răpede spre casă. Ajuns la uşă, în zadar se opinti să o deschidă. Era închisă cu cheĭa. Bătu cît ce putu în uşă ; se duse prin paravan, prin prejurul caseĭ. Nimic. Nicĭ o mîţă ; nicĭ un puĭ de găină. Se uĭtă prin ferestre şi văzu, cu groază, că cea maĭ mare parte din lucrurĭ din casă lipseaŭ ; numaĭ un cufăr mic, o canapea veche, două scaune şi o masă de lemn alb,—mobilierul de holteĭ a luĭ Enache, se zăriaŭ încă în odaie.

O furie nebunească îl cuprinse.

— A fugit ! îşĭ zise el scrîşnind din dinţĭ. S'a luat lucrurile... Negreşit c'a fugit cu acel ce l'am zărit eşind ĭerĭ de aicĭ. Mizerabila ! De aceste mi-a fost ea !... Am s'o ucid şi pe dînsa şi pe dînsul !

El dădu să plece; dar încotr'o să apuce? Cu toate aceste trebuia să intre maĭ întăĭ în casă. Se puse să caute un instrument oarecare cu care să descue saŭ să strice broasca ușeĭ. Dar nu găsi nimic. Un minut îĭ veni în gînd să spargă geamurile și să intre în casă, dar cind era hotărît să izbească cu bățul în fereastă, un copil al unuĭ vecin i se înfățișă și-ĭ arătă o cheie:.

— Iaca, a lăsat duduca Rucsăndița asta pentru mata; mi-o spus să ț'o daŭ.

— Cînd, de mult?

— De mult...

— Pe la cîte ceasurĭ?

— Nu știŭ.

Enache luă cheea, intră în casă, și aicĭ nu avea ce face alt, decît să contemple cele două odăĭ ale lor, cu șălița și bucătăria goale goluțe, în afară de haĭnele și boarfele vechĭ, ale luĭ Enache.

El se lăsă sleit de puterĭ pe canapeaua cea veche.

După vr'un sfert de ceas de chin al creerilor și zbucĭum al nervilor seĭ, Enache sări ca ars de pe canapea. Iși hotărî în minte să-șĭ cumpere un revolver, cu care să ucidă fără milă și cît de curînd, atît pe nevasta luĭ necredincioasă, cît și pe acel pentru care ea l'a părăsit, ĭar la urmă să se sinucidă și el. Dar n'avea decît cițĭ-va gologanĭ în pungă.

Cotrobăi prin toate ungherile odăilor și într'un saltar al uneĭ mese ciunte, ce maĭ era în bucătărie, găsi un cuțit mare de tăiat carne, uĭtat se vede de Rucsăndița. Se hotărî să'l ĭee pe acesta, și cu el să-șĭ împlinească proectul.

Dar încotro să plece? unde să-ĭ găsească? Iĭ veni în gînd să meargă maĭ întăĭ la soacră-sa, s'o cerceteze pe ea dacă nu'ĭ știe de urmă.

Intr'un sfert de ceas el fu în casa soacreĭ sale.

Fără să'ĭ dee macar buna sara, Enache începu cu un ton puternic și obraznic:

— Unde ți-ĭ fiica?

— Ce fiică?

— Nevasta-mea, care a fugit de acasă, cu un amant al eĭ, vr'un vagabond, vr'un talhar... Unde'ĭ?

— Cată-țĭ de treabă, Domnule; eŭ nu știŭ nimic.

— Nu știĭ! de sigur că și tu veĭ fi sfătuit'o să fugă. Am să vă ucid pe toțĭ.

— Aĭ nebunit. Eșĭ din casa mea, saŭ chem în ajutor!

Ochiĭ luĭ Enache rătăciaŭ; sufletul luĭ pare că se sbătea în tot trupu-ĭ, ca o fiară închisă în cușcă.

In creerul luĭ se zbăteaŭ tot felul de gîndurĭ, care de care maĭ poncișe. De-odată el se asvîrli în genunchĭ înaintea soacreĭ sale, și începu a o implora cu mînele înainte, ca înaintea uneĭ icoane:

— Aĭ milă! fie-țĭ milă de mine! mi-a fugit nevasta,—

cu cine-va pe care nu'l ştiŭ! M'am hotărît să'ĭ ucid pe amîndoĭ de-ĭ voĭ găsi....

— Să'ĭ ucizĭ?

— Da!

— Vaĭ! Ajutor! Săriţĭ! începu a striga bătrîna.

Enache se ridică în picioare şi se puse înaintea uşeĭ.

— Nu striga... n'am să-ţĭ fac nicĭ un rău... nu-ĭ maĭ ucid!! Ştiŭ că eŭ, cel dintăĭ am fost un mişel... Am fost un om de nimic! Mi s'a căzut aşa lucru... Dar totuşĭ e prea mult! Ea, o ştieam pe dînsa femee detreabă. Pentru mişelia mea nu trebuia să se facă de rîs şi pe dînsa, şi pe mine, şi pe D-ta. Iartă-mă, dar nu maĭ ştiŭ ce să fac acum.

— Dar de cînd te-aĭ însurat D-ta, nu ţi-aĭ dat samă nicĭ odată de faptele şi purtarea d-tale? Aĭ meritat să fiĭ preţuit maĭ bine de cît aĭ fost? Ţi s'a căzut o soartă maĭ bună? Cerĭ de la fiica mea astăzĭ, aceea ce D-ta n'aĭ avut un singur minut, de la căsătorie şi până acuma? Să fi rămas femee detreabă, cînd d-ta aĭ fost veşnic un craĭ, petrecînd zi şi noapte prin cafenele şi chiar prin crîşme, cu tot felul de destrămaţĭ şi maĭ ales cu tot felul de femeĭ murdare! Nu resună mahalalele şi oraşul întreg de chefurile şi scandalurile ce le-aĭ făcut într'una? Şi acum vreĭ să te răsbunĭ pe fiica mea, că te-a părăsit, cînd aĭ silit'o în chipul cel maĭ mişelesc...

— Aĭ dreptate.

— Pentru ce dar şi cu ce obraz viĭ maĭ ales astăzĭ în casa mea şi mă insulţĭ, şi mă ameninţĭ,—cînd ştiĭ că din pricina caracteruluĭ veşnic hursuz al d-tale, de mult, nicĭ eŭ nicĭ bărbatul meŭ nu ţ'am maĭ păşit în casă!

— Dar credeam c'am s'o găsesc aicĭ.

— Şi ce să facĭ cu ea dacă ĭ găsi-o.

— S'o....

— S'o ucizĭ, haĭ?!

— Aşa eram hotărît... tradarea eĭ de astă-zĭ...

— Dar tradarea d-tale de fie-care zi, de atîţia anĭ?

— Aşa-ĭ! Aĭ dreptate... şi ştiŭ ce-mĭ maĭ rămîne.

— Ce?

— Iată! Şi zicînd acest cuvînt, Enache scoase repede cuţitul de bucătărie ce'l luase din casa luĭ, şi cu un gest iute ca fulgerul, se lovi cu el în mijlocul peptuluĭ; scoase un ţipăt puternic, şi se rostogoli pe duşamea.

Bătrîna remasă mută cîte-va clipe în faţa acesteĭ întîmplărĭ; apoĭ, clătinîndu-se se apropiă de un pat şi se lăsă pe el, perzîndu-şĭ respiraţia şi leşinînd apoĭ.

In acel timp. intră pe uşă tatăl Rucsăndiţeĭ şi zărind pe Enache svîrcolindu-se, pe duşamea, iar pe femeia luĭ întinsă pe pat, remasă şi el cîte-va clipe înmărmurit, fără a putea scoate nicĭ un ţipet, nicĭ un cuvînt. Se plecă apoĭ lîngă Enache, îl apucă de mînă şi i se uită în faţă.

— Ce aĭ făcut tu? mi-aĭ ucis nevasta, ticălosule!

Enache, care gemea numaĭ, nu maĭ avu puterea să zică o vorbă ; el făcu numaĭ din cap un semn negativ. Bătrînul se ridică îndată de jos, şi alergă la nevasta sa ; o pipăi, o cercetă cu grabă şi văzu că respiră. Işĭ închipui că e leşinată, el deschise în larg ferestrele şi alergă să caute apă ca s'o stropească.

Bătrînul şi cu o servitoare ce fusese chemată dintr'o bucătărie din fundul ogrăzeĭ, făcură ce putură să readucă la viaţă pe nevasta luĭ; cît despre Enache, el se văita şi svîrcolea, fără ca cineva să se gîndească a'ĭ da vr'un ajutor.

Cînd mama Rucsăndiţeĭ îşĭ veni bine în fire se ridică pe pat, spuse în cîte-va cuvinte scena ce se petrecuse şi apoĭ întrebă ce s'a maĭ petrecut acolo. Ea se apropie, cu groază, apoĭ de ginerele seŭ, ce se svîrcolea mereŭ pe jos.

— Dar ce'ĭ cu Enache! n'a murit? trăeşte?

— Habar n'am, respunse barbatul eĭ. Iacă, trebue să chem pe cineva de la poliţie să'l ridice de aice.

— Dar Rucsăndiţa, unde-ĭ?

— Acasă la soră-mea, undeşĭ aşează lucrurile.

— Dute răpede şi chiam'o pe dînsa.

— La ce s'o înspăĭmînt maĭ mult de isprava acestuĭ mişel?

— Vă rog chemaţĭ-o.. se auzi încet vocea înăduşită a luĭ Enache.

După maĭ multe stăruinţe ale bătrîneĭ, barbatul săŭ se duse şi peste cîteva minute reîntra în casă, urmat de Rucsăndiţa, care, la vederea barbatuluĭ săŭ rostogolit pe duşamele şi cu haĭnele desfăcute şi cămeşa însîngerată, se aruncă în afară de sine peste corpul luĭ, şi, după un ţipăt sfăşietor vocea eĭ se stînse.

Părinţiĭ Rucsăndiţeĭ cu mare greutate o putură descleşta de pe peptul barbatuluĭ eĭ, şi o ridica în picioare. Ea nu vroi însă să se îndepărteze de loc de lîngă Enache.

— Ce-aĭ făcut, nesocotitule! Pentru ce te-aĭ ucis?

Enache, resuflînd cu greŭ, mişcă buzele, şi după o sforţare mare, pronunţă încet cuvintele :

— Tu m'aĭ părăsit, că să te ducĭ în braţele altuĭ barbat...

— Nu-ĭ adevărat!

— Dar omul cela... ce l'am văzut atuncĭ... sărutîndu-te...

— Era Tata... Tot el mi-a ajutat să-mĭ ĭeŭ lucrurile din casa ta, şi să mă mut la sora luĭ, la mătuşa mea Ana.

— Adevărat?

— Ţ'o jur!

— Atuncĭ..., eştĭ o femee detreabă... Şi numaĭ eŭ am fost un mişel..,

— Voĭ uita totul...

— Şi cel întăĭ... pe mine...

Enache se maĭ opinti să zică cîte-va cuvinte,—dar un val de sînge îĭ sbucni pe gură, şi după puţin timp pleoapele-ĭ ascunzîndu-i-se în orbite, ochiĭ luĭ rămaseră ficsaţĭ în tavanul odăiĭ.

N. A. Bogdan

STUDII PENITENCIARE

Deportaţiunea

I. Diferite legislaţiunĭ penale stabilesc patru felurĭ de pedepse: 1) *închisoarea*, cu variatele eĭ gradaţiunĭ, 2) *interdicţinea* de a şedea într'un loc anumit, 3) *exilul* propriŭ zis, după care pedeapsă condemnatul are voĭe să locuĭască orĭ unde afară de ţara care'l condamnă la exil; 4) *deportaţiunea*, care e o pedeapsă restrictivă de libertate şi care impune condemnatuluĭ obligaţiunea de a nu părăsi teritoriul indicat şi care în agravare e însoţită şi de condemnare cu munca silnică.

Ne vom ocupa cu deportaţiunea, studiind într'un mic istoric, originea eĭ, vom studia raţiunea de a fi a acesteĭ pedepse, aplicaţiunea eĭ şi criticele ce le sufere în sistemul dreptuluĭ modern.

II. Origina deportaţiuneĭ o găsim în instituţia *ostracismuluĭ*, care a existat în lumea veche, in Grecia la Atena, la Sparta, la Teba, desvoltată şi organizată în legile luĭ Solon. In legislaţia luĭ Solon se organizează ostracismul, cu adevăratul caracter al deportaţiuneĭ—relegaţiuneĭ (impunerea de muncĭ)

La Atena n'a existat de cît deportaţiunea fără obligaţiunea munceĭ.

La Roma, pedeapsa *interdictio aquaeet ignis* era o instituţie egală cu deportaţiunea, priva pe individ de drepturile civile şi de familie şi cu obligaţiunea de a părăsi Roma. Acest fel de pedeapsă se poate considera ca o deportaţiune indirectă. In timpul luĭ Sylla, exilul exista ca o pedeapsă, căcĭ din ordinul luĭ aŭ fost exilaţĭ 6000 de partizanĭ de aĭ luĭ Marius în insula Cerdena (decĭ într'un loc determinat).

August legiferînd maĭ departe această pedeapsă, condamnă la moarte pe acel care a părăsit locul exiluluĭ. Pompeĭ institui prima colonie de condemnaţĭ în Sicilia—la Pompeiopolis—unde închise pe piraţiĭ măriĭ Mediterane.

In evul mediŭ deportaţiunea devine o instituţie juridică

aproape la toate naţiunile—în special la acele cari aveaŭ colonii, uzînd, Spaniolii şi Portughejii. de coloniile Americane ïar Norvegienii de Islanda.

III. Atacurile dirijate de diferiţi criminologi în contra pedepselor restrictive de libertate şi noile tendinţi criminale ne-aŭ determinat să scrim despre deportaţiune.

Orĭ cum ar fi lucrurile, e sigur că pe zi ce trece numărăm tot maĭ mnlte argumente contra pedepseĭ închisoreĭ şi ne convingem că şi această pedeapsă, parte integrantă din sistemul penal organizat azĭ, în trecut fu foarte puţin cunoscută saŭ chiar de loc şi cu rolul de pedeapsă subsidiară şi că păstrează caracterul uneĭ pedepse tranzitoriĭ, de care viitorimea nu se va ocupa de cît din punctul de vedere istoric, după cum s'a întîmplat cu o mulţime de alte pedepse (mutilarea, expunerea etc.). Avantajele pedepseĭ cu închisoare sunt—după scoala clasică de drept penal—că se *poate gradua* după gravitatea faptuluĭ şi că *e restituabilă*—adică la terminarea pedepseĭ individul este redat societăţeĭ din care face parte. Din contra această şcoală reproşează deportaţiuneĭ că asupra unor delicvenţĭ exercită un efect inegal saŭ chiar nul; apoĭ că nu e susceptibilă de a da exemple şi în fine că demoralizează individul.

Să analizăm din scurt aceste argumente.

Scriitoriĭ recunosc aceste două caractere ale pedepseĭ închisoreĭ, dar susţin că le poate avea şi pedeapsa deportaţiuneĭ pentru că se poate stabili o gradaţiune în executarea pedepseĭ—ca timp şi ocupaţie în timpul pedepseĭ—după cum condemnatul e obligat la lucrărĭ maĭ grele saŭ maĭ uşoare.

Argumentul că produce un efect neegal şi că chiar, uneorĭ nu produce nicĭ un efect, e valabil numaĭ pentru pedeapsa închisoreĭ şi ca dovadă e recidiva—mereŭ în creştere—numărul recidiviştilor mărindu-se pe zi ce trece.

In ce priveşte argumentul că deportaţiunea nu e susceptibilă de a da exemplu, se poate susţine că e bun şi aplicabil numaĭ pedepseĭ închisoreĭ, căcĭ ïa dă indivizilor pentru dovadă înmulţirea recidiviştilor. Iiustrul Carrara susţine din contra că deportaţiunea nu demoralizează maĭ mult de cît pedeapsa închisoriĭ, căcĭ şi deportaţiunea ca şi pedeapsa închisoreĭ oferă guvernuluĭ şi societăţilor private ocaziunea de a ameliora soarta culpabililor după terminarea pedepseĭ. Societatea exercită această operă socială prin instituţiunea patronajuluĭ, care-şĭ va acorda protecţia atît cînd individul a fost condemnat cu pedeapsa închisoreĭ cît şi cînd a fost condemnat cu deportaţiunea. Din aceste studiĭ se vede că nu putem nega dreptul la existenţă pedepseĭ deportaţiuneĭ.

Sunt alţĭ scriitorĭ care sunt inamiciĭ deportaţiuneĭ.—După Canonico deportaţiunea este fără efect, ia nu poate fi realizată de cît cu marĭ cheltuelĭ, ïar Lélut „la société qui est la vie même, ne peut se débarasser du crime qui est la mort

même“ după cum şi Saint Pierre zice „Je ne comprend pas. comment peut ou se représenter que ceux qui ébranlait la société ancienne, pourront faire fleurir une société nouvelle?“ Ou considère la déportation pour pas réalisable, car chacun des états n'a pas des colonies“.

Penalistul Spaniol, Madame Arénal declară că deportaţiunea e contrară dreptuluĭ pentru că e neumană şi nedreaptă Este neumană „car les condamnés ont part à un traitement dur, même cruel“, maĭ mult Arénal vede o cruzime în pericolele voiajuluĭ, în clima în care e condemnat să-şĭ expieze pedeapsa, şi în durerea ce o cauzează familieĭ condamnatuluĭ prin absenţa luĭ. Nedreptatea Arénal o vede în aceia că loveşte deopotrivă în indiviziĭ sănătoşĭ ca şi în ceĭ cu organizm slab, cu moravurĭ deosebite şi de vrîste deosebite, neţinînd samă de aceste deosebirĭ de cari ar trebui să se ţină samă; şi că la reintoarcere, după expirarea pedepseĭ metropola primeşte in sinul săŭ un periculos. In fine Arénal maĭ consideră deportaţiunea ca un atentat nedrept, căcĭ atacă drepturile naturale ale omuluĭ.

Cele susţinute de Lélut şi Saint Pierre sunt argumente de teorie pură pe cari practica le inlătură cu uşurinţă, căcĭ îmbunătăţirea delicvenţilor s'a observat în multe cazurĭ.

VI. Singurul argument maĭ serios care se aduce contra deportaţiuneĭ e că ea nu se poate realiza pentru că multe ţărĭ nu aŭ coloniĭ şi atuncĭ nu poate capata fiinţă deportaţiunea.

Dar această argumentare nu echivalează cu un argument de înlocuire saŭ ştergere dintre pedepse a deportaţiuneĭ. Dacă o ţară nu are nicĭ o colonie şi voeşte să aibă în codul penal pedeapsa deportaţiuneĭ, poate cu uşurinţă găsi un mijloc pentru a avea un loc cu atare destinaţiune. Nu are nevoe să-l dobîndească prin o politică de cucerire, ci-l poate dobîndi prin o convenţiune saŭ o locaţiune internaţională. Să cităm cazul cunoscut la începutul seco luluĭ XIX cînd guvernul Prusieĭ, cerea guvernelor Rusieĭ, Spanieĭ. Portugalieĭ şi Olandeĭ, de a i se conceda terenul necesar în coloniile lor, care să adăpostească pe condemnaţiĭ—delicvenţiĭ Prusienĭ—la pedeapsa deportaţiuneĭ. In urma aceste ĭ cererĭ 148 condemnaţĭ prusienĭ aŭ fost trimişĭ în Siberia. La 1856 acelaşĭ guvern trata cu Sultanul Maroculuĭ concedarea unuĭ teren de cîţĭ-va chilometri patraţĭ, pe care zisul guvern să institue o colonie penală.

Guvernul Neapoluluĭ institui la 1843. insula Lampedusa pentru condemnaţiĭ la deportaţiune. Cîţĭ-va anĭ maĭ tîrziŭ acelaşĭ guvern închee un tratat cu republica Argentina pentru a-ĭ conceda o parte din văile rîuluĭ Parana unde să se adăpostească condemnaţiĭ la deportaţiune pentru crimele politice.

Din toate aceste date se poate vedea uşor netemeinicia argumentăriĭ de maĭ sus.

Dar argumentele D-neĭ Arénal nu sunt maĭ puternice pentru a sfărăma credinţa în justeţa deportaţiuneĭ. In ce priveşte

pretinsa neumanitate, iară-şĭ argumentarea e fără temeĭ. căcĭ şi soldatul care serveşte patria în coloniĭ părăseşte de asemenea familia, al căreĭ singur sprijin este el poate şi e expus aceloraşĭ pericole de voĭaj şi climă, deşi e un om cinstit şi nu este condemnat la deportaţiune.

Dar să mergem maĭ departe ofiţeriĭ colonialĭ şi emigranţiĭ sunt şi eĭ expuşĭ la aceleaşi pericole şi totuşi nimenĭ nu le plînge soarta.

Decĭ, un umanitarism răŭ înţeles, a deplînge pe condemnaţiĭ la deportaţiune, bazat pe asemenea consideraţiunĭ şi argumentele invocate sunt fără valoare.

Acuzarea de nedreaptă, asemenea nu are nicĭ un fundament real. Tot ce D-na Arenal argumentează contra deportaţiuneĭ, poate fi zis, cu tot atîta succes, şi despre pedeapsa închisoriĭ căcĭ şi efectul acestia nu e egal pentru toţĭ. Un individ care comite o crimă pentru a avea un adăpost saŭ o bucată de pîine, în închisoare şi-a asigurat viaţa de toate zilele şi se resfaţă.

Ceĭ ce nu aŭ familie, nu simţesc lipsa eĭ, din contra ceĭ ce aŭ o famile în urma lor, e foarte dureros pentru eĭ că aŭ părăsit-o. Sunt oamenĭ cari suportă aerul închisoriĭ şi alţiĭ cari mor în închisoare. Argumentele contrare se potrivesc pentru ambele pedepse. Cînd se spune că deportaţiunea violează drepturile naturale ale omuluĭ trebue să ne întrebăm care e acel drept natural al omuluĭ pe care-l invoacă? Fără îndoială acel al libertăţeĭ. Deportaţiunea ce e drept anihilează libertatea, dar pedeapsa închisoreĭ nu are aceĭaşĭ urmare? De sigur că privaţiunea de libertate e consecinţa fatală a închisoreĭ şi aşa dovedim netemeĭnicia şi a acestuĭ argument care susţine că instituţia penală a depotaţiuneĭ e irealizabilă pentru aceste argumente.

V. Din contra partizaniĭ deportaţiuneĭ aduc o mulţime de argumente cu care dovedesc fundamentul logĭc, juridic şi social al existenţeĭ deportaţiuneĭ,

Inainte de toate eĭ spun. pentru a susţine instituţia deportaţiuneĭ, că nu există nimic maĭ bun pentru a asigura liniştea soeială decît ştiinţa că cutare periculos delicvent se găseşte departe de ia şi că e imposibil să revie spre a-l face răŭ din noŭ. Cea maĭ bună măsură de asigùrare a linişteĭ sociale, după dînşiĭ, e instituţia deportaţiuneĭ.

Partizaniĭ deportaţiuneĭ din contra susţin ca la delicvenţiĭ aceştia gîndul de a maĭ revedea patria, pedepsele disciplinare la cari sŭnt supuşĭ, noua reşedinţă şi influenţa lumeĭ noĭ şi speranţa că va veni o zi cînd vor înceta toate mizeriile ce i se fac, sunt tot atîtea motive pentru a se corija. Larochefoucauld spunea că deportaţiunea corijază pe delicvent maĭ bine ca închisoare. Beaumont şi Toqueville zic că deportaţiunea este unica pedeapsă care fără a fi crudă, apără societatea de prezenţa delicventuluĭ şi de noile sale atentate ce ar putea comite,

Canonico de asemenea consideră deportaţiunea necesară, căcĭ aceĭ cari s'aŭ făcut nedemnĭ de societatea în care aŭ trăit—din cauza degradaţiuneĭ lor morale—trebue să fie eliminaţĭ dintr'însa şi să înceapă a trăi în o societate nouă. Apoĭ avantajul deportaţiuneĭ este că nu umileşte natura omenească şi că din contra cultivă pe toţĭ, căcĭ îĭ cere condemnatuluĭ o activitate potrivită natureĭ sale. Se pot aclimatiza în coloniele penale multiple muncĭ. căcĭ pe lîngă muncile agricole propriŭ zise, cultura pămîntuluĭ are nevoe şi de alte felurĭ de muncĭ accesoriĭ pentru facerea instrumentelor agricole, case de locuinţe, magaziĭ pentru depozitat produsele agricole, control, conturĭ, contabilitate în partidă dublă, institute de chimie agricole, funcţionarĭ la acele institute, căcĭ după cum spunea un scriitor francez agricultura dă naştere la o întreaga cîvilizaţiune.

E un avantaj important al colonizăreĭ, că indiviziĭ condamnaţĭ la deportaţiune se pot indeletnici fie-care după înclinările sale naturale—cu diverse ocupaţiĭ necesare în viaţă—deprinzîndu-se ast-fel în locul pedepseĭ cu viaţa socială cinstită în care vor trebui să trăiască după ce-şĭ vor expia pedepsele.

In închisorĭ chiar cea maĭ mare supraveghere nu valorează nimic dacă condamnatul—înainte de a reintra în societate—nu se exercită, un timp oare-care, a trăi în viaţa socială. Omul prin natura luĭ este o fiinţă socială şi nu se poate viola fără pedeapsă legea impusă de Creator creaţiunilor sale.

Aceste aserţiunĭ ale luĭ Canonico ne conving de justeţa deportaţiuneĭ, pe care o susţin şi mulţĭ partizanĭ aĭ şcoaleĭ clasice, ca Leveille, Vidal, Garçon, Ellera şi e combătută de: Brusa, Lombroso, Nocito, Beltrani, Scalia, Laschi, Drill, Ferri, Garofalo etc.

Ferri nu consideră deportaţiunea ca justă decît dacă durează pe viaţă şi dacă este exclusă repatriarea condamnatuluĭ: în asemenea cazurĭ deportaţiunea e foarte folositoare căcĭ purifică societăţile de elementele răle şi periculoase.

Garofalo zice că deportaţiunea nu privează complect pe delicvenţĭ de viaţa socială decît dacă va fi condus într'un deşert oarecare, singurătatea nu e în natura omenească.

VI. Am stabilit dreptul la existenţă al deportaţiuneĭ. Să vedem acum cum trebue legiferată.

Această chestiune a fost rezolvită de către spaniolul Cadalso y Manzano.

Prin mijlocul colonizăreĭ deportaţiunea cîştigă fiinţă. Două categoriĭ de factorĭ conlucrează la această realizare subiectivĭ şi obiectivĭ.

Subiectivĭ sunt: populaţiunea, caracterul colonieĭ şi emigranţilor; obiectivĭ; pămîntul, localitatea, clima, rasa, sistemul monetar şi mijloacele de cultură, cari factorĭ deosebiţĭ sunt întruniţĭ de o legătură comună munca.

In ce priveşte cel întăĭ factor subiectiv se compune din

condamnaţĭ şi persoanele oficiale. Caracterul coloniei este de treĭ felurĭ: *militare*, *penitenciare si penale*; cele întâĭ pentru militarĭ, cele de al doilea care aŭ de scop moralizarea delicvenţilor şi celelalte cari urmăresc suprimarea criminalităţeĭ. Asemenea coloniĭ aveaŭ Portughezii în Mozambic şi Cap Verde, Englezii în Australia, Francezii în Noua Caledonie.

Pămîntul interesează pentru că poate avea şi mine. Clima trebue să fie sănătoasă şi să poată fi suportată de delicvent. Rasa, sistemul monetar ca şi mijloacele de cultură. sunt factorĭ determinaţĭ în eficacitatea deportaţiuneĭ.

Canonico menţionează şi alte exigenţe ce trebuesc avute în vedere; a) locul deportaţiuneĭ să fie departe de al metropoleĭ, pentru a împedeca dezertarea condamnaţilor, şi înlătura orĭ ce speranţă de ertarea celor codamnaţĭ pe viaţă. Ceĭ condamnaţĭ pentru un timp mărginit aŭ speranţa reîntoarcereĭ în ţara lor saŭ adoptăreĭ uneĭ patriĭ, unde faptele lor necorecte şi necinstite nu sunt cunoscute şi unde cu sudoarea frunţeĭ lor vor trebui să-şĭ cîştige în chip cinstit pînea de toate zilele.

Deportatul perpetuu ca şi cel ce doreşte să rămîe în colonie după expirarea pedepseĭ, trebue să aibă posibilitatea in colonie de a intemeia o familie. Familia este mijlocul cel maĭ eficace pentru moralizarea deportaţilor.

Colonia trebue să fie bine mărginită şi bine păzită, pentru a se putea evita tentaţiunile fie de fugă fie de a comite noĭ crime.

Dar se poate întîmpla ca să se comită violaţiunĭ şi infracţiunĭ chiar în coloniile astfel organizate. Insă şi condamnaţiĭ vor înţelege în urma proprieĭ lor experienţe că trebuesc să-şĭ pue un frîŭ înclinărilor lor răle şi că legea şi onoarea sunt necesare pentru oameniĭ care trăesc în societate.

Canonico citează un caz foarte interesunt. Legiunea de Burbon era In 1860, atît de constrînsă de toate părţile în cît guvernul napolitan trebuia să retragă trupele staţionate la Gaeta cari supravegeaŭ pe condemnaţiĭ închişĭ la San Stefano. Retrăgîndu-se trupele eĭ aŭ devenit oarecum liberĭ şi pentru că se întîmplaŭ o mulţime de furturĭ aŭ format un comitet de conducere dintre dînşiĭ care a stabilit pedeapsa cu moartea pentru delictul furtuluĭ. Cind unul dintre dînşiĭ era prins furînd saŭ că a furat o capră era condamnat la moarte şi-l aruncaŭ de pe o stîncă.

VII. După ce am stabilit condiţiunile aplicăreĭ deportaţiuneĭ ne propunem a schiţa rolul deportaţiuneĭ în sistemele de drept modern.

Cea dintăĭ care a introdus deportaţiunea ca pedeapsă fu Anglia în secolul XVIII. Starea mizerabilă a închisorilor şi rolul luĭ John Howard, dădură impuls încetăţenireĭ noueĭ instituţiĭ.

Anglia trimetea pe deportaţi la început în coloniile din

America de Nord, in special în statele Maryland și Virginia și mai ales în insulele Jamaica și Barbados din Antile. Mai tîrziŭ, însă, la 1786, după ce Anglia perde coloniile sale americane, înființă colonii penale la Botany-Bay, în Noua Galie de Sud. Această colonie penală peste vre-o 30 de ani fu părăsită, căci ajunsese ca deportații să poseadă pămînt în valoare de 450,000 sterlingi. Cînd chiar guvernul distribuia pămînt deportaților colonia mergea bine. In urma unei reacțiuni intervenită în cugetarea metropolei contra deportațiunei pedepsa fu abolită la 1868.

Pe la 1828 se vorbia în Franța de deportațiune. dar nu fu introdusă de cît la 1852, după ce în 1851 Napoleon III constitui un comitet pentru a studia chestiunea. Comitetul a ales insulele Guyana, din Noua Caledonie și din Malanesia pentru motive economice, higienice și financiare, după cum se exprimă comitetul.—Cea dintăi colonie fu trimeasă la 1852 și era compusă din trei categorii de oameni: a) din oameni semnalați de cătră comitetele de arondismente că erau membrii societăților secrete; b) din indivizi condamnați de cătră tribunale la deportațiune; c) din indivizi care și-aŭ îndeplinit pedeapsa închisorii, dar care aŭ consimțit la deportațiune.

Mai tîrziŭ cînd europenii încep a se înbolnăvi de malaria, și muriaŭ mulți, guvernul francez a stabilit coloniile în insulele Martinica, Guadelupa, și Reuniunei și în 1857 în Noua Caledonia. E important să cunoaștem sistemul acestei din urmă.

Guvernul francez a stabilit în Noua Caledonie, mai multe închisori: Inchisorile din insulele Nou și în orașele Burai, Iahné și Karnala, în legătură unele cu altele. Eraŭ trimeși la Nou, cei care îndepliniseră prima perioadă a închisorei. Indivizii după un oare-care timp, se împart după purtarea lor, abilitatea și relațille lor, în patru grupe: a) a agriculturei, b) a scoalelor ferme, c) a lucrărilor publice, d) a incorigibililor.

Cei care în închisoare aŭ dovedit o bună conduită și dragoste de muncă, sunt trimiși în colonie la Burai, unde dacă sînt căsătoriți și aŭ peste doi copii, li se dă șease hectare; pe care după un oare-care timp, le pot stăpîni ca proprietari Cei cari sunt în colonie și aŭ dovedit o rea conduită și dacă și-aŭ îndeplinit pedeapsa sunt trimiși la Burai; iar dacă nu și-aŭ îndeplinit pedeapsa sunt trimiși la Nou. Condamnații la colonii agricole sunt supuși unui tratament blînd, totuși sunt supravegheați de autorttate, șeful grupei servindu-le de judecător pe pace

Școalele ferme se găsesc la Sahne și aici se trimet cei cari aŭ îndeplinit prima perioadă de preparațiune la Nou și de aici sunt trimiși la secția lucrărilor publice, unde primesc o alimentațiune de 40 bani pe zi, timp de un an, în care timp se ocupă cu lucrări de drumuri, corăbii și poduri.

A patra grupă cuprinde pe delicvenții incorigibili, cari sunt păziți în închisoarea Kamala și tratați foarte aspru. Li

se dă pedepse corporale, n'aŭ nicĭ un cîştig, nicĭ o libertate şi muncesc din greŭ. Aproape de Noua Caledonie sunt inchisorile condemnaţilor politici (pentru crime politice) care se găsesc într'o fortăreaţă. Candamnaţiĭ la deportaţiune simplă sunt păziţi în insula Pinos.

Franţa urmărea cu pedeapsa deportaţiuneĭ patru scopurĭ:

a) De a aplica o pedeapsă maĭ aspră şi maĭ eficace de cît închisoarea.

b) De a aplica o parte din munca condemnaţilor spre a coloniza.

c) De a popula coloniile cu elementele care îşĭ fac pedeapsa.

d) De a transforma pe condamnaţĭ în o societate de oamenĭ corecţĭ.

In 1880 regimul deportaţiuneĭ fu modificat, agravîndu se de oare ce sistemul existent făceà să se ascundă caracterul represiv al pedepseĭ. După noua lege, deportatul care a comis o nouă crimă în timpul executăreĭ pedepseĭ, va fi închis în ţara în care e deportat, organizîndu-se şi un sistem progresiv al deportaţiuneĭ. In prima perioadă a deportaţiuneĭ se organizează caracterul *represiv* al pedepseĭ—organizîndu-se muncĭ pentru condemnaţi; în perioada a doua pedeapsa servea *de corecţiune*, căcĭ celor cari aveaŭ purtărĭ bune li se uşura pedeapsa; şi in al treilea period servea şi *ca recompensă* pentru aceĭ care, un oare-care timp maĭ îndelungat, nu suferiseră nicĭ un fel de pedeapsă, dîndu-li-se oare-care libertate.

In Spania, deportaţiunea era în isulele Filipine, dar n'a dat de cît rezultate negative. Azĭ oraşul Ceuta este oraşul deportaţiuneĭ. După edictul regal din 26 Decembre 1888, deportaţiĭ trebue să se ocupe cu repararea fortăreţelor, cu muncĭ rurale, cu facerea de drumuri, şosele, apeducte; să ajute artileria în lucrărĭ grele; lucrărĭ de sănatate publică şi serviciĭ domestice, Timpul pedepseĭ se devide în patru perioade: a) închisoarea celulară e prevăzută în lege, dar fiind că nu sunt celule, sunt izolaţĭ condamnaţiĭ pe tot timpul acesteĭ pedepse, pe vîrful unuĭ munte foarte depărtat de cetate; b) în a doua perioadă pedeapsa are un caracter instructiv, obligaţĭ fiind a frecventa o şcoală şi ne maĭ ocupîndu se cu lucrărĭ de cît la grele ocaziĭ; c) a treia perioadă are un caracter intermediar: ziua se ocupă cu lucrărĭ în oraş—liberĭ fiind—iar noaptea vin de şed în închisoare; d) în a patra perioadă exercită meseria sa liber în oraş, fiind obligat de a veni la examinare o dată pe săptămînă. Trecerea de la o stare la alta e ordonată de directorul închisoriĭ, în urma hotărîreĭ consiliuluĭ comunal. Buna conduită a condamnatuluĭ se are în vedere. Cînd unul din perioada a treĭa, dacă nu are conduită bună, poate fi condamnat şi readus în primul stadiŭ. Portugalia trimite deportaţiĭ pe coasta orientală a Africeĭ pe ceĭ ce comit crime cu circumstanţe agravante şi trebue, după ordonanţa din 17 fevruar

1894 să steie în închisoarea coloniei saŭ să lucreze pămînturile statuluĭ. Sunt obligațĭ să facă serviciĭ militare în primul loc şi apoĭ să se ocupe cu agricultura şi industria.

In Rusia pedeapsa deportațiuneĭ a fost introdusă de Petru cel Mare, cînd trimese pe Strelițĭ în Siberia.

In urmă guvernămintele provincieĭ începură a trimite pe uniĭ din delicvențĭ la Tobolsk, la Berezof şi încet, încet s'a generalizat pedepsa.

Sunt treĭ categoriĭ de deportațĭ, după gravitatea crimeĭ comise şi după gravitatea pedepseĭ stabilite: a) ceĭ condamnațĭ la două zecĭ anĭ saŭ maĭ multĭ sunt supuşĭ la muncĭ grele, silnice; b) ceĭ condamnațĭ la maĭ puțin lucrează în mine; c) după ce şi-aŭ mîntuit pedeapsa sunt considerațĭ ca colonĭ; d) a patra grupă care cuprindea pe ceĭ perverşĭ şi incorigibilĭ, s'a desființat la 28 Noembre 1902 [1]).

(va urma) **Ladislau Thót**

Membru corespondent al Societățiĭ Ştiințifice şi Literare din Iaşĭ «Arhiva».

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1865—1866

(Urmare)

Trecerea Direcțiuneĭ Teatruluĭ Național de la Bălănescu la Luchian.—Diferițĭ concurențĭ pentru Direcția Teatruluĭ.—Programul pieselor ce urmaŭ a se juca în această stagiune.—Intreruperea representațiilor din pricina epidemiilor de holeră.—Publicarea regulamentuluĭ Teatruluĭ Romîn.—Cuprinsul luĭ.—Tînguirea Directoruluĭ în contra actorilor. —Direcția Teatruluĭ francez.—Luarea antreprizeĭ opereĭ italiane de către Luigi Ademollo.—Programul opereĭ italiene.—Teatrul romînesc din Botoşanĭ.

Expirînd în acest an contractul antreprizeĭ teatruluĭ romînesc ce'l avea Constantin Bălănescu, şi guvernul căutînd ca oraşul Iaşĭ să nu rămîe lipsit de această instituție, publică prin *Monitorul Oficial*, al țăriĭ, No.76 din 9 Aprilie 1865, condițiile pentru darea în antrepriză a Teatruluĭ Național din Iaşĭ, redactate de comitetul general al Teatrelor din Bucureştĭ, condiții care conțin în cea maĭ mare parte aceleaşĭ îndatorirĭ pe care le-a avut Bălănescu.

---

1) Acest articol a fost trimis revisteĭ de dl. *Ladislau Thót* şi s'a tradus pe romîneşte de d-l Andreĭ Zagură.

Această antrepriză urma să se deie pe termin de treĭ anĭ, cu începere de la 1 Septemvrie 1865 şi pînă la 1 Septemvrie 1868.

Maĭ multe persoane în acest timp cercaŭ să eie antrepriza Teatruluĭ romînesc, şi între acestea vedem în primul loc pe Neculaĭ Luchian, care ceru încă de la 18 Ianuarie 1865 prin o petiţie adresată Domnitoruluĭ ţăriĭ, ca să i se dee luĭ Direcţia teatruluĭ. Acea petiţiune fu recomendată Comitetuluĭ teatral care o înaintă Ministruluĭ Secretar de Stat la Departamentul de Interne, Agricultură şi Lucrărĭ publice spre a o ave în vedere.

In acest timp şi artistul dramatic Mihail Pascaly, ceru aseminea să i se dea antrepriza teatruluĭ cu condiţie să i se pună la dipoziţie de guvern o subvenţie de 1500 galbenĭ, ceia ce nu i s'a acordat, aşa că Pascaly în urma respingereĭ cerereĭ sale, renunţă la Direcţia teatruluĭ.

La 5 Maĭ 1865, se maĭ prezintă Constantin Dimitriu, care ceru şi el Direcţia teatruluĭ, depunînd garanţia prevăzută din condiţiĭ prin care se prevedea să se depue saŭ 1000 galbenĭ în ipotecă, saŭ 800 galbenĭ în numerar la casa de consignaţie; la 5 Iunie însă C. Dimitriu neputînd îndeplini aceste cerinţĭ îşĭ retrase garanţia şi renunţă la luarea teatruluĭ în antrepriză.

In urma acestora, Direcţia fu atuncĭ încredinţată luĭ Neculaĭ Luchian la 7 Iunie 1865, conform condiţiilor publicate prin Monitorul Oficial citat maĭ sus.

Pănă la 16 Octomvrie acel an, Luchian din maĭ multe împrejurărĭ întîrzie cu deschiderea stagiuneĭ teatrale, aşa că această întîrziere făcu ca actoriĭ să se tînguiască în contra luĭ. Atuncĭ spre a linişti pe actorĭ vine actorul Sandu Bonciu, şi cere să i se dee luĭ antrepriza Teatruluĭ Naţional.

Urmînd însă oarecare tratative Sandu Bonciu se retrage, ĭar Luchian remase cu Direcţia teatruluĭ naţional, aşa că el îndată după aceĭa publică tot prin luna Ocromvrie, următorul program pentru deschiderea Stagiuneĭ:

TEATRUL NAŢIONAL DIN IAŞI

Programul pentru deschiderea sesoaneĭ Teatruluĭ naţional pe an. 1865—1866.

Repertorul pieselor din care se va compune Abonamentul.

Drame în 3, 4 şi 5 acte:

Ţaraniĭ, Puntea roşie, Cerşitoarea, Fiul saracul, Teslariĭ, Noaptea de 20 Septemvrie, Un fiŭ, Pădurea de Sennar.

Comediĭ, Vodevile în 3 acte:

Telegraful, Canaliile, Nasul meŭ, Ochiĭ meĭ, Gura mea, Profesorul şi eleviĭ, Soacra are banĭ, Chinurile unuĭ om, A maĭ păţit'o şi alţiĭ, Mama Godision.

Comedii vodevile în 2 acte:

Insurat și Burlac, Jerom, Lucrătorul cinstit, Al doilea Barbat a femeeĭ mele, Un smintit.

Comedii vodevile în un act:

Barbatul văduveĭ, Insurăm pe tata, Copilul caseĭ, Doĭ fraţĭ, Un scrînciob îndrăcit, Doftorul Dandine, Dascalul saŭ esamenul şi împărţirea premiilor, Jurnalistul, Femeile moraliste, Domnul şepte-lăcăţĭ, Un om nervos, Surdul, O despărţenie, Ticălosul de Poireau, Două femeĭ amanet, Un ceaiŭ, Doĭ fricoşĭ, După miezul nopţeĭ, Un ginere cu spanac.

Preţurile abonamentuluĭ pentru 30 reprezentaţiĭ:

Avanscena de rîndul I, 90 galbenĭ—Loja de rîndul I simplă 45 galbenĭ—Avanscena de Benuar 70 galbenĭ—Loja simplă de Benuar 35 galb.—Loja de rîndul II, 18 galb.—Stalu 8 galb.

Preţurile intrăriĭ cu sara:

Avanscena rindul I, 4 galb.—Loja simplă rîndul I, 2 galb. —Avanscena Benuar 3 galb—Loja Benuar simplă 56 leĭ.—Loja rîndul al II, 1 galb. Stal 10 leĭ—Galeria 2 jum. leĭ.

Deschiderea reprezentaţiilor de la 24 pănă la 31 Octomvrie.

Abonamentele se pot face la D. Luchian, locuinţa lîngă Universitate [1]). Director, *N. Luchian.*

Trupa de sub direcţiunea luĭ Luchian care a început reprezentaţiile pe la finele luneĭ octomvrie a jucat numaĭ în timp de 4 lunĭ, căci ivinduse în Iaşĭ pe la începutul anuluĭ 1866, o mare epidemie de holeră, reprezentaţiile teatruluĭ romînesc aŭ trebuit să înceteze.

Neculaĭ Luchian încă de la începutul acesteĭ stagiunĭ conformîndu-se cu cele prevăzute în art. 11 din condiţiile contractuluĭ săŭ cu guvernul, redactă un Regulament al Teatruluĭ romîn, pe care Bălănescu nu'l făcuse în timpul cît fusese, deşi avu şi el această obligaţiune. Acest regulamant s'a tipărit în broşurĭ în Tipografia Buciumuluĭ Romîn, şi conţine 63 articole, a căror principale dispoziţiunĭ sînt următoarele:

Despre probe şi studiĭ: Actoriĭ şi actriţele sînt obligaţĭ să vie la probe, mize în scenă, lecţii de muzică, lecturĭ şi studiĭ în general; care nu va fi esact va fi supus la plata uneĭ amenzĭ. Urmează apoĭ 21 articole, relative la replicĭ, la îndatorirea ce aŭ actoriĭ a se ţine cu bună cuviinţă în sala de repetiţie, a nu fuma, a nu scuĭpa şi altele.

Despre role: Actoriĭ sînt datorĭ a juca toate rolele ce li se vor da de Direcţie. Invăţarea unuĭ rol cît de mare nu ţine maĭ mult de zece zile. Actoriĭ sînt obligaţĭ a cînta în cor.

Despre repetiţiĭ pe scenă: Toţĭ actoriĭ şi actriţele vor veni la teatru cu două oare înainte de începerea reprezentaţieĭ. Intr'actele vor fi de 20 minute.

Pentru reprezentaţiĭ de beneficiurĭ: Alegerea pieselor pentru beneficiĭ se va face de Director împreună cu beneficientul.

---

2) Vezĭ dos. No. 119 din 1865 la Arh. Primărieĭ din Iaşĭ.

Iluminarea, încălzitul, afişele, rechiziţia, se va plăti jumătate de beneficient şi de Direcţie.

Despre cazurĭ de boală: Se cere certificatul medical.

Dispozițiĭ generale: Actoriĭ nu sînt liberĭ a se duce din capitală fără înscrisa aprobare a Direcţieĭ 1).

*

Cu toată asprimea prevăzută în Regnlamentul Teatral citat, actoriĭ şi de astă dată ca şi în trecut, nu se conformaŭ în totul dispoziţiunilor Direcţiuneĭ, maĭ ales în privinţa distribuţiuneĭ rolurilor, aşa că găsim o tînguire a luĭ Luchian, cu data de 20 Noemvrie 1865, prin care arată comitetuluĭ teatral, că actorul Dimancea a refuzat în maĭ multe rîndurĭ de a primi şi a juca rolurile ce i se dădeaŭ de Direcţiune, părăsind chiar şi repetiţiile.

Preşedintele comitetuluĭ treatral D. Rosseti, după vechiul obiceiŭ în asemenea împrejurări, a făcut cunoscut şefuluĭ Poliţieĭ, ca să silească pe actorĭ, conform contractuluĭ de a juca rolurile ce i se dădeaŭ de Direcţiune.

La 8 Noemvrie 1865, C. Bălănescu trimite Comitetuluĭ teatral suma de 20 galbenĭ, rezultatul uneĭ reprezentaţiunĭ teatrale ce o dăduse conform art. 15 din contractul ce'l avusese, în folosul *caseĭ de ajutor a actorilor.*

Directorul Luchian văzînd că reprezentaţiile ce era dator să dee şi el pentru casa de ajutor sus zisă, cît şi pentru Epitropia Sf. Spiridon, nu produceaŭ nicĭ un cîştig, ci numaĭ pagubă, propuse la 26 Fevruarie 1866, Comitetuluĭ Teatral, ca să dee în schimb suma de 20 galbenĭ, cum a dat'o şi Bălănescu pentru anul trecut, ceea ce Comitetul teatral a aprobat.

Odată cu luarea în antrepriză a Teatruluĭ romînesc, Luchian a obţinut şi Direcţia Teatruluĭ francez, încheind un contract cu comitetul teatral pe termin de un an, cu începere de la 1 Septemvrie 1865 până la aceeaşi dată 1866, şi cu condiţia de a juca timp de treĭ lunĭ de la 1 Noemvrie 1865, o serie de 30 de reprezentaţiĭ în abonament. Cu toate acestea vedem că la 2 Noemvrie citat, Comitetul Teatral reziliază, nu ştim pentru ce motive contractul cu Luchian, în ce priveşte numaĭ teatrul francez, aşa că în această stagiune Iaşul fu lipsit de reprezentaţiile de comediĭ franceze.

*

Antrepriza opereĭ italiene de sub Direcţia luĭ Gheorghe Spiru din anul trecut, ne reuşind a atrage lume îndestulătoare şi a acoperi cheltuelile necesare, a fost trecută luĭ Luigi Ademollo la 1 Maĭ 1865, de către Comitetul Teatral, dîndu-i-se acestuia concesiunea acesteĭ opere. Deschiderea opereĭ italiene întîrzie, şi abia pe la începutul anuluĭ 1866 vedem că se pu-

---

1) Vezĭ Dosarul No. 119 din 1865, aflător la Arhiva Primărieĭ oraşuluĭ Iaşĭ.

blică programul trupeĭ de sub direcţia luĭ Ademollo, program pe care'l găsim tipărit în cuprinderea următoare:

TEATRUL ITALIAN DIN IAŞI
Sub direcţiunea d-luĭ Ademollo.
Stagiunea 1866

Programul operilor ce se vor da în cursul stagiuneĭ şi a personaluluĭ artiştilor.

Opere nouă

Masaniello saŭ Muta de Portici de Maestrul Auber.

Opere de repertoriu

Balo în Maschera de M. Verdi, I. Lombardi de M. Verdi, Lucia de M. Donizetti. Linda di Chamounix, Idem, Beatrice di Tenda, de Bellini, Barbiere di M. Rossini, Ernani de Verdi, Trovatore, de Verdi.

Personalul artiştilor

Prime-Donne Soprano assolute

D-na Assunta Rubini-Zangheri, D-ra Emilia Favi,

Prima-Donna Mezzo Soprano

D-ra Italia Cittanti.

Primi tenori absoluti

D. Luigi Gallo, D. Iatalo Campanini.

Primo Baritono absoluto.
D. Filippo Corona

Primo Basso absoluto
D. Giuseppe Solieri

Primo Comico absoluto
Vicenzo Cavisago

Primo Basso generico
Vincenzo Barvboschi

Seconda Donna
D na Emilia Rota

Seconde Tenore
Alesandro Galuppini

Personalul Baletuluĭ

Prima Balerina absoluta
D-ra Emilia Vitalia

Primo Balerino absoluto
Michele Stefanoff

Prime balerine absolute di Mezzo Carattere

D-ra Felicia Raineri, D-ra Elisa Rici, D-ra Merope Ruitz.

Seconde Ballerini

D-ra Iabella Ruter, D-ra Betty Cramischi, D-ra Luigia Vitner

Maestro Concertatore şi Directore de orchestră

D. Romeo Ratti

Primo violino concertanta

D. Eduard Caudella.

Corul,—Femeĭ. D-rele: Galuppini, Loro, Rota, Fazio. Letoka, Pavly, Roveda, Putoff, Grassi, Vernici, Marchetti, Fitoff,

Corul,—Barbaţĭ. D niĭ : Nicolaĭ, Rancati, Papeti, Roveda, Dubrescu, Muzicescu, Viani, Vitner.

Orchestra.

Violinĭ.—DD. Mezzetti, Burada, Verner, Santarelli, Grosmann, Grimberg, Seidmann.
Viole,—DD. Scholtisch, Viniarz.
Violoncel,—D. Francisco Caudella,
Contrabaşĭ—DD. Buzzi, Hasse.
Clarinetti—DD. Bagolini, Gavrilescu.
Flauto—Cornini.
Oboe—Botticelli.
Fagotti—Poggiali, Santolino.
Corni—Lodi, Spiridon.
Tromba.—D. Bruni, Tromba din muzica militară, Trombone: I D. Ghirzolini, II, din muzica militară, III idem, IV idem. *Timpani,* idem, Grand Cassa, idem.

Pictorĭ scenograficĭ şi Decoratorĭ

Luigi Gandaglia, L. Schrauldopff.
Sufleor,— Francesco Mallia.

Deschiderea stagiuneĭ se va face cu opera

Beatrice di Tenda

Un afiş special va anunţa ziua de I-ia reprezintaţiune

Abonamentul se va compune din 30 reprezentaţiunĭ, cu preţurile următoare :

Abonament pentru 30 reprezentaţiunĭ

Bel-etage Avant scena galb. 80, Bel-etage No. 11, galb. 50. Bel-etage simplu galb. 40, Baignoire avant-scena galb. 60, Baignoir simplu galb. 30, Rangul al II lea galb. 12, Stal galb. 7.

Preţurĭ cu sara

Bel etage Avant-scenă, 5 galb. Bel-etage simplu 2 jum. galb. Baignoire avant scenă 4 galb. Baignoire simplu 2 galb. Rangul II 1 galb, Stal 12 leĭ, Parter 5 leĭ, Galerie 2 leĭ jum.

Inscrierea abonamentelor se poate face in fie-care zi la cancelaria Direcţiuneĭ, la Teatru.

Publicînd programul general al teatruluĭ italian, rog pe onorabiliĭ cetăţenĭ din Iaşĭ de a încuraja cu concursul lor, antrepriza care fac, nu cu setea foloaselor mele personale, nicĭ în spiritul unuĭ calcul comercial, ce curat numaĭ în intenţiunea de a satisface dorinţa publică, deprinsă în elementele frumoaselor arte. Ostenelele mele atuncĭ le voĭ socoti resplătite, cind antreprinderea aceasta va fi încoronată de mulţemirea publică. Director, *Luigi Ademollo.*

Comisiunea teatrală din Iaşĭ face cunoscut la 25 Aprilie 1866, Ministeruluĭ de Interne din Bucureştĭ, că Teatrul italian din Iaşĭ, s'a înfiinţat fără nicĭ o subvenţie din partea guver-

nuluĭ, încuviinţîndu-i-se numaĭ a face o Tombolă la balurile mascate în profitul antreprizeĭ. Din cauza evenimentelor însă petrecute cu revoluţia de la 3 Aprilie 1866, Teatrul a stat închis timp de treĭ săptămînĭ, cauzîndu-se antreprenoruluĭ o pagubă de peste 500 galb.

După 3 Aprilie s'a maĭ dat încă cîteva reprezentaţiunĭ, apoĭ la 16 April 1866 se joacă opera *Lucia di Lamermoor*, pentru abonament No. 12.

Publicul ieşan a încurajat foarte puţin această trupă de operă, din care cauză antreprenorul ne maĭ putînd întîmpina cheltuelile necesare pentru întreţinerea trupeĭ, de la sine reprezentaţiunile aŭ fost intrerupte şi astfel teatrul s'a închis.

In ziua de 7 Iunie 1866, o samă de artiştĭ se tînguesc comitetuluĭ teatral ca să silească pe antreprenor să li se plătească salarul ce li se cuvine [1]).

Comitetul general al teatrelor din Romînia văzînd cele ce se petrecea cu teatrul italian, a găsit de a sa datorie ca să arăte Ministeruluĭ de Interne din Bucureştĭ la 17 Maĭ 1866, că: Iaşul a avut în totdeauna pe timp de iarnă o trupă de operă italiană subvenţionată de stat cu 78,750 leĭ, în anul încetat numaĭ din împrejurărĭ neaducîndu-se trupa, a trecut menţionata sumă la economiĭ, iar maĭ tirziŭ s'a oferit un domn Ademollo, a aduce o trupă italiană de operă pentru treĭ lunĭ de primăvară de i se va concesiona beneficiul balurilor mascate şi jocul Tombola din acel oraş, i s'a acordat această concesiune şi conform angajamentuluĭ a adus o operă de *oare-care mediocritate* [2]).

* *
*

Tot în stagiunea aceasta găsim că la Botoşanĭ s'a făcut maĭ multe sforţărĭ pentru înfiinţarea unuĭ teatru stabil şi ca rezultat găsim că în budgetul votat de Adunarea Legiuitoare s'a prevăzut o subvenţie de 10,000 leĭ, pentru teatrul din Botoşanĭ.

Antrepriza acestuĭ teatru s'a acordat actoruluĭ Dimitriade, care însă nu s'a prezentat la timp, şi pentru ca publicul Botoşănean să nu rămîe lipsit de teatru, contractul antreprizeĭ teatruluĭ s'a trecut la 14 Dec. 1865, către I. Grigorescu. [3])

(Va urma) **Teodor T. Burada**

---

1) Vezĭ despre toate aceste Dosarul No. 113 din 1863, aflat la arhiva Primărieĭ din Iaşĭ.

2) Vezĭ Dosarul No. 62 din 1866, intitulat *Teatrul italian din Iaşĭ înfiinţat fără subvenţie*, depus de Ministerul Instrucţieĭ şi Cultelor la Arhiva Statuluĭ din Bucureştĭ.

3) Dosarul No 153 din 1865, aflat la Arhiva Statuluĭ din Bucureştĭ.

Documentele M-rii Neamțu

Sub acest titlu vom da cîteva hrisoave vechĭ de la 1429 pînă la 1593, în ordine cronologică, de la Alexandru Vodă cel Bun până la Aron Vodă. Toate hrisoavele sînt în original slavone, ĭar noĭ le dăm pe romîneşte, cum ni le-a trimis Prea Sf. S Arhiereul Narcis Crețulescu. Aceste hrisoave nu se află în țară la noĭ ci sînt ale Mănăstireĭ Noul Neamț din Basarabia. Documentele sînt însoțite și de adnotărĭ interesante privitoare la cuprinsul lor.

N. Red.

DOCUMENTELE DE LA M-REA NOUL NEAMȚ

Hrisoavele moşiilor Copanca şi Chiţcaniĭ cu părţile lor [1])

† „Cu mila luĭ Dumnezeŭ, Noĭ Alexandru Voevod, Domn pămîntuluĭ Moldoveĭ: Facem ştire cu această carte a noastră, tuturor cariĭ o vor vedea, saŭ cetindusă o vor auzi, cum că Ne-am îndurat, pentru a Noastră sănătate, şi pentru a Noastră mîntuire, şi am dat mînăstireĭ de la Neamţu Inălţăriĭ Domnuluĭ Xc. Iezurul la Nistru anume Zagorna şi Prisaca dela Zagorna—uric cu tot vinitul *ce va fi a lor*. Pentru aceia cîte cară vor trimete de la mănăstirea Neamţuluĭ, (de la M-rea de la Neamţ—ѿт немцкано монастирѣ), orĭ după peşte, saŭ după miere, saŭ orĭ după care lucru orĭ cînd, de la dînşiĭ nicăirea să nu le iee vamă prin pămîntul Nostru nicĭ la orĭ ce loc, nicĭ la trecătoare, ori unde, să nu le 'ie nimică, la a Noastră mare Hazna. Iară cariĭ ar voi să ie de la dînşiĭ vamă, saŭ bradnic. fie orĭ cînd, la orĭ ce vreme. unul ca acela să fie blăstămat de la Domnul Dumnezeŭ şi de Precurata luĭ Maĭcă şi de toţĭ sfinţiĭ amin. 6937 Aug. 24. (1420) Mart.

Alexandru V. V.

Alt Hrisov de la Zagorna din anul 1429

† „Cu mila luĭ Dumnezeŭ, eŭ (азъ) bine credinciosul Domn şi rob stăpînuluĭ meŭ Ic. Xc. Iѡ Alexandru Voevod şi Domn a tot pămîntul Moldavieĭ şi cu bine credincĭoasa doamnă Marina (Маринэiа), bine am voit cu a Noastră bună voire şi cu toată a Noastră bună voinţă şi cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ: *ca să înoim* şi să *întărim* Mănăstirea de la Neamţ a Inălţăriĭ Domnuluĭ, şi am adaos eĭ, dintru a Noastră avere pre cît să poată veţui ceĭ ce să află întrînsa. Balta asupra Nis-

1] Din tomul al V (manuscript) din istoria Sf. M-rĭ Noul Neamț (Basarabia) scris de P. S. Sa Arhiereul Narcis Crețulescu din M-rea Neamțu din Moldova. Hrisoave slavoneștĭ copiate numaĭ în româneşte. N. Aut.

trului ce se numeşte*Ezerul Zagorna cu gîrlele sale*, şi *prisaca de la Zagorna*,şi pre fişte carele an: *Două-spre-zece poloboace* de vin, din desetina Neamţului. Acestea toate să fie mănăstireĭ ceĭ maĭ înainte zisă: Uric cu tot venitul nestrămutat nicĭ odată în veac. Pentru sănătatea Noastră, şi pentru pomenirea născătorilor Noştri celor ce cu sfinţenie saŭ odihnit. şi încă am voit şi am ales pentru Noĭ două zile ca să se cînte Nouă Dumnezeiasca liturghie întru toate săptămînile, Domnieĭ mele *Joĭ*, ĭară Doamneĭ Marineĭ *Marţĭ*. Şi întru acele zile să se dea fraţilor la trapeză cîte o cupă din vinul cel de maĭ sus zis. Pănă cînd vom fi în viaţă acestea să se caute pentru a noastră sănătate. Iară după a noastră moarte pentru a noastră mîntuire. Aşîjderea şi Igumenul chir *Siluam* aceĭ zise mănăstirĭ şi cu toţĭ fraţiĭ ceĭ întru Hristos ceĭ care se află întru ace mănăstire Neaŭ dat Nouă făgăduinţă înaintea luĭ Xc. ca să împlinească toate cuvintele cele maĭ sus zise, şi că le vor ţine tare cu mulţămită şi rugăciunĭ din toată inima. Iară dacă cineva dintru dînşiĭ, saŭ după dînşiĭ, carele va fĭ năcealnic aceĭ mănăstirĭ, nu va înplini acelea, aceia să de cuvînt înaintea luĭ Xc. în ziua straşniculuĭ judeţ. şi blestemul lor, să fie asupra lor.

Şi pentru întărirea tuturora celor maĭ sus scrise. am scris şi credinţa Domnieĭ Noastre ceĭ maĭ sus scrise: Alecsandru Voevod. Şi credinţa iubituluĭ fiŭ al domnieĭ mele, Ilieş Voevod. Şi credinţa pre iubiţilor fiĭ aĭ domnieĭ mele: Steţea şi Petru, şi Alexandru, şi credinţa tuturor fiilor noştri. şi credinţa boerilor noştri. Credinţa boeruluĭ Mihail şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Vlacĭ şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Cupeicea Vornic şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Negri. Credinţa boeruluĭ Dragoşŭ şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Jurja şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Dan şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Isaia şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Jurja şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Uncleati şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Oprişu şi a fiilor luĭ, Credinţa boeruluĭ Ivan Deatcu şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Ciurba şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Stan Brălicea şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Domoncuşa Stolnicul şi a fiilor luĭ. Credinţa boeruluĭ Negrila Paharnicul. Credinţa boeruluĭ Hotea Postelnicul şi Credinţa tuturor boerilor noştri a Moldoveĭ marĭ şi micĭ. Iară după a noastră viaţă, cine va fi Domn pămîntuluĭ nostru, saŭ din copiiĭ noştri, saŭ din neamul nostru. saŭ pe cine Dumnezeŭ va alege ca să fie, unul ca acela să nu aĭbă a strămuta a noastră Danie: ci maĭ vîrtos să o întărească, pentru că am dat, şi am făcut Noĭ, acele de maĭ sus scrise, cu tot gîndul Nostru cel bun. Iară cine va vrea ca să le strămute pre acelea, saŭ să sfătuească spre a le strămuta: Unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeŭ, şi de Precurata Maica luĭ. şi de patru Evanghelişti. şi de doĭ spre-zece sfinţĭ şi verhovnicĭ apostolĭ. şi de treĭ sute opt-spre-zece sfinţĭ şi de Dumne-

zeŭ purtătorĭ părinţĭ ceĭ din Nicheia. şi să fie asemenea cu Iuda, şi blestematul Arie. şi să aibă parte cu aceĭ care aŭ strigat asupra stăpînuluĭ Xc. Sîngele lor asupra lor şi asupra fiilor lor. Iară spre maĭ multă istovire a acelor de maĭ sus scrise am poroncit slugiĭ Noastre ceĭ credincioase luĭ Neagoie (Neagob) logofătul, ca să scrie, şi să spînzure pecetea noastră la acest Uric al nostru. In Suceava anul 6937 Septembrie" 1. (1429).

L. S. Alexandru Voevod.

Pentru întocmaĭ, *Arhiereul Narcis Creţulescu.*

N.B. Relativ de dania luĭ Alexandru Vodă cel Bun cuprinsă în acest Hrisov al Ezeruluĭ Zagorna, părinţiĭ ceĭ bătrînĭ din M-rea Neamţn tradiţionează că Ezerul Zagorna, prisaca, o pădure şi nişte silişte sînt averĭ provenite din vechime de la un vechiŭ unchiŭ (moş) al luĭ Alexandru Vodă şi el acum le dă M-riĭ de la Neamţ pe numele săŭ. Moşul este Costea Muşat Vodă—călugărit cu numele Chiprian fondatoru şi înzestrătorul M-riĭ Chipriana zisă şi mănăstirea Căpriana din Basarabia.

In uric zice: „*ca să înoim* şi *să întărim* mănăstirea de la Neamţ a Inălţăreĭ Domnuluĭ". El aŭ înoit la 1402 M-rea Bogoslovul de la Neamţ,—Biserica Inălţarea cu vechea clopotniţa la 1407. şi altele. Să vede de aice că el aŭ *înoit* ş'aŭ *întărit* cu averĭ de tot felul şi maĭ înainte de acest uric,—după cum se arată din alte Hrisoave ale luĭ—şi după ce aŭ dat acest Hrisov. D.e. Vezĭ la tom. Opt. Hrisoavele luĭ Alexandru Vodă cel Bun din anul 6908 (1400) Marte 8; Din anul 6917 (1409) Noem. 7; Din anul 6930 (1422) Marte 2; Din anul 6935 (1427) Sept. 14;—şi altele... Urmăreştele la tom. Opt. documentele (opisul), şi la tom şepte, zestrea saŭ averea, (tomul 8 şi 7 din istoria cea marea M-riĭ Neamţu din Moldova Manuscripte marĭ legate scrise de mine Narcis,

Prin acest Hrisov Alexandru Vodă arată pe fiiĭ luĭ Ilieş Voevod;

Steţca,... |(Stefan) fratele luĭ Ilieş
Petru... şi|
Alexandru.

Să ştie din alte Hrisoave că Alexandru Vodă maĭ are şi alţĭ copiĭ: pe Roman şi Vasilie care mor de copiĭ, şi pe Bogdan al III care însurat cu Maria zisă şi Oltea sînt părinţiĭ (tată şi mamă) luĭ Stefan Vodă cel Mare.

Cu această ocazie putem arăta în treacăt că:

Alexandru Vodă cel Bun este fiul luĭ Roman Voevod şi al Doamneĭ Anastasia fiica luĭ Teodor Laţcu. şi Alexandru Vodă are fraţĭ pe Bogdan II şi pe Iuga II şi o soră pe Maria şi începe a domni din anul 1400 Iunie 29.

(va urma) **Arh. Narcis Creţulescu.**

Dări de seamă

L'impôt progressif en théorie et en pratique, par Ewdinn A. Seligman, Traducere franceză de Ant. Marcaggi. 1909. (Giard ot Brière).

Personalitatea științifică a d-luĭ Seligman profesor de economia politică la universitatea de Columbia. New-York a dobîndit o reputație universală cu lucrarea care tratează despre *incidența impovitecor—On the shifting and incidence of taxation*—apărută în American Economic Association, reputație de specialist în studiĭ de știință și aplicație financiară.

Lucrarea de față, apărută în traducere franceză,—revăzută și mărită considerabil de autor—în Biblioteca internațională de știință și legislație financiară ce apare la Paris sub direcțiunea D-luĭ Gaston Jèze, daforită chipuluĭ in care a fost scrisă, încoronează o activitate îndelungată și conștiincioasă a căreĭ recompensă, bine meritată, fu admirația lumiĭ întregĭ.

Greutățile financiare ale statelor aŭ impus învățaților să studieze și oamenilor politicĭ să aplice acele principiĭ care daŭ posibilitatea unuĭ cît maĭ mare venit pentru stat. In acelașĭ timp un principiŭ de echitate socială indicat de grelele condițiĭ ale lupteĭ de toate zilele, aŭ impus necesitatea cercetăreĭ unuĭ sistem de impozit care să nu lovească în aceĭ ce abia îșĭ duc zilele de azĭ pa mîne.

Cînd a apărut în America cartea d-luĭ Seligman—în 1901—în Franța se discuta în presă și se făceaŭ preparative, studiîndu-se de comisiunĭ oficiale, problema aplicăreĭ unuĭ sistem de impozit progresiv—maĭ tîrziŭ devenită legea Caillaux.—La acea epocă era admis în Franța progresivitatea numaĭ în materie de succesiunĭ. Asupra aplicăreĭ progresivitățeĭ în materie de succesiunĭ, chiar adversariĭ impozituluĭ progresiv cad de acord a o admite.

Traducerea în lege a discuțiilor ce urmaŭ în Franța asupra acesteĭ chestiĭ dovedește că financiarminte sistemul progresivitățeĭ ie superior proporționalitățeĭ, ĭar din punctul ne vadere social prezintă maĭ multe garanțiĭ de echitate, care echitate e una din condițiile esențiale ale orĭ-căruĭ impozit.

Ceia ce e de admirat în această scriere e metoda întrebuințată, căcĭ nu susține o teză anumită, ci după o scurtă dar substanțială privire istorică a tuturor sistemelor de impozit progresiv în toate țările, autorul arată

toate argumentele pro și contra. Problema progresivităței e studiată imparțial și conștiincios și din faptele și sistemele expuse trage concluziile. Pentru ușurința studiuluĭ și a înțălegereĭ luĭ toate multiplele și variatele teoriĭ asupra impozituluĭ, alcătuește saŭ maĭ bine zis le grupează în treĭ sisteme.

a) Sistemul compensațiuneĭ—după care impozitul va fi un mijloc de a stabili echilibrul între săracĭ și bogațĭ—încărcîndu-ĭ pe bogațĭ.

b) Sistemul asigurăreĭ—dupu care impozitul e prima pe care orĭ-ce cetățian o plătește pentru garantarea siguranțeĭ persoaneĭ și bunurilor sale.

c) Sistemul facultățeĭ—după care impozitul este o cotizațiune ce trebue plătită de fie-care proporțional cu mijloacele de carí dispune.

Autorul dovedește astfel că problema saŭ controversa asupra celuĭ maĭ bun sistem de impozite e veche ca și lumea și că în toate timpurile autoriĭ aŭ știut să găsască argumente și pentru o temă și pentru alta și să deducă consecințĭ diametralminte opuse după temperamentul lor și după mediul social căruia aparțineaŭ.

Se alătureazā pentru a susține teoria facultățeĭ, despre care spune că conduce la impozitul progresiv considerînd-o atît din punctul de vedere producțiuneĭ cît și al consumațiuneĭ și că impozitul progresiv nu e nici maĭ nelogic nicĭ maĭ injust de cît impozitul proporțional. Argumentînd maĭ departe arată că obiecțiunile făcute progresivitățeĭ, sunt în o măsură oare-care lipsite de fundament. Studiază obiecțiunile că impozitul progresiv echivalează cu o confiscare, care sfîrșește prin a absorbi totalitatea capitaluluĭ; că e o amendă impusă munceĭ și economieĭ cetățeanuluĭ și că nu sunt producătoare de veniturĭ așa cum s'ar aștepta ceĭ ce-l susține,—și le respinge pe toate după ce dovedește că aceste obiecțiunĭ sunt vechĭ de tot.

Legitimînd astfel impozitul progresiv nu se sfiește a spune că aplicarea practică e cît se poate de dificilă, că e imposibil a stabili o scară rațională de progresivitate, dar o crede maĭ aproape de justiție și de adevărata proporționalitate de cît proporționalitatea aritmetică—pe care o numește brutală—de atîta la sută.

Argumentările și raționamentele ce întrebuințază în susținerea progresivitățeĭ impozitelor sunt atît de convingătoare în cît chiar adversariĭ sistemuluĭ par a-l admite în parte sub forma unuĭ *impozit degresiv* (scurtind micile veniturĭ) saŭ sub fo̊mă unuĭ *impozit pe chiriĭ*. Aceștĭ adversarĭ sunt convinșĭ—o declară—că această progresivitate n'are alt scop de cît de a stabili o adevărată proporționalitate.

Autorul arătînd dificultățile aplicăriĭ practice a principiuluĭ progresivitățeĭ încheie cu foarte mare dreptate : «Mais, en dernière analyse le point essentiel réside dans l'état de la conscience sociale et dans le développement du sentiment du dévoir civique».

Conștiința socială a acelor chemațĭ să facă impunerea îĭ va opri să facă o impunere nedreaptă și dezvoltarea sentimentuluĭ de datorie cetățenească va opri pe cetățean să deie falșe relațiunĭ asupra avutuluĭ și venituluĭ ce-l are.

Continuînd face aplicațiunea sistemuluĭ progresivitățeĭ pentru Statele Unite, fără a cere introducerea progresivitățeĭ pentru toate speciile de impozite, ci mărginindu-se a-l cere numaĭ în materie de succesiune și asupra corporațiunilor.

«L'impôt progresif sur les heritages, est réclamé a grands cris dans tous les Etats Unis».

Charles Gide face o singură obiecţiune—foarte interesantă de altmintrelea D-luĭ Seligman şi anume, ce se poate întîmpla într'o ţară democrată în care majoritatea care votează legile poate orĭ-cînd să se sustragă de la plata impozituluĭ, printr'un calcul bine chibzuit legiferîndu-l şi să deie tot greul pe ceĭ bogaţĭ—lucru maĭ posibil în Statele Unite de cît orĭ unde în altă parte.

Deşi are putere de convingere această obiecţiune totuşĭ răspunsul e dat cînd spune autorul că conştiinţa socială şi dezvoltarea simţimîntuluĭ de datorie cetăţenească sunt punctul esenţial al buneĭ aplicărĭ. Dar apoĭ această obiecţie se poate face actualuluĭ sistem de impozite alcătuit de o minoritate, impus majorităţiĭ de aşa manieră în cît apasă maĭ mult pe săracĭ de cît pe avuţĭ. Dar aci nu e loc de polemică.

Jules Roche—L'impôt sur le revenu.

Autorul e un fost ministru de comerţ al Franţeĭ şi un profund cunoscător al problemeĭ fiscale, după cum dovedeşte discuţia făcută de D-sa cu ocazia proectuluĭ de reformă a impozituluĭ pe venit, discutată în camera franceză în sesiunea anuluĭ 1909.

In anul 1896 autorul a scris o serie de articole în Figaro, pe care le-a grupat în o carte intitulată «Contre l'impôt sur le revenu». Acele articole sunt polemica dusă contra proectuluĭ prezentat de ministrul de finanţe de pe vremurĭ Doumer.

Judecînd după titlul lucrăreĭ a căreĭ recenzie o facem, s'ar părea că lucrarea de faţă ar fi scrisă pentru susţinerea impozituluĭ pe venit, totuşĭ ia nu cuprinde decît discursurile pronunţate de autor, care de 30 anĭ participă incontinuu la lucrările parlamentuluĭ în calitate de reprezentant al naţiuneĭ, discursurĭ în care a combătut impozitul pe venit prezentat în proect de ministrul Caillaux şi devenit lege.

Autorul a fost apărătorul cel maĭ devotat al vechiuluĭ sistem de impozite şi singurul căruia s'a găsit nevoit chiar ministrul de finanţe să-ĭ răspundă, atît la discuţia generală cît şi la cea pe articole, căcĭ datorită putereĭ de convingere şi argumentărilor d-luĭ Roche, s'ar fi putut ca proectul să aĭbă momente critice. Deşi o carte cuprinzătoare uneĭ polemicĭ parlamentare totuşĭ găsim întrunite toate obiecţiunile de ordin practic cari se pot opune impozituluĭ pe venit. Fără a neglija principiile marĭ conducătoare în materie de organizare impozitară autorul arată că politica guvernuluĭ de atuncĭ, în această chestie, va fi dăunătoare Republiceĭ şi că nu tinde de cît a introduce impozitele vechiuluĭ Regim —cu inchiziţia, şicanele, şi arbitrarul lor sub o denumire nouă. El numeşte opera guvernuluĭ o operă de reacţiune politică care va aservi ţara întreagă.

Cartea de faţă păstrează caracterul uneĭ vulgarizărĭ, căcĭ autorul ştie să trateze chestiunile cele maĭ diferite şi maĭ neînţelese de lumea profană cu uşurinţă de expunere, cu o argumentare atît de strîns legată şi clar expusă că toţĭ cetind-o o vor înţelege,

Polemist rutinat primea cu zîmbetul pe buze întreruperile aci spirituale, aci răutăcioase ale deputaților susținători ai proectului și știe să răspundă fie-căruia după cum merită.

*

De la începutul criticeĭ pe care o face proectuluĭ se întreabă unde sunt avantajele atît de trîmbițate ale nouluĭ regim fiscal ce-l preconizațĭ și care vă sunt mijloacele de a pune în evidență și practică acele avantaje? Nu le găsește nicăierĭ nu le poate deduce din complexul legeĭ și atuncea se întreabă de ce atîta zarvă, de ce atîta zăpăceală în spirite, ațĭ produs?

Pentru a se pronunța, pentru saŭ contra reformeĭ propuse, va discuta pe scurt și cît se poate de clar, cu complectă imparțialitate de spirit și fără parti pris à priori toate doctrinele. Nu va ține încă samă de părerile unuia saŭ altuia din celebriĭ autorĭ susținătorĭ aĭ diferitelor sisteme de impozite, căcĭ adese orĭ vedem autorĭ susținînd că cutare saŭ cutare reformă va produce cutare saŭ cutare urmărĭ, pe cînd în realitate vedem că aŭ loc cu totul altele. Pentru a se alipi la unul saŭ altul din sisteme va examina și va ține samă de rezultatele produse de cutare saŭ cutare instituție socială. Pentru autor elocvența faptelor petrecute și a urmărilor lor, e convingătoare și decizivă tot-deauna. Recunoaște că orĭce sistem de impozite e supus criticeĭ, pentru că nicĭ unul nu poate realiza justiția absolută.

Sistemul ce se propune, lipsit de calitatea echitățeĭ, nu constitue nicĭ macar un progres pentru că nu aduce avantaje nicĭ fisculuĭ, nicĭ cetățenilor și nicĭ țăreĭ și va crea un regim general de procese, de controverse, de șicane, de dificultățĭ diferite și o inchiziție insuportabilă caracteruluĭ francez, pentru că e și contra spirituluĭ democratic al Revoluțieĭ.

Așa cum se propune e una din acele instituțiĭ pe care revoluția franceză le-a înlăturat. A o reînvia sub altă denumire constitue o operă de contrarevoluție. Are aerul că se bazează pe principiile revoluționare, dar în realitate le disprețuește, le alungă și violează principiile pe cari Revoluția le a proclamat ca indispensabile viețeĭ sociale moderne.

Pentru a avea un argument maĭ mult în favoarea temeĭ Dv. spune autorul, recurgețĭ la comparație cu ceia ce există în celelalte țărĭ, Anglia Svițera și Statele-Unite.

Se comite o mare greșală cu această comparație. *Income tax* al Englezilor, nu obligă pe contribuabil să facă declarația, ci funcționează de la sine automat și apoĭ Anglia l'a introdus la 1798, cînd finanțele-ĭ ieraŭ complect epuizate din cauza războiuluĭ cu Franța, dar l'a abolit la 1862, pentru a-l reîntroduce la 1842. Ca o dovadă în plus că nu e o reformă democrată e că a fost susținut de conservatorĭ (tori) combătut de liberalĭ (whigi) și citează cuvintele luĭ Massey: „Income tax, este o măsură inchizițională nedreaptă în aplicarea eĭ, demoralizantă pentru caracterul național» și cuvintele luĭ Gladstone «Țara va vedea abrogarea acesteĭ legĭ, pentru liniștea sa și pentru marele săŭ avantaj».

Vorbind despre sistemul impozitar progresiv în Svițera trage un argument contra din cetirea uneĭ relațiĭ oficiale de rezultatul aplicăriĭ acestuĭ sistem de impozite în cantoanele Vaud, Zurich și unde se spune «rezultatele ce le dă sunt cele maĭ detestabile», și apoĭ nu se pot compara, sub acest punct de vedere, două departamente cu mecanizm financiar mult maĭ redus ca acel al Franțeĭ.

Relativ la comparația cu Statele-Unite răspunde citînd pe David Wells care arată că nici acolo nu se bucură de o mai bună considerație acest sistem, căci a ajuns să întroneze frauda și minciuna, lucru ce nu se poate să dureze la un popor liber și că și aci tot nevoile momentului aŭ făcut să se recurgă la acest sistem. «La 1 Iunie 1862, în momentul cel mai dificil, cel mai tragic al Răsboiului seccesiunei, a fost adoptat impozitul general pe venituri 3% asupra venitului de la 3000 la 50,000 lei; 5% peste 50,000 lei etc.

*

Continuînd face o aspră critică chipului în care se evaluiază proprietatea fonciară și așezarea și repartiția impozitului pe venit ca și constituirea rolurilor etc. ajunge la critica cea mai senzațională a proectului de lege și anume la chestia tablourilor falșe publicate de ministrul de finanțe și a cerut numirea unei comisiuni care să analizeze lucrul și să prezinte un raport comisiunei.

Intr'adevăr pentru susținerea proectului săŭ ministrul a publicat și prezentat camerei niște tablouri ale căror cifre eraŭ cu totul neexacte și Dl Roche cu abilitatea sa obține de la ministrul Caillaux următoarea declarație: «în asemenea materie, nu se pot da cifre exacte, ci numai mijlocii». Succesul parlamentar al d-lui Roche era incalculabil, aplauzele centrului și ale dreptei nu se mai sfîrșeaŭ, pe cînd stînga și extrema stîngă să mărgineau să exclame.

După ce liniștea s'a restabilit D. Roche a luat act de declarația d-lui ministru și termină:

«Dl Ministru de finanțe n'a respuns criticelor mele, din contra le-a consfințit. A recunoscut că calculele sunt neexacte. Am mărturisirea aceluia care a comis greșala. Atîta mi-a trebuit. Sunt satisfăcut».

Și legea s'a votat, iar Franța republicană și democrată e în așteptarea rezultatului ce-l va da aplicarea legei.

Incheiem cu următoarea constatare a d-lui Seligmann «Impozitul pe venit e cel mai bun dintre impozite pentru contribuabilii cinstiți și în mînele unui guvern cinstit». Dar unde sunt și unii și alții? La noi în Romînia ar fi?!

Dimitrie G. Longineseu

Tipografia H. Goldner, Str. Gh. Mîrzescu No. 17—Iași

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚEI ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

Domniĭ abonațĭ sunt cu stăruință rugațĭ să bine-voĭască a plăti abonamentul la timp, deoarece e singurul mijloc de existență al revisteĭ noastre, saŭ a plăti încasatoruluĭ nostru I. Georgescu, atît pe anul curent cît și din urmă.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din țară,—ne silesc a ruga cu insistență pe toțĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenția să nu plătească sînt rugațĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Administrația

ABONAMENTUL:

Ediția de lux, 15 leĭ pe an, în țară și străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.
Ediția de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.
Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ. Avem două colecțiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele și revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ și numele revisteĭ noastre.

G. Tutoveanu.—Albastru (versurĭ), Institutul de arte grafice Minerva, 1910, 1 vol. 1 leŭ.

Onisifor Ghibu —Ziaristica bisericească la Romînĭ, studiŭ istoric, Sibiŭ, Tipariul Tipografieĭ arhidiecezane, 1910, Pr. 2 cor.

Z. Pâclişan (Justia Volbură) —Biserica şi Romînismul, studiŭ istoric, Cluj, Tip. P. Bariţiŭ, 1910, Pr. 1 cor.

G. Panu.—Amintirĭ de la „Junimea" din Iaşĭ. Vol. II. Noua tipografie str. Patraşcu Vodă 26, Bucureştĭ 1910, Pr. 3 leĭ.

Felician B.—Gînduri nocturne (versurĭ), Iaşĭ, tip. „Progresul". Pr. 1 leŭ.

Diaconul St. S. Popescu. - Cîteva observaţiunĭ referitoare la decadenţa catolicismuluĭ şi la uneltirile luĭ în Romînia Craiova, 1910. Pr. 50 b.

Administraţia Caseĭ Bisericiĭ—Bisericĭ cu averi propriĭ.— seria II, Bucureşti 1910, un volum de 376 pag.

Redacţia revisteĭ „Ravaşul" din Cluj.—Prinos memorieĭ regretatuluĭ canonic Dr. Augustin Bunea. Cluj, 1910, un volum 128 pag.

A. Steuerman Rodion,—Heinrich Heine şi Ed. Grenier—Un răspuns. Editura „Lumen" str. Calomfirescu 7 Bucureştĭ; o broşură de 16 pag. Pr. 30 banĭ.

I. Kalinderu.—Indrumărĭ date agenţilor Domeniuluĭ Coroaneĭ (vol. II, 1900—1909), Bucureştĭ, Tip. Gutenberg, J. Göbl. 1910.

Gheorghe Panu.—O încercare de mistificare istorică saŭ cartea d-luĭ R. Rosetti „Pămîntul, Săteniĭ şi Stăpîniĭ". Bucureştĭ, Noua Tipografie Brozer, 1910. Un volum, pr. 2 leĭ 50 b.

Institut de sociologie.—Bulletin mensual, No. 2 Janvier 1910.

Dario Saavedra.—Musikalische Kultur. Populäre Abhandlungen über Musik und ihre erzieherische Bedeutung Berlin-Leipzig 1909, Modernes Verlagsbureau, Curt Wigand.

Jules Nicole.—Le procès de Phidias dans les croniques d'Apollodore, Librairie Kündig—Genève, Prix 6 fr.

In editura d-luĭ Karl W. Hirsemann, în Leipzig vor apărea:

Dr. Ernst Bassermann-Jordan. — Unveröffentlichte Germälde Alter Meister aus dem Besitze des Bayriscen Staates. III Band: (Die Gemäldegalerie im Königl. Schlosse zu Schleissheim Verlag von Karl W. Hiersemann, Lepzig. Preis in elegante. Leinwandmappe mit Goldprägung M. 120).

E. W. Moes.—Handzeichnungen Alter Meister.

Emil Jacobsen und Nerino P. Ferri.—Neuendeckte Michelangelo-Zeichnungen in den Uffizien zu Florenz.—Preis 65 Mark. Verlag von Karl W. Hiersemann in Lepzig.

A. Bogolubov.—Tapis de l'Asie Centrale. In eleganter Leinwandmappe Preis M. 150.

P. Verneuil.—Étoffes Japonaises tissées et brochées.

Rudolf Neugebauer und Julius Orendi.—Handbuch der orientalischen Teppichkunde. Preis. M. 20.

Eugeniu Revent.—Poeziĭ „Din povestea vieţiĭ" Văleniĭ-de-Munte, Tip. „Neamul Romînesc", 1910 Pr. 1 leŭ.

Iaşĭ.—Tip. H. Goldner, str. Gh. Mârzescu No. 17.

nr. 8 este după 9 și 10.

ANUL XXI. Noem.-Dec. 1910 No. 9 și 10.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

○○○○○○ DIN IAȘI ○○○○○○

SUMAR

DĂRI DE SAMĂ

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

Domniĭ abonațĭ sunt cu stăruință rugațĭ să bine-voiască a trimite abonamentul la timp, deoarece e singurul mijloc de existență a revisteĭ noastre, saŭ a'l plăti curierului pe anii din urmă, altfeliu li se vor suspenda trimiterea revistei de la 1 Ianuarie 1911.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din țară,—ne silesc a ruga cu insistență pe toțĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenția să nu plătească, sînt rugațĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Administrația

ABONAMENTUL:

Ediția de lux, 15 leĭ pe an, în țară și străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediția de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ. Avem colecție complectă de la anul I—XXI.

Toate ziarele și revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva“, sînt invitate a nota numele autoruluĭ și numele revisteĭ noastre.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

Anul XXI No. 9 și 10. Noemb.—Dec. 1910.

Povestea Deșertăciuneĭ

Eleneĭ C,

Din adîncurĭ ĭese luna,
preschimbînd în vrajă crîngul,
cînd, întreg noĭanul frunzeĭ,
parcă-ĭ cîntă, parcă plîngu-l;
iar prin freamătul răcoareĭ,
plutitoare 'n orĭ-ce parte,
spune tàinele,—de care
noaptea vremeĭ ne desparte!...

Numărînd aniĭ cu stele
din răbojul zăreĭ sure,
nedestule-s, pentru vremea
cînd, în funduri de pădure,
treĭ minunĭ împleaŭ de vrajă
și de faĭmă tot cuprinsul
că, de-a lor minunăție,
fermecat grăĭa tot insul.

Treĭ Fecioare,—Sînziene—
de frumoase... parcă scrise,
cum le vede numaĭ gîndul
în cuprinsul unor vise,—
ele,—apururĭ doritoare
de ce nu-ĭ și n'o să fie,—
îșĭ torceaŭ, pe-al vremeĭ caer,
dorurĭ de copilărie!...

*

Nesfîrşită în întinderĭ,
prindeaŭ Firea'n strînse marginĭ
şi-aşezînd-o 'n micĭ chenare,—
o urziaŭ ca slova 'n paginĭ,—
cum, în forme şi cuvinte,
îţĭ daŭ vraciĭ,—în icoane
trăitoare doar pe-o clipă,—
aniĭ strînşĭ în milioane.

Işĭ clădiaŭ,—treĭ Zîne mîndre,—
treĭ vedeniĭ, dintr'o dată,
fie care dintre ele
se cerca întruchipată,—
dar cînd ochiĭ lor aievea
le prindeaŭ, în liniĭ pline,
spulberaŭ trăinda formă,
doritoare de „maĭ bine!"—

Şi, din dor în dor, mînîndu-şĭ
spre trăire scrisul Sorţiĭ,
nu ştiaŭ că: orĭce viaţă
are 'n fund hotarul Morţiĭ,—
şi,—că 'n pronie, de scrie
dăinuirea pe-o clipită—
e-o frîntură 'n Vecĭnicia
oarbă şi neîmplinită!—

Căcĭ, la leagăn, fiecăreĭ
dintre cele treĭ Fecioare
îĭ menise Ursitoarea
prevestirea-amăgitoare,
că,—:„Stăpînă peste lumea
din întinderile liniĭ
fi-va ceà ce'ntruchipa-va
Vecĭnicia 'n strînse liniĭ!

Şi-şĭ clădiaŭ un vis din viaţă,
cerînd viaţă unor vise,—
plămădind din Hăul vecĭnic
împlinirea celor scrise,—
cum, în Cartea Vremiĭ, spune
de strădania pustie
celor ce, în darn, cercat-aŭ
neştiutu-aŭ cînd să-l ştie!

Dar—cum gîndul se opreşte
după luptele-ĭ haine,
crezător c'o scînteĭere-ĭ
întruparea—a tot ce-ĭ bine,—

fie-care dintre Zîne
s'aŭ oprit din gînd de-odată
la icoana—izbăvitoare
ce-o credeaŭ adevărată.—

Şi-aŭ prins în mînĭ urzeala
totuluĭ, ce-a fost să fie,
năzuind..... să pună 'n liniĭ
peritoare...—o Vecinicie!—
Şi, aşa, pe un cot de glie
se 'nchipară, într'o vreme,
treĭ minunĭ,—de care spune
frunza codruluĭ, cînd geme.—

*
* *

Cea maĭ mare a strîns poleĭul
de pe florĭ şi-al floareĭ modru,—
şi-a 'nnălţat,—poleĭu şi floare,—
un palat, în fund de codru.
Coperiş i-a pus albastrul
uneĭ diminețĭ de vară,
iar podeală tot mărgeanul
care mările-l durară.

Drept luminĭ, ea rupse făşiĭ
din adîncurile zăreĭ
presărată de luceferĭ
strălucind îndepărtăreĭ,—
şi-atîrnîndu-le 'n palatu-ĭ
luminaŭ,—parcă topise
la un loc safirul lumiĭ
cu-auriul unor vise.—

Mijlocia 'ntunecare
a dat gîndului de „*vină*",—
măestrita pace-a Fireĭ
sorocind pe 'ntins de tină.....
Cum în hăurile moarte,
înfrăţite-a nopţiĭ facle
dăinuesc din vĭac,—gîndit-a
şi sortiţilor la racle.—

Şi a lumilor orîndă
a fost scris-o pentru semenĭ,
pilduind, ca 'n pacea celor,
să trăĭască eĭ asemenĭ...

pururea păstrîndu-şĭ loculĭ
hărăzit maĭ dinnainte
şi,—de-apururĭ la olaltă....
Vecĭnicia prinsă 'n minte!—

*

Cea mezină dintre Zîne
a smuls Ceruluĭ cuvîntul
şi, de faima Nemurireĭ,
a 'npră̦ştiat, cu el, pămîntul,
ca, aceĭ ce dezlegarea
ar voì, la tot, să prindă,
s'o citiască 'n înţelesu-ĭ,
ca pe-un chip într'o oglindă.—

Şi, din spaţĭul fără màrgenĭ,
toată tàina o adună,—
pe 'nţelesul tutulora
ne'nţelesul să se spună
ca, robită să 'ngenunche
Vecĭnicia a eĭ tàină,
celor ce-o închid, în liniĭ
peritoare, ca'ntr'o hàĭnă!

* *
*

Cînd, minunilor gîndite,
făptuirĭ aŭ ştiut date
şi-aŭ cerut, pe rînd, puterea
peste-a lumilor olate,—
şi aŭ plecat.... în spre crăiea
fără marginĭ, fără nume,
unde-ĭ aflător ursitul....
împărat pe o 'ntreagă lume!...

Crud e dorul, cînd te mînă
viforos, să te'nperechĭ!—
Asta-ĭ toată moştenirea
omenească... din străvechĭ;...
dar, maĭ sus de gînd şi patimĭ,
le mînaŭ, în vremĭ puţine,
nesfirşite-atîtea dorurĭ
peste zărĭ, cele treĭ Zîne.—

Şi-aŭ ajuns!—Da'n prag de poartă
miĭ de popĭ citiaŭ prohodul,—
şi, de-atîta plîns ce plînse,
amuţit privea norodul,—
căcĭ, pe drumul fără capăt,
Domnul lor îşĭ rupse cale;—
purtătorul lumeĭ trece
dus de robĭ.... Măriei-Sale!...

Iar din toţĭ aceĭ de faţă,—
cîţĭ nu văd ?.. dar cîţĭ ştiŭ oare ?!
le-a zărit intăiul sfetnic,
plînse, cele treĭ Fecioare,—
şi 'nnălţîndu-şĭ vocea, stînsă
de vegherĭ,—şi multe sfaturĭ,
a grăit proorocire
spre norodul de pe lăturĭ :

—„Mult aminte-ĭ !... Ce nu face
înbătatul de mărire ?!,.
El adună ne-adunatul,
ce-ĭ ascuns, arată'n Fire,....
înpînzeşte mărĭ şi glie
de fărîmile pieireĭ,—
chibzuind că 'nchiagă 'n ele
stavilar, cuprins, măririĭ ;—

dar, ce face, tot părere-ĭ, —
căcĭ trăind, în vremĭ o clipă,
netrăire însemnează
pe a timpuluĭ aripă ! —
,.. Aŭ venit să-şĭ plîngă mortul
cu ceĭ mulţĭ, azĭ, treĭ Fecioare,
ce-aŭ crezut că prind în gîndurĭ
vremile neperitoare,—

ci, a lor înşelăciune
a fost scris să li se sfărme
şi să-şĭ spulbere nimicul
lîngă cel ce-apururĭ doarme !...
Neputînd să'nchegĭ Vecia,
dintr'un gînd nu-ĭ daĭ putere,
căcĭ nimic ni este viaţa,
şi'n cuprinsu-ĭ, tot, părere-ĭ !“ —

*

Aŭ trecut de-atuncia vĭacurĭ
dar, şi astăzĭ, codrul spune
Cum că: totu-atîtor lupte
nu-ĭ de cît : *deşertăciune* !
Şi dreptate-ĭ daŭ !—Bătrînul
a văzut atîtea 'n ani-ĭ !—
şi-a 'ngropat, sub a luĭ poale,
crezul multelor strădaniĭ !

Eug. Boureanul

Instrucția militară în școli

CAP. IV.

Cum s'ar putea insufla și statornici simțimîntul de ordine și disciplină.

Abia să promulgase legea Vlădescu, că văzuĭ ticsindu-se pe calea Victorieĭ sumedenie de fruntașĭ, caporalĭ, serjențĭ, serjențĭ furierĭ, serjențĭ majorĭ și aghiotanțĭ ! ?... Eraŭ Liceaniĭ noștri care îșĭ inaugurau pe piața teatruluĭ noile lor galoane, cîștigate după coeficientele despre care am maĭ vorbit.

Ce 'mĭ e și cu Romînul nostru, îmĭ spuneam în gînd ! De cum s'a atins de o armă și de îndată îșĭ împreunează călcăile și... hop... ți-a și sărit treĭ patru grade ! Adevărat coborîtorĭ a celor ce aŭ cucerit lumea !

Intîlnind însă pe un domn major, care de altfel îmĭ era cam cimotie, aflăĭ că d-luĭ nu numaĭ că nu se atinsese de nicĭ o armă, dar că nu se hotărise încă nicĭ cînd i se va da armă, nicĭ ce armă i se va da !

Eĭ bine, dar galoanele, avuĭ îndrăzneala să întreb ?

O ! astea ? (făcu tînărul cu modestie, dar privind cu drag la mînecĭ). Astea sunt numaĭ o sintetizare a cataloguluĭ de clasă ; un fel de medie generală ce ni se coasă la mînecĭ, pentru ca să vadă lumea cine învață bine.

In principiŭ ideea nu e rea, dar cred că s'ar fi putut aplica în chip maĭ logic.

De la caporal, până la cea maĭ înaltă treaptă a ofițerilor generalĭ, galoanele și tresele arată gradul de autoritate a celora ce le poartă. Ele sunt resplata și învederarea cunoștințelor, curajuluĭ, înțelepciuneĭ, a pildelor frumoase, a jertfelor și serviciilor aduse. Mi se pare dar tot atît de nesăbuit a da

galoanele și denumirile armateĭ unor școlarĭ pentru că aŭ învățat bine, saŭ a schimonosi, cum fac mulțĭ, un biet copil de cincĭ anĭ în haĭne de general de divizie. Mi se va întimpina că așa aŭ făcut și Francejiĭ în Liceele lor, fără ca să existe acolo nicĭ o lege asupra instrucțieĭ militare în școlĭ. Facă-o eĭ la dînșiĭ dacă o cred nimerit, dar aceasta nu este un motiv pentru ca să ne luăm după țara care a stîrnit antimilitarismul și așĭ putea zice chiar antipatriotismul, dînd celeĭ maĭ înalte și maĭ frumoase dintre simțirile omineștĭ, dragostea sfîntă de țară și de neam, scîrboasa și batjocoritoarea poreclă de șovinism!

Pe de altă parte este o trebuință neaparată, ca la instrucția militară să se încredințeze cuiva sub-împărțirile frontuluĭ și cuĭ s'ar putea încredința, de nu însușĭ elevilor? că nici jumătate din armată n'ar ajunge pentru ca să le îndestuleze cadrele! Este tot atît de neaparat ca aceștĭ șefĭ de subîmpărțirĭ să poarte semne și denumirĭ distinctive pentru ca să fie recunoscuțĭ și investițĭ cu oare care autoritate asupra conșcolarilor lor.

Semnele și denumirile aceste trebuesc împărțite cu cea maĭ mare îngrijire. De vor fi împărțite după dreptate, merit și cunoștințĭ, ele vor fi cinstite de copiĭ și sentimentul disciplineĭ se va naște în sufletele viitorilor ostașĭ tocmaĭ din copilărie; pentru ca veniţĭ maĭ de puțin timp în lume, n'aŭ avut timp a se deprinde încă cu nedreptățile viețeĭ și orĭ ce nedreptate îĭ atinge maĭ crud de cît pe noĭ. Apoĭ se maĭ întreabă în logica lor copilărească; de voĭ ajunge caporal, serjent saŭ serjent major, tot așa voĭ fi primit oare și în oaste? De nu, apoĭ de ce să mă maĭ silesc? Pentru ca să mă *degradeze*?!!

Din potrivă dacă s'ar atîrna pe peptul cămășuțeĭ miculuĭ Dorobanț una saŭ două bucățele de galon de lînă ĭar maĭ tîrziu unul saŭ două de aur, și tot atîtea stele de lînă saŭ de aur pe gulerul d-luĭ Licean, dacă în loc de a hirotonisi gradațĭ și sub-ofițerĭ menițĭ la o neînlăturată degradare, am da micilor șefi de subîmpărțiri denumirile de *elev fruntaș*, *elev caprar*, *monitor de secție*, *monitor furier*, *monitor șef de semi pluton*, și *monitor șef de pluton*, dacă nicĭ denumirile de *elev caprar* nu s'ar putea dobîndi decît dintr'o medie generelă izvorită din două medii trimestriale obținute în clasă și din alte două mediĭ trimestriale obținute la instrucția militară, ĭar în caz de paritate un concurs la instrucție, elevii selecți-

onațĭ astfel în presența directoruluĭ saŭ al învățătoruluĭ (ajutat de o comisiune la țară). În fața instructoruluĭ militar și maĭ ales a camarazilor, ar fi cinstițĭ și ascultațĭ de către eleviĭ din sub-împărțirile lor ; căcĭ o repet, nimine nu are maĭ viŭ în sine simțimîntul dreptățiĭ ca copilul.

La mica mea școală Carmen Sylva dela Sulina, puneam pe însușĭ eleviĭ să-șĭ estragă media generală în fața noastră, pentru a înlătura orĭ ce bănuială de părtinire saŭ hatîr.

Tot astfel s'ar selecționa după un anumit stagiŭ în grad, monitoriĭ dintre eleviĭ caprarĭ, monitoriĭ elevi șefi de semipluton dintre monitoriĭ de secție și așa maĭ departe. Denumirea de monitor este și astăzĭ încă prin școlĭ, și poate fi încă maĭ bine înțeleasă adevărata menire a instrucțieĭ militară care esîe de a pregăti oștenĭ destoĭnicĭ, ĭar nicĭ cum de a maimuțări armata, jucîndu-ne de-a soldațiĭ.

Se va spune poate că asemenea întocmirĭ și cerințĭ, cer timp de maĭ mulțĭ anĭ pentru a da cadrele trebuincioase și că nu se poate lăsa nicĭ o clipă un front, fie de 40 de inșĭ, fără șefi de sub-împărțirĭ. Nimic maĭ drept, dar nimic maĭ ușor de cît a ocoli acest neajuns prin o stare provizorie, fără a vătăma principiul.

Și ĭată cum :

La început alegĭ pe eleviĭ maĭ bine notațĭ și tot-odată care par maĭ vioĭ și cu tragere de inimă pentru militărie. Le daĭ la toțĭ semnul și denumirea de elevĭ fruntaș, apoĭ le împarțĭ plutoanele, semiplutoanele secțiile și căprăriile. Le facĭ însă atențĭ că *elev fruntaș* nu este grad, că n'are autoritate prin el însușĭ și nicĭ alt drept, ținînd provizoriŭ locul unuĭ grad în front, transmițînd ordinele, raportînd și putînd fi revocat la orĭ ce moment, chiar și fără motiv dacă instructorul găsește pe altul maĭ destoinic ; că are înaintea luĭ un semestru întreg pentru a capata primul grad de *elev caprar* ; ĭar la caz unde nu va întruni atuncĭ media cerută, va reintra în front fără nicĭ o umilire ca simplu elev saŭ i se va încredința *tot provizoriŭ*, o subîmpărțire maĭ mică.

Bine înțeles că după primul semestru plutoanele vor fi comandate abia de elevĭ caprarĭ efectivĭ, dar după alte două saŭ treĭ toate sub împărțirile vor avea șefiĭ lor cu denumirile corespunzătoare, așezațĭ cu toțiĭ pe puternica temelie a superiorităţeĭ, a merituluĭ și a cunoștințelor ; dar maĭ ales a dreptățeĭ, singura în stare a sădi în chip statornic în inima viito-

rului oștean. sentimentul disciplineĭ conștiente și de ordine, care îl va oțeli maĭ tîrziŭ și împotriva nedreptăților vieții!

Dar nu numaĭ cu corpul mlădios, cu mînuirea armeĭ cu diferitele întocmirĭ ale școaleĭ de companie, aprecierea distanțelor și simțimîntul adevărat de ordine și disciplină, s'ar prezenta la cazarmă micul nostru dorobanț; ci ar capata încă multe alte cunoștințĭ fotositoare soldatuluĭ, numaĭ să-ĭ fie instructorul la înălțimea cerută.

Vara, de pildă, cîad două saŭ maĭ multe sărbătorĭ de a rîndul opresc activitatea scolară, saŭ munca cîmpuluĭ, dacă două saŭ maĭ multe școli ar lua înțelegere ca să pornească una în potriva alteia. nu pentru a se nimici dar pentru a se surprinde fără a se încunoștiința nicĭ despre drumul ce vor lua, nicĭ despre ora plecăreĭ ci numaĭ despre direcția și ziua aleasă, instructorul saŭ instructoriĭ ar lua toate măsurile de siguranță obicĭnuite în tip de campanie. Eleviĭ ar vedea, și li s'ar tălmăci cum se păzește și înaintează o trupă în vecinătatea dușmanuluĭ: ce măsurĭ de pază să iaŭ pentru a feri un bivuac de surprindere, cum să apără un șanț, un loc îngrădit, o casă, o șosea, un podeț; cum se folosește o trupă de un acident de tren pentru a se face nevăzut și defilîndu-se de focurile vrăjmașuluĭ, cum se recunoaște nordul prin stele, saŭ mușchiul de la tulpina copacilor, și cîte altele!

Toate prilejurile acestea de petrecere, ar fi pentru copiĭ și prilejurĭ de învățătură care s'ar întipări, aproape fără voie, în fragedele lor memoriĭ, înlesnind mu t sarcina viitorilor lor șefi, punîndu-le tot-odată sîngele și inteligența în mișcare și dezvoltîndu-le plămîniĭ în văzduhul înbălsămat al cîmpieĭ, saŭ al codruluĭ!

Un instructor în stare a insufla asemenea însușirĭ și a respîndi asemenea cunoștințĭ nu este de găsit, mi se va zice cu dreptate, nicĭ printre șefiĭ de garnizoană nicĭ chiar printre sub-ofițeriĭ ca serjențĭ majorĭ saŭ aghiotanțĭ. Așa este! Ba maĭ mult: cu tot respectul și admirația ce o port distinsuluĭ nostru corp ofițeresc, pretind că foarte puținĭ din D-niĭ Ofițerĭ ar avea, nu destoĭnicia saŭ cunoștințele necesare, să mă ferească Dumnezeŭ de așa absurditate, dar răbdarea, experiența și priceperea sufletuluĭ de copil, pentru a ști să'l pătrundă și să se facă înțeles de el. Apoĭ maĭ e ceva maĭ grav: avem acum cam vre-o patru miĭ de școlĭ care nu corespund nicĭ pe jumătate numărului ce are să ne trebuiască în cel maĭ

scurt viitor pe cînd îmĭ pare că abia dacă numărăm la vre-o patru miĭ de ofiţerĭ, numărînd şi pe ceĭ în rezervă!

S'ar părea dar că m'am izbit de o utopie, de un ideal frumos, dar de neajuns.

Cu toate acestea, voĭ dovedi puţin maĭ departe, că avem un element care s'ar potrivi de minune, lesne şi foarte repede cerinţelor arătate maĭ sus; putînd să le îndeplinească pe toate maĭ uşor de cît D-niĭ Ofiţerĭ şi că în loc de a-ĭ stingheri de la menirea lor le vor fi de cel maĭ mare ajutor în timp de pace (fără a costa ţăriĭ niciĭ un ban maĭ mult), ĭar cînd patria o va cere, îndoindu-le ba poate întreindu-le şi numărul.

Ba chiar prin firea luĭ, acest element este chemat a fi instructorul militar firesc a micului Dorobanţ; căcĭ de acest puĭ de romîn îmi arde mie maĭ mult, pentru că el va fi numărul cel mare, şi tot el razimul şi puterea gloriilor noastre viitoare

CAP. V.

Cine să fie Instructorul firesc al copiilor?

Nu-mĭ aduc aminte care din predecesoriĭ d-luĭ Vlădescu la ministerul instrucţieĭ publice, avu fericita şi sănătoasa ideie să introducă lucrul manual în şcolĭ, care de nu mă înşel dăinucşte cu succes până astă-zĭ.

De ar fi avut, acesta, prevederea sistemelor viitoare, cu bună samă că numea şi el un instructor de lucru manual pentru fiecare şcoală, stingherind de la treburile lor vre-o treĭ miĭ de meşterĭ iscusiţĭ. Maĭ numea încă inspectorĭ. sub-inspectorĭ, îngăduindu-şĭ luxul de a crea două inspectorate generale, adică unul *şi pentru fete.*

Acela însă maĭ modest, dar poate ceva maĭ practic, in loc de a-şĭ realiza gîndul prin ajutorul a treĭ miĭ de specialiştĭ în ale meserieĭ, dar absolut chinejĭ în ale învăţămîntuluĭ, găsi maĭ nimerit să adune în timpul vacanţelor şi în anumite centre pe toţĭ d-niĭ învăţătorĭ, D-nele şi D-rele învăţătoare, care, sub îngrijirea unor meşterĭ specialĭ, învăţară cîte un meşteşug pentru a'l preda maĭ pe urmă micilor lor elevi. Până maĭ aniĭ trecuţĭ, păstram la mine o sticlă cu împletiturĭ de pae foarte artistic lucrată, o pălărie şi un coşuleţ nu maĭ puţin frumoase şi aceste obiecte nu eraŭ opera unuĭ învăţător, ci fusese lucrate de nişte bieţĭ copiĭ de la scoalele rurale. ată dar un precedent care ar fi trebuit să rămie în aminti

rea celor de la ministerul de instrucţie şi care ar fi putut să se îndrumeze spre o cale maĭ practică, maĭ firească şi maĭ eftină decît aceia apucată.

Nu pretind ca într'o singură vacanţă de vară saŭ în maĭ multe, s'ar putea inocula în creeriĭ unuĭ învăţător sătesc cunoştinţele militare ale unuĭ brevetat de stat-major, dar mă întreb dacă cu ceva modificărĭ în programele scoalelor normale saŭ cu impunerea unuĭ stagiŭ în armată, la care de altfel este obligat şi astăzĭ, nu ar putea capata cunoştinţele cerute orĭ căruĭ ofiţer in rezervă, fecior de banĭ gata saŭ negustor de meserie, ofiţerĭ şi unul şi altul numaĭ la părăzĭ ĭar din doĭ în doĭ anĭ şi la manevre, cînd nu reuşesc să le eschiveze şi pe acelea.

Să vedem.

Oare gradul general de cultură a modestuluĭ nostru apostol a lumineĭ să fie cu adevărat atît de departe şi de inferior a postulanţilor la gradul de sublocotenent în rezervă?

Cu micĭ deosebirĭ de program, normaliştiĭ absolvenţĭ sunt şi eĭ un fel de bacalaureaţĭ căci părţile ce nu li se cer la examen sunt înlocuite prin altele speciale pentru cariera lor, viitoarea lor meserie.

Pe cînd D-niĭ ofiţerĭ de rezervă nu au absolut nicĭ o meserie, saŭ aceia de a cumpara ieftin şi a vinde scump, pe cînd meseria bietuluĭ dascal de sat constă, pentru un streşin şi un codru de pîne, să predea unor copiĭ, cele învăţate de dînsul cu atita trudă şi în atît amar de vreme. Cu ajutorul însă al ştiinţeĭ sale didactice, indeplineşte de sigur o sarcină ce de sigur n'ar voi nicĭ n'ar putea s'o îndeplinească brevetul de Stat-Major, care a avut altele de învăţat, de cît meşteşugul de a preda unor copiĭ de la opt la doĭsprezece anĭ !

Dar să revenim la D-nul sublocotenent în rezervă şi să cercetăm cum şi prin ce jertfe şi-a dobîndit gradul şi tresa.

Absolvind liceul. el intră in aşa zisă companie de bacalaureaţĭ, dormind, pănă maĭ ierĭ la părinţĭ... saŭ aiurea; mîncînd la birt saŭ la restaurant, după puterea pungiĭ; mergînd la şosa cu tramvaiul, cu muscalul, cu bicicleta, saŭ cu trăsura de casă a luĭ Papa; cercetînd localurile de petrecerĭ teatrele, saŭ balurile High-LIf: şi în aşa întocmirĭ şi-a pregătit şi trecut examenul de ofiţer. După ce şi-a luat firmanul de investitură, destul este să se cam ţie în curent, să nu se prea ferească de manevre, să maĭ depue, din cînd în cînd,

cîte un blajin examen, cu un program alcătuit anume pentru puterile luĭ, şi îl vezĭ urcîndu-se până la sferele superioare ale ĭerarhieĭ militare, insă bine inţeles tot în rezervă. Aud că D-nu General Averescu ar avea cruzimea să cam strice această fericită şi tihnită stare de lucrurĭ, dînd în schimb, celora cu drag de oştire, putinţa de a fi primiţĭ cu gradul de ofiţer în armata permanentă. In vederea foloaselor ce vor aduce acestea, socot că păcatul nu e mare, dacă se cam strică tabietul celorlalţĭ. Iată prin ce muncă şi osteneală capătă fostul bacalaureat saŭ absolvent al şcoalelor secundare, tresa şi epoletul de sublocotenent, maĭ mult în scop de a ocoli treĭ anĭ de serviciŭ efectiv 'n timp de pace şi a beneficia de avantajele ofiţerilor în timp de resbel.

Absolventuluĭ scoaleĭ normale, maĭ în tot-deauna fiŭ de sătean, dar în tot-deauna fiŭ de oamenĭ săracĭ, i se încredinţează o şcoală rurală, chiar înainte de a fi ajuns vîrsta legiuită pentru recrutare. Menit a nu îmbrăca nicĭ odată tunica ofiţerească, el nu are altă ambiţie decît a deveni D-nu Invăţător la sat; om şi el cu vază în comună, cogea-mite autoritate, deşi abia îĭ mijeşte puful viitoarelor sale musteţĭ! Cînd îĭ sună şi luĭ ceasul să-şĭ facă datoria către patrie şi Rege, nu ştie cum ar scăpa de această pacoste care'l stingbereşte in cariera luĭ. De nu s'a putut ascunde sub plapoma vre uneia din scutirile prevăzute de lege, pleacă sermanul să-şĭ facă şi el pedeapsa de un an, alăturea cu d-nul viitor sublocotenent maĭ sus arătat, privind cu jind în ce belşug şi veselie îşĭ face camaradul stagiul! Să se maĭ pregătească şi el de examen? Nicĭ gînd! Că dor aşteaptă cu mare nelinişte sfîrşitul anuluĭ pentru a se înapoia cît maĭ repede la scoala *luĭ*, de teamă să nu i-o şterpelească vre-un coleg saŭ vre-o colegă maĭ cu trecere; ĭar el să fie mutat la maĭ răŭ! Dar orĭ cît de scîrbit şi desnădăjduit a făcut el armata, tot a trăit un an sub drapel şi, cu cultura sa, tot a priceput şi reţinut maĭ mult în acest scurt timp, de cît altul în treĭ anĭ. Apoĭ maĭ sunt şi alţiĭ maĭ bătrînĭ, care aŭ făcut termenul întreg de treĭ anĭ. Ba am întîlnit chiar, în Dobrogea, nu cu mulţĭ anĭ în urmă, veteranĭ din resbelul nostru pentru neatîrnare.

Aşa stînd lucrurile, ce lesne ar fi d-luĭ Ministru de resort, în înţelegere cu colegul săŭ de la resbel, şi chiar la nevoe cu ceva modificărĭ în programul scoalelor normale să oblige pe absolvenţiĭ acestor scolĭ a depune examenul de ofiţer

în rezervă la sfîrşitul stagiuluĭ lor în oaste, sub ameninţare de a nu fi menţinuţĭ în posturile capatate ! Normaliştilor scutiţĭ şi învăţătorilor care aŭ satisfăcut legea de recrutare să li se dea un anumit termin pentru a trece acel examen atît de uşor în cît orĭ ce bacalaureat îl depune cu înlesnire după un an. Aceasta s'ar putea face cu dreptate fără a incalca întru cît-va drepturile lor cîştigate, ci ca o cerinţă nouă a vremeĭ, indispensabilă lor pentru a-şĭ putea îndeplini menirea lor. In schimb li s'ar putea face înlesnirea să se poată presenta şi de treĭ orĭ înaintea comisiuneĭ de examen şi numaĭ după a treia cădere să se poată încredinţa posturile ocupate de dînşiĭ pănă atuncĭ, celora pregătiţĭ a îndeplini, pe lîngă îndatoririle de astă-zĭ şi această nouă sarcină tot atît de folositoare ca celelalte, intereselor şi nevoilor neamuluĭ.

Apoĭ ar fi bine s'o rupem odată, cu naţionala deprindere a maimuţări pe străinĭ acolo unde nu ni se potriveşte de loc.

Francezĭĭ şi alte popoare din continent, văzînd pe copiiĭ englezilor şi a americanilor învăţînd deavalma în acelea-şĭ şcolĭ, aŭ adoptat cu multă sfiială după studiĭ îndelungate şi cu multe modificărĭ, *învăţămîntul mixt* în şcoalele *primare* şi în *universităţĭ*. Noĭ, maĭ agerĭ şi fără a ne gîndi mult am şi trimis îndată D-ne şi D-re învăţătoare pe unde ne lipseaŭ învăţătoriĭ pentru educarea fiilor noştri de plugarĭ, şi incredinţînd tinerilor normaliştĭ (unia în vrîstă de 19 anĭ) fetele sătencilor, dintre care unele în vrîstă de 14 şi 15 anĭ !

Cam trecut de vîrstă, nu e vorbă, am rămas totuşĭ un feminist convins.., macar în ideĭ ! Eĭ bine, cu toată buna-voinţă însă, nu pot aproba la noĭ acest import de peste mărĭ şi oceane! Englezĭĭ şi Americaniĭ, tocmaĭ pentru că mărĭ şi oceane îĭ despart de restul omenireĭ, n'aŭ nevoĭe de cit de banĭ mulţĭ şi de multe vapoare pentru a se apara de duşmanĭ şi abia începe a se discuta de vre-o cîţĭ-va anĭ în parlamentul englez, despre serviciul militar obligator. Nouă însă, cărora nu ne ajunge o armată, care astă-zĭ chiar e maĭ numeroasă decît armata engleză, ne trebuesc oamenĭ mulţĭ, barbaţĭ destoĭnicĭ, bine pregătiţĭ, bine instruiţĭ şi gata, orĭ cînd, a în frunta orĭ ce trudă, orĭce jertfă!

Incredinţîndu-se creşterea băeţilor noştri numaĭ învăţătorilor, ĭar a fetelor numaĭ învăţătoarelor nicĭ uniĭ, nicĭ celelalte n'ar rămâne fără catedre, pentru că mulţĭ anĭ vor trece încă, pentru ca ţara să fie în stare a împlini numărul de

școlĭ, trebuitoare neamuluĭ. Ar urma numaĭ că copiĭ ar fi crescuțĭ maĭ bărbăteşte şi copilele maĭ femeĭeşte.

Pentru ele, maĭ cu samă n'ar fi nicĭ o pagubă; pentru că le-ar maĭ stînjini pofta puțin de a se avînta pe povîrnișul anglo-american (devenit astă-zĭ *mondial*) constînd în părăsirea vetreĭ şi a furceĭ pentru *Biuroŭ*, melesteul mămăligeĭ pentru frîna automobiluluĭ şi dînd precădere la *înalta situație de birjăreasă*, scăunelului jos şi umil de lîngă gherghef saŭ depănătoare!

Nu sunt în contra amestecăreĭ sexelor; zic numaĭ că trebue lăsată pe maĭ tărziŭ şi numaĭ în scop de înmulțirea soiuluĭ. Aşa de vreme însă, şi abia ieşițĭ din găoace, copiiĭ sunt în primejdie a'şĭ zădărnici reciproc insuşirile lor fireşti, de o potrivă de frumoase, dar deosebite! Ca de pildă ale voĭniceluluĭ nazdravan, de un cot, cu căciulă cu tot, care se cațără sus pe gard ca să încalece pe deşalatele murga tatiĭ pornind cu ea în năstruşnică goană! Saŭ a zburdalniceĭ şi harnice fetişcană, care, în lipsa mameĭ, mătură casa, vede de frățiorĭ îngrijeşte de vacă şi de păserĭ, găteşte şi duce pe cap mîncarea tătucăĭ tocmaĭ pe ogor, şi maĭ găseşte vreme să maĭ urmeze şi la şcoala primară; în clasa 3-a mă rog!

Eŭ unul cred: că puiul de Romîn, Romîn să crească; ĭar mlădița de Romîncă, florĭ şi roade de Romîncă să rodească! Pentru ca din puĭ, şoimĭ de vitejie vor ĭeşi; ĭar din mlădițe uriaşul crîng al neamuluĭ!

In sfîrşit, în legea de recrutare s'ar putea inscri, anume pentru normalist, întocmirĭ maĭ puține de scutire şi maĭ grele Cam acele care l'ar împiedeca şi în serviciul săŭ de învățător ca de pildă infirmitățĭ la mînĭ, picioare, vedere, auzĭ, boale molipsitoare etc. Celelalte cazurĭ: ca unic fiŭ la mamă văduvă, tată bătrîn, etc. neîmpedecîndu'l de la menirea sa de învățător, nestingherindu-ĭ nicĭ leafa nicĭ dreptul la locuință saŭ la pensie, nu ar trebui ținută în samă de cît în timp de mobilizare cînd în urma uneĭ selecțiunĭ făcută cu ocazia examenuluĭ, toțĭ învățătoriĭ ofițerĭ în rezervă s'ar repartiza, care la corpurile combatante, care la serviciile auxiliare, care pe la cancelariĭ, spitale etc. Ceĭ în absolută neputință nicĭ de atîta, ar rămînea la posturile lor; ĭar ceĭ plecațĭ de la şcoală pentru serviciul țăreĭ ar fi privițĭ la ministerul lor ca în concediŭ şi leafa lor ar merge înainte pentru întreținerea familieĭ.

Avînd în vedere că, astă-zĭ chiar, avem aproape 3000 de

școlĭ de nu maĭ mult care nu alcătuesc nicĭ jumătatea celor de trebuință, ne putem da bună samă, ce însemnat ajutor ar putea da acest element inteligent și devotat, rezervelor și milițiilor țăreĭ la caz de rezbel. Socotind chiar că din numărul total, 35 la sută n'ar putea fi de nicĭ un folos oștireĭ pe cîmpul de batate, totușĭ, fără altă leafă de cît acea plătită de școală, vor fi adus altele neprețuit maĭ mare, pregătind, în timp de pace, maĭ multe generațiĭ de vrednicĭ și iscusițĭ luptătorĭ.

(Va urma) **Dumitru C. Moruzi**

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1867—1868

(Urmare)

Continuarea Direcțieĭ Teatruluĭ de către Comitetul numit de Primăria Ieșuluĭ.—Budgetul Teatruluĭ Național.—Actoriĭ și lefurile lor prevăzute în budget.—Reîntrarea actrițeĭ Nini Valery pe scena ieșană.—Reprezentația dată de Reuniunea Femeilor Romîne, în beneficiul „Copilelor orfane și sarace".—Reprezentația de gală pentru aniversarea întronăreĭ Domnitoruluĭ Carol I.—Revenirea luĭ Millo în Iașĭ, și reprezentațiile date de el cu concursul trupeĭ locale.—Diferite încercărĭ de a se aduce opera italiană saŭ opera germană.—Reprezentațiile trupeĭ franceze a luĭ Raphael Felix, împreună cu vestitul Ravel.—Teatrul romînesc sub direcția luĭ I. Lupescu la Botoșanĭ.—Teatrul social din Beilic, actoriĭ și piesele jucate.—Teatrul familiar din mahalaua Petru Rareș.

Și in această stagiune Teatrul Național din Iașĭ fu pus tot sub conducerea și administrarea directă a Primărieĭ, care era reprezentată prin un comitet compus din Al. M. Șendrea, Const. P. Constantiniu și Iorgu Iorga.

Actoriĭ cari aŭ fost angajațĭ în această stagiune precum și lefurile ce fie-care primea, le găsim notate în *Budgetul Teatruluĭ Național*, aflat in Dosarul No. 133 din 1867 dela Arhiva Primărieĭ de Iașĭ. Din acest Budget foarte important pentru starea teatruluĭ național din timpul acela, ne putem face o idee exactă atît de lefurile cu care aŭ fost plătițĭ artiștiĭ cît și de funcționariĭ întrebuințațĭ în Teatru, precum și de veniturile și cheltuelile ce avea de intimpinat Teatrul în vremea aceĭa.

Iată cuprinsul acelui budget:

Artiştiĭ	*pe lună galb.*	*Ben.*	*Artiştiĭ:*	*pe lună galb.*	*Ben.*
Costachi Teodorini	50 galb.	½	Dimitrie Ianoliu	6 „	
Cost. Bălănescu	35 „	½	Gheorghe Ianoliu	5 „	
M. Galino	30 „	½	Neculaĭ Givit	4 „	
Alex. Gheorghiu	30 „	½	Gheorghe Neculau	10 „	
Ioan Lupescu	30 „	½	Dimitrie Helpescu	6 „	
Mihail Popovicĭ	10 „		Victor Delmary	20 „	½
Neculaĭ Chiruş	10 „		Valery	12 „	
Ioan Gafencu	10 „		Ed. Caudella cu orchestra	80	½
Ioan Panu	10 „				
Liviu Cocea	6 „		Ioan Rozin	6 „	
August Buchmann	6 „		Total pe lună	382 galb.	
Costacki Vasiliu. A încetat angajamentul la 19 Dec. 1867.	6 „				

Actriţele	*pe lună galb.*	*Ben.*	*Actriţele*	*pe lună galb.*	*Ben.*
D-na Smar. Merişescu	30 g.	½	D na Elena Laşcu	8 g.	
„ Eugenia Valeri. A încetat angajam. la 4 Ianuar 1868.	28 g.	½	„ Maria Popescu	8 g.	
			„ Maria Părtăşescu	8 g.	
			„ Maria Neculau	6 g.	
„ Ecater. Gheorghiu	20 g.	½	„ Aristiţa Gramaticu	6 g.	
„ Sevast. Dimitrescu	30 g.	½	„ Lina Eşanu	5 g.	
„ Lina Popovicĭ	20 g.	½	Total pe lună	183 galb.	
„ Zamf. Apostoleanu	14 g.	½			

Oameniĭ de Serviciŭ pe lună galb:

Ioan Alexandrescu croitor 6 galb. Vasile Stoleru 4 galb. Iordachi 3 galb. Un om pentru ajutor pictoruluĭ 2½ galb. Au încetat angajamentul de la 17 Dec. 1867. Afişeriu 5 galb. Patru rîndaşĭ a doĭ galbenĭ 8 galb. Chiria costiumelor 12 galb.
Total pe lună 40½ galb.

Scăderĭ

Urmează a se scăde gajul d-neĭ E. Gheorghiu pe treĭ lunĭ şi jumătate	70
Idem gajul d-luĭ C. Vasiliu pe patru lunĭ.	24
Idem gajul omuluĭ pentru ajutor Pictoruluĭ pe 3 lunĭ	10
	104

RECAPITULAŢIE

	pe lună		pe 5 lunĭ
Domniĭ artiştĭ	382 galb.	pe 5 lunĭ	1910 galb.
Doamnele artiste	„ 183	„ „ „	915 „
Oamenĭ de serviciŭ	„ 40½	„ „ „	202½ „
Total	605½		3027½ „

Se adauge de la 21 Dec. 1867 pentru treĭ persoane angajate încă la orchestră	12 / 617½	3075½
	Scăderile	104
	Rămîn	2971½

Adică două miĭ nouă sute şeptezecĭ şi unu şi jumătate galbenĭ, compun cheltuelile pe cincĭ lunĭ.

(iscăliţĭ) *Şendre*, *I. C. Iorga*, *C. P. Constantiniu.*

VENITURILE

Subvenţia în 50.000 cursul tezauruluĭ	1562 ½	galb;.
Venitul a cincĭ balurĭ mascate .	300	„
Abonamentul . . .	300	„
Reţetele serale pentru 26 abon. a 15 galb.	390	„
Patru reprezent. în suspendiŭ a 50 galb.	200	„
Douăsprezece beneficiĭ a 20 galb.	240	„
Chiria bufetuluĭ . . .	30	„
Vestiera la balurĭ mascate . .	8	„
Suma totală	3030 ½	galb.

BECAPITULAŢIE GENERALĂ :

Suma totală a venit. cu aproxim. pe 5 lunĭ	3030 ½ g.
Suma totală a cheltuelilor pe 5 lunĭ .	2971 ½ g.
Beneficiĭ care intră în cheltuelĭ extraordinare	59 g.

Membri comis. teatrale, *Şendre*, *I. C. Iorga. C. P. Constantiniu* [1]).

La salarul unora din actoriĭ principalĭ se vede adăugit şi fracţiunea ½, care însamnă că acestor actorĭ pe lîngă leafă ce li se plăteşte li se maĭ acordă şi o jumătate de beneficiŭ.

Reprezentaţiile teatrale ale aceste trupe în cursul întregeĭ stagiunĭ aŭ urmat regulat şi cu un succes mulţămitor. Dintre actoriĭ şi actriţele ce aŭ fost maĭ bine primiţĭ de public pe lîngă *Teodorini*, *Bălănescu*, *Galino*, *Gheorghiu*, *Smaranda Merişescu*, *Savastiţa Dimitrescu*, etc. cunoscuţĭ şi apreciaţĭ de public din stagiunile precedente, aŭ fost maĭ sărbătoriţĭ *Nini Valeri*, care de multă vreme nu maĭ jucase în Iaşĭ, precum şi *Ioan Lupescu*, un tînăr talentat, ce juca de minune rolurile comice. Intre alte reprezentaţiunĭ date în această stagiune găsim că la 3 Decemvrie 1867, s'a jucat piesa *Cine vrea poate*, o comedie tradusă din franţuzeşte, în care rolul principal a luĭ *Carol al II-lea*, a fost interpretat de d-na Nini Valeri, pe care *Gazeta de Iaşi* o numeşte o „achiziţiune preţioasă ce a făcut consiliul comunal“. Tinărul Rege, zice acest ziar, voluntar, capricios, fu interpretat de D-na Valeri cu un spirit şi o vivacitate într'adevăr admirabilă. Era una din acele gracioase apariţiunĭ a căror amintire începusem a o pierde şi de care tot publicul încîntat o salută cu călduroase aplause [2]).

In această iarnă *Societatea Reuniuneĭ Femeilor Romîne* însufleţită de sentimentele cele maĭ filantropice, a dat la Tea-

1) Vezĭ Dos. No. 133 din 1867, aflat la Arh. Primărieĭ de Iaşĭ.
2) Vezĭ *Gazeta de Iaşi* No. 79, 80 şi 81, din 10 Dec. 1867.

tru național în 9 Martie 1868 în beneficiul *Copilelor orfane și sarace*, o *mare serbare Lirico-Dramatică*, cu concursul maĭ multor diletante și diletanțĭ din orașul nostru. Pe lîngă bucățile de muzică ce s'aŭ executat, s'a reprezentat și piesa *Princiul de Gal*, comedie în 1 act, tradusă de D. Bălănescu. D-na Vict. Alecsandrescu Ureche, D-niĭ Bujoreanu, Popazul și Ioan V. Grigoriu aŭ interpretat rolurile din această piesă. Tot atuncĭ s'a maĭ esecutat de d. Const. Zira și *Herșcu Boccengiu* cîntecel comic de V. Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher [1]).

In cursul acesteĭ stagiunĭ s'a maĭ jucat la Teatru Național și o mare reprezentație de gală pentru aniversarea întronăreĭ Măriei sale Domnitoruluĭ Carol I. Iată ce găsim scris în gazeta *Curierul de Iașĭ* No. 7 din 12 Maĭ 1868, despre această solemnitate. „Joĭ sara 9 Maĭ, trupa de vodevile romînă, cu concursul celebruluĭ artist M. Millo, care se află acuma în mijlocul nostru, a dat o reprezentațiune extraordinară pentru această serbare. S'a cîntat *Imnul național* de către toți artiștiĭ în port romînesc. Apoĭ s'a reprezentat piesele *Cinel-Cinel* și *Nunta țărănească*. Tabloul *Romînia recunoscătoare*, aranjat de Dl Gatino, a atras meritate aplause din partea publiculuĭ".

Inainte de a se încheia această stagiune veni în Iașĭ pentru cît-va timp marele artist Mateĭ Millo, care asociindu-se cu actoriĭ trupeĭ Teatruluĭ Național, dădu împreună cu eĭ maĭ multe reprezentațiunĭ cu un succes strălucit.

Această trupă avînd în frunte pe Mateĭ Millo intitulată *Trupa de vodevile romîne*, a fost apreciată și bine primită de publicul ieșan. Din numărul pieselor care compuneaŭ bogatul și atrăgătorul repertoriŭ, arătăm următoarele:

In 14 Maĭ 1868, se joacă *Baba Hîrca*, operetă de M. Millo, muzica de A. Flechtenmacher.

In 19 Maĭ, *Prăpăstiile din Bucureștĭ*, comedie vodevil de M. Millo.

In 21 Maĭ, se dă o reprezentație de beneficiŭ pentru copilele orfane și sarace, patronate de *Reuniunea femeilor romîne* cînd atuncĭ se joacă *Tunsul Căpitan de Haiducĭ*, și șansoneta comică *Chira Nastasia*, de V. Alecsandri, jucată de M. Millo.

In 23 Maĭ, pentru beneficiul D-luĭ Gatino, regisorul trupeĭ, se dă *Millo Director saŭ Mania posturilor*, comedie în 1 act de V. Alecsandri.

In 28 Maĭ, pentru beneficiul casieruluĭ Teatruluĭ, Rosner, se joacă *Moșu Pipirig*, Vodevil în 3 acte prelucrat de M. Millo.

Tot în timpul pe cînd juca Millo cu *Trupa de vodevile romîne*, venise în Iașĭ, și artista bucureșteană *Eufrosina Popescu* a căreĭ reputație era cunoscută in țara întreagă, și pe lîngă alte piese a jucat în beneficiul săŭ la 2 Iunie 1868, piesa *Muma din popor*, comedie în 3 acte, cum și *Partida de concină*, comedie în 1 act de V. Alecsandri.

---

1) Afișul acesteĭ reprezentațiunĭ se află în proprietatea mea.

In toate aceste reprezentaţiunĭ, împreună cu trupa de vodevile romînă a jucat şi *Galino*, regisorul trupeĭ maĭ multe scene comice şi canţonele în limba franceză, între care aŭ fost maĭ ales: *Titi la reprezentaţia luĭ Robert Diavolul. Nenorocirile coristuluĭ* şi altele.

*
* *

Inainte de începutul aceste̍ĭ stagiunĭ găsim că maĭ multe persoane cer prin o suplică dată Primărieĭ de Iaşĭ, să li se învoiască să aducă diferite trupe streine pentru distracţia publiculuĭ. Astfel vedem că la 18 Decemvrie 1867, un impresariu *Raphael Felix*, cere să i se învoiască a da maĭ multe reprezentaţiunĭ cu actorĭ franceji, între carĭ se găsea şi vestitul artist comedian *Ravel*, de la Palais Royal din Paris.

Raphael Felix obţinu de la comună învoirea cerută, şi dădu un şir de replezentaţiunĭ; dar, se vede că rezultatul material nu a fost tocmaĭ satisfăcător, căcĭ impresariul acesta ceru un ajutor de la Primărie, pentru susţinerea cheltuelilor trupeĭ sale, ceia se i s'a acordat, dîndu-i-se o sumă de 200 galbenĭ.

La 24 Octomvrie acelaş an *Gaetano Biundi* şi *Andrea Feri*, aŭ cerut să li se dee voe a aduce o trupă de *Operă Italiană*, pe timp de patru lunĭ, cu începere de la 15 Noemvrie 1867; cererea aceasta a fost susţinută de un mare număr de cetăţenĭ, prin o suplică dată Primărieĭ în luna Noembrie acelaş an. Nu se vede însă din cercetările făcute în dosarele Primărieĭ să fi fost în cursul acesteĭ stagiunĭ vre o trupă de operă italiană.

La 26 Octomvrie 1867, actorul Constantin Bălănescu ceru şi el să i se învoiască a aduce o trupă de *operă italiană* saŭ o trupă de *operă germană*. Din cercetările făcute asemenea nu se vede ca el să fi adus vre-o trupă străină în cursul acesteĭ stagiunĭ.

*
* *

După închiderea stagiuneĭ Teatruluĭ Romînesc, vedem că la 3 Iulie 1868, un număr de actorĭ, şi anume: *I. Lupescu*, *Al. Evolschi*, *M. Popovicĭ*, *Augustin*, *D. Helpescu*, *Aug. Buhman*, *M. Popescu*, *Ilie Cocia* şi *Eugenia Valery*, prin o adresă ce o fac Primărieĭ de Iaşĭ, mulţumesc Primaruluĭ pentru îngrijirea părintească ce a avut asupra actorilor „scăpîndu-ĭ din mîna acelor antreprenorĭ, carĭ până în anul 1865 se serveaŭ de eĭ ca de nişte obiecte speculatoriĭ“; asemene mulţemesc şi pentru alegerea ce aŭ făcut în numirea membrilor Comitetuluĭ Teatral, in persoana D-lor Al. M. Şendrea, C. P. Constantiniu şi I. Iorga [1]).

*
* *

1) Vezĭ Dosarul No. 151 din 1866, aflat la Arhiva Primărieĭ de Iaşĭ.

In cursul luneĭ Maĭ 1868, maĭ mulţĭ actorĭ din trupa ieşană, sub direcţia artistuluĭ Ioan Lupescu, s'aŭ dus in Botoşanĭ, jucînd acolo maĭ multe reprezentaţiunĭ despre care găsim o corespondenţă în *Curierul de Iaşĭ*, No. 8, din 19 Maĭ acelaşĭ an, unde se arată că trupa este bine compusă şi publicul e foarte mulţumit de ea, procurîndu-le o distracţie din cele maĭ plăcute, întru cît toţi artiştiĭ joacă bine, aşa cum de mulţi anĭ n'a maĭ fost pe acolo o trupă aşa de bine organizată.

* * *

TEATRU SOCIAL

Gustul Teatruluĭ pătrunzînd în diferitele păturĭ sociale a răzbătut şi în inima tinerilor elevĭ şi studenţĭ de prin diferitele şcolĭ ale Statuluĭ, şi maĭ cu samă în acelor de la *Academia Mihaileană* şi *Şcoala Normală Vasile Lupu*, carĭ în oarele libere, în loc de a'şĭ perde timpul fără nicĭ un folos, mergînd prin cafenele saŭ alte locurĭ unde nu putea să profite întru nimic educaţia lor, — cum se întîmplă astăzĭ cu mulţĭ asemenea tinerĭ, — aŭ căutat din contra să se asocieze şi să încerce a forma teatrurĭ de societate prin care să răspîndească în popor gustul arteĭ naţionale a frumosuluĭ şi a muziceĭ.

Aşa fiind, un număr de maĭ mulţĭ tinerĭ din societatea ĭeşană întrunindu se sub conducerea luĭ Emanoil Negruţi [1]), se îndreptără cu rugăminte către Primarul Oraşuluĭ Iaşĭ cerînd prin o suplică cu data din 6 Octomvrie 1867, să li dea voie de a înfiinţa un teatru social. Această petiţiune fu iscălită de Emanoil Negruţi, N. I. Neculau, Ionescu, D. Dima, G. Dąbija. I. Poenariu, Isăcescu, Logadi, Scînteianu, G. Stamatopol, A. Teodorovicĭ, D. Stamatopol, Ioan Badaşcă, Gh. Mihailescu şi I. Tabără.

Iată dăm aicĭ conţinutul aceleĭ suplicĭ:

„Subsemnaţiĭ junĭ a societăţiĭ Romîne din Iaşĭ, cuprinşĭ de dorinţa şi plăcerea ca oarele noastre de recreaţie să le întrebuinţăm prin formarea şi darea unuĭ *Teatru social*, perfecţionînd astfel caracterele fie-căruĭ, la care sîntem prea sigurĭ că şi Domnia voastră veţĭ bine-vroi a consimţi, venim decĭ prin aceasta să ne împlinim o sacră datorie anunciind şi Onorabila Primărie despre aceasta, rugîndu-o, tot-odată, se bine vroiască a ne elibera cuvenita autorizaţiune. Cît priveşte însă, despre conduita şi conducerea noastră fiţĭ prea sigurĭ că ne vom mărgini în cele ce ne dictă moralitatea".

Repertoriul anunţat de a se juca de aceştĭ tinerĭ, fu următorul: *Drame*: *Turnul de Nesle*, *Evreica în Algeria*, *Ţugu Păstorul*, *Oarba din Paris*, *Otelul crimelor*, *Pustnicul selbateculuĭ Munte*, *Curiaţiĭ*, *Robert şeful Bandiţilor*, *Viaţa Păs-*

---

1) A fost redactor al Gazetelor umoristice Ha! Ha! Ha! şi Perdaful.

torească. Comedii: Smărăndița fata Pîndaruluĭ, Baba Hîrca, Cinel-Cinel, Bunul Menaj, O farsă din zilele noastre, Cometul, Momițăria pentru o guriță, Șiretul prost, Creditoriĭ, Nunta țărănească, Chir Zuliarino, Doĭ morțĭ viĭ, Cetatea Neamțuluĭ, Craĭ noŭ, Jianul, Doĭ țaranĭ și cincĭ cîrlanĭ, Lipitorile satuluĭ, Stan Covrigariu, Rusaliele în satul luĭ Cremene, Palamarul, Vlăduțu mamei, Iorgu de la Sadagura, Ucenicul Șarlatanuluĭ, Cumplitul amăgit, Fata Cojocaruluĭ, etc.

Consiliul comunal al Iașuluĭ, în ședința sa de la 23 Oct. 1867, a dat autorizație pentru ca această trupă se poată juca după care aŭ și urmat un număr de reprezentațiĭ în cursul aceșteĭ iernĭ, jucîndu-se multe din piesele anunțate precum și altele naționale pe care le vom arăta aicĭ [1]).

Sala Teatruluĭ Social care era în casele luĭ Bucșănescu din Beilic, avea un rînd de loje precum și staluri și o galerie. Scena avea maĭ multe decorurĭ, toate nouă: salon, casă țărănească, pădurĭ etc. Cortina era frumos zugrăvită. Policandrul era simplu cu totul, și avea lumînărĭ de săŭ la început, ĭar maĭ tîrziŭ se lumina cu lumînărĭ de stearină. In localul teatruluĭ, era și un bufet.

Afișele la început eraŭ scrise cu mîna, maĭ tîrziŭ apoĭ fură imprimate și placardate pe stradă. Prețul locurîlor era; Locul I-iŭ doĭ sorocovețĭ, Loc. II-le un sorocovăț, Galeria jumătate de sorocovăț. Loja care cuprindea 4 locurĭ, 6 sorocovețĭ.

La deschiderea teatruluĭ pentru cît-va timp ceĭ ce veneaŭ în loje trebuia să-șĭ aducă scaune cu eĭ; peste vr'o două lunĭ însă Direcția aŭ închipuit scaune în fie-care lojă.

Numele tuturor asociaților din care se compunea trupa Teatruluĭ Social era următorul:

Emanoil Negruțĭ, Director, care juca rolurĭ de comic și intrigant. *Iancu Dimitriu*, amorez. *Ilie Cocia*, comic. *Mihail Stihi*, comic. *August Buhman*, comic. *Teodorovicĭ* [2]), care juca rolurĭ de femee, *Dimitrie Ionescu*, utilitate, *Vasile Popovicĭ* [3]), comic, excelînd în rolurĭ țărăneștĭ. *Grigore Dabija*, rolurĭ de caracter. *Logadi*, rolurĭ de amorez. *Ghețu*, comic. *Codreanu* [4]), juca in drame. *Gavrilescu*, juca în vodevilurĭ avînd o voce frumoasă de tenor. *C. Tincu*, comic. *Vasile Negruțĭ*, în rolurĭ de intrigant. *D-ra Păcurariu*, rol de amoreză. *D-ra Buhman*, idem. *D-ra Ema*, în rolurĭ de subretă.

Sufleor al trupeĭ era Ionică Poenaru.

La început orchestra vr'o două lunĭ a fost compusă dintr'un taraf de lăutarĭ. Pe la finele însă a stagiuneĭ, începutul luneĭ Maĭ 1868, ea se complectă cu maĭ mulțĭ diletanțĭ și elevĭ din Conservatorul de muzică.

---

1) Vezĭ Dosarul No. 170 din 1867, aflat în Arhiva Primărieĭ de Iașĭ, intitulat: *Teatrul social al tinerilor junĭ din Urbea Iașĭ.*

2) Ajuns la gradul de Loc. Colonel în armata romînă.

3) Preot în Dorohoĭ

4) Fucționar la gara din Iașĭ.

Teatrul social ajunsese cu timpul a fi cercetat de un public numeros aşa că la multe reprezentaţiunĭ nu se maĭ găsea sara de vînzare nicĭ un loc.

Cînd se juca Baba Hîrca saŭ alte operete naţionale, atuncĭ Gh. Burada profesor la Conservatorul de muzică, din buna sa vroinţă şi iubirea ce o avea pentru propagarea muziceĭ naţionale în popor, dirija el singur orchestra. In cazurile cînd lipsea Burada, elevul de la clasa de violină Stavri, îl înlocuia.

Repetiţiile de orchestră, de cor, şi de canţonete se făceaŭ în ograda bisericeĭ Sf. Nicolaĭ Domnesc, la părintele Mitrofor şi Protoiereŭ Poenaru, tatăl sufleoruluĭ Ionică Poenaru.

Piesele care s'aŭ jucat aŭ fost:

Fraţiĭ de Gemenĭ saŭ Oţelul Crimelor, dramă de Em. Negruţi. *Voiajul la Borca*, comedie în 3 acte de Em. Negruţi. *Ghimele de Mahala*, comedie bufă în 3 acte de Em. Negruţi. *Doĭ morţĭ viĭ*, de V. Alexandri. *Cinel-Cinel*, idem. *Cucoana Chiriţa în Iaşĭ*, idem. *Babilonia romînească*, de N. Istrati. *Un Bătrîn tomnatic*, *Baba Hîrca*, de M. Millo. *Piatra din casă*, *Jianul* de M. Millo. *Oarba din Paris*, traducere, *Tuzu Calicu*, de M. Millo. *Fata Cojocaruluĭ*, de Miclescu. *Doĭ ţăranĭ şi cincĭ cîrlanĭ*, de C. Negruzzi. *Mama Anghelușa*, canţonetă. *Herşcu Boccengiu*, *Idel Roşca în garda naţională*, de Boian. *Isac Zodieru*, canţonetă de Em. Negruţi, şi altele [1]).

*
* *

O altă încercare de teatru familiar se făcu tot în această iarnă în mahalaua Petru Rareş, devale de Academia Mihaileană, într'o sală mare din casele unde locuia Vasile Botez, şeful de atelier de la tipografia Adolf Berman, case care se văd încă şi astăzi în colţul stradelor *Gîndu* şi *Moţoc*. Aicĭ un număr de tinerĭ din Liceŭ şi chiar de prin clasele primare între care putem cita pe *Anastasie Botez*, *Turculeţ*, *Neculau*, *Berariu*, *Kirilovicĭ*, *Leon Botez*, *N. A. Bogdan* şi alţiĭ, aŭ jucat diferite piese.

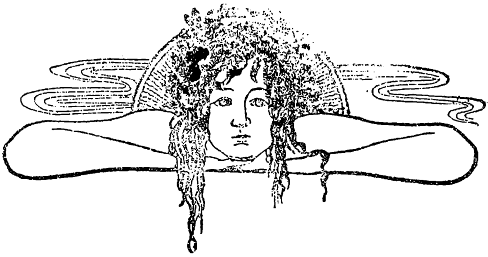
In acea sală se întocmise o scenă ridicată ca de jumătate metru de la duşamele, decorurile eraŭ zugrăvite precum şi cortina, policandrul era de tinichea; în sală eraŭ băncĭ. Reprezentaţiile s'aŭ început cu piesele *Nunta Ţărănească* şi *Herşcu Boccengiu* de V. Alecsandri, după care s'a maĭ jucat apoĭ *Cetàtea Neamţuluĭ*, *Lipitòrile Satelor*, *Mama Anghelușa* şi alte piese traduse din franţuzeşte. Rolurile de femeĭ eraŭ jucate de N. A. Bogdan, Kirilovicĭ şi Leon Botez. Aceste reprezentaţiĭ aŭ durat în curs de două lunĭ, şi la ele asistaŭ familiile tinerilor actorĭ cît şi diferiţĭ vecinĭ de prin împrejurime fără nicĭ o plată însă de intrare [2]).

(Va urma) **Teodor T. Burada**

---

1) Toate aceste relaţiunĭ mi-aŭ fost comunicate de D-niĭ profesorĭ V Negruţi şi C Tincu.

2) Vezĭ şi *Amintirĭ din Teatru*, în volumul «Şi Nouă şi Vechĭ» de N. A. Bogdan, 1894 pag. 245 şi următ.

Două puteri

Era 'ntr'o seară rece, de Octombrie. Locuiam într'o stradă pustie, dintr'un oraş foarte îndepărtat. Ploua. Stropiĭ repezĭ loveaŭ cu putere în geamurĭ, în odaie era întunerec, şi, cu totul frigul de-afară, apasă un zăduf greŭ.

Nu gîndeam la nimic, tocmaĭ pentru că mintea-mĭ zbură la miĭ de fapte de-odată. Afară de zgomotul ploieĭ stăpînea o mutenie adîncă.

— Cît pustiŭ, gîndiĭ,—nicĭ un suflet nu mă împrejmuie !

In aceĭaşĭ clipă, cineva rîse, înfundat : hi ! hi !... Ha! ha :..

Nu mă miraĭ. Ştiam că alăturea locuia o femeie ce avea obiceiul să rîdă adesea, din nimic !—Şi iar gîndiĭ :

— Uite, aşa trebue să fie şi clipele morţiĭ,—grele, necuprinse, tăcute !—Şi ĭarăşĭ se auzi rîsul acela,—dar de data asta maĭ aproape, la ureche, de parcă mi-ar fi şoptit cine-va de lîngă mine.

— Hi ! hi ! hi !—da, aşa sunt ! Ha ! ha ! ha !

— Ce dracul ! dar sunt singur, nu e nimenĭ aice !—

— Bac, bac ! sunt eŭ ! Nimenĭ şi nicĭ odată nu e singur

Şi vorbele resunaŭ răspicate,—in faţă-mĭ parcă. Fioriĭ temei nu mă încercaŭ.

Vruĭ să mă scol, dar nu izbutiĭ ! O lene, o putere alta cît a mea, mă ţinea ţintuit pe divanul pe care mă culcasem. Şi urmăĭ a face silirĭ de ridicare,—ĭar cînd nu mă maĭ gîndeam la lucrul acesta, mă pomeniĭ în picioare.

Eşiĭ. Ploaia mă izbea în faţă, răceala eĭ mă învioră.— In clipa ceia, însă, un duh cald mă împrejmui, şi o umbră neagră se prelinse în afară.

Plecăĭ.—Deşi drumul mi-era în josul străzeĭ, pe lîngă o biserică,—de data ceia, ca arare orĭ, apucăĭ protivnic, spre măhălălile pustiĭ şi sărăcăcioase ale loculuĭ.

Era frig! Vîntul spulbera ploaia în cernere măruntă, ce pătrundea prin haĭne adînc. Picioarele se afundaŭ în mîzga străzilor nepetruite.

Mergeam fără să ştiŭ unde.—Mă bucuram parcă de umeziala ploieĭ, de frigul tăios al vîntuluĭ, ce se înteţea, şi mă gîndeam; „uĭte! aşa umblă ceĭ cu rele în minte“ şi mi se năzări toată lumea celor fără de lege, fără de căpătăĭ şi suflet, ĭar creeruluĭ lipsit de orĭ ce simţ aievea i se năpusti miimĭ de icoane din o lume mare, de chipurĭ palide cu privirĭ încruntate, cu trupurĭ pline şi grele, cu mînĭ însîngerate. O lume în care nu maĭ dăĭnuea nicĭ o floare, nicĭ o pasere, nicĭ un cîntec... nicĭ o bucurie.—Totul nu era de cît un pustiŭ întins şi spinos, sămănat de ruinĭ din care porneaŭ ţipete de cucuvele, gemete grele, dureroase.

Cine-va rîse ĭar: Hi! hi!... Hi! hi!—cu un glas de ĭed, închis unde-va în adînc, şi înainte-mĭ juca o umbră 'neagră, în săriturĭ ciudate, şchiopătătoare.

Grăbiĭ pasul!

De o parte şi de alta a stradelor se înşiraŭ casele micĭ, înfundate în pămînt, întunecoase,—ale celor mulţĭ şi nevoiaşĭ păreaŭ ca nişte muşuroaie de sobolĭ orbĭ, sortiţĭ să nu întrezărească nicĭ cînd zările senine ale unuĭ traĭ mai fără de grijĭ.

Printr'o fereastră mică, lipită cu hîrtie de ziare,—cu o palmă deasupra apeĭ ce se îngrămădea sub ea,—eşia o părere de lumină. In dosu-ĭ se auzeaŭ vocĭ certăreţe.

Nu ştiŭ de ce, mă apropiăĭ să ascult.

—„Ce ticăloasă!... uĭte ĭar o să întîrzie .., dar haĭ maĭ repede!

— „Eĭ! lasă mamă!... of... de ce..“ şi un scîncet scrijălat, un plîns răguşit, sunat ca dintr'un gît pe care a curs mult vin şi—aŭ eşit multe cîntece tîrziĭ,—începu după ziarele îngălbinite de părerea de lumină ce căuta să le străpungă.

— Vezĭ nu veni cu mîna goală! Uite nicĭ tutun nu-ĭ!.. ştiĭ tu,.. de-o adormi...

— La dracu, mamă,—cu-atîtea pacate!...

Iadul behăi sprinţar: Ha! ha! ha!...

Mă cutremurăĭ ! Porniĭ.

Luminile rarĭ ale felinarelor aproape oarbe, făceaŭ întunerecul şi maĭ adînc.

Cotiĭ strada, un vîrtej îmĭ rădică pălăria şi poalele paltonuluĭ şi-mĭ păru că mă văd înnainte-mĭ ca oglindit într'un diamant negru,— un liliac uriaş.

Şi vîntul suflă şi maĭ cu furie.

Ajunsesem într'un meidan !

In fund, la lumina unuĭ fănar dosit, se găsea o frăntură de gard.

Vocĭ grăbite îşĭ zvîrleaŭ frînturĭ, frînturĭ de vorbe, printre şuerăturile vîntuluĭ, ce le purta înspre mine, repezĭ înnăbuşite.

— Saĭ!... Dă-o 'ncoa!... Haĭ... te prinde... zvîrle ! — şi de pămîntul,—ghiftuit de apă ce se cernea mereŭ din adîncurile negre ale văzduhuluĭ,—se izbi ceva greŭ, cu sunet surd.—Haĭ maĭ repede !... Ce dracu ?... Ne prinde... n'a!.. şi paşĭ repezĭ se depărtară în noapte !—

Şi... nu-mĭ era teamă ! De ce ? Nu ştiŭ ! Dar, în seara ceia, simţeam, pentru întăia oară, sleirea tuturor simţurilor. Eram carnea,—rece, văduvă de înfiorare.

Din beznă, cineva, rîdea mereŭ, rîdea chinuitor !—Şi'n rîsul cela se desluşia ca un sunet de vioară!—îmĭ încordăĭ auzul.... nimic ! Plecăĭ !... Sunetul vioareĭ mă urmărea !... Mă opriĭ.... rîsul !

Cînd fuĭ aproape, am putut desluşi geamurile micĭ şi murdare ale uneĭ crîşme.

Mi-era frig ! Am deschis uşa şi-am intrat.—Un miros acru, de tutun prost şi rachiŭ tare îmĭ înţepă mirosul.

O vioară hîrăĭa un cîntec de lume lîngă cobza ce bombănea, din cînd în cînd, în strănuturĭ apăsate.

Cîţĭ-va ochĭ se 'ndreptară, buhavĭ spre uşă. O femeĭe cercă să cînte, în fund.

De cît o viaţă-aaamară
Şi-un traĭŭ nenorocit.
Maĭ bine . . . . .

dar nu izbutea să isprăviască nicĭ odată de rîsul unuĭ gligan ce 'ntindea spre dînsa mînĭ tremurătoare de beţie şi nopţĭ tîrziĭ.

Apoĭ începu a boci zgomotos.

— Io-te. . măă !... Plîngĭ ! ?... Lasă că şiŭ eŭ ! Jupîn Sami

mărită vadana asta !.. Eĭ jupîn Sami !—Şi aceleaşĭ mînĭ întinse spre barba jidanuluĭ roşie şi rară, ca o mătură întrebuinţată multă vreme, o cană verde... ştirbită.

Vioara plîngea din ce în ce maĭ răguşit. Femeia-şĭ conteni plînsul.

— Ia-că-aşa ! ziua muncă, noaptea traiŭ !—Nu-ĭ aşa jupîn Sami ! —dar nu măriţĭ vadana ? !...

— Eĭ vere, o viaţă are omu?... Dac'om muri... morţĭ sîntem Eşiĭ !—

Imprejurul ferestrelor trecea în sclipotirĭ fulgerătoare o umbră neagră, şi'n scîncetul vîntuluĭ, rîsul sună grăbit şi vesel.

De departe veneaŭ şuere lungĭ şi repetate.

Dăduĭ într'o stradă largă şi luminată maĭ bine. Mergeam grăbit. Din fund se desprindeaŭ venind, cîţĭ va oamenĭ ce parc'ar fi purtat o greutate.

Se apropiaŭ mereŭ.—Cînd mă ajunseră, se opriră şi puseră sarcina jos.

Era un om.

— „Dar ce-ĭ? Ce s'a 'ntîmplat?

„Dă ! pacate... femeĭe rea... l'o prins în casă Ion al feraruluĭ !.,. Dă... aşa-ĭ cînd îl paşte pe om..." Şi porniră iarăşĭ

— „Acu.. de-o trăi pănă la spital ! L'o 'njunghiat !—

Mă înfiorăĭ ! Şi'n noapte, cine-va, rîdea,—chinuitor,—rîdea mereŭ !

— „Ha ! ha ! ha !... Vezĭ ?. . Aĭ văzut ?... Pricepĭ ?... Toţĭ aceştia sunt aĭ meĭ !... Toată lumea e-a mea !... Aĭ meĭ sunt oameniĭ !—Cît va fi pămîntul înpărăţia mea va fi maĭ puternică de cît a celuĭ pe care voĭ îl numiţĭ Dumnezeŭ ! ha ! ha ! ha !... hi ! hi ! hi !...

Fugeam !— ajunseĭ înaintea uşiĭ.—O deschiseĭ şi intrăĭ, izbind-o cu putere ! Dincolo rămăsese glasul cela al nopţeĭ ce nu-şĭ maĭ curma rîsul !

Aprinseĭ luminarea, inima nu-mĭ maĭ bătea, suflarea mi se curmase !—Gîndurile îşĭ sleiseră, o clipă, vînzoleala, şi... cătăĭ spre icoană.

Pruncul Isus, mă privea blînd din braţele maiceĭ luĭ, şi ochiĭ duioşĭ, parcă, grăiaŭ :

„Nu numărul celor păcătoşĭ, ci tăria celor drepţĭ, fac puterea".

Eug. Boureanu

LA PRIVEGHIU

Obiceiurĭ din popor

„Cu multe pacate şi-a maĭ încarcat sufletul, şi moaşa Maria Grijincu, Dumnezeŭ s'o erte, cît timp a fost în viaţă.

Ea ştia să rostească ursitorile copiluluĭ de curînd venit în viaţă ! ea punea cuţitele de trimetea la groapă omul ca muntele de voinic, orĭ hîrbul de aducea peţitorĭ de peste văĭ şi dealurĭ.

Făcea de urît, spărgea case unde văcuia traiul bun, strica vitele oamenilor şi cîte blestemăţiĭ toate ea le ştia şi le punea la cale pentru o mînă de creiţarĭ, numaĭ calea bisericeĭ n'o cunoştea şi n'o maĭ bătea de cînd lumea ! Ş'acu i-a venit şi eĭ rîndul să se ducă să dea samă de toate astea, sus în faţa a tot puterniculuĭ !"

Aşa gîndeaŭ în eĭ oameniĭ, barbaţĭ şi femeĭ, din sat în drumul spre casa Marii Grijincu, cînd scăldată şi premenită sta înţepenită pe masă.

— E ! Şi ce moarte a avut ! vorbi unul. S'a sfirşit ca un cîne, fără pogribania legiuită. Venind de la vre-o dracovenie de unde va, a apucat-o o ameţială, şi-a perdut graiul, bătea'n geam şi făcea semn la toţĭ oameniĭ de pe drum; fără să-ĭ ia cine-va sama, pănă ce s'a rostogolit în curte grămadă şi s'a dus !"

Moarta sta întinsă pe masă, cu faţa ca cerezina, cu ochiĭ 'nfundaţĭ în orbite, cu gura strînsă, cu mînele pe pept.

I aŭ pus în mînă o cruciţă ; la degetul cel mic i-aŭ legat o firfirică, ca să aibă cu ce plăti la vămile şi la cele de sub pămînt. I aŭ înfăşurat capul într'o mîneştergură cu fes dedesubt, aŭ îmbrăcat-o 'n cămaşă cu un rînd de florĭ pe mînecĭ, i aŭ dat catrinţ nouă, papucĭ în picioare şi o pînză d'alungul trupuluĭ eĭ. Pe piept i-aŭ aşezat o iconiţă şi care cum vine lasă cîte un creiţar alăturĭ, să aibă de pus la sfeşnice şi la prapore, orĭ de dat peste groapă, odată cu sărutarea cea maĭ de pe urmă.

Aŭ început a se aduna şi copiĭ, staŭ ce staŭ şi încep şăgile obişnuite la Priveghiŭ.

Aŭ vîrît un topor pe-o mînecă de cojoc, lăsîndu-ĭ muchia afară, o înfăşură c'o cîrpă şi fac gură şi cap din ea, la care pun două linguri cu gavanele în sus, ca să iasă chipul capreĭ, în cojoc se bag doĭ copiĭ ţinîndu-se de mîinĭ şî aşezaţĭ spate 'n spate şi-ĭ fac trupul, coada toporuluĭ ţinînd loc de picioare, ĭar mîneca cealaltă a cojoculuĭ atîrnînd drept coadă.

Sub cojoc, la capătul mîneceĭ vîră o oală veche. Un al treilea copil se pune calare pe capră între ceĭ doĭ şi vine cu ea în casă, spunînd c'o are de vînzare şi întrebînd pe rînd pe ceĭ din năuntru dacă nu vreaŭ s'o cumpere.

Unul dă 5 leĭ, altul 4, un al 3-lea 3, apoĭ dă unu, o coroană, un puişor, cincĭ creiţarĭ, un creiţar, un heler. Cînd i s'a dat cel din urmă preţ, băeatul de colo se preface supărat:

— De cît s'o vînz pe nimica maĭ bine-ĭ daŭ o bîtă şi-ĭ sparg capul! Şi zicînd aşa îĭ dă una cu băţul, pe care îl ţine în mînă; oala se face ţăndărĭ, toţĭ rîd şi capra fuge afară.

După ce s'a potolit rîsul stîrnit, ceĭ din casă bărbaţĭ, băeţĭ şi fete, se strîng cîte 5—6 la un loc şi joc cărţĭ pe tălpiţe pe cîte un fund de lemn pus pe vr'o cofă de apă.

Joc pe datul în *chişte* pe cel de perde il iaŭ doĭ inşĭ, ţinuţĭ de mîinĭ, îl cuprind între ele pe la spate şi'l învîrtesc în aer dîndu'l d'a peste cap, or *porcâreşte*, se pun toate cărţile în rînd şi pe dos, numaĭ una în mijloc, pe faţă şi ia fiecare cîte una din ele, până se potriveşte la culoare şi semn cu cea de jos, pică cu pică şi aşa maĭ departe. Pe cel care rămîne cu maĭ multe în mînă îl fac toţĭ porc.

Femeile staŭ prin colţurĭ, faţă 'n faţă cu mîinile la gură şî înşiră la verzĭ şi la uscate.

De lucrat nu lucrează nimenĭ din aĭ caseĭ şi nicĭ ceilalţĭ maĭ ales veciniĭ şi ceĭ pe care nu-ĭ desparte vre-un pîrăŭ, ca să nu moară şi la eĭ în casă.

Era noapte întuneric şi se auzea vaerul vîntuluĭ prin horn.

— Vin strigoiĭ, zice una din ele, s'o jelească!—„Fie că şi mult le-a dat de lucru răposata; adăogă alta. Iĭ scotea din negură şi-ĭ vîra în pămînt cînd vrea. Numaĭ ea îĭ maĭ stăpînea că se înmulţiseră d'un cîrd de vreme, din atîţia copiĭ morţĭ nebotezaţĭ şi din femeĭ ucigaşe de pruncĭ, şi-şĭ făcuseră de cap. Eŭ am văzut cu ochiĭ meĭ odată 2 luminĭ pe cîmp, jucaŭ, se apropiaŭ. Am auzit un şuer şi a început să urle vîntul ca un balaur. Eraŭ strigoiĭ ceĭ doĭ de la moara părăsită!"

— Da colo în ţarină la livada vorniculuĭ, spre Rădăuţĭ, vorbi o mătuşică, joacă 'n toate nopţile luminĭ multe. Strigoiĭ se sue'n podul grajdiuluĭ şi aruncă pe jos păpuşoĭ. Le e frică slugilor vorniculuĭ şi la toţĭ veciniĭ să iasă afară ca să nu'ĭ strîmbe.

N'a eşit odată una, Fruzinca, până'n tindă, să vadă cine pocneşte,—era o slujnică adusă de curînd din alte părţĭ,—şi

i-aŭ dus strigoiĭ gura la urechĭ şi i-aŭ luat mînele şi picioarele, lăsîndu-i-le moĭ?!

— „Aşa e că bine zicĭ, întări încă una. Cîţĭ strigoĭ n'o fi lăsat pe lume şi biata Maria Grijincu, cu moşitul eĭ. N'aĭ văzut e un colţ întreg în cimitir de gropĭ, la cap, în loc de crucĭ, cu cîte un mosor de turnat aghiazmă pe el la zile marĭ". Afară a început să plouă, o ploaie măruntă şi deasă.

— „Plouă, să ştiţĭ că se face şi ea strigoaică, săraca'n de mine! se văită una clătinînd din cap! Cînd om aşeza-o în coşciug, s'o punem cu gura'n jos!" Şi zicînd aşa se uĭtă spre moartă, dar remase cu mînele la gură, i se muie trupul şi-ĭ veni răŭ, c'a văzut mişcînd în coşciug. Femeile celelalte, zăpăcite şi ele, s'aŭ apropiat tăcute, cu frica'n suflete; numaĭ băeţiĭ n'aveaŭ habar şi s'aŭ pornit p'un rîs, de sta să se zgîlţie casa.

Unul din eĭ a auzit că nu e bine, să stea pisica'n odae cu mortul, că de trece peste el se face strigoĭ şi a adus un pisoiu deacasă şi l'a pus la picioarele moaşeĭ Grijincu subt pînzătură.

Aĭ caseĭ împart cîte ceva de mîncare, maĭ pîne, maĭ mălaĭ copt şi daŭ de băut: bere şi cafea cu lapte. Beau toţĭ, bărbaţĭ, femeĭ, băeţĭ şi fete. Numaĭ Nicolae Calance, un bătrîn cocîrjat puţin, se uită chiondărîş, se strîmbă şi zice:

— Mie nu-mĭ daţĭ fleacurĭ d'astea! Orĭ olercă, băutura mea obişnuită, orĭ lipsă. Eĭ, Doamne, pe vremea mea numaĭ copiiĭ beaŭ băuturĭ d'astea muereştĭ! Acu însă s'a 'ntors lumea pe dos. De cînd cu nepricopsitu cela de sfînt aŭ părăsit olerca şi oameniĭ marĭ, în toate minţile, toţĭ afară de mine. Eŭ unu oiŭ duce-o maĭ departe aşa cum am apucat orĭ cît s'ar schimba vremurile şi cu ele şi oameniĭ.

Mi-aduc aminte, zice el maĭ departe, cînd tot venea ăla cu păru vîlvoi prin sat şi ne zicea să ne lăsăm de băutură, că e răŭ, că ne sărăcesc jidaniĭ, că se prăpădeşte lumea. Il ascultaŭ toţĭ, că spunea că e trimis de Dumnezeŭ, numaĭ că făceaŭ tot ce ştiaŭ eĭ.

Dac'a văzut el una ca asta ce s'a gîndit? S'arunce un cîne in fîntînă la jidov, la Avrum.

A făcut ce-a făcut şi într'o sărbătoare, după eşirea de la biserică, a adunat oameniĭ şi le-a zis:

— Lăsaţi-vă de olercă, creştinĭ, că vă omorîţĭ trupul şi vă spurcaţĭ sufletul.

Ştiţĭ voi cu ce'o lucră jidoviĭ? Cu apă din cîne mort! Nu credeţi? Veniţĭ cu mine şi căutaţĭ în fîntînă!"

S'a scoborît unul in ea şi a găsit pe fund un cîne umflat de apă, c'o peatră mare de gît.

— Vedeţĭ? le-a zis el.

L'a aruncat dinadins jidovul aşa cum am zis eŭ, ca să vă spurce sufletul, să întraţĭ în iad cu el şi cu tot neamul luĭ, care a vîndut şi a răstignit pe Cristos!"

Oameniĭ maĭ toţĭ aŭ crezut ş'aŭ mers la biserică, aŭ îngenunchiat, aŭ sărutat crucile şi icoanele, jurîndu-se că n'or maĭ pune picătură de olercă pe limba lor. Vre-o cîţĭ-va inşĭ, între cari eram şi eŭ, n'am jurat, că ce ne-am zis noĭ? Olerca e bună şi din zeamă de prune numaĭ să se cheme olercă şi noĭ să fim oamenĭ să ştim s'o bem. După noĭ s'aŭ luat şi vre-o cîţĭ-va din ceĭ care aŭ jurat. Numaĭ că d'atuncĭ s'a pripăşit pe aci băutura asta amară şi aŭ inceput şi aĭ noştri să bee lapte cu steregioae de pe coş ca nemţiĭ!"

In timpul acesta 2 copiĭ, prefăcuţĭ în moş şi babă, aceasta îmbrobodită şi cellalt cu barbă lungă, şi cu cîte o ghibă mare'n spate şi cu ciomege 'n mîinĭ, intră'năuntru jucînd. Se opresc în mijiocul caseĭ. Moşul întinde mîna babeĭ, întrebînd'o ce maĭ face, dacă nu-ĭ e dor de el şi dă s'o sărute. Baba-ĭ dă una cu bîta, moşul respunde şi el, se iaŭ la batae, apoĭ o daŭ în joc şi sfîrşesc cu pupăturĭ tarĭ, de scocioră gustul la flăcăĭ, îĭ fac să rîză pe toţĭ din casă, până şi pe neamurĭ. Vin apoĭ 4 inşĭ, vîrîţĭ tot sub un cojoc c'o cofă în spinare, închipuind un cal pe care-l duc de vînzare. Oameniĭ daŭ cu bîta în el, zicînd că e slab de-ĭ sună coastele şi rîd.

Aşa petrec până la ziuă, glumind pe cînd moarta stă nemişcată şi nepăsătoare par'că de veselia din jurul eĭ şi chiar de lumea lăsată 'n urmă şi'n care a moşmonit o viaţă întreagă născocind la descîntece şi farmece, ca să trăiască şi ea de azĭ pe mîine şi să strîngă ceva creiţarĭ, s'o ducă la groapă cu 12 stărĭ şi cu 4 boĭ, cu colacĭ şi cu şervete 'n coarne.

Horednicul de sus (Bucovina) **Mihail Lungeanu**

CÎNTEC

Un nor pe cer de se arată
Intunecă atîtea stele,
Şi tu şi norĭ şi vînt trimis-aĭ
Pe lumea gîndurilor mele.

De-o stîncă, în miĭ de stropĭ se farmă
Atîtea valurĭ sbuciumate,
Şi-mĭ plîng şi eŭ, cum plînge marea,
Atîtea visurĭ sfărămate.

Eug. Revent.

IMAGINI

Frigul şade toată noaptea
La fereasta dragiĭ mele
Şi-ĭ clădeşte 'n geam castele.
Ce se ruinează 'n ziuă...

Toată ziua umblă vîntul
Ce cu lungĭ uscate ramurĭ
Să s'arate-ĭ bate 'n geamurĭ—
— Soarele mi-o curteneşte!

Păn' spre sară cînd la dînsa
In lumina lumînăriĭ
Intru eŭ... doar sărutăriĭ
Nimic locul nu-il ţine!

Vasile E. Iorga

Zădarnică-i privirea ta

Minune dulce şi frumoasă
Zădarnică privirea ta,
Lumină din luminĭ te lasă
Pe noaptea din fiinţa mea....

Nu ştiĭ tu inima trudită,
Nicĭ ochiĭ plînşĭ şi'n jale storşĭ,
Nu ştiĭ ce-ĭ viaţa pustiită
In calea paşilor ne'ntorşĭ.....

Nu ştiĭ ce crudă disperare
Pecetea 'n sufletu'mĭ şi-a pus,
Din ciasul cînd c'o suspinare
Tot ce-am avut maĭ drag s'a dus...

S'a dus, cu-albastra eĭ privire
In care ştiŭ ce vis plutea.
Eternul vis de re'ntîlnire....
.... Zădarnică ĭ privirea ta.

Gordon

Economice şi Financiare

Unificarea dreptuluĭ în materie de poliţe

In intervalul de la 23 Iunie a, c. pănă la 25 Iulie, s'a întrunit la Haga o conferinţă internaţională pentru unificarea dreptuluĭ în materie de poliţe. Treĭ-zecĭ state aŭ fost reprezentate, între carĭ Serbia, Bulgaria, Muntenegru, Nicaragua, Paraguai, Siamul. Romînia nu şi-a trimes reprezentant şi curiozitatea ne îndeamnă să ne întrebăm pentru ce n'a fost delegat nimenĭ să participe la acea conferinţă? Singurul răspuns, ce se poate da, ĭe că cercurile competinte aŭ apreciat că această chestie nu prezintă nicĭ o importanţă. Fapta nu maĭ are nevoie de nicĭ un comentar.

Somităţile ştiinţelor comerciale. economice şi financiare din toată lumea s'aŭ întrunit şi aŭ elaborat un ante-proect de unificare a dreptuluĭ relativ la poliţe şi bilete la ordin.

Incercărĭ în această direcţie se face de peste patru-zecĭ de anĭ. Origina mişcăreĭ ie în Germania şi acţiunea Congresuluĭ Comercial a reuşit să atragă în sfera activităţeĭ sale şi pe reprezentanţiĭ comerţuluĭ din întreaga lume şi maĭ tîrziŭ sub impulsul administraţiuneĭ imperiuluĭ german s'aŭ început tratative pentru a se ajunge la un congres internaţional. La această acţiune internaţională s'a alipit, din primul moment şi Italia, care de asemenea apreciind importanţa chestieĭ a stăruit pentru întrunirea conferinţeĭ de la Haga. Baza discuţiilor o forma un chestionar preparat de guvernul olandez. Răspunsurile Statelor, făcuse pe reprezentanţiĭ lor, să ĭeĭe poziţiune şi să facă divergenţe asupra principiilor generale ale materieĭ şi deosebirilor din fie-care legislaţie. In urma lungilor desbaterĭ s'a ajuns la stabilirea unuĭ text unic asupra acesteĭ materiĭ, cu obligaţiunea de a-l traduce în lege în fiecare din statele reprezentate; avînd şi o convenţiune anexă care limitează derogaţiunile ce se pot aduce textuluĭ unic.

Franţa era reprezentată prin Renault, ministru plenipotenţiar, Lyon Caen, membru al Institutuluĭ şi Ernest Picard, secretar general al Bănceĭ Franţeĭ.

Iată principalele dispoziţiĭ ale acesteĭ convenţiĭ!

1) Statele contractante se îndatoresc a întroduce în teritorile lor respective, fie în textul original, fie în limbele lor naţionale aci anexata lege relativă la poliţe şi bilete la ordin, care va trebui să între în vigoare în acelaşĭ timp cu prezenta convenţie.

Această obligaţiune se întinde coloniilor, posesiunilor saŭ protectoratelor şi circumscripţiunilor consulare judiciare ale statelor contractante, în măsură în care legile metropolitane se aplică.

Art. 2. Prin derogare dela art. I al. 1⁰ al legeĭ, fiecare stat contractant poate dispune ca poliţele creiate pe teritoriul săŭ care nu conţin denumirea de poliţe, sunt valabile, întru cît conţin o indicaţiune expresă că sunt la ordin.

Art. 3. Prin derogare dela art. 3 al. 4 al legeĭ fiecare stat contractant are facultatea de a prescrie că o poliţă în care se va stipula plata la purtător se va considera nulă pe teritoriul săŭ, dacă acolo a fost creată acceptată, aralizată saŭ ïe de plată.

Art. 4. Fiecare stat contractant are facultatea de a prescrie prin derogare dela art. 19 al legeĭ, că, pentru un gir făcut pe teritoriul săŭ, menţiunea care implică o garanţie, se va considera ca neexistând.—Şi 'n aşa caz, se va considera că nu există şi pentru celelate state.

Art. 5. Prin derogare dela art. 36 al. 1 al legeĭ, fiecare stat contractand are facultatea de a prescrie că pentru a garanta un angajament luat în materie de poliţă pe teritoriul săŭ, un aval se va putea da, pe acel teritoriŭ, prin un act separat, indicîndu-se şi locul în care a intervenit avalul.

Art. 6. Ca adaos la art. 38 al 1 al. legeĭ fiecare stat contractant are facultatea de a admite poliţĭ plătibile la bîlciurĭ pe teritoriul săŭ şi să fixeze astfel data scadenţeĭ.

Asemenea poliţĭ vor fi valabile pentru toate statele contractante.

Art. 7. Fiecare stat contractant poate complecta art. 47 al legeĭ în sensul că o poliţă scăzută pe teritoriul săŭ trebue prezentată la plată în chiar ziua scadenţeĭ; iar neobservarea aceste obligaţiunĭ dă loc la daune interese.

Celelalte state vor avea facultatea de a determina condiţiunile sub care vor recunoaşte o atare obligaţiune.

Art. 8. Ca o derogare la art. 48 al. 2 al legeĭ, fiecare stat contractant, poate autoriza, pe teritoriul săŭ, pe purtător să refuze o plată parţială dacă nu i se oferă la domiciliul săŭ saŭ după protest. Acest drept recunoscut purtătoruluĭ trebue să fie admis de celelalte state.

Art. 9. Derogînd dela art. 52. al legeĭ, statele contractante au facultatea de a prescrie că cu consimţimîntul purtătoruluĭ, protestele, pe teritorul săŭ, pot fi înlocuite cu o declaraţiune datată şi scrisă pe poliţă, însă şi semnată de tras şi transcrisă într'un registru public în termenul fixat pentru proteste.

O atare declaraţiune va fi recunoscută şi de celelalte state.

Art. 10. Fieçare stat are facultatea de a prescrie că avizul de neplată prevăzut de art. 55. al. 3 al legeĭ, va putea fi dat prin ofiţerul public chemat să facă protestul.

Art. 11. Fiecare stat contractant are facultatea de a prescrie, că, pentru poliţele a căror acceptant ĭe pe teritoriul săŭ, în cazurĭ de insolvabilitate legalminte constatată, sunt asimilate cazurilor dela art. 62. al. 1. al legeĭ.

Efectele uneĭ atarĭ asimilărĭ vor fi recunoscute de toate statele.

Art. 12. Fiecare stat contractant este liber a decide că, în cazurĭ de decădere saŭ prescripţie, va exista, pe teritoriul săŭ, o acţiune contra trăgătoruluĭ care n'a făcut provizion saŭ care s'a îmbogăţit pe nedreptul.— Aceiaşĭ facultate există în caz de prescripţie, în ce priveşte pe acceptant, dacă a primit provizion saŭ s'a îmbogăţit pe nedreptul de împrejurărĭ.

Chestiunea de a şti dacă trăgătorul s'a obligat de a procura proviziunea la scadenţă şi dacă purtătorul are drepturĭ speciale asupra aceste proviziunĭ rămîne 'n afară de lege şi de prezenta Convenţie.

Art. 13. Spre complectarea art. 80 şi 81 ale legeĭ, fie-care stat contractant poate, în caz de perdere a uneĭ poliţĭ plătibilă pe teritoriul săŭ, să determine condiţiunile 'n care plata poliţeĭ poate fi cerută cu ajutorul uneĭ condiţiunĭ şi 'n virtutea uneĭ hotărîrĭ judecătoreştĭ, saŭ să stabilească o procedură de anulare a poliţeĭ perdute.

Celelalte state aŭ facultatea de a determina condiţiile în care vor recunoaşte hotărîrile judecătoreştĭ date în conformitate cu aliniatul precedent.

Art. 14. Fie-care stat contractant are facultatea de a prescrie că 'n cazurĭ de punere 'n întîrziere a giranteluĭ sunt asimilaţĭ exerciţiuluĭ acţiuneĭ în contra giranteluĭ, prevăzută la art. 82 al. 3 şi 5 al legeĭ.

De asemenea aŭ facultatea de a determina, complectînd art. 82, cauzele de suspendare şi întrerupere a prescripţiuneĭ acţiuneĭ rezultînd din o poliţă şi care este a se intenta pe teritoriul săŭ.

Celelalte state îşĭ rezervă facultatea de a determina condiţiunile sub care vor recunoaşte efectele uneĭ acţiunĭ intentate, în virtutea art. 82 al 2 şi 5, în afară de teritoriul lor, şi acele ale asimilăreĭ prevăzute în al. I al prezentuluĭ articol. De aseminea se va hotărî şi pentru cazurile de suspendare saŭ de întrerupere a prescripţiuneĭ prevăzută in aliniatul precedent.

Art. 15. Fie-care stat contractant are facultatea de a nu recunoaşte validitatea angajamentuluĭ luat, în materie de poliţă, de către un subscriitor şi care n'ar fi valabilă şi pe teritoriul celorlalte state contractante de cît prin aplicarea art. 83 al. 2 al legeĭ.

Art. 16. Statele contractante nu pot subordona validita-

tea angajamentelor luate 'n materie de poliţă saŭ exerciţiul drepturilor ce decurg, dispoziţiunilor de timbru.

Ele pot totuşĭ să suspende exerciţiul acestor drepturĭ pînă la achitarea taxelor de timbru prescrise.

Art. 17. Statele contractante îşĭ rezervă facultatea de a nu aplica principiile dreptuluĭ internaţional privat consacrat prin prezenta convenţie saŭ lege întru cît e vorba:

1) De un angajament luat în afară de teritoriul statelor.

2) De o lege care ar fi competentă după aceste principiĭ şi care n'ar fi a statelor contractate.

Reforma monetară în America

Criza din 1907, a avut darul să puie pe gîndurĭ pe îndrăzneţiĭ americanĭ. Reforma legeĭ băncilor devine problema capitală pentru dezvoltata viaţă economică de acolo şi lumea competentă o discută cu toată seriozitatea ce comportă. Atenuîndu-se efectele crizeĭ s'a potolit şi focul discuţieĭ, în fiecare an interesul ce se pune pentru această chestie pare a scădea deşi pericolul n'a dispărut şi poate orĭ cînd să revie. In greutatea cu care s'ar putea realiza o reformă economico-financiară, într'o ţară în care aşa de marĭ şi variate interese sunt în joc, găsim în parte explicaţiunea indeferenţeĭ ce pare a cuprinde pe americanĭ. Momentele de criză sunt acele cînd în locul monedeĭ financiare se cere plată în numerar. Legea din 1908, a căreĭ durată e fixată pînă la 1914, ĭea oare-cari măsurĭ de asigurare contra suspendăriĭ plăţilor în numerar dar eficacitatea măsurilor nu se cunoaşte.

O comisiune specială a fost insărcinată cu studiarea chestieĭ şi propunerea mijloacelor de îndreptare; dar, pănă azĭ, deşi înfiinţată prin legea dela 1908, totuşĭ n'a reuşit să dea o soluţie definitivă.

Lucrărĭ s'aŭ scris multe, toate însă cu acelaşĭ rezultat, de a nu da o soluţie definitivă, cum de altfel e şi greŭ de găsit.

O soluţie asupra căreia s'a oprit opinia publică e crearea uneĭ băncĭ centrale. Şansele insă de a traduce în lege această convingere a opinieĭ publice nu sunt marĭ căcĭ luptele politice paralizează orĭ-ce acţiune serioasă în această direcţie. De la alegerea preşedinteluĭ depinde crearea bănceĭ centrale saŭ nu. Dacă rămîne tot actualul partid la putere şi actualul preşedinte, atuncĭ reforma se poate realiza pînă la 1914, dacă reuşeşte opoziţia, se prelungeşte soluţia pănă la 1918. In acest interval pot surveni maĭ multe crize însă în starea de lucrurĭ în care se găsesc Statele-Unite, pentru moment nu se poate face maĭ mult. Ceia ce oameniĭ de ştiinţă şi de experienţă înaltă povăţuesc e de a adopta o organizare care să întrunească într'o singură direcţiune centrală, numeroasele băncĭ împrăştiate în toată ţara şi cu principiĭ deosebite de conducere. Numaĭ aşa s'ar putea înlătura specula ce se face.

Protejarea creditului în America

Că, şi în America, ca şi la noi, se face mare abuz de creditul comercial, nu trebue să ne îndoim, pentru că la noi se face în mic ceia ce pe acolo se face în mare. Creditorii văzîndu-se puşi în situaţie de a nu-şi mai putea vedea avutul înapoi s'aŭ gîndit la măsuri în consecinţă. O instituţie specială numită *controlorul circulaţiunei* fu creată cu menirea de a alcătui tablouri cu numele împrumutătorilor, cvantumul împrumuturilor în curs, avutul ce-l are, creditul de care se bucură. Ţinînd samă de relaţiile ce le culege şi aranjază în ordinea stabilită să ajungă să-şi poată da samă de întinderea operaţiilor ce marele case fac şi cît împrumută de la bănci.

Numeroasele falimente şi malversaţiunile cu care se specializaseră oare-care bănci, aŭ făcut şi îndrumat către o atare măsură. Imprumuturile, întrecînd cu mult capitalurile şi creditul, cu rea credinţă făcute, aŭ dus la măsuri de represiune şi organizare financiară.

Controlul se face cam astfel:

Fie-care bancă îşi face tabloŭ zilnic de numele împrumutătorului şi cvantumul operaţiei, toate acestea se adună la o bancă centrală unde se clasează. In momentul cînd se prezintă să facă un împrumut se cosultă situaţia exactă a acelui ce cere creditul şi se vede dacă-l merită sau nu.

In contra băncilor de rea credinţă care n'ar da relaţii exacte s'a inscris pedepse, variind după gravitatea faptelor şi importanţa afacerei.

Dimitrie G. Longinescu

FANTAZIE

Eŭ ştiŭ că poezia-i naturală,
Că-al săŭ isvor din suflet se porneşte;
Dar ştiŭ şi că poţi s'o dezvolţi prin şcoală,
Modele mari cînd sufletu 'l nutreşte...

Ea-i aşa dar supusă progresărei;
Deci un talent se poate face geniŭ;
De sigur nu din zori în faptul serei,
Ci după timp, ani lungi, poate-un deceniŭ...

Căci salturi mari se'ntîmplă a rar în arte,
Tot ce-avem azi: visare, simţimînt,
Toate aŭ mai fost ş'aici şi'n altă parte,
Nu-i noŭ nimic din ceruri la pămînt —

Ce nu s'a scris? Şi cît de mult: Şi bine:
N'a maĭ rămas nimic să se maĭ spună...
Dar lumea, vezĭ; s'adună despre sine
Vrea alte gurĭ, în fie-care lună!

Original decĭ nu maĭ este nime;
Maĭmuţărelĭ, vechĭ forme, sentimente,
Fiĭ din popor, orĭ fiĭ din boerime.
Poeţiĭ azĭ 's un fel de condimente...

De-aceea eŭ sunt contra celor care
Fac pe herolzĭ şi strigă'n munţĭ şi'n vale
C'a apărut cutare, geniŭ mare. —
„Uitaţĭ pe toţĭ... şi să-ĭ eşim în cale!"

Tu staĭ pe loc. Şi las' să treacă aniĭ:
Iar cînd bătrîn, te veĭ uita cu jale
In urma ta, veĭ zice: „Gogomaniĭ,
„Cît s'aŭ muncit cu trîmbiţĭ şi ţimbale,

„S'aşeze 'n loc la ceĭ de-aĭ lor un nume.
„Şi-aŭ iscodit şi vrute şi nevrute...
„Dar n'aŭ ştiut că traiul lung în lume
„Aşază tot, şi-ĭ singura virtute.—

Iaşĭ 1910. **Gordon**

SCHITUL MARE DIN POCUŢIA

Amintirĭ dintr'o ţară romînească uitată de mult.

Ştiam şi m'aşteptam c'aveţĭ să mă'ntrebaţĭ într'o zi, poate şi cu drept cuvînt,—că de unde şi ce fel mi se trage dorul de a scrie despre lucrurĭ mănăstireştĭ şi am să v'o spun astăzĭ, fiind că mă apuc să vă înşir multe lucrurĭ de aceste, unele uĭtate, altele cam necunoscute, dar vrednice de ascultat.

In ţărişoara Bucovineĭ, unde 'mĭ e obîrşia şi mi-a stat leagănul, aŭ rămas în fiinţă din sfintele lăcaşe, cîte le-aŭ durat vechii noştri domnĭ şi boerĭ pe vremea stăpînireĭ moldovene, cele treĭ mănăstirĭ maĭ de samă, adică Dragomirna, Putna, Suceviţa precum şi chinovia de la moaştele Sf. Ioan

cel Noŭ din tîrgul Suceveĭ. Şi s'a întîmplat că din igumeniĭ şi nămestniciĭ acestor locurĭ de evlavie uniĭ să'mĭ vie rude; aşa că în aniĭ de vrîstă fragedă am copilărit, ĭar ca student am petrecut de multe orĭ pe acolo. Nicăirĭ însă nu mă simţiam aşa de lănţuit de duhul liniştit al vieţuireĭ neprihănite ca între zidurile sfinte ale ctitorieĭ rămase pe urma Moghileştilor. Pe dată ce se întîmpla să mă abat din noŭ pe acolo, mănăstirea Suceviţeĭ îmĭ devenea tot maĭ dragă şi din cele cîte le auzeam şi culegeam despre trecutul eĭ. acest lăcaş cu minunatele sale tradiţiĭ şi istoriĭ mi se făcea tot maĭ scump. Şi măcar că am cercat într'un rînd să scriŭ cîte ceva din cele aflate [1]), una totuşĭ însă n'am putut-o scoate la lumină, decît astă vară, şi anume, legăturile Suceviţeĭ cu Schitul Mare din Pocuţia de odinioară, căruia mănăstirea noastră a ramas inchinată pănă la luarea Bucovineĭ de cătră Austriacĭ şi secularizarea eĭ prin noiĭ stăpînĭ.

Mărturisesc, că nicĭ n'aşĭ fi stăruit aşa de mult în aflarea acestuĭ lucru, dacă nu mă punea pe gînd stareţul ce l-a avut mănăstirea în aniĭ din urmă, care, în îngîmfarea sa de Malorus, făcuse din Suceviţa vr'o doĭ-spre zece anĭ de-a rîndul adevărată selişte de monahĭ din neamul luĭ. Şi o făcea asta pe cuvînt, că Suceviţa ar fi fost şi este atîrnătoare de chinovia mare a Pocuţieĭ şi că este decĭ datoare să ţie samă de tradiţiile şi rînduelile Schituluĭ Mare şi a provoslavnicilor de neam ucrain. De aicea şi faptul că la Suceviţa maĭ ales tăbărăŭ Rusneciĭ pripăşiţĭ prin Bucovina şi alcătuiaŭ cam de obiceĭŭ peste jumătate din monahiĭ mănăstireĭ. Şi cum cam toţĭ clericiĭ noştri bucovinenĭ sunt deprinşĭ cu liturghisirea slavonească, lucrul acesta, bisericeşte vorbind nu se prea băga de samă, stareţul Ilarion, adică cel de viţă rusască fiind de altmintrelea om bun şi blînd, încît călugăriĭ moldovenĭ n'aveaŭ altcum a se plînge de dînsul. Destul totuşĭ că duhul vieţiĭ mănăstireştĭ la Suceviţa avea ceva ucrain-rusesc, ce se simţia pretutindene şi în toate; şi asta m'a făcut maĭ mult ca orĭ-ce să urmăresc lucrul de la izvor şi început.

Imprejurările aŭ făcut că ceea ce doream să fac acum doĭsprezece anĭ, să nu pot săvîrşi decît în vara aceasta, adică călătoria prin vechia Pocuţie şi pe la locurile unde aŭ fiinţat odinioară Schitul Mare, faĭmoasa mănăstire înzestrată cu atîtea daniĭ bogate, moldoveneştĭ. Am găsit, ce-ĭ drept numaĭ zidurĭ pustiĭ şi pe jumătate dăramate, cu urme de clădirĭ de mult năruite, dar am aflat totuşĭ şi alt ceva, şi cercetînd maĭ de aproape, am cules un vraf de însemnărĭ ucraino ruse, carĭ sunt cu atît maĭ preţioase, de oare-ce în ele se cuprind şi lucrurĭ ce aruncă multe luminĭ asupra uneĭ epocĭ din istoria Moldoveĭ

---

1) «Povestea uneĭ icoane» apărută în volumul «De la hotare», editat de Librăria Naţională, Bucureştĭ, 1906.

şi a bisericeĭ sale remase cam în întuneric. Şi mi-am zis, că bine este să nu se lase în uĭtare aceste lucrurĭ, fiind că poate cu ajutorul celor găsite s'ar putea desluşi macar ceva din necunoscutul ce ni l-a pricinuit rătăcirea arhiveĭ mitropolieĭ Moldoveneştĭ cînd cu neînţeleasa plecare a Mitropolituluĭ Dositeiŭ în ţara leşească de la 1686.

Maĭ mare are să apară însă însemnătatea Schituluĭ Mare cînd voĭ arăta că această întemeiare bisericească n'a fost numaĭ cît un loc de rînd pentru evlavia omenească, ci a avut menirea uneĭ adevărate cetăţĭ de apărare a pravoslavnicieĭ contra puhoiuluĭ de catolizare pornit de către Polonia cuceritoare, puhoĭŭ care numaĭ mulţumită înprotivireĭ îndărjite pornită de drept credincioşiĭ Pocuţieĭ şi diriguitoriĭ lor din Schitul Mare a putut fi stăvilit într'atîta, ca valurile sale să nu ajungă la hotarele ţăriĭ Moldoveĭ, ci să se sfareme şi să se istovească pe jumătatea drumuluĭ apucat, dînd naştere la acel amestec de rit bisericesc ce s'a produs sub forma religieĭ greco-catolice, galiţiene. Luptele ce s'aŭ dat însă cu prilejul acesteĭ schisme bisericeştĭ şi despre care aproape nimenĭ la noĭ n'a ţinut samă, cuprind amănunte cu atît maĭ însemnate, de vreme ce în ele găsim amestecat un şir de barbaţĭ romînĭ care aŭ dus lupta grea pentru neam şi lege.

Nu dar povestea Schituluĭ Mare ca mănăstire voiŭ avea să o aştern pe hîrtie, ci poate ceva maĭ mult, care de sigur va deştepta interesul cetitorilor, cu atît maĭ mult încă, cînd trebue să mărturisim, că despre mişcarea religioasă din foastele ţinuturĭ moldoveneştĭ atîrnătoare odată de mitropolia rusască a Haliciuluĭ, nicĭ n'aveam cum afla până acum ceva. Şi totuşĭ lupta schismatică din părţile acele, este tot atît de însemnată pentru noĭ ca şi ceea ce a avut loc în Ungaria. Atît numaĭ că fraţiĭ noştri dincolo de Carpaţĭ a fost despărţiţi prin acea luptă bisericească în două, pe cînd Moldoveniĭ aŭ scăpat ne atinşĭ. Această scăpare însă a purces, precum am să arăt, din locul de mîntuire, ce l-a găsit pravoslavnicia moldovenească în Schitul mare.

(Va urma) **Em. Grigorovitza**

Din trecutul nostru judecătoresc

Istoria uneĭ epitropiĭ.

Deşi judecăţi s'aŭ făcut totdeauna, în ţara asta, *justiţia*, aşa cum o avem organizată astăzĭ, datează de puţină vreme. Tribunalele noastre abea sub Regulamentul organic au fost organizate ca în alte ţărĭ. De aceĭa facem istoria trecutuluĭ, arătînd cum se petreceaŭ lucrurile, înaintea instanţelor noastre judecătoreştĭ, pe la jumătatea veaculuĭ trecut.

Inainte de a se pune în aplicare actualul cod civil, introdus de Cuza Vodă, Moldova era cîrmuită de Codul Calimach, o compilaţie de legĭ străine, care nu prea răspundea nevoilor şi cerinţilor ţăreĭ. Şi atuncĭ, ca şi astăzĭ, şi ca şi pretutindenĭ, legea lua sub ocrotirea eĭ interesele copiilor rămaşĭ fără părinţĭ. Orfaniĭ, saŭ minoriĭ, cum li se zice astăzĭ, merită toată solicitudinea, maĭ cu osebire în o ţară ca a noastră, în care *caracterul* nu e zestrea sufletească a multora.

Ce se întîmplă, în zilele noastre, cînd moare un părinte?

Conform legilor, ofiţerul stăreĭ civile e dator să încunoştiinţeze pe tribunal, îndată ce moare o persoană pe urma căreĭa rămîn copiĭ minorĭ; tribunalul ĭea măsurile cuvenite, şi în cîteva zile lucrările sînt gata, tutela e înfiinţată.

Se întîmplă şi astăzĭ, nu e vorbă, ca interesele unor minorĭ să fie răŭ căutate; aceasta se datoreşte însă, maĭ totdeauna, numaĭ perversităţeĭ unor tutorĭ neconştiincioşĭ, saŭ nechibzuinţeĭ membrilor consiliuluĭ de familie puţin scrupuloşĭ.

De multe orĭ ne place a vedea cu ochĭ răĭ starea lucrurilor de astăzi; şi, cuprinşĭ de nostalgia timpurilor trecute, ni se pare că toate mergeaŭ maĭ bine pe atuncea.

Dacă am avea dreptate, cînd ar fi vorba despre uşurinţa traiuluĭ, care pe atuncĭ nu întimpina greutăţile de astăzĭ, nu ar trebui nicĭ să ne amintim trecutul, cînd ar fi să comparăm moravurile judecătoreştĭ de atuncĭ cu cele de astăzĭ.

Ca pildă despre modul cum înţelegeaŭ judecătoriĭ să-şĭ facă datoria, ne pot servi cele ce urmează, şi care se găsesc în dosarul No. 367 din 1848 al tribunaluluĭ Dorohoĭ, intitulat: „*Catagrafia avereĭ defunctuluĭ Ioan Gorovei*“.

La 3 August 1848, *Administrația ținutului Dorohoi* scrie *ținutalei judecătorii*, următoarele: „Banul Ioan Gorovei, ce se „află trăind' în tîrgul Dorohoi, la 27 a trecutei luni Iulie, s-aŭ „săvîrşit din viață, căruia aŭ rămas soție şi patru copii ne„vîrstnici. De aceea se face cunoscut spre cuvenită din parte-i „regularisire".

Ca să ajungă această adresă, dela prefectură pînă la tribunal, care eraŭ în acelaşi oraş, aŭ trebuit două săptămîni, şi la 17 August, cei trei *mădulari* ai judecătoriei, adică complectul tribunalului, cum zicem noi astăzi, iscălesc rezoluția următoare, care merită să fie reprodusă întocmai: „Prin lu„crarea *mesei competente* şi sub privigherea D-lui *Director* pe „de o parte se va înființa *dellă* epitropicească trecîndu-se în „*opisul competent*, iar pe de alta se va încheia cuvenitul jur„nal cu rînduiala cerută de forme pentru păşirea în lucrare „unuia din *mădulării*e tribunalului din preună cu Dlui *Admi„nistratorul ținutului* spre facerea catagrafiei şi toate celelalte „îndepliniri potrivit celor cuprinse in aşezemîntul epitropi„cesc, şi anume la . . . . . a lunei despre care să se încunoş„tiințeze pe D-lui *dregătoriul* pentru păşirea şi a D-sale în lu„crare la acest însemnat termen. Şi după isprava unei aseme„nea lucrări, să aducă la cunoştința *presustviei* prin *pristevle„nic i della* înzestrată cu toate (. . . . .) la ea lucrări pen„tru ca mai departe înaintire către comisia epitropicească"[1].

Limba aceasta, impestrițată cu atîtea cuvinte ruseşti, e aşa de greoaie, şi parcă nu-ți vine a crede că s'a vorbit vre-o dată, în Moldova, aşa limbă prefăcută.

La 17 August se „închee acest jurnal ca la şaisprezece a „lunei Septembre să păşască la fața locului unul din *presud„sfiitoarele* mădulari şi anume D-lui Dv. Iordache Valica . . . " şi împreună cu administratorul ținutului să facă lucrarea cu care a fost însărcinat, şi în acelaşi timp s'a făcut cunoscut *ținutalei isprăvnicii* dispoziția luată de tribunal.

Tocmai multă grabă nu se punea pentru asigurarea averei a patru minori. La 27 Iulie moare banul Gorovei, şi la 17 August se dispuue ca la 16 Septembrie să se înceapă lucrările.

In acea zi Maiorul Costache Hriste, administratorul ținutului Dorohoi, şi Dv. Iordache Valica, asesorul judecătoriei, închee un jurnal prin care constată că în acea zi s-aŭ întrunit „la fața locului mai întăi in tîrgul Dorohoi, şi s-aŭ încheiet „acest de față junal după care se va şi lucra înființarea Ca-

---

1) Cei trei *mădulari* ai tribunalului, pe atunci se numeaŭ; *prezident, asesor* şi *candidat*. *Asesor* era judecătorul de şedință de astăzi, iar supleantul se numea *candidat*. Mai înainte, asesorul se numea *şlehe* (cilen).—Grefierul de astăzi se numea *Director*. Cancelaria tribunalului era alcătuită din mai multe *mese*, adecă biurouri saŭ secții. *Masă competintă* ar fi «secția respectivă» iar *opisul respectiv* este «registrul respectiv».—*Dellă* este *Dosar*. *Presustvie* însemnează *camera*, adică complectul tribunalului, iar *pristevlenie* e raportul cu care înainta lucrările judecătorul însărcinat cu efectuarea lor.

„tagrafiei de toată averea cîtă s-ar găsi rămasă dela răposatul „ban".

Răposatul Ban avea avere şi în Dorohoi, şi la moşia Culicenii, pe care o ţinea în arendă; prin urmare trebuia să se inventarieze toată averea. De aceea, la 22 Septembrie 1848, tot Maiorul Hriste şi asesorul Valica, constată că „desevîrşind „lucrarea catagrafisirei a toată averea mişcătoare şi nemişcă„toare rămasă de la răposatul ban Ioan Gorovei, atît acea a„flată în tîrgul Dorohoi, cît şi *a cei* de la moşia Culicenii, ce „este imposesuită de răpos. ban, să inchee acest jurnal după „care urmează a să *pristavlisi* tribunalului *della obiectului*, ca„tagrafia făcută şi toate celelalte alăturate înscrisuri".

Abia la 4 Octombre, după 12 zile, asesorul *prestavliseşte* tribunalului *della obiectului*. Această *predstavlenie* merită să fie reprodusă: „Pe temeiul însărcinărei puse asupră-mi prin jur„nalul din 16 a trecutei luni Septembre, suptiscălitul spre a „îndeplini (a lui) cuprindere, în unită înţelegere cu D-lui admi„nistratorul ţinutului am păşit atît în tîrgul Dorohoi cît şi la „moşia Culicenii, unde făcînd lămurită catagrafie despre ave„rea mişcătoare şi nemişcătoare a casei răpos. Ban Ioan Go„rovei, cu cinste pe lîngă aceste alăturez cinstit presustvii lu„crările complectarisite în asămine".

Asesorul desevîrşise lucrarea, şi la 4 Octombre *predstavlenia* lui e înregistrată la tribunal. Pe acest raport al asesorului, în colţ, la stînga, stă următoarea rezoluţie, iscălită de cei trei judecători adică şi de asesor: „După înreghistrare să „se dee cu *provodul* ce este pentru pretenţia zestrei Dumneei „soţiei răpos. Banului Gorovei".—S-ar crede, judecînd după cum se petrec lucrurile astăzi, că această rezoluţie e pusă chiar în ziua cînd s-a primit raportul asesorului; cu toate aceste rezoluţia e pusă mult mai tîrziu. In adevăr, la 28 Octombre 1848, Băneasa Anica Gorovei dă o jalbă către cinstita judecătorie a ţinutului Dorohoi, prin care arată că se apropie iarna şi neavînd nutreţ pentru ernatul vitelor catagrafisite de judecătorie, o roagă să bine voiască a-i da voe pentru scoaterea lor la iarmaroc. Dacă jalba Bănesei e primită la 28 Octombre, nu se putea pune rezoluţia pe o adresă dela 4 Octombre, care se referă la jalba din 28. Este deci evident că raportul asesorului a stat neresolvat pînă după 28 Octombre.

La 9 Noembre directorul tribunalului face cunoscut isprăvniciei că s'a încuviinţat vînzarea vitelor prin forma *lisătaţiei* în iarmaroc în tîrgul Dorohoi, iar banii să-i trimeată cu *otnojănie* la judecătorie spre a se aşeza la lada depozitelor.

Tribunalul de Dorohoi îşi făcuse datoria: iscălise un număr de rezoluţii şi credea că nu mai avea nimic de făcut.

Pe de altă parte şi Isprăvnicia uitase despre adresa din 9 Noembre a Directorului tribunalului, prin care cerea să vîndă vitele, şi tocmai după trei ani, în 11 August 1851, Isprăvnicia, motivată de „reclamaţiile ce se ivesc asupra acei casă", întreabă

pe tribunalul cine este epitrop la casa răpos. Ban Ioan Gorovei, spre a putea îndrepta lucrările".

Treĭ anĭ dosarul epitropieĭ fusesă uitat în archivă.

Motivat de adresa Isprăvnicieĭ, tribunalul cere să se refereze dacă asupra caseĭ răposatuluĭ este înființată epitropie, şi la 23 August 1851, *masa* a doua referează că „după observația făcută acestuĭ obiect" s-a văzut că s a *catagrafisît* toată averea, însă „epitrop nu este înființat şi nicĭ se vede inaintite lucrărĭ pentru asemenea".—Referatul sfîrşeşte astfel: „Aceste împrejurărĭ se depun în cunoştința *seanțeĭ* spre cea maĭ departe regularisire".

Seanța dispune să se întrebe pe Băneasa cine este epitrop, şi băneasa dă un răspuns care nu ar mulțumi de loc pe judecătoriĭ de astăzĭ. La 7 Septembre 1851, ea scrie tribunaluluĭ: „La cele însemnate prin adresul acestuĭ tribunal supt No. 2318, „răspund că averea rămasă dela răpos. meŭ soț iĭ este cunoscută aceluĭ tribunal din catagrafisîrea făcută de către rîndu- „itul asesor din partea aceluĭ tribunal, şi dacă acum, după „trecere de treĭ anĭ dela săvîrşirea din viață a soțuluĭ meŭ, „vroeşte trubunalul a regularisî epitropie aceşteĭ casă, apoi „binevoiască maĭ întăĭ a-mĭ regularisî deosebirea zestreĭ mele „în *fundos* de moşie în partea Bucovineĭ, carele s'aŭ vîndut „de veci de către răpos., precum şi altele cunoscute din foaia „de zestre ce tot atuncĭ la predstavlisîre catagrafieĭ am înfă- „țişat tribunaluluĭ, carele după pravilă trebue a mi se întoarce „şi după aceasta, dacă va maĭ prisosi ceva avere, regulari- „sască tribunalul cum va şti chipul rînduireĭ de epitrop".

Tribunalul cere din noŭ referat, şi la 13 Septembre *masa* a doua iarăşĭ refereză, şi *seanța,* prin jurnalul din 17 Septembre 1851, rîndueşte pe candidatul tribunaluluĭ să prețăluească averea catagrafisită la 17 Septembre 1848 — ce coincedență! — şi se cerceteze ce anume lucrurĭ sînt în ființă din cele cuprinse în foaea de zestre a Băneseĭ; din 4 Fevruar 1816.

Peste treĭ lunĭ, la 10 Decembre 1851, se face cunoscut candidatuluĭ, dispoziția luată de tribunal, şi candidatul, după alte două lunĭ, la 28 Fevruar 1852, face cunoscut Băneseĭ delegația sa, şi o invită să arăte cincĭ persoane, rude, ca să fie chemate a sta față la lucrare.

Trebuiseră *patru anĭ* ca să se ajungă la un rezultat, pentru care astăzĭ, trebuesc patru zile!

In aceiaşĭ zi de 27 Fevruar, Băneasa răspunde candidatuluĭ.

Răspunsul acesta merită să fie reprodus, pentru a se vedea cît eraŭ de încordate, pe acele timpurĭ, relațiile dintre public şi autoritățĭ; şi cu cătă linişte judecătoriĭ ascultaŭ adresindu-li-se cuvinte aspre, pe care eraŭ convinşĭ că le merită.

Băneasa zice: „Asupra celor cuprinse prin adresul dom- „nieĭ voastre atingător de prețeluirea cu care sunteţĭ însărci- „nat a face avereĭ rămasă dela răpos. meŭ soț, şi a lucrărilor

„cuprinse prin isvodul meŭ de zestre, cu toată cinstea vă răs-„pund că dacă Dv. sînteţi venit aice pentru acest sfîrşit, apoï pu-„teţi să vă îndepliniţi lucrarea cu care sînteţĭ însărcinat: ïar încît „se atinge despre mădulările ce încliagă sfatul familieĭ, aflaţĭ „că toate rudele mele şi a răpos. meŭ soţ sînt în Bucovina [1]) „şi aice nu este altul afară de ginerele meu D-luĭ cămina-„rul Iancu Andrieş, şezind în Botoşanĭ. După asemene dar „împrejurare, veţĭ binevoi a regularisi cele de cuviinţă“.

Candidatul amînă lucrarea pentru ziua de 10 Mart.

După legea din acele vremurĭ, la Iaşĭ fiinţa o instanţă judecătorească superioară, numită *Comisia epitropicească,* a căreïa menire era să controleze toate lucrările relative la epitropiĭ, şi se înţelege că datoria fiecăruĭ tribunal era să o pue curent cu mersul fiecăreĭ dintre ele. Iată, însă, că această Comisie, 1852, nicĭ nu ştia că la Dorohoĭ ar fi trebuit să fie înfiinţată, încă din 1848, epitropia caseĭ răposatuluĭ Ban Gorovei.

La 12 Mart 1852, Băneasa se jălueşte Comisieĭ epitropiceştĭ că tribunalul voeşte a face o nouă catagrafisire a avereĭ, după patru anĭ, şi-ĭ cere semi pentru averea eĭ. Comisia trimite jalba, în copie, la tribunal şi-ĭ cere lămurirĭ. Tribunalul cere directoruluĭ să refereze, şi la 14 April trimete un raport comisieĭ.

Cazul era grav. Comisia, la 1 Maĭ, face observaţie tribunaluluĭ, pe care-l găseşte vinovat că nu i-a înaintat catagrafia, şi cere să-ĭ trimeată grabnic toate lucrările.

Statornic în obiceiurile sale, tribunalul cere să i se refereze, ca şi cum nimene nu ar fi ştiut despre ce este vorba, şi directorul, prin o serie de referate, constată mereŭ că acta se află *„înaintită“* D-luĭ candidat, care încă n a adus la îndeplinire lucrarea cu care a fost însărcinat.

Şi doar candidatul era în acelaş local, în aceïaşĭ cameră, la aceïaşĭ masă chiar cu ceilalţĭ colegĭ aĭ luĭ.

Cu toată observaţia primită dela Comisia epitropicească, tribunalul uită iar dela cu pricina, şi la 29 Ghenar 1853, Comisia repetă adresa din 1 Maĭ 1852, şi tocmaĭ la 2 April, tribunalul cere candidatuluĭ să facă lucrarea cu care a fost însărcinat, şi acesta, la 28 April răspunde că nu a putut face lucrarea fiind că a găsit pe Băneasa bolnavă.

Care de care se întrecea în întîrzieri, şi aşa trecuseră cincĭ anĭ dela moartea Banuluĭ Goroveĭ fără să se fi numit un epitrop, şi fără să i se fi preţeluit macar averea.

Ceĭ de la Iaşĭ tot aşteptaŭ lucrările cerute, dar ele nu maĭ soseaŭ. La 12 Noembre 1853, Comisia repetă adresele anterioare. Tribunalul trimete din noŭ acta la candidat şi acesta

1) Ana Goroveĭ era fiica luĭ Neculaĭ Morţun din Budeniţa, în Bucovina, care şi el ţinuse în căsătorie pe fata unuia Roşca.—Banul Ioan Goroveĭ este bunul scriitoruluĭ acestuĭ articol.

o restitue la 12 Maĭ 1854, cu arătare că băneasa Ana Goroveĭ a murit.

Se primblase dosarul, încă un an, dela tribunal la candidat, şi dela candidat la tribunal, fără că inventarul din 1848 să se fi desăvîrşit, şi acuma urma să se facă şi catagrafia avereĭ Băneseĭ.

La 24 Maĭ 1854, tribunalul trimete acta candidatuluĭ pentru a catagrafisi averea ambilor soţĭ. Candidatul nu se deranjează. La 23 Septembre, Comisia repetă adresele de maĭ nainte. Tribunalul cere rezultatul dela candidat, şi acesta, la 2 Decembre abea se îndură să răspundă că nu a putut desăvîrşi lucrarea din două împrejurărĭ: 1° pentru că în casele răposaţilor este cu lăcuinţă un ginere al lor, care arată că cele maĭ multe lucrurĭ din casă sînt a D-luĭ, şi 2° pentru că parte din averea e închisă în podul caselor şi cheile sînt la clironomĭ care sunt parte în Bucovina, parte în Eşĭ şi la moşia Ceplenița.

De aicĭ încurcătură, şi tribunalul cere deslegare dela Comisie care, la 24 Ghenar 1855, îĭ răspunde că Dl. Candidat să descue podul caseĭ faţă cu un amploiat al Isprăvniciei, şi să facă catagrafisirea.

Data asta, tribunalul se pune pe lucru, şi cu grăbire, adică după o lună şi jumătate, la 9 Mart 1855, ĭea multe şi importante dispoziţiĭ, şi anume: a) trimite acta candidatuluĭ; b) scrie Isprăvniciei să delege pe un amploiat care să asiste pe candidat; c) scrie lui Petrache Goroveĭ, cel maĭ mare fiŭ al răposaţilor, să fie faţă la lucrare; d) întreabă pe ginere cu ce regulă stă în casă, dacă are întocmire, pe cît timp şi cu ce preţ; e) cere să se refereze cine sînt membri sfatuluĭ de familie, care să fie chemaţĭ pentru alegere de epitropĭ.

După şapte anĭ de la moartea Banuluĭ, se convoacă consiliul de familie pentru a alege un tutor!

Sfatul familieĭ este chemat pentru ziua de 26 Maĭ 1855, cînd *acta* nu este complectă, şi se amînă la 6 Iunie. Atuncĭ, însă candidatul este în concediŭ, şi *acta* fiind la el, se cheamă sfatul la 10 Iulie; dar şi atuncĭ se amînă pe la 26 August, şi nevenind membriĭ, Truibunalul, prin jurnalul din 27 August numeşte din oficiŭ epitrop pe Petrache Goroveĭ, potrivit paragrafuluĭ 27 din aşezemîntul epitropicesc.

In sfîrşit un epitrop era numit; judecătoriĭ Tribunalulu Dorohoĭ puteaŭ fi liniştiţĭ.

Iată însă, că această linişte e numaĭ aparentă. Comisia epitropicească observă Tribunaluluĭ că P. Goroveĭ, fiind nevrîstnic, nu poate fi epitrop, dar că Tribunalul singur poate să-l emancipeze. In acelaş timp îĭ aminteşte că încă nu s'a făcut preţeluirea avereĭ defuncţilor, şi cere să se facă acea lucrare.

Aceasta nu era destul. Nevrîstnicul epitrop dă o jalbă la tribunal, care cam pune pe gînduri pe judecători. El le spune limpede că acuma e zădarnică numirea unuĭ epitrop, care nu

maĭ are ce epitropisi, şi face cnnoscut că potrivit paragrafuluĭ 278 din condica civilă, va urmări pe foştiĭ judecătorĭ, din pricina cărora s'a perdut averea.

Acest ton agresiv în cererile adresate tribunaluluĭ, era parcă firesc.—Al. Scolari, unul din gineriĭ defunctuluĭ, se jelueşte tribunalului că s aŭ ruinat casele părinteştĭ, şi tribunalul îĭ răspunde să cheme în judecată pe chiriaşĭ. Scolari, în altă jalbă, răspunde că aceasta priveşte pe prezident: „care aţĭ „avut datoria a regula facerea inventariilor de starea în care „se afla la închiriere, în care calitate iarăşĭ trebuia să le ce„reţĭ la expĭrarea contractuluĭ, cînd a eşit cel întăĭ chiriaş, „şi le-aţĭ trădat altuia din noŭ". Apoĭ adaugă: „Cît din parte mĭ, „la tot cazul, îmĭ rezervez dreptul dispăgubireĭ cheltuelilor ce „s'ar întrebuinţa numaĭ dela Dv. care aţĭ făcut închirierile".

Faţă cu ameninţarea epitropuluĭ, tribunalul dispune ca Dl. Canditat să facă preţăluirea obiectelor catagrafisite în 1848, care vor maĭ fi în fiinţă, şi să cerceteze cine ar fi luat averea ce s-ar găsi lipsă, şi totodată să facă şi catagrafia avereĭ rămasă după Băneasa. Tot atuncĭ tribunalul cheamă sfatul familieĭ la 21 Decembre, ca prin încheere de jurnal să emancipeze pe epitropul nevrîstnic.

Sfatul nu se adună la ziua fixată, şi se convoacă din noŭ pentru 21 Ianuar 1856.

Lucrurile mergeaŭ greŭ, şi cliromoniĭ se plîng Comisieĭ epitropiceştĭ şi departamentuluĭ Dreptăţeĭ, de negligenţa tribunaluluĭ.

Ministrul Dreptăţeĭ, Pann, se indignează de cele ce se petreceaŭ la Dorohoĭ, şi la 15 Mart 1856, trimete tribunaluluĭ următorul ordin: „Cu întoarcerea acteĭ primită pe lîngă ra„portul aceleĭ judecătoriĭ No, 87, atingătoare de epitropia ca„seĭ răpos. Ban Ioan Goroveĭ şi a soţieĭ sale Ana, Departa„mentul acesta îĭ răspunde că întîrzierea urmată în curs de „opt anĭ, numaĭ ca să dee un început lucrăreĭ, este nepilduită, „neertată şi aducătoare de o răspundere foarte serioasă pen„tru acea judecătorie. I se scrie dar hotărîtor ca în termen „anume însemnat să desăvîrşască catagrafia şi rînduirea de „epitrop, făcîndu-se cunoscut aceĭ judecătoriĭ ca la cea întăĭ „tînguire ce s-ar maĭ primi în chestia de faţă, membriĭ vino„vaţĭ a aceĭ judecătoriĭ se vor da în judecată".

Ministrul găsise întîrzierea pusă de tribunal *nepilduită, neertată şi aducătoare de o răspundere foarte serioasă*, şi ameninţă pe judecătorĭ că vor fi daţĭ în judecată.

Vom vedea că aceiaşĭ stare de lucrurĭ a durat încă mulţĭ anĭ, fără ca ameninţarea Ministruluĭ să devie un fapt.

Tribunalul convoacă sfatul de familie pentru 27 April, în chestia emancipăreĭ, şi fixează ziua de 28 April pentru catagrafisîrea avereĭ.

Urmează încă o serie întreagă de convocărĭ a sfatuluĭ de familie şi de fixărĭ de termine pentru facerea inventaruluĭ, şi

în sîrşit, la 2 Iulie 1856, se face catagrafia şi preţăluirea, dar necomplectă, nefiind catagrafisită averea din Dorohoĭ.

Desnădăjduiţĭ că nimenĭ nu le face dreptate, că judecătoriĭ cu toată ameninţarea Ministruluĭ, nu pun nicĭ un interes în cauza lor, moşteniuoriĭ se plîng cătră Caimacan. Acesta trimete jalba Ministruluĭ. Ministrul o trimete tribunaluluĭ, cerîndu-ĭ „a da ştiinţă de lucrarea ce ar fi înaintit în urmarea oficieĭ No. 2154", adică a ordinuluĭ cu ameninţarea. Tribunalul, ca de obiceiŭ, cere Directoruluĭ să refereze, şi procedura steriotipă reîncepe.

In acest timp sfatul de familie, văzînd că lucrurile nu maĭ aŭ sfîrşit, se adună *nechemat de tribunal*, şi la 26 Noembre 1856, închee jurnal prin care constată că P. Goroveĭ e sosit în vrîsta legiuită şi Nicu este *sprevrîstnic,* destoĭnicĭ a se ocîrmui de sine şi a dispoza de dreptul avereĭ de clironomie ce li s-ar cuveni.

Tocmaĭ la 16 Ferruar 1857, comisia înştiinţază că a încuviinţat emanciparea.

La Minister se aşteptă mereŭ rezultatul ordinuluĭ din 15 Mart, care nu maĭ sosea, şi la 10 Decembre 1856 se repetă „oficia". Urmează iarăşĭ nelipsitul referat al Directoruluĭ şi apoĭ tăcere.

La 14 Februar 1857, Ministerul scrie din noŭ judecătorieĭ: „In destul este de opt anĭ trecuţĭ de cînd ea înaintează „lucrărĭ de catagrafisire avereĭ şi nicĭ până acum n-aŭ desă„vîrşit-o, de aceea să scrie aceĭ judecătoriĭ acum pentru cea „de pe urmă oară, că dacă până la sfîrşitul luneĭ luĭ Marte „nu se va primi raport de la judecătorie, că s-aŭ împlinit o „aşa lucrare, se va trimite revizor pe socoteala membrilor a„ceĭ judecătoriĭ, care va sta neclintit acolo până la desăvîrşi„rea tuturor lucrărilor".

Ameninţarea cu darea în judecată nu isbutise; acuma încerca Ministrul să-ĭ amăgească în altfel. S'ar crede că pe atuncĭ nu se ştiea ce-ĭ aceia destituire.

Ce-a făcut tribunalul la primirea acesteĭ „oficiĭ", e lesne de înţeles: a cerut referatul Directoruluĭ, care refereazá că nu se poate deplini în totul rezoluţia, pentru că.. acta este în lucrarea d-luĭ candidat.

Ministrul a uitat şi ameninţarea cu trimeterea revizoruluĭ, şi la 7 Mart 1857 repetă veşnica adresă repetată. Tribunalul pune rezoluţia: „Să se înfăţişeze cu acta". Dar... acta este la candidat. Atuncĭ urmează altă rezoluţie maĭ energică: „Fiind că fostul candidat urmează a trada toate actele ce i-aŭ „fost recomanduite, apoĭ va sta *pără* la a eĭ primire şi atun„cea se va refera de rezultatul lucrărilor pentru care aŭ fost „recomandat".

Scăpase tribunalul de un odor de candidat. Să nu ne închipuim, însă, că noul numit era maĭ breaz.

P. Goroveĭ era acuma epitrop în toată forma. Se întîm-

plă, însă, că se îmbolnăveşte şi răspunde că nu poate primi această sarcină.

Ne-am aştepta să se înceapă din noŭ seria convocărilor consiliuluĭ de familie şi a referatelor că acta este la candidat. Nu! de data asta, la 6 Maĭ 1857, tribunalul numeşte epitrop pe Nicu Goroveĭ, alt fiŭ al defuncţilor.

Era acuma un epitrop, dar lipsea inventarul şi preţeluirea avereĭ din Dorohoĭ. La 28 Iunie 1857 noul candidat este însărcinat cu această lucrare. Consecvent sistemuluĭ întîrzierelor nepilduite, candidatul fixase la 25 Septembre termenul pentru această operaţie, termen care se paralizează.

La 17 Octombre 1857, Comisia cere tribanaluluĭ să urmeze a stărui cu activitate la facerea catagrafieĭ. Candidatul nu dă nicĭ un semn de viaţă, şi trece un an întreg, până la 20 Octombre 1858, cînd după o nouă intervenţie a Ministruluĭ, tribunalul însărcinează pe candidat să inventarieze averea, şi trece aproape un an, până la 17 Iunie 1859, cînd *asesorul* face, în fine, inventarul, dar fără preţeluirea lucrurilor, ceea ce îĭ şi cere tribunalul.

Preţeluirea se face însfîrşit la 30 Noembre 1859.

Astfel, după *unsprezece anĭ* trecuţĭ de la moartea banuluĭ, i se inventariase averea.

S'ar crede că epitrop fiind numit şi inventarul făcut, i se va da pe samă averea, pentru a o administra. Ce idee!... In ziua de 4 Iunie 1859, tribunalul convoacă sfatul de familie pentru 9 Iulie; spre a alege *„un raprezentator dreptăţilor“* răpos. Bănoseĭ; dar Comisia epitropicească face cunoscut tribunaluluĭ că nu ĭ nevoe de doĭ epitropĭ. Cu toate aceste sfatul de familie, neîntrunindu-se la 9 Iulie, este chemat din noŭ pentru 1 Septembre, cînd se amînă la 1 Octombre, fără nicĭ un rezultat.

Urmează apoĭ o serie de convocărĭ a consiliuluĭ de familie în diferite scopurĭ, şi nicĭ odată procedura nu-ĭ complectă, din pricină că acta e veşnic în lucrarea candidatuluĭ până ce la 3 April 1861, tribunalul luînd asupră-şi dritul consiliuluĭ de familie, dispune ca epitropul să urmărească dreptăţile ce va fi avînd, sub răspunderea luĭ

Trebuiră 13 anĭ ca să se ajungă aice!

Şi-n acest timp ce se alesese din averea defunctuluĭ?

Vitele şi gospodăria de pe moşia ţinută în arendă, s'aŭ irosit; alte cincĭ zecĭ de capete, între care 20 vacĭ marĭ, „date la neguţitorul Iosub Focşăneanu spre a să îngrăşa cu zahara cu alcătuirĭ de plată“ nu se ştie ce s-aŭ făcut! Pentru robiĭ dezrobiţĭ—zece capete—nu se ştie cine a luat despăgubirea! Gospodăria din Dorohoĭ a fost vîndută în 1860, după 12 anĭ cu 411 leĭ vechĭ; casa din Dorohoĭ a ajuns o ruină, pentru repararea căreia se făcuse un *smet*, adecă deviz, de 5970 leĭ.

Astfel se apăraŭ, pe atuncĭ, interesele minorilor, încredinţate în mînile judecătorilor.

Dar epitropia trebuia să aibă un sfîrşit.

La 16 Decembre 1863 tribunalul face cunoscut comisieĭ că cel maĭ tînăr dintre clironomĭ a ajuns vrìsta de 27 anı şi cere deslegare de urmare. Comisiunea răspunde să se convoace sfatul familieĭ ca să-ĭ emancipeze. Iarăşı după un an, la 20 Octombre 1864, tribunalul, în temeiul pragrafului 27 din aşezămîntul epitropicesc, îĭ declară emancipaţĭ.

S'ar crede, în fine că de acuma totul s'a isprăvit. Dar nu... Comisia cere să-ĭ se comunice şi consimţimîntul epitropuluĭ „şi apoĭ se va regula cea maĭ departe lucrare în aceasta"....

Se cerea consimţimîntul epitropuluĭ, pentru ca el însuşĭ să fie declarat emancipat. Şi doar acest clironom tutor neemancipat era Prefect în judeţul Fălciŭ!

Tribunalul îĭ cere consimţimîntul; dar înainte de a'l da soseşte 1 Decembre 1864, cînd se pune în aplicare codul civil, codul luĭ Cuza-Vodă [1].

*

Astfel se petreceaŭ lucrurile pe atuncĭ.

Şi dacă magistratura care totdeauna s'a bucurat de o consideraţie deosebită, era în halul tribunaluluĭ de Dorohoĭ, ne putem inchipui ce se petrecea pe la celelalte autorităţĭ. Dacă ceĭ care veneaŭ în contact cu judecătoriĭ, îşĭ permiteaŭ să le adreseze în scris, cuvinte aşa de aspre, după cum le-am văzut în puţinele pilde ce am reprodus maĭ sus, ce trebue să îl gîndit oameniĭ de atuncĭ despre aceĭ în mînele cărora era încredinţată viaţa, cinstea şi averea lor. Căcĭ vaĭ de magistratura despre care se gîndeşte şi se şopteşte maĭ mult răŭ decît se spune şi se scrie!

Pe atuncĭ magistratura noastră nu se recruta dintre un număr de oamenĭ pregătiţĭ pentru această frumoasă misiune; însuşĭ magistraţiĭ se întrebaŭ ce caută acolo unde se găseaŭ, şi conştienţĭ de nimernicia lor, primiaŭ zimbind atacurile ce se îndreptaŭ contra lor, nu numaĭ de publicul care avea nenorocirca să vie în contact cu eĭ; ci chiar de autorităţile de la care ne-am fi aşteptat la maĭ multă bună cuviinţă in relaţiunile lor cu magistratura.

---

1) Intre altele care compuneaŭ averea defunctuluĭ era şi o casă în Dorohoĭ. Administraţia, fără să întrebe pe nimenĭ, vrea să instaleze în ea, în 1855, spitalul oştilor austriace. In urma unor plîngerĭ adresate de moştenitorĭ, şi a intervenţieĭ tribunaluluĭ la Isprăvnicie, casa rămîne neocupată de spital, dar tot se instalează în ea un ofiţer austriac. La 4 Maĭ 1856 Administraţia face cunoscut Tribunaluluĭ că aŭ rămas casele slobode şi s'aŭ primit de «orăşăneasca Poliţie». Maĭ pe urmă, însă, Isprăvnicia îşĭ ia de samă, şi scrie Tribunaluluĭ că nu-i datoare a păzi o avere ce este în lucrarea Tribunaluluĭ, şi prin urmare el să o îngrijască. Această adresă sfîrşeşte astfel: «pe speranţă că Isprăvnicia ar fi la vre o întîmplare respunzătoare, să nu se întemeĭeze».

In această stare de înjosire se găsiaŭ tribunalele noastre cînd s'a urcat pe tron Cuza-Vodă.

Croit din stofa oamenilor marĭ, Cuza-Vodă a cuprins cu mintea luĭ vastă toată manifestarea vieţeĭ romîneştĭ, şi în toate a fost întemeetor.

El a creat România de astă-zĭ.

Cuza-Vodă ne-a dat legile care ne cîrmuesc; el a întemeiat magistratura romînească, fiind că el a alungat pe consulĭ din camerile de consiliŭ a tribunalelor.

Şi-acum, cînd s'aŭ împlinit cincĭ-zecĭ de anĭ de atuncea, se cuvine macar să ne amintim aceste lucrurĭ.

Artur Gorovei

OM SAU FIARĂ

(Clipe din vremea războiuluĭ)

In nişte case din strada De-Sus, era prin 1883 instalată redacţia ziaruluĭ *Liberalul*, a căruĭ redactor eram, avînd şi treĭ colaboratorĭ. Ne înţelesesem ca sările să facem cu rîndul slujba de a primi şi traduce telegramele *Agenţieĭ Havas*, carĭ, pe atunci, începeaŭ să ni se transmită pe la 11—12 oare noaptea, spre a se putea tipări în gazeta ce apărea în zoriĭ zileĭ, aşa că se distribuia apoĭ prin curierĭ specialĭ în timpul dimineţeĭ, în oraşul întreg.

Această slujbă de *noapte mare*, cum zic telegrafiştiĭ, era plicticoasă de tot, cu atît maĭ mult iarna, cînd trebuia să staĭ singur-singurel în redacţie.

In una din cele maĭ friguroase noptĭ ale luĭ Decembre, fiind de rînd, stăteam lungit pe canapeaua redacţieĭ, învălit pe picioare cu paltonul, în aşteptarea telegramelor, şi-mĭ simţiam totuşĭ corpul întreg cuprins de fiorĭ de răceală. Chemăĭ pe Ion odagiul, şi-ĭ ziseĭ să maĭ scormolească jăratecul din sobă şi să maĭ pue lemne. Acesta făcu repede ce'ĭ spuseĭ; apoĭ, somnoros cum era şi el, se puse greceşte pe covoraşul de dinaintea sobeĭ, şi remase acolo, bătînd din cînd în cînd cu vatrariul în lemnele ce ardeaŭ.

Trecu cît-va timp, în care şi eŭ,—probabil şi Ion începurăm să amijim. Un trosnet puternic al lemnelor din sobă ne trezi pe amîndoĭ, aşa că eŭ mă ridicăĭ pe jumătate pe canapea, ĭar Ion se lăsă fără voe pe spate, în mişcarea ce făcuse ca să nu'l ardă scînteele ce sărise din sobă.

— Ptiu! că eram să-mĭ sparg capul de duşamele... mormăi Ion ridicîndu-se de pe jos; parcă era la Plevna!... Da nicĭ acolo nu m'am spăriet aşa de tare ca acu.

— Ce spuĭ tu acolo Ioane?

— Ia pocnitura asta mi-a adus aminte din războĭ, de acu cincĭ-şese anĭ...

— Ce? tu aĭ fost în războĭ?

— Apoĭ cum nu; n'am fost în călaraşĭ, n'am întrat şi eŭ prin focul vînăt..?

— Aşa! atuncĭ maĭ spune-mĭ şĭ mie ceva de pe acolo, abia mi-a maĭ trece somnul şi m'oĭ maĭ încălzi şî eŭ de... focul patriotic, că de istlalt văd că tremur binişor.

— Ştiŭ şi eŭ ce să spun... Noĭ călăraşiĭ, cu regimentul nostru—drept, n'am intrat chiar în luptă piept la piept atuncea— eram trimişĭ de colo-colo, alergam în toate părţile, dădeam din cînd în cînd peste cîte o grămadă de soldaţĭ turcĭ fugarĭ pe cariĭ toropeam,—ş'apoĭ după ce s'a luat Griviţa de regimentul al treĭsprezecelea, ne-aŭ pus la transporturĭ de povoare şi de prizonierĭ...

— Şi n'aĭ fost rănit în tot acest timp? n'aĭ făcut singur nicĭ o ispravă maĭ de samă?

Ion pufni de rîs.

— Ba, am fost şi rănit, ş'am şi făcut o ispravă bună..

— Eĭ, şi de ce rîzĭ? Cred că numaĭ de rîs n'a fi fost ceia ce aĭ făcut.

— Apoĭ să vezĭ mata cum. Cînd am fost trimis intăĭ la cîteva zile după luarea Griviţeĭ, cu un convoĭ de merinde, noĭ vr'o doĭsprezece oamenĭ, un sergent şi doĭ caporalĭ, pe drum am maĭ auzit cîteva împuşcăturĭ de prin nişte huceagurĭ alăturate. Serjentul ne ordonă stuncĭ să tragem şi noĭ focurĭ de carabină în acele huceagurĭ... Unul din ai noştri căzu cu cal cu tot. Sergentul dădu ordin să dăm asalt huceagului. Toţĭ porniră, afară de cel căzut, şi de... mine. Fără să-mĭ daŭ samă de ce, deşi dădeam din frîŭ şi pintenĭ, calul meŭ stătea loculuĭ, mişcînd numaĭ mereŭ din cap şi din picioare.

Nişte sudorĭ simţiĭ că-mĭ curg pe faţă şi nişte fiorĭ îmĭ cutremuraŭ tot trupul. Scoseĭ o cîrpă din mineca mantaleĭ să mă şterg pe faţă: dar, cînd ridicăĭ căciula de pe cap, peste ochiĭ şi faţa mea se lăsă ca o bucată de aluat moale, care căzu peste peptu-mĭ şi se opri pe braţe. Mă uităĭ surprins, şi văzuĭ cu groază coşcogea bucată de sînge închegat... O dăduĭ

jos, şi punînd mînele pe faţă şi pe cap, simţiĭ că sunt cu totul minjit de sînge, care curgea încă într'una din tidva mea. Dar nicĭ o durere n'aveam.

Hăt mai tîrziu, cînd m'am trezit la ambulanţă, am ştiut abea că 'mĭ trecuse un glonte pe deasupra creştetuluĭ şi'mĭ luase o şuşăniţă ca de un deget lăţime din pielea capuluĭ! Iaca, uite, de aci...

Ion se apropie de mine, îşĭ desfăcu părul cam încălcit, şi'mĭ arată o cicatrice lungă deacurmezişul capuluĭ, peste care nu maĭ creştea de loc părul.

— Dar asta nu fu nimica, adaose Ion, zîmbind: Să vezĭ mata după aceĭa.

Sergentul meŭ dăduse tîrcol huceaguluĭ întreg, şi după ce maĭ căzură vre'o patru-cincĭ de aĭ noştri, scoase dintre copacĭ şase turcĭ, opt turcoaĭce şi vre-o cîţiva copiĭ. Iĭ puse pe toţĭ în rînd.... Nicĭ unul nu maĭ zicea nici pîs; toţĭ tremuraŭ ca varga. Iĭ puse în rînd,—şi, întorcîndu-se către soldaţiĭ noştriĭ, cu un glas urlător şi privirea ca turbată, ne ordonă:

— Foc întrînşiĭ copii!

O detunătură repetată se auzi atuncĭ, şi din rîndul de turcĭ ce'l văzusem o clipă în picioare, ca un zid, nu mai rămăsese nicĭ unul... toţĭ căzuse la pămînt.

— I-aţĭ împuşcat pe toţĭ?! întrebaĭ eŭ îngrozit.

— Eĭ nu! să vezi mata. Ne dădurăm apoĭ toţi jos de pe caĭ, şi începurăm a'ĭ cerceta. Abia cincĭ din eĭ eraŭ rîniţĭ de moarte; ceĭl'alţĭ se trîntise la pămînt, saŭ de frică, saŭ eraŭ puţin atinşi de cîte un glonte. Maĭ cu mîna, maĭ cu piciorul, sergentul şi ceilalţĭ camarazĭ ridicară în picĭoare vro doĭsprezece inşĭ.

După ce îĭ căuta pe toţĭ deamănuntul, le luară armele şi baniĭ ce'ĭ găsiră la eĭ, şi apoĭ, maĭ mult prin semne şi ghionturĭ, îĭ facu să pornească toţĭ grămadă înainte.

— Mă Zoescule! strigă sergentul către mine, pe tine tot te văd beteag şi de abia te maĭ ţiĭ pe calul tăŭ şchiopătat. Uite colo alt cal de al nostru slobod; încalecă pe el, şi să'mĭ ducĭ taraful ista de prisonierĭ la tabăra Domnuluĭ Colonel, uite colo, unde se zăreşte bordeiul cela! Nu-i mult pînă acolo.... vr'o treĭ kilometri. Noĭ o plecăm în ceea parte, unde ne-a trimis Căpitanul.

— Dar, trăeştĭ domnule Sergent.. Eu singur?... Ş'apoĭ înoptează....

— Nu crîcni ! strigă Sergentul furios, acu să plecĭ. Şi întorcîndu-se către ceĭl'alţĭ camarazĭ, făcu cu eĭ stînga împrejur, şi o luă la galop pe după un dîmb.

Incălecaĭ calul ce'mĭ arătase, căcĭ al meŭ nu maĭ putea merge din loc, şi începînd a mîna cu latul de sabie pe turciĭ ce stăteaŭ încremenițĭ şi strînşĭ uniĭ într'alţĭ, aceştia porniră spre locul ce le arătaĭ.

N'a fi fost doĭ—trei kilometri, cum spuse sergentul, ci poate cel puţin zece pînă la tabăra Coloneluluĭ. Şi cerul tot se întuneca. Păcătoşiĭ ceĭ de turcĭ mergeaŭ care cum puteaŭ înainte; din cînd în cînd pica cîte unul. Care pica, îl priveam cîte-va clipe, şi dacă îl vedeam că maĭ mişcă ceva din mînĭ şi picioare, îĭ descărcam un glonte în piept, şi....

— Tu ! făceaĭ aşa ! strigaĭ eŭ sărind de pe canapea îngrozit.

— Păĭ cum ! Da dacă se prefăcea numaĭ că nu maĭ poate merge, să'l fi lăsat in urma mea ? Ce-ar fi zis Domnul Sergent !

— Dar crud aĭ maĭ fost.

— Heheĭ cucoane ! asta a fost floare la ureche... să vezĭ maĭ pe urmă.

— Lasă, lasă, nu maĭ spune acum. Imĭ pare că mi se încreţeşte inima.

Odagiul meŭ începu a rînji, şi dinţiĭ luĭ ceĭ lungĭ, luminaţĭ de para foculuĭ din sobă, imĭ făcu impresia unor dinţĭ de hienă, ce stă gata să cronţăe un cadavru.

— Să vezĭ mata pe urmă... contin uă Ion, aţăţat tot maĭ mult la povestirea isprăvilor luĭ. După vr'o treĭ sferturĭ de ceas de mers, abia se maĭ zărea drumul. Un vuet surd începu a se auzi la spatele meŭ. Mă uitaĭ repede îndărăt şi văzuĭ numaĭ o fulgerătură, apoĭ cîte-va detunăturĭ de armă îndepartate, un nour de fum... şi iar tăcere.

Atit eŭ cît şi turciĭ ce-ĭ mînam ne oprirăm în loc. Nicĭ eŭ nicĭ eĭ nu maĭ ziceam nici cîrc. Numaĭ un văjăit de vînt puternic sufla prin mijlocul cîmpuluĭ şi aducea din cînd în cînd în nas mirosurĭ de praf de puşcă şi părlitură. Nu maĭ ştiam pe ce lume sunt; credeam că m'am scoborît in iad, şi că umbrele dinaintea mea sunt Scaraoschi şi cu toţĭ draciĭ ca staŭ gata să'mĭ ieĭe sufletul. Spinarea pare că'mĭ îngheţase, ĭar din ochĭ şi obrajĭ, din potrivă, părea a'mĭ eşi foc ! Imĭ venea parcă să îndrept carabina spre pieptul meŭ şi să trag.... Nu doar că 'mĭ era frică de cine-va, că mi se părea că am o

putere de o sută de orĭ maĭ mare de cît a unuĭ om! Dar simţeam că minţile mele se învîrtesc în loc, că plămîniĭ din piept se umflă, de nu maĭ pot resufla.

— Sfîrşeşte maĭ repede, te rog, istoria asta... îl întrerupseĭ eŭ, căutînd să'mĭ astîmpăr nişte fiorĭ ce'mĭ treceaŭ repetat prin spinare şi creerĭ, la auzul acesteĭ povestirĭ.

— Iată că sfărşesc acu. Da să nu mă rîzĭ. Strigăĭ la păcătoşiĭ ceĭ de turcĭ să plece înainte, şi eĭ porniră. Eŭ mă lăsăĭ în urma lor. Cînd eram la vre-o două zecĭ de paşĭ, puseĭ mîna la cartuşieră, şi număraĭ cartuşele ce le maĭ aveam; eraŭ şepte. Bun, îmĭ ziseĭ eŭ, şi cu cel din carabină opt. Inaintea mea nu maĭ eraŭ de cît şepte momîĭ.— Puseĭ carabina la ochĭ, şi trăseĭ în grămadă! Unul căzu îndată. Ceil'alţĭ începură deodată o ţipa, şi întorcîndu-se pe loc ridicară mîinele în sus, strigînd *Aman! Aman!*...

Atuncĭ trăseĭ al doilea cartuş în grămadă... apoĭ al treilea.... al patrulea.... numaĭ ştiŭ cîte; dar ştiu că după o vreme de zăpăceală saŭ nebuneală..... habar n'am ce a maĭ fost cu mine.... m'am trezit aruncat pe un mal, de care se vede că se izbise şi căzuse calul meŭ. Eram cu piciorul drept sub coastele caluluĭ.

Ce s'o maĭ fi petrecut cu mine în noaptea aceĭa nu ştiŭ.

A doua zi, cam pe la vr'o zece ceasurĭ, o coloană de dorobanţĭ ce trecea pe acolo, mă zări, şi un ofiţer dete ordin unor sanitarĭ să mă rîdice pe o targă şi să mă ducă la ambulanţă.

Ion rămase cîte-va minute în tăcere, cu capul plecat pe piept; apoĭ, ca şi cum s'ar fi trezit dintr'un somn adînc, el tresări, se uită lung la mine şi reîncepu.

Am stat două săptămînĭ, încă, într'o casă păcătoasă dintr'un sat bulgăresc, svîrcolindu-mă de durerĭ şi de multe orĭ şi de foame, pănă ce într'o bună zi a trecut pe acolo o altă ambulanţă romînească, care aflînd de mine, m'a ridicat ĭar pe o targă şi m'a transportat apoĭ la Giurgiŭ. După vr'o treĭzecĭ de zile de stat într'un spital de acolo, am ĭeşit cu un picior încă bandajat, dar cu rănile de la cap şi de la piept tămăduite. Şi m'aŭ trimes de acolo cu foae de drum la Bucureştĭ....

Uşa redacţieĭ se deschise, un curier îmĭ întinse telegrama ce o aşteptam, şi Ion îşĭ întrerupse povestea, care, şi după isprăvirea traducereĭ telegrameĭ nu'mĭ maĭ ĭeşi din crierĭ, şi mă făcu să nu pot aţipi de loc în noaptea aceea.

N. A. Bogdan.

Documentele M-rii Neamțu

Alt Hrisov dela Iancul Voevod—pentru Copanca asupra luĭ Malic din 1851.

„Noĭ Iancul Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ, Domn pămîntuluĭ Moldoveĭ, scriem credincioaseĭ slugiĭ noastre *Bodeiul* Vel-Vătav din ținutul Lăpușneĭ, și-ți dăm ție știre, cum că s'aŭ jeluit rugătoriĭ noștri Călugărĭ dela mănăstirea Neamțuluĭ. Asupra luĭ *Malic* de la Copanca și aŭ zis: Cum că aŭ niște ezere acolo la Copanca, arătînd în cinstea noastră drepte privilegiĭ pe cari le aŭ eĭ dela Alexandru Voevod cel Bun, și de la bătrînul 1) Stefan Voevod și de la Petru Voevod asupra acelor bălți și ezere. Iară Malic le sapă bălțile lor cu a sa putere. Și încă și maĭ înainte s'aŭ tras înaintea luĭ *Petru* părcălabul și le-aŭ făcut lor Ispizoc de pace. Iară el nu s'a ținut de acea tocmală. Decĭ Petru le-aŭ rînduit lor zi în ziua Adormirei născătoareĭ de Dumnezeŭ, însă el n'a venit într'ace zi. Ci a venit maĭ înainte de zi cu vicleșug și gătindu-se nu știŭ cum ș'aŭ făcut lui, carte ca să săpe. Decĭ dacă tu veĭ vede această carte a noastră; să ieĭ dela dînsul șase boĭ marĭ și cartea și le trimete la noĭ—și astupă bălțile pe unde a sapat, și să zici fiștecăruĭ om, să nu mai sape bălțile nimene, că de vor sapa, bine să știțĭ, că vom trimete și le vom lua *cincizecĭ de boĭ.* Așa se știțĭ, și pre noĭ să nu ne învațațĭ. S'aŭ scris în *Suceava* la anul 7089. August 16, Domnul au zis. *Stroici* Vel-Logofăt aŭ învațat. *George*".

(1581) (Iancu Voĭvod).

1). NB. Aicĭ în această Carte zisă Hrisov—prin vorbele dela *Bătrînul Stefan Voivod*—se arată bătrînul Stefan Voivod cel Mare.—Să se ştie însă că mulţi învaţaţi—zic luĭ *Stefan cel Mare—Bătrîn*; dară în vechime—şi dascaliĭ ceĭ vechĭ—vorba *bătrîn* să da luĭ Stefan cel Bătrîn fiul luĭ Alexandru cel Bun—moşul luĭ Stefan cel Mare. Se vede că George scriitorul ca şi logofătul Stroici aŭ scăpat din memorie că vorba *bătrîn* se dă luĭ Stefan, moşul luĭ Stefan cel Mare. (vezĭ inscripţia No. 85).

Să se ştie că Iancu Sas Vodă care dă această Carte a domnit la 1579—1582—şi este fiŭ a luĭ Petru Rareş Vodă făcut cu Catrina Săsoaea Doamnă fară de cununie cu care s'a imprietinit Rareş în expediţiile din Transilvania, ajunge Domn prin stăruinţa Doamneĭ Cheajna, fata luĭ Rareş, soţia luĭ Mircea Ciobanul, mama luĭ Petru Şchiopu Vodă.

Alt Hrisov (Carte) dela Petru Vodă Şchiopu dela anul 1589, asupra luĭ Malic dela Copanca.

† „Petru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeu, Domn pămîntuluĭ Moldoveĭ: Scriem slugiĭ noastre ceĭ credincioase, pârcălabuluĭ dela *Ciobrăciŭ* şi dăm ţie înştiinţare: Cum că ni s'a jeluit Călugăriĭ dela Neamţ asupra luĭ *Malic* de la Copanca. Şi aşa saŭ plîns înaintea Domnii mele, precum că le face lor mult răŭ. Şi nu pot eĭ, de răŭ luĭ, ca să-şi ţie locurile sale, şi ezerile. Şi încă s'aŭ maĭ tras eĭ de faţă înaintea Domnii mele cu acel Malic, şi am luat de la dînsul şăse boĭ. Apoĭ acum el iarăşĭ aŭ început a le face lor învăluială. Decĭ, dacă veĭ vedea această Carte a Domnii mele, apoĭ tu să ieĭ de la dînsul doisprezece boĭ şi să-ĭ trimeţĭ pre eĭ şi pre dînsul la domnia me; să-l urgicesc şi iarăşĭ incă tu părcălabe să aĭbĭ a aşeza acelea gîrle cu saţul de acolo. Şi pre noĭ să nu ne învaţaţĭ. S'aŭ scris în *Iaşi* în anul 7097. Iunie 13 (1589) Domnul aŭ zis. Stroicĭ marele logofăt.—Sava“.

(Petru Voevod Şchiopu).

Alt Hrisov (Carte) dela Aron Vodă dela 1592, tot asupra luĭ Malic dela Copanca.

„ Noĭ Aron Voivod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn pămîntuluĭ Molvoveĭ. Scriem slugilor noastre credincioşilor părcalabĭ şi Hotnici de la Ciobraciu şi vă dăm vouă în ştire: Cum că ni s'aŭ jeluit călugăriĭ dela Neamţ, asupra feciorilor luĭ Malic dela Copanca, spuniodu-ne, că nu pot să ţie de dînşi, locurile lor, ezerile şi gârlele, şi cum că le aŭ lăsat lor numai o gîrlă

la Copanca unde loveşte în Crivaia Decĭ, dacă veţĭ vedea a-ceastă Carte a noastră, voĭ să luaţĭ saama pentru ace gîrlă cu satul Copanca, şi să spuneţi feciorilor luĭ Malic, să lese locurile Călugărilor în pace cu gîrlele şi cu ezerile. Fără carele dintre aceĭ feciorĭ a luĭ Malic vă maĭ face supărare, apoĭ, voĭ să-l spînzuraţĭ pre dînsul acolo. Pentru că de multe orĭ s'aŭ pîrît înaintea noastră, ş'aŭ rămas pe feciorii luĭ Malic, şi nu a ascultat de cartea Domnieĭ mele. Aşa să ştiţi. S'aŭ scris în *Iaşi* în anul 7100. Genare 3. Domnul aŭ zis. Grigore".

(1592) (Aron Voivod)

NB. Din aceste zece Hrisoave copiate maĭ sus numai în româneşte, deşi ele toate în originale sînt sîrbeşte, se vede: Hrisovul 1 din din 31 August 1429; şi Hr. 2 din 1 Septemvre 1420 şi Hr. 3. din Dechemvre 23. No. 430 trustrele arată dania luĭ Alexandru Vodă cel Bun date M-rii dela Neamţ din balta Zagorna, cu gîrlele, cu prisaca Zagorna, şi 12 poloboace cu vin din desetina dela Neamţ, luĭ popa Siluan, şi treĭ vaduri de morĭ. In ele se cuprinde Domna Morvina, şi fii Ilieş, Stefan, Petru şi Alexandru. 4. Hr. dela 1 Martie Ş456. Petru Voivod fiul luĭ Alexandru cel Bun confirmă dania născătorilor săĭ, şi în acelaşĭ timp arată că dania provine dela strămoşiĭ săĭ. El adaoge peşte şi lire dela Chilia. 5 Hr. din 13 Iulie 1463 Stefan Vodă cel Mare confirmă şi scuteşte desetina luĭ popa Teoctist. 6. Hr. din 17 Marte 1500, Stefan Vodă cel Mare istoveşte daniile anterioare, şi adăoge şi de la sine danie: Balta Crivnia, Ezerul Dumbrovca şi gırlele Cheşcina luĭ popa Teoctist. 7. Hr. din Marte 15. 1527. Petru Vodă Rareş dă danie satul Copanca luĭ popa German. 8, 9, 10. Prin aceste trei Cărţi date de Iancu Vodă (Sasul), Petru Vodă (Şchiopu), şi Aron Vodă, se aplică pedeapsa asupra lui Malic şi feciorilor luĭ, pentru calcare de hotare.

Dela 1593 încoace—aceste scrise proprietăţĭ maĭ mult orĭ maĭ puţin se înstrăinează—şi urmează o serie de judecăţĭ prin Vechiliĭ M-riĭ Mamant, Nechifor şi alţiĭ şi să reîntorc la M-rea Neamţ—prin Vechilul M-rii Teofan Cristea şi Axdron Popovicĭ pela 1859, iară dela 1858 încoace se începe pregătirea şi facerea mănăstireĭ Noul Neamţ din Bas arabia dela Chişinăŭ—şi se tot urmează cu zidirile pînă la prezent 1910.

M-rea Noul Neamţ este nouă numai de 50 de anĭ, ea s'a zidit pe moşia Copanca şi Chiţcaniĭ—moşiĭ vechĭ ale M-reĭ Neamţu din Moldova—pe aceste moşiĭ s'aŭ zidit M-rea Noul Neamţ din Basarabia.

Pînă acum sunt patru bisericĭ cu toată zestrea lor, anume:

1). bis. sf. Neculaĭ, biserică veche a statuluĭ—înoită.

2). bis. sf. George—paraclis şi trapează din nou.

3). bis. Inalţarea, Catedrală— în mijloc din nou.

4). bis. Adormirea—bis. nouă, zidire colosală ca și bis. Inălțarea. Laturea pătratuluĭ are o întindere de 1 kilometru—pe malul drept al Nistruluĭ—pe șesul gîrlelor aratate maĭ sus.

Pe lîngă averile cele vechĭ copiate maĭ sus, M-rea Neamțu-Secu maĭ aŭ în Basarabia și alte moșiĭ dăruite în deosebite vremurĭ și anume:

1. Moșia Coțova cu Siliștele eĭ.
2. „ Vlădenĭ } Distr. Soroca
3. „ Șolcanu }
4. „ Vatra eazuluĭ } Distr. Orheiuluĭ
5. „ Cozmeștiĭ }
6. „ Hlopeștii }
7. „ Criveștiĭ } toate distr. Lăpușna
8. „ Valea Rusuluĭ }

Peste tot 35 de moșiĭ marĭ cu micĭ aŭ mănăstirile din Moldova înstrăinate în Basarabia care peste tot daŭ anual o sumă de milioane de ruble,—averĭ perdute prin greșelĭ de stat.

Arh. Narcis Crețulescu

Nota Paleontologică

Păturile fosilifere din muntele Cozla (Pĭatra-Neamț) aŭ fost bine căutate în decursul maĭ multor anĭ și frumoasa colecție închegată cu atîta trudă a fost dată Laboratoruluĭ de Paleontologie de la Universitatea din Iașĭ.

Fosilele aŭ fost determinate și publicate [1]).

Intîmplarea făcînd să daŭ peste cîte-va exemplare rămase disparate și voind a reface colecția dată, am început nouĭ cercetărĭ și din vara anuluĭ 1906 și până astăzĭ, am cercetat mereŭ în fiecare an, cu deamănuntul cest munte și astăzĭ, pe lîngă o colecție frumoasă (60 exemplare), am ajuns și la un rezultat cu totul neașteptat și aceasta se datorește faptuluĭ, că în aanul 1897 s'a năruit partea munteluĭ Cozla despre oraș ; și în acea năruire păturile fosilifere aŭ fost cu totul astupate. Primăria a hotărît să întăriască locul pentru a se înlătura o a doua nenorocire.

Inițiativa se datorește fostuluĭ Primar al orașuluĭ, N. Albu, creînd un parc de toată frumuseța, ĭar întreaga coastă a munteluĭ a fost întărită fie prin plantațiĭ de brazĭ, fie prin micĭ îngrăditurĭ de piatră.

---

1) Dr. L. C. Cosmovicĭ. «Les poissons fossiles en Roumanie (Revue Scientifique) 3 serie t. XI. 1886, p. 115. 2) Păturile cu peștĭ din munțiĭ Petricica și Cozla, județul Neamtz, Buletinul Societățeĭ de Medicĭ și Naturaliștĭ pin Iașĭ, No. 3 Martie 1887 p. 96.

Dr I. Simionescu «Annales Scientifiques de l'Université de Iassy» Tome III, II-ème fascicule Iunie 1905.

Din această împrejurare a trebuit să eercetez alte părţĭ ale aceluĭ munte şi-mĭ fu spre folos.

In adevăr, în primul an (1906) am izbutit să colecţionez un mare număr de fosile, în majoritate peştĭ, speciĭ de Meletta, şi un *Crustaceu*, fosile care le-am dat D-luĭ prof. I. Simionescu la 5 April 1907.

De asemenea fosile am găsit şi la baza munteluĭ *Cer-Negura*, muntele de pe malul Bistriţeĭ, opus Cozleĭ şi în care nu se găsise nicĭ o fosilă până atuncea.

In numărul acela de 60 de fosile culese, 22 exemplare sunt de *Crustacei Izopozi*, fapt foarte însemnat şi dacă maĭ numărăm cîte-va exemplare asupra cărora nu pot să mă pronunţ precis, se vede că am un frumos material adunat.

Studiul ce fac asupră-ĭ cere foarte mult timp, maĭ ales că literatura asupra Crustaceelor Izopozi fosili e foarte saracă şi anevoioasă de găsit.

In definitiv iată rezultatele la care am ajuns:

1) *Pentru prima oară se indică Crustaceĭ Izopozi fosili în Flyşul Moldoveĭ.*

2) *Peştĭ* şi *Crustacei fosili* se află şi în *Muntele Cer-Negura* cît şi în Muntele de lîngă carierele de peatră de la *Văleni* (!) tot lîngă Piatra-N. *localitate neindicată până azĭ.*

3) Am găsit speciĭ de Meletta (n'am însă nicĭ un esemplar întreg) chiar in malul Agăpioareĭ. în Flyşul de la baza *Munteluĭ «La Cruce»* aşezat în spatele mănăstireĭ Agapia, *localitate neindicată încă.*

4) Am găsit şi cîte-va micĭ scoicĭ de Lamellibranchiate.

N. L. Cosmovicĭ

DĂRI DE SAMĂ

Léon Poinsard. — La production, le travail et le problème social dans tous les pays au début de XX-e siècle. Alcan Paris 2 vol.

Iată o voluminoasă lucrare, într'adevăr, dar fără multă valoare ştiinţifică, cum s'ăr părea să fie, judecând după volume şi titlu.—Ne aşteptam se găsim studiate macar problemele enunţate în titlu şi 'n realitate găsim un nămol, fără rost, aproape, de monografii, de clasificaţiuni şi subclasificaţiunĭ, lipsite de legătură logică 'ntre ele şi implicit şi de concluziile necesare uneĭ lucrărĭ. Notele, care conţin referinţĭ şi trimeteri numeroase la lucrărĭ de valoare şi la chestiĭ speciale, ca şi datele statistice din ele rîdică valoarea scriereĭ, atît cît pot notele să dea lustru uneĭ scrierĭ. Contradicţiĭ flagrante între cele ce susţine şi cele ce utilizează ca material ştiinţific probator, se observă destule. Prima şi cea maĭ importantă ĭe în chestia statisticeĭ, faţă de care autorul arată toată neîncrederea şi ale căreĭ date le pune fundamental la îndoială, căcĭ statisticile prezintă faptele în masă, fără nicĭ o explicaţie saŭ distincţie, alcătuirea lor nefiind garantată, rezultatele sunt nesigure şi concluziile ce putem trage eronate. De şi spune atîtea despre statistică, totuşĭ nimic nu-l împiedică să se servească

de date statistice întru susţinerea vre-uneĭ expunerĭ ce face, a unei din tezele ce descrie. O descriere maĭ mult istorică, fără investigaţiunĭ cauzale, genenerali tăţĭ şi particularităţĭ geografice şi administrative, lipsite de concluziĭ, iată tot ce se poate zice asupra acesteĭ voluminoase scrierĭ.

Avu un mement de mulţămire cînd cetind cartea dăduĭ de un paragraf în care se vorbea despre Romînia. Rămăseĭ tot decepţionat după ce-l cetiĭ. Nimic important, nimic de seamă. Banalităţĭ fără nicĭ o valoare ştiinţifică.

Piere Vialles.—La consommation et les crises économiques.—Giard et Brière. Paris 1903.

Studiĭ asupra problemeĭ criselor economice sunt numeroase ; ideile expuse sunt confuze, aşa că materialul adunat în timp, observaţiĭ, clasificări de cauze şi efecte, determinărĭ de condiţiĭ şi împrejurărĭ sociale, va trebui să fie coordonat, adînc studiat pentru a avea un adevărat studiŭ ştiinţific al acesteĭ probleme.—Unele studiĭ păstrează un caracter istoric, unilateral, decĭ, studiază cît de amănunţit posibil crisele observate, maĭ importante saŭ maĭ puţin importante, descrie fazele lor de evoluţie şi fenomenele concomitente, anterioare, contemporane şi posterioare crizelor, fără a trage concluzia logică a cauzalităţeĭ, fără a alcătui decĭ o lucrare de economie socială, în înţălesul ştiinţific.

Alţiĭ studiind problema pornesc de la o premisă pe care o formulează la începutul lucrăreĭ, căutînd, în tot restul scriereĭ, să dovedească cu argumente, nu totdeauna convingătoare, veracitatea temeĭ enunţate.

Defectul acesteĭ categoriĭ de scrierĭ provine de acolo că autoriĭ, din cauza urmărilor dezastroase ale crizelor, par a fi preocupaţĭ de la început chiar de soluţia ce trebue dată crizei, de remediile eĭ, cu alte cuvinte, neglijează a-ĭ studia cauzele şi caracterul social patologic al lor, căcĭ crizele sunt cazurĭ patologice atît pentru societatea în care se produc cît şi pentru viaţa economică a aceleĭ societăţĭ, raporturile între sfera vieţeĭ sociale şi cea economică, fiind de aşa natură încît răul uneĭa se repercutează în cealaltă sferă. Alţĭ autorĭ studiind problema din punct de vedere pur ştiinţific, caută a determina dacă într'adevăr crizele patologice sunt un ceva patologic al uneĭ vieţĭ sociale-economice saŭ funcţiunĭ carĭ fatalminte trebue să aibă loc, pe baza principiuluĭ alternativităţeĭ fenomenelor economice sociale.

Se caută a se determina, de aceştia, dacă crizele sunt un ceva-constitutiv al vieţeĭ economice moderne saŭ ceva accidental şi care sunt raporturile şi repercursiunile într'un caz şi altul.

După determinarea caracteruluĭ crizelor, a elementelor înconjurătoare şi după efectele ce produc se propun şi remediile, variate şi ele. Autorul, chiar de la început, constată frecvenţa şi generalitatea crizelor şi demonstrează că efectele lor sunt cunoscute dar cauzele sunt discutate încă.—In discuţia asupra cauzelor împarte în 2 categoriĭ pe diverşiĭ autorĭ-denumindu-ĭ, pe aceĭ ce susţin cauzalitatea accidentală a crizelor, optimiştĭ, şi pesimiştĭ, pe aceĭ ce susţin că sunt inerente sistemuluĭ nostru economic crizele,—conchizînd că un studiu adevarat economic ne demonstrează drep, singură cauză—*sub-consumaţiunea* (consumarea maĭ redusă—cerere maĭ mică faţă de producţie maĭ mare).

Studiind astfel problema crizelor economice, autorul ne redă un stu-

diu cu bune observații, care vor putea fi utilizate cu mult folos, dar opera păcătuește, ca multe altele, prin aceia că pornește de la o premisă pe care caută să o instituiască drept singură cauză a crizelor economice.

E incontestabil ceva hazardat a susține în economia politică drep cauză a unei crize economice—un fenoment foarte complicat în antecedentele, existența și urmările lui—o singură cauză.

Fără nici o pregătire a spiritului, fără nici o expunere principală saŭ de fapte autorul fixează ca temă de demonstrat tema de mai sus; servindu-se în demonstrare de o analiză abstractă și apriorică a crizelor și procedînd prin eliminare în dovedirea și susținerea temei.—Vorbind despre crizele deficitare—sub-producțiune—mai puțină producțiune—le categorisește drept neglijabile pentru națiunile cu industrie mare, căci criza economică nu-și găsește origina în faptul producătorului.

Pentru autor, teoreticianii cari aŭ căutat să explice cauzele crizelor, ca urmări asupra producțiunei, n'aŭ găsit soluția adevărată—acceptabilă. In sistemul actualei vieți economice, singura cauză a crizelor economice e sub-consumațiunea, căci mediul industrial de azi e foarte sensibil la atari crize, lucrŭ ce nu se putea 'ntîmpla în anterioarele medii econemice care eraŭ cu totul refractare.

Acolo unde s'a micșurat consumațiunea, spune autorul,—producătorul se vede înșelat în aspirațiile sale, produsele eșite din fabrică nu sunt înlocuite prin contra valoarea, cu care marele industriaș trebue să plătească atît materia brută, ca și manopera, ca și propria sa existență.

Multe sunt chestiunile asupra cărora autorul trece cu tăcerea de și sunt foarte importante și cadrează în cadrul subiectului ce și-a propus a dezvolta.—Un studiu serios științific nu e unilateral, ca cel de față. Autorul trebue să îmbrățoșeze problema în toată manifestarea și existența ei și aceasta, ca la toți ceilalți autori, din cauză că nu are o ideie complectă despre subiectul în discuție.

Ca remedii autorul propune trei mijloace:

1) Ameliorarea mediului economic, aducîndu-se modificațiuni generale, sistemului industrial. Prin modificațiuni generale nu specifice, va fi soluționată problema crizelor.

2) Educațiunea cererilor.

Spiritul consumatorilor este, după autor, marele regulator al crizelo Dacă spiritul e serios, raționat chibzuit, piața va fi normală. Intre cauzele patologice ale crizelor autorul enumeră și dorința excesivă de a se îmbogăți repede.

3) Mărirea cererei efective, mărindu-se numărul consumatorilor și al facultăților de dobîndire a mărfurilor și produselor.

Autorul nu amintește nimic despre periodicitatea crizelor economice, despre cauzele care ne produc precum și acele ce le fac să înceteze.

Toate aceste diminuează valoarea lucrărei ca și faptul că 'n capitolul chestiunei conexe vorbește despre populațiune, uniuni vamale și espansiuni coloniale, reducerea cheltuelilor militare, armotizarea datoriei și descentralizare, care chiar conexe fiind, nu trebue să 'nlocuiască pe cele care în mod logic și neîndoios fac parte din subiectul de studiat.

Dimitrie G. Longinescu

ARHIVA
Organul Societății Științifice și Literare din Iași
Anul al XXI-lea—1910.

Tabla de materiĭ

Literatură

Istorie și critică literară

Membrii societății științifice și literare și colaboratorii „Arhivei"

Președinte: **Teodor T. Burada**, Secretar *A. D. Atanasiu.*

Membri și colaboratori:

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Belle-Arte și Liceul Național.
A. A. Bădărău, avocat, f. profesor, f. ministru de justiție
N. A. Bogdan, publicist, funcționar la primăria de Iași.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte și meserii.
T. T. Burada, publicist, artist, prof., membru coresp. Academiei.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Crețulescu, f. starețul mînăstirei Neamț.
Dr. Leon C. Cosmovici, profesor universitar.
Const. Doboș, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru coresp. al Academiei.
Em. Grigorovitza, profesor, publicist.
Artur Gorovei, publicist.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiție.
Eugeniu Boureanu, publicist, avocat.
Valeriu Hulubei, profesor.
Vas. E. Iorga, publicist.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C Moruzi, publicist.
Mihail Lungianu, magistrat, publicist.
Dr. George Mileticiu, medic șef al spitalelor Madona Dudu, Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, director gimn. Ștefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciarului Focșani.
Dr. Th. Nicolaiu, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca Statului, Iași.
Dr. D. Pompei, profesor universitar.
V. Popcvici, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, București.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase, Iași.
Dr. M. Strajan, profesor, ctc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor, director.
Caton Teodorian, publicist, funcționar.
Mihai Tomida, profesor, director Liceului Internăt.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutului de Franța, Membru al Academiei Române, etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea dn Iași, Membru al Academiei, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenți.

Dr. Ladislau Thót, membru al mai multor societăți științifice și literare, Ujpest.

Bibliografie

Em. Grigorovitza, Scrieri în limbagiu moldovenesc, se află de vînzare la Librăria Națională (Bucureștĭ).

1.—*Chipuri și Graiurĭ din Bucovina*, vol ilustrat lei 2.50
2.—*De la Hotare*, istorii moldoveneștĭ. 1 vol. lei 2
3 — *Scnitul Cerebucului*, povestire istorică 1 vol. lei 1
4.—*Oamenĭ vechi*, trad. după originalul rus a lui Gogol lei 0.30
5.—*Povestiri răzlețe*, (in Bibl. pentru toți) lei 0 60
6.—*Cum a fost odată*, schițe nouă din Bucovina 1 vol. lei 2 50.

Valentin Bude.—Din lirica germană modernă, traducerĭ. 1 vol. 103 pag. Pr. 1 l. 50, Iașĭ 1910.

N. Davidescu.—La Fîntîna Castilieĭ, poeziĭ. Bucureștĭ, editura „Viața Socială", 1910, 1 vol. 94 pag. Pr. 1 leŭ.

Dr. George Mileticiu.—Tratamentul sifilisuluĭ cu preparatul Ehrlich-Hata 606, studiŭ asupra rezultatelor pînă la 25 Oct. 910.—cu portretul profesoruluĭ Ehrlich și o vignetă (spirochete palide Scbaudinn). Samitca—Craiova, 1910, 1 vol. de 112 pag. Pr.

C. Dobrogeanu-Gherea.—Neoiobagia, studiu economico-sociologic al problemeĭ noastre agrare. Bucureștĭ, Socec, 1910 1 vol. 494 pag. Pr. 3 lei 50 banĭ.

Corneliu Moldovan.—Cetatea Soarelui și alte poeme. Bucureștĭ, Socec, 1910, 1 vol. 126 pag. Pr. 2 leĭ.

Octav Minar.—Eminescu, album comemorativ, cu multe fotografiĭ și ilustrațiĭ artistice, pe hîrtie chromo. Iașĭ, 1910, Tip. „Dacia" Iliescu, Pr. 3 l. 50. b.

G. Tutoveanu.—Albastru (versurĭ), Institutul de arte grafice Minerva, 1910, 1 vol. 1 leŭ.

Onisifor Ghibu—Ziaristica bisericească la Romînĭ, studiŭ istoric, Sibiŭ, Tipariul Tipografieĭ arhidiecezane, 1910, Pr. 2 cor.

Z. Pâclișan (Justia Volbură)—Biserica și Romînismul, studiŭ istoric, Cluj, Tip. P. Barițiŭ, 1910, Pr. 1 cor.

G. Panu.—Amintirĭ de la „Junimea" din Iașĭ. Vol. II. Noua tipografie str. Patrașcu Vodă 26, Bucureștĭ 1910, Pr. 3 leĭ.

Felician B.—Gîndurĭ nocturne (versurĭ), Iașĭ, tip. „Progresul" Pr. 1 leŭ.

Calendarul Minerveĭ pe 1911, pr. 1 leu 25 banĭ.

Iașĭ.—Tip. H. Goldner, str. Gh. Mârzescu No. 17.

ANUL XXI. **Octombrie 1910** **No. 8.**

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

APARE ODATĂ PE LUNĂ

SUMAR

Pentru orĭce privește redacția și administrația, a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.*

ABONAMENTUL 10 LEI PE AN

1910

Membrii societăţiĭ ştiinţifice şi literare şi colaboratoriĭ „Arhiveĭ"

Preşedinte : **Teodor T. Burada**, Secretar *A. D. Atanasiu.*

Membri :

Gh. Aslan, profesor, publicist.
A. D. Atanasiu, profesor la Belle-Arte şi Liceul Naţional.
A. A. Bădărăŭ, Avocat, f. profesor, f. ministru de justiţie
N. A. Bogdan, publicist, funcţionar la primăria de Iaşĭ.
Gh. V. Botez-Gordon, publicist, secretar-profesor la scoala de arte şi meseriĭ.
T. T. Burada, publicist, artist, profesor, membru corespondent al Academieĭ, etc.
Eus. Calognomu, publicist.
D-na Laura Constantinescu, profesoară.
Arhiereul Narcis Creţulescu, f. stareţul mînăstireĭ Neamţ.
Dr. Leon C. Cosmovicĭ, profesor universitar.
Const. Doboş, publicist.
I. Găvănescul, profesor universitar.
Gh. Ghibănescu, prof. publicist, membru corespond. al Academ.
Ilie Ghibănescu, profesor.
D. Greceanu, fost ministru de justiţie.
Valeriu Hulubeĭ, profesor.
Dr. S. Konya, farmacist.
D. Longinescu, avocat, publicist.
Dumitru C Moruzi, Publicist.
Mihail Lungianu, magistrat.
Dr. George Mileticiŭ, medicul şef al spitalelor Madona Dudu din Craiova.
Vl. Mironescu, arhitect, publicist.
Gh. Nădejde, profesor, director gimn. Ştefan-cel-Mare, publicist.
Dr. I. Naum, avocat, fost director al Penitenciarului Focşanĭ.
Dr. Th. Nicolaŭ, profesor liceul internat.
Dr. G. Pascu, publicist, subdirector la Biblioteca StatuluĭIaşĭ.
Dr. D. Pompeĭ, profesor universitar.
V. Popovicĭ, judecător.
N. Rădulescu-Niger, publicist, Bucureştĭ.
Eug. Revent, profesor, publicist.
Eugeniu Boureanu, publicist. avocat.
Romulus Sevastos, profesor.
D-ra Eufrosina Simionescu.
C. D. Stahi, pictor, fost director Artelor Frumoase Iaşĭ.
Dr. M. Strajan, profesor, etc.
I. C. Tăzlăoanu, institutor. director
I. Iorga, publicist.
Caton Teodorian, publicist, funcţionar.
Mihaĭ Tomida, profesor, director Liceuluĭ Internat.
Riria Xenopol, publicistă.
A. D. Xenopol, profesor universitar, membru al Institutuluĭ de Franţa, Membru al Academieĭ Romîne, etc. etc.
A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşĭ, Membru al Academieĭ, etc.
N. Zaharia, publicist.

Membri corespondenţĭ.

Dr. Ladislau Thót, membru al maĭ multor societăţĭ ştiinţifice şi literare.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚII ȘTIINȚIFICE și LITERARE

DIN IAȘI

Anul XXI No. 8. Octombrie 1910

Sinceritatea

Si tous les hommes savaient ce qu'ils disent les uns des autres; il n'y aurait quatre amis dans le monde.
Pascal

Imĭ amintesc despre o nuvelă de *Margueritte*, în care o persoană bogată şi sus pusă se hotărăşte intr'o zi să spue fiecăruia adevărul în față. Eĭ bine, rezultatul a fost că, după cîteva zile de sinceritate, şi-a făcut viața cu totul imposibilă.

Şi autorul conchide, cu oare care amărăciune, că temelia relațiilor sociale este minciuna saŭ maĭ bine zis, nesinceritatea.

„A fi sincer însemnează a spune ceeace *în adevăr* gindeştĭ şi simțĭ" [1]). Poțĭ fi sincer cînd este vorba de lucrurĭ şi unele fapte, aceasta îțĭ este însă adesea cu neputință față de oamenĭ. Şi chiar dacă sinceritatea-țĭ nu este vătămătoare altora, într'unele împrejurărĭ ție îțĭ va fi de bună seamă. Prin urmare, este un adevăr indiscutabil că sinceritatea absolută nu poate exista.

I

Orĭ ce stare mintală este însoțită de anumite stărĭ afective. Este interesant să ştim ce simt felurițiĭ oamenĭ cînd sunt saŭ nu sincerĭ.

Caracteristica omuluĭ aşa numit de caracter este dorința de a spune totdeauna adevărul. Sunt însă multe împrejurărĭ

1) Littré.

în viață, cînd nu poate face aceasta. Este o fericire pentru el dacă se află în situații, cînd poate să tacă adevărurile neplăcute. Cînd însă este constrîns ca să le spună și totuși împrejurările nu i-o permit, atuncĭ sufere, că este nevoit *să mintă*.

Să ne închipuim că un tuberculos în ultimul grad ne întreabă ce credem despre boala sa. Putem noĭ să-i spunem că în curînd el va muri? Acesta însă este un caz, în care neplăcerea ce simțim că trebue să mințim este oarecum compensată prin satisfacția că am făcut aceasta, ca să servim pe un nenorocit.

De altfel ceeĭa ce face foarte adesea deosebirea dintre nesinceritatea omuluĭ de caracter și a celuĭ fațarnic și pervers este că pe cînd cel dintăĭ minte de cele maĭ multe orĭ *pentru ca să servească pe altul*: cel de al doilea minte, saŭ pentru plăcerea pur și simplu de a minți, saŭ pentru a se servi pe el însușĭ.

Un alt motiv, afară de spiritul dreptățiĭ, care face'pe un om de caracter să iubească sinceritatea, este *curățenia sufletuluĭ săŭ*. Fondul luĭ sufletesc fiind curat, el n'are de ce să'l ascundă. Pe cînd fațarnicul și perversul, a căruĭ conștiință este pătată de sus pănă jos, are o deosebită grijă să întrebuințeze o adevărată artă ca să ascundă aceasta. Este destul să ne gîndim la așa numițiĭ *ciniciĭ*, adecă la aceĭ oamenĭ murdarĭ, cari aŭ ceea ce se numește *curajul infamiilor*, pentru ca să ne facem o idee de scîrba și revolta ce ne-ar produce murdăria și infamia omenească arătată în toată goliciunea sa. Imĭ aminteec de cinismul cu care un specimen din acestea mi-a răspuns, cînd i-am imputat o infamie, că „așa se trăește", la care i-am obiectat că sunt alțiĭ care trăesc *altfel*. Dar adevărul e că sunt ceĭ maĭ nenorocițĭ Și mĭ maĭ amintesc de un altul, pe care l'am povățuit să nu maĭ fie escroc și hoț. Parcă'l văd și acuma cum, cu surîsul nerușinat și pervers pe buze, mi-a răspuns „banĭ să iasă". Acesta era *imperativul* luĭ *categoric*.

Pe cînd oamenii de caracter simt durere, cînd sunt nevoiți să fie nesincerĭ, imoraliĭ, dinpotrivă, sîmt plăcere.

Sunt uniĭ oamenĭ, cari mint numaĭ pentru plăcere de a minți. E interesantă întru cît-va psichologia acestor profesioniștĭ aĭ minciuneĭ. Toată satisfacția lor este condiționată de credința că le crezĭ minciunele. Dacă ar ști că nu-ĭ crezĭ, atuncĭ nu te-ar minți. Imoralitatea purtăriĭ lor stă în abuzul ce-l

fac cu încrederea nemeritată ce le acorzĭ. Şi vă rog să credeţĭ că, poate maĭ toţĭ dintre mincinoşiĭ de acest fel devin hoţĭ la ocazie.

Intre ceĭ care fură şi cel care minte este multă analogie. Căcĭ, atît într'un caz cît şi în celălalt, avem de a face cu un *abuz de încredere.*

Sunt însă şi uniĭ mincinoşĭ nevinovaţĭ, anume aceia cari te mint pentru ca să te tachineze orĭ să te păcălească, dar în mod inofensiv. Neaparat că aceştia sunt scoşĭ din cauză.

Faţarnicului îĭ convine de minune să fie nesincer, căcĭ din aceasta el are multe foloase. Maĭ intăiŭ, îşĭ ascunde murdarul săŭ fond sufletesc. Apoĭ, dacă este candidat la parvenitism—şi ce făţarnic nu este?—atuncĭ de asemene trage profit din nesinceritate. *Calomniind*, el înlătură saŭ doboară pe alţiĭ cari i-ar sta în drum ; *linguşind*, el „işĭ face mînă bună" cu aceia de cari are interes. Aşa în cît, din toate necuratele luĭ puncte de vedere, nesinceritatea îĭ este profitabilă.

O nesinceritate maĭ vinovată chiar de cît a faţarnicilor este aceea a invidioşilor şi perverşilor, adică a celor cari simt voluptate să facă răŭ, fără ca să fie pentru nimic îndreptăţiţĭ la aceasta.

Invidiosul, adică omul căruia îĭ pare răŭ de binele *meritat* al cuiva, este constrîns prin firea luĭ să fie nesincer. El ştie că patima luĭ este nedreaptă şi de aceĭa caută să şi-o ascundă faţă de cel invidiat. Insă patima care-l roade, reclamă satisfacţie. Imboldit de ea, invidiosul caută pe căĭ lăturalnice să facă răŭ celuĭ invidiat. Om mic la suflet, cînd n'are nicĭ o însemnătate morală, dînsul recurge la *criticĭ* şi *calomniĭ*, care—lucru ştiut—este arma obicĭnuită a neputinciosuluĭ. Aţĭ avut de bună-seamă, ocazie să vedeţĭ adesea tipurĭ de asemenea fel. Iĭ veţĭ intîlni pe la colţurĭ de stradc, aruncînd sub formă de confidenţă diferite calomniĭ ; îĭ veţi întîlni foarte des prin berăriĭ şi cafenele, strînşĭ în jurul uneĭ mese, criticînd, şi batjocorind pe unul şi pe altul. Cel maĭ limbut şi socotit de cătră semeniĭ săĭ sufleteştĭ ca maĭ de spirit, preponderează. Cu multă vervă el îşĭ debitează minciunele şi batjocurile la adresa celuĭ absent, ĭar acoliţiĭ săĭ se prăpădesc de rîs. *Spiritualul* bîrfitor simte o îndoită satisfacţie în asemenea împrejurărĭ; pe de o parte, el îşĭ varsă o parte din focul ce'l are în potriva calomniatuluĭ: ĭar pe de alta, se simte satesfăcut în amorul săŭ propriŭ că a reuşit să pară că este *om de duh.*

Cea maĭ vinovată nesinceritate este aceea a *perversuluĭ.*

Acesta n'are absolut nicĭ un motiv de a face răul, decît propria luĭ plăcere, care cîte-odată este adevărata voluptate. Dintre perverşĭ se recrutează *intriganțiĭ* ceĭ maĭ rafinațĭ, adică acea categorie de oamenĭ, carĭ îşĭ fac o deosebită plăcere „să vîre zizaniĭ", cu scop de a rupe legăturile de amiciție dintre prietinĭ saŭ pe cele de amor dintre îndrăgostițĭ. Eĭ reuşesc să fure încrederea unor oamenĭ cum se cade, să le smulgă unele aprecierĭ privitoare la uniĭ şi la alțiĭ, pentru ca în urmă să le utilizeze drept arme înpotriva acelora de a cărora încredere nemeritată aŭ abuzat. Altă dată inventează de la eĭ fel de fel de minciunĭ şi calomniĭ, pe care le spun ca fiind zise de cătră alțiĭ.

Multe dintre prietiniile care se rup şi dintre căsătoriile care se desfac, sunt provenite din cauza falşilor prietinĭ saŭ prietene ale caseĭ.

Vă vețĭ întreba poate: ce cîştigă eĭ din toate acestea? Nimic altă ceva—dar care pentru dînşiĭ este foarte mult—decît satisfacția de a fi pricinuit răul.

II

După cum este firesc de altfel şi după cum se întîmplă şi cu alte vițiĭ sufleteştĭ, masca sub care se ascunde nesinceritatea este contrariul eĭ *sinceritatea*.

Dacă însă avem oarecare intuiție psihologică, adecă darul de a citi în suflete, atuncĭ nu ne este tocmaĭ greŭ să demascăm pe omul nesincer. Afară de unele trăsăturĭ caracteristice ale fizionomieĭ sale şi, maĭ cu seamă de unele căutăturĭ ale priviriĭ, sunt alte dovezĭ ce le putem scoate din înlănțuirea faptelor luĭ. Vom vedea, bunăoară, că nu există o logică strînsă în purtarea luĭ, că dese orĭ se contrazice şi că, de obiceiŭ, una zice şi alta face. Apoĭ şi acesta este cel maĭ sigur indiciŭ, vom observa că atitudinea luĭ față de unele persoane, cînd sunt prezente, contrastează cu ceĭa ce spune despre dînsele în lipsa lor. Si atuncĭ este firesc să bănuim că ceea ce face cu acelea, este foarte probabil că face saŭ va face şi cu noĭ. Romînul a caracterizat foarte bine pe fățarnic, numindul „taler cu două fețe".

Am greşi mult, dacă am grupa toate felurile de nesinceritate în aceĭaşĭ categorie; cacĭ nu toate sunt tot atît de vinovate.

III

Nesinceritatea poate proveni din două cauze: *firea omuluĭ* şi *mediul social.*

După cum sunt oament foarte rarĭ,—o recunoaştem cu durere — înzestraţĭ cu simţul moral ; sunt alţiĭ cari se nasc lipsiţĭ cu desăvîrşire de această preţioasă podoabă a unuĭ suflet omenesc. E de prisos să maĭ spunem că din categoria acestora fac parte nesinceriĭ prin temperament.

Am găsit intr'un roman de *Balzac* cugetarea, că într'un om care a trecut peste vîrsta de 30 de anĭ nu te maĭ poţĭ încrede, fiind că'l *fasonează* societatea. Ea cuprinde mult adevăr şi denotă o profundă observaţie.

Ceea ce în primul rînd, face farmecul celor maĭ mulţĭ copiĭ este sinceritatea. Sufletul lor este curat şi încrezător. *Naivitatea* nu este oare un atribut al copilărieĭ ? Copilul spune deadreptul ce crede despre cineva, şi ceea ce este foarte nostim cîte odată, i-o spune în faţă. Bine-înţeles că omul inteligent nu numaĭ că nu se supără, dar face chiar haz.

Cu înaintarea în vîrstă lucrurile se schimbă. El observă cum părinţiĭ săĭ şi alţiĭ de aĭ caseĭ mint; maĭ constată că unele adevărurĭ pe care le spun îĭ atrag neplăcerĭ. Iar maĭ pre sus de toate părinţiĭ săĭ şi alţiĭ îĭ fac „şcoală"—*şcoala minciuneĭ*—în care îĭ arată că nu trebue să dea pe faţă tot ce cred, ba chiar e bine uneorĭ să spună contrariul. Şi astfel pe zi ce trece, eĭ „se formează" ; adecă devin prudenţĭ şi *politicoşĭ*.

Politeţea este una dintre cele maĭ obişnuite „minciunĭ convenţionale". A fi politicos însemnează a nu spune totdeauna adevărul saŭ ceea ce crezĭ despre cineva,—*a menajea*. Poliţa este o armă prin care tu ţiĭ la distanţă pe mulţĭ oamenĭ grosolanĭ saŭ răutăcioşĭ; dar în acelaşĭ timp, ea îţĭ impune ca nicĭ tu la rîndul tăŭ să nu fiĭ supărător. Politeţa s'ar maĭ putea numi *codul menajamentelor reciproce*. Ea îţĭ dictează uneorĭ să nu fiĭ comunicativ, iar alte orĭ să spuĭ chiar contrariul de ceea ce crezĭ despre cineva. Fără îndoială că nesinceritatea impusă de politeţă este cea maĭ nevinovată.

In mediul social nu se mărgineşte numaĭ a te obliga să fiĭ politicos, dar îţĭ impune uneorĭ să afirmĭ ceea ce nu crezĭ. Aşa este jurămîntul obligatoriŭ, cînd te înrolezĭ în armată saŭ cînd intri în funcţiile statuluĭ. Chiar dacă nu crezĭ în Dumnezeŭ, totuşĭ trebue să jurĭ în numele luĭ, decĭ să minţĭ.

IV

Cu cît omenirea se civilizează, cu atît sinceritatea devine tot maĭ rară. Este adevărat că oameniĭ se fac maĭ politicoşĭ ;

dar maĭ puţin sincerĭ. Arta de a simula şi a disimula se perfecţionează fără intrerupere. Omul devine din ce în ce maĭ dibaciŭ în ascunderea celor ce gîndeşte şi simte. Pe de altă parte văzînd că adevărul este aproape totdeauna persecutat, dînsul caută să-l ascundă. Prin urmare orĭce luptă pentru sinceritate este zadarnică.

Tot ce ne rămîne de făcut este să luptăm contra nesincerităţiĭ manifestate sub vătămătoarele eĭ forme. Să controlăm pe mincinoşi, ĭar în urmă „să-ĭ dăm de gol". Să prigonim pe ceĭ făţarnicĭ şi perverşĭ pentru ca să-ĭ facem maĭ puţin periculoşĭ. Trebue să ne pătrundem de acest trist adevăr, că făţărnicia şi perversitatea sunt rele *înnăscute* şi că prin urmare, ar fi o copilărie să credem că am putea lecui pe ceĭ stăpîniţĭ de ele. Cînd unul a săvîrşit maĭ multe fapte, care ni l'aŭ demascat, să fim preveniţĭ în potriva luĭ chiar dacă ar căuta pe urmă să ni se înfăţişeze sub masca unuĭ pocăit. Se poate ca pantera să-ş ascundă ghiarele, dar rămîne tot panteră. Dacă ar fi toţĭ convinşĭ despre aceasta, atuncĭ s'ar înşela maĭ puţin şi ar avea maĭ puţine de suferit din partea celor răĭ. Cea maĭ mare nenorocire a multor oamenĭ este că se lasă amăgiţĭ de aparenţe. Aceasta îĭ face să cadă foarte adesea victime ale oarbeĭ lor credulităţĭ.

Să fim prudenţĭ prin urmare; maĭ bine să păcătuim prin esces de îndoĭală, de cît prin esces de incredere. Ştim că aceasta ne face să suferim; maĭ ştim de asemenea că nesinceritatea este în potriva fireĭ noastre,—dar să preferăm această suferinţă, în locul altora maĭ marĭ, ce le-am avea, dacă ne-am purta din potrivă. Şi fiind că viaţa socială ne obligă să nu fim totdeauna sincerĭ, să căutăm măcar să minţim cît se poate maĭ puţin.

N. Zaharia

ELENEI DOAMNA
(1 Aprilie 1909)

Dintre chipurile sfinte azĭ ajunse legendare,
Şi din vremĭ invrednicite de eternă neuĭtare,
Astăzĭ, cînd abia mormîntul te acopere 'n tăcere
Te desprinzĭ într'o lumină ce se 'nalţă şi nu piere

Chip de-adîncă bunătate, de credință, de iubire,
Dulce, blînd ocrotitoare și mărinimoasă fire,
La podoaba minunată a „*Unireĭ*" romîneștĭ
Aĭ pus scumpele'țĭ brilante ale viețiĭ sufleteștĭ.

La măreața 'nfăptuire a Domnieĭ pămîntene
Din neperitoare gloriĭ ce se scriŭ în Cărțĭ Eterne
Pus-aĭ raze izvorîte din iubirea Ta de țară,
Maĭ de preț decît coroana de pe fruntea'țĭ princiară.

Fapte cît de marĭ și multe nu'țĭ păreaŭ d'ajuns vr'odată
Pentru-această țară scumpă, din vremĭ triste-abia scăpată,
Și-aĭ fi vrut ca să le numerĭ, pe-ale inimeĭ bătăĭ,
Cît maĭ marĭ, și cît mai multe prin Voivodul săŭ și-aĭ săĭ.

O! Voivodul, Unsul Țăriĭ și iubirea-țĭ neschimbată,
Ce voință și ce suflet, și ce minte luminată!
La coroana luĭ Domnească aĭ pus zimbete senine,
In exilu-ĭ trist, coroana mîngîerilor divine!

Iar pe cînd, plin de durere, delăsa a lumiĭ vale,
Ți-aĭ cernit alesul suflet pentru 'ntreaga vieţiĭ cale
Și aĭ pus în el mormîntu-ĭ și-amintirĭ de neuĭtat,
Ca soție și ca fiică de romin de adevărat!

Aĭ rămas apoĭ în țara legăturilor sfințite...
Dar, la Ruginoasa, noapte peste moaștele ĭubite,
Noapte se părea și'n țară peste Numele cel mare,
Și ce trist îțĭ sta pe suflet vinovata nepăsare!

Ci sperаĭ,—cu ĭertătoarea-țĭ și duĭoasa bunătate,—
Ci sperаĭ în re'nvierea simțimintelor curate,
Căcĭ un neam întreg nu uită, căcĭ desful e un moment
Spre-a se revărsa din inimĭ, amintirea, ca torent.

Și-aĭ putut gusta cereasca bucurie-a deșteptăriĭ
Dragosteĭ, recunoștințiĭ, pioșieĭ, venerăriĭ...
Lacrimile-țĭ-aŭ fost rouă pentru floarea răsărită
Din obșteasca amintire și pe scump mormînt sădită.

Dar simțind, în oboseala ăstor anĭ de despărțire,
Că e ultim'așteptare și suprema mulțămire,
Aĭ rostit rămas bun viețiĭ, suflete duĭos și sfînt,
Și-aĭ zburat senin în lumea de dincolo de pămînt

O! dar aĭ lăsat în urmă ţara toată'n izbucnirea
De durere şi de lacrimĭ, ce le volbură iubirea,
Şi aducerele-aminte de comoara sufletească
Ce o pierde, cu plecarea'ţĭ, viaţa noastră romînească.

Numaĭ veşnic'amintire ce rămîne după Tine
Ca o dîră de viĭ raze trasă 'n sferile senine,
Ne preface 'n mîngîere al durerilor amurg,
In pios avînt de inimĭ lacrimile care curg...

Dormĭ în pace suflet mare în mormîntul de departe,
Al Soleştilor Moldoveĭ! Fără străluciri deşarte
Aĭ trăit, şi fără ele 'ţi-a fost ultim'aşezare;
Iţĭ vor fi podoabe însă florile de venerare!

Astfel, dintre chipurĭ sfînte, legendare-acum părute,
Astăzĭ, cînd abia mormîntul te-a cuprins, din vremĭ trecute.
Te desprinzĭ ca o lumină ce străbate depărtărĭ
Şi, cu secoliĭ, maĭ vie se înălţă între zărĭ!..

N. Rădulescu-Niger

TEATRUL IN MOLDOVA

Stagiunea 1866—1867

(Urmare)

Retragerea luĭ Nicolaĭ Luchian din Direcţia Teatruluĭ Naţional —Diferite propunerĭ pentru luarea Direcţiuneĭ Teatruluĭ Naţional.—Luarea Direcţieĭ Teatruluĭ de către Primăria Municipiuluĭ Iaşĭ.—Infiinţarea comisiuneĭ teatrale.—Reprezentaţia de bine-facere dată de elita societăţeĭ ieşene.—Diferite piese jucate de trupa moldovenească.—Debutul soţilor Pascaly.—Teatrul german de sub Direcţia Avocatuluĭ Eduard Khern.—Diferite piese ce s'aŭ jucat de trupa germană.—Cererea luĭ Khern de a i se acorda şi Direcţiunea Teatruluĭ Naţional.

Actorul Neculaĭ Luchian căruĭa i se încredinţase în 7 Iunie 1865, Direcţia Teatruluĭ naţional, ne maĭ putîndu se conforma în totul condiţiunilor *pentru darea în antrepriză a teatruluĭ naţional din Iaşĭ* publicate în *Monitorul Oficial* No. 76 din 9 Aprilie 1865, încetează reprezentaţiile teatrale, şi aceasta din maĭ multe împrejurărĭ, dar maĭ cu samă din cauza epidemieĭ de holeră care începuse în ţară pe la începutul anuluĭ 1866, după cum am văzut. Remăind astfel Iaşul fără tea-

tru, se fac maĭ multe propunerĭ de către diferite persoane spre a se lua în antrepriză teatrul național.

Așa în 31 August 1866 vine profesorul de literatură romînă Vasile Alexandrescu Urechia, cu o cerere către guvern, prin care se oferă a primi întreprinderea Teatruluĭ Național din Iașĭ în condițiunile propuse de ocîrmuire, maĭ adăogînd și următoarele:

1) Clasele de declamațiune și mimică ce aŭ fost alipite pe lîngă Conservatorul de muzică și declamațiune din Iașĭ, și pe care guvernul pentru a face economiĭ le-aŭ suprimat, mă oblig a le continua spre a nu se intrerupe un studiŭ atît de necesar pentru dezvoltarea elevilor ce s'aŭ decis arteĭ dramatice.

2) Voĭ ține pe spesele mele o clasă de muzică pentru eleviĭ teatruluĭ național din Iașĭ.

3) Voĭ angaja un profesor coreograf pentru eleviĭ aceluĭașĭ teatru.

4) Mă oblig asemenea a pune un premiŭ pentru două piese nuoĭ naționale, și pe care le voĭ reprezenta după ce vor fi aprobate de comitet ce se va numi pentru aceasta.

5) Voiŭ căuta a reuni pe scena națională din Iașĭ toate elementele dramatice ce sînt în Iașĭ, și ale căror talente sînt cunoscute și aprobate de public, pentru a evita teatrul de căderea deplorabilă în care ajunsese în aniĭ din urmă.

6) Repertoriul mă oblig asemenea a fi ales dintre cele maĭ bune producțiunĭ ale teatruluĭ francez, german și ispaniol.

La 20 Septemvrie 1866, se prezentă și I. Caragealì, cu o propunere făcută la Ministerul de Interne, ca să i se dea luĭ direcția teatruluĭ național, primind toate condițiunile prevăzute în *Monitorul Oficial* din 16 Sept. 1866, care cuprinde aceleașĭ condițiunĭ arătate în *Monitorul Oficial* No. 76 din 1865, cu foarte puține deosebirĭ.

In 10 Octomvrie 1866, Directorul teatruluĭ german din Bucureștĭ avocatul Eduard Khern, vine prin o suplică dată comitetuluĭ teatral, și cere ca să i se dea luĭ concesiunea teatruluĭ Național din Iașĭ, primind condițiunile prevăzute prin *Monitorul Oficial* maĭ sus mencionat și îndatorindu-se pe lîngă aceasta a pune în scenă chiar în anul dintăĭŭ *două operete*, traduse din franțuzește saŭ din nemțește, și executate în romînește; ĭar în anul al doilea se obligă a da și alte piese și maĭ marĭ.

După Eduard Khern, vine Pascaly, și cere de asemene să i se dea luĭ administrația Teatruluĭ Național, îndatorindu-se a face tot ce-ĭ va sta prin putință spre a ridica scena romînă.

Apoĭ la 21 Octomvrie 1866, actorul M. Galino cere și el să i se dea antrepriza Teatruluĭ Național.

In fața acestor cererĭ, Consiliul de Miniștri găsește cu cale să le respingă pe toate și să se adreseze maĭ bine Primărieĭ de Iașĭ, propunîndu-ĭ ca să eie ea administrația tea-

trului National, acordîndu-ĭ pentru aceasta şi o subvenţie de 50,000 leĭ.

Primăria primeşte propunerea Guvernuluĭ şi angajează actoriĭ ceĭ maĭ de samă şi anume, pe: *Galino*, *Gheorghiu*, *Ivolschi*, *Neculau*, *Dimancea*, D-nele *Merişescu*, *Gheorghiu*, *Camban*, *Neculau*, *Filareta*, şi alţiĭ. Numeşte apoĭ o *Comisiune teatrală* compusă din Teodor Codrescu, Alex. M. Şendrea şi Iorgu Iorga ca să administreze Teatrul.

Acea comisiune numi ca *Inspector Teatruluĭ Naţional* pe M. Galino. Tot atuncĭ Primăria a făcut un sigiliŭ cu inscripţia: *Teatrul Naţional. Direcţia Primărieĭ. Ridendo castigat mores*, pe care'l reproducem aicĭ în facsimile [1].

Galino în urma însărcinăreĭ pusă de comisiunea teatrală, face un inventar de toată zestrea teatruluĭ, care cuprinde: Decorurĭ pe pînză, accesoriĭ şi requizite, garderoba, lustru mare, lustrurĭ micĭ, scaune, candelabre, garniturĭ de mobile, lămpĭ, şi altele, precum şi un număr de piese de teatru, în limba franceză, care toate la un loc alcătuesc 551 bucăţĭ [2].

Cu toate sforţările făcute de direcţia teatruluĭ naţional luată acuma de Primărie, deschiderea stagiuneĭ teatrale întîrzie. Luna luĭ Decembrie începuse şi nimic nu se făcuse în această privinţă. Publicul aşteaptă cu nerăbdare să vadă odată începîndu-se reprezentaţiile teatruluĭ naţional, căcĭ acele ale Opereĭ Germane începuse încă de la 17 Noemvrie 1866. Gazetele strigă şi se alarmează. „*Constituţiunea*“ din 9 Noemvrie 1866, scrie că: „Pentru prima oară, de mulţi anĭ, nu avem în astă iarnă la Iaşĭ nicĭ Teatru Naţional nicĭ operă.

Abia la 12 Decemvrie 1866 se deschide Teatrul romînesc. Cu o zi înainte de deschiderea stagiuneĭ s'a dat o reprezentaţie de bine-facere de către societatea de elită ieşană. Dăm aicĭ şi bucăţile din care aŭ fost compusă această reprezentaţiune dată în sara de 11 Dec. 1866:

Mare uvertură compusă şi derijată de Gh. Scheletti esecutată de artiştĭ şi amatorĭ din Iaşi;

Le Caprice, comedie in 1 act de Alfred de Musset, în care aŭ luat parte; D-nele Eugenie Cziaky Ciaur, Elise Donicĭ, D-niĭ Gh. Beldiman, N. M. Cantacuzin;

Uvertura din opera Zampa pe două pianurĭ, esecutată de Princesa Elena G. Sutzu, D-ra Russ, D-ra Baroţi şi D-na Elise Donicĭ.

---

1) Despre toate acestea vezĭ *Dosarul Moldovenesc* No. curent 151 din 1865, depus de Ministerul Instrucţiuneĭ şi Cultelor la Arhiva Statuluĭ din Bucureştĭ; asemenea şi Dosarul No. 151 din 1866, aflat la Arhiva Primărieĭ din Iaşĭ.

2) Vezĭ Dosarul No. 197 din 1869 aflat la Arhiva Primărieĭ de Iaşĭ.

O poveste, comedie in 1 act de Iacob Negruzzi, in care aŭ jucat D-ra Eugenia Cziaky Ciaur, D ra Natalia Mavrocordat, Dl Mihail Cornea.

Feuilleton, Vals compus de I. Strauss dirijat de D. Volmar şi esecutat de orchestru.

L'Amour d'une Ingenue, comedie în un act de Emile Abraham şi Gabriel Guillemot, în care aŭ jucat; D-na Eugenia Cziaky Ciaur, D-ra Natalia Mavrocordat, D-l Corne Mihail şi N. N. Cantacuzino.

Alla Stella confidenta, romanţă italiană de Robandi, cîntată de d-na Elise Donicĭ, cu acompaniment de Violoncel, şi *Şansoneta Pareatca*, de I. Ianov, esecutată de Teodor Aslan.

Le Chevalier des dames, comedie în un act de M. Marc-Michel şi Labiche. Aŭ jucat: Mihail Rosetty, N. Cantacuzin, D-na Eugenia Cziaky Ciaur, Natalia N. Mavrocordat, Nicolai Sutzu.

Preţul locurilor la această reprezentaţie aŭ fost: Avan-scena şi Baignoire 6 galbenĭ, Loja Bel-etaje, 3 galbenĭ, Benuar 3 galb. Loja Rangul II-le 2 galbenĭ, Parter 10 lei. Galeria 3 leĭ [1]).

In cursul acesteĭ stagiunĭ trupa romînească a jucat între alte diferite piese, şi următoarele: *Maria Tudor*, dramă în 5 acte de Victor Hugo, tradusă de Costachi Negruzzi [2]); *Birtul luĭ Atanasie*, farsă tradusă din limba franceză; *Două despărţeniĭ*, comedie vodevil, traducere; *Un tată în încurcătură*, farsă scrisă anume pentru D-ra *Albina de Rhona*, o cîntăreaţă şi baletistă care a jucat împreună cu trupa romînească; *Asul de treflă*, comedie într'un act tradusă din franţuzeşte, etc.

Asupra reprezentaţieĭ pieseĭ *Maria Tudor*, care s'a jucat la 16 Martie 1867, găsim în *Gazeta de Iaşĭ* [3]) un articol iscălit de Teodor Aslan, prin care se arată că Direcţiunea teatruluĭ a făcut răŭ că a încredinţat un rol ca al *Marieĭ Tudor*, D-neĭ Merişescu care este o actriţă de comediĭ şi vodevilurĭ, iar nu pentru asemene rolurĭ dramatice, cu toate că-ĭ recunoaşte meritul şi silinţa ce a avut de a juca un astfeliŭ de rol. Despre Galino zice că e unul din actoriĭ romînĭ din ceĭ cari se jertfesc maĭ mult pentru scenă, dispunînd de destulă prestanţă pentru teatru, mimica, mişcările sale sînt prea cumpănite, de multe orĭ silindu-se precipită vorba, frazele ce le pronunţă par amalgamate, şi generalminte vorbeşte prea încet pentru a fi auzit. D-na Gheorghiu a interpretat în mod graţios rolul Janeĭ care traversează drama ca înger al păceĭ, inocenţeĭ şi al amoruluĭ. Despre Evolschi arată că sue şi scoboară prea multe game în discuţiune, pe cînd ĭ-ar fi prea uşor să vobească natural.

In 2 Aprilie 1867 s'a jucat piesa *Asul de treflă*: de un

---

1) Gazeta *Constituţiunea*, No. 21 din 7 Dec. şi 22 din 14 Dec. 1866.

2) Această piesă s'a tipărit în Bucureştĭ la Tipografia luĭ Eliad în anul 1867.

3) No. 5 din 1857.

autor anonim. In această piesă zice Gazeta de Iaşĭ [1]), Galino a interpretat rolul luĭ Alecu, într'un mod cu totul satisfăcător, d-l Bălănescu în rolul slugeĭ a fost ca toldeauna cînd vrea să-şĭ dea puţină osteneală, escelent. D nele Merişescu şi Gheorgiu deşi n'aŭ avut decît caractere cu totul secundare, aŭ susţinut însă rolurile lor, cea dintăĭ cu tot talentul săŭ cunoscut, cea de pe urmă cu mult natural. D-na Gheorghiu care în iarna trecută pentru întăia dată aŭ abordat rolurĭ maĭ serioase, promite mult pentru viitor. Âĭ spunem aicĭ ceia ce n'am avut ocazia aĭ spune cînd a jucat pe Barona în *Ceaşca cu ciaiŭ*, că dacă va izbuti, ceia ce va putea foarte uşor cu puţină bună voinţă, a da joculuĭ săŭ maĭ multă animaţiune, ea îşĭ va îndeplini toate promisiunile sale.

Pe la sfîrşitul luĭ Aprilie, aŭ venit din Bucureştĭ în Iaşĭ actoriĭ *Mihail* şi *Matilda Pascali*, carĭ aŭ jucat în cîteva reprezentaţiunĭ împreună cu trupa locală, dintre, cari cea de pe urmă s'a dat în sara de 25 Aprilie cu piesa *Căpitanul cu narav*, *(Les Vivacités du capitaine Tic)*, comedie in treĭ acte de Labiche, tradusă de Mihail Pascali.

* * *

In ce priveşte teatrul strein ce a fost în această stagiune găsim maĭ întăĭ că, încă de la 28 August 1866, boeriĭ Costachi Rolla, Gheorghe M. Suţu şi Dimitrie Cozadini, aŭ cerut Ministeruluĭ de Interne să li se acorde lor o concesiune a reprezentaţiilor streine, pe termin de şese anĭ, dînduli-se şi o subvenţie de 2500 galbenĭ, care se află trecută în budgetut statuluĭ, precum şi un adaos de 1000 galbenĭ pe care Municipalitatea Iaşuluĭ săĭ deie din milionul ce i s'a fost acordas prin votul Cameriĭ Deputaţilor, pentru îmbunătăţirea şi înflorirea oraşuluĭ Iaşĭ, ca despăgubire pentru strămutarea capitaleĭ la Bucureştĭ [2]).

Acesteĭ cererĭ însă nu i s-a dat nicĭ o urmare, aşa că în stagiunea următoare Iaşul a fost lipsit cu totul atît de Opera Italiană cît şi de Teatrul Francez, producîndu se numaĭ o trupă nemţască de comediĭ şi operete sub direcţiunea unuĭ avocat Eduard Khern, care dăduse o serie de reprezentaţiunĭ în stagiunea precedentă cu trupa sa în Bucureştĭ.

Reprezentaţiile acesteĭ trupe aŭ început la 17 Noemvrie 1866, esecutîndu-se atuncĭ o *Mare Uvertură* de orchestră şi un prolog de Gustav Karchin, precum şi piesele : *Un cuvînt la Ministru*, comedie într'un act şi *De la congresul Juridic*, vodevil în un act de A. Langer.

Principaliĭ actorĭ în această trupă aŭ fost : Karschin, Ber-

---

1) No. 10, An. I, din 6 April 1867.

2) Vezĭ Dosarul No. curent 154 pe an. 1865, intitulat *Teatrul naţional din Iaşĭ* aflat la Arhiva Statuluĭ din Bucureştĭ.

ger, Panser, Schweighofer, Hörstein şi D-rele Hess, Deutschinger Palany, Schäffer, Föhsemeyr, Müller, Urban, etc. Regisor al trupeĭ aŭ fost August Berau [1]).

Dintre piesele maĭ de samă ce s'aŭ jucat de această trupă nemţască în cursul ierneĭ 1866—1867, enumerăm următoarele:

La 20 Noemvrie 1866, s'a jacat *Farse de servitorĭ*, vodevil în un act; *Ceĭ doĭ eroĭ*, comedie în un act, între acte, *Vivandiera*, pas serios dansat de D-na C. Müller.

La 26 Noemvrie 1866, s'a jucat *Matilda saŭ Onoarea şi baniĭ*, dramă în 4 acte de R. Benedict.

La 27 Noemvrie s'a jucat *Ţiganul*, vodevil in 3 acte şi 5 tablourĭ de Fr. Caiser.

La 1 Dec. următor, s'a jucat *Din şepte cea maĭ urîtă*, comedie în 4 acte.

La 2 Dec. s'a jucat *Vioara fermecată*, operetă comică într'un act de Jacques Offenbach, *Doctorul Robin*, comedie în un act de W. Friderich şi *Dacă aşĭ fi un barbat*, solo-scene, de Grandjan, executată de d-ra Mary Seiler.

La 4 Dec. piesa cu cîntece *Coada Dracului*, în 3 acte de Juin.

La 30 Ian. 1867, s'a jucat vodevilul cu cîntece *Monach şi Soldat* în beneficiul actriţeĭ Anna Deutschinger.

La 6 Martie 1867, s'a jucat *Fortunio* operetă în un act de J. Offenbach.

La 8 Martie s'a jucat *Cavaleria uşoară.*

La 13 Martie se repetă ĭarăşĭ opereta *Fortunio.*

La 18 Martie *Bărbierul satuluĭ* de Şenk.

La 22 Martie opereta *Orpheus* (Orfeŭ în infern) de M. Jacques Offenbach.

La 24 Martie se repetă iarăşĭ Orfeu în infern.

La 25 Martie opereta la *Belle Galathée.*

La 27 Martie se repetă iarăşi Orfeŭ in Infern [2]).

Directorul Khern, care ţinea Direcţia Teatruluĭ german şi la Bucureştĭ, fiind ocupat maĭ mult acolo, a lăsat administraţia trupeĭ sale din Iaşĭ unuĭ Domn S. Săvulescu, care însă se lăsă şi el de această sarcină la 13 Martie 1867.

Terminîndu-se cu reprezentaţiile teatruluĭ german, Directorul Khern printr'o suplică dată Primărieĭ Iaşuluĭ, cu data dela 17 Martie 1867, cere să i se dee luĭ antrepriza teatruluĭ de operete germane, pe termen de treĭ anĭ cu începere de la 1867, obligînduse a pune în scenă succesiv şi operete romîne arătînd tot odată că în caz cînd Primăria n'ar maĭ vrea să ţină teatrul Moldovenesc, Khern este gata a lua şi acest teatru pe sama sa, cu obligaţiune de a introduce şi operetă na-

---

1) Vezĭ anunciul aflat le Dosarul Arhiveĭ Primărieĭ de Iaşĭ, No. 151 din 1866.

2) Despre toate aceste reprezentaţiunĭ vezĭ *Gazeta de Iaşĭ* pe aniĭ 1866 şi 1867.

ţională şi a aduce o trupă de balet. Această cerere însă i se respinge [1]).

După respingerea propunereĭ luĭ Khern, la 24 Aprilie acelaşĭ an, veni la primărie August Perau, fostul regisor al trupeĭ nemţeştĭ, cerînd să i se dea luĭ antrepriza reprezentaţiilor germane pentru stagiunea viitoare, în aceleaşĭ condiţiunĭ pe care le-aŭ avut şi Avocatul Khern, însă nicĭ această cerere n'a fost maĭ fericită decît cea precedentă, căcĭ Consiliul Comunal al Iaşuluĭ o respinse de asemenea.

(Va urma) **Teodor T. Burada**

NOCTURNA

E-o noapte rece de Octombre;
Şi-ĭ trist. şi-ĭ vînt şi plouă 'n şir;
Pe stradele pustiĭ, sub becurĭ,
Te simţĭ ca într'un cimitir.

Din streşinĭ curg tînguitoare,
Sclipind, marĭ lacrimĭ pe pămînt,
Cum curg din ochiĭ triştĭ, în noapte,
Cînd plîng pe-aceĭ ce nu maĭ sînt...

Pe trotuarul ud, îmĭ pare
Că vin în urma-mĭ paşĭ grăbiţĭ,
Mă uĭt... sunt frunzele gonite
De vînt, sub teiĭ dezgoliţĭ, —

In zarea becurilor albe.
Colò, unde lucesc în rînd,
Imĭ pare că zăresc o umbră
Plăpîndă, dulce, dispărînd.

Spre dînsa înima'mĭ zdrobită,
Mă duce 'n plîns, cu graiul stîns..
Şi mă trezesc în stradă singur,
Cu braţul în zadar întins...

Iaşĭ 1910 **Gordon**

---

1) Vezĭ Dossrul No. 196 din 1866, aflat la Arhiva Primărieĭ din Iaşĭ.

IEŞENILOR

Ieşenĭ ĭubiţĭ, azĭ vouă vă'nchin această odă ;
Da, vouă, inimĭ triste, dar cu pornirĭ de samă,
In care bate astă-zĭ ca'n inima de mamă,
Iubirea către-Acela ce-a fost şi Fiŭ şi Vodă.

Ieşenĭ, azĭ glasul vostru întregul neam îl chiamă
Şi-ĭ strigă : „Fariseiĭ, cu vechia lor metodă,
„Priviţi-ĭ, vor pe cruce din noŭ pe Cuza-Vodă !
„Iĭ poartă-aceeaşĭ ură şi aŭ aceĭaşĭ teamă !"...

Iubiţĭ Ieşenĭ, cu fruntea şi inima 'nălţată,
Martirĭ, carĭ'n extazurĭ zimbind 'şĭ'nfloresc buza,
Opriţĭ cu-a voastre pepturĭ cohorta blestemată,

Şi înălţaţi, pe veacurĭ, ca'n templu larg, la soare,
Să-l poată vedea 'n faţă cu drag *Stefan cel Mare,*
In piaţa scumpă nouă pe mîndrul *Vodă-Cuza* !

14 Sept. 1910 G. P.

La Tîrgoviştea şi la Mănăstirea Dealului

Impresii de călătorie

„Cunoaşte-te pe tine însuţi ş'apoĭ să cunoştĭ pe altul", zice o maximă estrasă paremi-se din Sfînta Scriptură ; de aceia cred că, orĭ ce romîn, cu suflet şi aspiraţiĭ romîneştĭ, face lucru vrednic de laudă cînd cată să'şĭ cunoască maĭ întăĭ bine ţara luĭ, şi apoĭ ţările şi tîrgurile unde se pot admira turnurĭ maĭ înalte, bulevarde maĭ largĭ, stejarĭ saŭ brazĭ maĭ verzĭ, juvaerurĭ maĭ strălucitoare, ape maĭ cristaline şi rulete maĭ pline de noroc, decît se pot găsi aici la noĭ.

Puţine oraşe din ţara noastră întreagă mi-aŭ maĭ rămas ca să le văd; cele din Oltenia maĭ cu samă. In vara aceasta începuĭ plimbarea mea, în luna de congediŭ ce am obţinut, cu vechea capitală a Munteniei, *Tîrgoviştea* saŭ *Tîrgul Vesteĭ*, cum le place unor ultra-filologĭ să'l numească.

Descind din tren, mă suĭ în birjă, şi trec printr'un bulevard lung, cu copacĭ tinerĭ încă, cu case rare, şi cu o statue în mijloc, care drept urare de bună primire a celor ce intru în Tîrgoviştea, le arată spatele. Noroc că statuea se compune dintr'un *bust*, pe un soclu destul de înalt. Dar eŭ nu

sunt din aceĭ ce țin samă de așa micĭ infracțiunĭ la codul manierilor elegante.

Intru în centrul orașuluĭ și trag la Otelul *** (cel maĭ bun din localitate, după cum mi-l recomandă un tîrgoviștean. E o căsoae veche, garnită cu mobile dispărechete și șchioape, cu odăĭ ca cuștele de canarĭ,—și cu prețul de... cea maĭ eftină odae, 3 leĭ ; și, incă, *preț redus*, îmĭ spune *Madama* hoteluluĭ. Fie că face ; ca să dormi o noapte liniștit, după douăzecĭ de ceasurĭ de drum de fer, nu'ĭ scump 3 leĭ.

Ca să dormĭ ! e un chip de a vorbi, la Tîrgoviștea. Abia ațipiĭ vre-o cincĭ minute, după stîngerea lumînăreĭ, pe crivatul în care stam, nu orizontal, ci prăbușit la mijloc, aproape în unghiŭ drept,—și un fior neplăcut mă făcu să tresar iute și să'mĭ lipesc o palmă simțitoare pe obraz ! Cînd pipăiĭ apoi maĭ desmeticit locul lovit, o dungă licvidă se întinse pe fața mea. Aprind răpede un chibrit, și mă uĭt pe palma cu care mă lovisem : era plină de sînge !

E de prisos să vă maĭ spun ce carnaj fioros fuĭ nevoit să fac în noaptea aceia ! Plătiĭ cu sîngele meŭ dorința patriotică neînvinsă ce de mult nutream în suflet, de a mă afla între *ruinele Tîrgoviștei*, așa de bine cîntate de Alexandrescu, Bolintineanu, și alțĭ atîția poețĭ muntenĭ.

A doua zi dimineață soarele apăru radios de după dealurĭ ; grăbit, *et pour cause*, eșiĭ din hotelul meŭ, și începuĭ a vizita orașul. Maĭ întăĭ ruinele și turnul cel mare zis al *Chindieĭ* (?). Admir turnul ; dar la cine mă adresez prin înprejurimĭ, nimenĭ nu'mĭ înlesnește întrarea și urcarea în el, spre a vedea de sus Tîrgoviștea și înprejurimile eĭ, după cum aș fi dorit. Autoritățile de acolo, civile și eclesiastice, nu se sinchisesc să pue un om care, fie și în schimbul uneĭ taxe orĭ bacșiș, să facă pe vizitatorĭ a profita de această mărturie a trecutuluĭ și mîndrie a Tîrgoviștei.

Ruinele vechiuluĭ Palat Domnesc sunt destul de ruinate, și probabil dîn ce în ce se ruinează tot maĭ mult, spre a fi tot maĭ istorice, maĭ poetice și maĭ interesante. Noroc că de aceste, de sigur, nu va fi aflat nimene din Comitetul de restaurare al monumentelor istorice, că altminterĭ pănă astăzĭ le-ar fi scos cu desăvîrșire de pe suprafața soluluĭ.

Aci văd vechile ascunzătorĭ ale armatelor, și ale poloboacelor cu vin și alte alimente, ce serveaŭ vechilor voevozĭ pentru cazurĭ de restriște ; maĭ văd ziduri ce atîrnă în aer fără sprijin saŭ temelie, gata ca la un moment dat să facă un salto-mortal neprevăzut peste orĭcine ar avea curiozitatea de a se afla atuncĭ sub ele.

Vizitez apoĭ cîteva sfinte biserici, maĭ toate vechĭ și destul de impozante, atît pe din lăuntru cît și pe dinafară ; și ajung la Mitropolie.

O ! aicĭ este ceva demn de văzut ! Comitetul de restaurare al monumentelor istorice a luat pe mînă trebușoara aceasta !

Daŭ să întru în curte, pe sub o poartă de lemn bine încătuşată. Inaintea nasuluĭ văd un petic de hîrtie lipit pe poartă, —şi citesc, o hotărîre energică a onoratuluĭ Minister al Cultelor, prin care se opreşte riguros vizitarea acestuĭ sfînt locaş. Cîţiva băeţi ce jucaŭ poarca pe acolo, îmĭ zice să sun de clopoţel. Perplex între avizul Ministeriuluĭ Cultelor şi acel al băeţeluluĭ, sun de un fel de clopoţel rudimentar După vr'o cincĭ minute de aşteptare, un cîne lăţos începe a bate din dosul porţeĭ şi o gură de om ce căta a'l îmblînzi se aude.

Hodoronc-tronc, portiţa se deschide, şi un ţaran bătrîn apare, în cadrul eĭ, şi ne pofteşte înăuntru.

— Este voe unchiaşule?

— Cum nu, pacatele mele! cum nu săr'mîna, poftim.

Il urmăĭ. Mitropolia Tîrgovişteĭ e intr'adevăr monumentală; e cu totuluĭ tot restaurată din fundul temeliilor,—de astă dată făcute mult maĭ adîncĭ de cît cele precedente, până la crucea de pe turn. E în piatră albă şi cărămidă aparentă. Pe dinafară părînd gata, dinăuntru sunt numaĭ păreţiĭ goĭ, netencuiţĭ. După ce observăĭ bine zidirea ce încă nu ne da o ideie cum va fi maĭ tîrziŭ împodobit acest sfînt locaş, ne scoborîm la *colorifere*. Moşneagul ne demonstrează, cum îl ajunge sîmburiĭ din tidvă, cum biserica aceasta are să fie încălzită, *cînd o fi ea*, vorba e a uncheaşuluĭ, prin cuptoarele şi cazanele acestea!!

Aşa restaurare maĭ înţeleg şi eŭ! Să restaurezĭ caloriferile zidite de Radu Negru, Vlad Ţepeş, ori Neagoe Vodă! şi să încălzeştĭ eu ele biserica aceasta măreaţă, din an în Paştĭ, cînd va fi probabil vizitată, cum sunt vizitate şi Treĭ-Erarhii, saŭ St. Nicolaĭ-Domnesc al nostru,—asta face, cum nu, să se cheltuească pentru aşa restaurare, vr'o sută de miĭ de leĭ.... pentru calorifere. Ţaranul n'a putut însă să mă lămurească dacă se va instala acolo şi lumină electrică, soneriĭ, ventilatoriĭ, apa în clopotniţe, tout-à-l'égout, ascensoriĭ, telegrafie marconistă, etc., etc.

Aş fi dat mult să ştiŭ.

Eşind din hrubele acestuĭ sfînt locaş, mă uĭt prinprejur, şi zăresc grămezĭ marĭ de tot soiul de materiale, asvîrlite care încotro, în bataia ploilor şi a vîntuluĭ, ĭar în spre răsărit o căsuţă albă.

— Acolo ce-ĭ? întreb pe ţăran.

— Şed eŭ de păzire. Maĭ sunt şi nişte bucăţĭ din tîmpla vecheĭ bisericĭ, şi alte lucrurĭ vechĭ ce nu maĭ sunt de samă.

— Să le văd şi eŭ.

— Haĭ şi le-'ĭ vedea, că doară nu'ĭ cine-ştie-ce;

In două-treĭ încăperĭ ale aceleĭ căsuţe, văd aşezate pe lîngă păreţi o sumă de bucăţĭ rupte din catapiteazma, stranele, porţile etc, ale vecheĭ bisericĭ, toate lucrurile acestea avînd pe ele sculpturĭ saŭ zugrăvelĭ ce poate să intereseze pe

orĭcine, de sigur,—numaĭ pe membriĭ Comisiuneĭ de restaurare a Monumentelor istorice de sigur că nu, întru cît ele sunt aruncate acolo cum a dat D-zeŭ, şi după importanţa ce am văzut că le dă păzitorul lor, nimic nu împedică ca ele să alimenteze în lunele ĭerneĭ, focul din odaia aceluĭ păzitor,— în aşteptarea ca el să se încălzească dela coloriferul monumentuluĭ istoric.

Trec maĭ departe.

Oraşul, cu străzĭ, cele maĭ multe drepte şi largĭ, nu presintă alt-ceva maĭ interesant de văzut afară de bisericile vorbite. O piaţă mare, în care, la anumite zile, se ţin şi bîlcĭurĭ, grădinĭ frumuşele, căsuţe cochete dar micĭ, restaurante, cofetăriĭ şi berăriĭ cît se poate de proaste şi murdare, — unde ţi se serveşte în loc de cafea neagră zeamă de nohot prăjit, ĭar în loc de supă un fel de spălătură de vase.

Intreb de un localnic ce maĭ e important de văzut în Tîrgovişte? Şi mi se respunde:

— A! acilea în Tîrgovişte?... Heĭ Domnule, păsene viĭ de la Tirchileştĭ! Păĭ aice e *capul luĭ Mihaĭ Viteazul* Dom'le;

- Capul luĭ Mihaĭ Viteazul? Unde Dom'le?!

— Colo sus, la Mînăstire!

— Care Mînăstire?

— La Mînăstirea Dealuluĭ,—uĭte colo Dom'le!

Mă uĭt colo ce-ĭ drept, încotro'mĭ arătă—şi zăriĭ cu mare greutate, şi cu ajutorul ochelarilor ce'ĭ aplicăĭ repede pe nas, un turn de biserică şi nişte case marĭ, pe vîrful unuĭ deal depărtat, spre miază-noaptea Tîrgoviştei.

— Păĭ Dom'le! ĭĭ respunseĭ eŭ, e departe până acolo! Cîţĭ kilometri or fi?

— Or fi vr'o 4—5 kilurı Dom'le.

— Şi cum, chiar adevărat că acolo se păstrează intact capul luĭ Mihaĭ Viteazul?

— Da ce, D-le, D-ta nu crezĭ? să nu maĭ zicĭ aşa vorbă faţă şi cu alţĭ tîrgoveştenĭ, că'ţĭ găseştĭ beleaua.

Tăcuĭ, şi crezuĭ fără a maĭ cerceta. Chemăĭ apoĭ un birjar ce tocmaĭ îmĭ aţinea calea, şi după o mică tocmeală, convenirăm ca pentru 4 leĭ să mă ducă la Mînăstirea Dealuluĭ, unde voĭ vedea aĭevea şi voĭ putea pune degetul chĭar pe tidva originală şi indiscutabilă a luĭ Mihaĭ Viteazul. Ce fericire!

Eşind din Tîrgoviştea, daĭ pe o lungă şosea, foarte bine întreţinută, şi umbrită deoparte şi de alta de cîte două şirurĭ de copacĭ bătrînĭ şi groşĭ de diferite esenţe; este pe dreapta şi o alee rezervată pentru pedestraşĭ, şi băncĭ de odihnă din distanţă în distanţă. E, pot zice, cel maĭ mare şi maĭ frumos bulevard rustic din ţara noastră întreagă. Apoĭ trăsura începe a urca pe dealul ce se zărea din Tîrgoviştea, şi făcînd mereŭ diferite cotiturĭ în zigzagurĭ, după vre-o jumătate de oară iată-ne ajunşi la portiţa de dindos a M-reĭ Dealuluĭ.

Mă scobor şi intru pe unde îmĭ indică birjarul. Nicĭ por-

tar, şi nicĭ o ţipenie de om. Case marĭ cu cîte două rîndurĭ, bine conservate, de o parte şi de alta, şi în fund o biserică naltă de curînd reparată în mijlocul curţiĭ. Doĭ copiĭ micĭ îĭ zăresc jucîndu-se într'o grădiniţă ; îĭ întreb unde pot găsi pe cineva să-ĭ vorbesc. Dar copiiĭ pufnesc de rîs şi aleargă care încotro. Daŭ să intru pe o uşă, unde văd nişte perdele de reţea ; uşa închisă. Daŭ să intru în altă cameră ; dar acolo văd numaĭ o serie de puştĭ aşezate pe un restel, şi nimenĭ în jurul lor. Mă uĭt împrejur la toate uşele şi ferestrele din curte; pustiŭ pretutindenĭ, ca în palatul Ileneĭ Cosinzeneĭ din poveste.

Uşa bisericeĭ o găsiĭ intredeschisă. Intrăĭ. Nimenĭ şi aicĭ. Cu frică înaintăĭ până în mijloc. Aicĭ începuĭ a'mĭ purta ochiĭ în jos şi în sus. Nimic extraordinar în construcţia aceasta ; căutăĭ să zăresc undeva capul luĭ Mihaĭ-Vodă, şi în nedumerirea mea făcuĭ cîţiva paşĭ spre sfîntul Altar. Uşa acestuia se deschise de odată, şi o figură stranie apăru în cadrul eĭ. Zăriĭ inainte-mĭ chipul unuĭ călugăr saŭ preot nalt, slăbănog, bătrîn, cu o faţă neagră şi uscată, cu cîte-va fire de păr în musteţĭ şi barbă, purtînd ochelarĭ mari şi un potcap drept şi lung. Fiorĭ răcĭ îmĭ trecu prin şira spinăriĭ şi picioare, la această apariţie stranie. Imĭ plecăĭ capul cu smerenie, şi rostiĭ încet :

— Sărut mîna, preasfinte!

— Cu Domnul, fiule!

— Suntem de departe, tocmaĭ din Iaşĭ, şi am venit să vedem şi acest sfînt locaş :

— Bine a'ţĭ făcut ; bine a'ţĭ făcut!

— Ni s'a spus că este aicĭ şi capul luĭ Mihaĭ-Vodă cel Viteaz!?

— Este, cum nu! şi alte moaşte sfinte! este, cum nu...

Şi Prea-sfinţitul cel nalt şi slăbănog începu a ne arăta moaştele şi odoarele vechĭ ale bisericeĭ, multe la număr — până ce ajunse la un dulapaş aurit, cu uşile de steclă, pe care deschizîndu'l cu cheia, scoase din el o tidvă înegrită de vremurĭ, pe care ne-o prezintă ca fiind capul incontestat al luĭ Mihaĭ Viteazul.

O contemplăĭ cu tot respectul şi admiraţia circumstanţială, şi repede prin creerul şi peptul meŭ simţiĭ o săgetătură puternică, lunecîndu-mĭ gîndirile la acele epocĭ glorioase din istoria oropsiteĭ noastre naţiĭ, cînd, de la Vodă până la opincă, orĭce lecĭorĭ aĭ ţărilor romîne se luptaŭ şi-şĭ expuneaŭ zilnic viaţa şi tot avutul lor, pentru a'şĭ putea păstra intactă *moşia* şi *neamul*.

După cîteva clipe de estaz, mă retreziĭ în lumea noastră actuală, şi îndepărtîndu mă cu doĭ-treĭ paşĭ de tidva gloriosuluĭ şi tot odată nenorocituluĭ voevod, ce într'un chip aşa de laş fusese trădat, lovit şi ucis de duşmaniĭ anticĭ şi vecînicĭ aĭ ţărilor noastre, căutăĭ să es cît maĭ curînd din acest locaş al veşniciеĭ.

Regăsindu-mă în curtea Mînăstireĭ, şi reprivind la clădirile mărețe, bine conservate, dar... pustiĭ, ce stăteaŭ acolo aproape fără nicĭ o întrebuințare,—mă gîndiĭ, cum baniĭ țăriĭ şi în special aĭ contribuabililor, între care cu toată modestia mă pot număra şi eŭ, sunt cheltuițĭ pe fel de fel de clădirĭ marĭ şi luxoase, multe absolut inutile, maĭ ales prin diferitele părțĭ ale capitaleĭ noastre, pentru a servi drept adăpost a diferite instituțiĭ ce n'aŭ absolut nicĭ o nevoe de a fi concentrate în vechia .. tîrlă a luĭ Bucur, pe cînd atîtea alte clădirĭ, ce ar putea servi foarte bine aceloraşĭ scopurĭ, staŭ deşerte, pradă vremilor şi intemperiilor!

Cîte spitale, azilurĭ, ateliere, şcolĭ, vetre luminoase, penitenciare etc. etc. s'ar fi putut instala acolo, la Mînăstirea Dealuluĭ, orĭ la M-rea Cozia, or la atîtea şi atîtea Mînăstirĭ şi Curțĭ saŭ Conacurĭ boereştĭ, carĭ sunt azĭ în proprietatea statuluĭ, scutindu-se visteria de atîtea milioane ce se varsă zilnic numaĭ spre a se înfrumuseța Capitala şi a se înbogăți pe antreprenorĭ şi pe... alțĭ înjghebătorĭ ale unor atarĭ inutile clădiri!

N. A. Bogdan.

Rugăciune

La groapa Ta, veni-vor vremurĭ,
Să 'ngenuncheze întreg poporul
Şi umilit să-şĭ plece fruntea,
Să-l erte A Toate Ştiutorul.

Căcĭ ți-aŭ greşit, Mărețe Doamne,
Şi n'aŭ ştiut pacatul lor,
Ascultă ruga lor umilă,
Şi fiĭ cu eĭ îndurător!

Tu aĭ fost bun ca un Părinte
Şi ne-aĭ iubit ca nimenĭ altul,
Iar noĭ ți-am răsplătit cu ură,
Acesta 'n lume ni-ĭ pacatul.

Dar ceĭ umilĭ şi-acum te chiamă,
Eĭ, ceĭ bătuțĭ de ger şi soare,
Ițĭ poartă numele în inimĭ
Ca cea maĭ sfîntă sărbătoare.

Bătrînii c nd grăesc de tine
Li-s umezĭ ochiĭ de durere,
Căcĭ Tu le-aĭ fost ocrotitorul
Şi cea maĭ dulce mîngîiere.

Şi chipul tăŭ măreţ de-apururĭ
Il plîng că nu l'or maĭ vedea
Indură-te, Mărite Doamne,
Cînd vezĭ că plîng pe urma ta.

Dacă te-aĭ stîns în ţărĭ străine
De noĭ departe şi pribeag,
Să uiţi şi ura răzbunăriĭ,
Căcí pururea Tu ne-aĭ fost drag.

Prigonitorilor le ĭartă !
Eí şi-or primi răsplata lor,
Cînd veacurile-or scrie cartea
Celuĭ maĭ mare Domnitor.

Eugeniu Revent

Instrucţia militară în şcoale

CAP. I.

Instrucţia militară în şcoale este oare o trebuinţă neaparată ?

Ca unul ce timp de şapte aní am încercat introducerea instrucţieĭ militare într'o nouă şcoală din Dobrogea, datorită iniţiativeĭ mele personale, înainte chiar de incercarea făcută la Liceul din Turnul Severin de către un om de inimă iubitor de neam, maĭ competinte decît mine în ale învăţămîntuluĭ, şi ajutat maĭ mult decît am fost de către marele om de stat ce se afla pe atuncĭ în capul Ministerului Instrucţieĭ publice, socot că nu e de prisos, nicĭ fără interes pentru cetitorĭ a cerceta cu luare aminte, fără patimă nicĭ părtenire această chestiune atît de criticată astă-zĭ, maĭ ales de aceĭ ce aŭ de normă o bază politică de partid în toate.

Cine va binevoi să urmeze cu răbdare studiul pe care îl încep acuma, se va încredința că instrucția militară în școli este o neapărată trebuință isvorită 1) din chiar spiritul pactuluĭ nostru fundamental, 2) din propășirea zilnică a științeĭ militare, 3) din interesele economice ale țăreĭ și 4) din interesele vitale ale neamuluĭ.

Mă deslușesc :

1) Odată ce tot Romînul dator este să apere sfînta moșie a Neamuluĭ, vădit este că el trebue să cunoască cît maĭ bine meseria luĭ de apărător pentru a o putea apara maĭ bine, vădit este de asemenea că pe dată ce am înscris obligativitatea învățămîntuluĭ în pactul nostru fundamental, tot Romînul are dreptul să ceară de la școală desvoltarea înțelepciuneĭ sale și capatarea tuturor cunoștințelor trebuitoare luĭ pentru a se putea folosi și de toate drepturile și a'șĭ îndeplini sarcinile și îndatoririle ce le are în, și către societate. După gradul școaleĭ ce a urmat, destoinicia și desvoltarea mințeĭ sale, în fine după mijloace și împrejurărĭ, el se desăvîrșește, maĭ mult saŭ maĭ puțin, într'una din ramurile activitățeĭ omeneștĭ. Unul devine legist, altul medic, inginer, ofițer, arhitect, negustor, agricultor, meseriaș și așa maĭ departe, și nicĭ unuia nu i se poate pretinde a fi universal în toate. Insă toțĭ fiiĭ țăriĭ datorindu-ĭ sîngele lor până la ultima picătură, datorĭ sînt și drept aŭ a cere de la școală, ĭar nicĭ cum numaĭ de la cazarmă principiile elementare necesare pentru a ști cum să-l apere și cum să'l verse în chip folositor pentru obștie. La cazarmă trebue să vie pentru desăvîrșire ĭar nu pentru a învăța cum trebue să păzească. Iată dar că tot Romînul, chiar în spiritul pactuluĭ nostru fundamental, fără a se specializa în arta militară dator este și drept are a cere de la școală mijlocul de a nu rămânea streinĭ de acea artă, căcĭ cu cît o va pricepe maĭ bine, cu atît va putea să'și îndeplinească maĭ cu înțelepciune, cu maĭ puțină trudă și maĭ puțină primejdie, datoria sa către neam.

2) Neîncetata propășire și desăvîrșire a armelor de foc, colosala distanță și repeziciune a tiruluĭ, ĭarba astă zĭ fără fum, ĭar mîne poate și fără zgomot, ușurința înștiințărilor a transmiterilor și a transporturilor, aŭ schimbat și vor tot schimba mereŭ temeliile tacticeĭ. De pe acum, și aceasta este spre folosul neamuluĭ Romînesc, se poate prevedea că isbînda nu maĭ aparține negreșit numaĭ număruluĭ celuĭ mare, puteriĭ oarbe și năvălitoare, ci și inițiativeĭ individuale pusă la

dispoziția unor șefi înțelepți, ale căror ordine trebuesc îndeplinite, nu numaĭ cu o deplină uitare de sine, dar și cu o înțeleaptă pricepere. Cine va ști maĭ bine să priceapă gîndul șefuluĭ și ordinile sale îndeplinindu-le cu curaj dar fără a se expune prostește, bine adăpostindu-se cu dibăcie, va ști să-șĭ aleagă locul maĭ prielnic, prilejul și clipa de a trage in dușmanĭ, acela va birui de sigur, o putere armată întreit și înpătrit maĭ mare.

Dar asemenea ostașĭ se pot eĭ oare plăsmui în doĭ saŭ chiar în treĭ anĭ de încorporare? Răspund da, cu încredere, ba chiar și în 18 lunĭ, dacă vine la corp cu cunoștințele pregătitoare însușite din copilărie și întreținute în adolescență; care nicĭ în șapte anĭ, de va intra în oaste cu totul strein de ea, parcă căzut din stele, orĭ cît de luminat s'ar crede, fie chiar și doctor în filosofie.

3) Intr'o țară ca Romînia în stare să adăpostească și să hrănească un număr întreit maĭ mare de locuitori și care importează încă miĭ de brațe streine, nu numaĭ pentru industrie, dar și pentru agricultură, e netăgăduit că orĭ ce pereche de brațe se sustrage de la o muncă pentru a păzi saŭ a învăța cum să păzască țara, se cumpănește cu un ogor care să părăginește, un plug care ruginește, un rod care se scutură și putrezește. S'ar părea dar că recrutarea ar fi o pacoste, izvor de sărăcie, ba că ar maĭ trebui readușĭ la munca materială a cîmpuluĭ saŭ a industrieĭ și pe aceĭ cari aŭ părăsit'o împinșĭ de alte însușiri saŭ năzuințe. Acesta este saŭ maĭ bine pare a fi interesul economic al țăriĭ, care nu se poate împaca încă cu ideia de ființă de stat de cît cu condiție de a întrebuința brațele muncitoruluĭ pentru învățămîntul militar, decît în timpul cînd nu sunt încă destul de puternice pentru muncă saŭ cînd nu se pot întrebuința din pricina anotimpuluĭ, ĭar pentru paza țăriĭ să se perinde un număr strict necesar de oamenĭ în cazarmă; maĭ des și în timp cît se poate maĭ scurt. In cazul acesta însă trebue să renunțăm a maĭ avea o oaste la înălțimea cerințelor arteĭ militare moderne.

4) Interesul național al neamuluĭ, adecă dăinuirea luĭ ca stat, nu numaĭ că nu se unește decĭ cu interesul săŭ economic, dar după cum am văzut îĭ pare chiar diametral opus. La prima vedere, parcă ne-am afla în fața următoareĭ dileme; orĭ să intreținem o armată cu însușirile cerute de timp pentru a fi în stare să se apere, ĭar atuncĭ silițĭ sîntem a lăsa în nefolosință comorile de bogățiĭ care ni le-a hărăzit cerul, orĭ

să răscolim până în adîncimile sale pămîntul Romîniei estră gînd acele comori din sinul luĭ, să aruncăm sub brazdele sale, mănoase, sămînța roditoare pentru ca pe urmă... rodul,... rodul să-l culeagă alții.... ceĭ străinĭ de neam.

Iată elementele problemeĭ impusă nouă din ziua recîști gărei neatîrnăreĭ noastre. Aceste elemente fiind protivnice, negreșit că și problema pare de nedezlegat.

Eĭ bine, cercetînd maĭ de aproape, ne vom încredința că ea sălășluește dezlegată gata în conștiința poporuluĭ nostru, deși în chip nedeslușit și inconștient, dar maĭ înainte chiar de neatîrnare, odată cu redeșteptarea conștiințeĭ sale de neam odată cu serviciul militar obligator, odată cu oligativitatea învățămîntuluĭ.

Parcă a fost la el o a doua vedere, cum se zice că se întîlnește pe la uniĭ muntenĭ din Scoția; căcĭ pe cînd această deslegare sălășluia la dînsul, isbînda aparținea mulțimilor înarmate dar întunecate, menite numaĭ a hrăni cu leșurile lor tunurile dușmanuluĭ și a le covîrși prin număr: ĭar Ofițeriĭ armateĭ celeĭ maĭ vestite de pe acele timpurĭ, biruitoriĭ de la Magenta, Solferino, Palikao și Puebla, se întreceaŭ în glume nesărate împotriva *baioneteĭ inteligente*!

Astăzĭ deslegarea problemeĭ pare a fi ieșit oare cum, din stadiul nedeslușireĭ și al inconștiențeĭ, luînd formă de legĭ, însă ea nu va putea da o soluție desăvîrșită, practică și folositoare decît atuncĭ cînd reforma D-luĭ General Averescu va avea de temelie o bună lege asupra instrucțieĭ militare în școlĭ predată în chip practic și rațional de către aceĭ cu cunoștințĭ didactice, obligațĭ și eĭ a-șĭ însuși micul stoc de cunoștințĭ militare ce'l capătă cu ușurință într'un singur an, orĭ care bacalaureat dacă se pregătește în mod conștiincios a trece examenul săŭ de ofițer în rezervă.

Atuncĭ, cu ajutorul acestor oamenĭ, specializațĭ în predarea învățămîntuluĭ și care astăzĭ tot eĭ predaŭ în școlile de adulțĭ, s'ar putea întocmi și în maĭ puțin de doĭ anĭ de încazarmare ostașĭ cu adevărat la înălțimea cerințelor timpuluĭ. In chipul acesta, armata romînă s'ar putea înfățișa înaintea dușmanuluĭ ca o destoinică oaste, bine instruită, bine disciplinată, ieftină în timp de pace, numeroasă în timp de luptă și în totul în spiritul pactuluĭ nostru fundamental.

Aceste toate, mă încumetez a le dovedi în această lucrare.

CAP. II.

O lege izvorîtă din conştiinţa neamuluĭ nu se poate nicĭ abroga nicĭ lăsa să cadă în disuetudine orĭ cît de imperfectă ar fi ea, dar se poate şi trebueşte îndreptată şi desăvîrşită.

Am zis că deslegarea problemeĭ de a împaca între ele acele patru elemente ale eĭ atît de opuse, a sălăşluit în conştiinţa romînească, tocmaĭ de la redeşteptarea noastră naţională. Şi adevărat aşa este !

Lesne mi-ar fi a cita datele diverselor încercărĭ în această direcţie de către maĭ mulţĭ miniştri pe cale de regulamente scolare încă din timpul domnieĭ luĭ Cuza-Vodă, începînd cu uniformarea. Mă voĭ mărginĭ însă a pomeni numaĭ de celea ce am văzut şi aŭ fost văzute de ceĭ de vîrstă cu mine.

La 10 Maĭ 1872 Scoala Vasile Lupu, în arme şi cu drapel, defila în fruntea garnizoaneĭ de Iaşĭ înaintea neuitatuluĭ general Cernat. La 1878, nemuritorul general Em. Florescu, acela care după Majestatea Sa Regele, se poate numi plăzmuitorul armateĭ romîne, n'a pregetat a primi pe cîmpul Filaretuluĭ (astăzĭ parcul Carol I) defilarea micilor dorobanţĭ înarmaţĭ cu ucigătoarele lor puştĭ... de lemn. Cam pe la 1883—84 am dat ca administrator de plasă în vre-o cîteva şcolĭ din ocolul meŭ din Dobrogea de nişte puştĭ de acelaşĭ model, menite prin maĭ multe ordine ministeriale şi programe şcolare a redeştepta bărbăţia ostăşască în sufletele tinere şi plăpînde ale strănepoţilor luĭ Mircea cel Bătrîn. Ele totuşĭ zăceaŭ învălite sub praful uităreĭ. Intrebînd de ce nu se dă maĭ multă ascultare ordinelor de sus, ni s'a tălmăcit că un Domn Prefect maĭ precaut s'a temut ca vre-una din acele arme primejdioese să nu cadă cumva în mînele vre-unuĭ coborîtor de a luĭ Krupp, ceia ce ar fi putut tulbura liniştea în judeţ, întrerupînd chiar Doamne fereşte, şi cura de băĭ de mare al înaltuluĭ nostru deregător ! In 1890 introduseĭ învăţămîntul militar în şcoala Carmen Sylva din Sulina şi maĭ pe urmă în toată plasa ce administram: înlocuind însă arma *model vechiŭ* (numaĭ de lemn) prin alta maĭ modernă înzestrată cu o ţavă de tinichea groasă, o baionetă de aceiaşĭ compoziţie şi tot mecanismul uneĭ arme Manlicher. Modelul era atît de bine reu-

şit în cît se puteaŭ obţine şi detunăturĭ prin mijlocul unor plesnitorĭ foarte respîndite în comerţ, aveaŭ singurul cusur de a fi prea uşoare pentru eleviĭ maĭ marĭ. Această încercare dăinui vre-o cincĭ şase anĭ, dovadă că a fost aprobată de superioriĭ meĭ şi sprijinită de părinţiĭ elevilor. Apoĭ urmă o altă încercare la Turnu Severin care reuşi maĭ bine, dispunînd şi de mijloace maĭ marĭ. Nu ştiŭ însă de n'a împărtăşit şi ea soarta suroreĭ sale maĭ vechĭ de la Sulina, dăinuind numai atît cît a stat în preajma eĭ şi acel cu iniţiativa, căcĭ aşa e la noĭ : unul face altul strîcă, şi pămîntul se învîrteşte mereŭ.

Ambele încercărĭ aŭ dat cu toate acestea rezultate bune Am auzit ofiţerĭ competenţĭ lăudîndu se cu recruţiĭ ce le veneaŭ de la Liceul din Turnu Severin ; iar desfid să mi se arăte un singur elev dela desfiinţata şcoală Carmen Sylva reîntors la vatra luĭ ca soldat de rînd saŭ fruntaş. Majoritatea nu s'a mulţămit nicĭ cu gradul de caporalĭ, brigădirĭ saŭ serjenţĭ. Iar fiind că acea şcoală avea în afară de cursul primar, specialitatea muziceĭ instrumentale, avem chiar acum în armată două muzicĭ de cavalerie diriguite de capelmaiştri ieşiţĭ din şcoala Carmen Sylva. Nu maĭ vorbesc de orchestra Ministeruluĭ Instrucţieĭ publice împanată cu foştĭ elevĭ din acea şcoală şi de numeroşiĭ gagiştĭ împrăştiaţĭ pe la diferitele muzicĭ militare. Aşa am auzit că unul s'ar fi pripăşit tocmaĭ în Bulgaria.

Fapt este dar, că de la 1873 şi pănă astăzĭ, ideia instrucţieĭ militare în şcolĭ a dăinuit neîncetat în conştiinţa publică trăsărind cînd într'o parte cînd într'alta a ţăreĭ, dînd loc pănă şi la iniţiative private, atît de rare la noĭ, făcîndu-şĭ cu încetul loc maĭ întăĭ în programele oficiale pentru ca să ajungă legiferată de către d-l Ministru Vlădescu sub ultimul guvern Conservator.

Două puterĭ marĭ, n'aŭ pregetat a trimite de îndată oamenĭ specialĭ la noĭ pentru a studia această inovaţiune, iar bunul nostru vecin, gata în tot-dauna a se folosi de cele bune şi practice de la noĭ, o şi adoptează. Pe cînd noĭ facem de vre o doĭ anĭ marĭ sforţărĭ pentru a plăzmuĭ un curent protivnic aceşteĭ ideĭ, arătînd'o ca nepractică, fără folos, desaprobată de specialişti, cu gîndul abia ascuns de a strica lucrul făcut prin abrogarea legiĭ Vlădescu saŭ cel puţin prin înmormîntarea eĭ în praful uităreĭ ca puştile de lemn despre care vorbeam maĭ adineaore. Tot obiceiul vechiŭ unu face

altul strică... maĭ adaog că, biata țară merge și ea cum poate :

Eĭ bine, tocmaĭ în potriva acestuĭ obiceiŭ urît și înrădăcinat voesc să mă ridic astăzĭ.

O fi ea imperfectă legea conservatorilor. Plină de cusururĭ și neajunsurĭ, dar este oare cazul de a face aicea chestiune de partid. Această idee pur romînească, care interesază siguranța neamuluĭ, care se statorniceşte necurmat, dăĭnuia sub toate regimurile de aproape jumătate de veac, este oare izvorîtă dintr'un partid saŭ din creeriĭ unuĭ singur om ca multe altele care apar şi dispar fără ca mulțĭ nicĭ să fi avut habar de ele ? N'o fi ea maĭ degrabă insuflarea neamuluĭ nostru, prevăzător, poate inconştient, a trebuințelor sale viitoare? După vre-o patru veacurĭ de adormire, de cum se redeşteaptă, el cere a'şĭ recapata vechia luĭ fire de oştean şi a suge însuşirile ostăşeştĭ odată cu luptele pentru a nu maĭ fi în primejdie să sufere, cele îndurate până maĭ aniĭ trecuțĭ !

O lege izvorîtă în asemenea întocmirĭ, orĭ cît de răŭ alcăluită ar fi ea, trebueşte îndreptată, desăvîrşită, iar abrogată numaĭ atuncĭ cînd cauzele care aŭ adus'o, ar dispare şi ele.

Oare acesta e cazul aci? Termenul de doĭ anĭ şi chiar de treĭ este el îndestutător pentru a da recrutuluĭ însuşirile şi cunoştințele cerute de resbelul modern ? Nu. Dovada ne-o dă chiar legea D-luĭ General Averescu care prevede un stagiŭ pregătitor de la 19 la 21 de anĭ.

Atuncĭ de ce desconsiderarea şi părăsirea legeĭ Vlădescu, pe cînd noĭ făcînd-o şi împlinindu-ĭ lipsurile învederate prin aplicare am avea la îndămîna, fără adaos de cheltuelĭ saŭ de cadre, mijlocul de a face din armata noastră un fel de *şcoală de aplicație* a celor ştiute şi învățate maĭ de mult ?

Pentru că a fost promulgată sub conservatorĭ ? Dar am observat că legile cele maĭ bune sunt tocmaĭ acelea care aŭ fost aduse de un partid în zberetele şi amenințările partiduluĭ în opozție, care venit la putere, departe de a le abroga le modifica, le împlinea lipsurile şi le făcea desăvîrşite.

Orĭ, să fie poate natural, că uniĭ maĭ lungĭ la vedere or fi „zărit în cel maĭ apropiat viitor înfrățirea neamurilor, desființarea resbeluluĭ şi... a vameşilor ?!" Frumos, nu zic ba, deşi eŭ unul şi cu mine cred că maĭ toțĭ romîniĭ, aşĭ prefera de cît să desființăm atîția şi atîția vrednicĭ slujbaşĭ, să-ĭ mutăm maĭ bine la adevăratele hotare ale neamuluĭ. Apoĭ aşĭ maĭ

sfătuĭ pe ceĭ cu vederĭ atît de pătrunzătoare să întărească de o camdată și maĭ ales în împrejurările de față pavăza neamuluĭ, că de desființat va fi totdeauna vreme. Maĭ nimerit este să așteptăm maĭ întăĭ să pornească hora înfrățireĭ omeneștĭ ; acea horă mare care încingîndu-se va trece prin ambele polurĭ, în sunetele duioase ale *internaționaleĭ* încălzită și luminată de sfintele flacărĭ mistuitoare de granițĭ de neamurĭ de limbĭ, de credințĭ de legĭ și de un negru și întunecat trecut. Sărind și chemînd pe mormintele strămoșilor, distrugînd până în temeliĭ vetrele părinteștĭ, atuncĭ vom arunca puștile în buruenĭ, tunurile în prăpăstiĭ, păstrînd doară numaĭ ceva boambe și dinamită pentru a ne putea înțelege între noĭ maĭ frățește !

Sunt foarte departe de a fi un admirător de-al legeĭ d-luĭ Mihail Vlădescu. N'am considerat'o decît ca consfințirea unuĭ principiŭ și o îndrumare cătră dezlegarea uneĭ probleme de un interes vital pentru neam.

Așa, de pildă, n'am admirat nicĭ pușca nicĭ ranița miculuĭ dorobanț, nicĭ puzderia de galoane împărțite cu dărnicie Liceenilor noștri după coeficientele de la greacă, latină și alte dexterităţĭ tot atît de strîns legate cu arta războaelor pentru că experiența mea de cincĭ anĭ de practică mă împedecă de la aceasta.

Nicĭ instrucția militară încredințată unor grade inferioare, iar la sate d-luĭ șef de garnizoană n'am putut admira, îndoindu-mă de experiența și cunoștințele didactice ale acelor vitejĭ.

N'am înțeles nicĭ rostul inspectorilor militarĭ decît ca niște controlorĭ aĭ instructorilor, menițĭ, fără voia lor, a înstrăina unul de altul, dacă nu a învrăjbi pe instructorul militar de instructorul natural al copiilor.

In sfîrșit, afară de principiul legeĭ nu-mĭ amintesc să fi găsit ceva de admirat acolo ; nicĭ macar firma cea mare de pe calea Grivițeĭ unde citeam cu nedumerire următoarele : *Inspectoratul General al Invățămîntuluĭ Militar pentru școalele Romîne de băețĭ* ! întrebîndu-mă fără voe de nu cumva s'o maĭ fi înființat și un inspectorat General Militar pentru **Fete** !

In asemenea întocmirĭ e lămurit că legea Vlădescu nu poate da roadele așteptate.

Atuncĭ ?... S'o abrogăm ?... Nu, dar s'o îndreptăm!

Am aratat fără crućare nicĭ patimă, cusururile sale maĭ

însemnate, şi am credinţa că după ce voĭ expune amănunţit pe ce îmĭ sprijin critica, va reeşi lămurit nu numaĭ că legea d-sale nu e rea; dar că se poate îndrepta foarte lesne; iar odată îndreptările făcute, că ea va da roade bune, îmbelşugate şi chiar neaşteptate pentru armată, şi prin urmare şi pentru neam.

CAP. III.

Ce modificărĭ sunt de introdus în legea Vlădescu pentru ca roadele sale să fie folositoare, practice şi higienice? Arma şi Raniţa

Pentru care cuvînt, principiul legeĭ odată admis, dăm copiilor un fac-simile de puşcă cu care nu pot vatama nicĭ lor nicĭ altora, dar nicĭ nu pot cunoaşte şi deprinde adevăratul scop al orĭ căreĭ arme de foc adică tragerea şi nimerirea în ţintă? Să fie oare numaĭ pentru a-ĭ obicinuĭ să-şĭ mănuiască armele la comandă şi în aceiaşĭ clipă cu camaraziĭ? Apoĭ în copilăria şi tinereţele mele am deprins maĭ multe felurĭ de mănuirea puşteĭ, începînd cu încarcarea în 12 timpurĭ, ruperea cartuşeĭ cu dinţiĭ îndesarea eĭ cu varga, punerea capseĭ etc. De eram cu arma la picior, nu'mĭ trebuia decît două comande pregătitoare şi vre o patru cincĭ mişcărĭ şi mă şi aflam în prezentare. Ba ţin minte că lăsam cureaua armeĭ puţin maĭ slobodă decît era prevăzut, pentru ca să sune maĭ tare alamele pe ţeavă şi loveam cu furie palma pe armă ca să se auză mişcarea de maĭ departe; ĭar cînd făceam drepţĭ, îmĭ tremurau umeriĭ obrajilor de încordarea vinelor mele de la gît.

De atuncea am tot urmărit modificările ce urmaŭ în regulamente odată cu desăvîrşirea armelor şi propăşirea balisticeĭ. Cine ştie decîte orĭ se vor maĭ modifica pănă va ajunge micul nostru Dorobanţ de astăzĭ a gusta din borşul căzărmiĭ!? Atuncĭ?... Instrucţia militară fără arme?... Orĭ înlocuirea lor şi a eĭ, prin gimnastica mult maĭ higienică,,.. dar şi cu mult maĭ internaţională?!! Aş'chiar din leagăn, cu toţiĭ cetăţenĭ aĭ omenireĭ; egali cu toţiĭ, îndemănaticĭ şi bine pregătiţĭ în asta... de a o rupe de fugă în faţa vrăjmaşnluĭ! Infrăţirea Popoarelor în aceiaşĭ goană năstruşnică! Cam ruşinoasă nu e vorba, dar sănătoasă cum zice romînul.

O fi acesta un ideal. Știm bine însă că nu e nici al neamuluĭ nicĭ al meŭ.

Din potrivă. Eu găsesc acel facsimil de mare însemnătate, pentru că odată bine alcătuit el trebue să întrunească în el un întreit scop : moral, practic și igienic.

Din punctul de vedere moral, el este pentru copil un fel de *toga virilis* simbol de bărbăție și destoinicie la care trebue să ajungă pentru a se ocroti neamul, dragostele, graiul și țărina sub care dorm străbuniĭ. Copilul trebue să rîvnească mult la acest simbol înainte de a i se încredința și va rîvni la el de sigur pentru că așa e firea tuturor copiilor omenireĭ fie eĭ micĭ, marĭ saŭ bătrînĭ, să tot rîvnească la driturile celor maĭ marĭ ca dînșiĭ ! El trebue dar să se pregătească cu mare sirguință a cîștiga acest drit cît timp se află în clasa 1-ia primară (și maĭ tîrziŭ chiar după gradul dezvoltăriĭ sale fizice) prin mlădierĭ corporale, marșurĭ cadențate, săiturĭ de a dreptul și cu prăjina, etc. In tot timpul acesta de un an, saŭ maĭ mult, instructorul trebue să-ĭ insufle în inima luĭ fragedă dorul de a se bucura și el, ca ceĭ marĭ de simbolul bărbățieĭ. Ști-va oare d-nul instructor militar de la sat să îndeplinească în mod înțelept această parte pregătitoare și pur morală a programuluĭ ? Mă cam îndoesc.

O dată astfel pregătit, i se va încredința copiluluĭ arma atît de rîvnită, cu care va începe al doilea studiu de pregătire practică.

Să lămurim dar ce trebue să fie arma aceasta și ce întocmirĭ trebue să întrunească :

Pe lîngă patul de brad, țeava și baioneta de tenechea groasă saŭ de tablă, ea trebue să maĭ cuprindă negreșit (în mod rudimentar, bine înțeles) tot mecanismul armeĭ adoptată în armată și *nici înălțătorul să nu-ĭ lipsească.* Patul să fie gol cu o deschizătură, ĭar toate paturile să se dischidă numaĭ cu o singură cheie încredințată numaĭ instructoruluĭ. Astfel, arma miculuĭ Dorobanț, alcătuită numaĭ din brad și tablă va fi cît se poate de ușoară și m'a costat la Sulma acum 15 anĭ numaĭ 5 leĭ bucata pentru 85 de elevĭ. E sigur că astăzĭ comandată în număr mare, saŭ întrată în comerț, nu va costa nicĭ pe jumătate.

Iată acum pricina pentru care ea trebue neaparat să întrunească întocmirile de maĭ sus :

In școlile primare rurale, vîrsta legiută dela 8 la 12 anĭ

ajunge prin multe împrejurĭ și concesiunĭ de la 7½ la 14 și chiar de la 7 la 15 anĭ ; iar deosebirile de putere musculară și de dezvoltare fizică între elev și elev sunt încă maĭ marĭ decurgînd de la hrană, fire, boalele suferite saŭ moștenite. Decĭ, e dovedit și lesne de înțeles că, e tot atît de prost și nefolositor pentru scopul urmărit a da unuĭ copil bine desvoltat și în putere o armă prea ușoară ca una pe care nu ar putea-o ridica de la pămînt. Patul însă fiind gol, instructorul îl umple cu nisip și cu plumb, dînd armeĭ o greutate potrivită cu puterile celuĭ chemat s'o mînuĭască, îngreuind'o saŭ ușurînd'o după starea sănătățeĭ și puteriĭ elevuluĭ. Dar și pentru aceasta trebue constiința și priceperea unuĭ om cult care să nu facă din îngreuerea armeĭ un mijloc de pedeapsă saŭ de glume nesăbuite.

Mecanismul de asemenea este neaparat pentru deprinderea mișcărilor de încărcare după regulamentul în uz ; căcĭ admițînd chiar aceasta se va modifica până la recrutarea elevuluĭ, odată bine cunoscut de el, departe de a'l încurca îĭ va ușura din contra priceperea regulamentuluĭ noŭ.

Va părea însă ciudat să așez un *înălțător* pe o armă menită a nu vedea nicĭ odată cartușul. Eĭ bine, e poate partea cea maĭ folositoare a armeĭ miculuĭ dorobanț. Dacă instructorul va avea înțelepciunea și conștiința menireĭ sale, nu se va mărgini numaĭ a comanda. „La cincĭ sute de metri... foc de salve... pluton (saŭ companie) gă...tițĭ!", ci se va folosi de prilej pentru a tălmăci elevilor săĭ principiile tiruluĭ: apoĭ la ce depărtare se poate recunoaște silueta unuĭ om, pe urmă capul, nasturiĭ, fața, și trăsăturile obrazuluĭ, forma uneĭ păserĭ în sbor, coloarea penajuluĭ etc. Copiiĭ vor deschide niște ochĭ marĭ la început, dar el va adeveri spusele sale, făcîndu-ĭ să măsoare eĭ însușĭ distanțele. Atuncĭ lucrul le va părea atît de frumos și minunat că un timp îndelungat nu vor avea altă grijă la recreațiĭ decît a măsura și aprecia distanțele, astfel că fără a fi descărcat un singur foc vor fi capatat însușirea de căpitenie a unuĭ bun trăgacĭŭ, ajungînd la o mare iscusință în aprecierea distanțelor. Dar cînd vor intra în al treilea stadiŭ de pregătire, saŭ în primul după legea d-luĭ General Averescu, nu le va maĭ rămânea decît a se deprinde cu ochirea.

Maĭ adaog că îngreuindu-se arma treptat cu creșterea puterilor copiluluĭ ea va deveni pentru el ca un fel de alteră,

desvoltîndu-ĭ şi muşchiĭ şi sănătatea Iată dar că o astfel de armă întruneşte întreitul scop arătat de mine maĭ sus adică : moral, practic şi igienic.

Cît despre raniţa pe care am văzut'o pe spatele micului dorobanţ, ea mi s'a părut o jucărie zadarnică şi costisitoare. Adoptarea saŭ respingerea eĭ trebue să atîrne de avisul consiliuluĭ superior sanitar al armateĭ, singur competinte a hotărî, iară după cum el va decide trebue desfiinţată saŭ pusă în întocmirĭ de a putea aduce un folos tot atît de mare, ca şi puşca pe care o propun. Dacă eminenţiĭ medicĭ vor găsi că a pune pe spetele unor copiĭ de la 9 anĭ în sus o anumită greutate, nu poate să le împedece creşterea, să le încovoaĭe spinarea saŭ dacă nu dă loc la alte urmărĭ răle, ar putea lesne alcătui un tabloŭ arătînd pentru fiecare vîrstă în parte cam în ce proporţie să fie sarcina potrivită cu puterea musculară a celuia ce o poartă. Lesne ar fi atuncĭ instructoruluĭ să îngreueze raniţa fiecăruĭ din eleviĭ luĭ în chip treptat şi raţional ce o va face-o cu puşca. Raniţa i-ar deveni atuncea de un mare folos; pe cuvîntul că obicinuinţa fiind omului o a doua fire, micul dorobanţ ajuns ostaş, deprins din copilărie, ar purta cu maĭ multă uşurinţă povara impusă de nevoile războiuluĭ.

Iată în mică parte foloasele ce poate şi trebue să le aducă instrucţia militază în şcolĭ. Sper maĭ la vale să maĭ arăt şi altele, cu mult maĭ însemnate.

Iaşĭ 17 Oct. 1908.

(Va urma) **Dumitru C. Muruzi**

PRIMAVARĂ.....

Sub a chipuluĭ tăŭ vrajă
Aĭ schimbat şi rostul firiĭ
Pentru mine azĭ e toamnă
Şi se scutur trandafiriĭ.

Ochiĭ marĭ şi-atît de galeşĭ
M'aŭ cuprins în mreaja lor
Toate azĭ vor să trăĭască
Numaĭ eŭ doresc să mor...

C Î N T E C

De-atîtea orĭ în calea ta
Am rătăcit pribeag,
Şi viaţa toată mi-aş fi dat
O clipă să-ţĭ fiŭ drag.

Si-atît de dornic te priveam
In ochiĭ tăĭ seninĭ,
Tu m'aĭ lăsat cu dorul meŭ
Stingher printre streinĭ.

Cum luminaĭ cu raza lor
O noapte de dorinţĭ!
Şi 'mă făceaĭ să uĭt pe vecĭ
Atîtea suferinţĭ!

Cu chipul tăŭ surîzător
O lume fermecaĭ,
Şi-aşa de dragă tuturor
Tu singură eraĭ.

Şi azĭ în visul meŭ te-arăţĭ
Mergînd pe-acelaşĭ drum,
E mult de-atuncĭ... şi'n peptul meŭ
E-acelaş dor şi-acum.

CÎNTEC

Mi-am pus în versurĭ nenorocul
Şi jalea uneĭ vieţĭ ce-apune,
Infiripînd din ele un cîntec
Durerea să mi-o poată spune.

Şi din adîncurĭ depărtate
S'a tors povestea vieţeĭ mele,
Precum atîtea lumĭ se'nşiră
Pe raza tristă-a uneĭ stele.

Eugeniu Revent

Pe Pîrăul Ruja

In toamna anuluĭ 1909 am avut prilejul să fac o excursiune în comunele Măgireştĭ, Valea Arinilor şi Lucăceştĭ din judeţul Bacău, spre mează-noapte de Moineştĭ. Partea de jos a pîrăuluĭ Rujiĭ, de care este aicĭ vorba, curge pe teritoriul comuniĭ Măgireştĭ şi se varsă în Tazlăul Sarat

Pornind din satul Măgireştĭ şi suind pe pîrăul Ruja, nu departe de gura sa se găsesc lame îndoite şi cristale micĭ de gips aduse de apă.

Maĭ sus în malul drept sub Dealul Monachiea, în dreptul satuluĭ Prăjeştĭ se află o masă de gips, transparent şi incolor groasă de peste 6 m. alcătuită din straturĭ îndoite îndreptate dela SSE înspre NNV şi plecată dela răsărit înspre apus.

Masa aceasta importantă de gips se află între păturĭ de marnă întărită şi şistoasă aparţinînd la formaţiunea saliferă miocenică [1]).

Marna în care este cuprins gipsul, e de culoare cenuşie deschisă şi lasă la spalat un nisip, căcĭ în loc de boabe de cvarţ, este alcătuit: a) din cristale relativ marĭ de gips. Multe din aceste cristale îngădue a li se recunoaşte feţele, numaĭ că muchile şi colţurile sunt tocite şi rupte, b) din boabe rotunde de Carbonat de Calciu—Calcită. c) din aschiĭ de forme felurite de o materie amorfă, colorate verde gălbiŭ, d) din limonită şi magnetită transformată pe marginĭ în limonită.

Negreşit lăsînd la o parte cristalele de gips, celelalte minerale, ce alcătuesc nisipul capatat prin spalarea marneĭ plus

1) Sava Athanasiu, IV Esquisse géologique des régions pétrolifôres des Carpathes du distr. de Bacaŭ, pag. 185 şi urm.

argila din ea, sunt tocmaĭ producte care rezultă din alterarea dacituluĭ [1]) şi cu atîta maĭ mult au putut proveni din alterarea materiilor născute din o consolidare răpede a magmeĭ dacitice pulverizată şi asvîrlită. Orĭ tocmaĭ în aceste părţĭ s'a constatat de mult prezenţa materiilor vulcanice alcătuind tufurĭ [2]) (dacitice), ĭar acum cîţiva anĭ în urmă Dl prof. Dr. Sava Athanasiu arată că asemenea materiĭ se găsesc chiar aproape de locul considerat—la sud de Solonţ—pe părăul Măgireştĭ [3]).

In marna de deasupra maseĭ de gips se găsesc place marĭ de acest mineral formate din cristale lăţite după $\infty P \infty$ (010): şi posedînd feţele —P(111) şi ∞P(110); uneorĭ şl $^1/_3 P \infty$)$\bar{1}$03). Cristalele astfel delimitate sunt crescute împreună după feţele de $\infty P \infty$)0ɪ0), avînd axele cristalografice paralei aşezate; formînd teancurĭ şi în fiecare teanc cristatale alunecate saŭ hîite după planul feţeĭ $\infty P \infty$(010), aşa că in cristalul din vîrvul fiecăruĭ teanc rămîn la iveală o faţă pe $\infty P \infty$ (010), o faţă de ∞P(110) şi una de —P(111), ĭar din cristalele acoperite numaĭ cîte o faţă ∞P(110), —P(111) şi o mică porţiune din ∞P—(010). Feţele $\infty P \infty$(01) şi ∞P(110) aŭ striaurĭ foarte subţirĭ dar lămurite paralele cu cc'.

Puţin maĭ sus de locul unde se află masa de gips arătată, în malul stîng al pîrăuluĭ pe marna şistoasă se vede eflorescenţă formată de un amestec de SO_4Na_2, SO_4Mg şi NaCl, precum şi urme de Carbonat de Sodiŭ. Tot sub Dealul Manachiea [1]) pe Pîrăul Ţarneĭ aproape de satul Valea Arinilor se află eflorescenţă de sare şi un mic isvor de slatină, ĭar pe Pîrăul Ruja 2 isvoare purgative—unul în malul drept sus pe coastă. Acesta are şi nn slab miros de H_2S şi altul lîngă Iezerul Mare cu apă foarte limpede, din care se văd eşind din cînd în cînd beşicĭ de CO_2, der debitul lor este foarte mic. Sub argila cu eflorescenţă de pe pîrăul Ruja este o pătură de şist argilos feruginos, groasă de 0m,60 ; acest şist argilos este foarte întărit, de coloare cenuşie închisă ca ferul şi alcătuit din vrîste subţirĭ. Intre ele şi alternînd se află 3 vrîste de o materie

1) H. Rosenbusch. El. d. Gesteinslehre S. 284.
2) W. Teisseyre. Zur Geologie d. Bacauer Karpaten. Jahrb. der k. k. g. B. 47. L. Mrazéc—Note sur un tuf andesitique des environs de Bacau. B. S. st. A. 5 II.
3) Esquisse géologique des régions petrolifères des Carp. d. distr. Bacau pag. 186.
1) W. Teisseyre—Iahrb. d. k. k. g. R. No. S, T.

carbunoasă, care se desface în solzĭ negri cu lustru şi înfăţoşarea antracituluĭ. Une-orĭ prezintă irizaţiĭ. Vrîstele de materie cărbunoasă aŭ fie-care o grosime cam de 1 cm. Solziĭ de materie cărbunoasă nu ard nicĭ la flacăra lumînăriĭ nicĭ la flacăra suflaiuluĭ, dar pulberea fină de coioare cafenie verzie colorează slab soluţia ferbinte de KOH, comportîndu se ca pulberea de lignită.

Dacă se înferbîntă puternic pulberea fină a materieĭ cărbunoase pe placa de Pt. se vede că mare parte din ea nu arde și cercetarea chimică a acestuĭ rest incombustibil arată că este un silicat de Al şi Fe, ĭar la microscop se prezintă, sticlos, transparent şi aproape incolor, bătînd puţin în cafeniŭ. Impregnarea puternică cu acest silicat explică pentru ce materiea cărbunoasă nu arde la suflaiu şi are lustrul pomenit.

Pe feţele de separaţiune ale argileĭ feruginoase se găsesc multe cristale aciculare de gips, perfect transparent şi incolor Cele maĭ multe sunt cristale simple, lungĭ de 8—9 mm. dispuse radiant şi avînd feţele de $\infty P \infty (010)$ şi $\infty P(110)$, care sunt fin striate, împreună cu feţele de $-P(111)$ şi $P(\bar{1}11)$; dar sunt şi cristale îngemănate după planul orthodomeĭ negative $-P\infty$, feţele de $P(\bar{1}11)$ făcînd un unghiŭ întrînd de $128^0 30$, şi aceste cristale îngemănate prezintă foarte lămurit urmele de clivaj după $P(\bar{1}11)$.

Maĭ puţine sunt scurte şi prezintă forma obişnuită $\infty P \infty (010)$ $\infty P(1\ 0)$ şi $-P(111)$.

Şistul argilor feruginos [1]) se vede în albiea pîrăuluĭ Ruja pînă sub Iezerul mare.

Sub Iezerul Mare, chiar în locul unde-ĭ scursura luĭ în pîrăul Ruja, malul stîng al pîrăuluĭ este sapat înir'un strade torf, avînd o grosime de peste 1m50.

Dr. T. Nicolau

---

1) Sub pătura de șist argilos feruginos se află o pătură de argilă vînătă, observată chiar la nivelul apei și în malul pîrăuluĭ Rugilor, care împreună cu părăul Ţarneĭ formează pîrăul Arinilor; și acolo argila vînătă suportă straturĭ de șist întărit, de coloare cenușie închisă. Șisturĭ de aceeașĭ coloare însă maĭ întărite și maĭ închise se întîlnesc și pe pîrăul Drăcoiuluĭ sub Poiana Runculuĭ, unde sunt așazate aproape vertical și deacurmezișul pîrăuluĭ, ĭar placele, în care se desfac, sunt acoperite cu limonită și dintre ele esă bursună.

Tot în acest șist de pe pîrăul Drăcoiuluĭ se află bombiţe de mărimea uneĭ alune. Bombiţele acestea, care cad cînd desfacem placele șistuluĭ, sunt formate dintr'un grez cu cimentul de argilă feruginoasă.

Documentele M-rii Neamțu

Alt Hrisov tot de la Alexandru Vodă cel Bun și tot pentru ezerul Zagorna, din anul 1430.

† „Cu mila luĭ Dumnezeŭ, Eŭ, robul stîpînuluĭ meŭ Is. Hs. Iw Alexandru Voevod și Domn a tot pămîntul Moldoveĭ și cu blagocestiva Doamna Marina (Marinoaia), bine am voit cu a noastră bună voință și cu a noastră bună voie și cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, *ca să înoim și să întărim* (1) mănăstirea Înălțarea Domnuluĭ care este de la Neamț, și am adaos la dînsa, dintru a noastră avere, ca să poată viețui ceĭ ce să află întru dînsa. *Balta la Nistru*, care se numește : *Ezerul Zagorna* cu *gîrlele sale* și *prisaca de la Zagorna*, și din *gios treĭ morĭ*, care *la Buschi* pe părăŭ *a tria parte*. ce să zice treĭ vadurĭ de morĭ. (2) și să aibă a lua pe fiecare an *cîte două-sprezece poloboace vin* din desetina Neamțuluĭ.

Acestea toate să fie a mănăstireĭ ceĭ maĭ sus scrisă. *uric* cu tot venitul nestrămutat nicĭ odată în veac. pentru pomenirea celor cu sfințenie răposațĭ născătoriĭ noștri, și pentru a noastră sănătate. și încă am voit și am ales nouă două zile, ca să se cînte nouă Dumnezeiasca liturghie întru toată săptămîna. Domnieĭ mele : *joĭ*. ĭară Doamneĭ Marina : *Marțĭ*, și intru acele zile *să se de fraților la trapeză cîte o cupă de vin* dintru acel vin de carele am zis maĭ sus. (3).

Pănă cînd vom fi în viață să se cînte nouă acestea pentru a noastră sănătate, ĭară după moartea noastră, pentru a noastră mîntuire. Așîjderea și Igumenul ziseĭ mănăstirĭ chir Siluam (4) și cu toțĭ ceĭ întru Hristos frațĭ cițĭ să află întru ace mănăstire. Neaŭ dat nouă făgăduință înaintea luĭ Hristos, că toate cele maĭ sus scrise să le împlinească șĭ tare să le ție, cu mulțămită și cu umilință din toată inima. Iară dacă cineva dintru dînșiĭ, saŭ după dînșiĭ, carele va fi nacelnic aceĭ mănăstirĭ, nu va indeplini pre acelea . acia să de cuvînt înaintea luĭ Hristos în ziua înfricoșatuluĭ județ. și blăstămul lor, să fie asupra lor (5) ĭară spre maĭ mare istovire : Este credința Domnieĭ Noastre aceluĭ maĭ sus scris : *Alexandru Voevod*. și credința prea iubiților fiilor Domnieĭ mele *Ilieș Voevod* și *Stețca* și *Petru*. și credința tuturor copiilor noștri. și credința boerilor noștri. credința boeruluĭ Mihail și

a fiilor lui. credinţa boeruluĭ Vlacea (Vlacĭ) şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Dragoş şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Jurja frator (?), şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Jurja Dvornicul şi a fiilor luĭ. credinţa boerului Cupcicĭ şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Cristea şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Dan, şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Ilie, şi a fiilor luĭ. credinţa boerului Oprişa, şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Ioan Deatcu, şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Uncleati, şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Ciurba (?) şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Domoncuşa stolnicul şi a fiilor luĭ. credinţa boeruluĭ Negrilă paharnicul, şi credinţa tuturor boerilor noştri a Moldoveĭ a mari şi mici. Iară după a noastră viaţă, orĭ şi carele va fi Domn pămîntuluĭ noastru, saŭ din fiiĭ noştri, saŭ din neamul nostru, saŭ pre carele Dumnezeŭ va alege a fi. unul ca acela să nu clătească a noastră danie. ci maĭ vîrtos să o întărească. pentru că noĭ am dat şi am întărit dintru toată bună voia noastră. Iară carele ar voi să o strămute pre acela să fie blăstămat de Domnul Dumnezeŭ, şi de precurata luĭ Maĭcă. şi de patru Evanghelişti, şi de doĭ-spre-zece verhopnicĭ apostolĭ. şi de treĭ sute opt-spre-zece sfinţĭ şi de D-zeŭ purtătorĭ părinţĭ, ceĭ din Nicheia. şi să fie asemenea cu Iuda—şi cu blestematul Arie. şi se aibă parte cu acia carele aŭ strigat asupra stăpînuluĭ Hristos: „Sîngele luĭ asupra lor şi asupra fiilor lor.“ Iară spre maĭ multă întăritură a acelor de maĭ sus scrise, am poroncit slugiĭ noastre luĭ Neagoe logofătul cel credincios ca să scrie şi a noastră pecete să o lege la această carte a noastră. In Suceava la anul 6938 Dechembire 23“ (1430).

(L. S.) Alexandru Voevod.

N. B. 1) Prin acest Hrisov din anul 1430 ca şi prin Hrisovul din anul 1429, copiete aice de faţă numaĭ în romîneşte, Alexandru Vodă cel Bun cu tot divanul boerilor săĭ zice vorbele următoare:

„*Ca să înoim şi să întărim mănăstirea Inălţăriĭ Domnuluĭ care este de la Neamţ şi am adaus la dînsa dintru a noastră avere... şi celelalte...*“ vorbele *ca să înoim* şi *să întărim* arată lămurit că M-rea de la Neamţ, saŭ care este de la Neamţ în zilele luĭ Alexandru Vodă şi a divanuluĭ săŭ aŭ zis era atuncĭ M-re *veche* şi *batrînă* şi de aceia în Hrisoavele sale, *ca să înoim* (*M-rea veche*) şi *să întărim (M-rea slabă) ĭ dăm, ĭ adăogim* Aceste vorbe din aceste Hrisoave aşa aŭ fost cetite şi aşa aŭ fost înţelese de toţĭ părinţiĭ Nemţenĭ—de la dînsul pănă la noĭ. Din aceste vorbe—să vede limpede—că M-rea este maĭ veche de cît anul 1329, cînd iĭ pun începutul cu Sofronie, Pimen, şi Siluam 1329—1393 (anul 6001 Septemvire 12) luat de pe un clopot vechiŭ, clopot turnat în acel an. (vezĭ inscripţia Nr. 28).

Dară scriitoriĭ maĭ noĭ uĭtă că M-rea era înfiinţată în domnia luĭ *Petru Vodă Muşat*—tatăl mitropolituluĭ Iosif I. Mu-

şat vodă, care Petru Muşat o şi înzestrează cu două moşiĭ de la gura Neamţuluĭ—Cristieneştiĭ şi Timişeştiĭ, (vezĭ Arhiva istorică a Romîniei de Hăjdeŭ t. I. 140). Scriitoriĭ maĭ noĭ uĭtă orĭ aŭ scăpat din vedere a nu şti că M-rea de la Neamţ era înfiinţată la 1380 cînd Ieromonahul Chiprian cu metania din M-rea Bogoslovul (biserica Albă) de la Neamţ iĭ închină eĭ M-rea Chipriana (zisă şi Căpriana) din Basarabia—făcută de el însuşĭ pe domeniile sale —O închină la acel an (1380) M-riĭ Albe de la Neamţ, ş'aŭ stăpînit'o M-rea de la Neamţ 318 anĭ până la 1698 cînd Antioh Cantimir Vodă o închină cu M-rea Dobrovăţu la M-rea Zugravu din muntele Atos (Uricar t. 3. 270—275 ; şi istoria M-rii Neamţ manuscript t. 7. 616—617. Chiprian Muşat este Costantin (Costea) Muşat, un moş rudă cu toţĭ domnitoriĭ noştri ceĭ mari—de aceia— şi M-rea Chipriana de multe orĭ aŭ fost *înoită*, *reperată* şi *înzestrată* de toţĭ Domnitoriĭ ceĭ marĭ aĭ Moldoviĭ ca şi M-rea de la Neamţ. La anul 1367 (7875) tot un Muşat pune temelia bisericeĭ Inălţarea ce veche care aŭ trăit între aniĭ 1367 până la 1472. Iară între aniĭ 1486 până la 1497 a rezidit-o Stefan Vodă cel Mare strămutînd-o din loc. (vezĭ inscripţia Nr. 7) la tomul cu inscripţiile.

2. Hrisovul acesta ca adaos arată părăul de la Beschi.—cu gîrlele—cu morĭ şi treĭ vadurĭ de morĭ din gios, ia treia parte pe toată lungimea Botneĭ. La pag. 513 din tomul 5 din istoria M-riĭ Noul Neamţ din Basarabia este făcută Harta veche—după cum arată înţelesul acestuĭ Hrisov. Iară de la anul 1898 încoace—poziţia loculuĭ s'a schimbat în mare parte din cauza unor marĭ prefacerĭ la Zagorna cu limanul de la Zagorna, cu malul de la Zagorna, cu valea de la Zagorna, cu părăul Botna, cu drumurile şi strămutarea satelor şi cu intinderea Sf. M-rĭ Noul Neamţ care s'a zidit aice pe şesul Nistruluĭ pe moşiile M-riĭ Neamţu din Moldova, moşiĭ vechĭ—M-re nouă.

3. Şi întru acelea zile să se de fraţilor la trapeză (la masă) cîte o cupă de vin dintru acel vin de carele am zis maĭ sus. Prin aceste vorbe amîndouă hrisoavele arată limpede—că pe acele timpurĭ era la M-rea Inălţării Domnuluĭ de la Neamţ trapeză şi în ea mînca fraţiĭ la masa comună,—iară Hrisoavele glăsuesc : că întru acele zile *Joĭ* şi *Marţĭ* în toată săptămîna de peste tot anul să se deie vin la trapeză—pentru osteneală că aŭ cîntat luĭ Vodă joĭ şi Doamneĭ marţi—slujba sf. liturghiĭ. Cum că a existat trapeză— se constată şi din alte hrisoave—de la alţi Domnĭ, iară Ieromonahul *Dalmat Laiu* trapezar din M-rea de la Neamţ la anul 1409 în zbornicul saŭ cu anul 6917 scrie toate obiceiurile care eraŭ atuncĭ la trapeza M-riĭ Neamţ,— cum slujia el ca trapezar,—cum era diba de la uşa bisericeĭ şi a. l. t. Acum naşte întrebarea : Pentru ce dascaliĭ noĭ susţin—că trapeza cu masa de obştie în M-rea de la Neamţ se datoreşte luĭ stareţul Paisie Velici-

covschi de la Pultava de pe la anul 1779 cînd s'a strămutat de la M-rea Secu la M-rea Neamț, s'aŭ unit amîndouă M-rile Secu cu Neamțu—și de atuncĭ rosieniĭ susțin că viața de obștie este în M-rile Nemțene de la precuviosul părinte Paisie Velicicovschi Malorosianul? Pe la 1409 și 1429 și 1430 a existat trapeză în M rea de la Neamț după cum am arătat sus. (Vezĭ inscripția No 94).

4) Chir Siluam I, arătat în hrisoavele cu Zagorna, a egumenit în M-rea de la Neamț între aniĭ 1422—1430. Acest Siluam cînd era Ieromonah și Egumen la M-rea Neamțu a făcut aerul cel de ursinic (arătat la înscripția No. 84) la anul 1437 săptămîna I.

5) Și blăstămul lor să fie asupra lor. Aceste vorbe grele se referă la egumeniĭ și părințiĭ M-riĭ care vor neglija prin neștiința lor să facă slujbele ctitoreștĭ. La zilele noastre averile înstrăinate,—slujbele neglijate și clerul cu egumeniĭ în frunte sunt nepăsătorĭ, neștiutorĭ, și blestemul uitat ca de multe orĭ. Acest blestem cade și asupra autorităților care prin dese schimbărĭ de fantazie provoacă neștiința și uitarea de datoriile ctitoreștĭ.

6) Alexandru vodă prin acest hrisov recomandă pe fiiĭ luĭ:

a) Ilieș Voevod—care l'a urmat în domnie ĭar la anul 6945, Marte (1437) a dat hotarul munților—de moșie încunjurătoare M-riĭ Neamțu și moșia Seproșeniĭ la 1438.

b) Stețca care este Stefan; el a domnit cu Ilieș—și singur—până la 1440 a dat M-riĭ Neamțu cîte două maje de pește și cîte treĭ cîntare de icre negre pe fiește care an de la elichia, și prin alt hrisov a dăruit M-riĭ pe tatarul Pascu. Tot acest Stefan Vodă (zis și Stefan cel bătrîn) la anul 1446 Iunie 6, a închinat M-riĭ Neamț M-rea Boiștea cu toate averile eĭ.

c) Petru Harnazan (zis și Petru Aron Vodă) care a domnit în patru rîndurĭ cîte puțin. El în domnia luĭ a întărit hrisoavele luĭ Alexandru Vodă tatăl săŭ. De la el avem hrisovul cu anul 6064, Marte 1, (1456) pentru Zagorna.

d) Alexandru—este arătat numaĭ în hrisovul din 1429...

Alt hrisov dela Zagorna dela Petru Vodă din anul 1456 Martie 1, (6964).

†.Cu mila luĭ D-zeŭ, Noĭ, Petru Voevod domn pămîntuluĭ Moldoveĭ, facem știre cu această Carte a noastră, tuturor care spre dînsa vor căuta, saŭ o vor auzi cuĭ va fi trebuința ca să o știe pre ea. cum că am dat, și am întărit *Danie a născătoruluĭ nostru*, celuĭ ce întru (1) sfințenie s'aŭ odihnit; Alexandrŭ Voevod. Ca să nu îndrăznească a să amesteca din dregătoriĭ noștri, și dintre aĭ noștri boerĭ niminea: la *Ezerul Zagorneĭ.* Pentru că este *dat de strămoșiĭ noștri* (2)—mănăstiriĭ de

la Neamţ. Aşijderea şi noĭ lam dat şi lam întărit cu tot vinitul. ĭară hotarul luĭ in gios pe Nistru, din Chiţcanĭ în gios păn la gura Zagorneĭ, şi cu toate gîrlele cîte cad în Zagorna, gîrla *Voevodina* şi cu prisaca *Ivancova*, şi prisaca *Zagorna* şi treĭ vadurĭ la Nistru : *Havoronea*, *Ieoravsca* şi la gura *Zagorneĭ* şi toate plutele cîte se vor face întru acel hotar şi întru a lor Dumbrăvĭ şi nimine să nu umble fără de voia lor, şi nicĭ la bălţĭ, să nu îndrăznească a se amesteca nimine. Aşişderea şi cîte prisecĭ vor fi în hotarul acela dela acelea să ie desetina mănăstirea după rînduială. Aşişderea şi vamă dela ceĭ ce vor lua peşte în hotarul Zagorneĭ, ĭară spre acesta este credinţa Domnieĭ mele şi credinţa tuturor boerilor noştri marĭ şi micĭ. Saŭ scris în *Neamţ* (3) în anul 6964 Martie 1 (1456) Petru Voevod."—

NB. Acest hrisov este dat de Petru Vodă Harnazan fiul luĭ Alexandru Vodă cel Bun, carele aŭ domnit :

I. Cu Stefan III, cu Roman III şi acest Petru III Aron la 1444—1447, toţi treĭ deodată domnĭ din cauză de gălceavă cu neamurĭ. Dela acest Petru III sunt hrisoave în arhiva M-tiriĭ Neamţŭ cu anul 6955 Sept. 15 (1447), alt hrisov tot din acest an August 22 din 6962 Dechemvrie 6 (1454), altul din 6964 Mai 1 (1456).

II. Petru III, a doua oră cu Alexandru II la 1448—1449.

III. Petru III, a treia oră Domn la 1451—1455 cu Alexandru II.

IV. Petru III Aron a patra oară singur la 1455—1457, iară la 1456 Martie 1 dă hrisovul de faţă.

Din mărturia acestuĭ Domn Petru III Aron poreclit Harnazan din acest hrisov, copiet aice—prin vorbele dela No. 1 *Danie a născătoruluĭ nostru*, şi prin vorbele dela No. 2 *dat de strămoşiĭ noştri* mănăstiriĭ dela Neamţ, saŭ întemeet părinţiĭ bătrînĭ aĭ M-rii dela Neamţ care aŭ susţinut că averea dela Zagorna pe tot cuprinsul eĭ—este dată M-reĭ dela Neamţ întăĭ de Costea Muşat Vodă la 1380 când au închinat şi M-rea luĭ Chipriana, şi al doilea de Alecsandru Vodă cel Bun,—dată acestui Petru şi în urmă întărită de acest Domn Petru prin hrisovul de maĭ sus—şi în urmă întărită şi de alţi domni posteriori precum se probează şi din alte hrisoave ce vor urma :

3. Acest Hrisov este dat dela Neamţ.

Alt hrisov tot pentru Zagorna dela Stefan Vodă cel Mare din 1463.

†„Cu mila luĭ Dumnezeŭ, Noĭ, Stefan Voevod domn pământuluĭ Moldoveĭ. Facem înştiinţare cu această carte a noastră, tuturor, orĭ şi cărora vor căuta spre dînsa, saŭ cetind-o vor auzi, cum că am dat ş'am întărit, sfinteĭ Mănăstiriĭ noastre de la Neamţ, unde este hramul sfinteĭ înălţare a Domnuluĭ Nostru Isus Hristos, pe tot hotarul Mănăstireĭ ce este la Zagorna, după hotarul vechiŭ, care şi maĭ dinainte aŭ fost

sub ascultarea Mănăstireĭ Neamţuluĭ. Ca aşişderea şi de acum înainte, cu tot hotarul să fie sub ascultarea mănăstireĭ noastre Neamţul, şi cu toate gîrlele şi poenile pretutindene după hotarul cel vechiŭ cel are mănăstirea. Şi iarăşĭ cari vor fi rînduiţĭ de Noĭ, desetnică de priseci, acea să nu aibă a lua desetină din prisecile Mănăstireĭ măcar jumătate lan. Şi să nu aibă nicĭ o trebuinţă la hotarul Mănăstiriĭ, saŭ la priseci, saŭ la orĭ ce lucru mănăstiresc nicĭ însuşĭ desetniciĭ, nicĭ slugile lor, orĭ şi cari vor fi. Pentru că acea desetină *o am făgăduit* şi o am dat sfinteĭ Mănăstirĭ, ïară boeriĭ, şi slugile lor, şi nicĭ unul din boeriĭ noştri. saŭ din slugile noastre, şi nicĭ un suflet, să nu aĭbă a se amesteca la prisecile şi gîrlele, şi la poenile mănăstiriĭ şi de tot hotarul dela Zagorna pre cît este hotarul cel vechiŭ carele este supus mănăstireĭ noastre dela Neamţ, iară de se va ispiti cineva a se amesteca la hotarul Mănăstireĭ din Zagorna—peste această carte a noastră. Acela este impotriva cărţiĭ noastre, şi se va vede asupra sa pedeapsa noastră. ca acesta de maĭ sus scrise să fie nestrămutate, ïară pentru maĭ mare întărire am poroncit credinciosuluĭ boeruluĭ nostru Dobrea logofătul ca să scrie, şi pecetea noastră să o spînzure la această Carte a noastră.

Saŭ scris în Suceava în anul 6971 Iulie 13." (1463).

(L. S.) *Stefan Voevod*

N.B. Să se ştie că în toate hrisoavele de până acum— Hramul Inalţarea Domnului dela Neamţ să raportează la biserica Inălţarea ce Veche care a esistat între anii 1367—1472, care biserică a fost în patratul Cetăţiĭ—zidită şi înzestrată împreună cu biserica sf. Ioan Bogoslovul tot dela Neamţ de toţĭ boerií şi de toţĭ Domnitoriĭ rîdicaţĭ din neamul Muşetesc fără călugăriĭ ceĭ maĭ vechĭ p. c. Costea Muşat, Macovi Boŭ, Iosif Muşat, Iosif II-lea Muşat, Sofroni, Pimen, Doroction. Silvan şi alţiĭ, toţi sînt dintre muşeteştiĭ localĭ şi ctitorĭ pe toate căile a ziseĭ M-rĭ Albe (Bogoslovu) dela Neamţ—unde în urma sa zidi biserica cea mare *Inalţarea* dela 1367—1472. Insă pe urmă Stefan Vodă cel Mare zideşte altă biserică tot înalţarea. la 1497. Noem. 14.

Alt hrisov de la Stefan Vodă cel Mare cu care întăreşte Zagorna, şi adaoge averĭ şi de la dînsul din anul 1500.

„† Cu mila luĭ Dumnezeŭ Noĭ Ştefan Voevod Domn pămîntuluĭ Moldoveĭ. facem ştire cu această carte a noastră. tuturor cărora o vor vede, saŭ cetindu-se o vor auzi, precum că am dat, şi am întărit sfinteĭ Mînăstireĭ noastre dela Neamţ, unde este hramul Inălţarea Domnuluĭ Dumnezeuluĭ şi Mîntuitoruluĭ nostru Iisus Hristos. şi unde este Igumen rugătoriul nostru chir popa Teoctist, *Danie* şi *Intăritură* de la un-

chiul nostru *Alecsandru Voevod*, un ezer la Nistru anume *Zagorna* şi cu gîrla ceia ce cade în Nistru, şi cu prisaca ce este a lor, rănduind Noĭ, ca să fie earăşĭ aceasta, şi pentru sufletele celor ce cu sfinţenie saŭ odihnit maĭ înainte : *moşilor* şi *născătorilor noştri* ; şi pentru a noastră sănătate şi măntuire şi pentru sanatatea şi mîntuirea Doamneĭ noastre *Maria.* şi pentru sănătatea şi mîntuirea fiilor noştri".

„Şi încă am maĭ întărit, şi am maĭ întemeet pe a noastră Sfintă mănăstire de la Neamţ, *dăruinduĭ* şi mai *adaogînduĭ* şi de la noĭ, aceste maĭ sus scrise sfintei mănăstirĭ de la Neamţ. *Balta Crivaia*, şi ezerul ce se numeşte *Sub-dumbrovca* şi cu gîrlele ce se numeşte : *Chişcina*, carele este din sus de după sfîrşitul pisculuĭ de unde es gîrlele din Nistru şi curg la vale pănă în ezerul *Dumbrovca*. şi din *Dumbrovca* pănă unde cade în ezer, în Zagorna. Acestea toate de maĭ sus scrise să fie a eĭ, aceĭ a noastre sfinte mînăstirĭ de la Neamţ. şi de la Noĭ Uric şi cu tot venitul nestrămutat nicĭ odată în veciĭ vecilor. Iară la aceasta este credinţa Domnieĭ mele celuĭ maĭ sus scris :" Noĭ. *Stefan voevod.* şi credinţa Iubituluĭ fiuluĭ al Domnieĭ mele ! Bogdan Voevod. şi credinţa boerilor noştri. credinţa boeruluĭ Duma. credinţa boeruluĭ Boldur vornicul. credinţa boeruluĭ Steful. credinţa boeruluĭ Duma Brudur. credinţa boeruluĭ Toader. credinţa boeruluĭ Negrila părcalabul Hotinuluĭ. credinţa boeruluĭ Ieremia şi a boeruluĭ Dragoş părcalabiĭ Neamţuluĭ. credinţa boeruluĭ Şandru părcalabul Novograduluĭ (Cetatea Nouă) credinţa boeruluĭ Luca Arbore portarul Suceveĭ. credinţa boeruluĭ Gălnaŭ spătariul [1]) credinţa boeruluĭ Isac Visternicul. credinţa boeruluĭ Mogilă păharnicul. credinţa boeruluĭ Furunteş stolnicul. credinţa boeruluĭ Petrică comisul. şi credinţa a tuturor boerilor noştri a Moldoveĭ şi marĭ şi micĭ. Iar după a noastră viaţă cine va fi Domn pămîntuluĭ nostru, din fiiĭ noştri orĭ din neamul nostru, saŭ iarăşĭ orĭ pe carele Dumnezeŭ va alege a fi Domn pămîntuluĭ nostru al Moldoveĭ. Acela să nu strice a noastră *Danie* şi *Intăritură.* ci maĭ vîrtos să o întărească şi să o întemeeză, ca să fie a aceĭ sfinte mănăstirĭ a noastră de la Neamţ. iară cine să va ispiti a strămuta ace maĭ sus scrisă a noastră *Danie* şi *Intăritură.* Unul ca acela să fie blăstămat de la Domnul Dumnezeŭ şi măntuitorul nostru Iisus Hristos. şi de precurata Maica luĭ Dumnezeŭ, şi de sfinţiĭ 4 evangeliştĭ. şi de doisprezece sfinţĭ verhovnicĭ apostolĭ şi de ceilalţ. şi de sfinţiĭ treĭ sute optsprezece părinţĭ ceĭ da la Nicheia. şi de la toţĭ sfinţiĭ cari din veac aŭ plăcut luĭ Dumnezeŭ. şi să fie aseminea luĭ Iuda. şi blestematuluĭ Arie, şi să aĭbă parte cu jidoviĭ acia cari aŭ strigat asupra Domnuluĭ Hristos: „Sîngele luĭ : asupra lor şi asupra fiilor lor". care este şi va fi în veac, ĭară spre maĭ mare tărie şi întăritură

1) Aiurea este trecut Clanăŭ Spatariul.

a tuturor celor maĭ sus scrise: am poroncit credinciosuluĭ boeruluĭ nostru Tăutul logofătul, ca să scrie şi a noastră pecete să o lege către această carte a noastră.

Mateĭ aŭ scris în Iaşĭ. In anul 7008 luna Marte 17 zile".(1500).

(L. P.). (Stefan Voevod).

NB. Prin acest Hrisov Stefan vodă arată pe Doamna Maria şi pe fiul săŭ Bogdan Voevod iară pe ceilalţĭ copiĭ îĭ trece pe toţĭ la un loc fără să le aräte numele lor în parte. Pentru acest motiv eŭ îĭ notez pe toţĭ pe scurt cu o mică genealogie anume:

Alexandru Vodă cel Bun—1400—1433 cu Doamna Marina —*naşte pe* Bogdan Vodă 1449—1451. Bogdan Vodă cu Doamna Maria fiĭca luĭ Caloianu din Oltenia (de unde Maria să zice şi Oltea) naşte pe Stefan Vodă cel Mare.

Stefan Vodă cel Mare 1457—1504 cu Doamnele luĭ naşte zece copiĭ: treĭ fete şi şapte băeţĭ anume: Domnele luĭ sînt:

1. Maruşca
2. Evdochia
3. Maria Magop
4. Maria Radu cu care dă Hrisovul de faţă.
5. Maria Rareş din Hîrlăŭ cu care dă pe Petru Rareş.

Fetele luĭ sînt:

1. Maria Cheajna
2. Cheajna
3. Eleana, măritată cu Cneazul Ioan din Rosia

Băeţiĭ luĭ sînt:

1. Alecsandru care a zidit Catedrala din Bacăŭ
2. Bogdan Vlad, decedat de tînăr.
3. Bogdan Vodă succesoru 1504—1517.
4. Petru } amîndoĭ decedaţĭ de copiĭ
5. Ilieş }
6. Petru Rareş Vodă 1527—1538 şi 1511—1546.
7. Stefan Vodă 1538—1540.

Spre dovadă că Stefan Lăcustă Vodă este în adevăr fiul luĭ Stefan Vodă cel Mare (şi nu al altuia) să se vadă hrisovul luĭ Stefan Lăcustă din anul 1540 (7048) la moşia Hlăpeştiĭ din ţinutul Lăpuşneĭ prin care Hrisov Sîrbesc dă Siliştea Gagiĭ luĭ Oancea Fătu şi altora prin acest Hrisov el singur Stefan (Lăcustă) se numeşte pe sineşĭ a fi fecior luĭ Stefan Vodă fiul luĭ Bogdan Vodă. (tom 8 pag 246). Acest Hrisov este între documentele M-riĭ Neamţu trecut la opis cu No. 4210. Eŭ scriitorul Narcis am avut portretele luĭ Alexandru Vodă şi a luĭ Stefan Lăcustă Vodă încadrate frumos pe amîndoĭ alăturea şi l'am dăruit la veşmîntăria M-riĭ Neamţuluĭ spre ştiinţa urmaşilor.

Alt Hrisov dela Petra Rareş Vodă, prin care dărueşte M-riĭ Neamţu moşia cu satu Copanca din 1527.

„† Cu mila luĭ Dumnezeŭ, Noĭ Petru Voevod, Domn pămîntuluĭ Moldoviĭ, facem înştiinţare cu această carte a noastră tuturor care pre dinsa vor căuta. saŭ cetindu-se o vor auzi, cum că bine am voit domnia me, cu a noastră bună voinţă şi cu curată şi luminată inimă, cu toată a noastră bună voie, şi cu ajutoriul luĭ Dumnezeŭ. şi ne-am îndurat pentru sufletele *strămoşilor* şi a *născătorilor* noştri, şi pentru a noastră sănătate şi mîntuire. şi pentru sănătatea şi mîntuirea fiilor noştri. (1) şi am dat la a noastră sfîntă mănăstire de la Neamţ, unde este hramul Inălţarea Domnuluĭ Dumnezeŭ şi mîntuitoruluĭ nostru Iisus Hristos. şi unde este Igumen rugătorul nostru popa *German*. anume ; *Copanca* cu *gărlele* şi cu *ezerile*. Că toate aceste maĭ sus scrise să fie a sfintei mănăstîriĭ noastre de la Neamţ. de la Noĭ uric cu tot venitul nestrămutat nicĭ odinioară în vecĭ. Iară hotarul acestuĭ maĭ sus scris sat de la Nistru, ce este in gura Zagorneĭ, anume ; *Copanca* cu gîrlele şi cu Ezerile. să fie după hotarul cel vechiŭ. despre toate părţile, de unde din veac a umblat, Iară la aceasta este credinţa Domnieĭ mele celuĭ maĭ sus scris ; Noĭ, *Petru Voevod* şi credinţa boerilor noştri. credinţa boeruluĭ nostru Hrană vornicul. credinţa boeruluĭ Negrilă. credinţa boeruluĭ Srincovicĭ. credinţa boeruluĭ Talabă. credinţa boeruluĭ Vlad. şi a boeruluĭ Mihail părcălabiĭ Hotinuluĭ. credinţa boeruluĭ Cräje (Cărjă) şi a boeruluĭ Huru părcălabii Neamţuluĭ. credinţa boeruluĭ Grozavu şi a boeruluĭ Danciut părcălabii Novograduluĭ. credinţa boeruluĭ Barbovschi portariul Suceviĭ, credinţa boeruluĭ Dracşan spătariul. credinţa boeruluĭ Toader Visternicul. credinţa boeruluĭ Liciul postelnicul. credinţa boeruluĭ Felea păharnicul. credinţa boeruluĭ Zbiera stolnicul. credinţa boeruluĭ Iona comisul şi credinţa tuturor boerilor noştri a Moldoveĭ marĭ şi micĭ. Iară după a noastră viaţă cine va fi Domn pămîntuluĭ nostru. din fiiĭ noştri, saŭ din neamul nostru, saŭ ĭarăşĭ pre carele Dumnezeŭ îl va alege a fi domn pămîntuluĭ nostru al Moldoveĭ. acela să nu strămute a noastră *Danie*. ci incă să o *întărească* şi să o *întemeeze* fără cine se va ispiti a strica a noastră *Danie şi întăritură*. Unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeŭ cel ce aŭ făcut ceriul şi pămîntul şi de precurata Maĭca luĭ Dmnezeŭ şi de sfinţiĭ patru Evanghelişti. şi sfinţiĭ doĭsprezece verhovnicĭ Apostolĭ, şi de sfinţiĭ treĭ sute opt-spre-zece de Dumnezeŭ purtătorĭ părinţĭ de la Nicheia şi de toţĭ sfinţiĭ care din veac aŭ plăcut luĭ Dumnezeŭ. şi să fie asemenea cu Iuda vînzătorul şi cu blăstămatul Arie. şi să aibă parte cu jidoviĭ aceia cari aŭ strigat asupra Domnuluĭ nostru Iisus Hristos, Singele luĭ asupra lor şi asupra fiilor lor.“ precum este şi va fi. Iară pentru maĭ mare tărie şi întăritură tuturor asupra acestor maĭ

sus scrise: am poroncit cinstituluĭ și credinciosuluĭ nostru boer *Toader* logofătul, ca să scrie și a noastră pecete să o lege. la această carte a noastră. *Dimitrie Popovicĭ* aŭ scris în Huşi la anul 7035, Martie în 15 zile". (1527).

(L. S.) Petru Voevod – (Rareș).

1. N.B. Este de insemnat că Petru Vodă prin acest Hrisov, nu-șĭ arată pe Doamna Maria, nicĭ pe fiul săŭ Bogdan Voevod, care la acel timp și an era în viață..! pentru că doamna Maria a deces la 1529 (cu doĭ anĭ maĭ tîrziŭ), și ficiorul săŭ Bogdan—moare la 1534. Petru Pareş a domnit în două rînduri 1527—1538, și 1540—1546. Acest Hrisov l'a dat în anul dintăĭ al domnieĭ luĭ. Petru Rareş Vodă după tată este fiul luĭ Stefan voevod cel Mare, ĭară după mamă este fiul Marieĭ—Cernătescu din Hărlăŭ măritată cu Rale păscariul din Hărlăŭ —cu această Marie zisă după barbat Rale—Stefan Vodă a avut pe băetul Petru—poreclit după tată—Rale—Rareș, născut la 1487 și crescut la Lemberg în Polonia, unde a și învățat, carte... Iară Stefan vodă cel Mare în amintirea acestuĭ fapt zidește biserica Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ zisă Stavropighia din Lemberg.... Aicĭ a crescut Petru Rareş pănă s'a făcut mare și pănă cînd mitropolitul Teoctist al treilea Nemțanu l'a recomandat consiliuluĭ de stat—de fiŭ a luĭ Stefan și l'a ales domn pe cînd păscărea la Brateş. Petru pascaru *este Petru Rareș*—acest cu Hrisovul.

(Va urma) **Arh. Narcis Crețulescu**

DĂRI DE SAMĂ

Paul Lapie, La justice par l'Etat. Etude de morale sociale. Bibliothèque de Philosophie contemporaine. Paris. Alcan. După însășĭ mărturisirea autorului unele din ideile expuse în acest volum, au mai fost publicate sub formă identică saŭ diferită în «Revue de Métaphisique et de Morale» în cursul anilor 1896—1899.

Autorul nu urmărește să stabilească legile sociologice ale formărei și transformăreĭ Statuluĭ; lucrarea nu ie un studiu, propriu zis, sociologic, ci de morală socială, cum însușĭ sub-titlul o anunță.

Problema principală e analiza *conştiinţeĭ politice* a prezentuluĭ, cu criticele ce i se pot face și îndreptările ce i se pot aduce,—idealul social al statului și mijloacele de a'l realiza, preocupă pe autor.

* * *

Care e metoda de urmat în un atare studiu? Această problemă o studiază în introducere.

După ce studiază și critică pe aceĭ ce susțin că sociologia și istoria

ca științĭ independente de morală, ne determină idealul Statuluĭ; precum și pe aceĭ cari susțin că morala, fără ajutorul celorlalte științĭ, poate lămur aceiașĭ problemă, conchide că numaĭ din coroborarea datelor tuturor științelor sociale se poate determina forma ideală a Statuluĭ.

«Vom căuta, spune autorul (pag. 10) ce ideal social inspiră experiența, rațiuneĭ; apoĭ cu ajutorul rațiuneĭ și al experiențeĭ vom deduce ce formă trebue dată statuluĭ și ce funcțiunĭ îĭ putem încredința pentru a putea realiza idealul nostru».

Abordînd în capitolul I problema idealuluĭ statuluĭ, studiază diferitele concepții despre stat: a) militară, b) menținător al ordineĭ din lăuntru c) capitalist· cu tendință de a se imbogăți fie prin impozite, fie transformîndu-se în producător de bogățiĭ, devenind agricultor, proprietar, industriaș, comerciant, etc. Trece în revistă teoria individualistă după care Statul și-ar avea rațiunea de a fi în misiunea ce și-a luat-o de a forma individul, ca și teoria care spune că Statul în sine însușĭ are rațiunea de a fi. Analizază teoria socialistă a statuluĭ după care idealul statuluĭ trebue să fie dublu: pe de o parte libera dezvoltare a individuluĭ, ĭar pe de alta utilitatea socială; concepție în care statul există ca o realitate distinctă de realitatea indivizilor ce-l compun conchizînd că starea de lucrurĭ ne dovedește că statul îmbracă toate formele de maĭ sus, dar că toate aceste concepțiĭ se înșală asupra scopuluĭ viețeĭ politice, asupra idealuluĭ statuluĭ.

Intrebîndu-se care e idealul statuluĭ răspunde (pag. 45). *Idealul statuluĭ nu e nicĭ cetatea, nicĭ cetățeanul, dreptatea dintre cetățenĭ*»; considerînd această concluzie ca un corolar al necesitățeĭ vieței politice a individuluĭ; care trăește în stat nu numaĭ pentru a-l servi, și nicĭ statul nu trăește pentru a servi individul; ci pentru ca relațiunile cu ceilalțĭ oamenĭ să-ĭ fie regulamentate de justiție.

Stabilind că justiția dintre concetățenĭ e idealul statuluĭ, studiază (Cap. II) condițiile în cari poate fi realizată și forma statuluĭ. Definește justiția «proporția constantă între acțiune și sancțiune (pag. 46), nicĭ o acțiune fără sancțiune și nicĭ o sancțiune făra acțiune; aceleașĭ sancțiunĭ trebue să fie pentru aceleașĭ acțiunĭ».

Intr'o societate civilizată necesitățile sociale ale sufletuluĭ omenesc trebuesc să fie satisfăcute; justiția care le satisface devine astfel o necesitate socială și cea maĭ principală. Condițiile în care se poate realiza justiția sunt *imparțialitatea* și *universalitatea*; ĭar instituțiile necesare, capabile a realiza aceste condițiunĭ indispensabile realizăreĭ idealuluĭ statuluĭ sunt un *guvern democratic* și o *administrație sistematică*. Pentru ca aceste instituțiĭ să asigura realizarea justițieĭ, idealul statuluĭ, se cere ca guvernanțiĭ să fie arbitriĭ partidelor, nu reprezentanțiĭ lor și că aceleașĭ legĭ să fie aplicate în acelașĭ chip și în totdeauna, ceea ce reclamă centralizarea serviciilor publice, care să împedice abuzurile unora și să garanteze drepturile tuturora. Centralizarea aduce cu sine sistematizarea acțiuneĭ statuluĭ în senzul că cetățeanul nu trebue să fie supus acțiuneĭ arbitrare a funcționaruluĭ și nicĭ acesta celeĭ a șefuluĭ săŭ. Intr'un arbitraj administrativ. autorul crede că se va realiza idealul justițieĭ sociale (pag. 106—108).

Stabilind cît maĭ amănunțit posibil raporturile dintre guvernanțĭ și guvernațĭ, dintre administratorĭ și administrațĭ, se fixează forma statuluĭ, despre a căruĭ chemare ideală, *de a fi distribuitorul justițieĭ*, s'a vorbit.

Cauzele care împiedică realizarea idealuluĭ sunt de maĭ multe categoriĭ şi inerente organizăreĭ sociale şi dezvoltăreĭ cunoştinţelor omeneştĭ. Justiţia rămîne una şi aceiaşĭ, cauzele nedreptăţilor sunt multe şi multiple. Pentru acest scop, de a îndepărta nedreptatea şi realiza dreptatea, statul, trebue să-şĭ eie atîtea sarcinĭ cîte cauze sunt, concretizate în formula de a suprima recompensele ca şi nedreptăţile nemeritate. Studiind cauzele nedreptăţeĭ le clasifică în *determinate* şi *nedeterminate*, cele dintăĭ avînd ca origină fapta unuĭ individ anumit, pe cînd cele de categoria a doua nu se ştie de la cine anume, căcĭ sunt de la o categorie de oamenĭ. Din această clasificare a nedreptăţilor deduce clasificarea magistraturelor publice, magistraturele fiind acele ce aŭ chemarea de a îndeplini funcţia statuluĭ de a împărţi justiţia, adică de a pedepsi pe acei ce fac pe alţiĭ să sufere ceva nemeritat, fie vorba în raporturĭ penale, civile şi comerciale.

Constată că magistratura cum se găseşte astăzĭ nu corespunde misiuneĭ ideale ce i s'a încredinţat, nu din cauza magistraţilor, pe care îĭ găseşte şi cultĭ şi conştiincioşĭ, ci din cauza diferitelor organizărĭ sociale cari o pun în imposibilitate de a-şĭ îndeplini misiunea aşa cum, în ideal, a conceput autorul distribuţia justiţieĭ. Judecătorul e un arbitru între apărare şi acuzare.

Independent şi capabil de a sezisa adevărul în pretenţiile contradictoriĭ ce se fac inaintea luĭ, imparţial şi luminat trebue să fie totdeauna pentru a-şĭ putea îndeplini misiunea.

Desvoltarea ştiinţifică şi morală în ordinea socială contribue la extinderea atribuţiilor magistratureĭ, ceia ce implică luarea de garanţiĭ pentru ca justiţia să fie bine repartizată. (113—138). In sub-capitolul «Magistratura militară» studiază rolul armateĭ ca substitut al justiţieĭ, apăratoare contra abuzuluĭ şi forţeĭ din interior ca şi din exteriorul statuluĭ. Cere însă înlocuirea serviciilor ce le face armata prin arbitraj.

Astfel se va crea idealul statuluĭ, ca mijloc de luptă în contra nedreptăţeĭ sociale a prezentuluĭ, din cauza societăţeĭ ca personalitate distinctă de individ şi din cauza individuluĭ. Din acţiunea de dreptate a statuluĭ ar deduce scopul, forma ca şi funcţiunile sale, conchide autorul.

Tipografia H. Goldner, Str. Gh. Mîrzescu No. 17—Iaşĭ

ARHIVA

ORGANUL SOCIETĂȚEI ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

Domniĭ abonațĭ sunt cu stăruință rugațĭ să bine-voĭască a plăti abonamentul la timp, deoarece e singuru mijloc de existență al revisteĭ noastre, saŭ a plăti încasatoruluĭ nostru I. Georgescu, atît pe anul curent cît și din urmă.

Cheltuelile pentru această revistă,—una din cele maĭ vechĭ din țară,—ne silesc a ruga cu insistență pe toțĭ pentru plata curentă a abonamentuluĭ prin mandat postal.

Aceĭ care ar avea intenția să nu plătească sînt rugațĭ a înapoia revista chiar de la începutul anuluĭ.

Administrația

ABONAMENTUL:

Ediția de lux, 15 leĭ pe an, în țară și străinătate.
1 număr 1 leŭ 25 banĭ.

Ediția de popularizare, 10 leĭ, 1 număr 85 banĭ.

Pentru numere vechĭ, volume din aniĭ trecuțĭ, a se adresa ad-țieĭ. Avem două colecțiĭ complecte de la anul I—XX.

Toate ziarele și revistele, care reproduc diferite articole din „Arhiva", sînt invitate a nota numele autoruluĭ și numele revisteĭ noastre.

Valentin Bude.—Din lirica germană modernă, traducerĭ· 1 vol. 103 pag. Pr. 1 l. 50, Iaşĭ 1910.

N. Davidescu.—La Fîntîna Castilieĭ, poeziĭ. Bucureştĭ, editura „Viaţa Socială", 1910, 1 vol. 94 pag. Pr. 1 leŭ.

Dr. George Mileticiu.—Tratamentul sifilisuluĭ cu preparatul Ehrlich-Hata 606. studiŭ asupra rezultatelor pînă la 25 Oct. 910.—cu portretul profesoruluĭ Ehrlich şi o vignetă (spirochete palide Scbaudinn). Samitca—Craiova, 1910, 1 vol. de 112 pag. Pr.

C. Dobrogeanu-Gherea.—Neoiobagia, studiu economico-sociologic al problemeĭ noastre agrare. Bucureştĭ, Socec, 1910 1 vol. 494 pag. Pr. 3 lei 50 banĭ.

Corneliu Moldovan.—Cetatea Soarelui şi alte poeme. Bucureştĭ, Socec, 1910, 1 vol. 126 pag. Pr. 2 leĭ.

Octav Minar.—Eminescu, album comemorativ, cu multe fotografiĭ şi ilustraţiĭ artistice, pe hîrtie chromo. Iaşĭ, 1910, Tip. „Dacia" Iliescu, Pr. 3 l. 50. b.

G. Tutoveanu.—Albastru (versurĭ), Institutul de arte grafice Minerva, 1910, 1 vol. 1 leŭ.

Onisifor Ghibu—Ziaristica bisericească la Romînĭ, studiŭ istoric, Sibiŭ, Tipariul Tipografieĭ arhidiecezane, 1910, Pr. 2 cor.

Z. Pâclişan (Justia Volbură)—Biserica şi Romînismul, studiŭ istoric, Cluj, Tip. P. Bariţiŭ, 1910, Pr. 1 cor.

G. Panu.—Amintirĭ de la „Junimea" din Iaşĭ. Vol. II. Noua tipografie str. Patraşcu Vodă 26, Bucureştĭ 1910, Pr. 3 leĭ,

Felician B.—Gînduri nocturne (versurĭ), Iaşĭ, tip. „Progresul" Pr. 1 leŭ.

Diaconul St. S. Popescu.—Cîteva observaţiunĭ referitoare la decadenţa catolicismuluĭ şi la uneltirile luĭ în Romînia Craiova, 1910. Pr. 50 b.

Administraţia Caseĭ Bisericiĭ—Bisericĭ cu averi propriĭ.—seria II, Bucureştĭ 1910, un volum de 376 pag.

Redacţia revisteĭ „Ravaşul" din Cluj.—Prinos memorieĭ regretatuluĭ canonic Dr. Augustin Bunea. Cluj, 1910, un volum 128 pag.

A. Steuerman Rodion,—Heinrich Heine şi Ed. Grenier—Un răspuns. Editura „Lumen" str. Calomfirescu 7 Bucureştĭ; o broşură de 16 pag. Pr. 30 banĭ.

I. Kalinderu.—Indrumărĭ date agenţilor Domeniuluĭ Coroaneĭ (vol. II, 1900—1909), Bucureştĭ, Tip. Gutenberg, J. Göbl. 1910.

Gheorghe Panu.—O încercare de mistificare istorică saŭ cartea d-luĭ R. Rosetti „Pămîntul, Săteniĭ şi Stăpîniĭ". Bucureştĭ, Noua Tipografie Brozer, 1910. Un volum, pr. 2 leĭ 50 b.

Institut de sociologie.—Bulletin mensual, No. 2 Janvier 1910.

Dario Saavedra.—Musikalische Kultur. Populäre Abhandlungen über Musik und ihre erzieherische Bedeutung Berlin-Leipzig 1909, Modernes Verlagsbureau, Curt Wigand.

Iaşĭ.—Tip. H. Goldner, str. Gh. Mârzescu No. 17.